10
S-E
2

H. 1.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
9
19 G
36 M

COMMEN-TARIVS BREVIS RERVM IN ORBE GESTARVM,

ab anno Salutis milleſimo quingenteſimo, vſq; ad annum LXVI. *ex optimis quibuſq; ſcriptoribus congeſtus per F. Laurentium Surium Carthuſianum.*

Cum Indice copioſo.

D. Fulgen.. esteri Ab. et Doct.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

COLONIAE,

Apud hæredes Iohannis Quentel & Geruinum Calenium, Anno M. D. LXVI.

Cum priuilegio Imperiali in decennium.

Fulg Delphini

D. FVLG. THB. AB. CAM.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI, ET ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO D. IOHANNI ARchiepiſcopo Treuirenſi, S. Romani Imperij per Galliam Archicancellario, Principi Electori, &c. Domino ſuo clementiſsimo,

S. P. D.

CVM anno ſuperiori, Ampliſſime Pontifex, illuſtriſs. Princeps, Naucleri chronica Coloniæ excuderentur, adieci ad operis eius finem Appendicem, rerum in eum vſq; annum geſtarū ſeriem complectentem, eamq́; ſub tuæ Celſitudinis nomine volui prodire in lucem. Eam deindè multis locis recognitam & auctam Typoga-

pho Domino Geruino Calenio I.Licentiato, quem ego ob animi candorem & raram integritatem charum habeo, denuò minoribus typis & forma minori prælo committendã tradidi, vt poſſit faciliùs haberi ad manum, & viliori precio ab omnibus comparari. Mihi quidem hoc in opere hoc vnum præcipuè propoſitum eſt, vt poſſit aliqua indè vtilitas ad plurimos peruenire: maximè ad catholicos, qui à damnatis ſectariorum ſcriptis abſtinent, nè eorum lectione inficiantur. Potuit me, vt iſtam ſcribendi prouinciam ſumerem, non immeritò vel ſolus Iohannes Sleidanus prouocare, qui ſuis illis præclaris Commentarijs ità ſcribit hiſtoriam, vt interìm partes Luteri & ſectariorum noſtri

tem-

temporis omni arte & ſtudio tue-
atur, & ſub hiſtoriæ prætextu, vi-
rus hæreſum longè peſtilentiſſi-
mum toto orbe diſpergat in cer-
tam multorum perniciem, qui
eius fraudes & mendacia neſci-
unt deprehendere. Scio & ante
me ab alijs datam eſſe operam, vt
eorum Commentariorum vani-
tas proderetur: ſed nihil obſtat eo-
dem in argumento etiàm pluri-
mos verſari: quauquàm non id
mihi magnoperè ſtudio eſt, vt il-
lum locis non paucis à verò defle-
xiſſe doceam. Sat habui, bona fide
paucis annotâſſe res geſtas, licèt
interìm aliquotiès illum homi-
nem perſtringam, vt dum Lector
aduertit, quàm parùm tutum ſit
illi fidere, bonas horas certioribus
lectitandis potiùs impendat. Eſt

hoc quidē certè & admiratiōe dignū, & cūprimìs dolēdum, quòd iſti hoīes, q̄ à catholica Chriſti Ecclesia ad mōſtroſas & horrendū in modū pugnātes diſſectasq́; horū infeliciū tēporū ſectas defecerūt, vſq;adeò praua, et impia dogmata ſua longè lateq́; diſſeminare, et oīm animis inſtillare cupiūt, et re ipſa, magnis ꝑpetuisq́; laboribus conant̄, vt eo noīe etiā nō raro de induſtria apertè impudēterq́; mētiri nō dubitēt, vt vel hīc euidētiſſimè colligi liceat eos malè ſibi cōſcios, ſuęq́; cauſę diffidētes, eò demùm modis oīb⁹ cōniti, vt quāplurimos ſecū in Tartara ꝓcipites abducant. Nam ſi benè ſibi cōſcij ſunt, & chriſtianam doctrinā ſynceritèr et integra fide tractant, cur adeò crebrò, idq́; craſſè admodùm

& turpitèr in ſuis ſcriptis mẽtiun-
tur? Itáne veritas neruis & viribus
omnibus deſtituta eſt, atq; in eas
redacta anguſtias, vt à mendacio,
à fraudibus & dolis petenda illi
pręſidia ſint? Et nè quis putet hoc
à me fingi, extãt lucubratiões illo-
rũ, quibus illi ſe inuicèm mẽdacij
acerbiſſimè inſimulant, immò &
ſcripturę diuinę deprauatores pa-
làm vocant: neq; harũ cõtentionũ
& acerbitatũ vllus eſt finis, qa cùm
ſint à Chriſti Eccleſia extorres, nõ
habent ſpiritum CHRISTI, ſpi-
ritum pacis & charitatis, qui habi-
tare facit vnanimes in domo ma-
gna Eccleſiæ DEI. Atque ſanè du-
bitari non poteſt, quin veritatem
non ex ignorantia, ſed dedita ope-
ra in certiſſimã ſuam multorumq;
perniciẽ oppugnent: quandoqui-

dem, vt dixi, falſa pro veris, & quæ ipſi etiàm non neſciant falſa eſſe, miſeris obtrudunt; & tamen, quæ eſt horrenda DEI irati animaduerſio, nulla ſe ratione patiuntur reduci in viam, nec poſſunt vllo pacto adduci, vt deſinant ſe & alios perdere, deſinant contra ſuam ipſorum conſcientiam miſerrimę plebeculæ pro doctrina Euangelica obtrudere craſſos, fœdos, impios errores, & nimiùm pernicioſa mendacia, quid verò hac amentia vel fingi poſſit deploratius? Indè adeò iſtis accidit, DEO terribilitèr illorum arrogantiam & ſuperbiam caſtigãte, vt ſubindè noua quædam dogmata comminiſcantur, quæ non modò Catholici, ſed neque ſectarij ferre ſuſtineant. Ità quidam inſignes Luterani

rani vt adſtruant in Euchariſtia veritatem præſentiæ corporis & ſanguinis CHRISTI, nouum nec antehàc vnquàm cognitum errorem è ſuis cerebris effinxerunt, CHRISTI corpus non minùs locis omnibus præſens adeſſe, atquè ipſius diuinitatem. Sed quid attinet id genus portentis commemorandis immorari? Vtinàm tales ſeſe tandèm colligerēt, vtinàm æterni ignis intolerabiles cruciatus alta ſecum mente perpenderent, atque dum Iudex ille æquiſſimus differt vltionem, ad meliorem frugem ſe reciperent, ſeque errâſſe palàm confiterentur. Verùm hoc non ſinit ſpiritus ille, cui ſe heu nimiùm deuouerunt. Nolunt canere palinodiam, nè videantúr errâſſe tam

 ſubli-

ſublimes Sophi. Et quid faciẽt in ſupremo mundi die, quandò corã vniuerſo humano genere & om̃ibus beatiſſimis angelicis ſpiritibꝰ & tetris dęmonibus errores illorũ, & tũ occultę tũ apertę machinatiões, dicta, facta, cogitata om̃ia in omnium notitiã perferentur, et ſempiterna ipſi ignominia afficientur? Non eſt turpe, fateri errorẽ ſuum: ſed turpiſſimũ eſt, in errore permanere: longè verò & turpius & ſceleratius, errorẽ ſuum tueri, & contra conſcientiam miſeris ꝓ verbo DEI & pro ſcripturæ diuinę veritate ingerere ac inſtillare. Erunt fortaſsis, qui me affectui obſecutum ſuſpicabuntur, dum vident locis nõ paucis acritèr iſtorum praua dogmata & improbos conatus in hoc Cõmentario perſtrin-

ſtringi:ſed ego hoc certò affirma-
re poſſum, me nihil cuiuſquam
odio ſcripſiſſe, ſed eò ſpectâſſe po-
tiùs, vt Lector citra vllius mẽdacij
admixtionẽ bona fide de oĩbus
inſtituatur, & qui in errore ſunt,
errâſſe ſe & intelligãt & doleant:
qui verò ſtabiles hactenùs in vera
fide ꝑmanſerũt, nullo ſe pacto ſe-
duci ſinãt. Nec palpari ſanè debue-
runt aperta mẽdacia, nimiũq; per-
nicioſa cõmenta & dogmata, quæ
ab iſtis in orbẽ inuecta ſunt, & in
dies inuehuntur, atq; cũ immani
Dei blaſphemia ſcripturæ diuinæ
ſentẽtijs impiè detortis ità fucan-
tur, vt ſimplex Lector nõ niſì ſcri-
pta diuina ꝓferri putet, dum exi-
tioſa mendacia promuntur. Quòd
verò ad ipſam totius huius Com-
mẽtarij hiſtoriã attinet, eã ego in-
genuè

genuè me confiteor non paruo labore ex plurimorum ſcriptis integra fide collegiſſe, ſed meis ferè verbis conſcripſiſſe, vt vna eademq́ue phraſis Lectori gratior foret. Quòd autem nomina authorum ſubticui, certis rationibus adductus id feci: ſatìs fore arbitratus, ſi palàm faterer me ex alijs quicquid ferè hiſtoricum eſt, excerpſiſſe. Qua in re ſæpè danda mihi fuit opera, vt pleraque ab alijs prolixè & diffusè conſcripta, ipſe longè compræhenſiùs annotarem, & rursùs ab alijs nimiùm contracta, ex aliorum collatione aliquanto fuſiùs referrem. Scio me huius conficiendi opuſculi cauſa non parùm multos legiſſe, atque ex ſingulis ferè, quę poſſent Lectori aliquam adferre vtilitatē,

hùc

hùc congeſſiſſe: ità vt quiſquis hęc legerit, paruo negocio aſſecutus videri poſſit, quod alioquì nō niſì maximo labere multoq; ſumptu ex plurimorum magnis voluminibus hauſturus ſit. Nec tamen quaſlibet nugas, aut quæ à pleriſque parùm bona fide narrantur, in hunc Commentarium conferre volui, cùm in hiſtorijs nihil fide antiquius habendum ſit. Quicquid autem huius eſt operis, iam deintegrò T. C. ampliſſime Pontifex nuncupatum volui, orans & obſecrans, vt T. C. imbecilli ingenij exiles conatus æqui ac boni conſulat, meque ſibi habeat commendatum. Solent plerunquè qui Epiſtolas Dedicatorias ſcribunt, in eorum laudibus prolixè verſari, quibus ſua nun-

nuncupant ſcripta: ſed T. C. virtus eximia, ampliſſime Princeps, tam per ſe illuſtris,& apud omnes peruulgata eſt, vt mea cõmendatione nõ egeat:atq; haud ſcio, an apud pleroſq; eiuſmodi præconia plus gratiæ quàm offenſionis habeant, pſertim cùm excelſus animus,& ſolida virtute pditus, laudes ducat ꝓ nihilo. Chriſtus Opt. Max. C.T. illuſtriſſime Princeps, Eccleſiæ ſuæ in annos plurimos, ſeruet ac tueatur incolumem, &, rebus bonis omnibus eximiè florentem. Datum in Carthuſia Colonieñ 6. Ianuarij, Anno M. D. LXVI.

T.C. obſeruantiſſimus

F. Laurentius

Surius Carthuſianus.

COM-

COMMEN-TARIVS BREVIS

RERVM IN ORBE GESTARVM,

ab anno Salutis milleſimo quingenteſimo, vſq; in annum LXV. ex optimis quibuſq; ſcriptoribus congeſtus per F. Laurentium Surium Carthuſianum.

ANNO à virginis partu milleſimo quingenteſimo natus eſt Gandaui ipſis ferijs D. Mathiæ Apoſtoli Carolus Auſtriacus, qui poſteà fuit eius nominis quintus Romanorum potentiſſimus idemque religioſiſſimus Imperator. *Carolus V. naſcitur Gandaui.* Natus eſt autẽ anno Iubileo, qui eſt annus gratię, & tertia poſt mediam noctẽ hora, & quidem, vt dixi, Gandaui, quod eſt maximum ferè totius Europæ oppidum. *Gandauum quàm amplũ & populoſum.* Aiunt enim incolę, eam vrbem cum ſuis foſſis ſeptem milliaria Belgica in circuitu continere. Sunt ibì ſeptem parœciæ, quarum ea, quæ eſt D. Michaëlis, fertur ad vigintiocto hominum millia habere, quotannìs ſacram Euchariſtiam ſumentium. Flumen Scaldis rapidiſſimum ſeptem in ipſa vrbe pontibus marmoreis magnificentiſſimè conſtratum eſt. Olìm ſeptẽ principes toto ſeptennio eam oppugnârunt quidẽ, ſed expugnare non potuerunt: hodieq; ſeptem tẽpla in totidem caſtris à ſeptem regibus ędificata viſuntur. Is ergò Caroli natalis locus, viſus eſt quaſi

prę ſignificare illius futuram amplitudinem & excellentiam. Obſeruatum eſt etiàm à nõnullis, quòd ab Auguſto Cęſare, qui fuit Chriſti temporibus, q bus lux Chriſtianæ fidei ſedentibus in regione vmbræ mortis illata eſt, totidèm ferè fluxère anni ad Carolum Magnum primum Germanorum Imperatorem, qui fuit longè potentiſſimus, & pręter alios, etiàm Saxones multis bellis annis triginta ægrè tandē domitos coëgit recipere fidem Chriſti, quot ab ipſo Carolo Magno vſque ad hunc Carolum V. qui fidem Chriſti in ampliſſimas ab ipſo reperti & occupati noui orbis prouincias, piorum hominum opera mirabilitèr inuexit ac propagauit. Vt autem in Germaniam & alios quoſdam huius orbis populos Chriſti fides tum illata eſt, cùm Gręci tumultuarentur, & in res nouas auidi viderentur, nec à prauis complectendis dogmatis abhorrerēt, quod fuit ferè ętate Caroli Magni: ità quoquè noſtro ęuo, dũ Germani & vicinæ nationes, Luteri & aliorũ ſimilium hominum peregrinas amplectũtur doctrinas, & à veterum Germanorũ toto orbe celebrata conſtantia deficiunt, apud antipodes & in nouo Carolino orbe (Sic enim vocãt quidam) catholica Chriſti fides & religio, quã Luterus cum ſuis impugnat, ab innumeris populis cupidiſſimè recepta eſt. Sed hęc poſſent quidē fuſiùs nõ abſq; ſumma horum temporum deploratione dici, ſed ſuum habebunt, Deo fauente, locum.

Porticus inſignis Gandaui extructa. Sub id tempus, quo Gandaui natus eſt Carolus, porticus inſignis è palatio in ędem D. Iohannis producta fuit opere mirabili, & magno ſumptu, longa pedes ter mille quingētos, ſeptem lata, ſeptē etiàm pedes in altum ſubleuata, vt infrà commodè pateret tranſitus, triplici colore, flauo, rubro, cãdido,

do conſpicua. Multa in ea porticu erant viſu ſtupēda, ſed quæ breuitatis ſtudio prętcrimus. Ardebant in ea porticu ambulatoria bis mille & centū faces: viſebantur quadraginta arcus triumphales, portarū magnarum inſtàr, è quibus tres cęteris auguſtiores erāt, & vna quidem Sapientiæ, altera Iuſtitiæ, tertia Pacis & Concordiæ dicebatur. Fuit & alia mirabilis porticus aërea, ex funibus cōpacta è faſtigio ędis D. Nicolai ad apicem turris Capitolinæ, plena ardētibus facibus. Per priorem illam porticum die tertiodecimo, poſtquàm in hanc lucem editus eſt, infans Carolus ductus eſt in templū D. Iohānis. Multi hoc ſanè admiratione dignum duxêre, quòd puerulus ſalutari tingendus lauacro, ità ad baptiſterium allatus eſt, vt terram nō attingerent ij, à quibus adducebat. Et certè quàm ille princeps poſteà terrena omnia facilè animo exceſſerit atq; tranſcenderit, opportunis locis infrà videre licebit, & quidem tum vel maximè patuit, cùm filio Philippo sereniſſimo Hiſpaniarum principi regna & ditiones ſuas omnes, porrò Ferdinando Romanorum pientiſſimo regi Imperij faſces ſuâ ſponte ac vltrò tradidit, vt infrà dicetur. Ad ſacrum fontem duo aurei velleris equites & dynaſtæ clariſſimi, Carolus à Croia, & Bergēſis Satrapa, itemq; duę regij ſtemmatis heroinæ, Margareta Britānica, Eduardi V. Anglorum regis ſoror, & Margareta Auſtriaca, Maximiliani Cęſaris filia, ſpōſores Caroli infantis fuêre. Multa quoquè hac die ipſi eidē infanti pręclariſſima tum à ſponſoribus, tum ab alijs quibuſdam ſunt dona oblata: & ea quidem eiuſmodi erant, vt haud obſcurè magnifica & rara quędam de illo infante portendere viderētur. Porrò verò ſi ad genus eius reſpicias, fuit illud perquàm vetuſtū, illuſtre & nobile: quip- *Genus Caroli V.*

pe ex archiducib⁹ Auſtriæ primò, deindè ex comitibus Habsburgenſibus, deniquè ex antiquiſſimis Francorum regibus, (fuerunt autem,nè quem id lateat,Franci origine Germani,non Galli,ijque Galliam occupârũt,vndè hodieq; à Francis Germanis, Franciæ regnũ nomen habet)è quibus primus Pharamundus longè potentiſſimus Romanos Gallia expulit, Clodius rex Turingos compulit vectigal pendere,Meroueus rex Saracenos ab Aurelia profligauit.Clodoueus primus Chriſtianam eſt religionem complexus.Et Pharamundus quidem rex legem Salicam tulit,qua cautum eſt, nè fœminę ſint regni hęredes. Quidam grauiſſimus ſcriptor ait Clouium regem,huius, quem diximus, Clodouei patrem, anno regni ſui 15. victoriá ex Germanis reportâſſe,atque eo nomine baptiſmum percepiſſe à Remigio ſanctiſſimo pręſule Rhemenſi, vnctumq; fuiſſe oleo cęlitùs allato,eiq; lilia tradita eſſe, templumque eum D.Genouefæ virgini condidiſſe, deniquè vita functum anno Domini 514.Verùm quãdò hęc pleriq; omnes Clodoueo tribuunt, nec vllam faciunt Clouij mentionem, incertum eſt quem in hac opinione ſecutus ſit authorem. Cùm autem deindè regum liberi multiplicarentur, regna fuêre diſtracta,& tum Auſtraſiæ regnum ſuccreuit, quod quidem duas habuit curias regias,alterá apud Metenſium vrbem,alteram Coloniæ Agrippinę: limites eius non ijdem ab omnibus aſſignantur. Sunt enim qui putent ab Alpibus per Burgundiam inter Rhenum & Scaldim ſuos eam habuiſſe fines, quo ſpatio comprębendebantur,vt ipſi volunt, Vltraiectum,Colonia,Treuiris,Mogũtia,Geldria, Cliuia, Iulia,Hollãdia,Zelandia,Hánonia, Hasbania, Leodium,Limburgum,Alſatia, Palatinatus Rhenenſis,

Sylua

Sylua Arduenna, Barrium cum ea parte Campaniæ Gallicæ, vbi Moſa ſumit initium. ſed alij longè cõtractiores ponunt limites. Verùm de his magnoperè contendere nihil attinet. Satìs eſt oſtendiſſe, Carolum noſttum, de quo agimus, ampliſſimo & antiquiſſimo ſtemmate prognatum, ſed ità tamen, vt ille ſuum genus eximiè illuſtrârit. Patrem autem habuit Philippum Auſtriacum, Maximiliani ſapientiſſimi & moderatiſſimi Cęſaris filium, regem Caſtellæ & Legionis, Brugis in Flãdria natum: cuius vxor fuit Iohanna filia Ferdinandi & Elizabethæ Catholicorum regum Caſtellæ & Aragoniæ. Sed hoc loco tãtùm de Carolo principe dixiſſe ſufficiat. locis opportunis plura dicêtur. Poteſt quidem noſtra ętas, tot agitata infandarum hęreſum & immaniſſimorum bellorum tempeſtatibus, non immeritò ſibi gratulari, quòd eiuſmodi Imperatorem habere meruit, cuius eſſet inſignis & valdè rara pietas in Deum: & tot acceſſione regnorum atque affinitatum, ampliſſima ditio & potentia. Nec quiſquam certè dubitare poteſt, quin Carolus Cęſar vel cum potentiſſimis ſuperiorum ętatum Imperatoribus cõferri poſſit, cuius vires vel fortunam potiùs (ſic em̃ dicere ſolebat) etiàm ipſe potentiſſimus Turcarum rex Solimannus reformidârit. Quantum autem ille pro Catholicę Eccleſiæ defenſione egerit, dicetur infrà. nec dubium, quin Turcarũ vires valdè eneruari ab illo potuerint, immò etiàm eneruatæ fuiſſent, niſì quidam Chriſtiani principes eius ſanctiſſimos conatus multis modis retardâſſent. Vndè etiàm factum eſt, vt perpetuis ferè diſtentus bellis, nõ potuerit ſeuerè animaduertere in hęreticos, q ſub eius imperio mirum in modũ excreuêre, ſed ità tamen, vt etſi Martinus Luterus Auguſtinianꝰ monachus

Solimannus Turca Caroli V. fortunam extimuit.

chus, horum omnium primus parẽs non immeritò dici poſſit,adeò tamẽ in multas ſint diſtracti ſectas, vt earum certum numerum inire penè impoſſibile ſit,& Luterus ipſe propemodùm hodiè cõtemptus videatur,pauciſſimis eius dogmata omnia ſequentibus,ſicut alibì videbimus.

Porrò verò cùm preuideret Deus, fore vt in Europa breuì exiſterent prodigioſæ hereſes & horrẽda ſchiſmata,cùm non poſſit ille niſi in pace & animorum & religionis ſuaui concordia degere, animum Luſitani regis potẽtiſſimi excitauit ad inquirendas regiones ad Auſtrum ſitas.Iam anteà Caſtellani nouum repererant orbem & terras hactenùs incognitas.Nè qua autem inter Caſtellanos & Luſitanos diſſenſio pernicioſa oriretur,Romanus Põtifex Alexander VI. ſua interpoſita authoritate id effecit,vt Caſtellani ad Occidẽtem,Luſitani ad Auſtralem polum nauigarent.Ità factum eſt,vt Caſtellani continentem ampliſſimam, inſulas maximas & innumeras, auri & vnionũ feraciſſimas inuenerint: Luſitani verò per Arabicum & Perſicum ſinꝰ ac Indię littora,regnum Calecuthicum, deniquè ad auream Cherſoneſum & ipſa Sinarum regna longiſſimis & propè immenſis itineribus perlati ſint. Neq; tamen hi reges contenti fuère ampliſſimas opes & ingentes ditiones ſuis regnis adieciſſe,verùm etiàm laudatiſſimo ſtudio conati ſunt eas barbaras gentes ad verãm & vnicam Chriſti religionem traducere. Quę res eos paulatìm habuit proceſſus,DEO Opt. Max.ſuam gratiam tam ſanctis conatibus adſpirante,vt innumerabiles idololatræ ad Chriſtum conuerſi,eam fidem auidè receperint, quam in Europa pleręque nationes ceu Papiſticam,immò etiàm Antichriſtianam repudiàrunt,vt iam partìm antè dictũ eſt.

Alexander VI. inter Caſtellanos & Luſitanos pacem conciliat.

eſt. Fuit in aula regis Hiſpaniarum quidã Chriſtophorus Columbus,patria Genuenſis. Multo is tenebatur deſiderio nouas orbis regiones inueſtigãdi:& cùm à rege peteret eam in rem ſubſidium,non ſemèl tum à rege,tum à regina irriſus eſt, tanquàm qui res ludicras meditaretur. Cùm autem iam octo exactis annis non faceret precandi finem,rex attentior eſſe cœpit,tandemq; iuſſit liburnicam vnam & celoces duas egregiè commeatu & armis inſtructas illi tradi. Itaque anno ſalutis 1492. ſoluens à Gadibus,primò ad inſulas Fortunatas appulit,quas nunc ob canum copiam vocant Canarias: olìm dictę ſunt Fortunatę,ob aëris miram temperiem & cęli clemẽtiam. Numerantur, vt quidam aiunt,decem Inſulæ Fortunatæ,è quibus tres incultæ,reliquę cultæ ſint. Ex ijs ea,quæ Teneriffa vocatur,cęlo ſereno longiſſimè conſpicitur,idq; ob mirę altitudinis petrã adamantinam, inſtar pyramidis acuminatam, quæ perindè vt Aetna mons in Sicilia,ꝑpetuos vomit ignes. Qui eam petram metíti ſunt,non dubitant affirmare, à terra ad ſummum vſque verticem ad octo vel nouẽ obtinere milliaria Germanica. Incolæ fruges metunt in Martio & Aprili.Multa alia de his feruntur inſulis,ſed quia necdùm ſatìs certò cõperta habeo,malui ijs annotandis ſuperſedere. Olìm cùm Columbus ad eas primùm deferretur, incolæ nudi incedebant, à veri DEI notitia alieni: ſed paulatìm pleręque ex his inſulæ ad fidem Chriſti acceſſère. Teneriffa & Grancanaria,id eſt,grandis Canaria,cæteras vincunt magnitudine. Eas incolebant hac tempeſtate homines barbari, prorsùs nudi degentes. Indè ad Occidentem curſum tenens,aliquot reperit inſulas: è quibus duabus vaſtiſſimis nomina indidit, alteram Hiſpanam, alteram Iohannam

Chriſtophorus Columbus.

Inſulæ Fortunatæ, hodiè Canariæ.

Inſula Iohanna. vocans. In Iohanna inſula denſiſſimæ viſebantur ſyluæ, & in ijs auium, prẹſertim philomenarum, etiàm menſe Nouembri cantus audiebantur innumeri: flumina quoquè limpidiſſima & ad potãdum ſuauia, itemque portus commodiſſimi cernebantur. Diù ad eius inſulæ littora nauigans, cùm nullũ com periret finem, putaretque terram continentem eſſe, *Hiſpana.* ad Hiſpanam iter inflexit. Cumque eum & ſocios eius incolæ vidiſſent, mox fugerunt. Putabant enim *Canibali anthropophagi.* eos eſſe Canibalos, qui ſunt homines feri, carnibus humanis auidiſſimè veſcentes, quorum regionem Columbus erat prẹteruectus. Incedunt autem etiã huius Hiſpanæ inſulẹ homines nudi. Canibali è vicinis locis hominum prẹdas agunt, impuberes exectis teſtibus ſaginant perindè, vt nos gallos gallinaceos: puberes mox perimunt, inteſtina & extremas corporis partes etiamnùm recentes vorant: reliqua ſale adſperſa conſeruant in vſus diuturniores, vt apud nos ſolent farcimina omnis generis. Mulieres non comedunt, ſed haud ſecùs atquè gallinas ſeruãt ad prolem. Indè Columbus in Hiſpanias rurſùs nauigat, relictis tamen in ea inſula triginta & octo viris. Rex & regina redeũtem eum honorificè admo- *Noua claſsis Columbo attribuitur* dùm accipiunt, eique nouam paranti nauigationem attribuunt liburnicas 17. & celoces duodecim, in q. bus prẹter commeatum & arma om̃igena, homines erant mille ducenti. Multas in hoc itinere reperit inſulas, quibus plerìſque nomina impoſuit. Quodã *Archipelagus.* in loco, quem Archipelagum nominârũt, ſupra 47. inſulas inuenerunt. Vbì autem ad Hiſpanam inſulã venerunt, viros 36. quos illic reliquerant, regis eius perfidia enectos compererunt. In ea inſula condidit Columbus vrbem, & in ipſis viſceribus eius arcem Diui Thomæ. Fuerunt hẹc initia Chriſtianæ amplificandẹ

ficandę religioni fauſtiſſima. Alię quoquè deincèps nauigationes inſtitutæ ſunt in has incognitas orbis regiones,& multa illic comperta rara ac inaudita. Albericus Veſpucius,vir egregiè doctus, priùs ſub Caſtilię,deindè ſub Luſitano rege longiſſima maris emenſus ſpatia,mira ſe reperiſſe ſcribit, multaſque inueniſſe inſulas:ſed nimìs longum eſt, ea om̃ia hîc commemorare. Nos & poſſumus & debemus Deo gratias agere,quòd noſtro ſeculo innumeras gẽtes dęmonum cultui addictas,ad Chriſti fidem traduxit opera pijſſimorum Hiſpaniæ & Luſitaniæ regum, in quorum ditionibus hodieque inuiolata perſeuerat Catholica religio. De Luſitanis ità ſcriptum reliquit Paulus Iouius,noſtræ ętatis doctiſſimus Hiſtoriographus, libro duodecimo Hiſtoriarum: Iubente Emanuële rege Luſitaniæ,Luſitani inſana nauigatione Atlanticum Fortunatasq; inſulas prętervecti,promontorijs Praxio & Bonæ Spei ſuperatis, Aethiopicum littus adiêrunt, gentes ſubegerũt, Rubri maris ac Perſici ſinùs anguſtias ſuperârũt, in Carmania atque India bello victis regibus Cannoræ,Cucini & Calecuthæ,celeberrimis emporijs exercendæ mercaturæ ſedes arceſque poſuêre. Deindè cùm nouorum ducum aduẽtu aucta eſſet claſſis, vltimos Indię orbiſque terminos ſibi propoſuerũt: atque ità felici auſu,eadem ducti peritia nauigandi, ab Calecutha prętèr Indum ac Gangem fluuios,ad auream Cherſoneſum peruenerunt,vbì regem Malachæ armis defenſionem parantem, tormentorum nouitate abſterritum ac prȩlio victum, tributarium fecerunt. Ab alia quoquè parte,Indorum claſſibus ſępè deletis,cuſtoditiſq; Erythręi faucibus, ac ſinûs Arabici nauigatione Aegyptijs mercatoribus interclusa,Indici maris imperium tenuerũt. Hęc Iouius.

Albericus Veſpucius

Luſitanorũ nauigationes.

Aurea Cherſoneſus expugnata à Luſitanis.

Vbì ſanè prędicanda venit diuina clemētia, quę tot tamque potentes barbaras nationes Chriſtianorum armis voluit edomari, & per eos venire ad cognitionem nominis ſui. In illis certè regionibus iam feruet religio Chriſtiana, dum interim nobis aufertur regnum Dei, & datur genti facienti fructus illius. Vtinàm reſipiſcant tandèm à Lutero & eius infauſtis nuncijs malè faſcinati homines, nè breuì Chriſtus totus à nobis demigret in nouum orbem. Sed de his plura congruis dicentur locis.

Matth.8.

Hac ferè tempeſtate Baiazetes Turcarum rex, cū centumquinquaginta armatorum millibus Metonem Peloponneſi vrbem validiſſimè obſedit, noſtriſque hominibus, poſt varia certamina, vtrinquè ſumma virium & animorum contentione edita, ad quinque Venetarum triremium aduentum è ſtationibus ad mare, vt illas exciperent, inconſultò deſcēdentibus, Turcæ vrbem ingreſſi, magna cæde perpetrata, Venetos paritèr & Gręcos milites trucidāt, & ipſum Metonēſium epiſcopum, ità vt erat mitratus & ſacra veſte indutus, obtruncant, nec vlli ominò vel armato vel inermi parcunt infeſtiſſimi barbari, niſì quem fortè aut ętas, aut forma vel ſeruituti, vel libidini ſeruauit. Erant eius loci ſupra mille captiui. Ij longis adſtricti funibus, ad Baiazetis prętorium perducti, ſęuiſſimi Tyranni iuſſu ſub eius oculis immanitèr perempti ſunt. Is Baiazetes poſtmodùm à filio Zelimo regno exutus, & paulopòſt veneno ſublatus eſt. Eius pater Mahometes Hydrūtinam Italiæ vrbem cepit, atque tum de rebus Chriſtianis propemodùm actum fuiſſet, pręſertìm in Italia, vbì eſt Romani Imperij auguſta ſedes & antiquū domicilium, niſì illam truculentam beluam prępotens Deus ſubitaria morte abſtuliſſet. qui quidem id

Baiazetes Turca expugnat Metonem.

Baiazetis crudelitas.

id temporis non tam iræ ſuæ laxare habenas, quàm vt maturè reſipiſcerent Chriſtiani, maximo allato terrore admonere voluit. Alijs deindè locis aliquot Chriſtianorum expugnatis, Baiazetes Byzãtium redijt. Id temporis ferè ad Orientem tres potentiſſimi reges rerum potiebantur: Biazetes Turca, Caitbeius Aegypti & Syrię Sulthanꝰ, & Iacuppus Perſarum rex. Baiazetis erat inprimìs formidanda potentia ob copias militares longè firmiſſimas, quas perpetuis more maiorum pace belloque alebat ſtipendijs: ſed mitiori ingenio prędit⁹, ac philoſophię ſtudijs addictior, poſt fugatum Gemen fratrem ſuum, qui poſteà in Europa ad Caietam perijt, pacem cum vicinis omnibus colere maluit. Sunt qui hunc Gemen Baiazetis fratrem, Zizimum vocent, ſed id imperitè, cùm Gemes de nomine Parthorum inclyti regis appellaretur. Conatus ille fuit, licèt ętate minor, fratrem Baiazetem imperio excludere: ſed victus, fugæ ſe mandauit, & Rhodum veniens, à Buſſonio Rhodiorum equitum magiſtro, pręter ſpem in carcerem coniectus eſt, ac poſteà Romam perductus, vbì Baiazetes quotannìs eius alendi cauſa quadraginta aureorum nummûm millia numerauit.

Sub hoc fermè tempus Sophus Iſmaël Perſarum imperium occupauit, & noua quædam in Mahometis pſeudoprophetę turpiſſima ſuperſtitione opinio in cunctis Sophi huius ditionibus diſſeminata eſt. Perdomuit ille breuì Perſas, Medos, Armenos, pluresque alias gentes, & crebris victorijs celeberrimũ toto orbe nomen obtinuit, adeò vt Iudęi, calamitoſum hominum genus ob repudiatum filium DEI vnicum & verum Meſſiam, ſtultiſſima opinione hũc ſuum putarent Meſſiam, atq; per omnem ferè Europam mirum in modum ſibi gratularentur, feſta *Sophꝰ Iſmaël Perſarũ Imperator fit.*

cele-

celebrarent conuiuia,mutuis tum nuncijs tum muneribus ſeſe hortarentur ad benè ſperandum, quòd iam tandèm veniſſet à Deo promiſſus ſeruator. Sed illorum inanis ſpes breuì in irritum recidit,quandò Sophus ille nullam gentem perindè,atquè Iudaicā, exoſam habere compertus eſt.Vt autem Lector Sophi huius aliquantò certiorem habeat notitiam, pauló fuſiùs hinc agendum eſt.Patrem habuit Aidarem Harduellem,qui inter Perſas regulus fuit non ignobilis,ingenio verò ac moribus cumprimìs ſuſpiciendus.Is ſpretis omnibus mūdi huius oblectamentis,diuitijs & honoribus, tanquàm veris ærumnis & fortunę ludibrijs,quæ cęci mortales ceu vera bona & munera felicitatis humanæ impenſiùs appetunt,colunt,ſectantur:vitam egit auſteram,quam pleriq; omnes admirarentur potiùs,quàm ſe imitari poſſe confiderent. Itaq; hac viuendi ratione eam excellentis virtutis opinionem adeptus eſt, vt eum Aſſimbeius Vſumcaſſenes (qui quondàm Armeniæ procurator, Moloanchre legitimo Perſarum rege interfecto,regnum eius occupauerat) ſibi generum adſciuerit,collocata ei in matrimonium Martha filia,quæ ex Deſpina Caloiannis Trapezūtini & Pōti regis filia nata,Chriſti fidē coluit. Quòd verò Trapezuntinus Chriſtianus rex Vſumcaſſeni Mahometano filiam ſuam deſpondit,licèt ea conditione, vt eam permitteret Chriſtum colere, ideò factum eſt, quòd & Trapezuntinus rex & Perſa Vſumcaſſenes ſibi ab Ottomanno Mahomete meritò timerēt,cuperentque ex hac affinitate mutua ſibi comparare prēſidia:quæ tamen neutri quicquā contulēre,quādoquidem Mahometes tormētis æneis fretus, quorum vſum Perſæ tum ignorabant,Vſumcaſſenem in campis Anſerinis profligauit,ac deindè Trapezūtinum

Harduellis pater Sophi Iſmaëlis.

Mahometes Turca profligat Perſas, & occupat Trapezuntinum Imperium.

num regem Conſtantinopolim perductum in carcere necauit, tota eius ditione occupata. Harduellis autem Taurisij, quod eſt preclariſſimum Armeniæ maioris oppidū, multo habitatore frequētiſſimum, nouam cœpit vulgare religionem, vel potiùs ſuperſtitionem, Mahometanam quidem illam, ſed longè diuerſam ab ea, quam ceteri Mahometani in Aſia & Aphrica ſequerētur. Volebat enī ab omnibꝰ eos legis Mahometanę ritus ſuſcipi, quos Haly Mahometis interpres & ſocius tradidiſſet: neq; enī alitèr eos ſaluos poſſe fieri: cùm alij potiùs Homarem alterū Mahometis diſcipulum & interpretem preferendū cenſerent. Atque hoc ſolo ferè diuerſæ ſuperſtitionis prætextu Mahometani alij alios odioſiſſimè p-ſequuntur: quod iampridèm magno poterat adiumento eſſe Chriſtianis principibus ad Turcarum profligandas vires, eorumq; immaniſſimam tyrannidem à ſuis finibus procùl arcendam, niſi quibuſdam magìs liberet mutuis conflagrare odijs & bellis inteſtinis, in ſummam Chriſtianę Reip. perniciē: quod certè dolendum eſt, tametſi peccata hominū è religione Chriſtianorum, longè etiàm deteriora merentur. Intereà verò dum Harduellis nouā Taurisij religionē diſſeminat, fit ingēs ex omni Perſide & Armenia ad eum viſendum hominum concurſus, non admodùm gratus Iacuppo Vſumcaſſenis filio, qui patri à Mahomete Ottomanno cæſo in regno ſucceſſerat. Iam enim eius potentiā & exiſtimationē vereri cœpit, atque ad eius religionem confluentiū cœtus habere ſuſpectos. Eam ſuſpicionem auxit, quòd ſciret patrem ſuum vi occupaſſe Perſarum regnum, metueretq; nè Perſæ ipſum regno nondùm ſatìs firmato exturbarent. Itaque neque ſanguinis coniunctione, neque hominis innocentia permotus,

Mahometani in duas diſtracti ſectas & ſuperſtitiōes.

Mahometani cur ſe mutuò perſequantur.

tus,regnandi libidine transuerſim actus, miſit qui Harduellem nihil minùs ſuſpicantem percuterent. Eo extincto,ſectatores eius aut tulit è medio, aut diſpulit.Porrò Iſmaël filius Harduellis, qui poſteà Sophus cognominatus eſt,eo tempore puer adhuc, ab illa cęde ſeruatus eſt,fugienſque Iacuppum regē auunculum ſuum,in Hyrcaniam ad Pyrchalem parentis amicum,ſupra Caſpium mare paucis oppidis imperantem,ſe contulit. Fuit pręterea quidā Harduellis diſcipulus Techellis, qui deindè Cuſelbas, hoc eſt,rubrum caput appellatus eſt, magiſtro non inferior,Perſa origine,regiæ ſtirpis cognatione clarus, doctrina ac religione valdè celebris. Is quoquè Iacuppum fugiens,in minorem Armeniam peruenit,atque illic in Antitauro monte,loco ob frequētiam,varietatemq; pomiferarum arborum & perennes aquarum fontes admodū ſalubri & amœno, ab hominum commercio ſeparatus, aliquot annis aſperrimā vitam egit,contentus ijs,quę ſpontè humus protuliſſet:tandemq; eam famæ claritudinem adeptus eſt,vt diuinus vates appellaretur. Agnitus primò eſt à paſtoribus:deindè agricolæ miſerati ei9 vitæ auſteritatem,victum & res neceſſarias ſuppeditabant.Porrò cùm etiàm futura prędiceret, ſumma omnium admiratione in pagos & vrbes pertractus, & tantumnon ceu Deus quiſpiam adoratus eſt. Iam prouinciam omnem ſuî fama compleuerat,publicatisq; nouæ legis interpretationibus, facilè credulis turbis perſuaſit,niſì illas complecterentur, nullam ipſis ſalutis ſpem reliquam fore.Multis ergò vanam ſuperſtitionem amplectētibus,ſectatores ſuos oēs, pro inſigni nouæ religionis,iuſſit turbinatum capitis tegumentum ſiue pileos lintea faſcia, eaque rubri coloris,circundare:vndè factum eſt, vt ij omnes qui

Techellis Perſæ mores & diſciplina.

qui nouum hoc doctrinæ genus ſequuntur, Cuſelbaſæ à rubro pileorum colore, toto Oriente vocētur. Interim Iſmaël quoquè paternos nouæ ſuperſtitionis complexus ritus, cùm iam adoleſceret, & ſermone, vultùs elegantia, egregiaq; tum ſapientia tum animi magnitudine omnibus admirabilis videretur, maximum nomen & ingentes vires ſibi conciliauit, nō ex vulgo duntaxàt, ſed permultis etiàm nobilibus ac opulentis: cumq; etiamnùm impubes eſſet, diuitias, honores & imperium, licèt ea contemnere videretur, aſſecutus eſt: tanta in eo cernebatur morum integritas. Additum quoquè illi eſt cognomentum Sophus, quod à vetere Magorum memoria ſumptum videtur, qui olìm apud Perſas ipſis etiàm regibus imperàſſe feruntur. Deindè verò Iacuppo Perſarum rege veneficæ vxoris fraude ſublato, cogitauit repetere paternos agros & ditionem, quæ ex matris dote ipſi obtigerat. Itaq; aliquot ſuæ ſectæ hominibus, cum Pyrchalis reguli coniunctis auxilijs, Armeniam ingreſſus, nō tam viribus quàm pręclara exiſtimatione & beneuolentia breuì paternam ditionem recuperauit. Mox auctis copijs eorū, qui nouum dogma ſequebātur, Sumachiam vrbem in finibus Medię ſitam, vi cepit & hoſtiliter diripuit. Illud audax facinus ad priorem nominis eius exiſtimationem permultùm adiecit, factusque ex eius vrbis præda locupletior, exercitum magna ex parte inermem egregiè inſtruxit. Iam verò Perſici regni captus deſiderio, Tauriſium ſibi petendum ſtatuit.

Cuſelbaſæ qui dicti.

Iacuppus Perſarū rex perit veneno.

Sumachia vrbs.

Ea vrbs Perſarum regia eſt, nō ſolùm Armenię ſuperioris, in qua ſita eſt, verùm etiàm totius Orientis numero hominum atque opibus celeberrima, olìm Terua dicta, diſtans à Caſpij maris littore expediti equitis itinere dierum quatuor,

Tauriſium Perſarum regia.

haud

haud procùl ab emporio Derbento, vbi portæ ferreæ Scythas ab anguſtijs, quæ ſunt inter montes & mare, excludunt. Ità ergò Sophus Iſmaēl ampliſſimum Perſarum Imperium inuaſit, & ſimul noua Mahometanæ ſtultitiæ ſuperſtitio longè latèq; diuulgata eſt anno ſalutis 1499. quo Italia Gallorum aduentu maximas adijt clades, & Veneti ad Protum inſulam cum Turcis infelicitèr dimicârunt. Vbi aūt Iſmaēl ad Tauriſium properauit, erat illic Aluantes Iacuppi filius, qui fratrem ſuum Moratchamū prælio victum, ex Perſarum finib⁹ expulerat, & primores aliquot Moratchami ſtudioſos trucidârat. Ea res & illi magnam inuidiam conflauit, & Iſmaēli ci⁹ ampliſſimæ vrbis potiundæ facilimam viam patefecit. Nam ſimul vt ad vrbem cum exercitu appulit, portas illi ciues vltrò aperuerunt, Aluante in fugam ſeſe conijciente, quòd longè imparem ſe ſentiret Iſmaēlis copijs, nullo præſertìm ciuium fultus præſidio, de quorum fide non immeritò nihil ſibi admodùm polliceretur. Eos autem Iſmaēl, propoſita omnibus incolumitate, in ſuam religionem & fidē facilè adegit. Vrbem autem ingreſſus, Iacuppi regis auunculi ſui ſepulcrum eximij operis euertit, oſſibusque diſiectis, omnem eius memoriam prorsùs aboleuit, vt paternam cędem vlciſceretur. Interìm certus ad eum perfertur rumor, Aluantem conciliato ſibi fratre Moratchamo, cum màximo equitum & peditum exercitu aduētare. Eo nuncio nihil territus Iſmaēl, ſuos incredibili celeritate ducit hoſtibus obuiàm, imparatumq; Aluantem mira felicitate oppreſſit, ipſo Aluante, cùm acriùs pugnaret, obtrūcato. Eo cæſo, equites cataphracti & ſagittarij cęteriq́ue poſtremi agminis milites, fuga dilapſi ſunt. Aliquot autem diebus eo in loco à labore recreatis mili-

Aluantes ab Iſmaēle cæditur.

militibus, deindè Scyras vrbem cum exercitu profectus eſt. Iam enim finitimi populi in illius ſe poteſtate fore dictitabāt. Ab ea ciuitate maximis honoribus affectus, ſæpè ad populum concionabatur de noua religione ſuſcipienda, additis etiàm minis, ſi quis intra diem triceſimū priſtinos ritus neutiquàm repudiâſſet. Quamobrèm omnes ferè in illius ſententiam breuì conceſsêre: Eſt autē Scyras vrbs opulentiſſima atque clariſſima, ex cuius diuitijs militi perſoluit ſtipendium, omneſque copias ſuas militaritèr inſtruxit & egregiè ornauit. Erant tum illic officinæ frequentes, omnis generis armorum pleniſſimæ: quæ ſanè mirabili ingenio artifices ex ferro chalybeque recoctis, & ex herbarum ſuccis addita inſigni temperatura, longè elegātiùs, quàm apud nos id fiat, fabricare conſueuerunt: nec galeas tantùm, thoraces & ocreas, ſed equorum etiàm perpetua ex tenuiſſimis laminis tegumenta. Poſt Scyras vrbem facilè quoquè Sapha, quæ Suſa olìm fuiſſe putatur, & Sulthania, vbi admirabiles cernuntur ingentium ædificiorum reliquiæ, in eius fidem conceſſit. Indè Meſopotamiam magno populorum ſtudio in deditionem accepit, Moratchamo Iaſuppi filio & Aluantis fratre, in Arabiam cum vxoribus ac liberis omnique ſupellectile aufugiente. Indè ab Aſſyria in Mediam tranſcendit, regreſſusque in Armeniam, Albanis, Iberis & Scythis, qui vlteriorem Caſpij maris oram tenent, bellum fecit, quòd ſolita tributa iam quadriennio minimè perſoluiſſent.

Scyras inſignis vrbs deſcribitur.

Sopha, olim Suſa.

Dum hæc Iſmaël Sophus proſperrimis rerum ſucceſſib9 in Perſidis imperio gerit, Techellis Chuſelbas, cuius paulò ſuprà meminimus, Armeniam & minoris Aſię partem non minimam noua religione compleuit, multisque eius ſectæ hominibus arma

Techellis proſperi ſucceſſus.

B capeſ-

capeſſere iuſſis, Turcarum ditiones audactèr inuaſit. Iam enim paſsim cernebantur homines nouę ſuperſtitionis cupidi,(vt eſt mortalium genus nō ſua natura, quæ à Deo benè condita eſt, ſed deprauato animi iudicio in res nouas, quanlibèt alioquì pernicioſas, auida) qui pro ſymbolo rubris pileis vterentur. Cùm autem non omninò ſuppeterent ſumptus bello gerendo neceſſarij, eorum facultates ſuis diripiendas permiſit, qui nollent nouum dogma complecti. Indè è Cappadociæ finibus in Lycaoniæ vberem regionem profecti ſunt, vbì diù ſeſe aluerunt, freti eius loci copijs. Multi autem eius regionis accolæ cùm rebus ſuis Iconium perfugerunt. Proponebat Techellis præmia omnibus, qui ad ipſius religionem accederent, & dira minabatur refractarijs: quo factum eſt, vt plurimi illi ſe adiungerent. Iam autem Turcæ rei indignitate permoti, ad arma ſe parabāt, & eccè opportunè ab Iſmaële equites miſſi ſuperuenêre, qui etiàm Techellim iam anteà per legatos hortatus erat, vt nouæ propagandæ doctrinæ omnem nauaret operam, vi etiàm adhibita, ſuamq; illi opem & auxilia pollicitus fuerat. Faciebat hæc Iſmaël odio in Turcam Baiazetem, cuius oppugnandi iam animo cōſilium volutabat. Miſit etiàm legatos Venetias, petens ab illis inter alia artifices, qui ænea tormenta conflarent. Veneti eos legatos humanitèr exceperūt, ſed omnibus eius votis, quòd cum Baiazete quinquennij inducias pacti eſſent, ſatisfacere non potuerunt: quanquàm præter hoc etiàm bellis grauibus impliciti tenerētur. Legatos autem muneribus affectos, honorificè à ſe dimiſerunt: ſed vbì Baiazetes comperit, eos per Syriam in Perſidem reuertiſſe, grauitèr apud Aegypti Sulthanum ea de re queſtus eſt: vndè accidit, vt mercatores Veneti

Iſmael Sophus mittit legatos Venetias.

Veneti ab Aegypti Sulthano

neti,qui Tripoli,Alepi,Beryti atq; Alexandriç agebant,à Campſone in catenas coniecti, vix poſt annum,multas à ſçuiſſimis Mamaluchis perpeſſi contumçlias,vitam & libertatem impetrârint. Techellis verò auxilijs Iſmaelis fretus,Orcanem & Mahometem Baiazetis nepotes cum exercitu ipſi occurrentes,egregiè profligauit. nec ab Iconij nobiliſſimæ vrbis oppugnatione abſtinuiſſet,ſi tormenta bellica fuiſſent ad manum. Multos verò ijs in locis in ſuam traduxit ſectam. Indè per Galatiam in Bithyniam infeſto agmine contendens,Bellerbechũ,id eſt, totius Aſiatici equitatùs magiſtrum, opportuna circunuentum celeritate fortiſſimè debellauit, multis ex eius exercitu fuſis, reliquis in fugam coniectis. Mox Cutheiam vrbem ſumma vi & incredibili ſuorum ardore ac impetu expugnauit,magna Turcarũ ſtrage edita,& ipſo quoquè cum vxorib⁹ capto Bellerbecho,qui ex fuga eò ſe contulerat, & diù fortiſſimè propugnando vrbem defenderat. Ea vrbs in Aſia minori medium ferè locũ obtinet, Anatoliçq; magiſtri equitum,quem Bellerberchum vocant, ſedes eſt,ſicut in Europa alteriùs Bellerberchi Sophia Mœſiæ vrbs. Eius oppidi ſpolijs ornato & inſtructo exercitu, iam Bithyniam Pruſiæ caput oppugnare inſtituerat:verùm Baiazetes ingẽtes ex Europa copias, duce Halybaſſà Macedone, in Aſiã miſit,quorum aduentum Techellis ſibi minimè expectãdum ratus,è Ponto exceſſit,collecta precioſiore præda. Eum Halybaſſa magnis itinerib⁹ inſequitur,& poſt dies aliquot in planis Galatiæ locis è nouiſſimo agmine feſſos aliquot cepit & interfecit. Tum verò Techellis Bellerbechum, quem vinctum trahebat, media in via palo infixit. Eius clariſſimi apud Turcas viri horrendo interitu licèt Halybaſſa permo-

Malè accipiuntur.

Iconium.

Cutheia capitur à Techelle.

 ueretur,

ueretur,non tamen deſtitit celerrimè abeuntes perſequi.Cùm autem nulla contentione eos poſſet aſſequi,relictis peditibus,octo millia equitum intentiſſimo curſu vnà ſecùm iubet fugientium veſtigijs inſiſtere.Tandèm ad Olygam montem vbì ventum eſt,nouiſſimum agmen acri prælio perturbare cœpit.At Techellis non ſe deſerit,licèt ſuos multo itineris labore penè exanimatos non ignoraret,acieq́; egregiè inſtrúcta,Turcarum impetus fortitèr ſuſtinet.Verùm à ſclopetarijs equitibus permulti è Techellis copijs fuſi ſunt, ac nihilo minùs Techellis redintegrata acie ex optimè armatis,eaq́; à nouiſſimo agmine in frontem ducta, ſuos in tutiora loca fortiter pugnando ſeſe iuſſit recipere. Id conſpicatus Halybaſſa,cùm ſemel atque iterùm per medios hoſtes cum globo equitum perrumpere non dubitaret,interceptus à Techellinis interficitur.Eius cæde perterriti Turcæ,primò remiſſiùs agere,mox fuga ſibi conſulere. Techellis cum ſuis primò ad Taſciam ſe recepit,quò Iumisbaſſa quoquè cum quadraginta Turcarum equitum & peditum millibus peruenit,multisq́ue illic leuibus prælijs certatũ eſt, donèc Techellis ſe tantis copijs imparem cernens, ſuperatis clàm montibus, in minorem Armeniam deſcendit. Poſt eius inopinatum diſceſſum Iumiſbaſſa per omnem Aſiam minorẽ diligentiſſimè perſcrutatur Perſicæ religionis cultores, inuentosq́ue omnibus tormentis excruciatos interficit:qui verò bello nõ interfuiſſent,ijs frontem inuſſit, omnesq́; in Europam ſecùm traduxit. Techellis porrò ad Iſmaelem in finibus Scytharum bellum gerentem confugit.Ità in illa quoquè impuriſſima & dementiſſima Mahometis ſuperſtitione maximo Chriſtianæ Reip.commodo hac tempeſtate exitiales extitere

Halybaſſa interficitur

Turca ſæuiunt in Perſicæ religionis cultores.

re diſſenſiones & odia ac ſimultates inexpiabiles, dum alij Homarem,alij Halym Mahometis interpretes & diſcipulos ſequi mâlunt. Et niſi ea rerum perturbatio apud Mahometanos incidiſſet, Baiazetes Turcarum rex Venetis & Hungaris admodũ ſæuus & atrox hoſtis incubuiſſet. Verùm prępotens Deus etſi hominum flagitijs iurè iraſcitur, non tamen iuſtas ſempèr repoſcit pœnas,ſed iudicij auſteritatem ineffabilis miſericordiæ clementia temperat,vt ſit locus veniæ omnibus volentibus redire ad ſanitatem.Dum ergò ſic Mahometani nouæ religionis prætextu atrociſſimè inter ſe digladiantur,Baiazetes propẽſiori animo cum Venetis pacem fecit, atque ab Europa ſęui pectoris immanitatem reuocans,in Aſiam totus incubuit,vt à Perſis illatas iniurias egregiè vlciſceretur.

Alberici Veſpucÿ nauigatio.

Anno 1501. die 10. Maij,Albericus Veſpucius à potentiſſimo Luſitaniæ rege miſſus eſt exploratum nouas regiones.Itaque tribus Luſitani vecti liburnicis,ad Aethiopiæ promontorium,quod iam Caput Viride vocant, appulerunt: indè ſoluentes, & versùs polum antarcticum longiſſima nauigatione curſum tenentes, venerunt ad inſulam quandam, multis horrendis in itinere iactati tempeſtatibus, vbì menſe Iunio hyems eſt,& paria diei noctiſque ſpatia.Tandèm 17.Auguſti ad terram quandam peruenerunt,cuius incolę beluas immanitate vincerẽt. Regio ipſa amœnitatis & elegantiæ permultùm habere videbatur,ſitaq; eſt extra lineam æquinoctialẽ versùs Auſtrum quinque gradibus. Cernebantur autem in montis cuiuſdam verticę homines nudi, ſed qui ad Luſitanos,licèt multùm amãtèr inuitati, deſcendere non auderẽt.Attamen paulò pòſt altera luce ſumpta fiducia,fumos & ignes paſsim excitârunt,

Hyems menſe Iunio.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

runt,vt Luſitanos è nauibus ad ſe elicerent. Egreſſis verò Luſitanis non ſe volebant propiùs adiungere,ſed vt longiùs in terram progrederentur, eos inuitârunt.Quod cùm periculoſum videretur, duo audaciores multis precibus à nauium præfecto tandèm copiam impetrârunt in inſulam penitiùs intrãdi,ſed ea conditione,vt poſt quintum diem ad naues redirent.Interìm octiduum Luſitanis expectantibus,illi nuſquàm conſpiciebantur, ſed in dies alij atq; alij ex ea inſula ad littus frequentes accedebãt, non tamen cum Luſitanis colloquia miſcere voluerunt.Septima die Luſitani in terram egreſſi, vident viros ſecum vxores ſuas adduxiſſe,quas etiàm Luſitanos colloquendi cauſa propiùs adire iuſſerunt. Verùm fœminis trepidantibus, iuuenem validum Luſitani ad eas mittunt,& vt nihil mali ſuſpicarentur, ipſi in naues ſe recipiunt.Vbi ad eas iuuenis venit,circunſtant illum admirabundæ omnes,contrectantq; curioſiùs:atq; eccè interìm de monte ſæuiſſima deſcendit mulier,vallum prælõgum manu geſtans. Quæ cùm ad locum,vbi iuuenis erat, perueniſſet, valido ictu incautum proſternit & occídit, cumque mox reliquæ fœminæ per pedes in montẽ pertrahunt.At viri barbari è monte decurrunt impetu ad littus,& iacula ex arcub⁹ certatìm in naues vibrant.Luſitani verò diſploſis quatuor tormentis, repentè eos in fugam nimio terrore correptos cõpellunt.Porrò crudeliſſimæ mulieres inſpectãtibus Luſitanis, iuuenẽ cæſum in fruſta ſecant,ad ignem torrent,& aſſum immanitèr deuorant. Viri autem ſignis quibuſdam oſtendebant, cum in modum alios duos Luſitanos ſe quoquè deuorâſſe. Acritèr ea res ſtimulabat Luſitanorum animos, & libètèr eam fuiſſent vlti iniuriam, ſed præfectus non permiſit, haud-

Barbari Luſitanum iuuenem torrent ad ignẽ & comedũt.

hauddubiè peiora veritus,ſi pauci cum multis congrederentur. Indè ergò abeuntes, longiùs nauigârunt,& multa admiratione digna longiſſimis illis itineribus conſpexerunt:iamq; ſtellarum,quæ circa polum antarcticum ſunt,conſpectu fruebatur, quæ multò & plures & illuſtriores ſunt,quàm poli arctici. Deniquè tam diù nauigârunt,quod polus antarcticus iam ipſis ſupra horizontem illũ quinquagintaduobus gradibus fuerit eleuatus, & neque minoris neq; maioris vrſæ ſtellæ ſub adſpectum caderêt. Et noctes quidem Aprilis ſeptima die,ſole circa arietis extrema verſante, quindecim horarum fuiſſe compertæ ſunt,hyemsq; ea loca obtinuit. Longum eſſet omnia narrando proſequi,quæ multiplici nauigatione tum Veſpucij,tum aliorum in illis incognitis noſtro orbi regionib⁹ explorata ſunt:ſed hoc nomine pręcipuè laudes & grates agendæ ſunt prępotenti Deo,vt iam antè dixi,quòd innumerę gentes dæmonũ cultrices,opera Hiſpaniæ & Luſitaniæ regum intra non multos annos ad Chriſti religionẽ traductæ,iam viuum & verum colũt Deum, relictis tèr execrandis dæmonum ſimulacris, quibus miſeri ab omni vera luce prorsùs alieni, hactenùs diuinos impenderant cultus & honores. *In Aprili noctes ſeptendecim horarum.*

Inter Hiſpaniam & Canarias inſulas inuenta eſt à Luſitanis Medera inſula, ſylueſtris illa quidem & prorsùs inculta,ſed ſoli fertiliſſimi. Quod vbì Luſitani aduerterunt,vt apta eſſet ſementi & habitationi, ſyluas denſiſſimas multo igni concremârunt, qui interdùm adeò graſſatus eſt,vt pleriq; vix flammas euadere potuerint. Habitatur iam frequens à Luſitanis,qui extructis ędibus cultiſſimã eam reddiderunt. Eſt fontibus irrigua, & amnibus multis cõſpicua. Gignit & alit perdices,colũbas ſylueſtres, *Medera inſula.*

pauones,apros feros,& multa alia diuerſorum generum animantia,quæ etiàm priùs quàm homines eam occuparent,ibì ſua collocârant domicilia. Sunt ibì arbores inſignes,cedro vel cupreſſis non abſimiles,quas ſcindunt molis ſerratilibus ad flumina collocatis, vndè multa pręclara fiunt opera in varios vſus. Arborũ color ruber eſt & boni odoris. Iuſſu regis Luſitaniæ plantatæ ſunt ibì cannæ ſaccarũ ferẽtes,non ſolùm copia inſigni,ſed etiàm mira pręſtãtia. Eſt enim eius regionis ea ferè habitudo vel qualitas,quæ Cypri & Siciliæ. Sunt etiàm eò importatæ vites ex Creta inſula, quæ botros & magnos & multos,atq; etiàm vina pręclara vbertìm proferũt. Viſuntur illic botri atro colore.

Hoc anno cruces ſanguinolentæ virorum ac mulierum veſtibus paſsìm in Germania inciderunt. Videntur pręſignificâſſe peſtem ſęuiſſimam, quæ proximo anno ſecuta eſt. Solet plerunq; Deus pro ſua bonitate eiuſmodi terroribus admonere homines, vt ſe corrigant,& impendentem eius iram à ſe auertant.

Eodem anno facultas Theologica Academiæ Moguntinæ,imitata Synodi Baſileenſis decretum, itemq; Pariſienſes & Coloniẽſes Theologos, omninò decreuit & ſtatuit ſentiendum, beatiſſimam Dei genitricem ſemperq; virginem MARIAM,quam ex omni ęternitate ſibi matrem delegit filius Dei, ſinè labe originalis peccati conceptam, idque ſingulari quodam priuilegio. Non hìc neceſsè eſt anxiè perquirere, quid hinc ſcriptum reliquerint priſci illi Eccleſiæ Doctores,qui certè de hac virgine ſingulari reuerentèr & honorificè ſcripsêre. Auguſtinus ipſe,cuius ſumma eſt authoritas, capite 36. Libri de natura & gratia,ob vnigenitum Dei filium ex ea na-

tum,

tum,nullam prorsùs de ipſa vult haberi quęſtionē, cùm de peccatis agitur. An non ille ſenſit ſingulare priuilegium illi virgini conceſſum, quam nō eſt auſus vlli peccato fateri obnoxiam? Contendant hîc alij quantùm volent:certè qui Deum timent, non facilè auſi erunt in diuerſum pertinacem ferre ſententiam. Alioquì ſi communibus illa cęterorum mortalium legibus ſubiecta fuit, cur non etiàm cū dolore & virginitatis iniuria peperit? Dictum eſt Euæ,& in ea fœminis omnibus,In dolore paries filios.At virgò Maria incredibili & prorsùs inaudito miraculo virgo concepit, non ab homine, ſed de Spirituſancto,& virgo peperit, in conceptu expers concupiſcentiæ,in partu,doloris. Qui ergò eam ſic ſibi voluit eſſe matrem, vt non ab homine, ſed de Spirituſancto conciperet:is proculdubiò talē quoquè eam eſſe voluit, quæ ab omni peccato puriſſima,digna eſſet & concipere & parere ipſum filium Dei. Non enim habitabit ſapientia, vt in Sapientiæ libro ſcriptum legimus,in corpore ſubdito peccatis.Et tamen ipſa Dei æterna ſapientia nouem menſibus habitauit in huius ſacratiſſimæ virginis caſtiſſimis viſceribus.His ergò atq; alijs rationibus permota facultas Theologica Moguntinæ Vniuerſitatis,grauitèr ſanciuit deincèps neminem in ea Academia promoueri debere in ſacra Theologia, niſì iuramēto interpoſito priùs fidem dederit, ſe diuerſam opinionem neq; animo retenturum,neq; quouis modo approbaturum.Scio non deeſſe hodieq;, qui difficilè adduci poſſint,vt huic pijſſimæ ſententiæ ſubſcribant,licèt multi doctiſſimi viri grauiſſimis argumentis eam adſtruxerint & confirmârint: verùm Concilium Tridentinum ſub Paulo 3. Pontifice inchoatum,& tandēm ſub Pio 4. abſolutum,

Gene.3.

Sapient.1.

(multis enim modis ſatanas eius Concilij tum inchoationem, tum proſecutionem ſæpè impedire conatus eſt) ſtatuit obſeruandas eſſe de matris Dei cóceptione conſtitutiones Sixti 4. qui Pontifex admodùm fauit opinioni de immaculata eiuſdem ſacratiſſimæ virginis conceptione. In eo autem Tridentino Concilio fuère ſupra 280. Epiſcopi, & multi excellenti & incomparabili doctrina viri, adeò vt etiàm ſectarij, quantunuìs laxa propoſita fide publica, non tamen auſi fuerint eò accedere, eo preſertìm tempore, quo ſub Pio 4. excellentiſſimæ doctrinæ viros catholicos ibì fuiſſe conſtat. Qui ergò extra Chriſtianæ modeſtiæ cancellos non vult temerè efferri, & tum ſibi, tum alijs malè conſulere, acquieſcat in Eccleſiæ ſententia, & matris DEI ſingulari priuilegio nihil deroget, nè, dum matri iniurius eſt, præpotentis filij eius iram intolerabilem in ſuas accerſat ceruices.

Mercurius noſtræ ætatis commẽtitius.

Eo ipſo anno Italus quidam in Gallias venit, qui immodica captus animi arrogantia Mercurium ſe diceret, cùm alioquì proprio nomine Iohannes vocaretur: Tyanei quoquè Apollonij, quem alij Philoſophum, alij magum vocāt, ſe ſectatorem iactitaret, rerum omnium, præſertìm arcanarum, ſe vnum callentiſſimum gloriabundus aſſereret, adeoq; præ ſe veteres philoſophos atq; theologos penè omẽs contemneret. Vxorem & liberos, vnaque ſeruos & ancillas circunduxit. Nudis pedibus cum tota familia ingrediebatur, tum ipſe, tum ſui omnes non niſì lineis induti, etiàm catenam ferream ad collum geſtabant, inſtàr Tyanei Apollonij, cuius vitam ſcribit Philoſtratus, & ante hunc Damis, Apollonij ipſius peregrinationis comes. Lugduni aliquandiù moratus, & in precio habitus, Ludouico Galliarũ regi ſe

Eſt in precio apud Galliæ regem.

ſe natũ ad res ſummas prædicabat.Porrò rex hominem miratus,doctos viros pręſertìm medicæ facultatis,de hominis quam iactabat, prodigioſa ſcientia & inuſitata rerum cognitione periculum facere iubet.Multas ergò illi queſtiones de rebus varijs mouent,& vſque ad ſtuporem prompta ab eo reſponſa referunt,pręcipuè in rebus medicis,quanquàm ſcire non poſſent,vndè hęc illi ſuppeterent, cùm eſſet alioquì ſinè literis. Reuerſi igitur ad regem, rem omnem ordine exponunt cum multa admiratione. Idem verò Mercuriꝰ regi enſem donauit, mira arte fabrefactum,& 180.gladiolis ſtipatum ; itemq́; clypeum,in quo ſpeculum inerat affabrè elaboratum, cui neſcio quid latentis energiæ ineſſe dictitabat. Quò verò tandèm euaſerit,aut quem habuerit vitę exitum,non ſatìs compertum habetur. Eiuſmodi ſanè iactantia & oſtentatio non admodùm decent Chriſtianum philoſophum, quandò ipſe quoquè ethnicus philoſophus Cicero ſapientiſſimè admonet,vt quãto maiores ſumus,tanto ſummiſſiùs nos geramus,quod diuinæ literæ paulò alijs verbis, ſed eadem omninò ſententia exprimunt in Eccleſiaſtico:Quanto magnus es,humilia te in omnibus. *Eccli.3.*

Per idem tempus quidam Iohannes ab Elſʒ, aliquot equitum & peditum turma ſtipatus, clara luce,nullo repugnante Budobrigam (vulgò Boppardiam vocant)regale oppidum, Eccleſiæ Treuirenſi iampridèm oppignoratum inuaſit,excluſisq́; omnibus,qui Epiſcopi Treuerici partes ſequerentur, caſtellum,telonium & æs omne occupauit, turribus pręſidio è ſuis impoſito.Henricus 7.Imperator certa accepta pecunia ab Archiepiſcopo Treuirenſi, id oppidũ pignoris loco illi tradiderat. Ab annis trecentis non rarò leguntur Imperatores quidã vrbes *Boppardia occupatur. Boppardia quandò oppignorata Epiſcopo Treuirenſi.*

ab

ab Imperio alienâſſe, difficultèr verò redemiſſe: vndè accidit, vt multa Imperij loca à principibus ciuilibus & Eccleſiaſticis occupentur, vt quidam ſcriptũ reliquêre.

Hoc anno dira fames ob frumenti inopiam totã Sueuiam peruaſit, ſed eam Argentoratenſes frumẽto, quod in magna copia reconditum habebant, nõ auarè quidem, vt apud pleroſq; hodiè in more poſitum videmus, ſed commodo precio diſtracto leuârunt. Ea hominum charitas, licèt maximè ſit ſecundùm naturam, iuuare naturæ conſortem, iam rara eſt in terris. Nec mirum eſt, Argentorati magnam fuiſſe frumenti copiam, quandoquidem ea Alſatiæ regio pręcellentis vini & multi frumenti perquàm fertilis eſt, vt non indigenis dũtaxàt, ſed multis etiàm vicinis & exteris vinum & frumentum affatìm ſuppèditet: nec facilè in Rheni tractu vlla alia regio, quòd ad fertilitatem attinet, ei comparari poſſit, tametſi in latum à Rheno vſque ad montana non niſì tria plùs minùs Germanica milliaria obtinet. Multi illic fluuij è monte Voſago in Rhenum prouoluũtur. Sanè non deſunt qui ſcribant, nec ij quidẽ contemnendi authores, tota Germania nullam extare regionem, quæ omnibus prouentibus Alſatiæ comparari queat. Sunt in ea 46. ciuitates & oppidula, omnia muris cincta, arces quinquaginta, & villę ꝓpè innumeræ. Verùm hęc fortaſsìs non ſatìs ad inſtitutum.

Baſilea deficit ab Imperio. Hac tempeſtate Baſilea à Maximiliani Cæſaris & Imperij obedientia ſe ſubduxit, percuſſo fœdere cũ Heluetijs, qui nullius pârent imperio. Baſileenſium defectionem imitati Schaffhuſiani, Heluetijs itidèm fœderati ſunt. Literæ huius fœderis apud Lucernẽſes feruntur confectæ, & vtrinquè datæ & acceptæ.

Eſt Baſilea vrbs inclyta Germaniæ, quam Ammian⁹ Marcellinus Gratiani & Valentiniani Imperatorũ temporibus iam fuiſſe ſcribit. Alluitur Rheno amplisſimo flumine, qui mediam fermè interfluit, ſed ponte conſtratus, vtrinquè habet iter peruium. Eſt ager vini frumentique ferax & intra & extra vrbis mœnia. Pius Pontifex eius nominis ſecundus, Gymnaſium ampliſſimis ornatum & auctum priuilegijs illic condidit. Habet autem citra & vltra Rhenum geminam ciuitatem, alteram maiorem, alteram minorẽ Baſileam: eſtq; ea vrbs inprimis inſignis & egregia, niſi quòd hac ætate colunt eius loci incolæ dogma Zuinglianum, quod Catholica Chriſti Eccleſia iam olim in Berengario damnauit. Dolendũ eſt, in fortiſſima gente tantum potuiſſe noua dogmata, quæ Germaniam magna ex parte perdiderunt, vt ſuis dicemus locis. Schaffhuſia quoquè ad Rhenũ ſita, locum occupat & amœnum & commodum atque fœcundũ. Non longè ab hac vrbe Rhenus fluui⁹ altitudine quadraginta aut quinquaginta cubitorũ ruit præceps in imum, ità vt aqua om̃is in ſpumam & nebulam reſoluatur. Eſt id ſanè adſpectu horrẽdum. Schaffhuſiani quidem initiò ad certum tempus cum Heluetijs fœdus percuſſerunt, at poſteà id abijt in fœdus ſempiternũ. In eo oppido Eberhardus comes è Sueuia opulentum conſtruxit monaſterium, quod Germanicè à nauium traiectu dictum eſt Schiffhauſen, tanquàm nauium domus, vt quidam vetuſtus codex probat. Maximis illud cœnobium impendijs exædificatum fuit, multis eò allatis ingẽtibus colũnis lapideis, è quibus etiamnũ 12. in templo viſuntur, ſingulæ altæ pedes ſeptendecim, in complexu obtinentes pedes nouem. Conſecrauit autem hoc monaſterium Leo Pontifex Ro-

Baſilea vrbs deſcribitur.

Schafhuſia vrbs.

Schiffhauſen monaſterium.

ma-

manus,eius nominis IX.cognatus antedicti comitis Eberhardi,anno ſalutis 1052.cuius quidem Pontificis fuit ſancta & inculpata vita,& eruditio haud vulgaris,vt eius ſcripta teſtantur.

Huius anni mẽſe Nouembri Philippus archidux Auſtriæ,Maximiliani Cæſaris filius, cum Iohanna coniuge ſua,Ferdinandi regis Hiſpaniarũ filia,amicitia cum Gallis conciliata,per Franciam in Hiſpaniam proficiſcitur,& vbiquè,pręſertìm verò Pariſiis,honorificentiſſimè accipitur.

Alexander VI.ſcribit Ruthenis. Hoc etiàm anno Alexander Pontifex,eius nominis ſextus,cùm percepiſſet Ruthenos & alios quoſdam in Lituania Gręcorum ritum complexos, cupere ad Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem & religionem ſe adiungere,ſed interìm nõ deeſſe qui dicerẽt eos neceſſariò rebaptizari oportere, propterea quòd more Gręcorum in tertia perſona baptizati eſſent,ſcripſit ad illos ex decreto Concilij Florentini,ſub Eugenio 4.celebrati,in quo Græci atq; Armeni cum Romana Eccleſia in concordiam rediêre,reuerà baptiſmum cõferri,etiàm cùm in perſona tertia ſic dicitur,Baptizetur talis ſeruus IESV Chriſti,in nomine Patris & Filij & Spirituſſancti: quanquàm in Latina Eccleſia non debet mutari vetus verborum forma,quę eſt,Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spirituſſancti,Amen.

Rutheni vel Moſcouitæ. Et quia hoc loco in Ruthenorũ mentionem incidimus,operępreciũ fuerit de ea gente paulò copioſiùs agere,vt Lector eius aliquam habeat notionẽ. Obtinet ea gens ampliſſimas regiones, & plerũquè hodiè vel Moſcouitæ vel Rutheni aut Ruſſi appellantur.

Slauonica lingua latiſſima. Vtuntur autem lingua Sclauonica, qua hodiè nulla ferè eſt latior & diffuſior,quippe qua Dalmatæ,Boſnenſes, Croatę, Iſtrij,Carni, Carniolani,

Carinthij, Stirij, Mœſij, Seruij, Bulgari, alijq; Conſtantinopolim vſque, Boëmi, Luſatij, Sileſij, Morauij, Poloni, Rutheni, Circaſi Quinquemontani ad Pontum, & Vandalorum reliquiæ vltra Albim per Germaniam in Septentrionem ſparsim habitantes vtuntur. Incertum eſt, quis initio apud illos rerum potítus ſit, quòd characteres non habuerint, quibus res ſuas ſcripto conſignatas ad poſterorum notitiam tranſmitterent. Cœperunt autem Annales conſcribere tum primùm, cùm Michaël rex Conſtantinopolitanus literas Sclauonicas in Bulgariam miſit. Inter alios Igor quidam apud illos imperio potítus, Olham ex Pleſcouia duxit vxorem. Is cum exercitu ſuo Heracleam & Nicomediam vſq; progreſſus, ſed in fugam actus, à Malditto Dreuulianorum principe cæſus eſt, relicto infante filio Suuatoſlao, cuius mater Olha viri ſui necem grauiſſimè vlta, multis Dreuulianorum millibus interemptis, atq; omnibus eorum caſtris occupatis, in Greciam profecta eſt, & illic ſacrũ baptiſma percepit ſub rege Iohãne Cõſtantinopolitano, anno mundi 6463. (Sic enim Annales eorum habent: ſolent autẽ Ruſſi non à Chriſto nato, ſed ab orbe cõdito numerare) Porrò nomen Olhæ, in Helenæ mutatum eſt. Atque hæc in ea gẽte Ruthenica fidem CHRISTI complexa eſt iuxta Annales iam dictos. Eam, poſtquàm inter viuos eſſe deſtitit, nepos eius ex filio Vuolodimerus iam baptizatus in diuorum numerum retulit, & Iulij dies vndecimus ei ſacer dicitur. Atquì ea filium ſuum Suuatoſlaum ad baptiſmum inducere non potuit, qui poſt matrem imperio potítus, deuicit Bulgaros, ad Danubium vſq; progreſſus. Intulit etiàm bellum Baſilio & Conſtantino regibus Conſtantinopolitanis, eoſq; profligauit. Cùm autẽ

Igor Moſcouitarũ princeps.

Apud Moſcouitas quãdò cœperit religio Christiana.

Græciam vaſtanti, reliqui Gręcię principes aurum obtuliſſent,contempſit,& veſtes atque arma potiùs accepit. Eum anno mundi 6480. Cures princeps Pieczenigorum ex inſidijs interfecit, atq; ex cranio eius poculum fecit, cui auro circundato inſcripſit, *Dum aliena ſectatur,perdit ſua.*Habebat autem tres filios,inter quos ditionem ſuam diuiſerat adhuc viuens:nempe,Ieropolchum,Olegam,& Vuolodimerum.Ex ijs Ieropolchus Olegam fratrem ſuum occidit,ſed non diù pòſt ipſe quoquè fraude cuiuſdã intimi conſiliarij ſui in manus fratris ſui Vuolodimeri traditus,interfectus eſt:atque ità totius Ruſſię imperium ad Vuolodimerũ peruenit, qui tum multa colebat idola,multas quoquè habuit vxores, & octingentas concubinas. Cùm autem ex omnibus ſectis Christiana religio illi præcipuè arrideret, miſit ad Baſilium & Conſtantinum reges Conſtantinopolitanos,petens Annam ſororem eorũm coniugem ſibi dari:quòd ſi facerent, pollicetur ſe cum tota gente ſua Christianum futurum, & ablata in Gręcia reſtituturum. Contrahitur matrimonium. Vuolodimerus in Corſun baptizatur,& dicitur Baſilius,nuptiæque celebrantur. Acta ſunt hæc anno mundi 6469.à quo tempore Ruſſia permanſit in fide Christi.Hunc Vuolodimerum, à quo Vuolodimeria inter Vuolham & Occam fluuios vrbs condita eſt,inter diuos tanquàm Apoſtolum 15. Iunij die Ruſſi colunt.Eius ſucceſſores vſque ad Georgium & Baſilium nihil ferè memorabile geſſerunt. Porrò Georgium & Baſilium Bati rex Tartarorum, qui Christianorum ditiones horrẽdum in modum populatus eſt,bello ſuperatos neci dedit,& bonã Ruſſiæ partem,abacta præda,ferro & igni vaſtauit. Ex eo tempore,anno ſcilicet mundi 6745.vſque ad Baſilium,

Vuolodimerus princeps Moſcouitarum.

Ruſſia fit Christiana.

Bati rex Tartarorũ.

ſilium qui ante paucos annos Ruthenis imperauit, omnes ferè Ruſſi principes tributum Tartaris perſoluerunt. Cùm autem Bati rex Tartarorũ, euaſtatis Chriſtianorum ditionib9, magno tota Europa terrore relicto, cum ſuis in Scythiam reuertiſſet, Innocentius eius nominis 4. Romanus Pontifex, ex concilio Lugdunenſi aliquammultos religioſos viros annno ſalutis 1246. longiſſimo itinere miſit ad Tartarorum imperatorem, qui eum hortarentur vnum viuũ & verum Deum, & eius vnicum filiũ mũdi ſeruatorem Ieſum Chriſtum colere, & à Chriſtianorũ fundendo ſanguine animum reuocare. Vbì Tartarus Pontificis preces audiuit, pollicitus eſt ſe quinquennij ſpatio Chriſtianorũ ditiones minimè vexaturũ. Verùm vbì Pontificis legati diſceſſerant, Saracenorum legati adſunt, hortantur Tartaros, vt Mahometis ſectam tãquàm plauſibiliorẽ & voluptariã potiùs complectantur, quàm Chriſtianorũ religiónem ocioſam. Placuit verò eorum oratio Tartaris, & inprimìs ipſi Bati Imperatori, & ità illi tũc impuriſſimam Mahometis ſuperſtitionem receperũt, quã hodieq; retinent. Sed vt ad Ruthenos reuertamur, poſtquàm Bati Tartarus Ruſſiam ſibi fecit tributariam, multis annis magna apud Ruthenos Tartarorum fuit authoritas, qua etiàm freti Rutheni principes plerũquè obtinebãt principatus, aut alios etiàm cõſanguineos profligabãt, & multa fuit rerum apud Ruthenos cõfuſio, dum alij alios ſuperare cõtendunt, donèc ventum eſt ad Iohãnem Baſiliũ, qui fuit Baſilij cęci (orbatus eñ luminib9 fuit iuſſu Demetrij cuiuſdam principis Moſcouitarum) filius. Is autem Iohannes Baſilius fortunatiſſimus fuit. Nam & magnum ducatum Tuucrenſem occupauit, & Nouogardiam magnam (quæ eſt vrbs ampliſſima,

Innocentius Pontifex 4. mittit legatos ad Tartaros.

Tartari fiũt Mahometani.

Ruſſia tributa pendit Tartaris.

Nouogardia

in circuitu obtinens, vt quidam ſcribunt, ſeptē milliaria Germanica) cepit, vndè ſupra trecentos currus auro, argento & vnionibus onuſtos Moſcouiā abſportauit, anno Domini plùs minùs 1479. Feruntur in ea vrbe eſſe ſeptem monaſteria ordinis D. Baſilij Magni, in quibus ingens eſt copia monachorū: innumera quoquè ſacrarum ædium multitudo illic eſſe legitur. In ſolſtitio ęſtiuali habet vrbs eadē longiſſimum diem pluſquàm octodecim horarum. Dictus Iohānes Baſilius ſeptem perpetuos annos graui eam obſidione preſſit, ac tandèm in poteſtatem ac miſerrimam ſeruitutē redacta, Archiepiſcopum & ditiores ac potentiores quoſque Moſcouiā trāſtulit, atq; è ſuis ſubditis in illorum poſſeſſiones ceu nouas colonias remiſit. Ex ijs autem poſſeſſionibus prętor cōmunes reditus, maximū quotānis vectigal in eius fiſcum infertur. Porro in Archiepiſcopi locū quendam inſtituit Epiſcopum, cui exiguam eius Archiepiſcopatús prouentuum portionem attribuit. Poſtquàm autem Moſcouitæ, eò tranſlati ſunt, vnà etiàm ſuos errores eò inuexerunt. Habuit verò iſte Iohannes Baſilius ex Sophia Emanuēlis regis Conſtantinopolitani filia Helenā filiam, quę nupſit Alexandro Lituaniæ magno Duci, eidemq; poſteà regi Poloniæ declarato. Sperabantur hę nuptię vtriuſq; partis diſſenſiones & acerbitates omēs è medio ſublaturę, ſed cùm Polonus negligētiùs pręſtaret quiddam, quod ſe facturū receperat, Iohānes Baſilius bellum ei facit, & pręlio commiſſo victor euadit, capto Conſtātino regis Poloni duce egregio cum pleriſq; nobilibus, multisq; occupatis arcibus & prouincijs ditionis Lituanicę. Porrò Conſtātinus oblata occaſione è Moſcouia ad Alexandrum profugit, licèt à Moſcouita libertate donatus eſſet ea conditione, vt reli-

ćto Alexādro,ipſi ſeruiret. Idem autem Conſtā-
us poſteà magnam dedit Moſcouitarum ſtragem,
ſuo loco dicetur. Quanuìs autem huius Iohan-
Baſilij magna fuerit potentia,magnæq́; opes,ta-
n Tartaris parére cogebatur,adeò vt legatis Tar- *Moſcouitæ pārent Tartaris.*
orum extra vrbem obuiàm procederet,eosq́; ſe-
ntes ipſe ſtans audiret. Tandèm illo mortuo,ſuc-
ſſorē habuit Baſilium Iohannis, qui intra paucos
huc annos Moſcouitico fruitus eſt imperio. Is
ud ſe captiuū tenuit Demetrium,fratris ſui Iohā-
s filium,quē auus Iohannes Baſilius,mortuo ipſi9
emetrij patre Iohanne,totius Ruſſiæ monarcham
eſignârat. Mortuo deindè hoc quoquè Demetrio,
aſilius imperat,& non modò quę à patre illi reli-
ta erāt,cōſeruauit,verùm etiàm multas prouincias
ō tam bello quàm induſtria quadam ſuo imperio
diecit. Nanq; & Pleſcouiā & inſignem Principatū
molenczko,qui cētum ampliùs annis Lituanis pa-
uerat,ſibi ſubdidit, ſicut infrà dicetur. At tamen in
bello plerunq; infelix fuit,ac nihilo minùs à ſuis fe-
icisſimus prædicabatur. Imperio in ſuos vtebatur
duro & vix tolerabili,adeò vt ne fratribus quidem *Baſilius Iohannis dux quàm duro preſſerit ius go Moſcouitas.*
ſuis germanis,nec vlli principi caſtra vel munitiões
permitteret: Omnes illi ſuis ſumptibus,ſiue in aula,
ſiue in bello,ſiue in legationibus eorum vellet ope-
ra vti,ſeruire cogebantur: Quibuſdam tamen gra-
uiora munia obeuntibus pręfecturas,aut villas, aut
pręDia attribuit plerūquè in ſeſquiannum,de quib9
tamen certos cenſus ipſi Principi perſoluerent: eo
ſpatio elapſo,totum ſexennium gratìs ſeruire com-
pellebantur. Voluit quandoquè ad Maximilianum
Cæſarem legatum mittere quendā ex intimis ſecre-
tarijs ſuis,ſed cùm is viaticum ſibi deeſſe diceret, in
perpetuos carceres cōiectus,tandèm perijt miſerri-

mè,omniaq; eius bona Princeps ſibi vẽdicauit, fratribus ac hæredibus eius ne terũcio quidem relicto. Quicquid legati ipſis donatum reportarent, quod alicuius eſſet precij,id ferè ſibi dari volebat. Miſerat quandoquè legatos ad Carolum V. Imperatorem, qui illis graues torques aureos,& Hiſpanicam auream monetam dono dedit:quin & Ferdinandus Caroli frater argenteis poculis,aureis & argẽteis pannis,itemque Germanica aurea moneta eos donauit. At vbì domũ rediêre,mox Princeps Baſilius & torques & pocula & maiorem Hiſpanicorum aureorũ partem ad ſe rapuit.Authoritate in clericos & laicos tam immodica abutebatur, vt liberrimè de omniũ vita & facultatibus ſtatuerit,nec quiſquam ei auſus fuerit reſiſtere:immò perſuaſum habebant,eius voluntaté non aliam eſſe,quàm ipſius Dei:vocabantq; eum clauigerum & cubicularium Dei. Ea immanitate gens ipſa effera & crudelis efficiebatur, quanquàm incertum eſt,vtrùm ipſius gentis immanitas & duritia eiuſmodi tyrãnidem mereatur, an hac tyrannide tam immanis & crudelis fiat. Regium titulum iſte Baſilius primus vſurpauit,cùm alij ante eũ magni Duces dicti ſint,tametſi pater eius Dominũ totius Ruſſiæ ſe ſcripſit.Quin etiàm ab omnib⁹ Imperator appellatus eſt,quod errore factum dubium non eſt.Cùm autem ſcriberet regi Poloniæ, omiſſo regis titulo,magnum Ducem ſe vocauit.Nam neuter horum,alterius literas nouo titulo auctas recipere dignabatur.Duxit idem Baſilius primò vxoré Salomeam,cuiuſdam nobilis ſui filiam: ſed cùm viginti & eo ampliùs annis ex ea proles non ſuſcepiſſet,eam anno Chriſti 1526.valdè quidem repugnantem,in monaſterium intruſit,& cuiuſdam ducis filiam Helenam ſibi copulauit, ex qua ſuſcepit filium Io-

Duriſſima ſeruitus Moſcouitarum.

Rex apud Moſcouitas quis primus dictus.

Iohannem anno 1528. qui rerum apud Moſcouitas potítus eſt,patre mortuo, & matre veneno ſublata neſcio cuius vel iuſſu vel opera. Quod ad religionẽ attinet,colunt Moſcouitæ ſiue Rutheni Chriſtum, ſed more Grę̨corũ. Grę̨ci verò ſę̨pè à Romanę̨ Eccleſiæ obedientia receſſerunt,& identidèm ad pacẽ & Concordiá ſe receperunt. Epiſcopi Conſtantinopolitani,quòd in ampliſſima vrbe & quæ noua Roma diceretur,ſedem obtinerent, magnoperè in eam curam incubuerunt,vt proximam à Romanis pontificibus vel etiàm parem obtinerẽt authoritatem.In prima illa Conſtãtinopolitana ſynodo,quæ eſt vna ex quatuor primarijs, videmus Canonem, quo tribuitur proximus à Romano pontifice locus Conſtantinopolitano Epiſcopo:ſed quàm ille Canon nòn ſit receptus,vel vnius Leonis primi Pontificis Romani,quem longè ante mille centum annos præcellenti doctrina & eximia vitæ ſanctimonia p̃ditum fuiſſe negare nemo poteſt, ſcripta ſatìs declarant.Nam cùm in Chalcedonẽſi ampliſſima Synodo Anatolius Conſtantinopolis Antiſtes à Patribus callidè impetrâſſet,vt proximã à Romano Præſule Conſtantinopolitanus dignitatẽ obtineret,vbì id Leo Pontifex reſciuit,modis omnibus ſe oppoſuit, effecitq; vt Anatolij callida cõſilia prorsùs irrita fierent,neq; ratum haberetur,quod ille non rectè atq; ordine impetrâſſet. Et certè Leo Pontifex affirmare videtur,primæ Synodi Conſtantinopolitanæ Canonem antè dictum,nunquàm ad Romanæ ſedis notitiam veniſſe.Sic enim ſcribit ad Anatoliũ Epiſtola 53.Perſuaſioni tuæ in nullo penitùs ſuffragatur quorundã Epiſcoporum ante ſexaginta,vt iactas,annos(nam nõ multò plus temporis inter Cõſtantinopolitanã & Chalcedonenſem Synodos fluxit)

Moſcouitæ ritus Græcorum ſequuntur.

Epiſcoporũ Conſtantinopolis arrogantia.

xit) facta ſubſcriptio, nunquamque à prędeceſſoribus tuis ad Apoſtolicæ Sedis tranſmiſſa notitiá, cui ab initio ſui caducæ dudumque collapſæ, ſera nunc & inutilia ſubijcere fomenta voluiſti, eliciendo à fratribus ſpeciem conſenſionis, quam tibi in ſuam iniuriam verecundia fatigata præberet. Cur autem ſanctiſſimus Põtifex vſq; adeò ſe oppoſuerit Anatolio illicita appetenti, ipſe eadem Epiſtola indicat his verbis: Potes euidentèr agnoſcere me dilectioni tuæ beneuolo animo contraire, vt ſaniore conſilio ab vniuerſalis te Eccleſiæ perturbatione contineas. Nolebat enim optimus Pontifex quicquam derogari priuilegijs Alexandrinæ & Antiochenæ Eccleſiæ, in Nicena Synodo illi attributis. Fuit deindè téporibus illius longè ſanctiſſimi Pontificis Gregorij primi, Iohannes quidam Cõſtátinopolitanus Epiſcopus, qui ſe non dubitauit œcumenicum ſiue vniuerſalem patriarcham vocare, quem titulum ei9 vrbis Epiſcopi magno Eccleſię ſcandalo poſt eum ſibi vendicârunt. Sed eorum ſuperbia & cõtumacia tandé Turcico iugo egregiè cõpreſſa eſt. Eius Iohannis Epiſcopi intolerandam arrogãtiam acritèr ſcriptis caſtigauit Gregorius I. Romanus Pontifex integerrimus: at parũ ea res profuit, Grçcis in ſua ſententia permanentibus. Itaq; Græci in quibuſdam à Romana Eccleſia diſſenſerunt, ſed non impunè. Eorum ritum Moſcouitæ ſecuti, cum Romana Eccleſia non vbiquè cõſentiunt: quáquàm fertur patriarcha Conſtantinopolitanus ab huius Principis, qui iam Moſcouitis imperat, (ſi tamen non fallor) patre rogatus miſiſſe monachum quendam, qui omnes libros, Canones & ſingula ſtatuta ad fidem pertinẽtia in ordinem recto iudicio redigeret. Cumq; multos ille aduertiſſet errores, dixiſſe Principi, cum planè ſchi-

hiſmaticum eſſe,qui Romanum aut Gręcum non
quatur ritum:ſed paulò pòſt,licèt alioquì Princi-
i charus eſſet,ſublatus è medio.Idem quoquè alte-
cuidam Gręco mercatori, ſimilitèr dicenti,acci-
iſſe.Sanè iactant illi ſe ſolos probè Chriſtianos eſ-
e,nos verò damnant tanquàm deſertores primiti-
æ Eccleſiæ & veterum ſanctarum conſtitutionum:
uteranos autem & reliquos horum temporum ſe-
ctarios,prorsùs execrantur.In Annalibus eorũ ſcri-
tum habetur,D.Andream Apoſtolum ex Græcia
d Boryſthenem fluuium perlatum,ad montes, vbì
nunc Chionia eſt,nauigâſſe,& terram Ruſſiæ bene-
dixiſſe atque baptizâſſe. Indè rursùs ad mare vſque
Germanicum proceſſiſſe,atq; per illud Romam na-
uigâſſe:ad extremũ in Peloponneſo ab * Ago Anti-
patro crucifixum fuiſſe.Sed hæc quàm ſint vera,ipſi
viderint. Certè Andreas Apoſtolus non eos docuit
errare.Archiepiſcopi & Epiſcopi omẽs totius Ruſ-
ſiæ,carnibus perpetuò abſtinent. Præfecti monaſte-
riorum,quos Priores vocant, in Moſcouia plurimi
ſunt,ſed omnes arbitrio Principis eliguntur.Sacer-
dotes ſeculares habẽt vxores:ijs mortuis, non licet
eis ſacra obire vel ſacrificare, nisì fortè monaſteriũ
ingreſſi,iuxta regulam viuant. Si quis etiàm laicus
vxore mortua velit aliam ducere, permittũt id qui-
dem,ſed vix legitimum matrimoniũ eſſe putãt:ter-
tias nuptias ſinè graui cauſa nõ permittunt:quartas
omninò dãnant. Admittũt diuortiũ,& dant libellũ
repudij: verùm id maximè celãt,cùm id religioni &
ſtatutis aduerſum eſſe ſciant.Si ſacerdos ad ſecũdas
ſeſe nuptias trãsferat, nihil habet cũ Clero cõmer-
cij.Obſeruãdũ hoc loco eſt,apud Moſcouitas,ſacer-
dotes nõ accedere ad ſecũdas nuptias. Hoc idẽ vſq;
in pſẽs etiã Gręci ſeruãt.Vñ appãret improbitas &

Moſcouitæ ſibi tribuũt verãm religionem.

De Andrea Apoſtolo quid habeant Annales Ruſſorũ.

Sacerdos bigamus à clero excluditur apud Moſcouitas.

impudẽtia hæreticorũ noſtri temporis,qui aſſerere non verentur,apud Græcos licere ſacerdotibus vel deciès aliam poſt aliam vxorem ducere. Sic enim ſcribit Philippus Melanchthon in libello quodam, in quo inter cætera etiàm ſacerdotum coniugium defendit:Sed manet,inquit,adhuc hodiè mos ille in Grecanica eccleſia,vt ſacerdotes nubant:& non ſolùm mariti eligantur ad ſacerdotium,nec vt nubant ſemèl tantùm,ſed quotiès voluerint, etiàm deciès, ſi ità tulerit res.Hoc quidem,ſicut & alia multa impudentiſſimè ille Melanchthon mentítur,ſicut poteſt grauiſſimis teſtimonijs doceri.Et certè quos talium facinorum non pudet,eos nemo abſque ſummo periculo vlla in re duces ſequi poſſit. Verùm ad rem.Sacerdotũ ſunt tenues prouentus & oblationes.Veſtitum propè eundẽ cum laicis habent, dempto capitis tegmine.Et cur differant habitu, qui nõ differũt matrimonio? Vt populus,ſic ſacerdos. Monaſteria habẽt leges ſeueriſſimas, ſed quæ paulatìm eneruatæ,multùm refrixerint. Carne perpetuò abſtinent.Veſtes quotidianæ Epiſcoporum eædem ferè ſunt,quæ aliorum monachorum. Perſuaſum habent,poſt ſeptimam Synodum generalem,nulli vnquàm neque licuiſſe,neque licere Concilium œcomenicum indicere aut accedere ſub pœna anathematis,quod etiàm ſeueriſſimè obſeruant.Tempore Florentini Concilij ſub Eugenio 4. Romano Pontifice,quidam Ruſſiæ Metropolita idem Concilium adijt,vbì etiàm Greci & Armeni Latinis coniuncti & conciliati fuère:at vbì domum redijt,rebus omnibus ſpoliatus,in carcerem coniectus eſt, vndè tamẽ poſteà euaſit.Pueri cùm baptiſma percipiũt, tèr in aquam,quam ad ſingulos nouam conſecrant, toti immerguntur:nam alioquì putant non ritè baptizatos:

Baptiſmus Moſcouitarum qualis.

atos: mox etiàm chriſmate in ſacra hebdomada cõſecrato inunguntur. Circa Paſchatis feſtum cõfitentur peccata ſua magna cordis cõtritione. Confeſſarius & confitens in medio templo ſtant erecti, ſeruantque facta confeſſione cæremonias ſingulares. Communicant ſub vtraq; ſpecie, ſed ità, vt corpus ſanguini miſceant in calice, vndè ſacerdos cum cochleari portiunculam accipit, & porrigit communicanti. Communicant etiàm pueros ſeptennes tanquàm iam rationis compotes: qui ſi præ ægritudine corpus Domini ſumere nequeant, guttam ex calice eis inſtillant, vna ſpecie contenti. Non conficiunt Sacramentum, nisì dum ſacrificant. Pro ægrotis conſecrant eucharistiam in die Cœnæ Domini, ſeruantque toto anno. Vndè conſtat ęgrotis illos non niſi vnam ſpeciem præbere. In hoc autem plurimùm repræhendendi videntur, quòd panẽ nondùm conſecratũ, per Eccleſiã circunferũt, & cõceptis verbis adorant. Feſtos dies ſolenniores colũt; alijs minùs ſolennibus ciues & mechanici diuinis interſunt: quibus peractis, redeũt ad laborem: ſed qui præſtantiores ſunt, compotationibus & cultu corporis feſta venerantur. Feſtum Trinitatis die ſecunda Pentecoſtes, feſtum omniũ Sanctorum die octaua Pentecoſtes celebrant. Purgatorium nõ credunt, ſed putant bonos & malos vſque ad diem iudicij vltimam expectare ſententiam, nec ante illud tempus malos torqueri. At nihilo minùs pro defunctis funebre ſacrũ faciunt, quòd arbitrentur tolerabiliorem poſſe locum ijs impetrari, vbì iudiciũ extremum expectent. Adſperguntur aqua benedicta, ſed non niſi à ſacerdote. Colunt Sanctos, & inprimìs D. Nicolaum, cuius etiàm recẽtia apud illos miracula referuntur. In Quadrageſima totas ſeptem

Confeſſio apud Moſcouitas vt fiat.

Euchariſtia apud Moſcouitas.

Euchariſtiã toto anno aſſeruant Moſcouitæ.

De Purgatorio quid Moſcouitæ ſentiant.

Quadrageſima apud Moſcouitas.

 iciu-

ieiunant hebdomadas:in prima tamẽ vtuntur lactarijs,reliquis ſex etiàm à piſcibus abſtinent. Sunt qui Dominicis & ſabbati diebus tantùm edant,alijs nullum penitùs cibum capiant.

Ieiuniũ S. Petri.

Seruant etiàm ieiuniũ Petri ab octaua Pentecoſtes vſque ad ferias Petri & Pauli.

Ieiunium diuæ Virginis.

Item ieiunium beatiſſimę Marię virginis à prima Auguſti vſq; ad eius Aſſumptionem.

Ieiunium Aduentûs.

Ieiunant præterea ſex ſeptimanis in Aduentu Dñi,idq; vocát ieiunium Philippi,quòd iuxta illorum Calendariũ, initium eius cõtingat feſtum Philippi. Nullius ſancti vigiliam ieiunio venerantur, præter decollationem S.Iohannis Baptiſtæ,quæ eſt 29.Auguſti. Monachi potu acido & aqua ferméto mixta in ieiunijs contenti eſſe coguntur. Sacerdotes aqua mulſa & cereuiſia tum vti non poſſunt:quanquàm nũc leges omnes & ſtatuta diffluant ac vitientur. Extra tempus ieiunij Sabbato carnes edunt,die Mercurij carnibus abſtinent.

Monaſteriũ S. Trinitatis.

Eſt apud illos præcipuum S. Trinitatis monaſterium, vbi S.Sergius conditus, multis fertur clarere miraculis, eoque admirabilis fit gentium & populorum concurſus,qui monaſterij liberalitate aluntur. Habent Moſcouitæ mulieres iam effœtas,quas proſcurnicas vocant, quæ panẽ ad ſacrificandum coquunt. Miſſam quoque celebrant, ſed lingua vernacula.

Mulieres Moſcouitarum miſerrimæ.

Mulieres apud illos miſerrimę ſunt,quippe perpetuò ferè domi concluſę,vbi nent duntaxàt & fila trahunt,ſed nihil ferè præterea iuris aut negocij habent, demptis tamen pauperioribus,quę domeſticos labores obeũt & coquunt. Rariſſimus in templa, rarior etiàm ad amicorum colloquia, niſi ſenes admodùm ſint, illis permittitur acceſſus. Quidam Alemanus illic vxorẽ Ruthenam duxerat. Ea querebatur marito ſe ab illo non amari,propterea quòd eam nunquàm verberaret. Vbi

hoc

oc ille audiuit, teſtatus eſt ſe illam impensè ama-
, nec putâſſe verbera eſſe amoris argumenta.
aque duriſſimè eam verberauit, ſenſitque eius
rga ſe amorem ex ipſis verberibus longè auctio-
em euaſiſſe. Sæpiùs ergò eam verberauit, ſed
ndèm etiàm ceruicem & crura illi homo cru-
elis præcidit Omnes Moſcouitæ ſe Principis
eruos fatentur, & eſt genus hominum ſeruitu-
magìs deditum, quàm libertati. Cuncti tuni-
s oblongis ſinè plicis, manicis ſtrictioribus vtun-
ır. Miris vtuntur cæremonijs, cùm alterius do-
um ingrediuntur, ſæpiùs ſeſe inclinando, &
ia quædam faciendo. Habet Princeps diuerſis
locis veredarios, & certum equorum nume-
um, quibus equis intra triduum nonnunquàm
o. milliaria Germanica conficiunt, licèt ijdem
qui parui admodùm ſint, & negligentèr curen-
ır. Sunt in Moſcouia diuerſorum generum pel-
es nobiliſſimæ, zebellinæ, madauricæ, hermelinæ,
ſpreolorum, & aliȩ non paucȩ. Ditio tota Princi-
is Moſcouitæ ampliſſima eſt, ità vt quidam aſſir- *Moſcouiæ*
nent tam in latum quàm in longum obtinere eam *amplitudo.*
uingenta milliaria Germanica. Vrbs Moſcouia,
uſſiæ caput & metropolis eſt. Eiuſdem nominis
rouincia, in qua vrbs hæc ſita eſt, hyemes & frigo-
a habet aſperrima, ità vt aqua in aërem effuſa, priùs
ongeletur, quàm terram contingat, & interdùm
rborũ rami, pecora & hoïes frigore pereant. Non-
ũnquàm verò etiàm nimio æſtatis ardore non me-
iocritèr affliguntur. Quanuis aũt oẽs Moſcouitæ
ocent, attamẽ Moſcouia ꝓuincia neq; lata eſt, neq;
la páret Moſcouitȩ Principi, ſed multȩ prætereà *Vrbs Mo-*
liȩ: ipſa verò in extremis circa Aſiam Europȩ fini- *ſcouiæ am-*
us ſita eſt, Vrbs Moſcouia ampliſſima eſt, & in ipſa *pliſſima.*

Prin-

Principis caſtrum Italicæ ſtructuræ munitiſſimum, & quod vrbis cuiuſdam amplitudinem præ ſe ferat: quippe in quo præter alia, multæ ſint ædes ſacræ. Domus vrbis pleræq; omnes ligneæ ſunt, ſed caſtri propugnacula & principis Palatiũ ex lateribus conſtructa ſunt. Regio ſalubris eſt, adeò vt vix vnquàm peſtis ibì graſſetur: quanquàm interdùm aliud genus morbi, peſti non diſſimile, patiuntur. Longiſſimus illic dies eſt horarum 17. & quartalis vnius. Reliquas Moſcouitæ Principis ditiones & Prouincias enarrare longum foret. ſufficiat Lectori pro comperto haberi, eum Principem eſſe potentiſſimum, & qui Germanię iam immineat, cuius nõ contemnendam partem in Liuonia ſibi vendicauit: qua de re infrà ſuo loco dicetur. Non dubiũ eſt, quin ille oblata occaſione maiora ſit attentaturus, nec id difficilè admodùm, quandò apud nos, id eſt, in Germania, tam fœda religionis varietas animos quoq; diſcordes facit. His ferè titulis in literis ſuis vti ſolebat pater eius, qui nunc rerum apud Moſcos potítur: Magnus Dominus Baſilius, DEI gratia rex & Dominus totius Ruſſiæ, & magnus Dux Vuolodimeriæ, Moſcouiæ, Nouogardiæ, Pleſcouiæ, Smolenchiæ, Tuueriæ, Iugariæ, Permiæ, Viackiæ, Bulgariæ, &c. Dominus & magnus Dux Nouogardiæ terræ inferioris, & Czernigouiæ, Rezaniæ, Vuolotkiæ, Riſchouię, Beloiæ, Roſtouię, Iaroſlauię, Bielozorię, Vdoriæ, Obdoriæ, Condinię, &c. Poſtquàm verò hodiè multa quoquè in Liuonia, non ſinè magna Romani Imperij ignominia, occupant, non dubium quin indè quoq; titulos ſibi auxerint. In tota Ruſſia multi ſunt fluuij, multæq; paludes. Veteres ſcriptores opinati ſunt, Tanaim fluuium celeberrimũ, qui Aſiam ab Europa diſterminat, ex Riphæis montibus

Caſtrũ longè maximũ.

Tanais vbi oriatur.

bus oriri, ſed ij montes nuſquàm extant: porrò
anais octo ferè milliaribus Germanicis à Tulla,
uæ vrbs à Moſcouiæ oppido triginta ſex milliari-
us Germanicis diſtat, ex lacu ingenti, qui in longũ
latum circiter 1500. Werſt (Werſt, Italicum fe-
milliare eſt) patet, in ſylua quadam ortum habet:
que ex eodem lacu aliud grande flumen Schat
nergit, quod in Occidentem tendit, ſicut Tanais
rimò rectà pergit in Orientem ad aliquot millia-
a: deindè reflexo in meridiem curſu, paludes Mæo-
dis efficit. Et Tanaim quidem, quem Don vocát,
optimorũ piſciũ copia ſingulari, & quòd vtran- *Tanais præconia.*
ue ripam diuerſæ herbæ, radices ſuauiſſimæ, mul-
jugæ arbores ad multam amœnitatem occupent,
ntaq; ijs locis ferarum ſit copia, quæ facilè ſagit-
s conficiantur, vt qui illàc proficiſcuntur, non niſì
le & igni opùs habeant, mirificè prædicant. Mo-
couię proxima eſt Lituania, quæ hodiè Poloniæ re- *Lituania regio.*
i páret. Vtitur proprio idiomate, & ritu Romano,
metſi eius incolæ bona ex parte Rutheni ſunt.
ilna eſt eius regionis caput. Ea verò ciuitas ampla *Vilna ciuitas.*
t, ſita intra colles. Sunt ibì tẽpla multa, & aliquot
onaſteria, in quibus excellit eximium Franciſca-
orum de Obſeruantia cœnobium, maximis ſum-
tibus extructũ. Hodiè in ea gente Arriana & Ne-
oriana hæreſis pernicioſiſſimè graſſatur & multas
cclesias occupat. Sunt ibì hæretici, qui ſacroſanctã
omnibus modis colendam & honorandã Trini-
tem, incredibili impietate vocent Cerberum tri-
ipitem. Atque hæc & id genus alia nefanda do-
mata, quæ ſub prætextu & ſpecioſo titulo verbi
ei, quod ſolum voluit Luterus, omnium horum
alorum fons & origo, valere oportere, paſsim im-
eritæ multitudini obtruduntur, eò certiſſimè in-
ten-

tendunt,vt religio Chriſtiana in impuriſſimam Mahometanę ſuperſtitionis abominationem tandèm transformetur. Nec dubium quin Turcę & barbaræ nationes mirum in modum his rerum Chriſtianarũ perturbationibus & exagitatiõibus lætentur, quippe quę illis quandoquè optatiſſimã ſint Germaniæ & vicinorum regnorum nullo negocio in duriſſimam ſeruitutem redigendorum præbiturę occaſionem. Porrò licèt Vilnę,vtì diximus,multę ſint ædes ſacrę,& ipſe quoquè Vilnenſis Epiſcopatus Romanum agnoſcat Pontificem, tamen multò plura in eadem vrbe ſunt Ruthenorum,quàm Romanę obedientiæ templa. Sunt autem in Lituaniæ principatu tres Romanæ obedientię Epiſcopatus, Vilnenſis,Samogithiæ & Chiouienſis. Lituani mel,ceram, cinerem,picem, aſſeres fabricandis nauibus aptos, etiàm ad exteros tranſmittunt. Sale aliundè importato vtuntur. Eſt Lituania ſyluis frequens, paludibus & fluuijs abundans. Cæli inclementia fit,vt frumentum rarò matureſcat. Gens miſera eſt,& duram ſeruit ſeruitutem. Sunt qui ſcribant,etiàm viri graues,à Vuitoldi principis tempore,apud eos hũc ſeruari morem,vt qui capite damnatus eſt, iubẽte domino,ſeipſum ſuſpendere cogatur. Quod eſt ſanè perquàm horrendum:& tamẽ ni id faciat, dirè verberatur & excarnificatur, ac tandèm ſuſpenditur: quæ res pleroſque miſeros metu verberum cogit ſibijpſis laqueum inijcere. Habet Lituania biſontes,vros & alces. Errant quidam, dum vros vocant biſontes,cùm tamen biſontes multùm ab vris bouinam formam habentibus differant: quandò biſontes iubati ſunt,& villoſi circa collum & armos,barba à mento propendente,pilis moſchum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus & toruis, quaſi

Supplicij crudele genus.

Vri & Biſontes vt differant.

uaſi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunquè
leò diductis & porrectis,vt in ijs tres benè corpu-
nti homines inſidere queant. In tergo extat gib-
us elatior,priore & poſteriore corporis parte hu-
iliore. Vros ſola Mazouia Lituaniæ contermina
ıbet, qui ſunt boues ſyluestres, nec à domeſticis
fferunt,niſì quòd omnes nigri ſunt,albicante cô-
ixtìm linea dorſum obtinente.Alces verò animal
t ceruo procerius,auribus & naribus prominulis,
rnibus à ceruo nonnihìl diuerſis, colore item
agìs ad albedinem tendente. currit mira pernici-
te,non tamen vt cętera animantia,ſed gradarij in-
r. Verùm hactenùs de rebus Moſcouiticis vel
ıthenicis egiſſe ſatìs ſit. Nobis quidem rogan-
ıs eſt D E V S, vt nos ab hæreſibus & impro-
s moribus repurgatos, non patiatur vel Tarta-
, vel Turcis, vel etiàm Moſcouitis dirè caſtigan-
os obijci:quanquàm verendum eſt, nè qui hodiè
Germania & vicinis prouincijs tantoperè Ro-
ıni pontificis obedientiam deteſtamur, iuſto Dei
dicio ſub eorum quandoquè iugum mittamur,
ıi nos vſqueadeò intoleranda premant ſeruitute,
nos ipſius quoquè vitæ noſtræ pertædeat. Cer-
Philippus Melanchthon non longè ante obitum
um, cùm à quibuſdam nedùm ſymmyſtis, ſed eti-
ı diſcipulis Luteranæ ſectæ addictiſſimis,parùm
mmodè tractaretur, his verbis ſcripſit de illis:
ogunt, inquit, concilia, quandò & vbì ipſis pla-
, atque vendicant ſibi maiorem, magìs intolera-
em, & minùs excuſabilem authoritatem ac po-
tatem,quàm Papa Romanus vnquàm. Quæ quò
ıdèm euaſura videâtur,cogitetur,inquit ille Lu-
anorum Coryphæus Melanchthon. Verùm de
alibì.

Alces animal quale.

Melanchthonis de Luteranis ſententia.

ANNO

Peſtis ſæua in Germania.

ANNO 1502. ſæuiſſima peſtis omnem Germaniam longè lateq; populata eſt. Multorum opinione ij tum extincti ſunt, quorum veſtibus ſuprà diximus cruces ſanguineas incidiſſe: & quod dictu mirũ eſt, etiàm illis in veſtibus lineis cruces inuentę ſunt, quæ ciſtis incluſæ tenebantur, atque etiàm in ipſis hominum corporibus. Iſthùc verò in tertium vſq; durauit annum.

Ruſticorum Spirēſ. conſpiratio.

Hoc anno in diœceſi Spirenſi à duobus ruſticis primùm orta eſt conſpiratio & rebellio aduersùs Epiſcopum & Canonicos contra iuſiurandum & fidem illis datam tanquàm dominis ſuis. Creuit paulatìm ſeditioſorum hominum numerus, quos ij ruſtici callidis perſuaſionibus in ſuas partes pertraxerunt: & niſì Numinis prouidentia id malum breuì detectum fuiſſet, illa hominum fæx poſteà prę multitudine opprimi vix potuiſſet. Submittebant clàm ex his fœderatis homines verſuti in pagos & oppida, qui quoſcunque poſſent, in clerum, in Principes & omnem magiſtratum concitarent, ipſorumq; factioni adiungerent. Iam duos ſibi duces delegerāt, penès quos rerum eſſet ſumma poteſtas, quibusque vniuerſi ſinè vlla contradictione parērent.

Cùm diem certam deſignâſſent, ad quam in locũ vnum omẽs conuenirent, eccè capti ſunt duo huius perfidiæ authores, qui quæſtionibus & tormentis ſubiecti, omnia ſua nefanda conſilia enunciârunt, quæ eò ferè ſpectabāt, vt omni iugo excuſſo, pernicioſa gauderent libertate, liceretque cuique ſuo viuere arbitratu: magiſtratum omnem & principatum profligarent, & ſi qui ipſorum conatus retardare aut ipſis obſiſtere inſtituiſſent, eos immanitèr trucidarent, tanquàm iuſtitiæ diuinæ hoſtes & aduerſarios. Inprimis quidem ſtatuerant inuadere Marchionem

chionem Badenſem, indè Spirenſem Epiſcopum, poſteà Monachos & clericos &c. denique in omnimodam ſe vendicare libertatem. Qui conatus tametſi erant ſeditioſi, impij, & omni ſupplicio digni, tamen videbantur ſibi homines deploratæ cæcitatis & ſtultitiæ æquam & bonam fouere cauſam: atq; vt res tam nefaria proſperos haberet ſucceſſus, certas eo nomine preces quotidiè à ſingulis dici volebant, ſcilicet vt DEVS tantæ nequitiæ ſe patronum & fautorem præberet. Preces erant quinque orationes Dominicæ & totidem Angelicæ ſalutationes, flexis genibus dicendæ. Nec hoc contenti, etiàm ſymbolum ſibi ſtatuêre virginem Matrem & Iohannem Euágeliſtam, quaſi Sancti hominum ſceleribus faueant. Verùm Maximiliano Cæſare grauitèr in eos animaduertente, publicè ſuæ temeritatis iuſtas dedêre pœnas, plurimis eorum captis & vltimo ſupplicio affectis. Eos exitus plerunquè habere ſolent turbulenta & ſeditioſa, præſertìm aduersùs Magiſtratus, quibus diuinæ literę nos iubent eſſe morigeros, conſilia & machinamenta, ſuiſque authoribus vtplurimùm exitio eſſe conſueuerunt, rerum humanarum peruigilem curam gerente diuina prouidentia, quæ etſi interdùm occulta ſua iuſtitia permittit homines peſſima quæque molíri, nō tamen patitur ſempèr eos voto potíri ſuo. Habebant coniurati iſti teſſeram quandam mutuæ cognitionis, nè ab alijs depræhenderentur, eaque erat huiuſmodi, vt ſi quis eius fœderis eſſet, percontatus ab alio, **Was iſt nun für ein weſen?** id eſt, Quis modò rerum ſtatus eſt? interrogatus reſponderet, **Wir mögen vor den pfaffen nit geneſen**, hoc eſt, Nos a clero ſalui eſſe non poſſumus. Atque hunc in modum videbantur illi quidem cum ſolo clero

Preces ſiunt in fauorē ſcelerum.

negocium habituri, ſed ſub hoc prætextu iugum omne cuiuſcunque Magiſtratûs, à ſuis ceruicibus deijcere moliebantur.

Vualtherus à Plettenberg. Huius anni menſe Septembri Vualtherus à Plettenberg Magiſter Liuonienſis, ab Alexandro rege Poloniæ, eodemque magno Lituaniæ Duce perſuaſus, bellum mouit Moſcouiæ Principi. Promiſerat Alexander, ſe cum magnis copijs ipſi ſubſidio venturum. At vbi Moſci Plettenbergij aduentum ſenſêre, cum ingenti multitudine ei occurrunt, porrò Alexander non venit. Cernens ergò Plettenbergius ſe ſinè ſumma turpitudine & periculo non poſſe retrocedere, ſuos hortatur ad pugnam, & diſploſis tormentis acrique facta impreſſione, hoſtes in fugam vertit. Sed cùm fugientes præ ſuorum paucitate & graui armatura perſequi non poſſet, Moſcouitæ re, vt erat, animaduerſa, quòd pauci eſſent cum Plettenbergio, rursùs ſeſe colligunt, coguntque in ordines: aggreſſique peditatum Plettenbergij, multos ex ijs cædunt, & in ijs aliquot viros fortes & primarios. Fuit tum inter Liuonienſes quidam Lucas Hamerſteter, qui ad Ruthenos defècit, cuius defectione factum eſt, vt quadringenti ferè pedites, à Moſcouitis crudelitèr perimerentur, reliqua turba cum equitatu ad ſuos ſeruatis ordinibus, incolumi euadente. Pauci erant cum Magiſtro Liuonienſi, alioquì non tam facilè ſemèl in fugam compulſi Moſcouitæ, rursùs prælium inſtauráſſent. *Liuonia quandò ad fidem conuerſa.* Eſt Liuonia non ità pridèm, nempè Anno ſalutis 1190. aut circitèr, per Meinardum quendam virum religioſum, qui ex Lubeco cum mercatoribus eò nauigauit, ad fidem conuerſa, quam ta-

tamen Teutonicorum militum ordo multùm illic & auxit & tutatus eſt in noſtram vſque ætatem, qua ille inſignis Ordo illis in locis, dum ab auita diſcedit Religione, Moſcouitis diripiendum ſe præbuit, vt dicemus ſuo loco. Oportet autem Liuoniæ gentem certè barbaram & ab omni ferè humanitate olìm fuiſſe alienam, quippe apud quam hodieque tanta eſt idiomatum varietas. aliter enim loquuntur Liuones, alitèr Eſtones, Letti quoquè ſecùs atquè Curoni. Hæc enim idiomata quatuor Liuoniæ pagos occupant, cùm alioquì Arces & Oppida ſint Saxonica. Sunt in Liuonia tres præcipuæ vrbes, Riga, Torpatum, Reualia, è quibus Reualia, quod mirum videri poſſit, Epiſcopum habet, qui ſubſit Archiepiſcopo Lunenſi in Dania. Sed huius ratio eſt, quòd olìm Vualdemarus rex Daniæ eius nominis ſecundús, Reualiam extruxit, & repertum illic populum iuſſit baptizari. tranſlatis eò ex ſua prouincia ſacerdotibus, qui populum docerent, & Sacramenta adminiſtrarent.

Idiomata varia in Liuonia.

Reualia Epiſcopus cui ſubſit.

Hoc etiàm Anno Gallorum rex claſſem in Græciam miſit contra Turcas, duce Philippo Raueſteno: qui cùm ad Lesbum inſulam perueniſſet, & Mitylenas tormentis oppugnaret, ea ſe ſtrenuitate Turcæ defenderunt, vt re infecta abſcedere compulſus ſit, cuius deindè claſſem ſæua tempeſtas adeò diſiecit, vt poſt multa pericula diuq; maris iactationes & naufragia, Tarentum vix ægrè attigerit. Galli eam improſperam oppugnationem Venetis imputant, qui ſanè circa id tempus, iuncto ſibi Conſaluo, cui ob ſingularem fortitudinem & multa prẹclara facinora Magni cogno-

Galli infeliciter oppugnant Turcas.

men attributum eſt, Cephaleniam maris Iõnij inſulam multo tandèm labore expugnârunt, Turcis ferè omnibus interfectis: itemque ſanctæ Mauræ oppidum ad Leucadem in Nerito inſula.

Per id ferè tempus Galliæ atque Hiſpaniæ reges ex compoſito Fredericum Aragonium toto regno Neapolitano, quod iam quinquennium obtinuerat, exuunt, ipſique eius ditionem inter ſe partiuntur. Fredericus cum coniuge ad Ludouicum Galliæ regem nauigauit, & ab illo liberalitèr atque honorificè ſuſceptus eſt, neque id tum ſolùm, cùm Neapolim Gallus obtineret, ſed etiàm cùm ab Hiſpanis indè rurſùs exturbatus eſſet. Ità tum ſinè vulnere Conſaluus Brutios & Apulos in ditionem Ferdinandi Hiſpani regis redegit, & Alphonſum Frederici filium Tarenti obſedit, ac deindè captum in Hiſpaniam miſit. Huius Neapolitani regni cauſa quàm multus, idemque Chriſtianus fuſus ſit ſanguis, ſinè horrore neque dici, neque ſcribi poſſit. Sed dum Chriſtiani inter ſe eiuſmodi atrocia bella gerunt, mutuiſque ſe vulneribus conficiunt, intereà Turcę paſsìm ampliſſima Chriſtianæ Reipublicæ regna & imperia inuadunt: & quod magìs dolendum eſt, tanto interdùm odio inter ſe Chriſtiani deflagrant, vt in certiſſimam Reipublicæ perniciem, Turcarum opem & auxilia implorent, ijſque Chriſtianos oppugnent & prodant. Eiuſmodi inteſtinis & mutuis Chriſtianorum odijs ſuperiori ſeculo Conſtantinopolitanum & Trapezuntinum Imperia miſerandum in modum Chriſtianis erepta, in Turcicam ſunt redacta ſeruitutem. Quid pleriſque Europæ regnis ex hac incredibili animorum in religionis nego-

Turca creſcit inteſtinis bellis Chriſtianorum.

cijs

cijs diſſenſione, quæ iam longè lateque graſſatur, quandoquè certo certiùs expectandum ſit, niſi pijſſimus D E V S pro ſua bonitate exulceratos animos in vnius Catholicæ fidei & Chriſtianæ charitatis concordiam redigat, nihil attinet ſcribere, cùm id facilè apud ſe perſpicere queat, quiſquis non omninò mentis & iudicij expers eſt.

ANNO 1503. aſperrima eaque diuturna fuit hyems, quam inſecuta eſt æſtas immodicè æſtuans & arida, ità vt ob pluuiæ inopiam & nimium ſolis ardorem cuncta penè humi naſcentia exaruêrint, fœnum inprimis: parùm quoquè auenæ creuerit, & frumenti magna extiterit caritas. Fuit prætereà hic annus porcis admodùm funeſtus & exitioſus.

Hoc anno Philippus Auſtriacus, Maximiliani Cæſaris filius, ex Hiſpania reuerſus eſt in Gallias, cumque Lugduni eſſet, pax ibì confecta eſt inter Cæſarem, Gallos, & Hiſpanos, ſed non diù duratura, ſicut ipſe rei euentus paulò pòſt declarauit. Sunt qui ſcribant, Philippum non ſinè periculo hac tempeſtate fuiſſe in Gallia, quòd Gallorum regi vbiquè omnia exploranti ex Germania ſignificatum eſſet, conſcribi Germanos milites, qui regi Ferdinando in Neapolitano regno ſuam nauarent operam. Verùm Philippus apud regem teſtatus eſt, ſe quidem iuſſum eſſe pacem conficere: ſi quid verò interìm Ferdinandus rex clàm moliatur paci aduerſum, id ſe latére. Atque eam excuſationem Ludouicus rex accepiſſe non malo animo videtur. O quàm felices ſunt, qui nihil huius mundi appetunt, cùm videamus potentiſſimos reges, quantunuìs amplas & opulentas ditiones occupant,

Philippus Auſtriacus nō ſinè periculo it in Gallias.

cupant, tamen ſempèr ferè pluribus inhiare: quod quidem CHRISTVS DEVS à primo ortu vſque ad extremum vitę huius diem, in ſumma paupertate apud nos degens, ſuo exemplo neutiquàm nos docuit. Philippus deindè ad Margaritam ſororem, quã Philibertus Allobrogum princeps in matrimonio habuit, inuiſendam profectus eſt.

Alexander VI. moritur veneno alteri parato.

Huius anni menſe Auguſto obijt Alexander eius nominis VI. Romanus Pontifex, incautè à miniſtris illi oblato veneno, quod in quodam conuiuio alijs paratum erat. Sumpſerat idem venenum etiàm alius quidam vir magni nominis, ſed ille mulæ recèns occiſæ vtero incluſus, alijsque pharmacis adhibitis ſeruatus eſt. Alexandro ſucceſſit Pius tertius Cardinalis Senenſis, nepos Pij ſecundi: ſed dies tantùm ſexdecim aut ſeptendecim ea potítus dignitate, exceſſit è viuis, humanarum rerum vanitatem & inconſtantiam ſub præpropero deceſſu mortalibus ob oculos reuocans, vt nè quis huius mundi fluxis, incertis ac momentaneis rebus ſeſe addícat. Eo quoquè defuncto, in eius locum ſuffectus eſt Iulius ſecundus, cuius pontificatûs Anno primo Hiſpanis & Gallis de finium diuiſione in regno Neapolitano inter ſe contendentibus, Galli tandem regno Neapolitano cum multa ſuorum cęde depulſi ſunt, Conſaluo Hiſpano Duce fortiſſimo, pro Ferdinãdo rege ſuo mirificè depugnante. Obſederunt illum aliquandiù Galli apud Barolum, ſed nouis tum Hiſpanorum tum Germanorum auxilijs fretus, Gallos, cæſo illorum Duce Namurſio, profligauit. Cumque rurſùm nouus Gallorum exercitus, Tramulio & Franciſco Gonzaga Mantuano principe ducibus, in regnum bipar-

Pius III. Pōtifex fit.

Iulius II. fit Pōtifex.

Galli ab Hiſpanis è regno Neapolitano profligantur.

titò

citò eſſet ingreſſus, Conſaluus eorum caſtra aggreſſus, in fœdam fugam per Formianum littus, non paucis eorum cæſis, illos coniecit. Ea re fracti Duces Galli, etiàm Caietam dediderunt ea conditione, vt ſua claſſe vecti, inermes in Galliam redirent. Ità breui interuallo crebrò ſuos mutauit Dominos ditio Neapolitana, & egregiè Chriſtianorum arma exercuit, quæ ſi in Turcas & Chriſtiani nominis hoſtes conuerſa potiùs fuiſſent, non dubium, quin facilè ille iampridèm coniunctis Chriſtianorum viribus opprimi potuiſſet, ſed noſtris caſtigandis peccatis Turcicæ immanitatis immitia flagella parantur: neque quenquam mouet tot gentium Chriſtiana religione initiatarum pluſquàm Babylonica captiuitas, qua ſub Turcis immaniſſimè premuntur, donèc tandèm etiàm nos inuoluat. Circa hoc tempus ad Galliæ & Hiſpaniæ confinia itidèm ingenti prælio Galli ab Hiſpanis victi ſunt. *Neapolis crebrò mutat dominos.*

Eodem anno obijt Iohannes è Marchionum Badenſium familia Archiepiſcopus Treuirenſis. Fuit huius perquàm diuturnus Epiſcopatus, quippe cui annis ſeptem & quinquaginta præfuit. Vixit annis 79. Succeſſorem habuit Iacobum ex eadem Marchionum ſtirpe, virum ingenio, facundia, prudentia & eruditione ità conſpicuum, vt vix ea ætas parem habuiſſe feratur. Sunt eius tum naturæ tum gratiæ dotes etiàm Itali admirati. Scripſit de antiquitatibus, quarum fuit diligens inueſtigator, libros duos. Fuit in Epiſcopatu annis plùs minùs octo.

Hoc anno Picardus quidam Pariſijs in ſa-

Impium facinus Vicardi cuiuſdam. cello, quod Sanctum dicitur, ex manibus ſacrifici ad aram ſtantis & rem diuinam peragentis, vi abſtulit ſacram hoſtiam, & multis adſpectantibus viris nobilibus, eam comminuit & iactauit in terram. Coniectus itaque in carcerem, cùm nollet, licèt à iudice admonitus, tanti ſceleris veniam petere, mox, vtì par erat, igni concrematus eſt. *Picardorũ error de Euchariſtia* Picardi, vel Pighardi inter alios damnatos errores etiàm illum tuentur, quòd CHRISTVS non ſit perſonalitèr, corporalitèr & ſubſtantialitèr, ſed tantùm ſacramentalitèr in Euchariſtia: atque proptereà in ea adorari non debeat, &c. Hunc errorem hodieque Zuingliani & Caluiniani ſequuntur tanquàm veram Euangelij lucem. Verùm contra hunc abominandum errorem & iam olìm, cùm Berengarius inſaniret, & hoc noſtro ſeculo tam multa ſcripta ſunt à grauiſſimis atque doctiſſimis viris, vt nemini obſcurum eſſe queat, eos qui ab illo diſcedere nolunt, non iam imprudentes, ſed de induſtria & malitioſè errare: quod quidem de doctis accipi velim; nam *Antichriſti nuncij.* imperita concio ab iſtis infauſtis Antichriſti nuncijs miſerandum in modum ſeducitur & faſcinatur, vt iam multis locis prorsùs ignorent, quidnam credere debeant.

Luterani enim acerrimè defendunt CHRISTI veram & corporalem in Euchariſtia præſentiam, non tamen ſinè admixtis quibuſdam craſſis erroribus: porrò Zuingliani nõ minori contentione negant Chriſtum in Euchariſtia corporalitèr haberi & accipi. Interìm verò miſerum vulgus miſerabilitèr diſtrahitur in diuerſas factiones, nec videt tamen ſe ſub Euangelij & verbi DEI prætextu, in certiſſimum idemque ſummum

mum

mum & ſempiternum ſalutis ſuæ diſcrimen adduci. Verùm de his aliâs.

Fuit hoc anno poſt ſæuiſſimam peſtem, quæ alibì tertiam, alibì dimidiam hominum partem conſumpſit, diuerſorum morborum horrenda lues, quæ multa hominum millia extinxit. Erant in hominibꝰ febres peſtiferę, inteſtini calores, capitis dolores vix tolerabiles, catarrhus, fœtor anhelitùs formidabilis, deniquè nihil hic annus pręter clades & calamitates attuliſſe viſus eſt. Id genus flagella Dei admonent malos vt reſipiſcant: bonos exercent ad patientiam. Verùm pleriq; omnes caſu putant eueniſſe talia: ità fit vt maneát ſuî ſimiles, & parùm aut nihil corrigantur.

Eiuſdem anni menſe Iulio diem clauſit extremũ Heidelbergæ Iohãnes Dalburgius Vangionum antiſtes, põtificatûs ſui anno duodecimo. Fuit is Gręcè, Latinè, & Hebraice doctiſſimus, & quotiès à fũctionibus publicis dabatur ocium, libentèr lectioni operam dabat. Eius inſignis eruditio nõ Germanis tantùm, ſed etiàm Gallis & Italis admirationi fuit. Pręceptorẽ habuit, in Gręcis pręſertim literis, Rudolphum Agricolam Friſium, cuius viri & rara eruditio, & inſignis in Deum pietas fuit. Ea verò præclara & rara laus eſt, doctrina paritèr & pietate excelluiſſe. Multos doctos viros noſtra ætas habuit, doctos ſimul & pios non perindè multos.

Iohannes Dalburgius Epiſcopus moritur.

Fuit hoc anno Conuentus principum Electorum Francophordiæ. cauſa Conuentûs paucis comperta fuit. Aderant etiàm Maximiliani Cęſaris legati, & Raimundus Cardinalis Gurcenſis, ſedis Apoſtolicę legatus à latere, qui è Colonia per Rhenum & Moganum eò nauigio profectus eſt. Is deindè per Vangiones & Nemetes Baſileam vſque progreſſus, certior

Conuentus Electorum Frãcophordiæ.

tior factus eſt de miraculis minimè contemnendis, quæ creberrima fierẽt ad ſacras reliquias trium ſanctarum virginum, Kunegundis, Viberadis & Mechtildis. Itaq; miſit ad pagũ Eichſel, in cuius parochiali Eccleſia eæ virgines conditæ ſeruabãtur, (Eſt autẽ is pagus Conſtãtienſis diœceſis) Iacobũ Merbolt Bambergenſis Diœceſis clericum, vt rei veritatem inquireret. Vbì is eò peruenit, tria inſignia miracula ipſo inſpectante diuinitùs edita ſunt. Nam & fœmina vno orbata lumine, ſanitati reſtituta eſt, & paralytica quędam curata eſt, & mutus linguæ vſum recuperauit. Hęc vbì Cardinalis reſciuit, iuſſit ſacras virgines, licèt necdùm ſolenni cęremonia & ritu in diuorum numerum relatas, haberi in honore: quippe quarum ſanctitatẽ tot miracula teſtarentur. Erãt tum meliora adhuc tempora, quàm ſint hodiè, quibus noui Euangelici mundum ſuis erroribus inficiunt, cùm tamen tot annis ne vnum quidem edere miraculum potuerint, quo ſua dogmata confirmarent.

Georgius Bauariæ dux moritur.

Obijt hoc anno Georgius Bauariæ dux, hęredẽ omnium inſtituens Rupertum filium comitis Palatini, cui iam antè filiã ſuã collocauerat. Verũm vbì id perſenſit Albertus propinquior hęres, teſtamẽto Georgij tanquàm inualido & nullius roboris contradixit. Cùm autem hác ratione nihil proficeret, ad Maximilianum regem, cuius ſororem habebat in matrimonio, prouocauit. Et Maximilianus quidem ſummoperè in eam curam incubuit, vt lis omnis ſopiretur, & in concordiã principes redigerentur: at Rupertus, qui alienis etiamnùm conſilijs regeretur, Maximiliani decretum, & conditiones non iniquas admittere noluit. Ea res maximam cladem & immaturam mortem Ruperto principi conciuit. Nam

Anno

Anno 1504. Maximilianus Romanorum electus imperator, vbi ſe multa clementia ſingularique humanitate nihil proficere vidit apud Rupertũ, quorundam conſilio tranſuerſim actum, tum illi, tum omnibus, qui eius partes ſequerentur, aqua & igni interdixit, patrique eius Philippo Comiti Palatino mandauit, nè filio proſcripto ferret ſuppetias. Tum verò Philipp⁹ animo fluctuare cœpit, ſanguine hortante nè filio deeſſet: porrò Imperatoris mandato deterrente, nè quid attentaret. Vicit tamen patern⁹ affectus, & Imperatoris iuſſione poſthabita, quanta maximè potuit armata manu filio opē tulit. Quamobrèm Maximilianus illi ęquè àc filio bellum denunciauit, eorumque res & ditiones omnibus vaſtandas & diripiendas permiſit. Multi igitur Principes Maximiliani regis iuſſa capeſſunt, (Erat tum temporis maior quàm nunc ſit, in imperio obedientia) & multis locis tam patrem quàm filium oppugnant, grauiſſimaque vtrique damna inferunt, igni & ferro pleraque loca vaſtant. Multa quoquè Maximilianus Cęſar ſinè ſanguinis effuſione recuperauit, quę Palatinatui erant ex Imperio oppignorata. Non pauca neque parua hoc bello damna irrogata ſunt pagis, monaſterijs, eccleſijs & rebus eccleſiaſticis, quæ ſub proſcriptorum principum ditione erant. Porrò verò nè Maximiliani Cæſaris ira in Philippum ampliùs inflammaretur, Chriſtophorus Badenſis Marchio multis precibus eum flexit adeò, vt & Principi vehementèr afflicto veniam dederit, & etiàm alios principes ab vlteriori eius infeſtatione reuocârit. Nolebat prudētiſſimus imperator principem penitùs conteri, prẹſertìm cùm videret eum iam nō mediocritèr humiliatũ: nec conſultum putauit, ius electiōis à Palatinatu auferri. Fuit verò

Bellum in Rupertum Palatinum ſuſcipitur.

Maximilianus Cæſar placatur.

verò hoc laude dignũ in Principibus, quòd promptè morem geſſère Imperatori, cùm eos iuſſiſſet receptui canere. Eiuſmodi obedientia ſi in Imperio permanſiſſet, vel ſolis Germanorum hactenùs ſempèr inuictis viribus Turcica tyrannis opprimi & procùl à cunctis Romani Imperij finibus arceri potuiſſet. Sed cum noua noui Euangelij doctrina, multa in Imperio mutata videmus, in ipſius quidem Imperij certiſſimã perniciem. Interìm dum ſic bella feruent in Bauaria & Palatinatu, Rupert⁹ princeps graui confectus animi ęgritudine, in ipſo adoleſcentis ętatis flore anno ætatis ſuę 23. vitam cum morte cõmutauit. Quem eius quoquè coniunx non longo interuallo ſecuta eſt.

Ludouicus Epiſcopus Spirenſis.

Per idem ferè tempus moritur etiàm Ludouicus de Helmſtat Epiſcopus Spirẽſis, anno pontificatûs ſui vigeſimo ſeptimo. Succeſſit illi Philipp⁹ Roſenbergius, qui non vno morbo nouem illis ànnis, quibus geſſit Epiſcopum, conflictatus eſt.

Cazan regnum.

Hoc anno à Baſilio Moſcouitarum principe defecerunt Cazanenſes Tartari. Eſt Cazan regnum ſeptuaginta ferè milliaribus Germanicis diſtãs à Nouogardia inferiori. Sunt in eo ſagittarij peritiſſimi. Sunt hi Tartari cæteris cultiores, nanque & agros colunt, & habitant in ædibus, & multiplices exercẽt mercaturas. Subiecerat illos ſibi Baſilius Moſcouiæ princeps, adeò vt ex eius ſẽtentia reges acciperẽt. Verùm hoc anno, vt dixi, iugum illud Moſcouiticũ à ſuis ceruicibus excuſſerunt. Eam defectionem multa ſecuta ſunt bella, de quibus hoc loco iam pauca dicemus, nè ſit opùs res peregrinas particulatìm ſubindè repetere & commemorare. Baſilius Moſcouita vbì de Cazanenſium defectione certior eſt factus, ingentem exercitum vnà cum tormentis contra

a illos miſit. Cazanenſes cùm ſe viribus impares rnerent, ad aſtuta conſilia conuertuntur. Opponunt caſtra caſtris tãquàm iuſta acie dimicaturi, ſed ortiſſimis quibuſq; è ſuis in inſidijs collocatis, ipſi igã ceu territi capeſſunt. Mox aduolãt ſolutis ordinib9 Moſcouitæ, & dum caſtrorũ diripiẽdis ſpoijs ſecuri inhiãt & incũbunt, eccè tibi derepẽtè Tartari ſagittarij tanto in eos impetu feruntur ex inſidiarum locis, vt nõ ſolùm fugam arripere, ſed etiàm tormenta & machinas bellicas relinquere cogerentur. Mortuo deindè rege illo, ſub quo Cazanenſes à Moſcis defecerant, alius quidam, Scheale dictus, vxorem eius viduam duxit, & auxilio principis Moſcouiæ & fratris coniugis ſuæ, Cazanum regnũ obtinuit. Verùm is inuiſus admodùm fuit Cazanenſibus, tum ob alias cauſas, tum quòd Moſcorũ principi addictior eſſe videretur. Itaque illi vni ex Tauricæ regibus regnum deferunt. Illi aduẽtanti neceſſariò ceſſit Scheale, ſeque cum vxoribus, concubinis & omni ſupellectile contulit in Moſcouiam vndè venerat. Accidit hoc anno Domini 1521. Rex Tauricæ fratrem ſuum in Cazanenſe regnum cum magno exercitu poſtquàm introduxit, traiecto Tanai, Moſcouiam rectà contendit. Baſilius Moſcouiæ princeps nihil tale ſuſpicatus, miſit repentè coactũ militem cõtra Tartaros: ſed illi iam Volgam fluuiũ tranſiẽrant, & Tauricæ atque Cazanenſis reges, qui fratres erant, iunctis copijs, Moſco grauitèr incumbunt. Cernens autem Baſilius ſe illis imparem, relictis quibuſdam in Moſcouiæ caſtro viris primarijs, adiuncto illis præſidio, indè aufugit, adeò quidem immodico correptus timore, vt fama ſit, eũ aliquãdiù ſub fœni aceruo delituiſſe. Tartari vltrà progreſſi, ſummum terrorem Moſcouitis attulêre, ità

Aſtutia Cazanenſium.

Cazanẽſes fugant Moſcouitas.

Princeps Moſcus turpitèr latitat.

vt certatìm omnes in ampliſſimũ Moſcouię caſtrum cum rebus ſuis confugerent: vndè neceſsè erat, certiſſimam oriri peſtem ex tanta hominum colluuie & intolerabili fœtore, ſi hoſtes vel paucos dies ad caſtrum ſubſtitiſſent. Erant tum in caſtro aliquot Germani tormentorum fuſores & magiſtri: eorum opera Moſcouitæ ſeruati ſunt. Iam enim Præfectus arcis & qui cum eo erant in præſidio, Tartaros muneribus placandos ſtatuerant, & id gratum habuêre Tartari, ſed ea conditione, vt Baſilius ſcriptis literis teſtaretur, ſe perpetuum regi Tartaro tributum perſoluturum, quemadmodùm eius Maiores feciſſent. Scripſit eas literas Baſilius, & Tartarꝰ à Moſcouia receſſit. Erat autẽ in eius exercitu Polonus quidam, qui mira aſtutia conabatur caſtrum Moſcouiticum occupare: nec res à periculo aberat, ſub prætextu quodam reuertentibus ſubindè Tartarorum aliquot turmis. Moſcouitæ quidem iam planè animum deſponderant, ſed machinarum ſiue bombardarum magiſter Iohannes Iordanus, ex valle Oeni oriundus in Germania, ex ſuo arbitrio tormentis ordine collocatis, & in Tartaros ac Lituanos diſploſis, eos omnes ingenti terrore correptos in fugam coniecit. Tartarus rex de iniuria apud præfectum arcis conqueritur, ſed ille ſuo iniuſſu tormenta exonerata reſpondet. Itaque ille ſibi tormentorum artificem dari poſtulat, & certè parùm abfuit, quin pro tanto beneficio Tartaris deditus fuiſſet bombardarius, niſi vnius præfecti authoritate & humanitate ſeruatus eſſet. Porrò Tartarus confeſtìm abſceſſit, adeò vt literas pendendi tributi annui in arce reliquerit. Fertur autem octingenta hominum millia, quanquàm id incredibile videatur, ex Moſcouia in captiuitatem abduxiſſe: quos partìm Tur-

Germani ſeruant Moſcouitas.

Captiui Moſcouitæ.

cis

n Capha vendiderit,partìm interfecerit. Nam
tari infirmos & ſenes ità ſolent iuuenibus,quo- *Tartarorū crudelitas.*
genere mortis perimendos, obijcere, quô pri-
militiæ tyrocinia indè addiſcant, vt apud nos
ores canibus. Qui autem venduntur,perpetuos
annos ſeruiunt,hauddubiè duram ſeruitutem:
lè quidem liberi fiunt, ſed è prouincia diſce-
re non audent. Poſtquàm Tartari in Tauri-
m abiêre, Baſilius Moſcouiam redijt, atque ſe-
ienti anno cum maximis copijs,atque etiàm mul-
tormentis, quibus anteà nunquàm Moſcouitæ
bellis vſi fuerant,Tartaros debellatum abijt.Sed
àm ea vice parùm profeciſſet, alio anno maio-
em etiàm exercitum in Tartaros duce Michaële
eorgij, vno ex præcipuis conſiliarijs ſuis miſit,
ui regem Cazanenſem oppugnarent. Verùm ea
ppugnatio hunc finem habuit, vt Moſcouitæ
nulta preſſi commeatûs inopia, Tartaris cum mi-
is modis non ſemèl intercipientibus,tandèm ſolu-
a Cazanenſis caſtri obſidione, non ſinè dedecore
n Moſcouiam reuerſi ſint, ea conditione, quòd
Tartari miſſa legatione, à principe Baſilio pacem
peterent. Ferunt in eo exercitu Moſcouitarum fu-
iſſe ad centum & octoginta millia: Præfectum auro
Tartarico corruptum quidam putāt ab occupanda
arce Cazanenſi abſtinuiſſe, cùm non deeſſet op-
portunitas. Non longè ab his Cazanenſibus Tar- *Semē quodam admirabile ī Inſula quadā.*
taris in quadam inſula à grauiſſimis viris narratur
ſemen quoddam inueniri, non abſimile melonum
ſemini, paulò tamen maius & rotundius, ex eoque
in terram condito quiddam agno ſimilimum ena- *Agnus è terra naſcitur.*
ſci, quinque palmarum altitudine.Nam & caput,
oculos,aures,cæteraque omnia in formam agni re-
cèns editi, pellem etiàm ſubtiliſſimam habere,
qua

qua permulti ijs in locis ad ſubducenda capitum tegmina vtantur. Tum quoquè plantam illam, ſi tamē ſic dicenda ſit, carnem quidem nullam, attamen ſanguinem habere, ſed carnis loco materiam quandam cancrorum carni perſimilem: vngulas verò nō vt agni corneas, ſed pilis quibuſdam ad cornu ſimilitudinem veſtitas: radicem illi ad vmbilicū ceu ventris medium eſſe: viuere autem tantiſpèr, donèc depaſtis circùm ſe herbis, radix ipſa pabuli inopia areſcat. Deniquè miram eius eſſe ſuauitatē, quæ lupos & cætera rapacia animantia ad eam deuorādam inuitet. Hoc quidem propemodùm commentitiū eſſe videtur, niſi à multis minimè contemnendis hominibus confirmaretur. Sed quid prępotenti DEO difficile eſt? quem admirari & laudare debem⁹ in operibus eius.

Bertoldus Epiſcopus Mogūtinus. Anno 1505. exceſſit è viuis Bertoldus, ex comitibus Hennenbergenſibus Archiepiſcopus Moguntinus, anno pontificatùs ſui 21. Multæ huius Pontificis commemorantur ęgregiæ dotes, ſingularis prudentia & authoritas, ingenij acumen, præclara facundia, in rebus agendis multa circunſpectio, conſilij maturitas, inſignis experientia, laborum inuicta tolerantia. Fertur etiàm Eccleſiā Moguntinam, tum temporis non mediocri ære alieno prægrauatā, magna ex parte reſtituiſſe. Succeſſit ei Iacobus de Liebenſtain Sueuus, ſummæ ędis Moguntinæ decanus, *Iacobus de Liebenſtain* vita & moribus inculpatis, ſed calculi morbo vehementèr afflictus. Solent plerunquè homines illos miſeros iudicare, qui duris conflictentur morbis & aduerſis fortunæ flatibus iactentur: contrà beatos, qui proſpera ſempèr fruantur fortuna & valetudine. Sed ſcriptura diuina pijs omnibus non ferè niſì aduerſa & aſpera in hac vita euentura prædicit; impijs

pijs verò iucunda & proſpera. Dionyſius Areopagita vetuſtiſſimus idemq; ſanctiſſimꝰ ſcriptor, libro de Diuinis Nominibus capite octauo: Hoc verè, inquit, dici poteſt, potiùs eſſe diuinæ iuſtitiæ propriũ, nõ demulcere & diſſoluere virilem optimi cuiuſq; animum terrenorum bonorum largitionibus. Immò & Dominus ipſe in Apocalypſi, Ego quos amo, ait, arguo & caſtigo. Porrò de impijs alio loco, Dimiſi eos, inquit, ſecundùm deſideria cordis eorum: ibunt in adinuentionibus ſuis. Hoc obitèr dictũ ſit propter multorum cæca iudicia, qui rebus ad volũtatem fluentibus, putant propicium ſe habere Deũ, licèt malè viuant: contrà vero iratum, ſi ſecùs accidat, etiamſi ſtudeant benè viuere. *Apoc. 3.* *Pſalm. 80.*

Eodem anno ſub menſis Iulij initium Maximilianus Cæſar Comitia habuit Coloniæ Agrippinæ, multis eò principibus, comitibus ac nobilibus confluentibus. Ibì pax cõciliata eſt inter Albertum Bauarum & Philippum Palatinum principes. Conditiones pacis in medium propoſitas Cæſar ſub grauiſſima læſæ Maieſtatis pœna ſeruari iuſſit. Interìm verò dum Conuentus hìc Colonię agitur, Maximilianus de Geldrenſium rebellione fit certior. Itaq; cõuocatis principibus, comitibus & nobilibus omnibus, qui tum Coloniæ aderant, nauigio in Geldriã proficiſcitur, opem laturus Brabantis, qui Arnhemium Geldriæ oppidum obſidebant. Dux vbì ſenſit non contemnendas Cæſaris vires, ſaniori vſus conſilio, ſub certis conditionibus vrbem dedidit, quam illæſis ciuibus Cæſar accepit, & Ducem quoquè quibuſdam interpoſitis pactis in gratiam recepit. Indè Coloniam multa principum ac nobilium frequentia ſtipatus redijt, magna eius ampliſſimæ vrbis ciuium gratulatione exceptus, cunctis tota *Comitia Coloniæ Agrippinæ.* *Maximilianus domat Geldros.*

vrbe campanis alacritèr concrepantibus.

Viſus eſt hoc anno ſæuus cometes in Palatini ditione inter Occidenté & Septentrionem, qui ſuo formidabili adſpectu non paucos terruit.

Mulhuſium deficit ad Heluetios.

Anno 1506. Mulhuſenſes ab Auſtriacæ domûs dominatione deficiunt ad Heluetios, pactumq; cum eis fœdus, literis ſigillo munitis confirmant. Per id tempus rebellabant Hungari. Qua re cognitâ, Maximilianus Cæſar multo conſcripto milite Preſpurgum oppidum obſidere inſtituit. Verùm Hungari cùm animaduertiſſent Cæſaris magnum animum, copioſumque exercitum, pacem poſtulârũt, eamq; interuentu quorundam antiſtitum & procerum regni, ſub certis quibuſdam conditionibus impetrârunt. Poſt obitum Matthiæ Huniadis clariſſimi Hungariæ regis, Maximilianus eius relictam viduã Beatricem, filiam Ferdinandi regis Siculi, ſibi matrimonio iungere voluit: ſed cùm id cunctantiùs ageret, præuentus eſt ab Vladiſlao Caſimiri Poloniæ regis filio, qui tum Boëmiæ regnum obtinebat. Percepto igitur regni Hungarici diademate, Vladiſlaus rex appellatus eſt. Verùm cum Maximiliano pactus eſt, vt ſi abſque legitima prole decederet, Hungariæ Boëmiæque regna ad eum eiuſque ſucceſſores deuoluerentur. Vladiſlao autem ſucceſſit filius eius Ludouicus, cuius ſoror Anna nupſit Ferdinando optimo & Chriſtianiſſimo principi, qui non ſolùm Hungariæ, ſed etiàm Romanorum rex, ac tandèm Imperator factus eſt.

Vladiſlaus fit Hungariæ rex.

Fuit hoc anno per Sueuiam & Rheni oram ſæuiſſima porcorum lues, ità vt nemo ferè pleriſq; locis porcinas carnes vel vendere, vel emere auderet.

Hac tempeſtate Ludouicus Gallorum rex cùm Mediolani Principatum à Maximiliano Cęſare tanquàm

àm Imperij beneficiarius accepiſſet,pacem & fœ-
s cum illo ictum rupit.Ità nūquàm diù licuit or-
Chriſtiano pace & ocio frui,nouis ſubindè bellis
bellorum cauſis,quibus paulatìm Chriſtiana Reſ-
ub.miſerabilitèr attrita eſt,emergentibus.

Hoc anno Ioachimus Brandeburgicus Elector, multis egregijs corporis atque animi dotibus inſi-gnis princeps,Academiam pulcherrimam inſtituit Francophordiæ ad Oderam, approbante Iulio 2. Pontifice,& certis priuilegijs eam cohoneſtāte. Eſt ſitus oppidi amœniſſimus, præterlabitur Viadrus fluuius piſcoſus,quem alij Oderam vocant,multiq; colles vinearij precipuam adferunt ſpectātibus voluptatē,& quod ſtudioſos facilè allicere ſolet, paruo illic viuitur,& commodiſſima habentur ſtudioſorum habitacula.Sequuntur autem Luteri doctrinam, à qua toto vitæ ſuæ ſpatio Ioachimus Princeps vehementèr abhorruit,nec in ſua eam ditione diſſeminari paſſus eſt.Fuit autem idem Princeps etiàm Latinè doctus,& ſtudiorum atque ſtudioſorum præcipuus fautor & Mecœnas. *Ioachimus elector Brādeburgicus inſtituit Academiā Francofordienſem.*

Eiuſdem anni menſe Aprili Vlysbonæ in Luſitania ingens ciuium in Iudæos recèns baptizatos tumultus concitatus eſt,quòd ij ſimulatè tantùm ſalutaribus vndis tingi ſe permiſiſſent, cùm interìm nihilo minùs Iudaico ritu clàm Paſcha celebrarent. Tulit id moleſtiſſimè populus Chriſtianus, & apud regem de ijs queſtꝰ eſt.Rex ſedecim ex illis capi quidem iuſſit,ſed poſteà impunè dimitti. Cernens hoc populus,muſſitat contra regem & prefectum, tanquam muneribus corruptos: factaq; cōſpiratione, vno animo omnes viri & fœminæ tumultuātur cōtra Iudæos pſeudochriſtianos. Aderant illis adhortatores tres monaſticæ vitæ cultores, & per vr- *Tumultus in Vlysbona.*

bem vociferabantur, Miſericordia, miſericordia: ſequantur nos quotquot Chriſti fidem & crucem diligunt, cędantur omnes ſacrilegi Iudæi, qui baptiſmum prophanārunt &c.

Fit igitur magnus armatorum hominum, fœminarum quoquè & iuuenum concurſus, vt ſolet in eiuſmodi tumultibus, perque vrbis plate-
Trucidātur Iudæi. as volitantes, Iudæos omnes recentèr baptizatos, quotquot inuenire poterant, ad ſexcentos vſq; trucidant, & in ſancti Dominici planitie ignibus iniectos comburunt. Deniquè intra paucos dies, quibus hic feruebat tumultus, Vlyſbonæ & in propinquis villis mille nongenti triginta Iudęi perempti ferũtur. Aberat per id tempus rex Luſitanus ab Vlyſbo-
Rex eā necē vindicat. na aliquot milliaribus. Vbi autē de hac cæde certior eſt factus, indignè tulit, iuſſitq; in Iudęos excitatæ perſecutionis authores comprehendi. Capti ſunt igitur & in vincula coniecti ampliùs ducenti, è quibus aliquot ſunt flammis conſumpti, alij capite plexi, nōnulli in crucem acti, pleriq; facultatibus omībus nudati, è patria in exilium pulſi ſunt. Fuit quidē zelus ille non reprehendendus, quo deteſtabantur Iudęorum perfidiam: ſed non videtur laudanda temeritas, qua priuata authoritate de illis ſupplicium
Leuit. 2. ſumere voluerunt. Vetus lex in omni ſacrificio iubet ſal offerri, hoc eſt, vt etiàm rectè facta noſtra, ex rectę rationis præſcripto prudentèr & moderatè, nihil temerè & inconſultò geramus. Nam alioquì ſinè hac prudentia & moderatione, ſiue (vt habet vulgaris loquendi vſus) ſinè hac diſcretione, etiàm virtutes abeunt in vitia: quò pertinet etiàm illud, Summum ius, ſumma iniuria.

Cometes prænuncius Apparuit hoc anno cometes menſe Auguſto paucis admodùm diebus inter ſeptētrionem & orientē

ſub

ſub vrſa minore,& vtrunque tam leonis quàm virginis ſignum occupans. Viſus eſt pręnunciare mortem illuſtriſſimi Principis Philippi, regis Hiſpaniæ, Archiducis Auſtriæ &c. Mortua enim Elizabeth regina Caſtellæ, Ferdinandi regis Hiſpaniæ vxore, ſinè virilis ſexûs liberis, regni Caſtellæ hæreditas ad Iohannam eius filiam natu maiorem peruenit, quæ Philippo nupſerat. Is igitur dotis nomine id regnũ conſecutus, magna parata claſſe, ex Flandria ſoluit, Hiſpaniam petiturus, multis ſtipatus nobilibus ac illuſtribus viris. Sed inter nauigandum ſæua tempeſtas deimprouisò orta eſt, & claſſis aliquandiù iactata fluctibus, tandèm diſſipatur, ac naues alię aliò circa Angliæ littus propelluntur. Nauis pretoria cũ duabus alijs in * Vynmuthum portũ perlata eſt, vbì rex Philippus & animo & corpore ob maris inſolẽtiam defatigatus, ſcapha conſcenſa, in terram ſe eiecit. Vbì rumor increbuit, peregrinas appuliſſe naues, fit repentè concurſus accolarum, pręſertìm nobilium ad eam oram degentiũ, vt vi depellant, ſi hoſtiles ſint. At poſtquàm didicère amicas eſſe, Thomas Trencherdius eques Philippum adit & obnixè precatur, vt ad ipſius vicinum domicilium velit diuertere. Superuenit & alius eques Iohannes Carous magna armatorum manu ſtipatus. is vnà cum Thoma orat Philippum, nè inſalutato Anglię rege diſcedat, præſertìm intra biduum, aut ad ſummum triduum adfuturo. Philippus quidem primò negat ob tẽporis anguſtiam, deindè aſſentitur. Hẽricus rex eius nominis ſeptimus, cognito Philippi aduentu, ob veterem amicitiam incredibili gaudio afficitur, mittitq; heroum cateruas obuiàm, qui Philippum ad ipſum deducant. Verùm Philippus nihil iam moratus, ad regem in caſtrum Vuidſorium proficiſcitur,

mortis Philippi Auſtriaci.

Tempeſtas diſſipat claſſem.

Philippus ab Angliæ rege honorificè accipitur.

nec multò pòſt etiàm Iohanna coniunx eius ſecuta eſt.Rex autem poſt multa amica colloquia Philippũ duxit Londinũ regni caput.Ad extremum renouato cum Henrico rege fœdere, Philippus in Hiſpaniam proficiſcitur.Iam enim reddita dudùm tranquillitate,claſſis diſiecta,ad Angliæ littus conuenerat.Vbì in Hiſpaniam ventum eſt,receptus eſt Philippus tanto Hiſpaniæ procerum ſtudio,vt Ferdinãdum regem ſocerum deſererent, cui tanquàm ętate iam affecta,nec admodùm liberali, vt fertur, facilè omnes nouum regem annos natum 18.& vitæ ſplẽdore florentem,anteferebant.Ferdinãdus verò eam ſuorum leuitatem deteſtatus, Neapolim nauigauit. At Philippꝰ pauló pòſt ab cæli noua intemperie febre correptus,in Burgenſis oppidi caſtro vita functus eſt,magno ſuì pleriſque omnibus deſiderio relicto.Genuit ex Iohanna filios ſex,mares duos, Carolum & Ferdinandum,ambos Romanorum Imperatores:fœminas quatuor, Eleonoram, Elizabeth, Mariam & Catharinam.Fuit autem ſtatura iuſta,facie venuſta, corpore craſſo, ingenio bono,animo forti & liberali.Eſt hoc quoquè exemplum memorabile humanæ fragilitatis & miſeriæ, quandó tantus princeps in eo vitæ ac fortunæ mirificè arridentis ſplendore, in eo ætatis flore & robore, prętet omnem expectationem rebus humanis eximitur, alijsque ſuo exemplo luculentèr oſtendit,quàm nihil ſit ſub ſole diuturnum,quàm meritó contẽnenda ſint omnia, quæ poſſit offerre hic mundus. Filij hominum,vſquequò graui corde? vt quid diligitis vanitatem,& quæritis mendacium?

Philippus ab Hiſpanis propenſiſſimis animis ſuſcipitur.

Philippus moritur.

Pſal.4.

Eodem anno Iulius Pontifex Iohannem Bentiuolum virum prępotentem, Gallorum viribus adiutus,Bononia eiecit.Iam Galli portis exercitũ admo-

Iulius Pontifex occupat Bononiam.

moucrant, cùm Bentiuolus ſenex ſeptuagenarius, malè ſibi à Pontifice metuens, ad Gallos confugit, & tandèm Mediolani exul interijt. Domus eius magnificentiſſimæ ſtructuræ, medium vrbis locum occupans, vt abominãdi dominatûs memoria penitùs aboleretur, cõcurrentis populi impetu à fundamẽtis euerſa eſt. Eſt Bononia inſignis & ampla & vel maximè populoſa Italiæ vrbs, olìm quidem ſubiecta Exarchatui, ſed à Pipino & Carolo Magno tradita Romanis pontificibus, quibus hodieque páret. Abundat mirificè rebus omnibus vitæ degendę neceſſarijs & accommodis, atque erga exteros ſingulari quadam vtitur ciuilitate & humanitate. Fuit in ea Bentiuolorum familia cumprimìs potens, & quæ ſibi non ſemèl dominium vendicaret: ſed Pontificum ope vrbs liberata, eis, vt diximus, páret. Habet Academiam celeberrimam, vt non immeritò ſtudiorum parens dici poſſe videatur.

Anno 1507. Genuenſes, pulſa nobilitate, ſtatum popularem induxerunt, Paulo Nouio viro plebeio ad ſummum honorem immodico populi fauore euecto. Sed eos Gallorum rex Ludouic⁹ armis ſubegit, & Gallico coëgit parére imperio. Porrò Paulum Nouium è fuga retractum, capite plecti iuſſit. Hęc vrbs ſępè mutauit dominos. Inter Ligurię oppida longè clariſſima eſt, potẽs quondã in mari, ità vt vſq; ad Perã Conſtãtinopoli vicinã imperiũ protulerit ſuũ, multisq; inſulis dñata ſit. Pulcherrimis abũdat ędificijs, multisq; opib⁹, portuq; fruit cõmodo. *Genuenſes pellunt ex vrbe nobilitatem.*

Ortum eſt etiàm bellum inter Maximilianũ Cęſarem & Venetos, partìm à Carnicis alpibus, partìm ad Tridentinas fauces, & primò quidem Liuianus Veneti exercitûs dux, multam Germanorum ſtragẽ edidit, aliquot etiàm Germanicæ ditionis oppidis *Bellũ inter Maximilianum & Venetos.*

vi expugnatis,& Veneto imperio adiectis: at verò Cæſar ea affectus iniuria, cùm Pontifice & Galliæ rege Ludouico aduersùs Venetos Cameraci coniurauit,idq; tanto ſilentio,vt cùm fœdus illud, quod Italię ſupremam propemodùm cladem attulit, obſcuris indicijs in publicum emanaret, Veneti vix tãdèm ictum credere potuerint. Maximilianus quoquè apud Conſtantiam habuerat comitia,vbì multa de Venetis queſtus fuit, quòd cum Gallo aduersùs ipſum conſpiràſſent.Itaque tum eius belli ſuſcepta ſunt conſilia & initia,quod in annum vſque 1517. pdurauit, maximo Venetæ Reipublicę detrimento. Veneti enim immoderata affecti cupiditate, ex maximorum Principum cladibus ditiones ſuas multis occupatis vrbibus, ſumma cum inuidia protulerant. Gallus ante omnes cum ampliſſimo exercitu in Italiam tranſgreditur, & valida quoquè manu Venetorum duce Liuiano ipſi occurrente, ad pugnam ventum eſt,in qua permulti ex Venetis ceciderunt,capto Liuiano. Secundùm eam victoriam intra pauciſſimos dies ſinè vulnere Bergomum, Cremonam,Cremam & Brixiam Galliæ rex recepit, Veronam, Vincentiam atque Patauium Cæſar cepit,Iulius Pontifex Ariminum, Fauentiam, Ceruiam & Rauennam recuperauit.Porrò Hiſpano regi Senatus Venetus Apuliæ vrbes,Sipontum, Tranium, Monopolim, Brunduſium & Hydruntum ſpontè reſtituit.In hac Venetæ Reipublicæ penè ſuprema calamitate Turcicus Imperator non modò fidem ſeruauit,ſed etiàm copias auxiliares Venetis ſtudioſè obtulit.At illi,quod certè pręclaram in eis meretur laudem, gratias quidem egerunt Turcæ, quòd fidē egregiè coleret,ſed tamē eius auxilijs ſibi minimè vtendum putàrunt, puto,deteſtati barbari

Gallus vincit Venetos.

Veneti nolunt vti auxilio Turcico.

regis

regis in Chriſtianam religionem odium inexpiabile, licèt Chriſtianos quoſdam ſubindè non puduerit cum illis impijs Chriſti DEI hoſtibus, contra Chriſtianos fœdus percutere, & ad Chriſtianorum inuadendas ditiones eos prouocare atque extimulare: quaſi verò neſcirent, eiuſmodi ferè occaſione Græcorum imperium ab illis ſpurciſſimis ſuibus ſuperiori ſeculo occupatum.

Hoc anno magna damna Vinetis & frugibus intulit ſæuiſſima grandinis tempeſtas, pręſertìm in ditione Vuirtembergica. Rotenburgi ad Neccarum fluuium tanta fuit grandinis rabies, vt & feneſtras & tecta ædium comminuerit. Tertio quoquè Calend. Iulij, intempeſtæ noctis ſilentio turbò vehemens tantam excitauit tempeſtatem, vt & arbores radicitùs euulſæ atque procùl diſiectæ, & ædificiorum tecta ac tegulæ abreptę, domus & horrea concuſſæ, plurimaque arboribus damna data ſint. *Grando ſæuiſſima.*

Eodem anno Carolus Geldriæ Dux rupto fœdere, quod illi erat cum Maximilliano, Gallico auro & milite fretus, Brabantos vehementèr afflixit, & prædas ex illis egit egregiè. Anno ſequẽte idem à populatoribus illis actitatum eſt, ſed non pari rerum ſucceſſu. Nam dum onuſti præda ad ſuos ſe recipere volunt, à Namurcenſibus cæſi atque proſtrati ſunt. *Geldrus vexat Brabantos.*

Anno 1508. æſtas perpetuis fuit pluuijs madida, quæ res locis nõ paucis porcos & boues tabida quadam lue & peſte intercutanea afflixit & perdidit.

Hoc anno, 3. Calend. Martij obijt Philippus Palatinus princeps poſt diuturnos podagræ, chiragrę & calculi toleratos acerbos cruciatus. Hi morbi inter acutos numerantur à medicis, qui mirabilitèr affligunt & excruciãt corpus humanum, ità vt nonnun- *Philippus Palatinus moritur.*

quàm furore & amentia corripiātur, qui ijs immodicè laborant. Reliquit is Princeps ſeptem filios & tres filias, quarum poſtremò genita, Diui Benedicti complexa inſtitutum, ſanctè & piè vixit: multò felicior, contempto mundo, quàm aliæ ſorores, quæ principibus viris matrimonio iunctæ fuêre. Obijt nō longè pòſt etiàm Albertus Bauariæ dux, relictis tribus filijs, Guilhelmo, qui ei in principatu ſucceſſit, Ludouico & Erneſto. itemque filiabus quatuor. Coniugem habuit ſororem Maximiliani Cæſaris, quæ ab eius obitu facultatibus omnibus nuncium remittens, vt CHRISTO immortali ſponſo totā ſe liberiùs tradere poſſet, Monaci, quod eſt pulcherrimum Bauariæ oppidum, monaſticum eſt viuendi complexa genus, egregium de ſe præbens eximij in Deum amoris & virilis cōſtantiæ exemplum, rarum in principibus fœminis, vt poſthabitis pompis & vanitatibus ſeculi, cupiant vni vacare DEO: ſed quanto rarius, eo præſtantius. Omnia enim præclara rara, laudabilia & pulchra, vt rectè in Ethicis ait Ariſtoteles. Fecit olìm idem Conſtantia Conſtantini Magni filia, quandò, vt teſtis eſt D. Ambroſius, ad ſepulcrum beatiſſimæ Agnetis orans, à lepra mirabiliter curata eſt: quam etiàm multæ aliæ illuſtres virgines imitatæ ſunt. Fecerunt idē multę alię regū & principum filiæ, aliæque nobiliſſimæ matronæ, deditiſſimo erga Deum animo cantantes, Regnum mundi & omnem ornatum ſeculi cōtempſi propter amorem Domini mei Ieſu Chriſti. At longè ſecùs affecti ſunt, qui habent ſpiritum huius mundi, quibus huiuſmodi vitę inſtituta aut horrori ſunt, aut contemptui, de quibus dicit Apoſtolus: Animalis homo non percipit ea quę ſunt ſpiritùs Dei.

Albertus Bauarus decedit.

1. Cor. 2.

Fuerunt hoc anno magni per Germaniam & Italiā

liam terræmotus, aërisque intemperies arbores & arbuſculas,nè frondere poſſent,diù retardauit, donèc quaſi abinſperatò Dei benignitate commodus aër eam tarditatem compenſauit. Propter id genus verni tẽporis clades & pericula auertenda,iam olìm inſtitutæ ſunt hodieq́ue apud Catholicos fiunt Litaniæ & publicæ ſupplicationes ad Deum & ſanctos eius,ſed eę hodiè apud Euangelicos prorsùs iacent, apud Catholicos plerosq; admodùm incuriosè & frigidè ſeruantur, & ideò tam propicio nunc vtimur Deo, tantaq́ue eſt rerum vitę degendę neceſſariarum atque annonę copia & vilitas.

Obijt huius anni menſe Septembri Iacobus de **Liebenſtain** Archiepiſcopus Moguntinus, non totos quatuor annos eo functus pontificatu. In eius locum ſuffectus eſt Vriel de **Gemingeu**,ſummę ædis Moguntinæ Decanus. *Iacobus de Liebenſtain.*

Non diù pòſt ſecutus eſt eum menſe Octobri Hermannus Haſſiæ Lantgrauius & Archiepiſcopus Colonienſis,cùm illi Sedi præfuiſſet annis 28. Eius Principis præter alias virtutes,inſignis fuit benignitas & liberalitas in pauperes, adeò vt nullum mendicum à ſe vacuum diſcedere pateretur. Ea virtus maximè decet principes, præſertìm Eccleſiaſticos, qui ſuis,immò Eccleſiæ facultatibus, quarum ſunt diſpenſatores, non ad luxum, ſed ad benignitatem vti debent,quemadmodùm multi olìm ſancti Pontifices fecerunt, & noſtra quoquè ætate nonnulli faciunt. Hermanno Pontifici ſucceſſit Philippus comes Oberſtenius, qui ſua prudentia & induſtria plurimùm contulit Eccleſiæ Colonienſi. *Hermãnus Heſſius Archiepiſcopus Colonienſis moritur.*

Hoc etiàm anno ſub menſis Auguſti initium immaniſſima extitit apud Stutgardiam imbrium tempeſtas,q̃ muros, domos, horrea funditùs abriperet, homi- *Tempeſtas imbrium horrenda.*

homines & iumenta demergeret, vinetis, eraſa & abſportata humo, maxima detrimenta adferret. Eſt autem Stutgardia haud procùl à Neccaro ſita in ditione Vuirtembergenſi, vbì duces Vuirtembergici habent elegans & regium caſtrum. Ager eius vrbis, innumeris conſitus vineis, vini egregij tam eſt ferax, vt dici vix poſſit, quantam in ſingulos annos vini copiam proferat.

Tumultus Erphordienſis. Anno 1509. magnus fuit tumultus Erphordiæ ob exactiones inſolitas, quas populus nimiùm graues querebatur, præſertìm quòd quotannìs fierent. Res tandèm eò perducta, vt populus non dubitârit Senatum omnem mouere loco, & alium ſubrogare, qui excuſſis libris accepti & expenſi, codicibusque rationarijs ſiue regeſtis, inuenerunt oppidum grauiſſimo preſſum ære alieno, ad ſummam vſque ſexcentorum millium aureorum, vndè quotannìs reditum triginta millium aureorum pendere cogebantur. Porrò compertum eſt, aliquot millibus excedere eam ſummam, quam in annos ſingulos reciperent, hunc quem diximus reditum. Ea res ingentes conciuit turbas, adeò vt populus omnes è Senatu motos in carcerem coniecturus fuerit, ni illi fuga ſibi maturè conſuluiſſent. Quoſdam tamen carceri mancipârunt, & ex ijs vnum iam ætate grauem, in crucem agere non dubitârunt. Tumultûs huius occaſione inter Moguntinum Pontificem & Fridericum Saxoniæ principem lis orta eſt, & propemodùm ad arma ventum eſſet, ni ſe ſequeſtrum interpoſuiſſet Herbipolenſis Epiſcopus Laurentius Biberanus, vir magnæ dexteritatis, cuius induſtria effectum eſt, vt partes, armis poſitis, Cæſaris ſententiam expectarét. Erphordienſes interìm ciues conſilium capiunt in annos ſingulos noui creandi Sena-

na-

natûs, à quo dati & accepti rationem repoſcant.

Hoc anno in Britannijs à vita diſceſſit Henricus eius nominis ſeptimus Angliæ rex, vndecimo Calendas Maij in ſua Richemondia villa, vbì Franciſcanorum Obſeruantum cœnobium condiderat. Regnauit annos tres & viginti, vixit 52. Suſcepit ex Elizabeth vxore filios octo, mares quatuor, & totidèm fœminas: reliquit ſuperſtites tres, Henricum principem Vualliæ, qui illi in regno ſucceſſit, Margaritam & Mariam. Corpore fuit gracili, ſed benè firmo ac valido. ſtatura quæ parùm iuſtam excederet, forma eximia, ingenio perſpicaci, animo excellenti & forti in ſummis quoquè periculis. Placidum & humanum ſe præſtabat, ſuperbiam verò & arrogantiam adeò deteſtabatur, vt quos illis vitijs laborare comperiſſet, ijs aſperum ſe præberet. Regnum multis opibus auctum poſt ſe reliquit: qua in re ſolebat quadam vti induſtria ſingulari, mercatoribus non rarò pecunia ad tempus data gratuitò, vt mercatura in ipſius regno eſſet frequentior & copioſior. Atque hac ratione effectum eſt, vt quotannìs à mercatoribus vltrò citroq; commeantibus maxima auri & argenti vis in regnum importaretur. Religionem alacritèr obſeruauit & coluit, libenterque rebus diuinis interfuit, nec facilè vllo vel negocio vel tempore ab eis excludi ſe paſſus eſt. Attentè audiebat quotidiè bina ternáve Miſſæ ſacra, & ſæpè conciones ſacras: pauperibus aſſiduè eleemoſynam præſtabat per ſuum eleemoſynarium. Sacerdotio honorem habebat, illudque piè colebat, libens iuuabat, largè augebat, Orabat multùm, & feſtis præſertìm diebus preces dicebat horarias, quas vulgò horas Canonicas vocant. Nè tamen ſolis ſuis precibus cōtentus eſſe videretur, ſolebat clàm pijs & religio-

Henricus VII. Angliæ rex moritur.

Mores optimi principis.

ligioſis ſacerdotibus largitiones facere, vt pro ipſo orarent,atq; etiàm poſt obitum toto regno certis in templis pro ſe preces & ſacrificia fieri voluit. Fecit teſtamentum,& primùm omnium iuſſit reſtitui, ſi qua in fiſcum regiũ iniuſtè illata eſſent,domumq́; hoſpitalem, qua inopes reciperentur, in ſuburbijs Londinẽſibus ab ſe inchoatam perfici.Sub eiuſmodi principibus ſolẽt florere regna. Nam certum eſt, quô principes in DEVM religioſiores ſunt, eô quoquè illis omnia feliciùs ſuccedere,DEO Opt. Max.illos mirabilitèr protegente & amplificante.

Literæ politiores veniunt in Germaniam, &c.

Hiſce temporibus cùm in Italia bellicis tumultibus omnia arderent, politiores literæ tum Græcæ, tum Latinæ in Germaniam,Galliam,Angliam, Scotiam ſeſe diffuderunt, ità vt illæ nationes, quas Itali barbaras dicere conſuêſſent,iam multos tales viros certatìm proferrent, qui Italis non modò non cedere,ſed etiàm illos aut æquare,aut etiàm ſuperare viderentur. Olìm ſcriptores exteri, Iulius Cæſar, Cornelius Tacitus, Seneca, Liuius & alij de Germania ſic ſcripſerunt,vt eam planè contempſiſſe videantur. Fuit Germaniæ terra, ait Cornelius Tacitus, ab initio in vniuerſum aut ſyluis horrida,aut paludibus infœcunda,aſpera cælo,triſtis cultu conſpectuq́;, humidior qua Gallias,ventoſior qua Noricum ac Pannoniam adſpicit, frugiferarum arborum & omnis culturæ impatiens, pecorum fœcunda,ſed plerunquè improcera. Ne armentis quidem ſuus honos aut gloria frontis. Numero gaudent, eæque ſolæ & gratiſſimæ ſunt opes. Argentum & aurum propitij an irati dij negauerint,dubito.Nec tamen affirmauerim nullam Germaniæ venam, argentum aurúmve gignere. quis enim ſcrutatus eſt? Seneca quoquè libro de gubernatione mundi,Germani,

Corn. Tacitus de Germania.

Seneca de Germanis.

mani,inquit,errant incertis ſedibus: ſunt apud eos perpetuę hyemes,ſolum infœcundū,nullę ædes:venationibus viuunt.vbicunquè nox feſſos laboribus depræhēdit,cubant ſub frondibus, aut in ſpeluncis foueiſve. Non habēt domos, ſed caſas folijs & culmis cōtectas.Incolę circumagūtur chorizantiū more in cōgelato mari,victitātes carne ferina,gens nuda & pellibus ſolùm ferarū veſtita, & proptereà vilis deſpectaq; ab omnibus. Sic nimirùm de Germania noſtra ſensēre priſci illi ſcriptores: quæ tamen ſi cum pręſenti rerū Germanię ſtatu cōferantur, longè falſiſſima cōperientur.Itidèm ergò etiàm in literarū cognitione accidit,quę hac tēpeſtate paulatìm in Germania,Anglia &c.ità florere cœperūt,vt iam Itali citra ruborē tranſalpinas natiões barbaras appellare nō poſſint.His em̄ tēporibus præcellētes viri & fœminę illuſtres vbiquè gentiū cœperūt ꝓmouere bonarū artiū ſtudia, & apud Anglos quidē(vt de reliquis interìm taceā) Margarita Henrici regis mater ſanctiſſima,hortatu IOHANNIS FISCHERI Roffenſis Epiſcopi,viri ſumma doctrina,ſumma gratia,ſumma integritate,(qui poſteà ſub Henrico VIII.cùm illius ſecundas nuptias, priori viuēte cōiuge,approbare nollet,capite plexus eſt) Cantabrigię bina extruxit ſtudioſorū collegia, quibus etiàm ad victū neceſſaria liberalitèr impartita eſt.Itemque aliquot Anglię inſignes Epiſcopi diuerſis locis collegia exædificārūt,vbì bonis literis ſtudioſi imbuerentur. Et certè gratulandum eſt hiſce regionibus, quas barbaras Itali vocāt,quòd ad ſolas terras relegata barbarie,in literis humaniorib⁹ mirificè ꝑfecerint:verùm id tamē moderatè, quādoquidē videm⁹ cū literarū excultiori peritia tot paulò pòſt errores inuectos,vt nemo id ꝓ dignitate deplorare queat.

Iohannis Roffenſis Epiſcopi encomium.

Solent

Solent horum temporum noui Euangelici, qui plerunquè ſola linguarum peritia imperitæ multitudini ſeſe venditant, acerbiſſimè in Catholicæ Eccleſiæ abuſus inuehi, ità vt propter abuſus etiàm res ipſas è medio tolli velint, immò & è medio locis nõ paucis ſuſtulerint. Sed cur illi non eodem zelo è tota Europa literas politiores & linguarum cognitionem proſcribunt? An verò obſcurum eſt, permultos hodiè literarum peritia petulantiſſimè abuti? Cùm ergò propter literarum & artium abuſum eas damnari nolint, quid ità impotentèr Eccleſiæ abuſus vnà cum rebus ipſis tollẽdos vociferantur? Multi; hodiè inſignitèr eruditi, turpiſſimè errant, nec erroris alia ferè cauſa eſſe videtur, quàm ipſa eruditio: quanquàm non eſt in cauſa eruditio, ſed eruditiõis abuſus. Cùm enim qui verè eruditi ſunt, tantò debeant eſſe ſummiſſiores & modeſtiores, quantò ſunt inſigniori eruditione præditi, iſti contrà ſua eruditione efferuntur: & cùm linguas vtcunquè calleant, putant ſe iam etiàm in rebus Theologicis plus videre, quàm vel tota videat ſchola Pariſienſis, immò Eccleſia vniuerſa: & fit in illis verum quod Apoſtolus ait, Scientia inflat: eam verò inflationem ſequitur iuſto DEI iudicio illa terribilis pœna, quam alibì his verbis cõmemorat idem Apoſtolus, Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. An non verò hoc in permultis hodiè videmus, non vulgari alioquì doctrina præditis? Quos non illi prorsùs abſurdos & abominandos errores pro illuſtri veritate & ipſiſſima Euangelij luce miſerrimæ plebeculæ obtrudunt? Num hoc eruditioni & literis imputandum eſt? Non eſt id quidem, ſed illorum deprauatis & elatis ingenijs, qui rebus bonis peſſimè abu-

Heretici res bonas propter abuſus tolli volunt.

1. Cor. 8.

Rom. 1.

abutuntur. Sicut ergò propter eiuſmodi corruptorum hominum abuſum non ſunt tollendæ neque damnandæ bonæ literæ, ità etiàm propter abuſus quoſdam nulla ratióe reijcienda & damnanda ſunt Catholicæ Eccleſiæ inſtituta, ritus & cæremoniæ, quod tamen nemo ferè hodie ꝑpenſiùs facit, quàm illi ipſi, qui bonis literis in ſuam & aliorum perniciem ſceleratiſſimè abutuntur. Verùm hoc fortaſsìs extra cancellos, non tamē ſine ratione commemoratum volui.

Hoc tempore Henricus eius nominis VIII. Angliæ rex, poſtquàm patri defuncto iuſta perſoluit, in matrimoniū duxit Catharinam Arthuri iam antè defuncti fratris ſui coniugem, qui admodùm tenera ætate eam duxerat, ſed per ætatis imbecillitatem nullas ex ea proles ſuſceperat, immò & virginem eam reliquerat, quéadmodùm non ſolùm ipſa ſanctè affirmabat, ſed etiàm cum ea teſtabantur matronæ probatiſſimæ. Vt autem nùllus relinqueretur conſcientiæ ſcrupulus, voluit Henricus rex authoritate ſummi Pontificis eas ſibi nuptias permitti. Agebat Henricus annum ætatis xviij. Porrò Margarita auia eius mulier prudentiſſima, cùm videret illi per ætatem necdùm licere ſuum præſtare officium, conſultiſſimè id effecit, vt optimorum & ſapientiſſimorum procerū conſilijs dirigeretùr, in quibus erant Guilhelmus Varanus Cantuariæ Archiepiſcopus regni Cancellarius, & plerique alij egregij viri: qui cùm non ignorarent tantam illi in numerato & rebus mobilib⁹ hæreditatē veniſſe, quantam nulli ante ipſum Angliæ regi, nè ea rerum opulentia animū eius corrumperet, cœperunt eū negocijs gerēdis ſtudioſè aſſuefacere, à quibus tū adhùc abhorrere videbatur. Deindè 8. Calendas Iulias cū

Henricus VIII, Angliæ rex ducit vxorem.

Catharina vxore, quę fuit Caroli V. Cæſaris matertera, à Cantuarienſi Archiepiſcopo coronatur, publico totius regni plauſu & gaudio, quod tamē non mediocritèr perturbauit mors Margaritę auię Henrici, non parùm illi regno detrimentoſa.

Guilhelmus Lantgrauius Haſſiæ moritur.

Hoc ipſo anno deſijt eſſe in humanis Guilhelmus Lantgrauius Haſſiæ, ſacro igni alijsque medicinam omnem reſpuentibus morbis conſumptus. Reliquit Philippum filium, natū anno ſalutis 1504. qui poſteà rerum potitus eſt. Eodem anno apud Bernates in Heluetijs quidam inſtituti Dominicani, inconſultò admodùm ac temerè oppugnantes immaculatam Virginis matris conceptionem, cœperunt etiàm cōmentitijs quibuſdam miraculis & viſionibus ſuam apud vulgus opinionem tueri. Abuſi ad hoc erant quodam ſimplici fratre laico, qui tamē rem omnem produxit in lucem, nonnullaque alia egerant, quæ viros graues & religioſos minimè deceret. Sed quia præpotens DEVS matris ſuæ iniurias haud facilè ſinit inultas abire, Bernates zelo permoti, (quippe qui id laudis eximiæ iure tum referebant, quòd eſſent vltores egregij iniuriarum matris Dei) Lauſanenſem Epiſcopum, vt in eos inquireret, hortati ſunt. Facta eſt inquiſitio, & rei veritate comperta, quatuor primarij fratres Dominicani degradati ſunt, & indè flammis exuſti. Iſthuc verò inprimìs cauendū eſt hominibus è religione Chriſtiana, vtì nè in defendenda ſentētia ſua & aliena oppugnāda nimiùm ſint pertinaces, ijs præſertìm in rebus, quas certū eſt nihil officere verę pietati: qualis eſt opinio de immaculata ſanctiſſimæ Virginis conceptione, quam videmus ab Eccleſia receptā, & à multis grauiſſimis atq; doctiſſimis viris fortiſſimè oppugnatā, atq; etiàm aliquot Conciliorū generaliū approbatione

Bernates olìm Virgini Matri deuotiſſimi.

tione firmatã. Videant refractarij, nè, dũ matris honori & priuilegio cum multorum graui ſcandalo & offenſione derogant, filij eius ſeuerum in ſe iudicium prouocent.

Vuormatiæ inter clerũ & ciues orta diſſenſio, iam decennio extra vrbem clerũ detinuerat. Verùm hoc demùm anno opera Friderici Saxõis, Vldarici Vuirtembergici & aliorũ Imperij principum, qui apud Vuormatiã conuenerãt, ea lis cõpoſita eſt, & clerus in oppidũ ſe recepit: quanquàm in eam cõcordiam Epiſcopus Vuormatieñ cõſentire noluit, niſì in integrum reſtitueretur, quod ciues renuebant.

Fuit hoc anno ſęuiſſima grandinis procella, quæ non vno loco Sueuię fruges deuaſtauit. Ferunt ea tempeſtate cecidiſſe ex aëre lapides oui gallinacei magnitudine. *Grandinis tempeſtas in Sueuia.*

Hoc anno menſis Septembris die 14. ac deincèps diebus 18. continentèr vrbem Conſtantinopolitanam, qua parte ſpectat mare, horrendum in modum cõcuſſit terribilis terræmotus, domosq́; ſubruit, & ruderibus foſſam cõplens ſolo æquauit. Arcem, vbì regis Turcici immẽſi theſauri in quinq; turrib⁹ munitiſſimis aſſeruabãtur, domũq; egregiã, in qua leones alebãtur, euertit. Cuniculos, per quos lõgis itineribus etiàm per montes è Danubio in vrbẽ aquæ adducuntur, ſummis & impenſis & ſudoribus effectos, adeò quaſſauit, vt maximis opib⁹ inſtaurari nequiuerint: ipſum quoquè mare inter Cõſtantinopolim & Peram vſqueadeò intumuit, vt vtriuſq; vrbis muros ſuis fluctibus excederet, & vndas in vtranq; inferret. Multa quoq; alia damna eoipſo die Turcis illata ſunt. Feruntur tũ Conſtãtinopoli ad 13. hoĩm millia interijſſe. Nimirùm iuſto Dei iudicio illi crucis Chri atrociſſimi hoſtes eã cladẽ illo die paſſi ſunt, *Terræmotus Cõſtantinopolim concutit.*

F 2 quo

Crucis exaltatio iam olim celebrata in Eccleſia.

quo S. Crucis exaltationem religioſè colit Eccleſia Chriſti: neq; id heri aut nudiuſtertiùs demùm cœpit, ſed ante mille ducētos & eo ampliùs annos legimus apud probatos authores Crucis Exaltationē quotannis ſolenniter celebratā eſſe. Videat, qui volet, Nicephori hiſtoriam Eccleſiaſticam lib. 8. cap. 29. & 50. vt meritò pudefieri debeant noſtrorū temporum ſectarij, qui vt pleraſq; alias, ità etiàm hanc Catholicæ Eccleſię antiquiſſimam ſolennitatem abrogârunt: quanquàm ſcio in Nicephoro eundē diem & Inuentioni & Exaltationi ſanctę Crucis attribui: ſed hoc parùm refert, cùm ſectarij neq; Inuentionē, neque Exaltationem celebrari velint.

Anno 1510. Comitia habita ſunt Auguſtę, frequētiſſimo Principū conuentu, quò multi etiàm exterorum regū legati aduolârunt. Decreta eſt ibì belli continuatio in Venetos, quorū tum quædam funeſtæ machinationes feruntur in lucem perductę, quæ belli proferendi cauſa nō minima fuere. Proditum enim eſt, ſubmiſſos fuiſſe à Venetis nō minùs 50. nefarios homines, qui vrbes & pagos Cęſarianę ditionis inflammarent. Porrò Veneti cùm ſe tot potentiſſimis hoſtibus impares cernerent, Iulium Pontificem ſuppliciter venia petita ſibi conciliandum ſtatuunt, miſſaq; legatione magnanimum Pontificem, qui afflictis Italiæ rebus non mediocritèr doleret, facilè placârunt: ſed ea pax noua bella peperit.

Veneti ſibi conciliant Pontificem.

Pauli cuiuſdam nefariū facinus.

Huius anni menſe Februario quidam vir ſacrilegus Paulus Form, in Marchiæ Brandeburgēſis villa Knobloch, intempeſta nocte è templo furatus eſt arculam inauratam, qua ſacroſancta Euchariſtia vetuſtiſſimo Catholicę Eccleſię more aſſeruabatur. Erāt aūt in ea hoſtię duę, altera maior, minor altera. Multa iam luce adijt ſceleſtus ille Iudæū, arculam venditurus.

turus. Iudæus facilè animaduertẽs, cuiuſmodi vſum ea habuiſſet, ait maius preciũ ſe fuiſſe daturũ, ſi rem contentam attuliſſet. Tum ille furcifer, qui iam alteram inſtàr Iudę ſatanica impietate deglutiêrat, reliquam è ſinu deprõptam obtulit Iudęo æſtimandam, à quo tamen non niſì pauculos exigui precij nummos accipit. At miſer ille tanto iam obſtrictus ſcelere, ſæuę conſcientię furijs quibuſdam exagitatus, fugit indè ad Vandalos: (Extant enim hodieque Vandalorum reliquię, & ipſe quoquè Brandeburgicus Princeps ſe Vandalorum dominum ſcribit) ſed cùm res minimè lateret, domum redijt, captusq; & tortus, quid egiſſet, confeſſus eſt. Interim verò ſceleratiſſimus Iudæus hoſtiam ſacram crebris pugionis ictibus identidèm confodere nititur: at nihil ſe proficere cernens, hoſtia integra permanente, quodam furoris œſtro percitus, Si tu es, inquit, DEVS Chriſtianorum, redde te manifeſtũ in mille dæmoniorum nomine. Atq; eccè ſubito hoſtia in tres deducta partes, ſanguineo per oras humore madet. Territus Iudęus, particulas panno inuolutas mẽſem vnum apud ſe retinet, ac deindè duobus alijs Brandeburgi & Stendelij morantibus ſingulas particulas mittit, tertia ſibi reſeruata, quam rursùm menſæ impoſitam pugione conficit, vndè ſanguinis guttulæ dimanârunt. Conſternatus ille, & veritus ſe proditum iri, particulam abſumere nititur, ſed non valet: deìn mittit in aquam, at illa enatat: tertiò in ignem proijcit, ſed nihil id hoſtiæ nocet. Ad extremnm ſub Paſchatis ſolennitatem azymos coxit panes, particulamq; maſſulę azymi panis immixtam in furnũ iactauit, moxq; furnus alioquì obſcurus reſplẽduit, & maſſula illa in Iudęi faciẽ inſiliuit. Nouo ille terrore correptus, maſſulá illá cum

Iudæus quidam ſacram hoſtiã impiè tractat.

Inſigne miraculum.

Alia ſtupenda miracula.

particula, alteri cuidã Iudęo tranſmiſit. Iam res erat plata in publicũ, & Marchio Iudæos omẽs in ipſius ditione morantes Berlinũ acciri, & in vinculis teneri iuſſit. Habita autẽ ex illis quæſtione, præter alia flagitia non parùm multa, faſſi ſunt ſe intra paucos admodùm annos ſeptẽ Chriſtianorũ infantes acubus & punctionibus peremiſſe. Igitur lata in illos ſententia, 40. flammis traditi ſunt. Tres alij Iudæi baptiſma perceperũt quidẽ, ſed poſtera die duo capite plexi ſunt: tertius, pluribus pro eo rogantibus, vita donatus, D. Franciſci inſtitutũ Berlini cõplexus eſt. Porrò tèr execrandus ille ſacræ hoſtię proditor, Paulus Fom, candentibus diſcerptus ferris, in cinerem tandèm voracibus flammis redactus eſt. Deniquè Iudęi omẽs è tota Marchiõis ditione ità ꝓſcripti ſunt & extruſi, vt ſub pœna capitis omni eis reditu paritèr interdictum ſit.

Iudæi Chriſtianorũ infantes vt periment.

Saxa ingẽtia pluit.

Eodem anno in Inſubribus pluit ſaxa grandia, è quibus vnum pondus habuit librarum 120. Erant autem ſilicibus duriora, odore ſulfureo.

Selymus fit Turcarũ Imperator.

Anno 1511. Selymus Turcarũ fit Imperator ſtudio quorundam Baſſarũ (ſic enim illi vocant præcipuos quoſdam principes) & militũ prætorianorum, qui ab illis Ianizari dicuntur. Is patrẽ ſuum Baiazetem exuit imperio, moxq; Byzantio excedentem, & Dimotecam Thraciæ vrbem petentẽ cum familiaribus ſuis, cùm iam annos haberet 76. Hamonis Iudęi medici opera veneno ſuſtulit: quanquàm alij dicant, ſenio & curis confectũ interijſſe. Sed Antonius Vtrius Ligur, qui fuit Baiazetis cubicularius, teſtatus eſt ſe in expirãtis corpore non dubia veneni indicia depræhendiſſe. Vt hoc immane parricidiũ perpetraret homo crudelis, multa eũ mouere poterant. Immenſos eñ theſauros & gẽmas precioſiſſimas ſecũ abſ-

por-

portârat Baiazetes, quos ille theſauros poſteà donatiui nomine largiſſimè ꝓfudit in milites, quorum erat ſtudio euȩctus ad imperiũ. Nec tamẽ paterna ille cæde cõtentus, etiàm ambos fratres ſuos, & 5. egregiæ indolis adoleſcẽtes, fratrũ filios, & ipſum Muſtaphã Baſſam, qui vel maximè eũ ad imperiũ ꝓmouerat, per ſummã crudelitatẽ necari poſteà iuſſit. Ea immanitas & ſęuitia in ꝓpinquos, etiàm complures milites eius adeò cõſternauit, vt per aliquot dies cõſpectum eius exhorruerint. Verùm de hoc tyranno paulò infrà plura dicemus. *Crudelitas Selymi Turcæ.*

Hoc anno Maximilianus Cæſar comitia indixit apud Auguſtam, vbì illi oblatus eſt vir quidam prodigioſæ vaſtitatis & craſſitudinis, atque incredibilis ingluuiei, ità vt integrum vitulum crudũ, vel ouem incoctam vna vice deuoraret, & tamen necdùm famem expletam diceret. Ferunt hominẽ Borealibus regionibus ortum fuiſſe, vbì ob locorũ frigora ſolent eſſe homines edaciores: quanquàm huius edacitas propemodùm incredibilis videri poſſit. *Vir prodigioſæ vaſtitatu & ingluuiei.*

Eoipſo anno Senatus Conſtantieñ, adiunctis ſibi aliquot popularibus, cum Heluetijs ſeſe coniungere & fœdus inire, vrbemq; illis dedere volebat. Sed eorũ conatibus obuiàm itũ eſt ab illis, quibus turpe videbatur ab Imperio deſciſcere. In ijs facilè primas ſibi vendicauit piſcatorum ſocietas. Itaq; literis ad Cæſarem Maximilianum datis, eum de Senatûs machinationibus certiorem reddiderunt. Nec ille ſibi & imperio defuit, ſed properè eò aduolans, piſcatorum ſtudio & viribus vrbem ingreſſus, quos comprehendere potuit è conſpirationis eius authoribus, capitis damnauit: nã pleriq; fuga dilapſi erant. *Cõſtantienſes meditantur fruſtrà defectionem ab Imperio.*

Hoc anno Bernardinus Hiſpanus, Cardinalis S. Crucis, Sedis Apoſtolicę in Germaniã legatus, cum *Cæciliũ Piſanũ preſphanum.*

aliquot in ſuam ſententiã pertractis Cardinalibus mirabili audacia concilium generale apud Piſas indixit, eóque ipſum, præter alios, Iulium Pontificem maximum citare non dubitauit. Conuenerunt aliquot Epiſcopi ex Gallijs & Inſubribus: Primò Piſis, vbi cùm parum tuti ſibi viderētur, indè abiêre Mediolanum: verùm nec ibi ſatis ſuis rebus fidentes, Lugdunum ſeſe trãſtulerunt, vbi etiàm aliquot ſeſſiones habitæ ſunt, rege Gallorum haud obſcurè illis fauēte, quippe qui in pontificem alieno eſſet animo. Porrò cùm ea temeritas ad horrendum ſchiſma ſpectare videretur, Iulius pontifex datis ad eos literis, monuit perbenignè, vt ad pacem & vnitatem Eccleſiæ ſe reciperent: alioquì fore, vt vel inuitus in ipſos animaduerteret. Ea admonitio tres Cardinales permouit, vt cum Pontifice in gratiã redire maturarent, quos Pontifex liberalitèr & clementèr accepit: in alios, cùm nollent ad ſanitatē redire, grauē ſanè tulit ſententiã, qua illorũ audacia nonnihil cōfuſa eſt. Sed tamē cùm regis Gallorũ fruerentur patrocinio, in ſententia permanſerunt. Monitus Gallus à Pōtifice, vtì nè eos foueret diutiùs, nō magnoperè curauit. Itaq; à Pontifice excommunicatus eſt. Nō longè aberat ab hac factione Maximilianus Cæſar, grauitèr cōmotus in pontificē, quòd non bona fide à ſe receſſiſſet, & cũ Venetis fœdus percuſſiſſet: ſed vir grauis & prudens, admonitus à bonis viris, ſeſe collegit, & celeritèr ab hac temeritate diſceſſit. Non erat quidem Pontifex ab omni culpa alienus, ſed tamē minimè decebat Cardinales paucos talem excitare turbam, & Eccleſiæ pacem cum maximo omnium ſcandalo perturbare. Et tamen non deſunt fortaſsìs, apud quos etiàm hoc conciliabulũ habeat non vulgarem authoritatē, maximè quòd ad Ponti-

tificis contumeliam pertineat,quā plerique ēdmodùm delectantur, perindè vt Cham olim nuditate Noë patris ſui. Sed qualiſcunq; demùm ſit Pontifex,modò nè ſit hæreticus,propter eum,cuius gerit vices,reuerentèr inprimìs ac multò in honore habendus eſt. Atquì verò Iulius Pontifex,vt Piſanū conciliabulū deſtrueret, Romæ Concilium indixit generale,quod ſub Leone X.demùm abſolutum eſt. *Gene.9.*

Eodem anno mortuus eſt Iacobus Epiſcopꝰ Treuirenſis,ex marchionibus Badeń: cuius cathedram obtinuit Richardus Griffenklou, vir prudēs & rerum admodùm peritus. *Iacobus Epiſcopus Treuericus.*

Anno 1512.ſeditio fuit Spiræ propter exactiones, quæ,cùm importunæ & immoderatæ ſunt, vulgus exaſperare ſolent. Multa egit inſolentèr aduerſùm Senatum plebs concitata: ſed tandèm Maximiliani Cæſaris fracta minis,modeſtiùs agere cœpit, reſtituto Senatu in priſtinā dignitatem,quem paulò antè loco mouerat.Eos verò qui fugerant,ordinis ſenatorij viros proſcripſit. *Seditio Spirenſis.*

Hoc anno Maximilianus Cęſar,cui fide nihil ſanctius,intelligens Gallorum regem non bona fide ſecum agere,prętereaq; Geldriæ principem aduerſùs Brabantos concitâſſe,compulſus diſceſſit à Gallico fœdere,& ad Pontificem ſe adiunxit,nouo fœdere percuſſo.Porrò omnibus, qui Imperij eſſent, ſeueriſſimè interdixit,capitali in tranſgreſſores cōſtituto ſupplicio,nè Gallo militarent, vel ſuppetias ferrent.Eam legem floccipendens Emicho comes Lyningenſis,in Gallias abijt,& Gallo ſe militaturū obtulit.Quod cùm Maximilianus reſciuiſſet, eum maieſtatis reum cum omnibus ſuis proſcripſit.Itaq; omnia quæ comitis erant,principes Imperij diripuerunt.Comes reuerſus vt animum Cęſaris placaret, *Maximilianus diſcedit à Galli amicitia.*

& per ſeipſum & per amicos re tentata, diù nihil pſicere potuit. O ſi ea in imperio obedientia principum, & in refractarios ſeueritas permanſiſſet, aliud hodiè Imperium haberemus. Sed dum principes cótemnunt ſummum Magiſtratum, ipſi quoquè plerunquè à ſuis ſubditis contemnuntur: & ſic omnia peſsùm ire neceſsè eſt.

Monſtrũ Rauẽnæ viſum. Hac ferè tempeſtate monſtrum Rauennæ viſum ferebatur vtrunq; habens ſexum, cornu vno extante in capite, alatum, & ſinè brachijs, vno duntaxàt crure & pede inſtàr auis rapacis, & in genu oculo vno, in pectore figura apparente literæ Y. vel V. cum ſigno crucis. *Monſtri ſignificatio.* Interpretationem quidam eiuſmodi eſſe voluerunt, Superbiam, Leuitatem, Virtutum inopiam, Sodomiticam labem, Amorem rerum labẽtium, Dei obliuionem, inexplebilem auaritiam, Gallico flagello caſtigatum iri. Quod & factum eſt. *Gallus vaſtat Rauennam.* Eodem enim anno Gallorum rex Ludouicus rupto cũ Pontifice & Maximiliano fœdere, Rauennam obſedit, & tandèm deditione receptam vrbem, contra fidem datam diripuit, & magna clade affecit. Poſteà verò Pontifex, Cęſarianis & Heluetiorum adiutus copijs, Rauennam recuperauit, & Gallos tota Italia expulit. Antè autem quàm Gallus Rauennam obtineret, ſuperueniente Pontificis exercitu, cruentiſſimum commiſſum eſt prælium, in quo ad 16. millia ceciderunt.

Seditio Coloniæ. Anno 1513. apud Coloniam Agrippinam, Germaniæ clariſſimam, & in Catholica religione conſtantiſſimam vrbem, pernicioſa admodùm ſeditio orta eſt, vulgo contra Senatum tumultus ciente. Querebatur plebs ſe nimijs exhauriri exactionibus. Fit cócurſus ſeditioſi populi ad prętoriũ vel domum ſenatoriam, vbì erat ſenatus congregatus. Magna cóten-

tentione poſtulant ſibi tradi eos, qui inſolitis exactionibus ipſos emungere non dubitarent. Territus Senatus repentino periculo, populum ſæuientem blandis ſermonibus delinire cœpit, atq; vix tandem impetrata dilatione, de omnibus exactam ſe ratioñe redditurum ſpopondit. Et quia populares erant & grati populo, qui hæc ſenatûs nomine dicebãt, plebs commota eo die nihil vltrà attentauit. Porrò die altera, qui erat Epiphaniæ Dñi, populo nouos excitãte cõcurſus, quidam è ſenatu rapiuntur in carceres, è quibus vnus poſtridiè capite truncatur. Idem ſupplicij genus pertulère duo cõſules xj. Ianuarij. Indè xij. eiuſdem menſis tres ſenatores eodẽ modo plexi ſunt. Ex alijs pleriq; proſcripti ſunt. Ità demùm vrbi reſtituta eſt trãquillitas, ſed certè exemplo prorsùs fero ac barbaro. Non eñ debet cõtra Dei pręceptũ hoc ſibi ĩ magiſtrat⁹ ſuos plebs temeraria vſurpare.

Eodem anno etiàm Vuormatieñ ciues in ſenatũ ſeditionem mouerunt, & reiectis ordinis Senatorij viris, ex ſeipſis nouos creârũt. Erat ea res peſſimi exempli, quæ pleraſque alias Germaniæ vrbes ad idem attentandum, non abſq; ingenti dedecore incitauit. Primùm prouocatum eſt à Senatu exauthorato ad iudicium Cameræ, ſed ciues Vuormatieñ Imperatorem appellârunt, qui cùm minas intentaret ſeditioſis hominibus, pax ſimulata interim confecta eſt, nõ diuturnas habitura vires. Iam antè Vuormatieñ cũ Clero acerbas aluerant diſſenſiones, quæ tãdem iuſto Dei iudicio in ipſos verſæ ſunt. *Tumultus Vuormatienſis.*

Hoc anno Maximilianus Sforcia dux Mediolaneñ, Heluetiorũ inſigni virtute Mediolanum, pulſis Gallis, recuperauit. Obſidebat Gallorum fortiſſimus exercitus Nouariam, vbi tum Maximilianus Sforcia non abſque ingenti periculo & formidine *Nouariam fruſtrà oppugnant Galli.*

dine cum aliquot Heluetiorum copijs erat. Iam muros proſtrauerant Galli, & cùm ſumma eſſet ciuium in vrbe trepidatio, Heluetij incredibili audacia mirè inſultabant Gallis, prouocabantque vt per patētem murum irrumperent: interìm in Gallorum cōtemptum, contra hiatus diſiecti muri lectorum tantùm lintea tranſuerſis ſuſpenſa perticis prætendentes. Et certè Galli, licèt aditus pateret, non fuêre auſi ſubire murum, ſed motis caſtris, à Nouaria diſceſſerunt, & ad Riottam vicum, ab ea vrbe viginti ſtadijs diſtantem, caſtrametati ſunt. Interìm aliquot Heluetiorum millia auxilio venêre illis, qui Nouariæ erant. Accidit tum quiddam ſanè memorabile. Canes Gallorum, relictis caſtris, magno agmine Nouariam ingreſſi, Heluetiorum excubias agentium crura lambere, caudis blanditèr adulari, ſubmiſſisq; auribus ſingulis applaudere cœperunt, tanquàm Heluetij iam ipſorum eſſent domini. Ea res Heluetijs certam videbatur de Gallis victoriam polliceri. Non multò pôſt Heluetij (erant autem peditum ad nouem millia) vrbe egreſſi, ad Gallorum fortiſſima caſtra profecti ſunt, vnà cum illis proficiſcente Maximiliano, quem tamen ad vrbem redire vel inuitū compulerunt, nè ab hoſtibus interimeretur. Vbì ad Gallos diuerſis itineribus ventum eſt, tanto impetu Heluetij vndiquè eos oppugnârunt, vt (quod dictu propè incredibile videatur) cæſis fugatisque omnibus, ſeſquihoræ ſpatio & memorabile prælium, & grauiſſimum bellum cōfecerint. Ceciderūt eo prelio ad octo millia Gallorum omnis generis, ex Heluetijs mille trecenti. Ità tum Maximilianus Mediolanum obtinuit. Sanè quandiù apud Heluetios Catholica fides incōcuſſa & inuiolata permanſit, & erga Sedem Apoſtolicam, cuius ea gens obſeruātiſſi-

Heluetij mirè cōtemnūt Gallos.

ciſſima fuit,ſtudium & amor ſingularis, apud omẽs virtutis opinionẽ obtinuêre, quę cũ mutata poſteà religione,non parùm apud illos pagos, qui Zuinglij dogma ſequuntur,eſt labefactata. Turpis enim omnino eſt & propemodùm inexpiabilis macula deſertæ religionis:quod vtinàm plerique hoc ęuo attenderent,qui leuitate pluſquàm puerili ab auita fide in res nouas ſe abduci ſinunt. At tamen etiàm hodiè maxima Heluetiorum pars Catholicam fidẽ conſtantiſſimè retinet,& priſtinæ quoquè virtutis bellicæ laudem.

Eodem anno bellum atrox extitit inter Gallum & Anglum.Henricus enim vij.Angliæ rex Romanũ pontificem,cuius tum erat obſeruantiſſimus, atque etiàm religionis cauſam tueri æquum atque magnificum arbitratus,grandem conſcripſit è ſuis & Germanis exercitum.Neq; interìm ſe Galliæ rex deſerebat,magno vndiquè coacto exercitu.Britanni verò è Caleſia(quæ portus Iccius olìm fuit) Taroannam munitiſſimam Morinorum vrbem oppugnatum profecti ſunt,quibus paulò pòſt cum nouis copijs ſe coniunxit Henricus rex. Atque tum demùm vrbs ea totis viribus oppugnata eſt.Paulò pòſt Maximilianus Cęſar cum ſuis illi copijs acceſſit. Vbì verò fama increbuit,Gallorum regẽ obſeſſis commeatum aduehere inſtituiſſe, Maximilianus Cæſar cum 4000.equitum,ſubſequente Anglo cum peditibus,ad Gallos contendit,eoſque omnes in fugam coniecit.Atque tum Taroanna deditione capta eſt, vrbſq;,templis ſeruatis,incenſa 9. Calendas Septẽbris.Ludouicus Gallorũ rex hac accepta clade grauiter cõmotus, Scotorum regem Iacobum, vt Anglię bellum inferret,Gallica arte permouit. Multa Scotum retrahebant, nè id faceret, præſertìm nihil tale

Bellum inter Gallos & Anglos.

Taroanna capitur.

tale verente Anglo,cuius quoque ſororem habebat in matrimonio,& cum quo fœdus grauiſſimū percuſſerat. Tandèm tamen infauſto conſilio tranſuerſim actus,infeſta arma Britannis pręter opinionem intulit,licèt admonitus eſſet ab Henrico, vt ſi eius facti eum non puderet, ſaltem vereretur iudicium præpotentis Dei,qui turbatæ pacis & ruptorum fœderum vltor eſſe ſoleret. Illud verò bellum contra fidem & fœdus ſuſceptum,eum habuit euentum, vt primus Scoti exercitus in Angliam miſſus,cùm poſt ingentia data damna,pręda onuſtus intra ſuos fines ſe recipere maturaret,penè ad internecionem à Britannis cęſus ſit:ac deindè cùm Scotus bellum redintegrâſſet,& totis viribus Britannos oppugnaret,atque in loco arte & natura munitiſſimo caſtra poſuiſſet,tamen ab Anglis victus, profligatus, & inſigni ac memorabili clade affectus ſit. Ipſe rex Iacobꝰ in prélio cecidit, & cum eo Archiepiſcopus vnus, Epiſcopi duo,abbates quatuor,proceres & equeſtri dignitate honoribusq; militiæ illuſtres 34. præter hos verò ad octo millia Scotorū cæſa, totidem fermè capta ſunt:omia ſigna militaria, & torméta maiora vigintiduo Anglo victori ceſsêre. Commiſſa eſt hęc pugna ad Tylum quarto Idus Septemb. ad internecionem ferè Scoticæ nobilitatis. Porrò Hēricus rex ea victoria ſuorum celerrimis nuncijs cognita,mox ad Tornacum exercitum mouit, vrbem Neruiorum celeberrimam, quam non longè antè Galli in fidem * ditionemque acceperant: Primò ciues fortitèr ſe defendere, ſed tormentorum vim nimiam non ferentes,Anglo deditionem fecerunt. Sunt qui ſcribant,hunc Iacobum Scotorum regem virum alioqui optimum fuiſſe, & licèt à Gallis eſſet ad bellum Anglis inferendum incitatus, tamen recu-

Scotiæ rex temerè facit bellum Anglo.

Scotiæ rex cadit in bello.

cuſaſſe diù,donèc malis euerſus conſilijs, in ſuum exitium Angliam debellandam ſtatuerit. Sed debebat rex tum neceſſitudinis, vtpotè Angliæ regis ſororius,tum percuſſi fœderis rationem habuiſſe: quod quia non fecit,omnibus regibus & principibus ſuo caſu longè acerbiſſimo hoc teſtatum reliquit,vt ſint memores datæ fidei,& certum habeant eſſe Deum prępotentem in cælis,qui vlciſci & poſſit & velit fœderum iuſtitiæ violatores. Huius rei multa paſsim exempla extant apud ſcriptores, atq; etiàm in literis diuinis.

Hoc ipſo anno quidam Cardinales, qui Conciliabulum Piſanum ſecuti fuerant,veniam à Leone Pontifice & petiêrunt, & impetrârunt. Rex quoquè Galliæ veritus tot grauiſſima incommoda eô ſe pertuliſſe,quòd idem ipſum adulterinum Concilium in ſua ditione fouiſſet,illud abrogauit atque damnauit,& cum ſuis Concilio Lateranenſi adhæſit. *Galliæ rex damnat côcilium Piſanum*

Eodem anno Venetorum exercitus à Cęſarianis adeò attritus eſt,vt ex illo vna die,quæ fuit Nonis Octobris,ſupra 5000.ceciderint,& in ijs,quod nullo antè plio acciderat,400.equites cataphracti: tormenta curulia vigintiquatuor cum omnibus ſignis militaribus capta,cùm tamen è victoribus pauci deſiderarentur. *Venetorum clades.*

Hoc anno arx Mediolanenſis tandèm deditione ceſſit Maximiliano Sphorciæ duci Mediolanenſi, cùm eam Gallus iam quatuordecim annos occupâſſet: & paulopòſt etiàm Cremonenſis arx dedita eſt. Multo ſanguine, neque id vno tempore, Mediolanenſe imperium conſtitit, & eius nomine Chriſtiana Reſpublica ſæpè grauitèr affecta & exhauſta eſt, Turcæ & bar- *Arx Mediolanenſis cedit Maxmil. Sphorciæ.*

bari

bari gaudent Chriſtianorum eiuſmodi mutuis diſſidijs,& ex ijs augēt rem ſuam. Veriſſimè autem dixit Saluſtius: Concordia res paruæ creſcunt, diſcordia maximæ dilabuntur.

Anno eodem mortuus eſt Philippus à Roſenberg Spirenſis antiſtes, ſuccedente Georgio Comite Palatino, præpoſito Moguntino.

Iulius 2. moritur. Obijt etiàm Romæ Iulius 2. Pontifex, iam ſeptuagenarius, cui à quibuſdam tribuitur titulus liberatæ à Gallis Italiæ, propterea quòd opera Heluetiorum Gallos è tota Italia expulit. Videri poſſit nonnullis plùs æquo bellicis rebus intentus fuiſſe, immò & hoc nomine à quibuſdā perſtringitur ac inſimulatur. Nos id Deo iudici relinquere màlumus, quàm mordacitèr inſectari. Succeſſorem habuit Ioannem Medicem Florentinum, qui Leonis x. nomē accepit, quē Galli pauloantè captiuum detinuerāt, è quorum tamē manibus magno quodam caſu elapſus, ad tantum honoris faſtigium euaſit.

Fœdus Palatinorum cum Vuirtembergico. Hoc anno comites Pàlatini Ludouicus & Fridericus fratres fœdus percuſſère perpetuum & hæreditarium cum Vdalrico Vuirtembergenſi principe, accedente eò conſenſu Cæſaris Maximiliani. Non dubium quin iuſta fœdera magnam habeant opportunitatem, ſi tamen in ijs ea lex amicitiæ ſeruetur, vt à fœderatis amicis honeſta petantur, quemadmodùm in ſuo Lælio ait Cicero, amicorū cauſa honeſta ſuſcipiantur & fiant, neque quicquam vnquàm, niſi honeſtum & rectum, alteri ab alteris poſtulent.

Eodem anno Cæſar Maximilianus multa pecunia Heluetios conduxit, alioquì ſua ſponte Gallo infenſos, qui Burgūdiam è Gallorum manibus eriperent. Aderat illis Vdalricus Vuirtembergenſis regulus, Cæſaris partes ſecutus, qui exercitui comme-

atum liberalitèr ſuppeditabat. Obſederunt Heluetij vrbem Diuionem,& iam muri pars non exigua diſiecta,aditum prębebat hoſtibus,vt facilè vi adhibita poſſent irrumpere:cùm eccè Galli obſeſſi, Gallica vſi arte,Heluetios magnis promiſſis muneribus corruperunt,eoq́; adduxerunt,vt in ſummam gentis ſuæ ignominiam,ab vrbe diſcederent, ijs tamen cõditionibus pręſcriptis Gallo,quas etſi Tramulius Gallici exercitûs dux neceſſitate adactus acceperit, Ludouicus tamẽ Gallorum rex poſteà omninò reſpuerit:quæ res vt meritò accidit Heluetijs, quòd inconſtantèr & leuitèr egiſſent,ità eos vehementèr commouit in Gallorum regem. In ea apud Diuionem defectione primi fuêre Bernenſes,magnę apud Heluetios authoritatis. Multùm ea Heluetiorum inconſtantia offendit Maximilianum Cęſarem,Hẽricum Anglum,& quoſdam alios,& res ipſa docuit, nõn eſſe ſpem reponendam in hominibus,qui oblata occaſione facilè ſua mutant cõſilia, maximè cùm ferè homines priuatis ſuis potiùs quàm publicis ſoleant commodis & vtilitatibus inſeruire. *Obſidio Diuionis auro gallico corrumpitur.*

Fuit hoc anno frigus hyemis acerrimum,adeò vt apud Coloniam Agrippinam aliquandiù totũ Rhenum glacies duriſſima obtinuerit,quæ non homines tantùm,ſed currus etiàm egregiè onuſtos tranſmitteret.Ea glacies ſoluta eſt anno ſequẽti ipſis ferijs Diui Antonij. *Frigus acerrimum.*

Anno 1514.circa ipſa eius anni initia,cùm alioquì Veneti multis modis eſſent vehementèr afflicti, & multis acerbis rerum caſibus exagitati,repètè atrociſſimum media Venetiarum vrbe incendium erupit,quod ædes innumeras & quædam etiàm templa abſumpſit, hauſtis etiàm numulariorum officinis. Manſit autem intactum D.Iacobi ſacellum,quo nihil *Incendium vaſtat Venetias.*

hil Venetijs antiquius habetur, in ipſo naſcẽtis vrbis primordio conſtructũ, licèt iam latera eſſent circũambuſta. Interìm etiàm mare flãtibus vẽtis mirè exagitabaĩ, vt certè nõ paruo in diſcrimine verſari tũ re Veneta videreĩ. Sedatũ tñ altero die eſt incẽdiũ, & multiplex per id tẽpus fuit Venetiarũ clariſſimæ vrbis calamitas. Ità nihil eſt rebus in humanis omni ex parte beatũ, nihil diuturnũ. Fuêre quidã Venetijs, q hoc incendiũ Germanis imputarẽt, quaſi illi ſuas vlturi iniurias id excitâſſent, ꝓptereà ꝙ fama eſſet, Venetorum fraude duas Germaniæ vrbes anno ſuperiori arſiſſe. Sed reuerà potiùs videtur fuiſſe flagellum Dei, vel Venetorum peccata caſtigantis, vel eos fortaſsis à faſtu & alijs vitijs reuocantis. De Venetiarum vrbe eximia multa dici poſſent, ſi locus pateretur. Ampliſſima certè eſt & munitiſſima. Fertur in circuitu habere milliaria octo Italica. Sita eſt in æſtuario maritimo: at vbì mare ſæuit, ibì vel ab ipſa natura habet litus illi obiectum, quod quinque locis nauibus peruium eſt. Sunt in ea parœciæ 62. monaſteria 41. Põtes publici, vt de priuatis nihil dicamꝰ, 400. Nauigia in varios vſus plùs minùs 8000. Habet magiſtratũ ſingulari grauitate & prudentia inſignẽ. Dux eligiĩ ſorte, vt aiũt, & nihil poteſt ea in re ambitio, peſſima humani generis peſtis. Dux quoàd viuit, præeſt Reip. nec tñ vel ille quicꝗ abſq; ſenatu, vel ſinè illo Senatus agit. Certos habet ſibi præfixos limites in rebus gerẽdis, intra quos ſe cõtineat oportet. Habitus illi nõ multũ regio diſſimilis eſt. Vtiĩ purpurea aut auro cõtexta veſte. In capite geſtat mitrã regiã ex lino, quã pileus ambit purpureus cinctꝰ corolla aurea. Cùm ſe cõfert in ſenatũ, vtitur ſolio regio, & tũ ſenatores, tũ ciues oẽs apto capite illi loquunĩ, ſtantq; corã illo tanꝗ principe. Eiꝰ noĩe

Se-

Senatûs diplomata ſcribunt,& eius obſignant ſigil-
lo.Eius item noíe leges publicant. Et quanuis non
admodũ à rege diſtare videat,nõ tñ nimiũ illi habe-
næ laxant.Nam nihil agit ſinè conſilio ſex procerũ,
q ex ſex tribunitijs collegijs illi immediati cõſilia-
rij adhibentur.Sed hęc alibì fortaſsis copioſiùs.

Hic annus 1514.Italiã & Occidentẽ ferè pacatiſſi-
mum habuit,cùm iam aliquot annis bellis atrociſſi-
mis arſiſſet:quorũ flãma deindè in Orientem & Se-
ptentrionẽ ꝑuagata,ampliſſimas gentes & imperia
horrendũ in modũ vaſtauit.In Occidẽte cùm iã at-
tritę oím vires,haud facilè inſtaurari poſſent,velutì *Occidẽs habet pacem.*
cõſenſu q̃dã ab armis interìm diſceſſum eſt, vt poſt-
eà infeſtiorib⁹ animis repeterent.Et q̃d ſinè magno
animi dolore dici vix poteſt,tãto odio & cõtentio-
ne in mutuã perniciẽ Chr̃iani principes & populi fe
rebant,vt nullũ cędib⁹,rapinis & incẽdijs ſinẽ datu-
ri viderent,donèc vel alterutris nihil manſiſſet reli-
quũ,vel vtriq; ꝑ mutuas clades ad internecionẽ bel-
lãdo cõciderent.O inſaniã & feritatẽ pluſq̃ bellui-
nã.Interìm creuêre barbaris nationib⁹ vires & ani-
mi,& non ſemèl eò res redacta fuit,vt parùm abfue-
rit,q̃n tot⁹ Occidẽs Turcicis ſubact⁹ armis, amẽtiæ
ſuæ pœnas egregias lueret,niſì ꝑpotens De⁹ pro ſua
bonitate eam calamitatẽ auertiſſet. Hoc verò anno
bellũ ortũ eſt in Pãnonia, ꝙ Vladiſlaus Sigiſmundi
Poloni frater,q Matthię Coruino ſucceſſerat,nõ eã
adferret curã & diligentiã reb⁹ gerendis quã opor-
teret.Pleriq; eñ ꝓceres regni,cùm eum viderẽt nõ
admodùm rebus inuigilantem, ꝙ iam eſſet ſenio &
corporis graui põdere oppreſſus,regnum ampliſſi-
mum prædę habere cœperũt, & ſinguli ſuis ſtudere
commodis ac vtilitatibus,premere intolerandis ex-
actionibus ſubditos, atq; id genus alijs ſtudijs non

bonis operá nauare: vndè factũ eſt, vt regni opibus diſſipatis, nerui bellorũ pecunię regi deficerēt. Per id tẽpus fact⁹ eſt ingẽs cõcurſus hoĩm, p̃ſertìm agreſtium, ꝓptereà ꝙ militaturis aduersùs Turcas in Illyrica Croatia à legato Apoſtolico largiſſimę eſſent cõdonationes oblatę. Verùm iſta hoĩm fęx, licèt pleriq; eſſent iuſſi diſcedere ab armis ob nimiá multitudinẽ, iam conſiliũ ceperũt de excutiẽdo à ceruicibus ſuis nobiliũ iugo. Itaq; ducẽ ſibi cõſtituunt Georgiũ Sichelũ, hoĩem audaciſſimũ: cui⁹ auſpicijs nõ paucas edũt nobiliũ cædes, matronis & virginibus ingenuis vim adferũt, Cinadiũ vrbẽ ex cratibus materiaq; conſtructã inflãmant, cõcrematis oĩbus eius vrbis incolis, ijs dẽptis quos fumus vel tela cõſumpſerũt: Epiſcopũ vrbis Georgiũ crudeliſſimè interfecerũt, & alios quoſq; genere & opib⁹ clariſſimos, aut ſacerdotio inſignes, exquiſitiſſimis tormẽtis dilaniauerũt. Ità demùm cõpulſi nobiles, ſuî defenſionem quanta maxima poſſunt vi & celeritate parát, duceq; Bornemiſſa, multos ſeditioſæ multitudinis fundunt, nec multò pòſt pluribus locis penè ad internecionem eos delẽt. Nec tamen Georgius ſe deſerit, ſed nouis auctus copijs bellũ inſtaurat. Verùm eius nefarij hominis hic fuit exitus, quòd paulò pòſt à Iohanne Vaiuoda captus, cæſo ferè omni ei⁹ exercitu, nudus & catenis vinctus, in equuleo conſtitutus, & corona candenti ex vomere conflata, vt regum mos eſt, coronatus, multisque alijs immaniſſimis & horribilibus eſt ſupplicijs excruciatus, ità vt non deſint, qui putent nimia & inaudita crudelitate in eũ & eius exercitũ deſæuitũ. Atq; hoc pacto illud ſæuũ & nefariũ perditę multitudinis bellũ extinctũ eſt, quod niſì citò repreſſum fuiſſet, extremã Hũgariæ calamitatẽ hauddubiè allaturũ videbatur.

Concurſus hominum agreſtiũ in Hungaria.

Georgius Sichelus.

Cæduntur ſeditioſi.

Horrendum ſupplicium.

Eodem

Eodem tempore bellum cum Moſcouitis geſſit Sigiſmundus Polonię rex vir in Catholica fide,prę-ter alias virtutes,conſtantiſſimus. Moſcouitarũ eſt ditio ampliſſima,in longum ac latum obtinens ad 500.milliaria Germanica, vt quidam ait, poſſuntq; ad centum & quinquaginta equitum millia confi-cere. Erat tum in finibus Moſcouitarum Smolen-chum oppidum,quod non Ruboni amni, vt perpe-ràm collocatum eſt ab illis,qui Ptolemæi libris no-uas incogniti orbis tabulas inſeruêre, ſed vlteriori Boryſthenis ripæ adiacet. Eſt in hoc oppido caſtrũ, in vlteriore fluminis ripa ſitum, ex roboribus con-ſtructum,in quo cernere licet permultas domos, vt ciuitatis præ ſe ſpeciem ferat.Ab altera parte Bory-ſthene alluitur,ab altera foſſis & acutis palis aduer-sùm hoſtiles incurſus munitur.Vrbs ipſa in valle ſi-ta,omni ex parte colles habet fertiles, & ſyluas den-ſiſſimas,vndè pellium diuerſarum ingens prouen-tus.Aedificia pleraque omnia ſunt lignea. Eſt ibì quoquè ſuburbium, vbì monaſteriorum è lapide exædificatorum complures ruinæ viſuntur. Id op-pidum vel potiùs oppidi caſtrum, ſumma vi à Baſi-lio magno duce Moſcouitarum oppugnatum anno ſuperiori, ſed fortiſſimè à præſidio Polonico de-fenſum eſt,adeò vt Moſcouita re infecta, multis re-lictis tormentis,& impedimentorum multò maxi-ma parte amiſſa,abſcedere coactus fuerit. At vere proximo, coactis quadraginta equitum millibus, quorundam præſidiariorum fraude oppidum per proditionem cepit. Indè tum in Lituaniam factis excurſionibus irrupit. Contrà verò Polonus rex conflato exercitu triginta quinque millium, Con-ſtantinum ducem egregium miſit contra Moſco-uitas,quorum licèt multò maiores eſſent copiæ, ità

Bellum Polonorum cum Moſcouitis.

Moſcouitarum ampliſſima ditio.

Smolenchũ oppugnatur

Capitur proditione.

tamen à Polonis torméta in Moſcos prçter eorum expectationem diſplodentibus,fuſi fugatique ſunt, vt Baſilius ipſe fuga ſalutem ſibi quærere coactus ſit,& in fluuij cuiuſdam dubijs & altis ripis tot in fuga Moſci ſubmerſione periêrint, vt ipſe quoquè fluminis curſus retardatus ſit. Habebat Polonus in exercitu ſuo aliquot millia peditum: quorum in hoc prælio prçcipua virtus enituit. Capti ſunt in hoc conflictu omnes Moſcouiticæ militiæ prçfecti & conſiliarij,è quibus aliquot prçcipui poſteà Vilnæ ferreis ſunt compedibus conſtricti, reliqui per caſtra Lituaniæ diſtributi.

Selymus oppugnat Sophũ Perſarũ regem.

Hoc anno Selymus Turcarum Imperator cum valido exercitu ingreſſus fines Armeniæ maioris, aliquandiù ob itinerum imperitiam ad ſummam rerum omnium penuriam adactus,tádèm non longè à Tauriſio clariſſima Perſarum regia, Iſmaelem Sophum obuiàm habuit cum exercitu triginta millium equitum.Erat is exercitus numero longè impar Turcarum copijs,quæ ſupra centum & quinquaginta millibus equitum & peditum conſtabant, & tormentis non paucis munitæ erant,quibus Perſæ carebant:at tamen tanta vi Perſarum exercitus Turcas adortus eſt,vt,pluribus proſtratis, iam victoria omninò à Perſis ſtare videretur, quæ tamen ex eorum manibus elapſa eſt, ſimul atquè Sophus Perſarum rex leuitèr tormentò vulneratus,è prçlio exceſſit. Atquì veró tametſi Selymus victor euaſiſſet, vbì tamen audiuit Iſmaëlem Sophum nouis contractis copijs ſuperuenire, ex Armenia,vbì hyemare decreuerat, exceſſit, multa in itinere ab Aladolo Tauri montis principe, & demùm à Perſis ſumma contentione eum perſequentibus,perpeſſus,atque è Perſarum regis ditionibus

Selymus ex Armenia decedit.

onibus prorſus eiectus. Potuiſſet tunc facilè ad internecionem deleri Turcarum exercitus, ſi Perſarum rex victoria iam ferè parta vti nouiſſet. Sed fortaſsis voluit præpotens DEVS Chriſtianis non deeſſe flagellum, quo eorum peccata caſtigarentur. Ceciderunt in hoc prælio Turcarum ſupra triginta millia, & in ijs quidam egregij & principes viri. Pauca hic dicemus in gratiam lectoris de potentiſſimis duobus regibus, Selymo & Iſmaële, vt cordatus quiſque videat, non niſi omnipotentis DEI prouidentia & diſpenſatione actum eſſe, vt tam potentes principes mutuis exarſerint odijs, nè illis vires & copias ſuas coniungentibus, omne Chriſtianorum genus penitùs extirparetur. Erat horum Imperatorum par gloria & regnorum ac ditionum amplitudo, ſed mores & diſciplina militaris longè diuerſa. Vterque Mahometanus, ſed tamen in eaipſa ſecta non eiuſdem ſententiæ fuit. Alius Homarem, alius Halym ſequebatur, quorum ſuprà meminimus. In Iſmaële ſingularis quædam pietas, in Selymo inhumana crudelitas cernebatur. Iſmaël ex prima nobilitate & liberis hominibus militiæ robora conſcripſit: Selymus pro Othomannicæ familiæ inſtituto ſeruorum genus mâluit. Fuit Iſmaël decora facie, roſeo vultu, radiantibus oculis, flaua barba, & quod antiquũ apud Perſas regiæ ſtirpis inſigne eſt, adunco naſo, illuſtriq; facundia. At Selymus triſti ſupercilio, prægrãdibus & toruis oculis, Scythico pallore ſuffuſa facie, rigentibus ſetis à ſuperiori labro ad ceruicem retortis, barba nigricãte, quę adſpectãtibus terrorem incutiant. Iſmaël & aditu paritèr & alloquio benignus & facilis, ſuo cõuiuio magnã procerum adhibet frequentiã: vxores, ſi

Conferuntur inter ſe Selymus & Iſmaël Sophus.

Perſæ vxores amant.

ſi fœcundæ ſint,Perſarum more tenerè diligit: Selymus contrà in arcano gerit omnia:puerorum imberbium & eunuchorum miniſterio contentus,ſinè conuiua diſcumbit: vxores à regiæ limine procùl arcet,in mares propẽſiori libidine quàm fœminas: contentus vno filio hærede Solimanno, quem ex Tartari cuiuſdam regis filia ſuſcepit. Quòd ad militiam attinet,Perſas equites (gaudent enim mirifico equitatu) ſquamoſi thoraces, loricæ ferreæ, bucculatæ caſſides,cono inſignes galeæ, clypeiq́ue auratis vmbonibus rotundi vndiquè protegunt, cùm Turcæ ferè inermes pugnare non dubitent. Vtuntur Perſæ lancea fraxinea ancipiti: Turcæ haſta è fragili abiete,gladio incuruo, & claua ferrea. Perſarum equi frontalibus ferreis, & tegumentis recocto è corio veſtiuntur, quæ confertis laminis, aut infarcto bombycis & goſſipij tomento ità muniunt, vt quanlibet telorum contumeliam perferant. Iſmaël Perſarum imperio potítus, tributa remiſit,vectigalia ſuſtulit,minusq́ue ærario ſtuduit, eoq́ue pecunia ſignata ſempèr caruit, interìm tamen tot regnis neceſſaria omnia largiſſimè ſuppeditantibus: ſed hac in parte longè impar fuit Selymo,cui ingentes peditum ac equitum copiæ perpetuò militantes,certa ſtipendia à quæſtoribus accipiebant.Nec vnquàm deerant ſumptus, ex tot tributis & vectigalibus immenſa conflata pecunia aureæ & argenteæ monetæ, quæ Byzantij ſeptem in turribus aſſeruata, impenſas omnes quarta parte ſuperabant.Apud Perſas tria ſunt genera militum, prętorianorum,euocatorum,& auxiliarium. Prætoriani certa ſtipendia merẽt,& eorum ornatiſſimo comitatu, firmiſſimoq́ue præſidio rex ipſe in ſua aula vtitur.Vbì verò bellum imminet, ex omnibus regis

Militiæ ratio diſpar.

Equi Perſarum vt muniantur.

Turcarum opes.

Perſæ tria habent militum genera.

regis ditionibus antiquæ nobilitatis beneficiarij, quorum ingens eſt numerus, euocantur: in ijs illi reliquos antecellunt, qui ex Perſide & vrbe regia, nomine Scyras, accerſuntur. Eſt ea vrbs elegantium armorum officinis toto Oriente clariſſima, incomparabili chalybis temperatura in acinaces & lancearum mucrones celebrata, quæ vel immenſo precio à Turcis cupidiſſimè coëmuntur: quòd eius ferri ea vis ſit, vt vno ictu noſtrorum galeæ diſcindantur, nihil retuſa omninò acie, & lancearum mucrones ſolidum pectorale transfodiant. Auxiliares deniquè copiæ ab Hiberis & Albanis mittuntur.

Scyras vrbs clariſſima.

Ferri mira vis.

Porrò Selymus Othomannicæ domûs inſtituto, cùm tam multas occupant alienas ditiones, non alijs ferè quàm ſeruorum viribus & conſilijs tam auguſtum continuit ac tuebatur Imperium, magnis propoſitis præmijs, ijs quorum egregiam erga ſe voluntatem ac ſtudium perſpexiſſet. Turcas autem ob antiquam nobilitatem non æquo tulit animo, præſertìm eius gentis familias quatuor, vetuſtate originis Othomannorum domui pares, putà, Michaloglos, Ebrenes, Turacanos, atq; Malcocios, quos licèt inſigni virtute præditos non ſinunt Othomanni vel ad purpuratorum Baſſarum, vel magiſtrorum equitum ordinem vnquàm euadere, nè ad imperium adſpirent: habent tamen interìm hæ familiæ ampliſſimas functiones. Michalogli voluntarijs equitibus præſunt, qui centum millium numerum plerunquè implent, dicunturque ab illis Acanzes, hoc eſt, antecurſores. Porrò ex præfecturis, quæ ſunt valdè multæ, nobiliores commendantur reliquis tribus familijs, Peloponneſiaca Turacanis, Boſnenſis Malcocijs, Ebrenibus Samandrica in Triballis. Ex omnibus præfecturis, quę ſunt ſupra quadraginta & octo,

Turcæ inuiſi Selymo Othomanno.

Equites voluntarij 10000.

Præfecturæ ſupra 48.

nulla eſt tam tenuis,quæ non habeat ad duo millia equitum,cùm ampliores ſena vel ſeptena contineant:& hi omnes ſingulis menſibus certa habent ſtipendia. Atque in hoc equitatu præcipuum Othomannorum robur conſiſtit,cùm ad repentinũ edictum intra paucos admodùm dies ſeptuaginta ampliùs egregiorum equitum millia in vnum locum à præfectis facilè poſſint adduci. Vniuerſis autem duo Magiſtri equitum præſunt, quos Berllerbechos, id eſt,dominos dominorum vocant, quorum alter in Aſia ad Cutheiam Galatiæ vrbem, alter in Europa ad Sophiam Mœſiæ inferioris reſidet. Cæterùm neque Turcæ vlli,neque Chriſtiani illorum preſſi iugo, vel oppida, vel arces, vel pagos more Perſarum poſſident,aut domos pauló munitiores ædificant, cùm id apud illos lege cautum ſit. Itaque miſerrima eſt Chriſtianorum Turcis ſeruientium conditio, cùm neque opibus polleant,nec vllã ſeruitutis excutiendæ rationem inueniãt,etiamſi Chriſtiani aliundè auxilium laturi videantur, quòd Turcæ vbiquè paratum habeant equitatum,& grauiſſimũ impendeat ſupplicium depræhenſis. Porrò lectiſſimus apud Turcas equitatus conſtat ex alis prætorianis. Hæ nobilitate & cultu eximio cæteris præſtant. Qui huius generis ſunt,ex omnibus prouincijs deliguntur,& à pueritia abiurata Chriſtiana religione, per Eunuchos literis & armis liberalitèr inſtituti, ad ſummos honores prouehuntur. In ijs ſunt, qui vocentur Mutpharacæ, qui toto orbe conquiſiti, virtute admirabili præſtantes, ea conditione militant, vt quam velint religionem impunè colant: quô fit, vt non modò ex alijs nationibus etiàm planè ethnicis,ſed etiàm nobilitate illuſtres Chriſtiani,ad Turcam perfugiãt, ſcilicet momẽtaneos honores veræ vir-

Robur Othomannorum.

Bellerbechi duo.

Alæ prætorianæ.

Mutpharacæ.

virtuti & vitę æternę anteponentes. Hi aũt ſinguli habent ſubſeruos nõ paucos, quorũ eſt cultus lautiſſimus & ſplendidiſſimus, vt nõ multùm à dominis differre videantur: Differunt tamen interſignijs. Atquì apud Selymũ nihil neq; præſtantius, neq; validius cenſebatur duabus legióibus ex Ianizaris delectis, quarũ fuit ſemper inuicta virtus etiàm apud ſuperiores Othomannos. Sunt verò apud Turcas quatuor purpurati Baſſę, qui rerũ grauiſſimarũ conſilijs præſunt, & per ſingulas hebdomadas quatuor cõtinuis diebus in regia coëunt, ſupplicibus libellis reſpondẽt, lites dirimũt, Imperatore interìm per feneſtellã velo ꝓtectã cuncta attentiſſimè auſcultãte. Huius ordinis antiquior, Imperatoris ſcrinio gemmaq; potítur, appellaturq; Veſir, & ſcribis atq; notarijs decreta dictat. His rebus cõfectis, Baſſæ prandent, vniuerſoq; populo, qui in curiã coiérit, publicè epulũ datur ex oriza, veruecina carne, paneq; & aqua limpida paratũ. Sunt apud Turcas Ianizari milites prætoriani, qui peculiari prærogatiua Exarcolam, id eſt, pileum album, aurea anteriore faſcia & criſtis inſignem, acinaci impenetrabilem, pro galea geſtant, lunatoſq; calceos alijs vetitos induunt. Arma eorũ ſunt, ſclopettus & arcus, quibus multò maxima eorum pars vtitur, tum quoquè haſtæ Germanicis breuiores, itemq; gladius incuruus & parua ſecuris. Hi terra marique omnium audaciſſimè & conſtantiſſimè pugnant. Sed de his hactenùs dixiſſe ſufficiat, vt videant Chriſtiani, cuius hoſtis vires & arma inteſtinis ſuis diſſenſióibus & diſcordijs in ſe concitent & exacuant. Nôrunt Turcæ exactiſſimè, quę apud nos gerant, & vbì arriſerit occaſio, noſtro ſanguine ſuas haſtas & acinaces egregiè cruentabũt: & ſola demùm vexatio dabit intellectum auditui.

Ianizarorũ duæ legiones.

Baſſæ.

Arma Ianizarorum.

Eſa. 28.

Hoc

Hoc eodem anno 1514. obijt Anna Franciæ regina, Claudiæ & Renatæ parens, quarum natu maiorem Claudiam in matrimonio poſteà habuit Franciſcus Valeſius dux Engoliſmẽſis, iuuenis egregius. Tum verò Ludouicus rex rebus Gallicis conſulturus, Henrici Angli hoſtis infeſtiſſimi ſororem Mariam, miſſa ad Britannos inſigni legatione, cõiugem ſibi petijt & accepit ſumma totius Galliæ gratulatione. multa mouerunt Henricum, vt cum eo hoſte pacem faceret, & in eas nuptias conſentiret, alioquì non admodùm addictus Gallico nomini. Porrò Ludouicus iam ætate grauis, cùm nuptias celebrâſſet Pariſijs regio apparatu 7. Idibus Octobr. ad proximas Ianuarij Calend. mortuus eſt, nulla relicta prole maſcula. Is Ludouicus ducem Mediolani Ludouicum Sforciam in Gallijs captiuũ detinuit in cauea ferrata, erepto omni ſcribẽdi & quæ cuperet legendi ſolatio, vbì etiàm ille princeps diem ſuum obijt. Idem rex florentem regni ſui ſtatum maximis obiecit periculis, dum profugis ad ipſum Cardinalibus, Piſani conciliabuli authoribus, fauere nõ dubitauit.

Ludouicus Franciæ rex moritur.

Eo anno grauis orta fuit lis inter Bauarię principes Vuilhelmum & Ludouicum, Vuilhelmo ex patris ſuprema voluntate totum ſibi Bauarię ducatum vendicante, cùm ad populum longe gratioſior eſſet Ludouicus, nec ſe iuſta portione principatûs fraudari pateretur. Eam litem ſapientiſſimus Cæſar Maximilianus mira dexteritate compoſuit, vnicuique ſua attributa parte, vndè pax inter illos egregios principes reformata eſt.

Lis inter Bauariæ duces.

Ea cõponitur.

Circa hæc ferè tempora, vel non longè antè, Emmanuel potentiſſimus Luſitaniæ rex, Alphonſum pręcipuum ducem ſuum cum inſigni claſſe miſit ad Malacham, quæ eſt aurea Cherſoneſus, ſic dicta ab auri,

Aurea Cherſone-

auri, gemmarũ & variorum aromatum inſigni copia. Eſt autem Malacha vrbs miræ magnitudinis, & id temporis Mauro regi Mahometanæ ſuperſtitionis parebat. Vrbs à Luſitano obſidetur, fit atrox prælium, victor Luſitanus vrbem militi prædæ datam ingreditur, magna hoſtium cæde edita, exiguo Luſitanorum damno. Rex ipſe cum ſuperſtitibus Mauris fugit, Chriſtiani opima reportant ſpolia: in ijs ſeptẽ elephantes, & tormentorum æneorum ad duo millia. Mox illic arx munitiſſima conſtructa, & fœdere percuſſo cum diuerſarum nationum mercatoribus, celebrius quàm anteà emporium eſt inſtitutum, vndè hodiè in noſtrum orbem magna vis aromatum inuehitur. Multa deindè alia præclarè geſta ſunt à Luſitanis in ijs regionibus, admiratione digna, non tam humanis viribus, quàm ſuperni Numinis fauore: de quibus partìm extat epiſtola lectu digna regis huius Emmanuelis ad Leonẽ X. Romanũ Pontificẽ. *Sus expugnatur à Luſitanis.*

Eodem 1514. anno viſi ſunt Vuittembergæ tres ſoles, quibus ſingulis cruentus ineſſet gladius. In Rotwell etiàm ſol adſpectu ſanè quàm horrendo apparuit, varijs diuerſorum colorũ ſeptus orbibus: bìs quoquè tres lunæ conſpiciendas ſe præbuerunt. *Tres ſoles.*

Anno 1515. Ludouico regi Galliarum vita functo ſucceſſit Franciſcus Valeſius, procerum & regni totius ſuffragijs rex creatus, quòd licèt iuuenis eſſet, tamen iam antè bellicæ virtutis & magnæ liberalitatis haud obſcura indicia dediſſet. Is, vt erat magno & elato animo, mox cogitationem omnem ad Mediolanenſe bellum adiecit, nouo etiàm & anteà inuſitato per inacceſſas priùs alpes itinere vſus, exercitu maximas difficultates fortitèr ſuperante. Potuiſſent facilè eius conatus om̃es retardari, niſi tum plerique Heluetij nõ ſemèl admodùm importunos *Tres lunæ.* *Franciſcus Valeſius fit Galliæ rex.*

& re-

& refractarios ſe præbuiſſent. Qui tamen arte quadam ad pugnam prouocati, incredibili & effera primùm in Gallos audacia irrumpentes, magnam non abſque ſuorum clade ſtragem ediderunt, ſed altera luce victi à Gallis, Mediolanum ſe receperunt: vndè tamen paulopòſt excedentes, Maximilianum Sforciam ducem magno eius dolore hoſtibus obiecerunt, qui penè mentis inops, arcem inexpugnabilem ſeque ſub certis conditionibus Gallo dédidit, cui ea victoria multo ſanguine ſtetit.

Mediolani arx deditur Gallo.

Hoc anno Luſitaniæ rex Emmanuel Vlysbonæ edidit inſigne ſpectaculum Elephanti cum Rhinocerote certantis. Eſt vtrunque animal immani corporis vaſtitate, ſed longiora crura ſunt Elephanto. Naturale autem illis ineſt odium alterius in alterũ, idque propter meliora paſcua, vt quidam ſcribunt, quæ ſibi inuicèm præripere nituntur. Rhinoceros, teſte Pauſania, duo habet cornua, alterum inſigni magnitudine de naribus extans, alterum quod ſupernè erumpit, exiguum quidé, ſed validiſſimũ. Fuit eiuſmodi beſtia viua allata regi Portugalliæ Emmanueli anno 1513. ex India, colore buxeo ſiue vermiculato, teſtis clypeatis tecta, omniq́ue ex parte armata. Cùm autem certamen initurus eſt Rhinoceros cum Elephanto, cui genitus eſt hoſtis, vt inquit Plinius, cornu ad ſaxa limato, aluum maximè petit, quam ſcit ſuis ictibus peruiam eſſe. Porrò Elephantus dentibus maximis & fortiſſimis cutem Rhinocerotis, quantunlibèt durã & vix iaculo peruiam, validiſſimo ictu lacerat, dentibusq́ue dilaniat. In eo certamine, quod hoc anno, vt diximus, Vlyſbonæ fuit, Elephas ſuccubuit. Eſt hoc in Elephante admiratione dignum, quòd eſt illi patrij ſermonis intellectus, officiorumq́ue memoria, nec vllum aliud

Pugna Elephanti & Rhinocerotis.

Rhinoceros.

Elephas proximè accedit ad ſenſum hoïs.

aliud animal humanis ſenſibus propiùs accedit. Et quāuis ſit immani corporis mole, & inter terreſtres beſtias facilè maximus, tamen vſqueadeò ab homine domari ſe patitur, vt in India, vbi frequentes admodùm ſunt, aratrum trahere, & neceſſaria quæque ex rure domum vehere non recuſet. Laudetur Deus in creaturis ſuis, & eius erga homines immenſus amor, quem nobis tam varia diuerſiſſimarum creaturarū in hominū vſum conditorū miniſteria apertiſſimè loquuntur, q̄ nos ad illū redamandū.

Eodem anno mortē oppetit Philippus ab Oberſtain Archiepiſcopus Colonienſis, vir ſanè longiori vita dignus, in cuius locū ſuffectus eſt Hermannus à Vueda, qui tandèm verſutiſſimorum quorundam hæreticorum aſtu & fraude, à Catholica fide in errores traductus, loco motus eſt, vt alibì dicemus. *Philippus Oberſteinius moritur.*

Fuerunt hoc anno tota ferè Europa magnę aquarū inundationes, quę etiàm arbores & domos euerterint. In Heluetijs quoddam flumen, quod anno 1513. ex monte quodā eruperat, hoc anno cùm iam inſtar maris excreuiſſet, tantum terrorē attulit eius loci incolis, vt ad montium cacumina confugerint: & paulò poſt ſumma vi & maximo impetu illa vndarum congeries fractis rupibus, & obuijs quibuſq; obrutis, in vaſtum mare ſeſe euoluit. *Inundationes aquarum.*

Hac tempeſtate Selymus Turcarum Imperator, cùm iam mira celeritate & diligentia cōpias in Armenia ſuperiori æſtate nō parùm attritas & acciſas, reparâſſet, ad Iſmaelē Perſarum regē cōtendit. Priùs tamē, quàm in Armeniā interiorē ſe reciperet, expugnandū ſibi ſumpſit Aladolū, Tauri & Antitauri regē, à quo ſe meminerat è Perſide diſcedentē paulò antè p̄ ſummā fraudē inſignes clades accepiſſe. Gentes, quib⁹ imperat Aladol⁹, bellicoſę inprimìs & nu- *Gētes Tauri & Antitauri.*

mero

mero ampliſſimæ feruntur, ſed agreſtes ſunt atque efferæ, & magna parte venationibus ac latrocinijs deditæ. Ortę dicuntur ex Galatis, Cappadocibus, Armenijs, veteribusq́; minoris Aſię colonis, qui ꝓpter aſſiduas bellorum iniurias ſuperioribus ſeculis, & maximè cùm Tamerlanes Scytha horrendum in modum Orientem populabundus peruaſit, ad hæc montoſa tanquàm pacata ſeſe loca contulêre, aliquôt primò ligneis pagis, mox quibuſdam illuſtribus oppidulis conſtructis. Itaque Selymus totis viribus adortus Aladolum, non abſque magna ſuorum ſtrage eum in fugam compulit, ſed nequedùm parta hac ratione victoria, eius præfectum Saxouaroglem nomine, magnis pollicitationibus corrupit, qui, cùm alioquì infeſto in Aladolum eſſet animo, cum magna equitatûs parte ad Selymum perfugit, & non multò pôſt captum Aladolum ad Selymum perduxit, qui eum necari iuſſit, omnemq́ue eius ditionem in prouinciæ formam redactam, ſibi ſubiugauit. Indè perlata ad eum fama, quòd Pannonij in eius ditionem quandam irrupiſſent, Byzantium cum paucis redijt, & magno conflato exercitu, Pannonios duplici incurſione citò repreſſit. Ità ille immanis Tyrannus tam facilè & in Aſia & in Europa diuerſiſſimis locis præſentem ſe exhibuit, vtrobiquè ex hoſtibus victor. Habét Chriſtiani in Turca Nabuchodonoſor ſuum, qui illorum ceruicibus pluſquàm ferreum iugum imponat.

Selymus profligat Aladolum.

Per id tempus conuentus aliquot inſignium regum habitus eſt Viennę, putà Maximiliani Cæſaris, Vladiſlai Hungariæ ac Boëmiæ, & Sigiſmundi Poloniæ regum, qui terruit quidem nonnihìl Selymũ, quòd rumor eſſet contra ipſum illos reges arma ſumpturos: ſed vbì cópꝫit alia illic tractata eſſe, eo

Conuentus regum Viennæ.

metu

metu ſolutus, ad Orientem animum adiecit, relictis nihilominùs in Europa firmiſſimis præſidijs cum Solimãno filio ſuo. Cauſa huius cõuentûs hęc fuit. Maximilianus Cæſar vnicam Vladiſlai Pannonię regis filiam Annam volebat alteri ex nepotibus ſuis, filijs Philippi Hiſpaniarum regis deſponderi: porrò ad eiuſdem Annæ nuptias nõ minùs adſpirabat Iohannes Zapolitanus, filius Stephani Scepuſiẽſis comitis, cui ea in re maximas ferebat ſuppetias mater eius vidua, cõciliato ſibi procerũ fauore. Vladiſlaus rex propẽſus videbatur in Maximilianum: ſed cùm nihil effici poſſet ob ſtudia eorum, qui Iohanni fauebãt, Maximilianus Hungariam armis tentandam putauit. Sub ipſo armorum ſtrepitu naſcitur Vladiſlao Ludouicus: itaque venitur ad inducias, atque indè ad certiorem pacem, quæ mirè firmata eſt & aucta, dum Maximiliani rogatu Vladiſlaus cum filio iam coronato, & filia, atque Sigiſmundo Poloniæ rege Viennam ſe cõtulerunt, vbi cum Anna facta ſunt ſponſalia, & ſimultates ac ſuſpiciones omñes extinctæ, & principes iſti perpetuo fœdere ſunt cõiuncti, atque arctiſſima inter Maximilianum & Sigiſmundum amicitia conflata. Annam poſteà duxit Ferdinandus Maximiliani ex Philippo nepos, Chriſtianiſſimus Imperator.

Anno 1516. cum ingenti exercitu Selymus Perſarum regẽ inuaſurus, in ipſo belli apparatu intellexit Campſonem Aegypti Sulthanum magnis contractis copijs ſtare ab Iſmaële Perſarum rege, & nulla ratione paſſurũ, vt Perſas bello appetat. Id quidem cõſternauit nonnihil Selymũ, & conatus eſt Sulthanum muneribus in ſuas partes trahere, ſed fruſtrà. Itaq; hunc ſibi modis omnibus oppugnandum ſtatuit. Atq; hac in re mirificè illi fortuna arriſit, ità vt *Selymus oppugnat Aegypti Sulthanũ.*

admodùm breui ſpatio Syriam, Aegyptum, Iudæã ſuo imperio adiecerit. Habebat Campſon Mamaluchorum fortiſſimum exercitum, ſed eorum ſuperbũ ac impotentem dominatum iampridem pertæſi erãt Aegyptij. Mamaluchi, Chriſtianæ religionis deſertores ſunt omnes, à captiuitate Mahometana ſuperſtitione, eiurato Chriſti cultu & religione, imbuti. Sunt etiàm qui pueros ab vberibus matris raptos, vel alio caſu exceptos, vendant mercatoribus: ijq́ue rurſùs corporis & virium indole, vel animi vigore præſtantes, Alexandriam, atque indè ad Sulthanum Aegyptiũ, perducuntur. Is emptos curat mox accuratè à lániſtis & præceptoribus inſtitui. Vbì iam per ætatem nôrunt egregiè tractare arma, & militiam exercere, tunc ſtipendia facere incipiunt, & in prætorianos equites allegũtur: indociles verò & ignaui, fortibus perpetuò ſeruiunt. Atq; ij omnes Chriſtiana ſunt religione initiati, quam abiurare coguntur. Nemo enim Mahometano vel Iudæo patre genitus, poteſt in equitum numerum adſcribi, idq́ue adeò, vt nec ad mamaluchorũ filios dignitatis equeſtris iura tranſeant, immò nec Sulthanus ipſe ad filios imperium tranſmittat. Multi perditæ vitæ & iudicijs damnati, è Chriſtianorum prouincijs eò confugiunt, qui mox decisis præputijs & CHRISTO abiurato, ſi bello idonei ſunt, ad ampliſſimos honores prouehuntur. Sed eorum in Syros & Aegyptios intoleranda fuit crudelitas, & iniuriæ quotidianæ eos omnibus ſummè inuiſos reddiderunt: quod Selymo commodiſſimè cecidit. Aegyptij trecentis ferè annis eam viliſſimorum mancipiorum tyrannidem pertulerant. Itaque Selymus incredibili celeritate præter expectationem omnem ad Campſonem delatus, Cayerbeium Campſonis præ-

Mamaluchi qui ſint.

Chriſtiani qui ad Mahometanos cõfugiant.

Aegyptus quot ſeculis preſſa à Mamaluchis.

præfectum iam proditoris animos induiſſe, & à Campſone ad ſe cum magna exercitûs parte deficere paratum inuenit. Vbi ad pugnam ventum eſt, mirabili & præferoci audacia Mamaluchi Turcas inuaſerunt, ità vt ſummo in diſcrimine verſarentur, donèc diſploſis in Mamaluchos tormentis, & recenti equitum multitudine ſuperueniente, victoria illis erepta eſt, ad quod plurimùm contulit Cayerbeij perfidia & defectio. Campſon ipſe à ſuis è prælio fugientibus in arena protritus occubuit, vir ſeptem & ſeptuaginta ætatis habens annos. Hac victoria potítus eſt Selymus, quod mirum videri poſſit, eodem ipſo die, quo biennio antè Perſas ſuperârat. Mamaluchi in Campſonis locũ Tomumbeium ſtrenuum virum delegerunt. Interìm Selymus occupata Syria, totus Aegypti opibus imminebat, maxima in eo itinere ab Arabibus damna perpeſſus, qui eius exercitum miris modis exagitabant. *Campſon Sulthanus occumbit.*

Porrò Selymus antequàm Aegyptũ peteret, Hieroſolymam adijt, veterumq́; prophetarum ſepulcra ſuppliciter veneratus, Chriſtianis ſacerdotibus Domini ſepulcrum obtinentibus, pecuniam in alimenta ſex menſium largitus eſt. Indè expugnata Gaza, Aegyptum petijt, nec iam longè aberat à ſummo periculo, ipſi ab Aegypti rege ſtructo, cùm ecce quatuor equites ex Tomumbeij exercitu profugi, omnia Tomumbeij conſilia ei expoſuerunt, quæ res illi & eius copijs ſalutem attulit. Mox rursùm manus conſertæ tanto vtrinquè odio, vt magnã ſuorum paritèr atq; hoſtium ſtragem per mutuum errorem ediderint. Tandèm Tomumbeius receptui canere iubens, quòd ſe Turcis imparem cerneret, Memphim ꝓfugit. Hæc pugna incidit in 9. Calend. Februar. anno 1517. Poſtera luce in ipſa vrbe rursùs *Selymus venit Hieroſolymam.* *Capit Gazam.* *Pugna atrox.*

H 2 toto

toto biduo cótinentèr pugnatũ eſt,tantà Mamaluchorũ pertinacia & virtute, vt Selymus victoria deſperata iuſſerit vrbē maximam & longè populoſiſſimam inflammari, quod tamen incendium paulò pòſt,cùm ſuos euaſiſſe ſuperiores didiciſſet, reſtingui iuſſit.Ità capta eſt ea vrbs longè ampliſſima, &
Memphis capitur.
Thomumbeius fuga ſibi conſuluit. Ad extremum cùm totiès victus,etiàm oblata à Selymo pace, bellũ redintegrâſſet,captus & gula fracta in ipſa Memphitica vrbe extinctus eſt,ſumma priùs ignominia à Turcis affectus.Accidit hoc Idib. April. Anno 1517. Ità nimirùm ſe habet rerũ humanarum conditio, vt nemo ſit quâtunuis potēs &rebus om̃ibus affluens, qui nō facilè poſſit è ſummo infimus,& ex fortunatiſſimo calamitoſiſſim9 effici. Quod ꝓptereà ſic eſt diuinę ꝓuidentiæ cōſilio ordinatũ,vt faciliùs hoīes fortunę ludibria poſſint deſpicere, & ſummo bono ꝑpotenti Deo conſtantiùs inhærere.Pauloantè Sulthanorum Aegypti fuerat ſanè formidâda poteſtas, quæ necopinatò ità repentè omnis protrita eſt, vt vſq; ad regis Aethiopum longè potentiſſimi fines omnia ceſſerint victoris Selymi imperio:cuius certè hominis fuit effera crudelitas,indigna tot rerũ proſperrimis ſucceſſibus, niſi quòd tergis Chriſtianorum hac Turcicarũ victoriarum perpetuitate aſperrima flagella parabantur. Aegypto Selymus præfecit Cayerbeium proditorem Campſonis, & Syriæ Gazellē,multiſq; è Memphi ablatis tũ publicis tum priuatis nō ſinè magna inuidia ornamētis,Byzantiũ redijt,priùs tamē hyeme ſubſequēte in Syria exacta. Intereà dũ hæc in Syria & Aegypto gerũtur, Chriſtiani principes nō ſolùm nihil mouent cōtra Turcas, ſed more ſuo inteſtinis bellis,præſertim in Italia, ſeſe conficiunt.

Cayerbeius proditor fit Aegypti præfectus, & Syriæ Gazelles.

Anno

Anno 1517. Selymus Turca, vt iam diximus, cepit Memphim, ſiue Alcairum, & mox Aegyptum omnẽ in ſuam redegit poteſtatem. Tomumbeius Sulthanus fugam arripiens, cùm ſe in palude quadam inter iuncos & arundines occultâſſet, immerſus aquis vſque ad ſummum pectus, captus & ad Selymum perductus eſt. Qui iuſſit primùm tradi eum tortoribus, vt de Campſonis theſauris quærerent: ſed ille nihil prȩter ſuſpiria & horribiles gemitus in ſummis cruciatibus protulit. Poſtero die vili camelo impoſitũ, ac detrita indutũ veſte, reuinctis à tergo manibus, per omnia vrbis Memphiticæ fora & celeberrimas regiones circunductũ, laqueo ei gulam frangi, atq; vt trãſeuntibus ludibrio foret, vnco ferreo ſuſpenſum ſupra fornicem relinqui iuſſit. Multis ea res lachrymas excuſſit, atq; vtinàm moueret etiàm Chriſtianos dynaſtas, quibus poſſint facilè etiàm peiora à tam feris & barbaris tyrannis accidere. Quantùm autem creuerit Turcarum potentia tot ampliſſimatum ditionum, & inprimìs Aegypti acceſſione, dici vix queat. Sulthanis enim Aegyptijs non modò Aegyptus, ſed etiàm Syria, Palæſtina, Phœnicia, Iudæa & plures aliæ prouinciæ parebant, quæ illis extinctis, in ius victoris Turcæ conceſsêre. Quis verò vel ſolius Aegypti opulentiam pro dignitate explicet? Pomponius Mela libr. 1. cap. 9. dicit eſſe terram expertem quidem imbrium, ſed tamen mirè fertilem, & hominum aliorumq; animalium perfœcundam generatricem: idq; Nilum efficere, amnium in noſtrum mare permeantium maximum. Viginti millia vrbium ait, Amaſi regnante, in ea fuiſſe. Recentiores quidam ob ſoli præcipuam fœcunditatẽ & hominum frequentiam adeò eam excultam fuiſſe ſcribunt, vt decem & octo millia inſigniorum vrbiũ in

Tomumbeius capitur.

Laqueo frangitur.

2000. vrbes in Aegypto.

ea extructa numerētur. Ipſa vrbs Memphitica incredibili fertur hominū multitudine abundare, & nihilo minùs res neceſſarias omnes aſſatìm ibì ſuppetere, demptis lignis, quæ ad pondus vendantur. Memphis em̄ & Alcayrum (olìm Babylon Aegypti) pro vno oppido cenſentur, tametſi Nilus interfluit, nec aliquo ponte cōiunguntur. Auget oppidi amplitudinē ſuburbanus ager, qui vicos propè innumeros obtinet. Pomponius Mela loco ſuprà memorato inter alia etiàm Aegypti Labyrinthum deſcribit, his verbis: Pſammetichi opus labyrinthus domos mille & regias 12. ꝑpetuo parietis ambitu cōplex⁹, marmore extruct⁹ ac tectus, vnū in ſe deſcēſum habet, intùs penè innumerabiles vias, multis ambagib⁹ hùc & illùc remeantib⁹: ſed cōtinuo anfractu, & ſæpè reuocatis porticib⁹ ancipites: quib⁹ ſubindè aliū ſup alios orbē agentibus, & ſubindè tātùm redeunte flexu, quantùm proceſſerat, magno & inexplicabili tamē errore perplexus eſt. Et paulò infrà, Thebæ vtiquè, inquit (vt Homero dictum eſt) centum portas, ſiue (vt alij aiunt) centum aulas habent, totidem olìm principum domos, ſolitaſque ſingulas, vbì negocium exegerat, dena armatorum millia effundere. Sic ille. Sunt qui Thebas putent eſſe Heliopolim, quæ ſecundùm Strabonē olìm fuit ſacerdotum habitatio, hominum Philoſophiæ & Aſtronomiæ deditorum, quos præclaris affectos olìm fuiſſe priuilegijs, etiàm diuinæ literæ teſtantur. De Pyramidum admiranda ſtructura multa quoquè commemorari poſſent, nisì ea res intolerandam haberet adiunctam ſtultitiam & vanitatem. De ijs ità ſcribit Solinus: Quæ in Aegypto fuēre erectæ turres, fuerunt faſtigiatę vltra excelſitatem omnem, quæ manu fieri poſſit. Pyramides in Aegypto, in-

Memphis ampliſſima vrbs.

Labyrinthus Aegypti.

Thebarū vrbs.

Pyramides Aegypti.

inquit Plinius, regũ pecuniæ ocioſa ac ſtulta oſtentatio &c. Trecenta ſexaginta hominum millia annis viginti ampliſſimam Pyramidem conſtruxiſſe produntur. Ridicula quidem & ſtulta eſt hæc ſtructura, ſed tamen colligi indè poſſunt regum Aegyptiorum immenſæ opes. Habet præterea ſola Aegyptus balſami nobiliſſimum & odoratiſſimum liquorẽ, qui ad nos ferè non niſì vitiatus adfertur. Hęc oĩa iam poſſident Turcæ, & quod maximè dolendũ eſt, etiam Iudęa, quam Chriſtus Deus ſua p̃ſentia mirabilitèr illuſtrẽ reddidit, ab illis occupatur, nec Chriſtiani quicquã curant minùs, q̃ vt eam ex illorũ manibus extrahant. Immò quidã hoc potiùs ſpectare videntur, vt quod ſupereſt Chriſtianarum ditionum, Turcis prodant. Certè ſi Chriſtiani inter ſe animis eſſent coniuncti, facilè recuperarent quæ ſunt ablata à barbaris: ſed ô tempora, ô mores. Iuuat ſcilicèt eſſe miſeros. Enimuerò nè quid ad ſummam calamitatem reliqui ſit, quotidiè noui finguntur errores, & religio Chriſtiana ſub p̃textu verbi Dei & puri Euangelij, ab infauſtis hominibus indiès magìs ac magìs obſcurat̃. Apud Catholicos quoq; parua aut nulla eſt morũ correctio: atq; ità mali Catholicorũ mores ꝓdunt Chriſtianã Remp. hęreticis, Hęretici porrò eã ꝓdũt Turcis & barbaris.

Hoc anno Martinus Luterꝰ, Auguſtiniani inſtituti monachꝰ, cœpit in Germania noua ſpargere dogmata, & res nouas moliri, q̃ tãdem toti orbi Chriano exitiũ adferrent. De hoc hoĩe accuratiùs aliquantò agẽdum eſt, vt poſteritas oĩs de illo & eiꝰ audaciſſimis facinoribus certiùs ęſtimare queat: præſertim cùm præter alios eius hominis fautores, Iohannes Sleidanus Commẽtarios conſcripſerit de Statu religiõis & Reipub. Carolo quinto Cæſare, in quibus

Martinus Luterus noua ſpargit dogmata.

Cõmentarij Sleidani pernicioſiſſimi.

ità tuetur Luteri & diſcipulorum eius cauſam, vt blanda & mellita oratione,religionis negocium cũ alijs pleriſque rebus geſtis commiſceat, ità vt miro artificio dum lectorem detinet hiſtoriarum varietate,ſimùl incautis & imperitis animis,identidèm etiàm inſignitèr mentiendo,damnatorũ iam olìm dogmatum virus exitiale inſtillet. Atque vt dictis ſuis, quæ ipſe nõ fuit neſcius,quàm in multis à vero abhorreant,fidem maiorẽ conciliet, Paulũ Iouium & Iohannẽ Cochlæũ tacito vtriuſq; nomine in Epiſtola nuncupatoria per calumniã impudentèr perſtringit,cùm illis viris longè certè charior fuerit fides,quàm Sleidano & pleriſq; alijs ſectarijs, qui cũ Catholica fide omnẽ etiàm pudorẽ & dictorum factorumq; conſtantiã & fidem abieciſſe cernuntur. Mentiri aũt,pręſertìm in fidei ac religiõis negocio, tam eſt pernicioſum & execrabile, vt quiſquis vel ſemèl de induſtria quod falſum ſciret, p vero affirmâſſe depræhenſus fuerit, illi omnis deincèps fides iure optimo detrahenda videatur. Mirum certè eſt, pleroſq; etiàm Catholicos vſqueadeò Sleidani lectione delectari:ſed quia volumus paſsìm om̃ia etiàm ſuſpectę fidei hominũ ſcripta legere,& videmur nobis ea eſſe iudicij acrimonia & maturitate,vt facilè de quibuſlibet ſtatuere poſſimus, falſaq; à veris internoſcere,ideò tam multi adeò leuitèr & pueriliter in fœdos errores plabimur,quorũ meritò pudere poſſit nõ modò graues viros,ſed etiàm decrepitas anus & deliros ſenes:& tamẽ interìm videmur nobis in luce Euãgelij verſari,plus videre q̃ viderint Maiores nr̃i,à quorũ nos grauitate,integritate,prudẽtia,cõſtantia longiſſimè diſtamus:& plerunq; temulentæ mulierculæ & ex infima plebis fæce ſtolidiſſimi ac ſtupidiſſimi blaterones ſcripturas diuinas egre-

Mendacia in negocio religionis quàm deteſtanda.

egregiè crepitant, eas ſe quouis Theologo rectiùs intelligere procacitèr iactitant: & eſt certè deniquè eò iam redacta res, vt dum vel maximè Euangelium & puram doctrinam pleriq; omnes Catholicæ Eccleſiæ deſertores ſibi vendicant, & magna vocis animorumque contentione buccinare & crepare non deſinunt, in quendam horrendum atheiſmũ, & certiſſimum ethniciſmum prolapſi conſpiciãtur, adeò vt nonnullis locis vulgus mirabile iam in varias pugnanteſq; diſtractum ſectas, non videat quid ſequi & amplecti debeat, & non multùm à ſuprema ſalutis omnis deſperatione abeſſe videatur. Sed hæc in ipſo proceſſu opportunis locis fortaſsè commodiùs demonſtrabimus. Iam ad Luterum veniamus. Is natus eſt Iſlebij, in celebri Comitatu Mansfeldenſi anno ſalutis 1483. pridiè D. Martini, cuius nomen accepit in baptiſmo. Puerulus ſcholas adijt Iſlebij, indè Magdeburgum, pòſt anno abſoluto Iſennacũ Thuringiæ oppidum profectus, exactis illic annis quatuor, Erphordiam inſignem Thuringiæ vrbem, Academia celebrem, ſe contulit, vbì anno ętatis 20. artium magiſter creatus ꝑſt. Indè cùm Iuriſprudentiæ animum appuliſſet, ambulãs cum ſocio in agro, repentè fulminis ictu ſocium perdidit: qua re territus & conſternatus, multis ſtupentibus, relicto mũdo & ſpretis omnibus, D. Auguſtini inſtitutũ Eremitanum complexus eſt. Quod quidem ſi ſolo, vt appãret, ſeruili adactus timore fecit, debili ſanè fundamento nixus eſt, quippe cùm eiuſmodi timor etiàm à Cicerone ethnico rectè vocetur non diuturni magiſter officij. Quanquàm non eſt culpandus, qui vel metu ſolo ad vitam corrigendam adducitur: ſed tamen oportet niti ad magìs magiſque obtinẽdam charitatem, quæ foràs mittit timorem illum. Verùm

Luterus quandò & vbi natus.

Fit monachus Auguſtinianus.

H 5 quo-

quocunque demùm animo Luterus cœnobium petiërit,certè in eo integrum annū ante ſolenné profeſſionem, vt moris eſt,nouitius cōſtantèr perſeuerauit,& deindè palàm profeſſus eſt monachum,atq; annis quatuor non inſtrenuum ſe prębuit in exercitijs ſpiritalibus,licèt quędam in eo apparérent, quę de mali dæmonis commercio ſuſpectum eum redderent,illud inprimìs,quòd cùm aliquandò in Miſſa diceretur Euangelium de expulſo ſurdo & muto dæmonio, ſubitò corruens exclamaret, Non ſum, Non ſum.Immò verò,ipſe nō ſemèl in ſuis ſcriptis teſtarus eſt,ſe probè cognitum habere diabolum,& plus quàm fruſtū vnum ſalis cum eo comediſſe:quę quidem dictu ſunt horrenda. Cùm autem Saxoniæ princeps Fridericus Vuittenbergæ nouam conſtituiſſet Academiā,ad eam quoquè Luterus anno 1508. miſſus,publicè pręlegit Logicen & Phyſicen Ariſtotelis.Triénio pòſt Romam ire cōpulſus cuiuſdā litis componendę cauſa,ea tranſacta,rediјt Vuittébergam,& Doctor Theologię factus, cùm eſſet diſputator vehemens,primùm quidem Vuittenbergę, mox etiàm Heidelbergę ingenij & eruditionis famā diſputando captare cœpit,nouis ꝓpoſitis thematîs.

Facit profeſſionem.

Marc.9.

Habet commerciū cum dæmone.

Academia noua Vuittenbergæ.

Fit Doctor Theologiæ.

Intereà Romę Leo Pontifex largiſſimas promulgat condonationes ſiue indulgentias, eiq; negocio in Germania pręficit Moguntinum Archiepiſcopū Albertum,principem celeberrimum. Is ad prędicādas eas indulgentias delegit Iohannem Tetzellium Dominicanum. Ea res peſſimè habuit quoſdam Ordinis Auguſtiniani, inprimìs Iohannem Staupitium,eius Ordinis generalem per Germaniam Vicarium,virum nobilem,facundū, & Friderico principi charum, itemque Martinum Luterum Lectorem Ordinarium Vittenbergæ. Et quia interdùm

Origo turbarum in religione et Germania.

non

non parui abuſus eiuſmodi euulgandis indulgentijs ſeſe immiſcuerant, indè ſumpta occaſione, Luterus primùm in indulgentiarum immodicos quoſdam & ſordidos, ſuo duntaxàt quæſtui ſeruientes buccinatores acritèr inuectus eſt, datis ad Moguntinum antiſtitem literis, in quibus lōgè alitèr ſcripſit de ſalutis certitudine, quàm paulopòſt in ſua Captiuitate Babylonica & ſcriptis alijs. Simùl etiàm 95 propoſitiones palàm edidit, quibus indulgentias oppugnauit. Contrà verò Tetzellius 106. propoſitiones euulgauit, Luteranis planè cōtrarias. Ex hac lite ortum eſt illud immane & horrendum Luteranæ hęreſeos incendium, quo tota penè Europa poſtmodùm conflagrauit. In ipſis huius Tragœdię initijs viſus eſt Luterus etiàm pleriſque viris grauibus & eruditis non peſſimo zelo moueri, planeque nihil ſpectare aliud, quàm Eccleſię reformationem, cuius quidam deformes abuſus nō parùm malè habebant bonos omnes. Sed vbì Luterus totum ſuum pectꝰ nō diù pòſt aperire cœpit, facilè patuit, quàm ille nihil ſpectaret minùs, quàm Eccleſiæ pacem & repurgationem. Verùm multis impòſuit eius ſimulata humilitas & erga Pontificem reuerentia, qua illi neceſſariò vtendum erat, donèc ſibi paràſſet vires, quibus fretus, omnem iam vndecunquè occurrentium aduerſariorum impetū ſuſtinere poſſet. Multi fuère olìm inſignes hæretici, & ingenio quidem ac eruditione Lutero longè ſuperiores: ſed qui tam impotenti & effera animi audacia ac importunitate fuerint, haud facilè vllos inuenias. Fruebatur ampliſſimi principis Saxoniæ Friderici patrocinio, cuius tunc erat inter cæteros Germaniæ proceres pręcipua ferè authoritas, potentia, liberalitas: & ideò facilè contēnebat minas & picula oīa, atque

Oppugnat Lut. Indulgentiarum pracones.

Luterus omnium importuniſſ.

atque indiſcriminatìm in quoſlibet tum Eccleſiaſticos tum ciuiles magiſtratus petulantiſſimè incurrebat, probraque & conuicia procaciſſimè iactabat, vbique ferè in id vnum pręcipuè intentus, populo vt placerent quas feciſſet fabulas, populique gratiā & applauſum captaret. Et quia multa erant in Clero vitia, quem ille apud laicos in odium & inuidiā adducere modis omnibus conabatur, ea ſumma animi acerbitate omnibus propalare, mirè exaggerare, & impudentèr multa fingendo in vulgus ſpargere ſtuduit. Et certè breuì ille multis id effecit locis, vt Clerus omnis non alio quàm luporum loco apud laicos paſsìm habitus ſit: adeò vt paſsìm in ſuis domibus pontifices, ſacerdotes, monachos luporum forma & ſpecie depingi curârint, & incredibili odio atque contemptu proſecuti ſint. Et fuit id quidē veriſſimum, Clerum multis abominandis ſcatere vitijs, quæ cùm nulla Prælatorum ſeueritate caſtigarentur, permiſit prępotens Deus huius importuni & improbi apoſtatæ conatus nō inanes habere ſucceſſus, Clerumque in ſummum venire contemptū, vt vel ſic tandèm reſipiſcerent. Atq; vtinàm vel vexatio dediſſet intellectum auditui. Dolenda certè res, pleroſque adeò in Clero occæcatos, vt propemodùm ſtupidi & ab om̄i ſenſu alieni, ipſas ſuas ſupremas calamitates nec animaduertere quidem videantur, & in ſummis animæ & corporis periculis haud alitèr atquè in certiſſima ſecuritate verſentur. Atque hęc vna & ſola ratio eſt, cur Luteri & eius diſcipulorum nefanda dogmata & impij conatus vſqueadeò felices habuerint progreſſus multis annis, quòd nulla apud Catholicos, etiàm in ipſo Clero, ſecuta eſt vitę in melius commutatio, vt iam meritò pudere nos debeat ſocordiæ & impudētiæ noſtræ,

Venditat ſe vulgò.

ſtræ,qui videmus nos vndiquè Dei iuſto iudicio ꝓpter peccata noſtra tot malis obrui,nec tamen operam damus,vt moribus rectiùs componẽdis & corrigendis iram præpotentis Dei à noſtris ceruicibus auertamus.Nihil prorsùs virium eſt in iſtis impijs & blaſphemis hæreſum fabricatoribus, nisì quantùm vitæ noſtræ corruptiõe illis ſubminiſtratur atq; fouetur.Sed de his ſatis.

Eodem hoc anno,qui fuit 1517. inſignis quidam pirata Petrus Longus natione Friſius,cum 500.perditis nebulonibus mare infeſtum habuit, & vrbes maritimas Aquilonares egregiè diuexauit.Voluit is vaſtator Danorum,vindex Bremẽſium,interceptor Hamburgenſium,crux Batauorum prædicari. Inſignia eius & veſtium ornamenta,patibula &.rotę pictæ,dignum tali patella operculũ. In Italia hoc ipſo anno armatæ acies in aëre viſæ ſunt infeſtis inter ſeſe ſignis concurrere & præliari. *Friſius pirata.*

Eodem anno Chriſtiernus rex Daniæ & Noruegię Suediam occupare cupiens,cùm viribus nõ poſſet,ad callidas artes conuerſus, cœpit ad defectionẽ quoſdam è primoribus regni ſolicitare.Fertur Epiſcopus Vpſalenſis Goſtauus in eius partes cum nõnullis alijs cõceſſiſſe.Sed illo à Stenone Suediæ gubernatore repreſſo,Chriſtiernus rem ad arma contulit, & Stocholmiam regni metropolim obſedit, ſed fruſtrà.Itaque per dolum inducijs poſtulatis & acceptis,vbì à Stenone exercitus eius, qui ſumma rerum omnium inopia iam diù premebatur,recreatus eſt,datis obſidibus,Stenonem in caſtra ad colloquium euocauit:ſed Senatus Stocholmienſis ſentiens dolum,non permiſit Stenonem eò ſe conferre. Rursùs ad alias ſe transferens machinas, vrbem ſe ingreſſurum ait,modò priùs dentur obſides ſalutis *Chriſtiernus Danus Sudiã fallacia occupare nititur*

ſuæ

ſuæ. Mittūtur ad eum aliquot nobiliſſimi iuuenes, in ijs Goſtauus Erichſon, poſteà Suediæ rex, quos ille mox vbi ad naues perueniſſent, coniecit in vincula, & in Daniá abijt. Interìm annis quatuor quieuit. Poſteà cōſcripto milite obſidet rursùs Stocholmiá: Senatus iam occiſo in pugna Stenone, ſub certis conditionibus Dano vrbē dedidit. Is donèc militem & arcem cōfirmaret, fidem datam minimè feſellit. Sed iam ſatìs munitus, conuocat ſuos, aperit conſilium perdendi ciues: modum quo id fieri poſſit, tanquàm ipſo inſciente & inuito, perquirit. Illi dant conſilium, quod rex amplectitur. Fit apparatus magni conuiuij, ad quod Suediæ proceres & quidā alij inuitantur. Danus ſe iucundū præbet, idem Suedi faciunt, ignari periculi ſui. Poſtquàm triduo epulatum eſt, conuiuæ rapiuntur in carceres. Altera luce portę vrbis clauduntur, milites armati ingēti terrore edito, per regiones diſponuntur, è regia duo Epiſcopi Scarcenſis & Strengenenſis ad aream, quæ eſt ante prætorium, producuntur à carnificibus, & mox proſtrati capitibus truncantur. Idem patiuntur alij proceres, & poſt illos Senatus vrbis: indè in plebem ſæuitum eſt: multisq; ſe occultantibus, impúnitas edicto propoſita fuit omnibus. Prodeunt miſeri ciues, & ad vnum omnes trucidantur à barbaro milite. Durauit ea cædes aliquot dies continuos, & immani quadam planeq; barbara tyrannide id temporis vſus eſt rex ille Chriſtiernus, qui nō multò pòſt, DEO iuſtam ab illo repetente vindictam, ditionibus ſuis omnibus eiectus, vagus & inops in ſolo alieno exulauit. Tandèm cùm regnum, comparatis copijs rursùs obtinere vellet, captus & cuſtodiæ mancipatus eſt, & captiuus ad ſupremum vſq; ſpiritum permanſit. Fertur pręſentiſſimo veneno

Deditur Stocholmia Dano.

Crudelitas Chriſtierni.

O ſæuitiam plùs quàm barbaricā.

no

no quorundam opera extinctus, diem ſuum miſerè obijſſe. Sub hoc etiàm rege multa perpeſſus eſt vir inſignis Georgi⁹ à Schotborch Lundēſis Archiepiſcopus,quòd ei nollet tradere inſulam Bornholmēſem.Is Epiſcopus tandèm propter iuſtitiæ defenſionem exul à ſede & patria ſua,Coloniȩ Agrippinæ mortuus eſt poſt multas huius vitæ ærumnas & calamitates,quas cōſtanti animo nō paucis annis perferre màluit, quàm diœceſim ſuam, non vt paſtor, ſed vt vilis mercenarius, prodere tyrannis. De quo ſanè Epiſcopo multa poſſent dici laude digna, quæ tamen breuitatis ſtudio prætèrimus.

Anno 1518. Maximilianus Cȩſar conuentus egit Auguſtæ Vindelicorū,vbì principes electores omēs adfuerunt.Miſſus quoquè eò fuit Cardinalis Thomas Caietanus vir excellenti doctrina, qui theſauros Eccleſiæ Pontificis nomine in bellum Turcicum polliceretur.Eodem anno Maximilianus ſcripſit Pontifici de turbis perLuterum excitatis,oratq; vt maturè reb⁹ affectis opem ferat: quicquid decreuerit,ſe curaturum vt executioni mandetur. *Comitia Auguſtana.*

Per id tempus ſcripſit Luterus Latinè librum hoc titulo,Reſolutiones diſputationum de Indulgentiarum virtute,&c.in cuius Prȩfatione mirabilitèr ſe ſubmittit Romano Pontifici: ſed vt ſibi gratiam apud omnes,aduerſarijs odium conflaret.Itaq; hac ſimulatione nō paucis etiàm grauibus viris ille primùm impoſuit. Porrò aliquot ex eis, qui carmine & proſa valebāt,ſibi Luterū defendendū ſuſceperūt, multis cōiectis in Prȩlatos & Theologos conuicijs. Ità ſensìm Luterus creuit apud vulgus,& aduerſarij in contemptū venēre. Intereà Luter⁹ citatur Romā, ſed excuſat ſeſe. Negociū mādatur Cardinali Caietano,ad quē licèt inuitus, venit Luterus Auguſtam, *Luterus ſe ſubmittit Rom. Pontifici.* *Luterus venit ad Caietanum.*

Car-

Cardinalis multùm egit, vt hominem ad ſanitatem reduceret, ſed id fruſtrà fuit. Comminante Cardinali excommunicationem, Luterus planè veteratoriè prouocat ad Pontificem. Et Cardinali quidé deindè ſcripſit aliquotiès literas blandiſſimas, quibus eius clementiam & humanitatem mirè prędicauit: alijs verò de eodem Cardinali longè alitèr & dixit & ſcripſit etiàm publicè, accuſans eum tyrannidis, &c. Eiuſmodi artibus ille non parua accepit incrementa, Deo id permittente in caſtigationem Eccleſiæ ſuæ. Pauci id tum aduertebāt, nec quiſquā erat, qui ex ea ſcintilla tantum incendium breuì emerſurum ſuſpicaretur. Scripſerunt id temporis contra Luterum aliquot præclari Theologi, ſed quos ille duceret pro nihilo, multorū iam ſciolorum fretus fauore, qui Theologis orationis elegantiam neglectui habentibus, eoipſo nomine eruditionem quoquè detrahere non dubitarent, quaſi rerum cognitio in dictionis phaleris poſita ſit.

Carolus debellat Marrhanos. Eodem anno Carolus Hiſpaniarum rex magnas eduxit copias aduersùs Marrhanos, & expugnato ex munitiſſimis eorū oppidis vno, plùs minùs quadraginta barbarorum millia proſtrauit, ex præda huius victorię duo precioſiſſima vexilla Cęſari Maximiliano, auo ſuo paterno tranſmittens.

Maximilianus moritur Anno 1519. Maximilianus Cęſar 12. Ianuarij anno ætatis ſuæ 63. mortuus eſt, cùm intempeſtiuè pharmacum incertę efficacię contra morbum, quem ſibi imminere putarat, hauſiſſet: vir ſanè pręſtantiſſimꝰ, corporis atq; animi dotibus inclytus. Eo mortuo, Luterus factus eſt inſolētior. Per id tempus D. Iohannes Eckius Theologus celeberrimus quibuſdā annotationibus, quas Obeliſcos inſcripſit, Luteri primas de Indulgentijs propoſitiones taxauit. Id *Iohannes Eckius taxat Luterū.*

malè

malè habuit tum Luterum, tum Andream Carlſtadium Archidiaconum Vuittenbergeñ. Res in diſputationem deducta eſt,& diſputatiôi locus deſignatus Lipſiæ. Venit eò intrepidus Eckius, venerũt etiàm Luterus & Carlſtadius. Cum Carlſtadio primò diſputatum eſt: eo delaſſato, Luterus ſucceſſit: porrò inter diſputandum monitus à conſiliarijs optimi Principis Georgij, vt comitèr & ſedatè ſe gereret, (viderant enim hominis vultum iracũdum) ille reſpondit, Neque propter Deum hæc res cœpta eſt, neq; propter Deum finietur. Quæ erat certè vox inprimìs barbara & immanis. Attamẽ in ipſa diſputatione de quibuſdã rebus lõgè alitèr, magiſq; Catholicè dicere viſus eſt, q̃ paulopòſt ſcripſerit. Nihil derogatum voluit neq; Romanę Eccleſię primatui & authoritati, neq; Põtifici. Damnauit Boemos tanquàm ſchiſmaticos: nõ ſolùm credere, ſed etiàm ſcire ſe dixit eſſe Purgatorium. Verùm longè ſecùs poſteà ſcripſit,& Eckium paſsìm apud omnes, atq; ipſum adeò Romanum Pontificem acerbè traduxit. Scripſit etiàm in Hieronymum Emſerum petulantiſſimè: atq; hoc ſanè ille pro more habuit, vt quos veritate non poſſet, eos cõuicijs, lœdorijs, calũnijs, mendacijs obrueret.

Diſputatio Lipſica.

Barbara Luteri vox.

Hoc anno Francophurti conuenerunt Electores Principes,& in Maximiliani Cęſaris locũ elegerunt Carolum Auſtriacum principem potentiſſimum. Multùm laborauit Gallus, vt is honos ipſi deferretur, nec deerant, qui illi fauere viderẽtur, ſed Carolus ei antelat⁹ eſt. Fertur ea res exitiali illi bello cauſam dediſſe, quod breuì poſteà inter illos exarſit. Miſſus eſt ad Carolum tunc in Hiſpanijs degentem Fridericus Palatinus, qui eum & oblatum honorem ſuſcipere,& in Germaniam iter maturare hortare-

Caroli V. electio.

tur. Accepit eum Carolus liberalitèr, & honorificè donatum à ſe dimiſit. Habebat id temporis Carol⁹ annos vndeuiginti, de cuius progenie pauca hoc loco non incommodè dicturi videmur. Galliæ regi Carolo 5. cui Prudentis cognomen fuit, Burgundiæ principatus cùm delatus eſſet, is eum fratri ſuo Philippo dedit. Philippus in matrimonium accepit Ludouici Flandrię comitis filiam vnicam Margaritam, ex qua illi natus eſt Iohannes filius, qui pater fuit Philippi eius, qui ducem illum longè potentiſſimũ Carolum, apud Nanceium tādèm cęſum, generauit. Eius verò Caroli filiam Mariam, ampliſſimarum ditionum hęredem duxit Maximilianus, Friderici ei⁹ nominis 3. Romanorum Imperatoris filius, qui Philippum edidit huius Caroli V. parentem. Habuit enim Philippus iſte in matrimonio Iohannam, Ferdinandi Hiſpaniæ regis filiam, vt iam ſuprà quoquè dictum eſt, ex qua ſuſcepit Carolum & Ferdinandũ, ambos poſteà Romanorum Imperatores lōgè optimos atque integerrimos, quorum inſigni virtute & pietate ſic hactenùs defenſum eſt Romanum Imperium, vt Turcarum licèt potentiſſimus rex ab illis ſæpè repreſſus ſit, & nòn ſemèl in fugam compulſus. Porrò Ferdinādus Caroli Imperatoris auus maternus, fuit Aragonię atque Sicilię rex, coniugemq; habuit Elizabetham, Iohannis ſecundi regis Hiſpaniarum filiā hęredem. Pòſt etiàm obtinuit regnum Neapolitanum, genuitq; ex Elizabetha Iohānem, Iſabelam, Iohannam, Mariam, Catharinam. Iohanne mortuo & Iſabela, ſinè liberis, totius regni ſucceſſio, more eius gētis, deuoluta eſt ad Iohannā natu proximam ſororem. Hac igitur ratione ditiones omnes tam Ferdinandi regis Hiſpaniarũ, quàm ducis Burgundiæ Caroli, ad Iohānę filium Carolũ, eius

Genealogia Caroli V.

eius nominis V. Romanorum Imperatorem, perue-nêre, ità vt multis ſeculis eo potentiorem non ha-buerit Germania Cęſarem, licèt in tanta amplitu-dine ſingularis quædam & incredibilis in eo princi-pe ſemper extiterit modeſtia & humilitas, vt nihil iam dicamus de alijs eius virtutibus, quæ ſanè mul-tæ in eo & haud vulgares apparuêre. *Caroli V. potentia.* *Modeſtia.*

Luterus autem & eius ſtudioſi plerique omnìnò perſuaſum habebant, fore vt is iuuenis Imperator planè Luteranus fieret, nec dubitauit Luterus datis ad eum literis ſuam teſtari innocentiam, & aduerſa-rios criminari. Verùm ab ineunte ætate ſingularis in Carolo prudentia enituit, nec potuit vnquàm vel Luterus vel quilibet alius ſectarius eius candidiſſi-mum pectus deprauare. Augebatur intereà in dies & inuidia Cleri ac Theologorum & monachorum, & fauor multorum, pręſertim poëtarum & rhetorũ erga Luterum. *Luteri ſpes vana.*

Hoc anno apud Heluetios Tigurinos Vlrichus Zuinglius cœpit indulgentiarum prædicatorem eò miſſum à põtifice oppugnare. Is Zuinglius damna-tum olìm Berengarij dogma de Euchariſtia inſtau-rauit vnà cum Carlſtadio & Oecolampadio, Brigi-dani inſtituti deſertore. *Zuinglius contra Indulgentias.*

Anno 1520. apud Ciurlium Thraciæ pagum non abſque manifeſta Dei vindicta, peſtilenti circa renes enato vlcere extinctus eſt Selymus Turcarum im-perator, magno Occidentis commodo, cui prope-diem arma illaturus videbatur. In eodem loco pau-cis antè annis cum patre ſuo conflixerat, dignus qui ibidèm quoquè pœnas lueret. Vnicum ex Boſpho-rani regis filia reliquit Solymannũ, tot regnorũ hę-redẽ, de q̃ ſuis locis referem9. Audita Selymi morte, Gazelles Syrię p̃fectus rebellauit, Syrosq; & Arabes *Selymus Turca moritur.*

habuit ſuæ defectionis approbatores. Sed cùm Caierbeius Aegypti præfectus eius conſilium vſqueadeò non probaret, vt etiàm legatum illius ſupplicio afficeret,*Solymannus è Cilicia miſit contra illum Frahatem Baſſam,qui eum cum omnibus ipſi adhærentibus & fortiſſimè præliantibus interfecit.Ea victoria confirmatus Solymannus,pauló pòſt Hungariam cum magnis copijs ſibi oppugnandam ſumpſit.

Carolus V. venit in Belgium. Hoc anno Carolus Cæſar electus,ex Hiſpanijs venit in Belgium,indè petiturus Aquiſgranum, & veteri inſtituto coronam accepturus.Sequiebat id téporis peſtis Aquiſgrani, eoq; hortabátur Electores Carolum, vt alium locũ inaugurationi deſignaret. Sed ille in ſententia permanſit,dicens ſe non temerè poſſe mutare Caroli 4.legem. *Coronatur Aquiſgrani* Itaq; Eccleſiaſtici Electores cum multis alijs principibus viris & tum aliorum,tum Saxonis & Brandeburgici legatis, eò venerunt, & omnibus ex more peractis,primò Electores,poſt illos Cæſar indè Coloniam abierũt, vbì Imperij cõuentus indictus eſt,& iuſſi principes oẽs Vuormatiæ præſtò eſſe VI.Ianuarij.

Seditioſum Luteri ſcriptum. Per hoc tempus Luterus ſcriptum edidit ad Carolum Cæſarem & nolbilitatem Germaniæ, in quo inter alia,ſeditioni concitádæ opportuna, auſus eſt ſcribere Pontificis poteſtati non modò non obtemperandum,ſed reſiſtendum etiàm corpore,ſubſtantia & viribus oĩbus:Papam & Epiſcopos eſſe ſubiectos gladio Cæſaris,& alia multa,quæ facilè coarguunt,quo ſpiritu ille homo impelleretur,cùm ſint manifeſtè contraria ſcripturæ diuinæ,quę nos multis locis iubet obedire præpoſitis noſtris. *Luterus Ius Pontificium comburit.* Nec hoc contentus homo improbus & impotenti arrogãtia, totum Ius Pontificium. cum bullis Pontificũ Vuitenber-

tenbergæ palàm incendit & exuſſit. Fuit hoc reuerà facinus audax, & non verbis, ſed verberibus vindicandum, hominem priuatum tãtam ſibi ſumere authoritatem, & tamen non defuerunt, qui id nõ modò non reprehenderent, ſed etiàm multis laudibus cumularent. Et ipſe Luterus iam planè perditus & deploratus, ſcripſit librum in huius facti ſui defenſionem, refertum atrociſſimis calumnijs. Appellauit etiàm non ſemèl à Pontifice tanquàm Antichriſto ad Cõcilium: quaſi verò ille Concilio vlli vnquàm obtemperaturus eſſet, qui præ inſania Decretorum codicem cõcremâſſet, qui innumeris antiquiſſimorum Cõciliorum ſententijs ſcatèt. Hortatus eſt etiàm Principes, vt armis omnibus Pontificem & Cardinales oppugnarent, & in eorum ſanguine manus lauarent ſuas. Hęc non erant hominis Euãgelici, ſed ſanguinarij: nec ſic prophetę & Apoſtoli, immò nec Chriſtus ipſe ſuum Euangelium auſpicatus eſt.

Cùm autem didiciſſet Louanieñ primùm, deindè Colonienſes Theologos ipſius ſcripta damnâſſe, licèt Louanienſes quandoquè Auguſtæ reuerentèr ſibi poſtulâſſet Iudices, in vtroſque more ſuo egregiè inuectus eſt, plus ſibi vni arrogãs iudicij & eruditiõis, quàm tot egregijs viris. Scripſit etiàm acerbè in alios quoſdam, ità vt Leo Põtifex, vir alioquì mitiſſimi ingenij, cernens hominem apud Germanos ſurſùm deorſùm miſcere omnia, nec vllis admonitiõibus poſſe à cœptis reuocari, tãquàm morbidum membrum ab Eccleſiæ corpore anathematis ferro præciderit. Tum verò ille tanta animi impotentia ſcripſit in Pontificem, vt Catholicę aures ferre non ſuſtineant. Sub hoc quoquè tempus edidit Captiuitatem Babylonicam, in qua prçter alia Boëmos & Grçcos tuetur, & nõ hos, ſed Romanos dicit *Luterus ſcribit in Colonienſes & Louaniẽſes.* *Edit Captiuitatem Babylonicam.*

hereticorum loco haberi oportere. Porrò Carolus Cæſar vbì percepit Pontificis ſententia dânatos Luteri libros,ſeueris propoſitis edictis iuſſit eos flammis abſumi:id quod etiàm factum eſt per Brabantiam, & in aliquot Imperij ciuitatibus &c.

Luteri libri exuruntur.

Conuentus Vuormatienſis.

ANNO 1521.vocatus Luterus ſub publica fide Vuormatiam,vbì frequentiſſimus habebatur principum conuentus,cùm de animi pertinacia nihil remitteret,diceretq; intolerabili ſuperbia,ſe neq; Pôtifici,neq; Concilijs ſolis credere, Carolus Cæſar memorabili inſignis pietatis exêplo ſua manu ſcripſit ad Principes inibi congregatos ſententiam ſuâ, aitq; ſe regna,facultates, vires ſuas omnes, corpus quoquè & animam impendere ſtatuiſſe, nè tam improbus Luteri conatus vltrà progredi poſſit, iuſſitq; Luterum quàm primùm illinc abſcedere. Atq; vtinàm pijſſimus princeps ab ea ſententia non fuiſſet deductus etiàm Catholicorum dynaſtarum precibus, qui putabant mitiùs agendum cum Lutero, nè res in tumultus & turbas horrendas euaderet. Hoc quidem tum conſultum videbatur,ſed rei euêtus docuit veriſſimû eſſe, q̃d ait ille, Principijs obſta:ſerò medicina paratur,Cùm mala per longas inualuêre moras. Non eſt crudelitas ſeuire in membrum morbidum,nè ſerpat côtagio, & corpus omne inficiatur.Luterus autem ex Vuormatia diſcedens, in ipſo itinere per quoſdam amicos & fautores mirabili calliditate interceptus eſt, & mox longè lateq; ſparſa ſama,contra datam fidem publicam eum atrociſſimè vinctum abductum eſſe. Etiam paſsìm, præſertìm Vuormatiæ,omnia ad ſeditionem ſpectabant,donèc rei veritas comperta eſt. Ductus eſt autem Luterus iuſſu Friderici principis ſui Alſtadium, vt ferunt, quod oppidum ex eo euentu Luteri Patmos

Carolus V. ſtatuit reprimere Luterum.

Luterus fingitur captus

Luteri Patmos.

mos ab amiculis eius vocatum eſt:Ibì ille importunus monachus ſecurè in arce deliteſcens,multa ſcripſit digna tali viro.Inter alia hortatus eſt,vt adoleſcentes vitent Philoſophiam & Theologiam ſcholaſticam,ceu animæ mortem, Thomamq; Aquinatẽ aſſerit multa hęretica ſcripſiſſe:Quid ad me,inquit, quòd bullarum Epiſcopus eum canonizauit?Sic vocans Romanum Pontificem, qui Thomam diuorũ catalogo adſcripſerat,longè vtiquè ſaniori iudicio, quàm eum Luterus hæreticus hæreſeos damnârit. *Dehortatur à ſtudio Philoſophiæ.*

Scripſit ibidèm librum de abroganda Miſſa priuata ad fratres ſuos Auguſtinianos Vuittenbergẽſes, qui primi omnium Miſſas abrogauerãt,quos hortatur, vt in eo incepto contra conſcientiæ accuſationem perſiſtãt,ſicut & ſe in quibuſdam feciſſe ait .An non verò mirum eſt,dum talia legunt homines,poſſe vel ad momentum in eius viri doctrina permanere? An nõ perſpicuum eſt,omninò perire velle eos, quĩ tali homini,qui contra cõſcientiam ſuam ſe in pleriſque feciſſe affirmat,auſcultent?Pugnare cũ contra conſcientiam à malis deterrentẽ,quid eſt aliud, quàm rebellem eſſe lumini, nec velle obtemperare veritati,ſed ea contempta, eò conniti, vt liceat quicquid libet?Porrò in abroganda Miſſa & tollẽdo ab Eccleſia iugi hoc ſacrificio multus profectò Luterus fuit,vt ęa res pleriſque non dubiam faciat fidem è propinquo imminẽtis Antichriſti, qui iuge ſacrificium prorsùs abolebit. *Lib. de abroganda Miſſa.*

Eodem anno etiàm Pariſienſes Theologi in ſolenni conuentu Luteri ſcripta damnârunt, licèt lõgè ſecùs Luterus & eius amiculi ſperâſſent. Contra hos ſcripſit Philippus Melanchthon iuuenis Apologiam pro Lutero,hac inſcriptione: *Aduersùs furioſum Pariſienſium Theologaſtrorũ decretũ &c.*Eiuſmodi *Pariſienſes damnãt Luterum.*

modeſtia tum Luterus, tum eius ſectatores omnes ferè ſemper vſi ſunt, quam vtiquè non à Chriſto, ſed illo qui rex eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ, didicerunt. Scripſit etiàm in eos Luterus atrociſſimè ſermone vulgari, vt vulgus indoctum in eos concitaret. Amici quoquè ei9 ſcurrilem edidêre libellum ſub nomine facultatis Theologicæ Pariſieñ. Iſtud enim hominum genus non ferè niſì mendacijs, probris, contumelijs, conuicijs, ſcômatîs, lœdorijs agere nouit cum aduerſarijs, & interìm vocant ſe homines pios & Euangelicos, & qui puram doctrinam in lucem reuocârint.

Luterus cōtra Pariſiēſes.

Hoc anno Carolus Imperator Vuormatiæ grauiſſimum edictum contra nouatores orthodoxæ & Catholicæ religionis promulgauit, in quo inter cætera dicit Luterum non hominem, ſed diabolum ſub humana eſſe ſpecie, qui in perniciē humani generis permultas olìm damnatas hæreſes in vnā ſentinam congeſſerit. Quod quidem tam fuit verum, vt talem virum aliquid potuiſſe apud Germanorum hactenùs ſummæ cōſtantiæ & integritatis nationē, illijpſi nationi ad ſempiternam hauddubiè ceſſurū ſit ignominiam & confuſionem.

Caroli V. de Lutero ſententia.

Et eſt profectò mirum, tam facilè in ſuam ſententiam eum pertrahere potuiſſe inprimìs Saxoniç fortiſſimam gentem, quam olìm Carolus Magnus triginta annis vix eò adigere potuit, vt relicto dæmonum cultu, Chriſto nomen darent, à quo etiàm poſteà nunquàm defecerunt, ſed in ſemel ſuſcepta religione conſtantiſſimè perſeuerârunt, & ſingulari quodam ſtudio Romanæ Eccleſiæ ſemper dediti fuêre. Sed homo verſu9s ſciens ea in gente permultos his extremis temporibus nimiùm addictos ventri & potationibus, vt eos ſibi propenſiùs alliceret, laxa-

laxauit miſeris habenas, ieiunia, preces, vigilias, confeſſionem ſacramentalem,& alia pietatis exercitia,ceu papiſtica & monachorū inuenta,docuit reijcienda: quæ cùm eſſent incautis & imperitis,nec perditi hominis fraudem prima fronte aduertentibus plauſibilia,ſub prætextu verbi Dei ab illo ſeducti & miſerandum in modum euerſi ſunt,longè iam diſſimiles ſanctiſſimis maioribus ſuis,qui in Catholica fide,ità vt decebat virilem Saxonicorum pectorum conſtantiam,ſemper fortiſſimè perſeuerârunt.

Ipſo hoc anno Solymannus Turca in Pannonia Belgradum,ad confluentes Sauum atque Danubiū ſitum, inſigne atque fortiſſimum totius Hungariæ munimētum, Chriſtianis principibus inteſtina bella meditantibus,expugnauit, cùm iam anteà Amurathes eius abauus,& proauus Mahometes,magnis acceptis detrimentis, re infecta, indè diſcedere cōpulſi fuiſſent.Facilè id fuit Tyrāno,quòd inter Ludouicum regem iuuenem & proceres Pannoniæ parùm conueniret,ideoque nulla firma præſidia hoſti barbaro oppoſuiſſent. *Belgradū expugnatur à Turca.*

Eodem anno Ferdinādus archidux Auſtriæ vxorem duxit Annam regis Hungariæ filiam, itemque Ludouicus Hungariæ rex,Ferdinandi ſororem Mariam.

Per id ferè tempus ortum eſt cheu bellum inter Carolum Imperatorem & Galliæ regem Franciſcū, quod quàm funeſtū fuerit Reipub. Chriſtianæ, vel eo ſolo nomine,quòd interim dabatur magna opportunitas Lutero & eius aſſeclis noua dogmata magis magiſq; in vulgus ſpargendi, nemo vllis vnquàm verbis conſequi poſſit. Quòd ſi duo illi potentiſſimi principes aut vires ſuas coniungere, aut ſaltem rex Franciſcus à bello abſtinere voluiſſet, fa- *Bellum funeſtū Chriſtianorū.*

cilè hæreſes omnes in ipſis ſuis initijs oppreſſæ fuiſſent. Sed peccata noſtra diuinam in dies prouocabant iuſtitiam, quæ tandèm malo dæmoni fecit poteſtatem Eccleſiam perturbandi & diuexandi: atq; vtinàm vel ſerò ſapiant Phryges.

Hoc etiàm anno Mediolanum ereptum eſt Gallis, & paulopòſt anno 1522. Leo pontifex atrocis toxici abreptus violentia, exceſſit è corpore, cuius locũ obtinuit Hadrianus Florẽtius Batauus, vir inſigni tũ doctrina, tum morũ integritate, præceptor quõdàm Caroli Imperatoris: cuius etiàm iã tũ Cardinalis ſingulari prudẽtia, abſente Carolo pturbatę Hiſpanię reſtituta iã antè fuerat trãquillitas. Carolꝰ eñ in Germaniã abiturꝰ ex Hiſpanijs, cũ regia authoritate in pcuratiõe vtriuſq; Hiſpanię eũ reliquerat.

Leo X. moritur.

Anno 1522. Rex Danorum Chriſtiernus ſuæ crudelitatis profugus, cum Iſabela Caroli Cæſaris ſorore Mechliniam venit: nec diù pòſt ſuperuixit Iſabela, ſepulta Gandaui apud D. Petrum. Cùm rex ille è Dania aufugit, iam illum præceſſerat Archiepiſcopus Lundenſis Georgius Schotborch, cuius paulò antè meminimus, fugiens eius regis tyrannidem. Et eccè dum moratur *Aemſterdami in Hollandia, rex quoquè Chriſtiernus eò peruenit, ibiquo Archiepiſcopum exulem inuenit, & quem paulò antè crudelitèr pſecutus erat, iã familiaritèr allocutus eſt in ſolo peregrino, obſtupeſcẽte Epiſcopo ad tã ſubitã regis calamitatẽ. Poſſunt eo exẽplo admoneri, qui pſenti fortunę nimiùm fidẽtes, inſoleſcũt, & ad crudelitatem & tyrannidem ſua potentia abutuntur, perindèàc ſi Deo non ſint curæ res humanæ.

Chriſtiernus rex regno pellitur.

Circa hęc ferè tempora Henricꝰ Anglię rex VIII. ſcripſit in Luterũ, eoq; noĩe à Põtifice & ampliſſimo Cardinaliũ ſenatu, Cath. fidei defenſor appellatꝰ eſt.

Per id quoq; tẽpus Luterꝰ è Patmo ſua redijt Vuit-

tenbergá. Porrò interim dũ ille abeſſet, quiddã mirè ridiculũ accidit Vuittébergę. Carolſtadius eſt & Melanchthon pcipui Luteri diſcipuli & ſymmyſtę, hauſta occaſiõe ex ſcriptis Luteri, ſtudioſis adoleſcétibus pſuasêre nõ eſſe dandã operã Philoſophię, Platonẽ, Ariſtotelẽ, Ciceronẽ, & id genus alios non nisì mera ſcripſiſſe commenta & impoſturas, eoq; libros eorũ Vulcano cõſecrãdos: vni ſacrorũ Bibliorũ lectiõi vacandũ: neq; fas eſſe hoĩem Chriſtianũ literis deditã actitare vitã, faciendũ oĩbus, quod in Geneſi dictũ eſt, In ſudore vultûs tui veſcéris pane tuo. Nemini dubiũ eſſe poteſt, quin ob ſtultiſſimã animi arrogãtiã illi grãdes Sophi ad tã abſurdã & plùs q̃ anilẽ delirationẽ deuoluti ſint, cùm certũ ſit magnã eſſe liberaliũ artiũ & Philoſophię ad multa opportunitatẽ, modò qs rectè & moderatè illis vtat. Scripſerat Luterus in libello ad Germanicã nobilitatem, Ariſtotel. Phyſica, Metaphyſica, Ethica, pſsùs aboleri debere. Ex hoc fonte hauſerãt hãc ſuã pclarã doctrinã Carolſtadius & Melãchthõ. Et vt magìs inſaniã pderẽt ſuã, Carlſtadius ex Archidiacono factus eſt agricola in rure Vuittẽbergẽſi, Melãchthon in piſtrino artẽ piſtoriã meditabat: plerìq; adoleſcẽtes, artiũ liberaliũ cõbuſtis libris, mechanica opificia cõplexi ſunt. Deniq; hac pdigioſa illorũ homuncionũ temeritate eò res perducta eſt, vt multis locis Scholæ clauſę tenerent annis aliquot. At Luterus Vuittẽbergã è ſua Patmo reuerſus, Philippũ hoc noĩe caſtigauit, Carolſtadiũ ex ditiõe Vuittẽbergeñ exegit, libroq; edito aſſeruit Philoſophiã in ſe bonã eſſe. Nam mirè ille homo in dictis & ſcriptis ſuis varius & incõſtans, ſibiq; idẽtidẽm planè cõtrarius fuit, q̃d neq; amici eius vnq̃ negare auſi erũt, nisì planè frontẽ pfricuerint. Et vel hoc vno argumento ſatìs ſuperq; licet intelligi, quo ſpiritu fuerit agitatus, Per

Carolſtadius et Melanchthon delirant planè.

Gen. 3.

Luterus oppugnat Ariſtotelẽ.

Clauduntur Scholæ.

Damnat quod antè probauerat.

Per idem tempus etiàm publicè pro concione damnauit fratrum ſuorum Auguſtinenſium Miſſæ abrogationem, cùm id factum antè probâſſet: ſed doluit homini arrogantiſſimo, quòd ipſius iniuſſu factum fuiſſet. Scripſit etiàm valdè ſcurriliter & ſeditiosè in Bullam Leonis X. Porrò omnis oblítus pudoris & modeſtiæ, petulantiſſimè & maledicentiſſimè inuectus eſt in Angliæ regé, cuius liber Germanicè cōuerſus per Hieronymum Emſerum, multùm ipſius infauſto Euangelio derogabat. In eo libro, incredibili ſtultitia & arrogantia tumidus inter cætera ità ait: Diuina maieſtas mecum facit, vt nihil curem, ſi mille Auguſtini, mille Cypriani, mille Eccleſiæ Henricianæ cōtra me ſtarent. Obſecro, quæ hæc verborum monſtra & portenta ſunt? Et tamen habuit permultos homo miſer, qui quicquid vel dixiſſet, vel ſcripſiſſet, putarent planè eſſe Euangelicū. In eodem libro iactitat ſe de Miſſa triumphâſſe, atque ità ex cōſequenti de toto Papatu. Sed hoc proculdubiò non alio quàm ipſius Antichriſti ſpiritu homo nefarius dicere potuit. Ná de Miſſa ad breue tempus triumphabit Antichriſtus, cùm tollet iuge ſacrificium, quo nihil ſanctius, nihil hominum ſaluti conducibilius habet Eccleſia. Væ deploratiſſimo iſti ſeculo, quod tantum ſcelus ferre potuit. Et tamē cùm hæc ſcriberet, nondùm excuſſerat cucullum. Addidit deniquè eodem libro: Dogmata mea ſtabunt, & Papa cadet. Sed mentita eſt iniquitas ſibi. Nam paucos hodiè etiàm inter ſectarios reperias, qui Luteri dogmata per omnia ſequantur: & tamen Papæ manet ſua dignitas, iampridèm extincto Lutero cum pleriſque dogmatibus ſuis permultis in locis. Multa alia pijs auribus intoleranda ſcribit eo libro deterrimus pſeudomonachus ille, quę hîc com-

Scribit in Angliæ regem.

Nota intolerandam arrogantiã.

me-

memorare non libet. Nec eſt mirum, quòd ille talia ſcripſit: ſed mirum eſt, talia ſcribenti quenquàm fidem commodare potuiſſe. Eodẽ anno librum edidit hoc titulo, *Aduersùs falsò nominatum Eccleſiaſticorũ ſtatum, Papæ & Epiſcoporum.* In hoc libro ſe Euangeliſtam & Eccleſiaſten Dei vocat. In Prologo ſic habet: Doctrinam meam ego nolo iudicari à quocunque, nec ab angelis omnibus. Cùm enim certus de ea ſim, volo per eam & veſter (ſcilicèt Papæ & Epiſcoporum) & angelorũ quoquè iudex eſſe &c. Verùm quis ſatìs explicare poſſit, quotiès ille doctrinã ſuam, de qua hìc certum ſe iactat, paulo momento non ſemèl mutauerit, modò aſſerens quod antè negauerat, modò negãs, q̃d aſſeruerat? Si certus fuit, vt ait, de doctrina ſua, cur totiès eã mutauit? Sed aſtutè facit, quòd nullum vult pati iudicem, vt ſub hoc prætextu liceat ei ſcribere quicquid libet. An non pudet Chriſtianos homines tam prodigioſæ temulentiæ nugatorem eſſe ſequutos? In eodem libro ſeditioſiſſimè ſcribit in Epiſcopos, nec opùs eſt omĩa hùc adſcribere, quæ ſinè piaculo vix commemorari queant: vſqueadeò homo ille præ ira & furore nuſquàm ſibijpſi temperare potuit. Iam traditus erat ſatanæ, à quo miſerè exagitabatur. Per id quoquè tempus vertit nouum Teſtamẽtum Germanicè, ſed fide peſſima, multis immutatis, demptis, additis: quæ verſio, dici non poteſt, quàm pernicioſa fuerit, præſertìm imperitæ multitudini. Nam etiàm fœminæ quædam hinc tantos ſibi ſumpsêre ſpiritus, vt contemptis Theologis quibuſcunque, non dubitârint contra Pauli prohibitionem publicè concionari. Iactabat quoquè Luterus cum ſuis, nunquàm anteà Germanis ſyncerè prædicatum fuiſſe Euangelium, ſe autem verum proferre Euangelion. Sed abſit, vt

Luterus ſe Euangeliſtam vocat.

Vertit nouũ Teſtamentũ mala fide.

1. Cor. 14.
1. Tim. 2.

Fœminæ cõcionantur.

pijſſi-

pijſſimos Maiores noſtros credamus Euangelij veritate caruiſſe, qui certè Euangelij ſynceritatem ab ijs docti ſunt, quibus Luterus ne matulam quidem porrigere dignus ſit. Porrò quàm bellū Germanis Euangelium Luterus attulerit, ſuo nunquàm præſtando damno Germània iampridèm experta eſt. Habuiſſent hîc Germani prēſertìm principes, iuſtiſſimam excandeſcendi cauſam, quòd non dubitaret ille ſuperiorum temporum optimos & integerrimos principes tam intoleranda proſcindere contumelia, quòd Euangelij fuerint expertes. Nam ſi id verum eſt, omnes Maiores illorum idololatræ permanſerunt: quo quid poſſit dici contumelioſius? Erant tum temporis nō pauci, qui vt Luteri dogmata latiùs diſſeminarent, ſuā concionandi operā paſsìm gratìs offerrent. Typographi quoque Luteranorum lucubrationes ſuis impenſis politè & emendatè admodùm, porrò Catholicorum malignè & deprauatiſſimè, alienisq; ſumptibus excudebant. Ità breuì magnos habuit progreſſus Luteri doctrina: qua factum eſt, vt mortales paſsìm inſanire iuuaret.

Adrianus Papa VI.

Hoc anno, vt paulò ſuperiùs diximus, Pontificatum inijt Adrianus natione Batauus, Caroli in Hiſpanijs vices tum gerens, virtute ac fama Cardinalibus Romæ, non facie, notus. Is è tenuibus parentibus Vltraiecti natus, Louanij ſtudendo tātum profecerat, vt inter Theologos Louanienſes facilè deincèps primus haberetur: eaq; de cauſa & quòd ſingulari morum grauitate eſſet, in præceptorem Caroli V. aſſumptus, ac in Hiſpaniam profectus, ibique Epiſcopus & Cardinalis creatus, Caroliq; abſentis poſteà ibidèm vices præclarè admodùm gerens, in ſummum pontificem magna Cardinalium conſenſione eſt ſublimatus, retento priſtino nomine. Nam

&

& anteà Hadrianus Florentius dicebatur.

Eodẽ anno à Cæſarianis capta & direpta eſt Genua, Liguriæ vrbs inſignis & opulẽta. Indè accidit, vt Adrianus pontifex, cùm ex Hiſpanijs eò appuliſſet, nulla afflictorũ ciuiũ lætitia ſit exceptus. Adrianus eñ magnis precibus populi Romani & cohortatione ſenatûs Romã eo anno felici nauigatiõe deuectus eſt. Cùm aũt cognouiſſet Rhodũ à Turcarũ ducẽtis millibus acerrimè oppugnari, volebat quidem ferre opẽ, ſed pecuniæ inopia retardabat. Itaq; Rhodiẽſes omni deſtituti auxilio, cùm aliquot mẽſes vrbẽ fortiſſimè defendiſſent, & multa Turcarũ millia ſtrauiſſent, tãdèm certa pactiõe vrbẽ atq; inſulam barbaro hoſti dediderũt, qui eã cõſilij ingẽtis & perdifficilis belli occaſionẽ audactèr ſuſceperat, ꝙ Chriſtianos reges inteſtinis occupatos bellis didiciſſet. Magnam eius inſulæ amiſſione Reſpub. Chriſtiana & ignominiam & cladem accepit, atq; vno eodemque tempore, irato DEO, foris ditiones Chriſtianorum à barbaris, intùs religio ab hæreticis oppugnabatur. Certè oportuit altùm ſtertere, quos tot calamitates & incommoda non excitârunt.

Genua diripitur.

Rhodus à Turcis occupatur.

Sub hoc ferè tempus principes aliquot Catholici cùm viderent vulgus Luterana noui Teſtamẽti verſione facilè in hæreſes illici, ꝓpoſitis edictis, omnibus ſubditis ſuis eius lectione interdixerunt. Auſus fuerat Luterus ex Canone ſcripturarum noui Teſtamenti reijcere Epiſtolam ad Hebræos, Epiſtolam D. Iacobi, quam ſtramineam ille impurus nebulo appellauit: Epiſtolam Iudæ, & Diui Iohannis Apocalypſin, quæ, teſte Diuo Hieronymo, tot habet ſacramẽta, quot verba. Atquì verò poſt annos quinq; primã verſionẽ ſuam Luterus ipſe pleriſq; locis mutauit, idq; adeò, vt ex ſolo Matthæi Euãgelio quidã anno-

Teſtamentum Luteri interdicitur.

annotauerint loca trigintaſex. Quàm verò multis locis ille ſcripturam ſacram malè vertẽdo deprauârit,annotatum eſt à doctis quibuſdam.

Per id quoquè tempus ſcripſit librum de vita cõiugali,ſanè turpiſſimum.Vbi inter cætera ait impudentiſſimè, omninò neceſſarium eſſe omnibus rei Venereæ vſum, magìs etiàm quàm cibum, potum, ſomnum,&c.Atq; idcircò teneri monachos & moniales,poſthabitis votis ſuis,nuptijs operá dare &c. Atque cùm hæc ſcriberet, nondùm excuſſerat cucullum:itaq; huiuſmodi paradoxis iter ſibi muniebat ad illas præclaras ſuas nuptias, quas iam animo meditabatur.Sed ô Deus,vbì fuère hominum mentes & oculi,cùm talia,tam execranda,in eius hominis libris lectitarent? O horrendam Dei vindictam, vſqueadeò occæcari.

Luteri os impurum.

Anno 1523.cùm percepiſſet Luterus principes Catholicos ipſius nouum Teſtamentũ damnâſſe & pſcripſiſſe,tanta acerbitate in illos ſcripſit librũ de ſeculari poteſtate,vt in Eccleſiaſticos videri potuerit modeſtia quadam vſus fuiſſe.Erat in tùto loco apud principem Saxoniæ opulentum & potentẽ, quę res eius effreni audacię calcar addebat. Auſus eſt in illo libello ſcribere,principes vtplurimùm eſſe vel præcipuos moriones,vel deterrimos nebulones. Quis verò Catholicus tale aliquid ſinè ſumma omniũ offenſione ſcriberet?Atque hęc Luteri contumelia ad ipſum quoquè Carolum Imperatorem & principes omnes pertinebat. Incredibile dictu eſt, quanta in hoc monſtroſo homine fuerit conuiciandi & mentiendi libido. Doctor Iohannes Dietenbergius, vt alios taceamus,in duabus duntaxàt Confutationibus,conuicit eum 874. mendaciorum, quod poſſet incredibile videri illis,qui eius hominis ſcripta non lege-

Luterus in principes Catholicos.

Cõtumelia ſumma in principes.

legerunt.Sed quid nō auſit,qui nihil nō auſus fuit?

Hoc anno tormēti ictu in arce ſua Lantſtal periit Frāciſcus Sickingius vir nobilis, & Luteri inprimis ſtudioſus.Is bellū indixerat Epiſcopo Treuirēſi,obſeditq; Treuiros,ſed induſtria Epiſcopi qui tū in ea vrbe erat,conatꝰ eius irriti fuêre. Nec diu pôſt ab Epiſcopo Treuirenſi & fœderatis aliquot principibus obſeſſus,temeritatis ſuæ pœnas dedit. Celebre nomen ſibi ille cōparârat aliquot proſperis rerum ſucceſſibus.Nam Lātgrauio Haſſiæ adhùc puero grauiſſima intulerat damna,& vrbem Metenſem longè florentiſſimā ad detrimentoſas pacis conditiones adegerat. Multùm in eo fiduciæ & ſpei collocârat Luterꝰ,adeoq; plus q̈ in vllo principe, quéadmodùm ipſe Luterꝰ clā ſcripſit Vldrico Hutteno. *Franciſcus Sickingius perit.*

Hoc anno Bruxellis, quę eſt Brabantię præclara vrbs,duo ꝓfeſſiōis Auguſtinianæ ob Luteri dogma flammis exuſti ſnnt.Illos verò Luterani non alio q̈ martyrū loco habēt, quéadmodùm etiàm Iohannē Huſſium & eius farinę alios hæreticos. Habet em̄ & diabolus martyres ſuos. Porrò martyres Chriſti pœna nō facit,ſed cauſa,vt ꝑclarè inquit Auguſtinꝰ. Quam ſibi pacem ꝓmittunt inimici fratrum?inquit ſanctiſſimus ille martyr Cyprianus libr. de vnitate Eccleſiæ.quę ſacrificia celebrare ſe credūt æmuli ſacerdotū? An ſecū eſſe Chriſtū cùm collecti fuerint opinantur,qui extra Chriſti Eccleſiam colliguntur? Tales etiamſi occiſi fuerint in confeſſione nominis, macula iſta nec ſanguine abluit. Inexpiabilis & grauis culpa diſcordię nec paſſiōe purgat. Eſſe martyr nō poteſt,qui in Eccleſia nō eſt.Et poſt pauca:Cum Deo manere nō poſſunt,qui eſſe in Eccleſia Dei vnanimes noluerūt.Ardeāt licèt flammis,& ignibꝰ traditi vel obiecti beſtijs animas ſuas ponāt:nō erit illa *Luterani duo martyres,ſcz.*

fidei corona,ſed pœna perfidię:nec religioſæ virtutis exitus glorioſus,ſed deſperatiōis interitus.Occidi talis poteſt,coronari non poteſt. Hæc ille.

Borbonius à Gallo deficit. Eodem anno Carolus Borboniæ dux,à Gallorũ rege Franciſco ad Carolum Imperatorem cum aliquot Galliæ nobilibus defecit,magno Franciſci regis incommodo.Idem tamen Borbonius infelicitèr attentauit Maſſiliæ occupationem, atque indè non ſinè ignominia diſcedere compulſus eſt.

Nota facinus inſigne. Hoc anno quidam ciuis Torgauienſis, ex monaſterioNymicenſi nouem virgines ſacras clàm Vuitenbergam adduxit,omnes genere nobiles,quarum vnam non longè pòſt Luterus inceſtis nuptijs ſibi copulauit. In huius ciuis & nefarij facinoris defenſionem libellum edidit Luterus. Alios quoquè duos libros conſcripſit, alterum ad Pighardos,ad Huſſitas alterum,videlicèt vt ægerrimè faceret Romanæ Eccleſiæ,cùm tamen ante paucos annos eoſ ipſos ceu hæreticos & ſchiſmaticos publicis ſcriptis egregiè eſſet inſectatus.

Inter alia multa,q̃ hoc anno ſcripſit Luterus, etiàm libellũ edidit de Cõmuni fiſco.In hoc bona ferè oĩa totius Cleri addicit huic fiſco communi.Hoc eñ pacto facilè animaduertit ſe magnã apud principes & magiſtratus ciuiles gratiã inıturũ, ſi eccleſiaſticorum bona ipſis adiudicaret.Sed reuerà ex eiuſmodi rerũ Eccleſiaſticarũ occupatiõe nõ ſolùm nihil locupletati,ſed magìs etiàm ſuis opibus pleriq; exuti videñt.Quę eñ Deo ſemèl dicata ſunt, in ꝓphanos vſus nunquàm ſinè periculo transferuntur.

Comitia Norinbergæ. Eodẽ anno habita ſunt Comitia Norinbergę,quibus etiàm legatus Põtificis Adriani Frãciſcus Cheregatus interfuit.Et licèt põtifex operã ſuã liberaliter offerret Germanię,vtpotè dulciſſimę patrię ſuę, ta-

tamē magìs exulcerati ſunt eius humanitate animi Luteranorū. Prodijt tū liber centū grauaminū Germaniæ, authoribus Luteranis, vt nihil intentatū relinquerent, quod faceret ad conflandā inuidiā Pontifici & Eccleſiaſticis. Porrò in his Comitijs decretū fuit, vt cōtra Luteri nouationes Catholici eccleſiaſtæ vterentur receptis Eccleſiæ doctoribus, & probatis Euangeliorū expoſitiōibus, quod Luterus mira vafricie ità interpretatus eſt, vt populus putârit principes ab ipſo ſtare, cùm tamē id eſſet falſiſſimū.

Non diù pôſt mortuus eſt Adrianus Pontifex, vir certè longiori vita dignus: in eius locum ſucceſſit Clemens VII. è familia Medicea. *Adrianus pontifex moritur.*

Anno 1524. Frãciſcus Gallorū rex ingentes coêgit copias, quib⁹ Prouinciā à Cæſarianis fruſtrà tentatā tueretur. At vbì cognouit re infectā diſceſſiſſe Cæſaris militē, ipſe animū ad mediolanū repetendū adiecit, nec voto fruſtrat⁹ ſuo, Mediolano pótitus eſt. Indè verò infelicitèr Ticinēſi oppugnatiōi aliquot mēſes dedit, nulla re memorabili cōfecta. Erat Ticini præſidium Germanorum, duce clariſſimo Antonio Læua Hiſpano. *Mediolanū capit Galelus.*

Hoc anno 26. Ianuarij Lucernę fuit Heluetiorū cōuent⁹, in quo vet⁹ religio & Eccleſię rit⁹, ceremōiæ & inſtituta, iuſſa ſunt inuiolata retineri. Iá eñ Zuinglius eā gentē ad res nouas cōcitare cœperat, cuius impia dogmata id tēporis ſoli ferè Tigurini ſequebant. Inter alia docebat Zuingli⁹, abolendas è tēplis imagīes, & Miſsā tanq̃ impiā abrogandā. quod vtiq; nihil erat aliud, q̃ Antichriſti agere antecurſorem, q iuge ſacrificiū, q̃d in Miſſa fit, auferet ad breue tēp⁹. Multū ſudatū eſt à Lutero & ei⁹ tota poſteritate, malo dęmōe id agēte, vt Miſſa in ſummā apud oēs horrorē, abominationē, contēptū adduceret, & magnos *Conuentus Heluetiorum.*

ea res ſucceſſus habuit in Europa, dum interìm barbaræ natiões apud Antipodes & hactenùs incognitas regiones veterem religionem & Miſſæ ſanctiſſimum ſacrificium ſumma alacritate & deuotione cõplectuntur. Porrò quid lucri fecerit hic noſter orbis ſacroſancta miſſa abroganda, partìm iam res ipſa abundè declarauit, & maiori ſuo malo ſentiet poſteritas.

D. Bennonis reliquiæ eleuantur. Hac ferè tempeſtate Bennonis olìm Miſnenſis Epiſcopi, quẽ pauló antè Adrianus põtifex diuorũ catalogo adſcripſerat, oſſa & reliquię venerabilitèr è vetuſto terrę tumulo eleuatę ſunt, & annuæ feriæ in eius honorẽ inſtitutę. Id ſupra modum malè habuit Luterũ, quòd cerneret multùm ſuis conatibus detractũ iri ea antiquę pietatis fama & obſeruantia. Mox ergò libellũ edidit hac inſcriptione: *Aduersùs nouum idolũ & antiquum diabolũ, qui Miſnæ exaltandus eſt.* *Nota Luteri deploratã inſaniam.* Ità ille inſanus nec diuis quidẽ iam beata apud Chriſtum inmortalitate fruentibus parcendũ putauit. Nõ ſunt cõtaminãdę pię aures atrociſſimis maledictis & cõtumelijs, quibus in hoc libello tum in Bennonem ipſum, tum in alios quoſdam diuos homo nefarius incurrit. O pudendã huius æui ſocordiam, quę hoc monſtrum ferre potuerit.

Zuinglius diſcedit à Lutero. Per hoc tempus Zninglius nõ contentus à Lutero dici Luteranus, ſed ipſe potiùs de ſuo nomine ſectã auſpicari cupiẽs, nõ ſolùm Catholicos trãſſubſtantiatiõis aſſertores, ſed etiàm Luterũ ipſum, vnà cũ pane & vino verũ Chriſti corpus & ſanguinẽ in Euchariſtia haberi dicentẽ, oppugnare cœpit. Hoc quidẽ peſſimè habuit Luterũ, & hęc res occaſionem ꝓbuit atrociſſimę illi inter Luteranos & Zuinglianos digladiationi, quę in hunc vſq; diẽ cõponi non poteſt. Rectè hoc permiſit ſapiẽs & bonus Deus, vt Lute-

Luteri arrogantia à ꝓprio diſcipulo cóprimeretur, & mortales omes intelligerét, rectiſſimè dixiſſe D. Hieronymũ,ſcripturas nó in legendo, ſed in intelligendo conſiſtere.Ab vtraq; enim parte iſti ſectarij verbũ Dei crepant,ſcripturas certatìm ꝓferunt: & tamen cùm certiſſimũ ſit,non poſſe vtroſq; verum docere dum cõtraria dicũt,at nihilo minùs alij alijs cedere nolunt,& vtriq; praua ſcripturæ diuinæ interpretatiõe & ſe & ſuos omes miſerabilitèr perdũt, cùm vtroſque rectè iam olìm damnárit hodieque damnet Catholica fides,qua certiſſimè credimus,in Euchariſtia ſub ſpeciebus panis & vini poſt Chriſti verba in ſacrificio ꝓlata,ipſiſſimũ Chriſti corpus & ſanguinẽ ſubſtantialiter cõtineri, etiàm extra ſumptionẽ,cùm hoc ſacramentũ non nisì omnipotenti Chriſti Ieſu ſermone cõficiatur.A Lutero hac in re iam antè diſſẽſit Andreas Carolſtadius, & cùm à Lutero acritèr repræhenderetur Ienæ, quòd Eccleſias ſcilicèt Luteranas turbaret, ille ſe contra ipſum ſcriptũ,ſuamq; ſententiam defenſurum reſpondit. Tum verò Luterus, vt erat cõtendendi auidus, aureum illi nummum dedit, vt faceret quod minabatur. Poſteà libellos aliquot Carolſtadius Baſileæ edidit,quorum ſumma erat,non eſſe Chriſti corpus naturalitèr in Euchariſtia, nec tamen Zuinglij ſententiã ſequebatur,ſed noua interpretatioue ait, ꝓnomine demonſtratiuo, HOC EST, demonſtràſſe Chriſtũ corpus ſuũ menſę aſſidés, nõ aũt ſub panis ſpecie contentũ.Hanc ſtultiſſimã opinionẽ Anabaptiſtę quidã amplectebãtur, & Zuinglij atq; Luteri interpretationẽ reijciebãt.Porrò Zuinglius Carolſtadiũ dicebat veritatẽ quidẽ agnoſcere, ſed qa troporũ vim ignoraret,verba nõ recto ordine collocare.At ridicula fuit ea Zuinglij oratio, qui iã ſibi de.

In Dialo. aduersùs Luciferianos.

Carolſtadius contra Luterum.

Nota mirabilem Euãgelicorum cõfuſionẽ.

Collega licèt inepto, nonnihil applaudebat: Alij Carolſtadij expoſitionē ceu nimìs durá & violentā reſpuebāt. Indè accidit, vt Senatus Tigurinus cauerit, nè libelli Carolſtadij in vrbe ſua venderentur.

Præcones Euangelici inter ſe tumultuantur.

Luterus verò Zuinglij expoſitionem libello quodam confutauit. Ità nimirùm ſpiritus vertiginis in Luterum & eius præclaram ſobolem immiſſus, repentè multas ab illis extorſit abſurdiſſimas verborum cœnæ Domini interpretationes, alias ab alijs, & ſimul omnes à Catholicæ Eccleſiæ ſententia diſcrepantes: ortumque eſt implacabile bellum inter iſtos factioſos ſpiritus, qui cùm omnes iactitent ſe veritatem demùm in lucē protuliſſe, à veritate ſunt prorſus alieni, & interìm miſerrimā & rudem plebeculam in diuerſas factiones & opiniones diſtrahunt, efficiuntq; vt iam permulti nō videant, quem potiſſimùm in hac dogmatū mirabili varietate ſequi debeant. Quis verò ſatìs deplorare poſſit, tam innumeras Chriſti Ieſu ſanguine redēptas animas, aliquot importunorū & turbulentorū ingeniorum arrogantia & philautia in certiſſimum exitiū, horrendamq; æterni ignis damnationē præcipites agi? Verùm hoc iſti perditi tenebriones ꝓ ludo habent, modò ipſi ſibi aliquod poſſint parare nomen, licèt cum ſumma hæreſeos ignominia coniunctum.

Comitia alia Norinbergæ.

Hoc anno rursùs Comitia habita ſunt Norinbergæ. Miſit eò Pontifex legatum Cardinalem Laurentium Campegium, cui aduentanti omnes ferè principes extra portā proceſsēre obuiàm honoris cauſa: ſed tamen comitèr eum precabātur, nè more ſolenni & cum ſolitis cæremonijs vrbē ingrederetur, quòd multi iā è vulgo Luteri doctrina imbuti, alienis eſſent animis in Pontificem: idq; factum eſt. Venit eò quoquè Regis Hungarorū Ludouici legatio, triſtiſ-

triſtiſſimum de Turcarum impreſſionibus nuncium adferens,& neceſſaria poſcens ſubſidia. Verùm perquàm commodè accidit Turcæ, quòd iam Germani de religione inter ſe parùm conſentirent.

Circa hæc tempora ſcripſit Luterus contra duo Cæſaris mandata,tanto furore &animi impotentia, vt morſus exitiales intentare videretur, idque tum Cæſari ipſi, tũ reliquis principibus viris, quibus ait Turcam deciès eſſe & meliorem, & prudentiorem: quoſque incunctantèr per ſummam contumeliam vocat ſtolidos,fatuos, inſanos, furioſos & amentes moriones.Sed niſi ipſe planè amẽs & inſanus eſſet, tam impotentèr in principes non inueheretur. Cui honorẽ,inquit Apoſtolus,honorẽ. Verùm id temporis Carolus Imperator grauiſſimis reb9 implicat9 fuit,ità vt nefariũ hominẽ cõprimere nõ potuerit. *Luterus cõtra 2. Cæſaris mãdata.* *Nota Luteri ſpiritũ.* *Rom.13.*

Sub hoc fermè tempus ex Hiſpanijs Carolus Cęſar literas dedit ad principes, quibus decretum Norinbergeñ Conuentûs acritèr reprę̃hẽdit,& Comitia Spirę indicta fieri vetuit,vbì principes & ordines Imperij rationẽ inituri erant cõſtituendę religionis vſq; ad tempus Concilij.Id eñ ad ipſos minimè ait pertinere.Antequàm hæ literę veniſſent in Germaniã,Legatus Pontificis Campegius,Ferdinãdus Auſtriacus,Epiſcop9 Saltzburgeñ,Duces Bauarię Vuilhelmus & Ludouicus,& aliquot Epiſcoporũ legati Ratisbonæ conuentus habuère, atque inter ſe fœdus percuſsère,quô Luteranę hereſi poſſent fortiùs ire obuiàm:multa quoquè ibì ſaluberrimè decreta ſunt pro Catholica tuenda religione,& Luteri dogmatibus profligandis & extirpandis. Legatus quoq; Pontificis Campegius,quòd intellexiſſet Cleri malam vitam multis è vulgo ruendi in hæreſes magnã prębere occaſionem,quędam decreta promulgauit, *Caroli V. literæ ad principes.* *Fœdus principum Catholicorũ.*

Collega licèt inepto, nonnihil applaudebat: Alij Carolſtadij expoſitionē ceu nimìs durā & violentā reſpuebāt. Indè accidit, vt Senatus Tigurinus cauerit, nè libelli Carolſtadij in vrbe ſua venderentur.

Præcones Euangelici inter ſe tumultuantur.

Luterus veró Zuinglij expoſitionem libello quodam confutauit. Ità nimirùm ſpiritus vertiginis in Luterum & eius præclaram ſobolem immiſſus, repentè multas ab illis extorſit abſurdiſſimas verborum cœnæ Domini interpretationes, alias ab alijs, & ſimul omnes à Catholicæ Eccleſiæ ſententia diſcrepantes: ortumque eſt implacabile bellum inter iſtos factioſos ſpiritus, qui cùm omnes iactitent ſe veritatem demùm in lucē protuliſſe, à veritate ſunt prorsùs alieni, & interìm miſerrimā & rudem plebeculam in diuerſas factiones & opiniones diſtrahunt, efficiuntq; vt iam permulti nō videant, quem potiſſimùm in hac dogmatū mirabili varietate ſequi debeant. Quis veró ſatìs deplorare poſſit, tam innumeras Chriſti Ieſu ſanguine redēptas animas, aliquot importunorū & turbulentorū ingeniorum arrogantia & philautia in certiſſimum exitiū, horrendamq; æterni ignis damnationē præcipites agi? Verùm hoc iſti perditi tenebriones ꝓ ludo habent, modò ipſi ſibi aliquod poſſint parare nomen, licèt cum ſumma hæreſeos ignominia coniunctum.

Comitia alia Norinbergæ.

Hoc anno rursùs Comitia habita ſunt Norinbergæ. Miſit eò Pontifex legatum Cardinalem Laurentium Campegium, cui aduentanti omnes ferè principes extra portā proceſsère obuiàm honoris cauſa: ſed tamen comitèr eum precabātur, nè more ſolenni & cum ſolitis cæremonijs vrbē ingrederetur, quód multi iā è vulgo Luteri doctrina imbuti, alienis eſſent animis in Pontificem: idq; factum eſt. Venit eò quoquè Regis Hungarorū Ludouici legatio, triſtiſ-

triſtiſſimum de Turcarum impreſſionibus nuncium adferens, & neceſſaria poſcens ſubſidia. Verùm perquàm commodè accidit Turcæ, quòd iam Germani de religione inter ſe parùm conſentirent.

Circa hæc tempora ſcripſit Luterus contra duo Cæſaris mandata, tanto furore & animi impotentia, vt morſus exitiales intentare videretur, idq́ue tum Cæſari ipſi, tū reliquis principibus viris, quibus ait Turcam deciès eſſe & meliorem, & prudentiorem: quoſq́ue incunctantèr per ſummam contumeliam vocat ſtolidos, fatuos, inſanos, furioſos & amentes moriones. Sed niſi ipſe planè amēs & inſanus eſſet, tam impotentèr in principes non inueheretur. Cui honorē, inquit Apoſtolus, honorē. Verùm id temporis Carolus Imperator grauiſſimis reb⁹ implicat⁹ fuit, ità vt nefariū hominē cōprimere nō potuerit. *Luterus cōtra 2. Cæſaris mādata.* *Nota Luteri ſpiritū.* *Rom. 13.*

Sub hoc fermè tempus ex Hiſpanijs Carolus Cęſar literas dedit ad principes, quibus decretum Norinbergeñ Conuentûs acritèr repręhēdit, & Comitia Spirę indicta fieri vetuit, vbì principes & ordines Imperij rationē inituri erant cōſtituendę religionis vſq; ad tempus Concilij. Id em̄ ad ipſos minimè ait pertinere. Antequàm hæ literę veniſſent in Germaniā, Legatus Pontificis Campegius, Ferdinādus Auſtriacus, Epiſcop⁹ Saltzburgeñ, Duces Bauarię Vuilhelmus & Ludouicus, & aliquot Epiſcoporū legati Ratisbonæ conuentus habuère, atque inter ſe fœdus percuſsère, quô Luteranę hereſi poſſent fortiùs ire obuiàm: multa quoquè ibì ſaluberrimè decreta ſunt pro Catholica tuenda religione, & Luteri dogmatibus profligandis & extirpandis. Legatus quoq; Pontificis Campegius, quòd intellexiſſet Cleri malam vitam multis è vulgo ruendi in hæreſes magnā pręberc occaſionem, quędam decreta promulgauit, *Caroli V. literæ ad principes.* *Fœdus principum Catholicorū.*

quibus Cleri mores reformarētur,& abuſus remo-
uerentur, quæ alij quoquè Principes grata & rata
habuêre.

Fuit apud Antuerpienſes quidam Henricus Zutphanius Prior Auguſtinianorum. Is cùm in hæreſim Luteranam,quam ſemèl abiurârat, relapſus eſſet,vltimo afficiēdus ſupplicio, perfregit carcerem, & è Brabantia Bremam profugit. Tandèm Meldorpij apud Thietmarſos hoc anno perfidiæ ſuæ pœnas dedit,flammis exuſtus. De eius ſupplicio lamentabilem ſcripſit Luterus epiſtolam ad Bremenſes, quos ille Henricus apoſtata ex Catholicis fecerat Luteranos,qui tamē poſteà ex Luteranis facti ſunt Zuingliani vel Caluiniani.

Apoſtata comburitur.

Anno 1525. Franciſcus rex Galliarum,cùm iam in quartū mēſem fruſtrà oppugnâſſet Papiā,nouis Cęſaris copijs ſuperuenientibus,prælio decertare coactus eſt. Cuius is fuit euentus,vt nobiliſſimis quibuſque Gallorum ducibus & proceribus interfectis,Rex ipſe gnauitèr pugnans, viuus in hoſtium poteſtatem conceſſerit. Ea victoria Hiſpanis & Germanis effuſiùs tum lætandi materiam præbuit,quòd in natalem Caroli Cæſaris diem,qui eſt D. Matthiæ ſacer,incidiſſet. Rex ineunte æſtate à Genua in Hiſpaniam perducitur à Carolo Lanoio, qui ea calamitate conſternatū eius animum,inijciend a meliori ſpe erigere nitebatur. Vbì in Hiſpaniam ventū eſt, Cæſar eum ſuum in conſpectū venire noluit. Id verò vſqueadeò malè habuit regē ſua ſpe iam deiectū, vt in morbū inciderit,qui ei ſupremū vitę diē allaturus videretur, nisì cū humaniſſim9 Cæſar liberali colloquio blādè & amicè cōſolat9,ꝑpediēm dimiſſurū ſe recepiſſet. Erat enī Frāciſc9 magno & excelſo animo,atq; vtinàm inter Carolū Cęſarē & ipſum ſyn-

Rex Galliæ capitur.

ſyncera & conſtans pax & amicitia conflari potuiſ-ſet, meliori certè loco hodiè eſſet Reſpub. Chriſtiana. Vterque enim princeps & longè erat potentiſſimus, & Catholicæ religionis obſeruantiſſimus. Sed hauddubiò peccatis noſtris id effectũ eſt, quòd perpetua ferè inter illos bella extitêre.

Suprà mentionem fecimus Andreæ Carolſtadij archidiaconi Vuittenbergẽſis. Is primus omnium ex ſacerdotum ordine vxorẽ duxit, ſcortum dixiſſem veriùs. In illis nuptijs Miſſa celebrata eſt, cuius totũ officium à Luteranis compoſitum fuit, tale reuerà, quod vel ſolum ſufficeret ad concitandam Dei in nos indignationem. Meritò de illis dici poterat, qui eam Miſſam celebrârunt, Fiat oratio eorum in peccatum. Cùm autem miſer ille Carolſtadius Vuittenbergæ, reuerſo è ſua Patmo Lutero, non poſſet ſua ſomnia liberè in vulgus ſpargere, obſiſtẽte ei Lutero, qui ſolus volebat pręcipuus videri, abijt indè Oramũdam ducis Saxoniæ oppidum, vbì fretus populi fauore, publicè Luterum reprę̨hendit. Id minimè ferens Luterus, tandèm effecit, vt è tota Saxonię ducum ditione profligaretur, licèt paulò antè ſummus fuiſſet Luteri amicus. Et quanuìs ipſe non minùs quàm Luterus creparet verbum Dei & purum Euangelium, tamen cedere compulſus eſt, & vitam interim agere miſerrimam cum ſua non vxore, ſed inceſta concubina, quæ quidem genere nobilis erat. Tandèm miſer ille hoſtis ſui Luteri opem implorare coactus, & eius precibus adiutus, in Saxoniam redijt ea lege, nè quid contra Luterum vel verbo vel ſcripto palàm aſſereret. Scripſit in eum valdè acerbè Luterus, & concitatę ruſticæ ſeditiònis, in qua vltra centum ruſticorum millia periêrũt, admodùm eum ſuſpectum reddidit. Scripſerat antè in Luterum Carolſta-

Carolſtadius primus vxorius ſacerdos.

Pſalm. 104.

Luterus proſcribi facit Carolſtadium.

rolſtadius, nec omninò ſinè precio, quia aureū nummum ab ipſo acceperat. Itaq; huius anni initio Luterus ei reſpondit libro, cuius titulum eſſe voluit, *Contra cæleſtes prophetas*. Scripſerunt verò in Carolſtadium etiàm alij Luterani, & in ijs Vrbanus Regius, de quorum omnium ſcriptis apoſtata Oecolãpadius in ſuo Antiſyngrãmate hoc reddit teſtimonium, quòd cauſam Carolſtadij non tam ſubuerterint, quàm confirmârint. Et hoc Oecolampadij teſtimonium, licèt hominis infamis, non parùm habet ponderis apud Sacramentarios.

Nota teſtimoniū Satanæ contra Satanam.

Huius anni menſe Martio Zuinglius libellū edidit *de vera & falſa religione*, quem etiàm non dubitauit in Catholica religione conſtantiſſimo Galliarū regi Frãciſco dedicare. In pręfatione eius libelli hęc leguntur. Diabolus nos tentat per homines obſtinatos, qui cùm videant veritatem de cœna Domini non per ſe, ſed per alios in lucem proferri, more furioſorum criminari alios, & in eos bacchari incipiunt: quibus verbis non obſcurè Luterum ipſum & eius propugnatores perſtringit, quos ſanè diſertis verbis ait à diabolo inſtigari & inſtàr furioſorum debacchari &c. Videât iam miſeri & cæci homines, quàm meritò Luterum damnârit Catholica Chriſti Eccleſia, quandò tam malè etiàm proprij diſcipuli de illo ſentiunt. Et tamen Zuinglius nihilo fuit Lutero melior, immò in quibuſdam etiàm deterior.

Zuinglius dedicat librum regi Chriſtianiſſimo.

Luterū perſtringit.

Per hoc tempus Zuinglius cum ſuis Eccleſiæ Tigurinæ miniſtris & ſymmyſtis multùm egit in frequentiſſimo Tiguri Senatu, vt Miſſa & Euchariſtiæ adoratio prſùs aboleretur. Reſtitit illis aliquãdiù vir quidam egregiè catholicus: ſed quia plauſibilis valdè erat Zuinglij doctrina, quæ cõfeſſionem peccatorum, ieiunia, labores pœnitentiæ, & id genus

alia

alia reijceret, decretum eſt in Senatu, vt Miſſa dein-ceps in perpetuum exularet, &, vt quidam ineptus ait, mox ſecuta eſt publica totius Eccleſiæ Tigurinæ gratulatio & lætitia: Scilicet lętantur hæretici, cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis. Catholici hauddubiò cùm hæc & id genus alia legunt, nõ poſſunt aliud quàm gemere & plangere iſtorum prodigioſam cæcitatẽ. Lętantur Chriſtiani, immò pſeudochriſtiani ablatam eſſe Miſſam, nec vident miſeri hoc propriè pertinere ad Antichriſtum, cuius organa ſunt Turcæ & Tartari, atque antecurſores hęretici temporum horum. Vt autem Zuinglius in ſua hac impietate eſſet pertinacior, ſcribit ſe quodam ſomnio admonitũ eſſe. Ità apud illum hac in re grauiſſima permultum habuit momenti inſanientis cerebri ſomnium, cùm alioquì nihil apud ſe valere velint niſì ſcripta diuina.

Miſſam Tigurini abrogant.

Prou. 2.

Zuinglius ſomnio incitatur ad abrogandam Miſſam.

Libet hoc loco aliquot cœnæ Dominicæ ritus adſcribere, quos iſti homũciones è ſuo cerebro cõfinxerũt, vt videãt Catholici, quàm nihil iſti à ſumma barbarie diſcrepent. Tiguri, quod eſt pręcipuũm Heluetiorum oppidum, hic ſeruatur ritus, omibus pijs valdè abominandus: Finita concione, menſa infertur, & munda mappa inſternitur. huic imponitur caniſtrum pane azymo plenum, catini quoquè & pocula lignea (Nihil eñ hìc periculi eſt, vbì nullus eſt ſanguis Domini, ſed vinum ſolùm) quæ vino implentur. Accedit ad menſam Eccleſiæ miniſter cum diaconis, & totum cœtum ad attentionem excitat: mox alter ex diaconis ſubijcit inſtitutionem cœnæ Domini ex Epiſtola ad Corinthios, (de qua tamen inſtitutione & eius ritibus ipſe dicit Apoſtolus eodẽ loco: Cętera, cùm venero, diſponã: tãquàm copioſiùs Corinthijs traditurꝰ cœnę peragẽdę ritũ,

Tigurini vt ſuam ſeruẽt cœnam.

1. Cor. 11.

quod

quod iſti nolunt aduertere,quia dati ſunt in reprobum ſenſum)alter verò recitat partem capitis ſexti Iohãnis.Mox recitato ſymbolo fidei,paſtor vel miniſter admonet,vt quiſque ſeipſum examinet & exploret,nè indignè accedendo,corporis & ſanguinis Domini reus fiat. (Sed quomodò poteſt eſſe reus corporis & ſanguinis Domini,qui illud reuerà non accipit?O miſeros homunciones.) Poſteà omnes ſe in genua demittũt, & paſtore pręeunte,orationem dominicam dicũt. Ea abſoluta,paſtor accipit panẽ, (& certè nihil aliud quàm panem, quia iſti paſtores non ſunt ſacerdotio initiati,aut certè non intendũt quod Eccleſia intendit) & rursùs ipſe quoquè alta voce recitat inſtitutionem Cœnæ Dominicæ:deindè panem miniſtris diſtribuit, & poculum porrigit, qui panem in catinis,& vinum in cyathis circunferunt,& populo exhibent. Quiſque in manus ſumit quod traditur à miniſtris,edit, & proximè aſſidenti offert partem eius quod accepit,ſimilitèr etiàm poculum porrigit.(Mirum, cùm iſti vſqueadeò timeant,ſi vna ſpecie vtantur,non timere illos, nè fortè à vicino Morbum Gallicum, aut Peſtem, aut aliud aliquid eiuſmodi contrahant. Certè nunquàm illi ſic acciperent Corpus & ſanguinem Domini,ſi Catholica Eccleſia hũc modum pręſcriberet.) Interìm verò dum de hoc non Domini,ſed factitio(nè quid iam dicam grauius)pane edunt & de poculo bibũt, vnus ex Eccleſiæ miniſtris pręlegit ex Euangelio Iohannis verba Chriſti ad paſſionem euntis,incipiens à pedum ablutione, quæ quidem cùm ibì expreſſum habere videatur Domini mandatum, tamen ab iſtis prorsùs negligitur: porrò calix vrgetur, cuius nullum vſquàm extat expreſſum mandatum. Porrò verò ſi catini & pocula ad menſam redeunt, (quod fortè

fortè rarò accidit, largitèr ſuauia vina potantibus fratribus & ſororibus Euangelicis) Eccleſia iterùm in genua procumbit,& Deo gratias agit pro beneficio redemptionis Chriſti. Piget hac de re quicquã ampliùs ſcribere,cùm ſit & ridicula & impia, à maleſanis & fanaticis cerebris commenta in Catholicæ Eccleſiæ contemptum. Et hic quidem ritus Tiguri ſeruat.porrò in ipſo agro Tigurino miniſter om̃ia ſolus recitat,& ad mẽſam ſinguli accedunt. Pulchrè nimirùm,quia ſic viſum eſt Zuinglio. Baſileæ verò Oecolampadius ſummus Zuinglij amicus hunc ſeruauit morem: (vt ſinguli eant in adinuentionibus ſuis)Pro ſuggeſtu legebat omnia vſq; ad verba cœnæ,quæ ante menſam recitabat,mox finita orationẽ & conuocatione,ſequebatur commnnio. Interim dum communio fieret,plebs pſalmos vernacula lingua cantabat.Finita communione, cœtum cum exhortatione dimittebat.Immenſi operis fuerit, ſingulorum diuerſos ritus commemorare,quibus populus miſerandum in modum in pugnãtiſſimas opiniones diuulſus eſt, ridentibus interim iſtis planè diſſonis noui Euangelij buccinatoribus, quòd ſinguli habeant ſuos ſectatores,quibus de ſuo nomine poſſint cognomen imponere.

Ritus cœna in agro Tigurino.

Ritus Baſileenſis.

Hac tempeſtate Sueuici aliquot Luterani Doctores,nempe quatuordecim,Halæ Sueuorum conuenerunt,& ſcripto quodam, quod Syngramma dici voluerunt,(author putatur fuiſſe Iohannes Brentius inſignis Luteranus)Oecolãpadij ſententiã dãnarunt,Luterani ſ. Zuinglianum. Nec ſe deſerit Oecolampadius. mox Antiſyngrammate reſpondet Sueuis illis.Quin & Bucerus deſertor inſtituti Dominicani(Nam plerique omnes noui Euangelij authores & ſigniferi,apoſtatæ monachi, & eo ipſo in-

Luterani dãnant Oecolampadiũ

Oecolãpadius ſe tuetur

fames

fames ac deteſtabiles fuêre) ſcripſit ad quoſdam ex Sueuis illis, vt perpenderēt quàm parùm deceat eos qui eundem Chriſtum docent, diſſidere &c. Sentiebant facilè apoſtatæ & deſertores illi, ex mutuis his ipſorum diſſenſionibus peſſimum ad omnes manare fœtorem, & cupiebant quidem rem compoſitam, ſed præ animi tumore, cùm ſuam, non Chriſti, gloriam quærerent, alij alijs nihil concedere voluerūt. Benedictus Deus, qui eum in modum confudit idiomata conſtructorum nouæ turris Babylonicæ. Et licèt hoc vno ſaltem argumento ſatis ſuperque intelligi licebat, homines iſtos non Chriſti, qui pacis & author & amator eſt, ſed ſatanæ, qui rex eſt ſuper omnes filios ſuperbiæ, & ſuos ſectatores ſui efficit ſimiles, hoc eſt, pacis & concordię Catholicæ inimicos, ſpiritu duci, tamen miſera plebs lucem euangelicam inueniſſe ſe putans, à Catholica quidem Eccleſia libentèr diſceſſit: ſed interìm tamē nunquàm potuit certam vnam aliquam, quam omnes ſequerentur, doctrinam inuenire, ſed vt quęq; regio Germaniæ & vicinarum prouinciarum his vel illis factionibus deditos accepit concionatores, ità in hāc vel illam conceſſit factionem: adeò vt eò tādèm res redierit, vt multis locis etiàm ſub eodem tecto tot ſint ſectæ, quot ſunt capita: quod quidem eſt omnium flagellorum Dei longè acerbiſſimū. Verùm hoc neceſse eſt illis accidere, q. à Catholicę Eccleſiæ vnitate diſcedunt.

Libellum Sueuorum, cuius iam meminimus, Iohannes Agricola, tum tēporis Luteri ſtudioſus, vertit Germanicè: Luterus eam verſionem pręfatione probat, ſimulque teſtatur, ſe Sacramentarios planè execrari. Illi pręfationi reſpondit Oecolampadius Germanicè,

Luterus execratur Sacramētarios

Scri-

Scripſit hoc tempore contra Zuinglianos etiàm Iohannes Pomeranus excucullatus monachus Epiſtolam quandam Latinè & Germanicè, Luteri tantus amicus, vt cum Vuitenbergenſis Eccleſiæ paſtorem fecerit. Sed tales paſtores à ſuo grege arceat Chriſtus.

Miſerunt hac tempeſtate Argentoratenſis Eccleſiæ miniſtri Euangelici legatum ſuum ad Luterum, qui cum & ſuos hortaretur ad cōcordiam, vt regnū Pontificis Romani cōiunctiſſimis viribus oppugnare poſſent. (Ità certè ipſi de ſe ſcribūt, nec pudet eos tátam ſui pectoris vecordiam poſteris prodere, qui vel ex hoc ſolo Romani pontificis odio & inſectatione facilè intelligent, eos ſatanæ ſatellites fuiſſe.) Præclarè enim inter alia multa à Diuo Cypriano vetuſtiſſimo atque eloquentiſſimo martyre ſcriptum eſt lib.1. Epiſtol.3. Quales putas eſſe eos, q ſacerdotum hoſtes, & contra Eccleſiam Catholicam rebelles, nec præmonentis Domini comminatione, neo futuri iudicij vltione terrētur? Neque enim aliundè hæreſes obortę ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, quàm indè quod ſacerdoti DEI non obtemperatur, nec vnus in Eccleſia ad tempus ſacerdos, & ad tempus iudex vice CHRISTI cogitatur: cui ſi ſecundùm magiſteria diuina obtēperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſùm ſacerdotum collegium quicquam moueret, nemo poſt diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt coëpiſcoporum conſenſum, iudicem ſe non iam Epiſcopi, ſed DEI faceret. Nemo diſſidio vnitatis Chriſti Eccleſiam ſcinderet, nemo ſibi placens ac tumens ſeorsùm foris hæreſin nouam conderet. Hæc quidem ille ſanctiſſimus Epiſcopus: ſed hæreticis fruſtrà commemorátur, quippe ſubuerſis, & proprio iudicio cōdemnatis. Luter*o* verò

Nota, pacē volūt ſectarij, vt poſſint oppugnare Eccleſiam.

eorum in Germania & Lotharingia cecidiſſe. Animauerat pleroſq; Muntzerus, dicens inter alia, ſe omnes bombardarum ictus ſua manica excepturũ. Sed ille non diù pòſt captus eſt Francuſij, & tradit⁹ Erneſto comiti à Mansfelt inprimìs catholico,in cuſtodia ſeruandus. Captus eſt etiàm ſocius eius nomine Phiferus,monachus apoſtata: ſed hic obſtinato animo permãſit in errore,& ſic gladio cæſus occubuit. Muntzerus verò fertur ex animo doluiſſe, errores reuocâſſe,præmiſſa Confeſſione ſub altera ſpecie Euchariſtiam accepiſſe, & ità demùm gladio percuſſus,ex hac luce migrauiſſe.

lia ruſticorum cæſa.

Muntzerus reſipiſcit.

Luterus vbì vidit miſeram turbam principum, quibus iam extrema quęque ceu vates quidam minatus erat,armis horrendum in modũ conciſam & profligatam,mox verſo ſtylo, ſcripſit librum in ruſticos,vt ſe principibus venditaret nequam & verſutus homo,qui ſuis peſtilentiſſimis ſcriptis magnã illi ſeditioni & cędi anſam prębuerat, vt facilè poteſt re ipſa doceri. Sanè intra vnum menſem Maium maiores tum clades cędesq́ue & vaſtitates perpeſſa eſt ſuperior Germania,quàm bello decẽnali ab Hiſpanis & Gallis per id tempus Italia. Vnus Lotharingiæ dux Antonius,in vna Alſatia ſupra 26. millia ruſticorum cecídit. Miſera erat tum Germaniæ, pręſertìm ſuperioris,habitudo,cùm ſubditi pleriq; aut apertam vim in principes intenderent, aut animis clàm rebellionem meditarentur.Hunc fructum peperit pręclarum Luteri Euangelion.

Scribit in ruſticos Luter.

Nec vrbibus deerant factioſi homines, qui ſeditiones excitarent in Clerum & ſenatum. Tumultuatum eſt atrocitèr Francophordiæ ad Mœnũ, mox Mogũtię:paulò pòſt etiàm nónihil Colonię Agrippinę,ſed non impunè tulerunt eorum tumultuum

Seditiones oppidanorũ

authores. Coloniȩ certè nullis machinationibus efficere potuerunt Luterani, vt illic eis liceret publicè concionari. Quædam aliæ Imperij vrbes, nè ſimilia à vulgo paterentur, magnis impẽſis coacti ſunt cõſcribere militem, quo ſe aduersùs vim ſeditioſȩ plebis tuerentur.

Colonienſiũ conſtantia.

Luterus nuptias celebrat in ſummo Germaniæ luctu.

Hoc anno in tanto Germaniæ luctu, tanta rerum omnium perturbatione, inaudita calamitate, Luter quadam Erynni percitus, iucundiſſimas celebrauit nuptias, iuncta ſibi virgine ſanctimoniali, vt tádem toto orbi terrarum hoc teterrimo facinore teſtatũ efficeret, quid iampridèm animo concupiuiſſet ac deſtinauiſſet. Proh pudor, ſacræ Theologiæ Doctorem, publicè ꝓfeſſum perpetuã continentiã, paupertatẽ, obedientiã, & iápridèm ſacerdotio initiatũ, auſum eſſe in tantã ꝓruere impudentiã & turpitudinẽ, vt q̃d nullȩ ſanȩ mẽtes & in catholica religione benè inſtitutȩ vel ſolo auditu ferre queant, id ille miſer & deploratus apoſtata monachus, facto & opere perpetrare non dubitârit. Eant iam cum ſuo Euangeliſta Luterani, & quotquot ab Eccleſia Catholica deſciuerunt: certè vel hoc ſolo nomine apud oẽm poſteritatem ſempiternȩ ignominiȩ notam ſibi ſentient inuſtam, quòd tam nefarium hominem ſequi non piguerit. Certè oportuit omnem omninò mẽtem & ſenſum perdidiſſe, qui tantum ſcelus videre non potuerunt. Superiorum temporũ hæretici pleriqȩ omnes ſolebant tamen quandam præ ſe ferre morum honeſtatem & vitæ ſanctimoniam: at Luterus tum ſibijpſi, tum alijs omnibus ad omnem turpitudinẽ laxauit habenas, nec quicquam voluit nõ licere, quod animis collibuiſſet. Extant plurima eius ſcripta, extant deterrima eius facinora, quibus hæc poſſunt liquidò demonſtrari. Et interim tamen, licèt

eât reclamante conſcientia, talem ducem innumeri ſequuntur,quidlibet illo facilè permittente, modò adſit fides,quam ſolam ille prędicauit ad ſaluté ſuffi cere.Eccleſiæ & Pontificum decreta,ieiunia,preces, vigilias,& deniquè bona opera omnia floccipendit: immò auſus eſt ſcribere,opus bonum optimè factũ, veniale peccatum eſſe ſecũdùm miſericordiam Dei, ſed mortale peccatum ſecundùm iudicium Dei: & multa alia his abſurdiora,quæ prorsùs damnat Catholica fides. *In aſſertiõ. artic.32.*

Eodem anno ſcripſit tèr execrandum libellum hoc titulo,*De abominatione Canonis Miſſæ*.Mirũ profectò eſt,illum hominem diù admodùm in Catholica religione benè inſtitutum, ad tantam impietatem deuolui potuiſſe.Ergò qui ſtat,videat nè cadat. Væ omni ſuperbo,quia proximus ruinæ eſt. Quid verò tremendis illis Miſſæ myſterijs & ſacro Canone habet Eccleſia ſacratius?Sed ille inſanus ampliſſima Antichriſticæ vaſtitati itinera prępara bat.Edidit etiàm Sapidus quidam Argentoratenſis pędo, triba Carmina ſanè quàm horrenda in Miſſam,non verbis,ſed verberibus & flammis vindicanda: quæ doctiſſimus vir Arnoldus Veſalieñ,poſteà Canonicus Maioris ędis Colonienſis,in Miſſę laudem mira dexteritate conuertit.Acceſſit his blaſphemijs Dialogus quidam Teutonicus de ęgritudine & obitu Miſſæ,vt totum ſuum virus malus dæmon per admi niſtros ſuos in tremenda Miſſæ myſteria euomeret. Sed certum habeat Germania & reliquæ nationes, præpotentem Deum tantas ſuæ Maieſtatis iniurias ſeueriſſimè hauddubiè vindicaturũ, vtì etiàm egregiè non ſemèl hactenùs vltus eſt. *Luterus in Canonem Miſſæ.* *Carmina Sapidi in Miſſam.*

Per id tempus ſcripſit Luterus etiàm Liuonibus, itemq; Duci Sabaudiæ, qui hominis nefarij fucos

facilè contempſit. Scripſit etiàm ad Antuerpienſes, item ad Chriſtianos qui ſunt in Hollandia, Brabantia & Flandria. Iohannes Pomeranus ſcripſit epiſtolam ad ſanctos in Anglia. Faciebant hoc illi, vt ſua dogmata latiſſimè propagarent, & de ſectæ ſuæ incrementis gloriari poſſent apud Germanos.

Caroli V. nuptiæ. Huius ipſius anni menſe Aprili Carolus Cæſar vxorem duxit Iſabellam regis Luſitaniæ filiam.

Albert. Brãdeburgic. ducit vxorem. Eodem anno Albertus Brandeburgicus 34. Magiſter ordinis Teutonicorum, Luteri dogma complexus, duxit vxorem Dorotheam regis Danorum filiam, & Magiſtri nomen in Ducis mutauit. His rebus totum in ſe concitauit Ordinem, qui ei Vualterum Cronbergium ſuffecit. Regis Poloniæ hodiè beneficiarij ſunt Pruſſiæ duces, cùm ſuperiorum tẽporum Magiſtri Ordinis Teutonici, cum regibus Poloniæ multa ſępè bella geſſerint, & Pruſſiã ipſam è manibus infidelium ſuis armis vindicârint, cùm ea regio etiamnùm dæmonum cultui eſſet addicta.

Anno 1526. cùm iam Luterus pernicioſis ſcriptis ſuis non ſolùm vulgus, ſed etiàm plerosque optimates & nobiles in antiquę religionis & cleri odiũ commouiſſet, animis iam in diuerſa diſtractis, nemo Germaniæ principum opem tulit Ludouico Panno niæ regi, cui Turca infeſtiſſimus imminebat. Interìm quoquè in Italia non deerant, quibus Caroli Cęſaris potentia iam formidoloſa eſſet ob Gallię regem captum, & mox tertis conditionibus fœderatum. Ità vbique Chriſtiana Reſpub. tum bellis inteſtinis, tum exitioſis dogmatibus laborabat. Neque id fugiebat Turcam, in omnẽ rei benè gerendæ, & Chri-

Turca indicit bellum Pannoniæ. ſtianis quàm maximè nocendi occaſionem ſempèr intentum. Atque is tum bellum indixit Ludouico Pannonio iuueni regi, & bellicis artibus propter

ętatem

ętatē non ſatìs inſtructo. Nobilitas Hungarica plùs ęquo viſa eſt Turcarum exercitum paruipendere, quippe quæ Othomānorum regum caſtra necdùm viderat vnquàm.

Tandèm ęgrè 25. millibus peditum & equitum coactis, magna temeritate itum eſt obuiàm Turcis, quorum octuplo maiores erant copiæ. Vbì ad pugnam ventum eſt, nullo negocio Turcæ Chriſtianos ꝑtriuerunt, ità vt & rex ipſe, cùm ſibi fuga ſalutem quęrere vellet, lapſus in paludem, ſuffocatus ſit, vndè tamen eius cadauer poſteà integrum extractū, apud Albam regalem regio funere tumulatum eſt. *Ludouicus rex occūbit.* Solymānus hac victoria potítus, & incredibili tormentorum æneorum copia auctus ac locupletatus, fertur riſiſſe Hungarorum temeritatem, quòd non maluiſſent retrocedere, quàm cum tanto exercitu manus conſerere. Maria Ludouici coniunx, Caroli Imperatoris ſoror, ægrè ex hoſtium manibus dilapſa, Viennam profugit. Solymannus, Buda occupata, arcem inuiſit, eamque mirificè laudauit, nec quicquam indè abſtulit, niſì ſtatuas æneas tres ingentes, quæ Matthiæ regis fuerant. In locum regis Ludouici primùm, à Bohemis, indè ab Hungaris electus eſt Ferdinādus, optimus & Chriſtianiſſimus princeps, Caroli Cæſaris germanus frater. *Ferdinādus fit Hungariæ rex.* Sed nè quid deeſſet ad ſupremam regni Hūgarici cladem & excidiū, à quibuſdam Pannoniæ rex electus eſt Ciliæ comes Iohannes Vaiuoda, qui non ceſſauit legitimum regem Ferdinandum multis exagitare modis, donèc tandèm Hungaria tota ferè conceſſit in ditionem Turcarum, ità vt meritò dici poſſit, illius barbari hoſtis vires non niſì inteſtinis Chriſtianorum bellis, odijs & ſimultatibus creuiſſe: quod eſt quidem certè miſerabile, & lachrymis potiùs quàm verbis

gliȩ ſibi tentandũ ſuſcepit,quẽ anteà cõtumelioſiſſimè tractàrat.Duo Angli Apoſtatȩ ſummoperè in eam curã incũbebant,vt totũ regnũ Angliȩ vel inuito rege ad Luteri dogmata traduceret.Hi iam curabant Coloniȩ verſionẽ noui Teſtamẽti à Lutero editã,in Anglorũ idioma tranſlatã,typis excudi,ſed quorundã bonorũ virorũ opera res ad ampliſſimũ Senatũ Colonieſẽſem delata eſt,qui mox ꝓhibuit typographis, nè in eo excudẽdo opere pergerẽt.Regi quoquè Anglorũ & regni ꝓceribus idẽ ſignificatũ eſt, q̃d multùm retardauit illorũ conatus apoſtatarũ Porrò ipſe rex Angliȩ reſpõdit Lutero egregiè, ſpretis eius fictitijs blãditijs: quibus in literis inter cȩtera imꝓperat ei inceſtas nuptias cũ virgine Deo dicata cõtractas. Olìm apud ethnicos virgines Veſtales,ſi de ſtupro fuiſſent cõuictȩ,viuȩ humo obruebãtur,& cõſtuprator verberib⁹ ad mortẽ vſq; mulctabat.At nũc apud Chriſtianos Luter⁹ & multi alij deſertores monachi & moniales,impunè totos ſe mãcipãt turpiſſimȩ libidini, mũdo illis applaudẽte, & inexpiabile ſcelus,nisì reſipiſcant,etiàm in rectè factis præcipuo ferè loco numerante.

Anglia inſtiantur hæretici.

Virgines Veſtales olim vt punitæ.

Hoc anno habita ſunt Comitia Spirȩ:vbì quidam principes Luterizãtes,petiẽrũt ſibi templũ aliq̃d pmitti,vbì ſuo more ſacris & cõcionibus intereſſent. Sed fortiſſimè ſe oppoſuit Epiſcop⁹ Spireñ Georgi⁹,Bauariȩ prĩceps & Comes Palatin⁹genere.Itaq; in atrijs hoſpitiorũ ſuorũ iuſſerũt ſuos cõcionatores q̃tidiè verbũ facere ad populũ, Catholicis Principib⁹ ob tẽporũ iniquitatẽ ad multa cõniuentib⁹.

Comitia Spiræ.

Circa huius anni initium Luterus quadam ad Reutlingenſes data Epiſtola,in Zuinglium &Oecolampadium degeneres filios ſuos inuehitur.Scripſit & Vrbanus Regius quandã Epiſtolã cõtra Zuinglij ſenten-

Luterus in Zuingliũ et Oecolampadium.

Zuinglius reſpondet. ſententiam. Ediuersò Zuinglius quoquè Luteranis non fuit mutus:quin etiàm Martinus Bucerus apoſtata Dominicanus ſcripto quodam edito,aduersùs Brentium Luteranum ſe tuetur.De hoc Bucero graues viri narrare ſolent, quòd initio ferè huius noui Euangelij ad Luterum ſe contulerit,atque ab eo petiêrit alicubì collocari, vbì poſſet nouo Euangelio ſtrenuam nauare operam. Porrò Luterus ab eo ſciſcitatus ſit,num hac in re tranquilla frueretur conſcientia: Ille verò reſponderit,ſe quidem nondùm poſſe pectoris pace frui, teſtante conſcientia ſaniorem eſſe Catholicorum quàm nouam hanc doctrinam:tum autem Luterus dixerit, Si ſic res habent tuæ,nondùm mihi es idoneus.Abi igitur & pugna contra hanc conſcientiam,donèc ea prorsùs conſileſcat, & tunc mihi eris commodus adminiſter. Id verò Bucerus fecerit,& ad Luterum reuerſus, dixerit ſe iam omnem conſcientiæ aculeum prorsùs repreſſiſſe, paratumq; eſſe deincèps & viuere & mori in nouo Euangelio: ſicque Luterus eum, tanquàm inprimìs aptum ſuæ doctrinæ propagandæ hominem,alicubì eccleſiaſten effecerit. Fuit enim Bucer9 non parùm doctus,& prętereà ingenio ad ſimulandum & diſſimulandum egregiè compoſito: qui tamẽ Zuinglij potiùs quàm Luteri dogma de Euchariſtia cõplexus eſt,& multis annis Argentorati egit concionatorẽ,tandèm mortuus in Anglia,& morte ſanè horrẽda,vt ſparſit rumor, licèt hic nihil auſim pro certo affirmare,quo mortis genere obiêrit.Nõ eſt autem incredibile,quòd contra ſuam ſit luctatus conſcientiam,cùm idem de ſe quoquè Luterus fateatur,nec tam ſtupid9 fuit Bucerus,quin facilè animaduerteret non poſſe gratam eſſe Deo eam doctrinam,quę cũ Catholicę Eccleſię doctrina è diametro pugna-

Bucerus Zuinglian9

pugnaret. Nec tamen veriſimile eſt, conſcientię aculeum eius pectus deinceps minimè pupugiſſe: ſed id genus deplorati homines contemnunt non modò conſcientiam, ſed & DEVM ipſum, dicente ſcriptura: Impius, cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit. *Prou.18.*

Hoc tempore Conradus Pellicanus, qui ex Franciſcano factus erat Zuinglianus, & quãdoquè Eraſmi Roterodami confeſſionem audierat, cùm adhùc Baſileæ monachus eſſet, Tiguri cœpit de Eraſmo eiuſmodi apud amiculos ſuos ſpargere ſermones, qui Eraſmum de Zuinglianiſmo ſuſpectum redderent. Eam calumniam multis modis Eraſmus à ſe conatus eſt depellere. Sed & alius quidam Zuinglianus, Leo Iudæ dictus, Germanicum libellum edidit tacito ſuo nomine, quo docere voluit Eraſmum & Luterum quandoquè idem cum Zuinglio ſenſiſſe. Hoc Eraſmus tulit moleſtiſſimè, licèt ſuis incautis ſcriptis non paruam fortaſsìs occaſionem dederit talia de ipſo exiſtimandi. Non tamen potuerunt eum Zuingliani vnquàm in ſuã pertrahere ſententiam, licèt Baſileæ diù vixerit, vbi cumprimìs viget Zuinglianiſmus. Scripſit autem hoc anno Epiſtolam ad Heluetios, qui in Badenſi diſputatione conuenerant, qua ſe ab hac ſuſpicione purgat. At tamen repræhendendus eſt, quòd nõ ſcripſerit in Zuinglianos eo zelo & ardore, quem res tanta flagitabat. *Conradus Pellicanus Eraſmum traducit.* *Eraſmus ſe purgat.*

Per hoc ferè tempus Zuinglius ſcribit Norinbergenſibus Luteranis, docens Luteranorũ de Euchariſtia opinionẽ nouam eſſe, & cum ſacris literis pugnare, ſuam verò à Chriſto ipſo &c. traditam. Ediuersò ſcribunt de Zuinglio Luterani, & tamen non vident homines ab iſtis nebulonibus euerſi, quàm iſthæc pugna arguat noui huius Euangelij vanitatẽ. *Zuinglius damnat Luterãos.*

Iure ergò pereunt, qui apertis oculis nihil videre volunt. Scripſit etiàm Zuinglius Germanicè Epiſtolam ad Eſlingenſes, qua acerrimis verborum flagellis cædit Luterum & Luteranos, quos Suermeros, furioſos & fanaticos vocat.

Nota Zuinglij de Lutero cenſuram.

Hoc ipſo anno diſputatum eſt Badenæ in Heluetijs à Catholicis & Sacramẽtarijs. Venerunt eò Catholici primi nominis Theologi, Iohannes Faber, Eckius, & Thomas Murnerus. Zuinglius nulla fide publica adduci potuit vt veniret. Oecolampadius adfuit. Ea diſputatio hunc habuit euentum, quòd Heluetiorum Pagi omnes, demptis Tigurinis, in Catholica religione ſibi permanendum ſtatuerunt, neque nouum vllum dogma intra fines ſuos admittendum. Fuit hoc ſub finem Iunij. Iohannes Faber ꝑmultas collegerat ex Zuinglij ſcriptis antilogias, quibus ille fœdiſſimè & ſecum ipſe pugnauit, & ſuã Luteriq; doctrinam deſtruxit. Eas obiecturus fuerat Zuinglio, ſed ille mãſit domi. Hac verò ratiõe, quã tum Luterus, tũ Zuinglius & pleriq; om̃es hæretici horum temporum, euidentiſſimè docentur ſcripſiſſe multa inter ſe pugnantia, efficaciſſimè & ineluctabilitèr euinci & probari poteſt, ipſorum dogmata non Spiritumſanctum, ſed mendacij parentem diabolum habere authorem. Et hîc neceſsè eſt, vt pudefiant & obmuteſcant quicunque eorum dogmata ſequi & tueri volũt, cùm nulla res certiùs indicet doctrinæ falſitatem, quàm ſi ea varia ſit & inconſtans, nec ſemper ſuî ſimilis. Quis enim vel in prophanis & parui momenti rebus fidem commodare velit ei, qui de vna eademq; re modò aiat, modò neget? iam ꝓbet, paulò pòſt improbet? Atq; vel hoc ſolo nomine iuſtiſſimè damnabũtur, quotquot ab Eccleſia Catholica, quę toto orbe vnum atque idem

Diſputatio Badenſ.

Antilogiæ Zuinglij.

idem docet, ad hæreticos etiàm à ſeipſis turpiſſimè diſcrepantes, deficere non dubitârunt.

Hoc anno rex Franciæ Franciſcus ex Hiſpanijs dimiſſus, domum redijt. Et quia Italis aliquot proceribus ſuſpecta fuit concordia inter Carolum Cęſarem & ipſum inita, vndiquè legatos gratulatum miſerunt ad regem libertati reſtitutum, & Clemens Pontifex atque Veneti, adiuncto Britanniæ rege Henrico, ad mutuam ſecuritatem noua cum Franciſco rege fœdera percuſſerunt, quibus paratis vndiquè copijs, Cæſari totius (vt ferebatur) Italiæ imperiũ affectanti obuiàm iretur. Sed quàm falſus hic de affectato Italiæ imperio fuerit rumor, res ipſa poſtmodùm declarauit, quandò Cæſar Franciſco Sfortię incredibili liberalitate Mediolaneñ ducatũ reſtituit. Frãciſcus rex, licèt duos ꝓ ſe filiolos Franciſcum & Henricum dediſſet obſides, & niſi pacta ſeruaret, quòd captiuum ſe denuò ſiſteret, eſſet pollicitus, tamen in eo fœdere cum Carolo icto non permanſit. Indè mox nouis bellis arſit Italia, Turcis interìm ocioſè ſatìs in Hungaria omnia vaſtantibus, & Chriſtianorum temeritatẽ ridentibus: porrò in Germania hæreſibus magna ex hac occaſione capientibus incrementa.

Franciſcus rex redit ex Hiſpania.

Anno 1527. Pontifex Clemens flexus humaniſſimis Caroli Cæſaris literis, adueniente in vrbem Carolo Lanoio Cęſaris duce, in quo ſumma tum erat belli & pacis authoritas, Cęſari conciliatur, & inter eos nouũ fœdus pcutitur, ea cõditione, vt Lanoius Borboniũ principẽ ab Vrbis Romę direptiõe auerteret. Iam ibat Lanoius ad Borboniũ cũ multis Germanorũ & Hiſpanorũ copijs ad Vrbẽ ꝓficiſcentẽ, ſed nihil efficere apud Borboniũ potuit, militibus pacẽ abnuentibus, & Romanę prædę inhiantibus.

Erant enim inter Germanos non pauci Luterinæ factionis, quibus Pontificis nomen maximè inuiſum eſſet. Ventum eſt ad vrbem commeatu & tormentis vacuam, pridiè Nonas Maij. Dux Borbonius dum mœnibus ſcalam admouet, in ipſo Vrbis limine per inguen dextri femoris glãde traiectus occubuit. At milites eius morte nihil abſterriti, ſtatim ſcalis appoſitis, Clemente põtifice exterrito, & ægrè ſe in molem Adriani, vulgò Caſtellum S. Angeli, recipiente cũ ſuis, Leoninæ primùm vrbis, quam Burgum vocant, loca humilia ſuperant, & obuiam multitudinem facilè reijciunt. Ibì tum horrenda cædes miſerorũ, abiectis armis fruſtrà mortẽ deprecantiũ, à Germanis & Hiſpanis edita eſt, ità vt barbarica quadã immanitate etiàm in ipſa D. Petri ſanctiſſima æde, adeoq; ad aras eius templi & monumẽta veneranda S. Apoſtolorum aliorumq; diuorũ, permultũ ſanguinis fuſum ſit, direptis templi ornamẽtis, omnibusq; ſacratis vaſis. Ea Vrbis parte vaſtata, magnam (vt vocant) Romam tranſcenſis inter Aureliam & Septimianam portam vetuſtate collapſis mœnibus irrũpunt, in eaq; cuncta auaritiæ & crudelitatis exẽpla paſsim edunt, arcem circunſident, & nè quà detur vllum Pontifici effugiũ, perductis foſſis circunuallant. Nulla apud ferocem & partìm Luterana peſte infectũ militem, ſacri prophaniq; fuit diſtantia, omnibus in prędã vſurpatis: nemini omninò eius vrbis incolę, ſiue is Italus, ſiue Germanus, ſiue etiàm Hiſpanus eſſet, parcitum eſt: plerique ſummis affecti cruciatibus, in tormentis expirãrunt: nec paucos contigit bìs ab hoſtibus captos, & tortos atrociter, modò à Germanis, modò ab Hiſpanis, rebus omnibus exui, & vix vitam ſolã ære alieno redimere. Sæuitum eſt horrendum in modũ in ſacros calices, in

Vrbis Romæ direptio.

Sæuitia militum.

Obſidetur pontifex.

vaſa

vaſa & arculas ſanctiſſimas,quas abiecta ſacroſancta Eucharistia inſanus miles rapiebat:in ſacras veſtes, quibus mira exercebant ludibria: in diuorum reliquias,denique in virgines Deo dicatas, quibus ad ſuam libidinem turpiſſimè abutebantur. Atque hæc quidem omnia inſciente & inuito Cæſare acta fuiſſe, vel indè facilè perſpici poteſt, quod nec approbauit, nec rata habere voluit,quę prophanus miles à pontifice & Cardinalibus vi ac metu extorſerat: & ſimulatquè in Hiſpaniam captę vrbis nuncius allatus eſt,ilicò ceſſare iuſſit ludos & ſpectacula, quæ propter recèns natum ei filium Philippum edebantur, deditq; operá, vt pontifex in priſtinam libertatem reſtitueretur.In hac verò Vrbis vaſtatione id perquàm incommodè accidit,quòd Bibliothecá Vaticanam incomparabili optimorum codicum theſauro inſtructam,magna ex parte furor barbaricus fœdiſſimè populatus eſt,maximo ſtudioſorum omnium luctu & detrimento.

Fiũt omnia inuito Cæſare.

Bibliotheca Vaticanæ vaſtatur.

Sub id tẽpus Romę quidã fuit Italus ſacco indutus,iram Dei grauẽ,ni reſipiſcerent,Romanis imminere pdicans.Cumq; magnis clamoribus eadẽ crebriùs palàm dictitaret,cõiectus eſt in carcerẽ,donèc capta Vrbe res ipſa declarauit, vera ipſum dixiſſe. Erat eius auſtera vita, & nomen Iohannis Baptiſtæ. Poſt ſeptimũ deniq; carceris menſem pontifex Clemens euaſit.Ea Vrbis & pontificis calamitas magnã attulit voluptatem Lutero & eius factionis hominibus: ſed Dei benignitate factũ eſt, vt ea voluptas eis non contigerit diuturna, Pontifice non diù pòſt cum Carolo Cæſare amiciſſimè coniuncto.

Clemens VII. liberatur.

Hoc ferè tempore viguit noua hęreſis Anabaptiſtarum,Lutero ſuis ſcriptis illi egregiam materiam ſuppeditante. Interìm nihilo minùs & Luterani & Zuin-

Anabaptiſtarum hæreſis.

Zuingliani acritèr eos perſequuntur, cùm tamen æquè illi iactitent verbum DEI & puram doctrinā, atquè Luterani & Zuingliani, immò etiàm pleriquе longè maiorem præ ſe ferant vitę probitatem, quàm vel Luterus vel Zuinglius cū toto grege ſuo. Quàm verò ridiculum eſt, Luterum eo nomine vel maximè ſe venditare populo, quòd ſyncerum ſe dicit adferre Euangelion & verbum DEI, & nihilominùs damnare Anabaptiſtas, æquè Euangelium crepantes? Verùm Catholica Chriſti Eccleſia nihil horum vana iactatione permota, omnes ex æquo damnat & reijcit, Luteranos, Zuinglianos, Anabaptiſtas, vtpotè qui non Euangelium adferant, ſed ſuas prauas & priuatas opiniones, & detortas ſcripturæ interpretationes, à Catholico totius orbis Chriſtiani ſenſu & conſenſu prorsùs alienas. Habét autem Anabaptiſtæ multa pernicioſa dogmata, negant baptiſmū paruulorum, & iam adultos rebaptizant, volunt omnia eſſe cōmunia, etiàm vxores, perindè vt Plato olìm in ſua Rep. & Nicolaitæ. Ex his ſunt qui dicant, Spiritus meus concupiſcit carnem tuam: Veni itaque, & faciamus mirabilia. Anabaptiſtæ æquè àc Luterani & Sacramentarij in multiplices, casq; pugnantes, ſectas diſſecti ſunt: vt nemini dubium ſit, quo ſpiritu regantur. Eſt genus hominum propè arreptitium, & in ſuo errore mirabilitèr obſtinatum, ità vt plerunquè hilaritèr ad mortem accedant: quæ res infirmis magno ſæpè offendiculo & periculoſę tentationi eſt, neſcientibus hanc nō eſſe ſobriæ mentis conſtantiam, ſed inſani pectoris ſatanicam pertinaciam.

Dogmata Anabaptiſtarum.

Hoc vnum notatu dignum eſt, Luterum ipſum, licèt eſſet profeſſione monachus & Theologus, & ſectarios omēs, è Lutero ceu quodā equo Troiano con-

confertìm enatos atque profectos, hoc vel maximè dediſſe & dare operam, vt habeant lepidam aliquam ſuis in complexibus puellam, vt præcipuus Euangelij eorum ſcopus is haud obſcurè poſſit animaduerti, vt quàm maximè ſe totos Veneri deuoueant, tanquàm deſperata omni ſalute, nihil in futurũ niſì certiſſima gehennę ſupplicia expectent, recteq; in illos dictum videri poſſit illud Apoſtoli, Quorum deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorũ. *Philip. 3.* Certè Luterus ipſe quodam loco etiàm matrimonio iunctis auſus eſt permittere, vt ſi nolit vxor, liceat accerſire ancillam. Ità enim ait: Si nõ vult vxor, veniat ancilla. *Sermone de cõiugio.* Proh pudor, eò amentiæ recidiſſe homines, vt non videant, in cuius Sardanapali diſciplinã ſe tradiderint. Interìm Luterus & hæreticorum dogmatiſtarum tota cohors, acritèr inuehuntur in vitia Cleri, *Hæretici acres in vitia Cleri.* & nihil ferè concionantur aliud ad populum, niſì quorundam impuram vitam, eaque commemoranda & vehementèr exaggeranda, plauſtris interìm conuiciorum inuehuntur in Pontificem & Catholicos omnes, cùm ſint ipſi tèr execrandi hæretici, & omni flagitiorum genere cooperti, & propterea indigni, qui alios repræhendant.

Hac tempeſtate alijs atq; alijs emergẽtibus in religione diſſidijs, hæreſibus & ſectis, non ſolùm Catholici, ſed etiàm pleriq; Luterani principes & ſcriptores ijs opprimẽdis operã nauârunt. Ipſe dux Saxonię Elector, qui Luterũ tuebat, in Sacramẽtarios *Luterani* ſiue Zuinglianos & Anabaptiſtas ſeuerè conſtitutis *Zuinglianos puniũt.* ſupplicijs animaduertit. Luterus quoq; benè longũ ſcripſit librum in Zuinglium & Oecolampadium, *Luter. in* qui ex ipſius ſchola prodiêrant. In eo libro gloriat *Zuing. & Oecolamp.* ſe ſuoſq; humanis abiectis pręceptis, in libertatẽ ſe aſſeruiſſe ingẽti ac difficili labore. Porrò Zuingliana

na hæreſi nullam ſe legiſſe fœdioré,quæ in ipſo initio in tot ſectas diuiſa ſit. Ait Germanos cupidè noua quæq; complecti,ijsq; ceu fatuos adhærere. Diabolum nihil tam poſſe ineptũ proferre, quin diſcipulos inueniat. Germanos eſſe ſpurcas ſues vel porcos. Ciuiles magiſtrat⁹ ait debere Suermeros, id eſt, Zuinglianos tanquàm blaſphemos punire. Ipſos Zuinglianos vocat porcos & aſinos. Multaq; alia in eo libro habet,quib⁹ nõ magìs Zuinglianos, quàm ſeipſum damnat. Ipſe enim turbarum omnium author fuit in Germania ſuis peſtilentiſſimis & pugnantiſſimis ſcriptis. Verùm dolebat ei, quòd multos vidit ſe contempto ad nouum Sacramentariorũ dogma tranſire. Porrò Zuinglius & Oecolampadius ſcriptis contrarijs ei reſponderunt.

Vult Zuinglianos puniendos.

Hoc anno vel circiter, 300. Anabaptiſtæ in Heluetijs in editum quendam conſcenderunt montẽ, tanquàm illinc cum anima & corpore in cælum aſſumendi. Hos intantùm dementârat malus dæmon, vt citra vllum pudorem inſtàr pecudum commiſcerentur,nè virginibus quidem à fœdo congreſſu ſibi temperantibus. Scripſerat enim Luterus, magìs neceſſarium eſſe congreſſum viris ac fœminis, quàm cibum & potum.

Anabaptiſtarũ 300. inſania.

In Sueuia quidam auſus eſt docere,finem iam adeſſe Chriſtianæ legis,atq; aliam ſubrogatũ iri. Multaq; alia per id tempus valdè abſurda & impia ſpargebantur in vulgus, quibus omnibus anſam dedit præclarum Luteri Euangelion, quo paſsìm omnes ad carnis libertatẽ vocabantur, & ſuo exemplo Luterus prouocabat plurimos,vt & ipſi aliquid auderent.

Anabaptiſtę necantur.

Sub idem tempus Rotenburgi ad Neccarum fluuium Anabaptiſtę quidam vtriuſque ſexûs vltimo

ſunt

ſunt affecti ſupplicio: flammis exuſti viri nouẽ, fœminæ decem in aquas demerſæ. Horum dux & doctor Michaël Sellarius apoſtata monachus, pro meritis horrendas luit pœnas, primùm exciſa illi lingua impia, deindè ignitis laceratus forcipibus, & ad extremum corpore eius igni abolito. Nanq; homo nefarius multa valdè abſurda & impia in populum ſparſerat dogmata. Alijs quoquè multis Germaniæ locis ſeueritèr in Anabaptiſtas animaduerſum eſt etiàm à ſectarijs. Præter alios ſcripſit in Anabaptiſtas etiàm Melanchthon, & cùm ille contra Catholicos diſputans non niſì meras exigeret ſcripturas, tamen Anabaptiſtas de baptiſmo paruulorum nulla re alia efficaciùs, quàm Eccleſiaſtica Traditione, contemptor ipſe Traditionum, cõfutare potuit. Eſt autem certè Anabaptiſtarum factio multùm execrabilis, & plerique ex eo hominum genere, vt paulò antè dixi, non multùm differunt ab arreptitijs & fanaticis. Quidam Sangalli, quod eſt Heluetiorum oppidum, inſpectante vtroque parente, fratri ſuo germano caput præcídit, dicens id ſibi diuinitùs imperatum. Verùm ſententia magiſtratûs eandem pœnam ipſe quoquè luit. Sunt multi in eis vita & moribus ſic ſatìs compoſitis, quæ res permultis imponit, ſed habent abſurdos doctrinę errores. Tam eſt verſutus diabolus, vt etiàm libentèr ſinat ſibi addictos quandam extrinſecùs præ ſe ferre vitæ probitatem, modò fidem in illis corruperit. Scit enim, ſinè fide impoſſibile eſſe placere Deo.

Michaëlis Sellarij ſupplicium.

Melãchthõ cõtra Anabaptiſtas.

Immane facinus.

Hebr. 11.

Hoc ipſo anno decreta fuit apud Bernates Heluetios diſputatio Catholicorum cum Zuinglianis, id agentibus Zuinglio & aliquot apoſtatis monachis. Sed hæc diſputatio plurimùm offenſionis habuit: itaq; nullus Catholicus Doctor ꝑter vnum Conra-

Diſputatio Bernẽſ.

dum Trigariū prouincialē Auguſtinianū eò ꝓfectus eſt. Senatus em̄ Berneñ leges ei diſputationi pſcripſerat, Catholicis iniquas, ſectarijs plauſibiles. quin & Imperator ipſe interdixit p ſuos, nè Bernatenſes eam pmitterent apud ſe diſputationē fieri. Quatuor item Epiſcopi, ad quorū diœceſin ptinēt Heluetij, multùm dehortati ſunt ab ea diſputatiōe: copioſiſſimè aūt Cantones octo Heluetiorū Catholici eam literis impedire conati ſunt, qui inter cætera ſcripsére Bernatibus, memores eſſent diſputationis Badenſis intra bienniū habitæ, quā ipſi approbaſſent, & iuramēto ac literis ſigillo munitis confirmaſſent. Sed Bernates in ſua ſententia permanſerunt: cumq; hęc diſputatio finē habuit, ꝙ mox apud illos & aliquot vicinos Miſſæ, aræ & ſtatuæ abolitæ fuère, & multa alia inſolentèr & barbarè inſtituta, quę tamē illi malè perſuaſi putant eſſe prorsùs Euāgelica, dolentq; ſe hactenus in tenebris verſatos: nec vident ſe interìm damnare om̄es Maiores ſuos, qui tamen certè non tam ſtupidi fuère, vt neſcirent ſe verā amplexos religionem, quā iſti reijciunt. Finem autem hæc diſputatio habuit 26. Ianuarij, anno 1528.

Anno 1528. Luterus cùm malè audiret ob ſectas varias paſsìm emergentes, tanq̄ ab eo ceu fonte manārēt, ſcripſit Germanicè in Anabaptiſtas. Inter alia in ipſo libellò rep̄hendit principes eo noīe, ꝙ ſupplicīū ſumerent de Anabaptiſtis, quaſi verò etiàm iā olìm ſupplicia cōſtituta nō fuerint in rebaptizātes. Immò & Luterus ipſe paulò antè ſcripſerat, Zuinglianos à ciuili magiſtratu puniri oportere: Si Zuinglianos, cur nō etiàm Anabaptiſtas? Sed & ipſe dux Saxonię in Anabaptiſtas ſeuerè animaduerterāt. In hoc quoq; libello fatetur, in Papatu multa eſſe bona, immò omnia Chriſtiana bona, atque indè ad

ipſos

ipſos profluxiſſe. Ait in Papatu eſſe veram ſcripturam ſacram, verum baptiſmum, verum ſacramentum altaris, veras claues ad peccata remittenda, verũ verbi miniſterium, verum Catechiſmum &c. Et tamen ſolebat iactare, apud Papiſtas Euangelium ſub ſcamno delituiſſe, ſe illud indè ꝓduxiſſe in lucé. Tanta erat illius hominis dictorum factorumque inconſtantia & varietas. Verùm cùm Dux Saxoniæ perciperet multa contra religionem effreni licẽtia etiàm in ſuis ditionibus geri, Viſitationem inſtituit. Ea poſtmodùm tam imperioſè & ſumptuoſè acta eſt, vt nullę retrò Epiſcoporũ ſynodi vel Archidiaconorum cõmunitates tam oneroſę fuiſſe viderentur. *Viſitatio Saxonica ſumptuoſiſſima.* Eam viſitationem Melanchthon ſcripſit Latinè, nõ planè Lutericè in nonnullis, quia plùs ibì pœnitentię & doctrinę legis & timoris DEI tribuere viſus eſt, quàm Luteri Euangelion patiebatur. Atq; adeò libertatẽ arbitrij, quam in Locis communibus cum Lutero pernegauerat, aſſeruit. His verò & id genus, licèt cum ipſorum ſuperiori doctrina pugnarent, etiàm Luterus ſubſcripſit in editione Germanica eius ipſius Viſitationis. Ità illi præclari Theologi de ſummis rebus & affirmare & negare nõ dubitabant, prout ipſis fortè in buccam veniſſet. quod quidẽ turpiſſimũ fuit in viris Germanis, niſì quòd Germani iam ſuæ cõſtantiæ oblíti, à Maioribus ſuis non abſq; ingenti dedecore degenerabant.

Hoc anno Dux Geldrię Carol⁹ multis ſuis oppidis amiſſis, tádèm vt ſe Carolo Cęſari déderet, adactus eſt, interìm nihilo minùs Tila munitiſſimo ad Valim oppido fortitèr defenſo. *Carolus Geldriæ Dux.* Fuit ille Princeps in amicitia & fœdere gallorũ regis, & qa ditióib⁹ Cęſaris vicin⁹ erat, multa eis ſępè dãna intulit, quẽadmodũ anno ſupiori derepẽtè ſignis mutatis ĩuaſit in

Hagam Comitis, Hollandię inſignem & opulentũ vicum,vaſtatisque omnibus,ôpimam egit prædam. Alioquì certè in fide Catholica fuit longè conſtantiſſimus,& alijs quibuſdã principe dignis animi dotibus egregiè ornatus.

Traiectenſes fiunt Burgũdici.

Eodem anno Traiectenſis Epiſcopus omnem ditionem ſuam tranſtulit in ius Ducis Brabantiæ & Comitis Hollandiæ,qui tum fuit Carolus Imperator,accedente eò non ſolùm regionis totius, verùm etiàm Romani pontificis conſenſu. Multis eñ modis eam diœceſim vexabat Geldriæ dux,& iam Traiecti ciues in Epiſcopum côncitârat: nec his malis aliud inueniebatur remedium, quàm vt Burgundiæ ducibus ſeſe permitterent,quorũ potẽtia tum Geldrus ipſe,tũ ſubditi Traiectẽſes frenari poſſent. Eſt verò opulenta ea regio,ſed populus pronus in ſeditiones & tumultus fuit,priuſquàm Burgundis ſeſe dedidiſſent.Iam verò in multa pace degunt,nec illis iugũ graue impoſitũ eſt,vtì nec Geldriẽſibus,poſtq̃ ij Carolo Imperatori ſeſe ſubmiſerunt.Porrò Iuriſdictio ſpiritalis vel Eccleſiaſtica manſit Traiectenſi Epiſcopo, & prætereà annui quidã reditus nõ contemnendi.

Fames in Italia.

Hoc anno fames ingens preſſit Italiã,ꝑſertìm Inſubres & Venetos, ità vt multi ea peſte interiêrint. Tiguri quoquè viſi tres ſoles, famem prænunciare exiſtimati ſunt,quæ paulò pòſt tanta illic extitit,vt etiàm ex Hungaria boues eò adduci oportuerit.

Horrendũ facinus.

Accidit eo anno quiddã planè tragicũ Baſileę. Ciuis quidã honeſtꝰ & diues Chriſtophorꝰ Bomgartnerus vxorẽ ſuã de adulterio ſuſpectã habuit. Eam ſuſpicionẽ auxit,ꝙ in famuli ſui ſuſpecti induſio ligulas ſericas inuenit,quas ſuas eſſe nouerat. Extorquet vi ab vxore,vt fateatur ſe cum famulo rem habuiſ-

buiſſe: id ſi faciat, promittit impunitatem: ſin neget, præſentem minatur mortem. Illa fatetur quod non fecerat, ſed mox fugit ad ſororem in pagum. At tamẽ amicorũ interceſſione mulier cõciliata marito, rediijt ad ędes illius. Ea nocte fertur ad cõmune admiſſa cubile. Atquì verò altera die, q̃ erat Dñica, ablegata famula & liberis ex priore coniuge ſuſceptis, primùm grauidã vxorem cõfodit, indè filiã vix quadrimã. Mox Epiſtolã ſcripſit ad ſenatũ, & tèr inuocato nomine IESV, è ſumma ædiũ ſuarũ parte ſe pręcipitẽ dedit, fractis ceruicibus. Epiſtola illa cõtinebat, quid & quo animo feciſſet. Porrò de eo, licèt mortuo, graue eſt ſumptũ ſuppliciũ, & corpus eius fractis oſſib⁹ ſublimi rotę impoſitũ. Poterat hoc exemplũ deterrere ab adulterio, quod iã inter Euãgelicos, vt quidam vir magni nominis ſcribit, cœperat eſſe iocus, ſicut & multa alia infanda facinora.

Eodem anno quidam ex iuratis Chriſtianiſſimi Principis Georgij Saxoniæ Ducis conſiliarijs, Georgius Paccius, vir nobilis, facinus audax & temerarium deſignauit. Erat is Luteri ſtudioſus, ſed occultè: nam alioquì princeps ille hominẽ in ſua aula nõ tuliſſet. Agebat tum apud principẽ optimum vices Cancellarij. Ea occaſione ſecretum Principis ſigillum nactus, formulã effinxit fœderis cuiuſdam icti à certis Catholicis principibus contra Electorem Saxonię & Haſſię Lantgrauium, vt eos in Catholicos principes ad arma concitaret, vtì etiàm factum eſt. Formulę illi cõmẽtitię appreſſit ſigillũ Georgij Ducis. Porrò legendã obtulit Lantgrauio, qui viſo ſigillo, putauit rem prorsùs verã eſſe, cõmunicatoq; cum Saxone conſilio, grandẽ vterq; conſcripſit exercitũ, cæteris interìm principibus mirantibus, quid ea militũ cõſcriptio ſibi vellet. Interìm Lantgrauius

Georgij Paccij fraus.

Formula effictiſ fœderis.

per literas hortatur Georgium principẽ, vt illi fœderi nuncium remittat. Princeps Georgius lectis literis & viſa formula, cuius exemplum ad eum Lantgrauius miſerat, obſtupuit, moxq; datis ad Lantgrauium literis, generosè & luculentèr illi ſeſe purgat, inter alia grauitèr poſtulans ſibi oſtendi virum, qui eam rem ad ipſum pertuliſſet, deploratum, infamem & periurum nebulonẽ eum appellans. Excusârunt ſeſe etiàm alij Principes, qui hoc fœdere compræhenſi ferebantur: ſed tamẽ belli cladem à ſe auertere non potuerunt tres viciniores Epiſcopi, Moguntinus, Herbipolenſis & Bambergenſis, nisì numeratis centum millibus aureorum. Imparatis enim magnus imminebat exercitus, cui ditiones ſuas populandas & diuexandas obijcere noluerunt. Porrò Lantgrauius nè hanc fabulam ipſe confinxiſſe videretur, indicauit authorẽ, certumq; præſtituit diem, ad quẽ adeſſent Regis Ferdinandi, Electoris Brandeburgẽſis, & Ducis Georgij oratores, hominẽ accuſaturi, ſi quid haberent aduersùs eũ. Venerunt legati Principũ, & multorũ criminum reũ eum peregerunt. Cùm enĩ ſua decoxiſſet, multis vijs homine ingenuo planè indignis, pecuniã vndecunq; cõflare ſolitus erat, atque hoc nomine diuerſas effinxerat epiſtolas, quas Georgij principis annulo obſignârat. Lantgrauius nomine fœderis ad ipſum falsò delati quatuor millia aureorum illi dono dedit, vt ijs æs alienũ diſſolueret, quãquàm id maius eſſet, quàm quibus vel tot millia ſufficerent. Tandèm cùm non poſſet obiecta ipſi à Principũ legatis crimina diluere, turpiſſima illi ignominię nota inuſta eſt. Et vitã quidem clementia Lantgrauij Principis retinuit, ſed nuſquàm ferè tutò cõſiſtere valẽs, inſtàr Cain vixit vagus & profugus in terra, latitans in vrbibus maritimis.

Epiſcopi numerant 100000. aureorum.

timis. Ad extremùm, cùm plerunquè malefícia meritas non euadant pœnas, Antuerpiæ compræhenſus eſt anno 1536. & ſequẽtis anni menſe Februario poſt longos carceris ſqualores & grauiſſima quæſtionũ tormenta, capite plexus, & in quatuor partes diſſectus eſt. Indè pax reddita Germaniæ, nequaquàm diuturna fuiſſet, Sueuici fœderis ſocijs Lantgrauium incuſantibus, quòd confœderatis ipſorum iniuriam feciſſet, niſi ea res Vuormatiæ opera Palatini Principis compoſitione tranſacta eſſet.

Paccius Antuerpiæ dat pœnas.

Per idem ferè tempus Galliæ rex Neapolim ingenti exercitu ità obſedit, vt iam propemodùm ea vrbe potiturus videretur, licèt Germani & Hiſpani milites, qui in præſidio erant, incredibili alacritate Gallos, vt ſe dederent, identidèm nõ iniquis conditionibus hortantes, cõtemnerent. Eccè aũt in menſe Iulio ſæuiſſima lues totum corripit exercitũ, ipſo Lotrechio primario duce, & multis alijs egregijs viris extinctis, ità vt ex ſexaginta millibus hominum, vt quidam literis annotârunt, ægrè quadringenti ad ſua redierint incolumes. Ità præpotens Deus pro Carolo Cæſare mirabilitèr pugnare videbatur, ſicut & ſæpè aliâs, cùm potentiſſimorum hoſtium validiſſimis copijs non vno loco premeretur.

Galliæ rex obſidet Neapolim.

Peſtis vaſtat exercitum.

In hac Neapolis obſidione mortuus etiàm eſt Vaudemontius, Antonij Lotharingiæ Ducis frater germanus, qui regi militabat ſpe obtinendi regni Neapolitani. Erat eñ ex Andegauenſium regum familia, qui ſibi in eo regno ius vendicant. Pater eius Renatus Lotharingiæ Princeps Carolũ Burgundiæ Ducem cõmiſſo prælio ad Nanſim interfecerat. Cadauer Vaudemontij in D. Claræ cœnobio honeſtiſſimo tẽpli loco humatũ eſt Neapoli. Id eñ templũ Andegauenſes reges Vaudemontij progenitores,

Andegauenſ. regum familia.

pia liberaliq́ue magnificentia condiderant.

Andreas Auria deficit à rege Franciæ.

Hoc ferè tempore à rege Gallorum Franciſco diſceſſit Andreas Auria, vir ſummæ authoritatis, Caroli Cęſaris amicitiam cõplexus, magnò quidem Cæſaris commodo, ſed non minori Regis Franciſci detrimento. Habebat Auria captiuos apud ſe duos p̃cipuos Cæſaris duces, Alphonſum Vaſtiũ & Aſcanium Columnam, quos nauali prælio ceperat Philippus Auria. Hos Rex Franciſcus ad ſe mitti voluit, ſed Andreas Auria recuſauit. Tulit hoc ægerrimè Rex, & contumelioſè Auriam proſcidit. Is igitur dimiſſo à ſe Vaſtiò & Columna ad Antonium Læuam, facilè obtinuit, vt in Cæſaris amicitiam reciperetur. Itaq; breui tempore Genuam Gallis eripuit, eamq́ue priſtinæ libertati reſtituit. Atque hoc potiſſimùm nomine fertur à Rege ſe abalienâſſe, quòd doleret ei patriæ (ea fuit Genua) erepta libertas. Videbat enim Gallos quædam moliri in eius vrbis nõ leue detrimentum. Tum quoquè non obſcurè ſentiebat Gallos ſecũ hoſtilitèr agere, Barbeſſio Gallicarum triremium præfecto ipſi inſidias tendente. Ità ergò remiſſo ad Regem torq; conchyliato, qua cæremonia à militari ſacramẽto ſe abſoluit, & auratis lilijs, quę erant Galliæ regis inſignia, in extrema puppe pfractis atq; decuſſis, Cęſaris gratiã & militiam tanquàm vberiorẽ certioremq́; amplexus eſt. Clemens Pontifex, & eius hortatu rex Franciſcus multùm in eam curam incubuère, vt eius animum delinirent, hominemq́; poſſeſſione maris potentem in officio & amicitia retinerent. ſed id fruſtrà fuit.

Genua Gallis eripitur.

Auria recuſat Genuę principatum.

Oblatus eſt deindè ipſi Auriæ à ciuib⁹ om̃ibus Genuę principat⁹, ſed ille eũ inſigni cõtinentiæ exẽplo recuſauit. Multa is vir p̃clara edidit facinora, p̃ſertìm in mari aduersùs Turcicos & Barbaros piratas,

quos

quos mirabilitèr perſequutus eſt. Decreta eſt illi apud Genuẽſes reſtitutæ libertatis ergò ſtatua Coloſſeæ magnitudinis è Lunenſi marmore, cuius baſi hæc inſcripta erant: Andreę Auriæ ciui opt. feliciq; vindici atq; authori publicæ libertatis, Senatus populusq; Genuenſis poſuit.

Per hoc ferè tempus aliquot ſuperioris Germaniæ locis, prçſertìm in Heluetijs & Argentinę, multùm increuit dogma Sacramentariũm & ſecta Zuingliana: & Miſſa, qua nihil eſt ſanctius, ceu idololatria abrogata eſt, imagines è templis deturbatæ & flammis exuſtæ, Baſileæ quidem ipſo die Cinerum, quo ſolent Chriſtiani ſe ad meliorem frugem recipere. Non tamen ſimul vno anno, ſed per temporum interualla hæc ſensìm irrepſère diuerſis in locis, ità vt res omninò ad Mahometicam, vel potiùs Antichriſtianam vaſtitatem ſpectare videretur, cùm iſti Sacramentarij interìm Romanum pontificem non alio quàm Antichriſti loco haberent: porrò apoſtatas monachos, publicè inceſtis nuptijs infames, haud ſecùs atquè Chriſti apoſtolos ſuſpicerent ac venerarentur. Erat ea irati numinis horrenda vindicta & ſeuera animaduerſio in hominum peccata. Contra hos Sacramentarios rursùs nouum Luterus ſcriptum edidit, benè prolixum, de cœna Chriſti cõfeſſionem ſuam. Ibì rursùs affirmat quędam quæ anteà negârat, negat quæ affirmauerat. Negat enim in cœna Domini manere vinum, quod in captiuitatẽ Babylonica aſſerit. Non poſſunt hìc omnia particulatìm commemorari, nè nimìs prolixi ſimus. Miſſam ſanè hìc quoquè vel maximè ſe abominari dicit, licèt nõ eſſet neſcius, toto terrarũ orbe omnibus retrò ſeculis apud Chriſtianos Miſſam celebratam eſſe. Extat Gręcè & Latinè D. Iacobi fratris Domini,

Zuinglianiſmus increſcit.

Confeſſio Luteri cõtra Zuinglianos.

Luterus Proteus.

ni,itemq; Baſilij & Chryſoſtomi Miſſa, vt nihil de Latina Eccleſia dicamus.

Scripſit eodem anno Luterus alium librum contra concomitantiam planè ſcurrilem atq; dicacem, ex quo quidam catholicus Doctor collegit 134. calumnias. Sed quantumcunquè ille abſurdus eſſet & petulans in ſcriptis ſuis, tamen mirè placuit cæcis mortalibus.

134. Calumnia Luteri.

Zuingliani contra Luterum.

Cùm autem eius de Cœna Domini confeſſio in manus Zuinglij & Oecolampadij veniſſet, prolixè illi reſponderunt. Abſit enim, vt vel tantillum diſcipuli magiſtro concedant, quandò non id agitur, vt veritas vincat, quæ tamen neque à Lutero, neque à Zuinglianis ſtetit, ſed vt miſeri homunciones alij præ alijs viciſſe videantur. Neq; Bucerus hic ſe mutum præbuit, ſed edito Sebaldi & Arbogaſti dialogo, Lutero non planè edentulum ſe oſtendit. Fuit certè & eſt hęc res inprimìs ridicula & ſcurrilis, ꝙ illi ſublimes gigantes, qui ſe iactabant in Germaniam, qua tot ſeculis caruiſſet, lucem Euangelij inuexiſſe, tam inter ſe pertinacitèr & odiosè digladiabantur. Faceſſat hic omnis friuola excuſatio. Non eſt diſſenſionis Deus, inquit Apoſtolus, ſed pacis. Quomodò poſſunt me iſti docere quid verum ſit, cùm ſe ipſi viciſsìm in rebus grauiſſimis mẽdacij inſimulent? Et hæc quidem non paucos permouerũt, vt in hac mutua Luteranorum & Zuinglianorũ diſſenſione rem accuratiùs expenderẽt, aduerterentq; non poſſe eos veritatis eſſe pręcones, qui pugnantia docerent, atque eam ob rem ad Catholicã Chriſti Eccleſiam ſe reciperent, contemptis ſtultiſſimis fanaticorum hominum (ſic enim ipſi ſe inuicèm vocant) opinionibus, quæ identidèm in alias atq; alias formas transformantur, ſicut neceſsè eſt euenire illis

1. Cor. 14.

Pugnantia dogmata Euangelicorum faciunt vt multi reſipiſcant.

lis,quæ cum mendacio coniuncta ſunt. Varium eſt enim & inconſtans mendacium.

Anno 1529.deimprouisò peſtifer morbus (ſudorem Anglicum vocabant.eadem enim lues Britanniam vaſtauerat Henrici VII. Angliæ regis anno 1. qui fuit à nato Seruatore 1486.)totam Germaniam peruaſit,multis hominum millibus intra 24. horas extinctis antè,quàm certum medici remediũ inueniſſent. Permulti verò, vbi virus illud exudâſſent, ſeruati ſunt.Ità prępotens Deus nouis in dies emergentibus hæreſum & ſcelerum portentis, noua adhibebat flagella.Simul autem & annonæ caritas, & tumultus bellici Germaniam per id tempus premebant.Turcarum enim Imperator Solymannus cum ingentibus copijs Viennam fortiſſimè obſedit, ſicut paulò pòſt dicetur. *Sudor Anglicus.*

Hoc anno conuentus Imperij fuit Spiræ multis de cauſis,quòd & Turca auctus viribus, perdomita & ſub iugum miſſa Hungaria,captaq; Buda,terribilior Germaniæ immineret,& ſectæ vſque adeò capeſſerent augmenta,vt iam nõ catholicis modò,ſed ipſæ ſibi inuicèm eſſent formidabiles. Nam in Heluetijs & primarijs aliquot Germaniæ vrbibus iam Zuingliana factio Luteranã anteibat, & Anabaptiſtę occultis machinationibus tum ſectarijs iſtis,tum catholicæ Eccleſiæ non parùm terrori erant. Porrò in hoc conuentu ità diſceſſum eſt, ,vt Ferdinandus rex non minimo dolore ex amiſſa Hungaria affect9, & anxiè metuens reliquis ditionibus ſuis,nulla poterit à Proteſtantibus auxilia impetrare,niſi eos ſineret ſua retinere dogmata. Itaque publico decreto permiſſum eſt, vt in fidei & religionis negocio ità ſe gererent, vtì & DEO & Cæſari facti ſui rationem poſſent reddere, nihil tamen *Comitia Spiræ.*

deincèps

deincèps innouarent,vſq; ad concilium,&c. Enimuerò illi in hoc ipſo cõuentu ꝓteſtati ſunt, ſe ſummi Magiſtratûs decretis quibuſdam non poſſe ſubſcribere::itaque ad Cęſarem prouocârunt.Indè primùm ortum eſt Proteſtantium nomen, quod etiàm quędam liberæ Ciuitates amplexæ ſunt.

Proteſtãtes vnde dicti.

Tumultus Baſileæ.

Huius anni menſe Februario Baſileę ciues tumultuantur,& duodecim Senatores loco mouent: quin & ſacras imagines,vt ſuprà attigimus, in templis omnibus demoliuntur, ceu idola quædam, ità perſuaſi à ſuis doctoribus,quaſi eadẽ ſit apud Chriſtianos ratio imaginum,quæ fuit olìm apud Ethnicos idolorum.Miſſam quoquè prorsùs abolent,nihil deincèps habituri commercij cum incruento illo Eccleſiæ ſacrificio. Ipſo die Cinerum ſtatuas vel imagines ligneas diſtribuerunt in homines tenuioris fortunæ, vt illis barbaro inprimìs exemplo ad focum abuterentur. Sed illi tanta contentione eas ſibi ſingulatìm vendicare conabantur,vt ad pugnas quoquè ventum ſit. Ea re factum eſt,vt in nouem congeſtæ ſtrues,ante ſummam ędem flammis om̃es permitterẽtur.His rebus geſtis,lętum illi diem egerunt,tam egregio patrato facinore. Alijs quoquè locis ſæuitum eſt in imagines vel ſtatuas,Miſſǫ́q; ſacroſanctum ſacrificium:& erat hoc præclarum Euãgelij recens orti ſtudium,vt nihil intentatum relinqueretur à ſuî ſtudioſis,quod ampliſſima Antichriſto itinera præpararet.

Imagines cõburuntur

Anno ſuperiori multùm tum Ceſar ipſe per Epiſcopum Hildeſemenſem,tum Epiſcopus Argentoratenſis & plerique alij egerant apud Argentinenſes,vt nihil in religione mutarẽt,aut certè expectarent Concilij ſententiam:at illi quoquè improborũ hominum peſtiferis perſuaſionibus circunuenti, ad

res

res nouandas animum adiecerunt. Atq; ità alij poſt alios paſsìm in Germania, nobiliſſima quondã prouincia, in olìm damnatos nimiumq; craſſos errores prolapſi, cęteris nationibus ſe affatim irridendos ꝓpinârunt. Certè ipſe quoquè Turcarum Princeps Solymânus Luteranos deteſtatus fertur, proptereà quod eſſent proni in ſeditiones concitandas. Interìm verò qui à catholica Eccleſia deficiebant, valdè ſibi gratulabantur, quòd tyrannicum Romani Pontificis iugum excuſſiſſent, & iam tãdèm veram Euãgelij lucem inueniſſent. Romanos enim Pontifices non alio quàm Tyrannorum loco habent, & doctrinam Catholicæ Eccleſiæ vocant Papiſticam ac meras tenebras. Porrò interìm illos duces ſequunť, qui odioſiſſimè à ſe inuicé in rebus grauiſſimis diſſentiunt, & miſeros plusquàm Cimmerijs tenebris inuoluunt.

Solymãnus deteſtatur Luteranos.

Apud Heluetios tanta contentione exarſit de religione cõtrouerſia, vt iam ad arma deſcenderetur. Tigurini & Bernates ſuis ſiſi viribus, catholicis quibuſdam cantonibus vel pagis iam vim inferre nitebantur, ſed per ſequeſtros res compoſita eſt ad tempus non diuturnum. Eius pacis conditiones catholicis parùm æquę viſę ſunt: diſceſſum eſt tamé ad tẽpus ab armis.

Princeps Haſſiæ Philippus dolens inter Luterum & Zuinglium tam atrox extare diſſidium, volens eos in concordiam redigere, Marpurgum vtriuſque factionis homines euocauit. Venerant illi quidem, & nè nihil egiſſe viderentur, certa quædam capita vel articulos, in quibus contra Catholicam Eccleſiã inter ſe conſpirârant, ediderunt. Porrò in primario Euchariſtiæ articulo vetus diſſenſio manſit. ità illi re infecta diſceſſerunt. Princeps Lantgrauius & quidam

Conuentus Euangelicorum Marpurgi.

dam docti viri modis omnibus efficere conabátur, vt quanuìs in negocio cœnæ conuenire non poſſent, tamen alij alios fratrum loco haberent. Sed id Luterus facere noluit. Porrò verò ſunt, qui ſcribant & putent in hoc vno articulo diſſidere Zuinglianos à Luteranis: ſed hoc falſiſſimũ eſt, cùm etiàm in alijs non paucis inter ſe hoſtilitèr diſſentiant: immò verò paulatìm eò res redijt, vt nec Zuingliani cũ Zuinglianis, nec Luterani cum Luteranis conſentiãt, ſed alij alios palàm euulgatis libris odioſiſſimè & impotentiſſimè proſcindant.

Liber de Actis Synodi Conſtantienſis. Editus hac tempeſtate eſt liber quidam de Actis Concilij Conſtantienſis erga Iohannem Huſſum, incerto quidem authore, ſed opera Iohannis Iſlebij, ſocij & amici Luteri. In prefatione Iſlebius Huſſum vocat probum Dei amicum, Concilium Conſtantienſe ſynagogam Antichriſti. Sed nos Huſſum damnatum hæreticum multò rectiùs dicimus cum ea ſynodo, quàm cum Iſlebio virum bonum. Interìm tamen liber ille nihil facit admodùm pro Luteranis, quòd diſertis verbis affirmet Huſſum Conſtãtiæ publicè negáſſe articulos illos, quos Luterani vel maximè aſſerunt ac tuentur.

Liber de bello Turcico. Sub hoc quoquè tempus cum Turcæ in Germaniam aduentare diceretur, Luterus ſcriptum edidit, *De bello cõtra Turcas.* Sed eo ipſo multò plùs deterret principes à bello Turcico, quàm ad id extimulet. Veriſimile eſt, optáſſe hominem odio Papæ deflagrantem, vt Turca occupata Germania, mox etiàm Italiã pulſo Pontifice occuparet. Verùm id Deus adhuc ꝓ ſua bonitate auertit. In eodem ſcripto valdè acerbè & contumelioſè inuehitur in Pontificem, Epiſcopos, Imperatorem, Reges, Principes, precipuè verò curiam Romanam, Nihil enim metuebat ſibi, in tuto

loco

loco hęrens ſub Saxoniæ principe. Eam verò maledicendi licentiam non ex Euãgelio, ſed ſpiritu Antichriſti hauſerat. Quàm autem hoc quoquè prodigioſæ fuit inconſtãtiæ, quòd hoc quidem libro dehortatur à bello Turcico, dicens id eſſe contra doctrinam Chriſti, quæ dicit Chriſtianos non debere malo reſiſtere, &c. cùm non longè antè in Viſitatione Saxonica ſcripſiſſet, eiuſmodi orationem ſeditioſam eſſe atque intolerabilem, ex Pauloq; probâſſet, Magiſtratus noſtros gladio & bello Turcas arcere debere, nec Chriſtum vetâſſe vſquàm, immanitatem tyrannidemque Turcicam repellere? Omni certè lachrymarum fonte plangendi ſunt, qui tam varium & ipſo quoquè Proteo mutabiliorẽ hominem, in grauiſſimo religionis negocio ſequi non dubitârunt. Hac de re dici multa poſſunt, ſed nunquàm ſatis multa.

Inconſtãtia Luteri.

Huius anni menſe Septembri cum infinitis copijs Turcarum tyrannus venit in Germaniam, & Auſtriæ primarium oppidum Viẽnam grauiſſima preſſit obſidione. Id bellum eiuſmodi habuit originem: Rex Ferdinandus Caroli Cæſaris frater, Iohannem Vaiuodam regno Hungariæ exuerat. Is verò in eam redactus calamitatem, in Sarmatiam ad Hieronymũ Laſchum virum ab illuſtri nobilitate & eximia eruditione clariſſimum confugit. Laſchus tanto lætus hoſpite, omnem illi humanitatem impendit, diſſimulante Sigiſmundo rege, quòd Vaiuodæ germanam ſororem in matrimonio habuiſſet. Intereà Laſchus vt erat ſolerti & excellenti ingenio, miraq; ad res gerendas dexteritate, Vaiuodę id tandèm conſilij dedit, vt Solymanno ſe clientem fore profiteret, ſi eius beneficio in regnũ eſſet reſtitutus. Id verò cõſilium licèt inprimìs ſpecioſum videret, & Vaiuodæ

Turca obſidet Viennã.

rebus accommodum,ſi huius vitę proſperitatem ſpectes:erat tamen Chriſtianæ Reip.admodùm perniciofum,vt rei euentus poſteà luculentèr edocuit.

Laſch⁹ adit Solymannū

Cęterùm Laſchus hortatu Vaiuodę legationē ſuſcepit ad Turcarum Imperatorem Solymannum: atque vbì venit Byzantium,oblatis muneribus facilè in purpuratorum gratiam & familiaritatem ſe inſinuauit. Eorum verò opera id conſecutus eſt apud Solymannū, vt is prolixè polliceretur,ſibi eam rem curę fore,breuiq́ue ſe in Hungariam aduolaturum. Miſit deindè ſuum quoq; legatum Byzantium Ferdinandus rex,ſed is demùm,licèt à Solymanno humanitèr eſſet receptus,& à purpuratis, quos Baſſas vocant,patientiſſimè auditus,non niſì ſuperbum & inſolens tulit reſponſum, & pro inducijs atq; amicitia omnem belli cladem iuſſus eſt Ferdinando denunciare,& quamprimùm Byzantio excedere.

Per id tempus Ferdinandus Spiræ erat,hocq́ue accepto nuncio,non immeritò perculſus eſt, quòd ſciret Tyrannum à ſententia haud facilè diſceſſurū, & Carolus frater eius bellis Italicis diſtinerēt. Itaq; Solymānus copias omnes ad ſigna vocari imperat, quibus coactis Hadrianopoli profectus, Belgradū quintiſdecimis caſtris peruenit, indè rectà Budam

Solymānus ꝑuenit Budā.

petijt.Ei obuiàm proceſſit Vaiuoda,Hungarorū ꝓcerū ſeptus comitatu,quibus & Laſchus aderat.Acceptus eſt comiter à Solymanno, qui illi ſe recepit liberaliter conceſſurum,quæcunque eo bello vi & armis paráſſet. Vbì Budam venit,propè vacuam inuenit,ciuibus metu in proximas vrbes dilapſis. Arx Germanico tenebatur pręſidio, ſed eam cuniculis

Barbara ferocitas.

euertere nitebatur: quæ res terruit Germanos, vt etiàm inuiro arcis cuſtode, cum hoſte ſaluis rebus paciſcerentur.Aſſenſit Solymannus: verùm iam abeuntes

euntes cum ſarcinis ſuis, contra fidem datam ſæuus tyrannus Ianizaris ad vnum trucidandos obiecit, arcis autem cuſtodem humanitèr dimiſit. Capta Buda, Viennam iter habuit, dimiſſis quibuſdam è ſuis qui prædas agerent ex Chriſtianis, qui omnis generis hominum ingēti intercepta multitudine, ad Lincium vſq; luctuoſas fecêre excurſiões, paſsim ſumma crudelitate flammis omnia vaſtantes. Erant iam Viēnæ equitum & peditum plùs minùs viginti millia, & cum ijs aliquot pręclari duces, inter quos pręcipuam obtinebat authoritatem Philippus comes Palatinus. Vbì ad vrbem ventum eſt, Turcæ ampliſſima ſuis caſtris occupauêre loca, quæ vel ſolo adſpectu eſſent horrori. Et ſedulò illi cuniculis ſibi in vrbem aditum facere inſtituerunt. Porrò aliquot iam locis patefactis, audaciſſimè idētidèm in vrbem irruentes, tanta vi Germanorum repulſi ſunt, vt in toto hoc bello è Turcis ad octoginta millia perijſſe ferantur, tandemq; cum dedecore & ignominia coactus ſit Solymannus obſidionē ſoluere, & in Thraciam re infecta abire. Non dubium eſt, quin omnipotens Deus ſingulari benignitate eam victoriam contulerit Germanis, quorum certè vires tanto hoſti longè alioquì impares erant. Sub Turcarum aduentum iuſſi erant vrbe excedere fœminæ, pueri, ſacerdotes, monachi, & omnis imbellis turba. At, quod ſummè dolēdum eſt, ij magna ex parte in immanes barbaros inciderunt, qui infantes ſecuerunt medios, fœminas & ſenes, quos in ſeruitutem nollent abducere, partìm palis infixerunt, verubus tráſfoderunt, gladijs diſciderunt. Feruntur in ea Turcicæ vaſtationis procella ſupra 60000. Germanorum in ſeruitutem rapta. Porrò totus Viennenſium ager ſuccíſis vitibus & frugiferis arboribus triſte intuen-

Excurſiones Turcarum.

Turca turpiter abſcedit.

Crudelitas Turcarum.

N tibus

tibus ſpectaculum præbebat. Solymannus vbi Budã rediјt, Iohannem Vaiuodam regem conſtituit, amicumq; & beneficiarium appellauit. Sed ſic recuperaſſe regnum, miſerum profectò eſt, & à Chriſtiana pietate alienum. Quanquàm (ô cæca mortalium pectora) quid non faciunt plerique homines, vt vel ad breue tempus poſſint eſſe beati in hac vita, iјdem ipſi omnis laboris impatientes, ſi quid agendum ſit pro æterna vita?

Hiſpanorũ erga Carolum V. beneuolentia.

Hoc anno Carolus Cæſar ex Hiſpaniјs venit in Italiã. Sunt qui ſcribãt illi iter moliẽti, Hiſpanos proceres longè plures & pecunias & milites obtuliſſe, q̄ illũ impensè charũ haberẽt, quàm quis alius minis extorquere potuiſſet. Viri enim mille quingenti ſponte ſua Maieſtati eius liberalitèr obtulerunt, ſinguli millenos ducatos aureos in annos quatuor, abſq; vllo ſuo cõmodo vel lucro. Pleriq; Principes equitum & peditum copias nõ ſpernendas pollicebantur, quas integro anno ſuis ipſorum ſumptibus alerent.

Pax inter Carolũ V. et Franciſcum regem.

Antè verò, quàm Cęſar ex Hiſpaniјs ſolueret, Franciſcus Gallorum rex amiſſo copioſiſſimo apud Neapolim exercitu, amiſſo Andrea Auria viro incõparabili, animum ad pacis conſilia adiecit. Filiј eius adhuc obſides hærebant in Hiſpania: eorum liberãdorum ſummo tenebatur deſiderio. Itaq; pax Cameraci confecta eſt, quò conuenerant pręter cęteros Margarita Cæſaris amita, & Aloyſia Franciſci regis mater. Conditiones initæ pacis huc adſcribere nihil attinet. Rex quidem pro filiјs numerauit Cæſari viciès centena millia aureorum. Vbì autem Cæſar in Italiam venit, magna omnium gratulatione exceptus eſt, ſuoque aduentu ruenti Italiæ pacem attulit, præterquàm Florentinis, qui immodicis animis

mis pro libertate, vt aiebant, tuenda & Pontificis & Cæſaris in ſe arma concitârunt.

Annus hic Germaniæ fuit multas ob cauſas admodùm grauis & calamitoſus. Irruebant ſæuiſſimi Turcæ, graſſabantur hæreſum & nouorum dogmatum portenta, morbus Anglicus innumeros tollebat è medio, & inſupèr tanta erat annonæ caritas, quantam nemo mortalium meminiſſet. In inferiori autem Germania Flandris, Hollandis, Zelandis repentina Oceani inſanientis inundatio damna paſſìm dedit longè grauiſſima, aliquot locis planè ſubmerſis. *Annus Germaniæ calamitoſus.*

Fuit hoc anno Suabachi conuentus eorum, qui ſe Euangelicos dicebant, ſed cùm inter ſe conuenire non poſſent de cœna Domini, (ſic enim vocabât ſacroſanctum Euchariſtiæ ſacramentum) alius conuentus Smalcaldiæ indictus eſt. Ità hoc præclarum Euangelium in re præcipui momenti, neque tunc, neq; poſteà vnquàm idem ſtatuere potuit: eaq; diſcordia magìs ac magìs ſempèr aucta eſt, quemadmodùm illis euenire neceſsè eſt, qui à veritatis conſtantiſſima luce ad incertas, varias & lubricas humani ingenij opiniones ſeſe transferunt. Et tamen non deſunt qui ſcribant, amicè eos diſceſſiſſe Marpurgo, quò eos Lantgrauius euocauerat, cùm tamen (vt ſuprà diximus) Luterus Zuinglianos fratrum loco, licèt plurimùm hortâte Lantgrauio, habere noluerit, hodieque non ceſſent ſcriptis atrociſſimis ſeſe inuicèm lacerare, & Marpurgi à Zuinglio 300. argumenta Lutero fuiſſe obiecta, ipſi Zuingliani affirmârint. *Conuentus Suabachi.*

Hoc etiàm anno Clemens Pontifex aduentanti è Genua Cæſari, & Placentiam contendenti, tres legatos obuiàm miſit, q à pontificiæ ditionis fines in-

trante ſolitum iuſiurandum acciperent, nunquàm ipſum pōtificis libertatem violaturum. Iurauit Cæſar verbis ritè conceptis, ſed ità tamen, vt ſe de ſuo iure nihil deceſſurum teſtaretur: quod putant quidam ea ratione eum feciſſe, quòd Placẽtiam & Parmam Mediolanenſi imperio antiquitùs attributas repeteret, quandoquidem Mediolanenſe dominiũ Cæſarum Imperatorum ſempèr beneficiarium fuiſſet.

Iurat Cæſar

Porrò Cæſar vbì Solymãnum turpitèr in fugam coniectum comperit, ingenti perfuſus lætitia, cùm iam circitèr duos menſes Placentiæ Parmæq́ue exegiſſet, rectà Bononiam contendit, quò iam paulò ante Calendas Nouembres Clemens Pontifex peruenerat. Ibì quid tum geſtũ ſit, ex Paulo Iouio ſcriptore Italico bona fide commemorabimus. Excipitur, inquit, Cæſar Bononię triumphali pompa ſummis honoribus, incredibili omnium lętitia, ipſe paludatus & militaribus armis, vna dempta galea, vndiquè protectus, albo inſigni equo, regio ſumptu phalerato, à Mutinenſi porta in forum prouehitur. Prçceſſerant quaterna vexilla cùm leuis tum grauis armaturæ Belgarùm equitum, ſagulis, criſtis, & colorũ varietate ità inter ſe diſtinctis turmis, vt quorum ducum eſſent, ab ipſo inſignium & veſtitûs argumento facilè noſcerentur. Succeſſit indè peditatus totiès victor, non tam opimis hoſtium ſpolijs exornatus, quàm armorum fulgore ac adſpectûs feritate terribilis, ad trucem tympanorum ſonitum & graues tibiarũ modulos gradu ſuperbè compoſito ſub ſignis introductus. Quadratam vmbellam auro purpuraq́ue diſtinctam gymnaſiarchæ & celeberrimi bonarum artium profeſſores in togis ſericis præferebant. Latus Cæſaris à decora Bononienſium

Carolus V. venit Bononiam.

Pompa excepti Cæſaris.

ſium iuuentute non cuſtodiæ, ſed honoris cauſa cingebatur. Prætor Vrbanus & decuriones cum vexillifero,& è Quadragintauirali magiſtratu primoribusq; patritijs ſplendidiſſimè ſuccedebât. Conſtitit in medio foro Antonius Læua æger pedibus,ſed viuacibus oculis pugnaciſſimi ducis habitum prę ſe ferens,ac vt magis ob recentem bellicæ conſtantiæ & rerum geſtarũ gloriã omnium oculis offerretur, in ſublimi ſella geſtatus, hinc veterana Germanorum legione,illinc Hiſpanorum cohortibus ità præ denſa acie directis aut obuerſis,& tormẽtis in fronte collocatis,vt excercitus concurſurus eſſe videretur. Erãt iuxta Cęſarém illuſtres reguli,auro in lacinijs vel ſolido bracteato,vel acu pingente inducto, vel ad luxuriem conciſo,itemq; exquiſitis armorũ & equorũ ornamentis maximè ſuperbi. Secundùm eos prælata eſt Romana Aquila,aureo in vexillo picta,ac item candidum aliud vexillum purpurea cruce diſtinctum, ſub quib⁹ totius aulę familia ex flore gentium omniũ delectã,& nobiliſſimi Hiſpaniæ ſacrati religione equites Cæſaris veſtigia ſequebãtur. Prætorianus miles cuſtodię corporis aſſuet⁹, diuerſis ſub ſignis Hiſpanus,Belga,Germanus in croceis ſagis agmen extremum clauſit, & quicquid in foro ſpatij reliquum fuerat,occupauit. Erat erectus in Petroniani templi veſtibulo peramplus ligneus ſuggeſtus,periſtromatis & aulæis ad loci dignitatẽ vndiquè protectus,in quo Cardinales & Epiſcopi cæteriq; minores ſacerdotes purpurati ſuo quiſq; ordine conſederant. In medio autem prælata in ſede mitratus Põtifex Cæſarem expectabat. Ille itaq; nobilioribus tantùm regulis principumq; legatis ſibi adſcitis,equo deſcendit: ſubeuntem per gradus Cardinales duo deduxère. Tum verò vt prodijt,omniũ

Exercitus pedeſtris.

Vexillum Aquilæ.

Crucis.

 oculi

oculi in duos longè maximos terrarum orbis dominos ſunt coniecti. Explorabat enim quiſq; valdè ſuſpenſus & tacitus, propter memoriam veteris diſſenſionis & recentis amicitiæ, an ora ipſa interiores ſenſus nunquàm ex toto fallentia, ſubitis illis affectionum & nutantis animæ mómentis obedirét.

Cæſaris vultus. Erat vultus Cæſaris in geſtu militari & graui, blanda quadam lenitate verecundiaque perfuſus. *Clementis.* Clementis veró facies ità ſubitò ad eius occurſum exhilarata eſt, vt vel ob id maximè lętari crederes, q illum multò humaniorem & auguſtiorem, quàm putârat, eſſe cõſpiceret. Varia ſiquidé ab Hiſpanijs & falſa quidẽ de Cęſare pleriq; malignè retulerant, & multi etiàm vltro trepidis animis, propter acceptas tot inuſitatas clades, ſibi illum fingebant vtì alterũ Ariouiſtum, aut Rotomalcem, aliquo ſcilicet vultu Cimbrico & feritate Gothica metuendũ, ac ipſius deniquè militibus ferocia & ſpiritùs immanitate pſimilẽ, qui deuictis & ſtratis tot hoſtiũ exercitibus, tot vrbibus direptis, euaſtatiſq; ꝓuincijs diuina ac humana oĩa dira cõfuſione miſcuiſſent. Sed iam fuerat except⁹ Genuę, Placẽtię cognitus, Parmę demùm, Rhegij, & Mutinę cum ſumma oĩs generis hominũ gratulatione ſalutatus, vtpotè qui paſsìm humanitatis, abſtinẽtię, pietatis atq; iuſtitię monumẽta abſq; vllo vel ſuperbię, vel crudelitatis, vel libidinis veſtigio reliquiſſet. Enimuerò, quo nihil eſt in *Caroli V. affabilitas.* rege popularius & gratius, aditũ cunctis atq; aures ſumma benignitate & ſingulari patiẽtia prębuerat, dederatq; obitèr reſponſa ſpei ęquitatiſq; pleniſſima, quę propoſitis poſtulatorũ capitib⁹ ſingulatìm rectiſſimè reſponderẽt. Illam verò militum licentiã diuturna impunitate confirmatã, ijs, qui vel ablata rapuerant, vel ante diem arrogantèr ſtipẽdia flagitârant,

tàrant, ſupplicio protinùs affectis, ità repreſſerat, vt illo quod teneret, longè maximo omnium imperio digniſſim⁹ haberetur. Sed nec eum quáquàm ętate & fortuna florentem, vllę vnquàm vel licitæ voluptates à perpetuis rerum maximarũ conſultationibus auocabant, ità vt in eo ſimul iuuentę decor eximius ad Martiam laudẽ emineret, & conſilia ſenili maturitate proprijs, nõ alienis, cogitationibus exqſita, elaborata directaq; manerent. Nunquàm enim prędarum, nobile & firmum eius ingeniũ vel irarũ impetus perturbârat, vel cęca vindictæ libido pupugerat, vel vlla humana mollities, quin recta ſentiret, expugnârat. Erat eius vultus, vt hoc quoquè curioſi minimè deſíderent, & argenteo & grato quodam pallore dilucidus, oculi cærulei, ſuaues, nulla acri ſeueritate formidabiles, & ij quidẽ ad ingenuũ pudorem virilemq; modeſtiã inſtituti. Naſus à medio clementèr aſſurgebat, quod magnitudinis animi ſignũ in Perſarũ etiàm regibus ab antiquis fuit obſeruatum. Mentũ erat ad exiguã venuſtioris iniuriã paulò prominẽtius, & quod grauitatis ſpeciẽ addebat, ſubcriſpa & flauẽti barba conueſtitũ. Capillum verò fulgore pallentis auri more Romanorum Cęſarum circuntonſum oſtendebat. Porrò ſtatura corporis, vt in ipſo ætatis integræ flore & proſperrima valetudine, non ab inerti ſucco, ſed à valido neruorũ nexu longè firmiſſima, peràplę item robuſtęq; manus ad ſtringendũ ferrũ idoneę: crura autẽ venuſtiſſimè extãtibus toris trunci proportione directa, quod tum maximè apparebat, cùm equo veheretur. Tãta eñ ei inerat cũ dignitate equitãdi peritia, vt null⁹ eo armato atq; equũ incitãte & in gyrũ reflectẽte vel pulchrior, vel viuidior, vel ĩ ferẽdo armorũ põdere patiẽtior eques repiri poſſe videret.

Eximia laus Caroli V.

Vultus Caroli V.

Oculi.

Naſus.

Mentum.

Capillus.

Statura.

Manus.

Crura.

Equitandi peritia.

Cæterùm ad Pontificis pedes flexo genu prouolutus,ac mox dextra læti arridentisq́ue Pontificis erectus ad oſculum,Hiſpanica oratione, Véni, inquit, ſanctiſſime Pater ad pedes tuós,quod ſummo voto ſempèr expetiui,vt feſſis Chriſtianę Reip.rebus cõmũni conſilio ſuccurramus.Oro Deum Opt. Max. qui me huius voti compotem fecit, vt noſtris conſilijs adſit,atque hic aduẽtus meus Chriſtianis omĩbus ſit ſalutaris.Tum Pontifex,Certè hocipſo congreſſu,inquit,ſicut Deus immortalis & ſancti cęlites certiſſimi ſunt teſtes,mihi nihil vnquàm fuit antiquíus,& iam ſuperis gratias ago, quòd te videam proſperè atq; felicitèr mari terraq; perductũ, resq; eò deductas intuear, vt te authore de concordia omnium & ſolenni pace minimè deſperemus. Obtulit ſubindè Cæſar auri ſignati circitèr libras decẽ, deductusq; eſt ſumma comitate à Pontifice ad templi limen:atq; ità digreſſi,Cęſar ad aram maximam ſupplicaturus ſuperis contendit, Pontifex verò in Prætorium,cum vniuerſo ſacerdotum ordine,continuò eſt reuerſus. Nec multò pòſt Cæſar & ipſe Prætorium intrauit,cui paratæ erant ſummæ ædium partes,ità coniunctæ Pontificijs, vt inter vtriuſque cubilia ſolus intereſſet paries,aditum præbente portula,vt cùm vellent,ignaris omnibus remotisq; arbitris,interdiù noctuq; de ſummis rerum negocijs familiariſſimè diſputarent. Eo modo ſæpè arcana ſenſuum mutua & ſyncera animi liberalitate detegendo, ac odiorum origines ad fatalem vim & conſiliariorum & ducum inſaniam referendo,facilè Dijs benè iuuantibus viam inuenêre, qua pax egregiè componi,& tot malis & funeſtis incommodis optatus finis imponi poſſe videretur. Deindè paucis interiectis de Veneti legati apud Ponti-

Alloquitur Pontificem.

Pontifex reſpondet.

Colloquia ſecreta Clementis & Caroli V.

Pontificem & Cæſarem oratione, ipſiusque Pontificis pro Franciſco Sforcia apud Cæſarem deprecatione, ità ſubiungit Iouius: Sed tanta erat altitudo iudicij Cæſaris, tanta moderatiſſimi eius animi religio, & tantum deniquè pacis & concordię ſtudium, vt nihil regali faſtigio dignius atq; præſtantius exiſtimaret, quàm omnia conſilio ad verum decus, ad ſolidam pietatem, & animi magnitudinem reuocare, vt arma in Turcas, adeò inter nos impiè fœdeq; tractata, verterentur: quippe qui non adumbratam, ſed veram & viuidã, non fortunæ adminiculis quæſitam, ſed à fonte ipſo propriæ virtutis profluentẽ gloriã ſectaretur. Itaq; Solymanno Turcarum Imperatore iam à Viennæ Noricæ mœnibus cum ſtrage ignominiaque depulſo, atq; eo Byzantium præcipiti fuga properante, cùm nihil iam hoſtile indè ampliùs eſſet timendum, pacare cuncta conſtituit. Euocatur extemplò Bononiam Franciſcus Sforcia, ꝓcumbit ad eius pedes, redditoque diplomate, quo illum data fide vbiquè terrarũ Cæſar ſaluum & tutum eſſe iubebat, ſalutem, imperium & ſpes deniquè omnes vni Cæſaris probitati fideiq; cõmittit: quoniam innocentia fretus, omnia ſe ex illius æquitate humanitateque ſperare prædicabat. Tum verò ſtupentibus cũctis videre licuit, quantò Cæſar eſſet omni ſua fortuna maior & excelſior. Certârat pro Imperio Mediolanẽſi deſertus à ſocijs, ab omnibus oppugnatus, in qua contentione omnes omniũ vires ingentibus partis victorijs præclarè contuderat, & cùm aliquandò nutante partium fortuna, in dubia ſpe victoriæ verſaretur, honeſtas pacis conditiones ſemper elato conſtantique iudicio repudiârat, nè quod virtute atque vna animi magnitudine erat facturus, veluti ignobili metu ſubactus & præſenti

Franciſco Sforciæ reſtituitur principatus Mediolanenſ.

Eximium Caroli V. præconiũ. impulſus neceſſitate feciſſe videretur. Habet enim hoc in ſe regius eius animus, velut excellenti & perfecta virtute præditus, vt nunquàm vel acritèr vrgente fortuna abiectè ſe demittat, vel ea penitùs arridente intemperantèr extollat. Ergò vbiquè victor & triumphator ſupplicem in gratiam recipit, Mediolanenſium Ducem appellat, & tabulis Auguſtalibus ritè confectis, totum ei paternum regnum adiudicat, neque amplioris pecuniæ tributum imponit, quàm ab initio & ante diſſenſioné imponendum eſſe cenſuiſſet. Nec multò pòſt Calendis Ianuarijs, ſolenni adiecta precatione, ſacra peraguntur, ab incredibili hominum frequentia exoptatum afflictis Italiæ populis inſperatæ pacis nomé excipitur. Præſentes Clemens Pontifex & Carolus Cęſar, orantis Romuli Amaſæi viri eloquentiſſimi voce, Chriſtiani nominis conſeruatores, ac optimi maximi Italiæ parentes appellantur. Obortas præ gaudio lachrymas vix continent viri togati, optimi ciues, ſanctiſſimi ſacerdotes, legati regum omnium, Galliæ ſcilicet, Britanniæ, Luſitaniæ, Scotię, Pannoniæ, Sarmatiæ, Daciæ, Veneti Senatûs, ac item Allobrogis, Ferrarienſis, Mantuani, Vrbinatisque regulorum, ac liberarum etiàm ciuitatum, Genuenſium, Senenſium & Lucenſium, cunctiq; demùm proceres & principes, ipſeque ante alios Franciſcus Sforcia, honoris cauſa ſeſſum inter poſtremos Cardinales receptus. Ea enim dies tranquillitati initium & ærumnis finem allatura videbatur. Intereà Cæſaris vxor Iſabella puerum peperit, cui propter aui materni memoriam Ferdinandi nomen impoſitum eſt.

Naſcitur Cæſari filius Ferdinandus. Hæc quidé Iouius, quæ vtì & alia pleraq; libentèr adſcripſimus ob memoriã ſempiternã optimi & potentiſſimi Cęſaris Caroli V. qui de Eccleſia Catho-

lica

lica optimè meritus eſt,licèt ille ab ingratis nō eam ſemper retulerit gratiā,quàm æquum fuiſſet.Longè vero maiora ille ꝓculdubiò præſtitiſſet, præſertim erga immanes Turcas,Chriſtiani nominis atrociſſimos hoſtes, & pſeudochriſtianos hæreticos, nisì eius ſtudia & cōſilia cū ſummo Chriſtianæ Reipub. detrimento alij repreſſiſſent.

Porrò verò cùm hunc in modum per Italiam ſingulari quodam Numinis fauore cōpoſitæ res eſſent, licèt Florētini plùs æquo etiamnùm inſoleſcerent, in Germania indiès res in deterius abijt. Iam enim qui ſe Euāgelicos Proteſtantes vocabāt, rursùs aliū cōuentum indixerant Smalcaldiam, eoq; cùm ventum eſſet,tametſi omnes cuperēt vires ſuas icto fœdere coniungere, & ſe aduersùs Pontificiorum, id eſt,Catholicorum potentiam communire, nihil tamen confici potuit, quòd & Luterani nollent eos recipere,qui dogmata Luteri omnia complecti non vellent, & Zuingliani vt id facerent, adduci nulla ratione poſſent.Putabāt enim pro ſua parte potiùs ſtare verbum D E I & puram Euangelij doctrinam, quàm pro Luteranis.Lantgrauius verò medium ſe inter vtroſq; gerens,volebat eos redigere in cōcordiam,ſed eius conatus om̄es irriti fuere. Cùm enim iam vtraq; pars ab Catholica Chr̄i Eccleſia ſe ſeparâſſet,nō poterant habere ſpiritū illum cōcordiæ & pacis,qui nō eſt extra Eccleſiā Dei toto orbe diffuſam. Interìm Zuingliani nolebant à ſua diſcedere ſentētia,nec minùs ipſi reijciebant Luteri iudicium & authoritatem,quę erat maxima apud Luteranos, quàm Luterus Romani pōtificis.Quid ergò mirum, ſi Luterus ab Eccleſia Romana ſub verbi Dei & Euāgelij prætextu procacitèr diſceſſit, quandò ab ipſo Lutero, quem iam pleriq; ceu deum ſuſpiciebant, ſub

Cōuentus Proteſtantium Smalcaldiæ.

Luterus deſeritur à ſuis.

ſub eodem prætextu intra pauciſſimos annos ipſius diſcipuli pertinaciſſimè deſciuerunt? Non enim minùs nititur verbo D E I, licèt perperàm intellecto, Zuinglius cum ſua cohorte, quàm Luterus cũ ſuis. Et tamen neceſsè eſt vel Luterum errare, vel Zuinglium. Non ergò ſatìs eſt ſcripturas allegare, quibus plerique omnes hæretici ſua ſempèr, quãtunuìs abſurda, paradoxa firmare conati ſunt, ſed oportet legitimam ſcripturarum vim & intelligentiam adhibere, quæ non eſt apud hæreticos, ſed in ſola Eccleſia Catholica, cuius & doctor & rector eſt Spiritusſanctus: id quod non ſinè cauſa identidèm inculcamus.

Argentinenſ. fœdus cum Helvetijs.

Anno 1530. Argentinenſes Zuingliano dogmate imbuti, cùm nollent Luteri de Cœna Domini ſententiam amplecti, & propterea in fœdus à Luteranis recepti non eſſent, vt ſuis rebus cõſulerent, cum Tigurinis, Bernatibus & Baſileenſibus Sacramentarijs fœdus pepigêre. Vbì hoc percepit Senatus Imperij, cui tum præerat Fridericus Palatinus, conatus eſt eos indè reuocare, prẹſertìm quòd Cæſari & Imperio deuincti, ſinè illorum conſenſu nõ debuerint cum alijs fœdus percutere: ſed parùm efficere potuit.

Catechiſmus Luteri.

Hoc anno Luterus motus diſcordia concionatorum ſectæ ſuę, edidit Catechiſmum, in quo Decalogum, Precationem Dominicam & Symbolum Apoſtolicum in plerisq; longè alitèr expoſuit, quàm fecerat ante annos decem. Docet ibì vſum Baptiſmi & Euchariſtiæ, prẹter quæ nulla alia vult eſſe Sacramenta, cùm in Catholica Eccleſia ſeptem habeâtur, quæ pleraque omnia etiàm à Dionyſio Areopagita Pauli Apoſtoli diſcipulo numerantur. Indè verò innumeri à Sectarijs editi ſunt Catechiſmi, ſed è

Catechiſmi innumeri Sectariorũ.

quibus

quibus vix duos inuenias, qui inter ſe per om̃ia concordent. Fuit hoc ſcriptionis genus iuuentuti longè pernicioſiſſimum, cui ſua venena homines verſuti inſtillârunt, mira plerunquè vſi blandiloquentia & verborum lenocinijs. Porrò apud vulgus ea re effectũ eſt, vt cerdones & laniones & edentulæ anus deliriq; ſenes tanquàm quodam numine afflati, de rebus theologicis etiàm in tabernis aut apud focum mira garrulitate deblaterent, putentque ſe plus aliquid in ſcripturis interpretandis valere, quàm vel pręcipuos Catholicæ Eccleſiæ Theologos. Itaque non rarum eſt apud Euangelicos, vt homines ex infima plebe, plerunquè etiàm homicidę, lictores, carnifices, concionandi & ſacramenta miniſtrandi munere fungantur, & tanta ſit apud pleroſque omnes confuſio, vt nemo id ſatìs explicare queat. Scripſit enim Luterus omnes homines eſſe ſacerdotes, vt ſacerdotium cogeret in ordinem, & populi ſtudium ac fauorem ſibi eiuſmodi docendi genere arctiſſimè conciliaret. *Miniſtri Euangelici quales.*

Huius anni menſe Februario ipſis ferijs D. Matthiæ, quo die natus erat Cæſar, & Galliæ rex captus, Bononiæ à Clemente Pontifice coronatus eſt, cuius rei hiſtoriam omnem viſum eſt hoc loco ex Paulo Iouio Epiſcopo Nucerienſi adſcribere, qui præſens interfuiſſe videtur. Cæſar, inquit, multis de cauſis Bononiæ coronari ſtatuerat, quanquàm id anteà Romæ faciendũ eſſe decreuiſſet, vbì ſuperiores Cæſares, tanquàm in ſanctiſſima ſacrorum ſede & felici nationum omnium domicilio, vrbeq; ipſa veteris imperij honore, antiquorũ triumphis, & ſtupendis ſupremæ fortunæ monumẽtis longè clariſſima, coronas legitimo iure ſuſcepiſſent. Sed euaſtatę Vrbis & nondùm nouis commodis ſubleuatæ calami- *Coronatio Caroli V. Bononiæ.*

tosa

toſa tenuitas, & opulentæ ſupellectilis ornamentorumq; penuria Cęſarem auertebant, quanuìs Romani eius ſpe aduentús ab omni triſtitia & ſordibus ad lætitiam veteremque ſplendorem reuocati viderentur. Itaque euocatis omnibus regulis, deligitur Iouis dies 6. Calendas Martias, Matthiæ Apoſtolo dicatus, qui erat natalis Cęſaris, ſemper ei fauſtus, & Ticinenſi etiàm victoria lætiſſimus. A medijs Prætorij feneſtris patefacto aditu pons ligneus penſilis, ſublicis impoſitus, incuruo tractu per forum & Petronianũ templum ad aram vſq; maximã protrahitur, & feſta fronde pictisq; tapetibus exornatur, vt ſinè tumultu cõfundentis & prementis turbæ Pontifex & Cæſar in pompa præteruecti ſpectarentur. Erat de more veterũ Cæſarum, vt Modoëtię propè Mediolanũ coronã ferream ſuſciperent, quę indicaret Romano imperio firmitatẽ ferro & militaribus copijs cõparari. Tres eñ coronę Cęſaribus debentur. Prima eſt argẽtea, Germanici ſcilicet regni, quã ſuffragio procerũ Aquiſgrani decennio antè ſuſceperat. Secunda ferrea regni Longobardici. Tertia verò aurea Romani Imperij. Præſtò igitur adfuêre Modoëtienſium legati, qui ad retinendam veteris prærogatiuę dignitatem vetuſtiſſimi operis coronã & annalium codices antiquitate pernobiles detulêre. Ea erat ſinè florentibus pinnis in ſimplicẽ & latum orbẽ circunducta, ferro introrsùs tẽpora præcingente, ſed exteriùs auro & gemmis exornata. Biduo itaque antè, quàm tertiam coronam acciperet, in ſacello domeſtico, adſtante Pontifice, ſacris peractis, Cæſar vngitur, ferreaque corona & cęteris regijs inſignibus decoratur, ijſdem ferè cęremonijs, quas pauló infrà memorabimus. Prętulêre ante Cęſarẽ ſummi honoris cauſa, Aluarꝰ Oſorius Marchio Aſto-

Pons ligneus penſilis.

Corõa ferrea Modoëtię.

Tres Cæſarũ coronæ.

Aſtoricenſis aureũ ſceptrum, Didacus Paceeus dux Aſcalonius enſem gẽmata vagina conditũ, Alexander Medices Dux Pinnẽſis, Cęſaris gener, orbẽ aureũ cum prefixa cruce gemmis diſtinctũ, Bonifacius autem Marchio Montisferrati Modoętienſium coronam. His rebus ritè confectis, aduenit demùm dies, maioris coronę aureę pompę deſtinatus, & is quidem, cùm noctù pluiſſet, ſuperis mirè fauentibus, incredibili ſerenitate perſpicuus. Ante alia Pontifex, vniuerſo Cardinalium & Epiſcoporum ordine in mitris & pluuialibus ſacris pallijs, cæteris verò ſacerdotibus in coccinea veſte per pontem ſolenni pompa traductis, in præalta ſede geſtatur, & comitantibus prætorianis, ſub vmbella templum ingreditur. Iam in forũ Antonius Læua pedeſtres copias adduxerat, & obuerſis in omnes aditus maioribus tormentis, & ſignis in medio conſtitutis, cuncta loca perpetua militum ſtatione firmauerat. Interim è lacubus, q̃ in ſummo prætorianę porticûs fornice fuerant fabrefacti, per ſiphones rubra & alba vina fundebantur, panes ab alto in ſubiectos milites ſpargebantur, torrebaturque in machina verſatili bos integer ingens, hœdis, veruecibus, ac omni ferè volucrum genere farctiſſimus, vt in tanta feſta hilaritate milites ſub armis in acie ſtantes, ad manum paratis obſonijs cum iucunditate veſcerentur. Nunquàm ab vlla memoria vel ad celeberrimi triumphi, vel ad inauditi ſpectaculi famã maior atq; nobilior mortaliũ inſignium numerus in vnam vrbem confluxit. Erant adeò plena loca omnia, quæ foro imminebant, vt multi in alto ſuſpenſis & pendentibus ſpeculis, alij in ædium proiecturis & periculoſiſſimis locis cũ aliorũ admiratione ꝓſpicerẽt. Iam Pontifex ſacratas tunicas & chlamydes induerat,

Sceptrum. *Enſis.* *Orbis aureus.* *Corona.* *Milites Cæſariani.* *Vina funduntur ſiphonibus.* *Bos integer toſtus.* *Frequentia nobilium.*

rat,& ſacra ſolennia excultis altaribus parabantur, cùm Cæſar ſub vmbella ornatiſſimo procerum comitatu ad templi veſtibulum peruenit, ità vt vix eo paucis paſſibus præteruecto, tabulata põtis prægrauante prætorianorum turba frangerentur: ibique plerique militibus immixti, fœdo caſu procidentes, ſeſe pilis atq; ſecuribus induerunt, inter quos fuit Albertus Pighius Belga Theologus Luteromaſtix: minima tamen pro tumultu clades incidit: Sed facilè fuit æſtimare ex atrocitate periculi, quis in Germano milite, ſupra ferociam militarem natura implacabili, animorum habitus eſſet futurus, ſi ad certam omniũ perniciem Cæſar ipſe, ſe paululùm vertente fortuna, cecidiſſet. Sed intrepidè reſpectans Cæſar, leniter arriſit, ità vt fortunam ſuam certiùs agnoſcere videretur, quæ cœptis & votis omnibus benigniſſimè ſemper adſpiraſſet. Erant omnia ad imaginem Vaticani templi conſtituta, & nouę ſacellis appellationes impoſitæ, vt ea ſigillatìm ad veterẽ conſuetudinem ex Pontificijs libris reſponderent. Adfuêre igitur Romani ſacerdotes, quibus ſacra Vaticani templi ſunt commendata. Ij ad aram Cęſarem ſuſceperunt, lineaque ſacerdotali tunica ſuperinie- cta, in collegium eius ſacerdotij cooptârunt. Eum Saluiatus Cardinalis in verba ex libris Pontificijs concepto ſacramento adegit, ità vt in ſumma libens iuraret, ſe Pontificiæ dignitatis perpetuò futurum eſſe defenſorem. Ab hac ara duarum turrium nuncupata, duo Diaconi Cardinales, Saluiatus ſcilicet ipſe & Radulphus, ambo ex patruelibus Pontificijs nepotes, ad templi limen deducũt. Flexo genu ſupplicantem, Picolomineus Presbyter Cardinalis, certis precationibus expiatum, in ſacellum S. Georgij perducit. Ibì lintea tunica deponitur, ſandalia margari-

Coaptatur Cæſar in collegium Vaticanũ.

Præſtat iuramentum.

gari-

garitis & gemmis picta ſtatìm induuntur,& Dalmatica veſte in morem Diaconi priùs aſſumpta, paludamento demùm conueſtitur. In eo habitu præcedenti Puccius Cardinalis ad porphyreticam rotam, quę eſt ad Vaticani templi medium,mitratus occurrit.Ingeniculatus Cæſar ad aram maximam obuertitur,ſolenniq; altera precatione, vt eius imperium ſtabile,perpetuum,victoriarũ,pietatis & laudis plenum faxit,Deo maximo,in cuius manu ſunt regna, commẽdatur. Sunt enĩ multa antiquitùs à pijs præſtantibusque ingenijs cum ſumma verborũ elegantia & Chriſtiana grauitate compoſita,quæ ex ſacrato libro ad ſtatas rerum & locorum cæremonias ab alijs atque alijs ſacerdotibus in frontẽ Cæſaris perleguntur.Quæ omnia in illis Pontificum iam editis libris quiſque curioſus facilè poterit inuenire. Aſſcenditur demùm versùs aram maximam,vbì Innocentio Cibo Cardinale Litanias præeunte, alternis precibus plè pronunciatis,diui diuæq; omnes propicientur.In lectiſternio ſupplicanti Cæſari Campegius Cardinalis adſtitit, & de ſcripto oratiunculam, vt auſpicatò coronaretur, religioſè recitauit. Indè mox Cæſar à Farneſio (quoniam is erat Senatûs princeps & Cardinaliũ vetuſtiſſimus) intra ſancti Mauricij ſacellum eſt deductus:vbì diffibulata Dalmatica,humeros & brachiũ dextrũ ſacro oleo, adiectis puris & pijs orationibus,inungitur. His rebus ritè confectis,ſolennia ſacra erudito Phonaſcorum concentu,alternantibus choris,operante Pontifice,ipſò Cæſare in ſacra veſte miniſtrante, ꝓtinùs inchoantur:quæ miro ordine cæremoniarum,ſumma grauitate ſacerdotum,inſigni omnium religione adeò in ſerum diem ſunt protracta,vt vel pie curioſos fatigare potuerint,ſi is longè omniũ clariſſimorum

Induitur Dalmatica veſte.

Humeri & brachium dextrum vnguntur.

morum Principũ admirabilis conſeſſus, ſpectantiũ oculos vlla in parte ſatiare potuiſſet. Cęterùm ſumma ſacrorum fuit, vt Cęſari de manu Pontificis Romani Imperij inſignia traderentur. Itaque ſolenni precatiõe ſempèr adhibita, Pontifex ei ſupplici ſceptrum aureũ dedit, florenti cacumine conſpicuum, quô piè gentibus imperaret: itemque nudatum enſem, quo Chriſtiani nominis hoſtes perſequeretur: ac pomum aureum, quem vtì terrarum Orbem inſigni pietate, conſtantia, virtuteque regeret: & poſtremò tiaram illam potiùs quàm coronam bicipiti faſtigio multiſq; Adamantibus inſignem capiti impoſuit. Ille piè inflexo genu, pronus exoſculato pede Pontificem adorauit. Tum demùm Cęſar in illa tot gemmis ac vnionibus exornata triumphali trabea ad læuam non à procùl à Pontifice, in ſede auro protecta, ſed pauló humiliore, ſeſſum eſt perductus, & Romanus Imperator appellatus. Quod vbì in foro militibus eſt renunciatum, Antonius Læua ad declarandam lętitiam maiora minoraque tormenta diſplodi iuſſit, ità vt terribili ſonitu cęlum crepitare, terra quati, & tecta nutare viderentur. Nec multò pòſt Pontifex ſacratiſſimę Euchariſtię hoſtiam humilimo quodam oris geſtu, puriſſimoque animi habitu deſumpſit, atque eam obitèr Cęſari omni labe criminum expiato religioſè communicauit. Peractis ſacris, templo exceſſum: ad pręparatos equos Sacerdotes, Legati, Proceres diſcurrunt: omnis repentè multitudo in equis conſpicitur: acclamationes, tubarum cantus, tympanorũ ſtrepitus audiuntur. Conſcendenti equũ Pontifici Cęſar ad lęuã pedes adſtitit, vtì benignè auratá ſtaffam ſacrato pedi protinùs inducturus. Sed pium Cæſaris obſequium Pontificis humanitas religioſaque modeſtia ſu-

Datur ei ſceptrum aureum: Enſis nudatus. Pomum aureum. Corona aurea inſignis.

Trabea triumphalis.

Salutatur Romanus Imperator. Diſplodun tur bombardæ.

ſuperauit. Ergò iunctìm equo vterque albo, ſed Pontifex Thraicio, Cæſar Hiſpanico conſidentes, vmbellam ſubeunt, ſummæ dignitatis hominibus ad eam geſtandam honori ſimùl & labori ſuccedentibus. Præcedebat miro pompæ ordine tum Cardinalium, tum procerum vtriuſque aulę familia: in tergo ſigna erant viatorum, qui curſores appellātur: Adhęc ſubſecuti ſunt ſeptem viri inſignes, armis, trabeis, militaribus equis & pedeſtri comitatu valdè conſpicui, qui totidem ingentia vexilla deferebant. Traducti pręterea aliquot albi aſturcones ſinè ſeſſoribus, auratis ephippijs inſtrati. Pręulère etiàm adoleſcētes eximię nobilitatis in ſcipionibus pfixos galeros Pōtificis purpureos quatuor. Nec multùm indè ſuccedebat EVCHARISTIA, ſub aurea vmbella loculo cryſtallino incluſa, & ſellę generoſi & tamen pacati equi ſuperimpoſita. Laterna ingens antè, & circùm dena funalia ferebantur. Tum demùm promiſcuè gentiū omnium honeſtiſſimi quiq; ſucceſsêre, vt decuit in tanta hilaritate, regio ſumptu, ſuprà quàm credibile videatur, exornati. Nemo enim ex tota Italia paulò vir illuſtris non venerat, niſi vehementi valetudine præpeditus. Hiſpani, Itali, Belgæ, prout libido geniíque tulerunt, auro textili & ſerico omnis coloris elegantèr variegato, itéq; Phrygijs operibus & acupictis ſagulis ſpectantiū oculos pſtringebāt. Germani in veſte obſcuriore, ſumptuoſa tamē, torquibus aureis relucebāt. Viſebant paſsìm equi ex omī regionum ſobole maximè generoſi, & inſano ſumptu toto terrarū orbe cōquiſiti. Aderant pmulti illuſtres, nobiles, opulēti, clarorum principū progenie editi, quos dinumerare vix queas. Indè ſequutę ſunt varię legatiōes, & mox ipſi purpurati Cardinales. In-

Pontifex et Cæſar ſimùl equitant.

Septem vexilla.

Eucharistia ſub vmbella.

Pontifex & Cæſar ſub vmbella.

de non procùl ſucceſſit vmbella, ſub qua duo longè auguſtiſſimi terrarũ Domini in mitris illis ſtupenda & inæſtimabili gemmarum & vnionum varietate precioſis, ità tolutìm & temperato paſſu incedentibus equis, vt ij certa ingenij grauitate, quales seſſores veherent, ſentire viderẽtur. Antecedebát vmbellam, ipſe Montisferrati Marchio, ſolenni in chlamyde & corona gemmis ornata, qui Cæſaris ſceptrũ deferebat: Franciſcus indè Maria, Feltrius Dux Vrbini, Venetorum Imperator, & quoniá erat præfectus vrbis, in veſte purpurea Dalmatica, cũ inuſitato in metæ formam capitis tegumento, aurea cruce diſtincto, & tænijs vtrinquè pendentibus, nudatum enſem pretendebat. Philippus verò Palatinus, quem decora proceritas & obſidio Viennæ aduersùs Turcas fortiſſimè tolerata clariſſimum reddebant, aureum Orbem detulit in talari toga purpurea, adſtricta manicis, & plano pileo candidis pellibus redimito. Poſtremus erat Carolus Sabaudius Allobrogum dux, pileolum ferens vnionibus, ſmaragdis & carbunculis collucentem, qui, cùm oporteret, nobilioris officij cauſa demptá capiti Cæſaris coroná prætentis manibus deferret. Inter hos ſummi ordinis principes & vmbellam ipſam, Cæſaris quæſtor obequitabat, qui per ſingulas regiones certis paſſuum interuallis ad dimouendã turbam excitandamq́; letitiã, effusè in populũ argẽteam atq; auream ſtipem ſignatam imagine coronati Ceſaris diſpergebat. Secundùm vmbellam binis cubicularijs & medicis locus fuit. Tum verò Antiſtites opibus & authoritate præſtantes, qui vel legati regũ erant, vel Cæſaris cõſiliarij, vel ij, quos ab inſigni gratia Pontificis aſſiſtentes vocant, & cæteri demùm Epiſcopi in violaceis pallis, & poſt hos minores ſacrati viri ſucceſſerunt.

Spargitur in populum moneta aurea & argentea.

runt. Nouiſſimũ agmen clauſere cataphracti equites Belgæ, per alas turmasq; diſtincti, eo ordine inductis galeis & prætentis haſtis ſubſequentes, vt non modò tantæ pompæ præſidio, ſed ornaméto eſſe viderentur. A templo, vt diximus, ꝓfecti, modico ad læuam flexu ad vrbis vmbilicũ, vbi eſt turris Aſinellorum, altitudine Italicarũ nulli ſecunda. Indè per regionem albis & cyaneis pannis coopertam, quę ad Flaminiæ viæ portam perducit, inter acclamationes longo tractu proceſſum eſt, porticibus hinc & indè ſpectantium fœminarum multitudine refertis, ſic vt pompa omnis ſinè tumultu omnium oculis ad incredibilem voluptatem oſtentata quietiſſimè ſpectaretur. Tum demùm ad regionis biuium, quod dicitur Ad clauaturas, Cæſar à Pontifice digreſſus, ad diui Dominici templum contendit. Ibì venientem Romani Lateranẽſis templi ſacerdotes cum ſumma veneratione ſuſceperunt, & vtì Vaticani dudùm fecerant, in collegiũ cooptârunt. Indè Cæſar ad aram D. Iohannis ſupplicauit, & multos omnis generis oblatos nobiles equeſtri dignitate, gladio leuitèr percuſſis humeris, ornauit. Nec multò pòſt alio itinere, quàm îſſet Pontifex, ad prætorium eſt reuerſus. Erat maximo triclinio, ad epulum præbendum aulæis vndiquè ſtrato, coniunctum cubiculum Hippolyti Medices Cardinalis. In id familiaritèr Cæſar coronatus, excluſo fermè om̃i famulatu, ſe recepit, trabeam depoſuit, exuit ſandalia, & auream talarem togam ſumpſit, atq; hilaris aliquandiù ab illo tanto prætextę chlamydis & prægrauis tiaræ pondere conquieuit. Intereà præcinentibus tibijs & tubis, epulę miro ordine miniſtrorumq; ſilentio introferri ſunt cœptæ. Itaq; adfuêre Cæſari præſtò quatuor illi principes, in ſua quiſq; ſolenni chlamyde, vt inſignia

Belgæ equites cataphracti.

Cooptatur Cæſar in collegium Lateranẽſ.

Creat equites auratos.

ſignia pręferrent, atq; item alij illuſtres reguli, vt eũ ad menſam deducerent. Cœnauit ſolus Cæſar, ſingulis Imperij inſignibus in mēſa collocatis, quę erat aliquot gradibus excelſa. At in alia infra gradus, in cōſpectu tamen Cæſaris, diſcubuêre Sabaudius, Palatinus, Vrbinâs & Montisferrati reguli. In exteriore verò triclinio epulum cæteris proceribus prebitum. Remotis menſis, iterùm Cęſar gladium cepit, & pleroſque nobiles equeſtri dignitate decorauit. Hæc ex Paulo Iouio aliquantò fuſiùs, omiſſis tamen hincindè nonnullis breuitatis ſtudio, quæ non magnoperè hùc pertinere videbantur.

Cœnat ſolus Cæſar. *Creat iterùm equites.*

Intereà cùm eſſet in Italia Cæſar, conuentum Principum & Ordinum omnium Imperij indixit apud Auguſtam Vindelicorum in diem 8. Aprilis. Duæ omninò res, vt id faceret, vel maximè hortari videbantur, Diſſidium religionis longè pernicioſiſſimum, quod niſi breuì cōponeretur, exitiũ Germanię minari certum erat: Deindè bellũ Turcicum, cui ſuſtinendo certæ rationes & viæ & opportuna remedia atq; cōſilia paranda erant. Vſus eſt in ijs indicendis comitijs ſingulari quadã comitate & manſuetudine, ità vt propoſita fide publica nulli non liberum faceret ad ea comitia ſecurè accedēdi, & ſuæ fidei formulam exponēdæ. Ità enĩ iam erant exulceratæ Germanorum res, vt auſteritate parùm profici poſſet, maximè quòd Turcarũ immenſę vires & inexpiabile in Chriſtianos odium, facilè Imperatorē abſterrerent, nè quid ageret durius aduersùs quoſdam refractarios, quos alioquì facilè domare potuiſſet, ſi à Turcis & quibuſdã alijs ſecuro ipſi eſſe licuiſſet. Fuit aũt is cōuentus longè celeberrimus, & Cęſaris aduētus atq; apud oēs peruulgata clemētia, facilè quoſlibet eò vt accederēt, inuitabat. In eo cōuen-

Indicit comitia. *Cæſaris clementia.* *Comitia Auguſtana celeberrima.*

zōuentu obtulerunt Luterani confeſſiouem ſuam Cęſari, cuius architectus fuit Philipp⁹ Melāchthon præcipuus Luteri diſcipulus, & quidē excellenti doctrina, ſed adeò varius & inconſtans, (id quod neceſsè eſt illis euenire, qui à veritate deflexerunt) vt ipſam quoquè confeſſionem Auguſtanam crebrò poſtmodùm mutauerit, quod vtiquè abſterrere debuit oēs cordatos hoīes, nè tam incertę & ad humani ingenij mutabilitatē ſubindè in alias formas trāſformatæ doctrinę, ſeſe accommodarent ac traderent. Nam de ipſis quoquè ſacramentis, per quę in nos diuina gratia ceu per canales quoſdam deriuatur, tam eſt ille Melanchthon in ſua confeſſione lubricus & ambiguus, vt primò quidem velit eſſe duo tantùm, deindè in alia editione tria ponat, porrò in extrema quatuor numeret. Et tamen ad hanc confeſſionem permultæ ſectæ ſeſe referunt, atque etiàm Caluiniani, quibus vt id poſſent, occaſionem dedit Melanchthon, dum illam Confeſſionem ſubindè recoquit, adeò vt Luterani quoquè nonnulli Melanchthonem grauiſſimè incuſent, nec pati velint, vt Caluiniani, Zuingliani & quidam alij ad Confeſſionem Auguſtanam admittantur, quippe à qua non parùm diſſentiant.

Melāchthon Proteus.

Sacramentorū numerus varius in Confeſſ. Auguſtana.

Interìm ſolent iſti iactare, vt aliàs diximus, ſe demùm veram & puram doctrinam in orbem reuocâſſe. Sed abſit vt hoc illis perſuadeant, quibus ſalus ſua curæ eſt, qui non inſtàr paruulorum fluctuantium omni volunt doctrinæ vento circunferri. Hanc igitur confeſſionem Auguſtæ Cęſari exhibitam, tanquàm illā Babylonicam Apocalypſis D. Iohannis meretricem, pleræque horum temporum Sectæ adorant: & tamen nihil ferè in ea eſt, quod non ipſi Confeſſioniſtę in mutua lite ponant, & in alios atq;

Confeſſ. Auguſt. meretrix Babylon. Apo. 13. 14. 16. 17. 18.

Sectarij quàm inter ſe pugnent. alios ſenſus, prout viſum eſt, trahant. Nec quidem leuibus de rebus inter ſe atrocitèr digladiantur, ſed de ipſis ſuæ confeſſionis capitibus. Et tamen ea eſt illorum hominum (de dogmatiſtis & concionatoribus loquor) propemodùm incredibilis impudentia, vt ſi fortè quæras ex illis inter Catholicos, cur adeò inter ſe pugnent, actutùm reſpondeant nullá de fundaméto inter ipſos eſſe diſſenſionem: & hoc quidem perſuadent illi miſeræ ac imperitæ plebeculæ, quam miris quibuſdam dolis & fraudibus tenent miſerabilitèr implicatam. Quin & ſcriptis palàm editis conatus eſt quidam importunus & prodigioſus Luteranæ factionis concionator Iacobus Andreæ Smidelinus hominibus pſuadere, ſectarios inter ſe perbellè conſentire. *Impudentia Smidelini.* Sed eius tam improba & portentoſa vanitas, etiàm ab ipſis ſectarijs egregiè confutata eſt.

Et vt aliquid nôrit poſteritas de impudentia iſtorum hominum, qui ſub prætextu Euangelij Germaniam & totum orbem Chriſtianum perturbârunt, libet hîc inſigne facinus eiuſdem Iacobi Andreæ Smidelini, (quoniam ſe offert occaſio) ad perpetuam rei memoriam ſubijcere. In colloquio quodam Vuormatienſi conuenerant multi docti viri, de religionis negocio tractaturi. Quodam die Andreas iſte concionem habiturus in frequentiſſimo auditorio, ſuggeſtum aſſcendit. Sed quo tandèm habitu? Pudet referre, ſed dicendum eſt tamén. Cum ſago aulico paulùm infra genua, manica altera picturata circa ſiniſtrum humerum, exertis vtrinquè brachijs, & cum cultro venatorio ad latus. Ità ille pacis & Euangelij preco, vt videri volunt, repentè quendam Thraſonem repræſentauit in æde ſacra, ſub adſpectu tot hominum, & in ſacra concione. *Nota concionatoris Euangelici habitum.*

Sed

Sed ad Confeſſionem Auguſtanam reuertamur, de qua tamen priuſquàm plura dicere pergamus, quod propemodùm obliti eramus, paucis explicabimus aduentum Cæſaris ad Auguſtam,& quæ tum illic obitèr geſta ſunt.Venit Cæſar Auguſtam in profeſto corporis Chriſti,& quidem ſua ſpe tardiùs venit,propterea quòd in itinere paſsim etiàm à Venetis honorificentiſſime eſſet acceptus. In comitatu Tirolenſi,vbì ſunt celeberrimæ argentifodinæ,oblatus eſt ei nummus argenteus, qui precio æquaret aureos 1700.omnia Cæſaris ſtemmata miro quodã opere & elegantia repræſentans.Monaci verò Principes Bauariæ quatriduo eum retinuerunt cum fratre Ferdinando & Cardinale Campegio, ità vt nullum officij & honoris genus prętermiſiſſe viderentur.Indè vbì iam Auguſtam aduentare cœpit, Principes omnes & Ordines Imperij ei perquàm reuerentèr proceſſerunt obuiàm,& vbì ad quinquaginta vel ſexaginta paſſus appropinquârunt, ex equis deſcenderunt.Eo viſo, Cæſar pro ſua ſingulari & ipſi propemodùm innata modeſtia ac humilitate, vnà cum fratre Ferdinando itidèm ſe demiſit in pedes honoris cauſa.Excepit eum decentiſſima oratione Principum & Statuum omnium nomine Cardinalis Moguntinus Albertus Brandenburgicus, cuius inter Electores prima fuit dignitas.Indè itum eſt ad vrbem,apud quam à Senatu & populo miro ſtudio acceptus eſt. Intra vrbem excepit eum Epiſcopus Auguſtanus cum Clero, & ſub vmbella ad ſummam ædem perduxit.Iam dies cœpit mutari in noctem,& ità Cæſar ad Epiſcopi ædes,quas Palatinas vocant,alij ad alia hoſpitia digreſſi ſunt. Eiuſdẽ verò diei veſpera & manè ſequenti multùm egit per ſuos cum Saxone & alijs Luteranis principibus, vt

Aduentus Cæſaris ad Auguſtam.

Nũmus argenteus inſignis.

Excipitur à Principibus

A Senatu.

Ab Epiſcopo

intereſſent Proceſſioni publicæ, qua geſtanda erat ſacroſancta Euchariſtia. Sed hoc ab ijs impetrare non potuit, cùm ferè ad meridiem cùm illis egiſſet. Perſuaſerant enim illis ipſorum cócionatores, idololatriæ crimen admitti ab ijs, qui Euchariſtiam adorarent. Negant enim CHRISTVM eſſe in Euchariſtia extra tempus ſumptionis. Fuit ea horrenda blaſphemia, ſed illi in ſua ſententia tanquàm in magna luce permanſerunt. At verò Cæſar religioſiſſimus, licèt iam meridies appeteret, cum reliquis principibus, quorum illic magnus erat numerus, cum Hiſpanis quoquè & Belgiæ proceribus illi Proceſſioni cum quadam eximia in DEVM pietate & haud vulgari ſplendore interfuit. Euchariſtiam geſtabat Cardinalis Moguntinus, à dextris rege Ferdinando, à ſiniſtris Ioachimo Brandeburgico Principe eum deducentibus.

Cæſar intereſt proceſſioni.

Ante Euchariſtiam præcedebant Principes ſeculares, itemque Clerus cum alijs permultis. Poſt eam ſequebatur Carolus Imperator nudo ſempèr capite, tametſi ſol eſſet ardentiſſimus, in manu ferens quadrifidam facem ardentem, quod idem voluit fieri à cunctis Proceribus & Principibus. Imperatorem ſequebantur omnes Archiepiſcopi & Epiſcopi. Vmbellam ipſam, ſub qua portabatur ſacroſancta Euchariſtia, viciſsìm geſtabant ſeni Principes ſeculares. Porrò longiſſimá proceſſione diuerſi generis Muſici concinebant in laudem DEI. Omnibus ritè peractis, Cæſar valdè acerbè tulit Luteranorum Principum detrectationem, iuſſitque vt quamprimùm altera die cum publica fide Auguſta excederent, ſed Principum Catholicorum precibus ab ea ſe ſententia deduci paſſus eſt. Fuit certè hic Princeps longè optimus ſempèr egregia in Deum animi pietate,

It nudo capite, ſole ardentiſſimo.

Vmbellã geſtant ſeni principes.

Pietas Caroli V.

pietate,ità vt omnibus perſpicuum eſſet, eum non tam ſuis viribus aut opibus,quæ quidem erant ampliſſimæ,quàm præpotentis DEI auxilio & fauore niti. Et quia ipſe diuini honoris &cultûs admodùm ſtudioſus fuit,propterea quoquè vbiquè ferè euidentiſſimis præpotentis DEI auxilijs mirificè fruebatur, adeò vt ipſi etiàm Turcarum potentiſſimo Tyranno eius proſperitas formidoloſa fuiſſe dicatur. Non enim debent Chriſtiani piorum Principum proſperos ſucceſſus fato vel fortunæ adſcribere,quod quidam faciunt ethnico quodam ſpiritu parùm Chriſtianè,cùm ex diuina prouidentia om̃ia pendeant,& Deus ampliſſimis verbis ſæpè polliceatur in ſcriptis diuinis ſe glorificaturum eos qui ipſum glorificent. Nec ijs obſtat,quòd ſæpè diuerſum eueniſſe legimus.Expedit enim interdùm, etiàm aduerſis iactari flatibus pios, nè rebus nimiùm ad voluntatem fluentibus ſuperbia intumeſcant. *1. Reg. 2.* *2. Mac. 6.*

Cæſar igitur auditis rationibus Catholicorũ Principum,iram remiſit,& ad diẽ 20. Iunij inchoaturus actionem,iuſſit Principes & Ordines Imperij adeſſe in primario tẽplo,vbi tum Miſſam celebrauit Cardinalis & Elector Moguntinus. Saxoniæ Elector conſuluit ſuos theologos,num liceret Miſſæ intereſſe,& reſponſum eſt nihil eſſe periculi, quòd non ad Miſſam,ſed ad ſuum officium euocaretur. Eſt enĩ hoc Saxonici Electoris munus, vt gladium Cæſari præferat. Ità nouerant illi Theologi Principibus quidlibet perſuadere, vt dolendum ſit, clariſſimos Principes in tam inſidos conſultores incidiſſe. Itaq; Saxo quoquè Miſſæ, licèt eam ſummè & extremè execratus eſſet Luterus in libro de abominatione Canonis Miſſæ, interfuit, & cum eo Georgius Brandeburgicus itidèm Luteranus. *Cæſar placatur.* *Principes Luterani interſunt Miſſæ.*

Sacri-

Sacrificio peracto,itum eſt in Curiam. Auguſtani octingentos pedites conſcripſerant vrbis tuendæ cauſa.Illos Cæſar dimitti iuſſit,& mille ipſe cõſcripſit,qui vrbi à ſeditione & tumultu ſeruandæ inuigilarent.Omnibus quoquè tum Catholicis tum Sectarijs Concionatoribus interdictum eſt, nè publicè ad populum ſermonem haberent,donèc religionis negocium abſolueretur.Quoſdam tamen Cęſar ipſe conſtituit, qui ſinè cuiuſquam contumelia in ſumma æde cõcionarentur. Id quidem grauibus de cauſis ità fuit conſtitutum. Erant enim diuerſarum ſectarum concionatores, & ſinguli ad ſe populum traducere nitebantur,quæ res ſeditionibus materiã prębitura videbatur.

Negocium religionis primò tractatur.

Ante omnia verò in ipſa actione Cæſar negocium religionis tractandum ſuſcipi voluit,non dubitans quin eo trãſacto,reliqua om̃ia faciliorem eſſent expeditionem habitura. Itaq; Luteranis permiſſum eſt ſuam publicè recitare Confeſſionem, quam & Teutonicam & Latinam Cæſari obtulerunt.In ea alij ſunt Articuli, quibus ſuam fidem declarant:alij, quibus indicant abuſus ab ipſis mutatos.In prioribus multa diſſimulant,quæ anteà ſecùs docuerant:In poſterioribus egregiè mentiũtur ſe non aboleuiſſe Miſſam, ſed eam retinere & ſumma reuerentia celebrare,vſitataſq; Cęremonias ferè omnes ſeruare, itemque ſe confeſſionem non abrogâſſe.Sed ea mendacia ipſa meridiana lux coarguit.Et hæc quidem Melãchthon ſcribere non dubitauit in illa præclara Confeſſione, quam totiès poſteà retexit.

Eleonora in Gallias it.

Hoc ferè tempore ex Hiſpanijs in Gallias profecta eſt Eleonora Cæſaris ſoror,& cum ea duo regis Franciſci liberi,Franciſcus & Henricus, qui iam ad quadriennium apud Hiſpanos obſidum loco perman-

manſerant. Excepti ſunt omnes incredibili totius populi gaudio.

In Italia iam ad vndecimum menſem Florentia validiſſimo Pontificis & Cęſaris exercitu obſeſſa, hoc demùm anno ſub certis conditionibus ſeſe dédidit. Eiecerant Florentini optimates quoſque & Mediceorum familiam, cuius tamen certè præclara in eam vrbem extabant merita: iamque Reſpublica ab obſcuris & nouis hominibus, omnia ad priuata commoda referentibus, adminiſtrabatur. Ea verò libertas, quam inſanis ac peruicacibus animis ad interitum vſque patriæ tuendam ſuſceperant, quauis acerba tyrannide moleſtior erat: nec tamen poterāt adduci, vt honeſtis cōditionibus ſeſe dėderent. Sed diuturna obſidione ad eam vſque rerum omnium penuriam adacti ſunt, vt iam pleriq; non feles modò, ſed etiàm mures auidiſſimè deuorarent. Ità tandèm eorum fracta eſt pertinacia, ſummoperè gaudente Pōtifice, quòd patriam ſibi incolumem reſtitutam cerneret. Porrò à Cæſare illorum eſt Reſpublica conſtituta, iuſſiq; ſunt Mediceam familiam in priſtinam recipere dignitatem. Et quoniam in liberis ciuitatibus ob diuerſa ciuium facilè diſſidentiũ ſtudia, niſi certo aliquo capite dirigantur, non ferè poſſit ſeruari concordia, declarauit Alexandrum Medicem, cui filiam ſuam notham deſpōderat, Reipub. caput, cuius ſinguli magiſtratus authoritatem ſequerentur. Atque is fuit exitus pertinaciſſimę rebellionis, quæ non tam iudicio, quàm quorundam temeritate ſuſcepta, Florentinis multas attulit clades & calamitates, donèc vel ſerò ad ſanitatem redirent. In eius autem vrbis expugnatione Cęſar egregium erga Pontificem ſtudium ſuum re ipſa declarauit, non quidem certè abſque ſuo incommodo, amiſſis

Florentia deditur.

Sũma rerũ penuria.

Alexander Mediceus caput Reip. Florent.

amiſſis non paucis ſtrenuis viris, atque in ijs Philiberto Auraſicenſi, ſupremo eius exercitûs Imperatore, qui necdùm triginta natus annos, duabus traiectus glandibus miſerè perijt, cùm iam iamq; vrbs dedenda eſſet.

Confeſſio Auguſt. datur Theologis examinanda.

Cæſar cùm ipſi oblata eſſet Luteranorum confeſſio, Theologis Catholicis examinandam & confutandam demandauit. Illi primò ſatìs acritèr eam & ſcripturis & rationibus oppugnârunt. Sed Catholici principes, pacis vel maximè ſtudioſi, putauerunt omittenda eſſe ea, quæ Catholici oſtendebant alitèr Luteranos & docuiſſe & ſcripſiſſe anteà, eaque tantùm confutanda, quæ eſſent in Confeſſione exhibita. Faciebant hoc principes pacis ſtudio, licèt nulla ferè res magìs deſtruat Euangelicorum dogmatiſtarum nouum Euangeliũ, quàm quòd in ſua doctrina tam varij ſunt & inconſtantes, quod illis non poſſet accidere, ſi vera eſſent quæ miſeris perſuadent. Dum autem Principibus Catholici Doctores morem gerere volunt, ea re factum eſt vt aliquot hebdomadæ elaberentur. Itaq; Luterani tum Auguſtæ coràm, tum per literas apud abſentes iactitabant, Papiſtas ad ipſorum confeſſionem non habere quod reſponderent. Vbì autem confutatio lecta eſt in conſeſſu Principum, Cæſar & Catholici omnes eam approbârunt, & vt idem facerent Luterani, Cæſar rogauit quidem, ſed non obtinuit. Interìm verebantur Catholici Principes, nè quid durius ſtatueret Cæſar in Luteranos ob eorum contumaciam: itaq; impetrârunt à Cæſare, vt permitteret cũ illis de incunda concordia accuratiùs agi. Aſſenſit Cæſar pro ſua clementia, quæ erat in illo valdè ſingularis, & permiſit multis modis agi cum illis, ſed omnia fruſtrà, quòd iam planè decreuiſſent in eo pmanere

Multis modis agitur cum Euangelicis.

manere Euangelio,quod à Lutero apoſtata monacho didiciſſent.Et licèt id ad certiſſimam Germaniæ perniciem ſpectare videretur, illi tamen ſic erãt animati,vt patriæ & imperij extremam calamitatem perpeti mállent, quàm cum Cęſare & Catholicis Principibus,qui certè longè illos & numero & dignitate ſuperabant,redire in religionis antiquę cõcordiam.Fuit hoc quidem longè acerbiſſimũ omibus,quibus Germaniæ, immò totius Eccleſiæ iam iamq;,ni Deus auerteret,peritur ę ſuprema clades & interitus dolebat:ſed oportebat tamen omia æquo ferre animo,& tacitè conſiderare atque admirari & timere occulta quidem,ſed vera & iuſta iudicia Dei, cui9 admodùm extimeſcenda, licèt iuſta,ira & ſeuera animaduerſione fiebat,vt plus tribueretur viliſſimi apoſtatæ maleſanæ doctrinæ,quàm totius Eccleſię Catholicæ ſentẽtiæ & authoritati. Cùm iam diù multumque ab vtriuſq; partis delectis Principibus & Theologis ac Iuriſconſultis tractatum eſſet, Elector Saxoniæ longioris moræ impatiẽs,petijt à Cęſare miſſionem,& abijt cum ſuis. Ità ſinè concordia diſceſſum eſt, multùm quidem dolente Cæſare & Catholicis. Luterus interìm non paucos edidit libros,quibus ipſum quoquè Cęſarem perſtringere non verebatur,atque ij nonnunquàm etiàm publicè proſtabant Auguſtæ apud Saxonię Principis hoſpitium. In his erat Epiſtola ad Archiepiſcopum Moguntinum, in qua exponit Pſalmum, Quarè fremuerunt gentes, tanquàm principes Auguſtam conueniſſent animo oppugnandi CHRISTVM & Euangelion. Itemque liber quidam hac inſcriptione, *Admonitio ad Eccleſiaſticos Auguſtæ in Dieta Imperiali congregatos*: quo in libro & ſuam doctrinam vſqueadeò commendat, & Epiſcopos atque

Elector Saxoniæ diſcedit.

atque Eccleſiæ cæremonias & inſtituta intantùm carpit ac repræhendit, vt ad commouendos in clerum vulgi animos nihil poſſit ſcribi vehementiùs. Et vt Epiſcopos ad ſe alliceret, iactabat ſe illos à Papæ tyrannide & monachorum importunitatibus liberâſſe. Sanè apud multos ille iam Pontificem Romanum & Eccleſiæ inſtituta, ritus ac cæremonias in ſummum odium, inuidiam & contemptum adduxerat: ſed in tali ſcelere gloriari & non modò nullo pudore ac metu affici, verùm etiàm eo nomine virtutis & pręclari cuiuſdam facinoris exiſtimationem venari: id quidem eiuſmodi eſt, vt non tam verbis, quàm verberibus & flammis vindicandum ſit. Mirè quoquè in eo libro inuehitur in ſatisfactioné, quæ tertia pars eſt Pœnitentiæ, quam ait ſentinam eſſe tartari ipſius, nec eam abominabilem doctrinã Epiſcopis vnquàm poſſe remitti. Piæ mentes ſinè horrore legere vel audire non poſſint, quæ ille infelix ſcribit contra ſatisfactionem, de qua tamen eſt Eccleſiæ non alia doctrina, quàm ipſæ ſacræ literę locis innumeris expromant.

Luterus adulatur Epiſcopis.

Proſcindit ſatisfactionem.

Porrò perquàm commodùm accidit, vt cùm Catholici & Luterani, vt iam diximus, inter ſe de concordia tractarent, & in XII. articulo Confeſſionis Auguſtanæ, qui erat de ſatisfactione, non poſſent conuenire, primo veſpere id negocij daretur Cochlęo & Melanchthoni, vt altero manè quippiam quod ad rei compoſitionem faceret, adferrent. Protulit ergò Cochlęus ex 5. Articulo Aſſertionum Luteri, quas iã antè euulgârat, ipſi⁹ verba Luteri, quibus ſic ait: Eccleſia mater pio affectu præuentura manũ Dei, caſtigat filios ſuos ſatisfactionibus quibuſdam, nè incurrant flagella Dei, ſicut Niniuitæ operibus ſuis ſpontaneis pręuenerunt iudiciũ Dei. Hæc pœna arbitra-

Luterus ſuo enſe iugulatur.

arbitraria eſt,inquit,non in totum, vt illi volunt, ſed tamen neceſſaria.Nam aut nos,aut homines,aut Deus punit peccata,quod illi per indulgentias tollunt omninò:cùm ſi eſſent pij paſtores,potiùs imponerent pœnas,& Eccleſiæ exemplo præuenirét Deum,ſicut Moiſes eũ præuenit,occidendo filios Iſrael propter peccatum vituli aurei. Optimum autem fuerit,ſi noſipſos puniremus.

Hęc Luteri verba cùm Eckius è ſcheda recitâſſet, Luterani inuicèm ſe reſpiciebant: Porrò Melanchthon rubore vultu ſuffuſo ait,Scio hæc ſcripſiſſe Luterũ: cumq; pręterea nihil adderet,Dux Iohannes Fridericus,Forſitan,inquit, hęc ſcripſit Luterus ante annos decem.Cui à Catholicis reſponſum eſt, Quid tum poſteà?Nobis ſatìs eſt hác illius eſſe ſententiam.Mox ira commoti Brentius & Sneppius dixêre,ſe non adeſſe vt Luteri ſcripta defenderét, ſed vt ſuã aſſererent confeſſionem.Præclarum videlicet diſcipulorum de magiſtro ſuo Lutero teſtimoniũ, cuius ipſi quoquè iam ſcripta ſuſpecta haberent. Sed quanto fuiſſet ſatiùs,ab eius hominis diſciplina penitùs diſcedere,cuius pugnãtes ſententias,& modò in has,modò in illas formas mutata animi ſenſa animaduerterent,idque in rebus maximi ponderis, & quæ iam ſatìs ſuperq; Eccleſiæ Catholicę ſententia eſſent declaratæ ac definitæ.

Pudeſiunt Luterani.

Eodem hoc anno quidam amicus ex Lutero percontatus,cur in Epiſtola ad Romanos cap.3. vertiſſet Germanicè, Hominem ſola fide iuſtificari, cùm tamen verba Pauli id nõ haberent,& eoipſo anſam pręberet Pontificijs ipſius verſionem calumniandi, ille intolerabili quadam arrogantia reſpódit, ſi ſciuiſſet Pontificios omnes in vnum conflatos,vel vnũ caput ſcripturę diuinę rectè poſſe vertere Germani-

Arrogãtiſſ. Luteri dictum.

cè,libentèr eorum opem ſe imploraturum fuiſſe ad transferendum nouum Teſtamentum.Et poſt pau- ca:Si papiſta tuus,inquit,multa vult garrire de hac voce,Sola,ei confeſtim reſpondebo:Doctor Martinus Luterus vult ſic habere, aitq; Papiſtam & aſinũ eſſe vnum.Sic volo,ſic iubeo,ſit pro ratione voluntas.Nolumus enim Pontificiorum eſſe diſcipuli,ſed magiſtri ac iudices.Hęc quidẽ ille,neſcio qua phreneſi correptus & inſania temulentus, quæ ſanos & ſobrios homines facilè auertunt, nè tali portento vlla in re fidem adhibere velint.Si catholici ſic ſcriberent,quas non mox turbas cierent Euangelici? O filij hominum,vſquequò graui corde? vt quid diligitis vanitatem,& quæritis mendacium?

O portentũ.

Poſt Confeſſionem Luteranorum oblata eſt Cęſari & coram omnibus Imperij ordinibus recitata Auguſtæ etiàm quatuor ciuitatũ,Argentorati, Cõſtantiæ,Memmingæ & Lindauiæ,quæ Zuinglij dogma ſequebantur,confeſſio. Eius cõfutandæ curã cõmiſit Cæſar Theologis ijſdem,à quibus erat Luteranorum confutata, ipſaq; cõfutatio lecta eſt palàm,Itaq; Cæſar orabat ſeriò,vt cum reliquis Principibus & ordinibus Imperij idem ſentirent: ſed illi in ſua ſententia perſtitêre,neque catholicis, neque Luteranis per omnia ſubſcribere volentes, quia videbantur ſibi rectiùs ſapere, & plus aliquid vidiſſe in ſcripturis,quàm vel Catholici, vel Luterus ipſe cum ſua cohorte vidiſſet.

4.Ciuitatũ Confeſſio.

Fuit hoc anno Romæ ex multa pluuię copia tãta Tiberis inundatio,vt in campo Florę ad longiſſimę haſtę altitudinem excreuiſſe viſus ſit,multaque ędificia ſubruerit,& per vicinas regiones ad duodecim ferè hominum millia extinxerit.Incidit ea clades in diem 8.Octobris,& horas 24.durauit.

Tiberis inundatio.

Non

Non multò pòſt etiàm inferioris Germaniæ populos,præſertìm Flandros,Zelandos,Hollādos mare ab imis viſceribus exagitatū vehementèr afflixit, partìm aggeribus perruptis, partìm ipſos aggeres vnda ad tres vel quatuor pedes excedente.Feruntur ea repētina inundatione permulti mortales & bruta animantia grandi numero perijſſe, demptis alijs incommodis & damnis vrbium & ædificiorum,quę fuêre grauiſſima. *Diluuiũ inferioris Germaniæ.*

Paulò pòſt calendis Decēbris diem ſuum Mechliniæ obijt Margarita Cæſaris Maximiliani filia,Belgarum moderatrix laudatiſſima. *Margarita Maximiliani filia moritur.*

Cæſar Carolus dum adhuc Auguſtæ comitia haberentur,Luteranis domum abituris certos quoſdā articulos publicè propoſuit, ſed quos illi recipere nollent.Itaque ſinè concordia ad ſua redierūt.Porrò verò Cęſar cum Catholicis Principibus omnibus ſub Comitiorum finem omninò ſtatuit,in ea fide & religione,quam à ſanctis Maioribus ſuis velut per manus traditam accepiſſent,conſtantiſſimè permanere.Ei ſententię omnes & ſinguli ſubſcripsêre die 19.Nouembris.Deindè ſoluto conuentu om̄es diſcedunt,Cæſar cum fratre Ferdinando,& nō paucis Principibus Coloniam Agrippinam, alij domū.

Lantgrauius vt ſibi rebusq; ſuis cōſuleret,(videbat enim Cæſarem non æquo animo ferre iam olìm damnatas in religione nouationes,quas Luterani & Zuingliani ceu Euangelicas amplectebantur, malè perſuaſi à quibuſdam turbulentis hominibus) cum Tigurinis,Argentinēſibus & Baſileēſibus,qui Zuinglium à Lutero ipſo damnatum ſequebantur,in ſex annos fœdus percuſſit,vt ſi qua vis ab Imperatore aut Catholicis religionis nomine inferretur, mutuis ſe auxilijs tuerentur.Factū eſt hoc mēſe Septēb. *Lantgrauij fœdus.*

Iam ſuprà diximus, Marpurgi fuiſſe conuentum Luteranorum & Zuinglianorum concionatorum. Ibì cùm non poſſet certa pax conſtitui, tamẽ decretum erat, vt à ſcriptis aliorum in alios abſtineretur, nè ſcilicet Catholici magìs ac magìs carpere pergerent eorum mutua odia & atrociſſimas digladiationes. Sed eccè hocipſo anno Philippus Melãchthó, vt Luteranorum contra Zuinglianos ſententiã tueretur, veterum aliquot ſcriptorũ ſententias de Cœna Domini collegit & euulgauit. Non tulit hoc ęq̃ animo Oecolampadius Sacramentarius, edíditque Dialogum, quo oſtẽdit quid de Euchariſtia veteres tum Gręci tum Latini ſenſerint: aitq; Philippũ patrum mentem non ſatìs perſpexiſſe, ſed filios contra matrẽ armare voluiſſe. Adeò nõ potuerũt ſibi temperare, quin contrà quàm Marpurgi conuentũ erat, mutuò ſe infeſtarent. At reuerà neq; Philippus, neq; Oecolampadius Patrum ſententias bona fide citauit, ſed ad ſuas prauas opiniones pro ſe quiſque detorſit, cùm ſit longè certiſſimum, patres omnes de Euchariſtia id ſenſiſſe & docuiſſe, quod hodieq; & ſentit & docet Catholica Chriſti Eccleſia. Facilè autem potuerunt iſti verſuti homines indoctæ plebeculæ perſuadere, Patres veteres ab ipſis ſtare, quòd non eſſent neſcij, vulgum Patrum libros neq; legiſſe, neq; vel legere vel intelligere poſſe.

Melanchthõ ſcribit cõtra pactum.

Melanchthõ ab Oecolã padio perſtringitur.

Circa hoc tempus Carolſtadius, qui è Saxonia ad Heluetios migrârat, Tigurinæ Eccleſiæ diacon⁹ factus eſt ex archidiacono quondàm Vuittembergẽſi, ab equis, vt dici ſolet, ad aſinos. Ea res non mediocritèr animum Luteri exacerbauit. Poſtquàm autem Zuinglius in pręlio occubuit, vt pòſt dicemus, Baſileam ſe contulit, & illic in Zuinglianę Eccleſiæ miniſterio vitam miſerã miſerè finiuit. De eo Luterani

Carolſtadius fit diaconus Tigurinus.

rani ſcribunt, cum Baſileæ turbas concitâſſe, & miſerabilem vitæ exitum habuiſſe. Zuingliani id diſſimulare videntur, qui etſi non planè probabant Carolſtadij opinionem de Euchariſtia, tamen Luteri hoſtem & aduerſarium complectebantur.

Poſt Comitia Auguſtana Cęſar Saxonem Electorem euocat Coloniam, idemq; facit Elector Moguntinus, cuius hoc officium eſt, vt vbì creandus eſt Romanorum rex vel Imperator, ipſe reliquos Electores conuocet. Saxo hoc indignè tulit, & per filium ſuum Iohannem Fridericum & quoſdam alios docere conatur apud Cęſarem, Moguntinum citandis electoribus perperàm egiſſe. Intereà verò Lantgrauium & alios Principes ac ciuitates Proteſtâtes orat, ad 22. Decembris Smalcaldiam vt veniant. Vbì eò vētum eſt, fœdus ictum eſt, cui aliquot principes & ciuitates ſubſcripſerūt, quibuſdam verò id in aliud tempus reijcientibus. Ab eo ergò loco dictum eſt hoc fœdus Smalcaldicū, cui temporis ſucceſſu multi principes & ciuitates ſeſe coniunxêre non optimo certè exemplo, quòd cōtra Cęſarem & Catholicos ſe armare viderentur, id quod poſteà quoquè re ipſa declarârunt, vt ſuo loco dicetur. Verùm dictitabant illi, ſe non cuiuſquam inuadendi, ſed ſuî tantùm defendendi cauſa hoc fœdus percuſſiſſe: Hic verò Luterus, qui aliâs docuerat non eſſe Turcis reſiſtendum, atrociſſimis Chriſtiani nominis hoſtib9, facilè conſenſit, immò & ſcripſit, in Cæſarem & Catholicos arma corripi iure poſſe.

Elector Saxoniæ accerſitur Coloniam.

Fœdus Smalcaldicum.

Smalcaldiæ congregati Proteſtantes, literis ad Cæſarem datis ſummoperè eum abſterrere conantùr, nè Ferdinandum fratrē in Romanorū regē eligi patiatur. Multas allegāt cauſas, ſed quib9 id demùm effecerunt, vt Ferdinādus optimus princeps, Roma-

norum rex renunciatus ſit, ſicut mox dicemus.

Ferdinãdus fit Romanorum rex.

Anno 1531. Pridiè Epiphaniæ Domini, Ferdinandus Coloniæ in primario templo, vbì trium beatiſſimorum Magorum corpora condita aſſeruantur, Electorum principum ſuffragijs creatus eſt Romanorum rex, & die 11. menſis Ianuarij Aquiſgrani coronatus. Saxo eam electionem per filium ſuum irritam proteſtatur, habuitq́; principes alios, pręſertìm Luteranos, qui ei conſentirent. Verùm Cęſar quòd ampliſſimas haberet ditiones, nec poſſet ſempèr eſſe in Germania, conſultum omninò putauit, vt in Imperio haberent aliquem loco ſuo, qui ipſo abſente rebus præeſſet.

Coronatur.

Terræmotus in Luſitania.

Hoc menſe Ianuario Luſitaniam inuſitatus concuſſit terræmotus, ità vt multi mortalès terrę quaſſatione & ruinis oppreſſi ſint, pręſertìm Vlysbonę, quæ vrbs damnum ſenſit incomparabile. Quædam etiàm nauigia turbulento inflati maris hiatu abſorpta ſunt, nec quiſquam ferè tota Luſitania ſuis iam ædibus committere ſe audebat, ſubſultante ſcilicet ſolo. Rex & regina extra vrbem aperto in loco tabernaculum erexerũt: quorũ exemplum ſecuti vniuerſi ferè incolæ, caſtrenſi more etiàm ipſi in tabernaculis ſibi degendum ſtatuerunt: quanquàm nec ibì ſinè metu eſſent, veriti nè repentino aliquo terræ hiatu abſorberentur. Durauit is terræmotus dies octo, ſed tamen interpolatìm. Fama ſparſit Vlysbonæ 1500. magnas ędes & templa oĩa funditùs corruiſſe. Eam ſecuta eſt peſtis ingens.

Proteſtãtes ſcribũt Gallo et Anglo.

Huius anni menſe Februario Proteſtantes literas ſcripſerunt & Galliæ & Angliæ regi, quibus ſuam cauſam egregiè tueri conati ſunt. Loquuntur ibì de vitijs Cleri, & de Indulgentijs: citãt Gerſonem, qui iam olìm vitia Eccleſiaſtica grauitèr notârit. Sed Ger-

Gerſon ità notauit vitia Cleri, vt tamen propterea non ſe ipſe ſepararet ab Eccleſia, nec turbas cieret. Et hoc quidem illis viſum eſt de Gerſone commemorare. Quòd autem idem ipſe fortitèr ſcripſit cõtra eos, qui dicerent laicis neceſſariò vtranque Euchariſtiæ ſpeciem porrigi oportere, quod noſtræ ætatis nouatores pertinacitèr contendunt, eosque diſertis verbis hæreticos vocat, id ſilentio prætereunt. Facilè autem animaduerti poteſt, non Principes earum literarum fuiſſe authores, ſed Luteranos dogmatiſtas, quorum vtinàm fraudem Principes aduertere potuiſſent.

Menſis Martij die 29. rursùs Smalcaldiam ijdem Proteſtantes conuenêre, acturi de defenſione ſuî, ſi qua vis ab hoſtibus, nêpe Catholicis, inferatur. Sollicitauerant per literas Fridericum Daniæ regem & Saxonicas maritimasq; ciuitates de fœdere, ſed Danus recuſauit, quatenùs rex eſſet. Magnopolenſis Hẽricus, itemq; Pomeraniæ dux Berninus, Lubecẽſes quoquè & Luneburgẽſes & quędã alię ciuitates fœderi minimè ſubſcripſerunt. Luterus hoc fœdus approbauit, aitq; iniri poſſe, ſiue Cęſar ipſe, ſiue qs alius fortè ei9 nomine bellum faciat. Iam antè Proteus ille lõgè ſecùs ſcripſerat, quod Sleidanus quoquè non negat: ſed hîc iam admonitum à Iuriſperitis dicit licere reſiſtere nonnunquàm, & eiuſmodĩ caſum nunc obtigiſſe, quo leges id permittant, ſicq; Luterum ingenuè profeſſum ſe neſciuiſſe hoc licere, atq; fœdus ipſum probâſſe. Multus in eo eſt Sleidanus ille Sacramentarius hęreticus, vt Luteri doctrinã modis omĩbus ꝓpugnet, pręterq̃ vbì à Zuingliano de Euchariſtia dogmate diſcrepat, & id facit lõgè maiori fraude & pnicie, q̃ ſimplex lector poſſit aduertere: ſed ità tamẽ facit, vt dum vult Luterũ

Alius Smalcaldiæ conuentus.

etiàm turpitèr à ſeipſo diſſentientem tueri, ſuã ipſe prodat turpitudinem: ſicut etiàm hoc loco, dum fatetur Luterum priùs docuiſſe, non eſſe reſiſtendum magiſtratui, deindè tamen à Iurecõſultis ſecùs edoctum, alitèr docuiſſe & ſenſiſſe, & id quidem ex legibus politicis. Quid dicis Sleidane? Itáne iã apud Luterum & te ac tuî ſimiles aliquid valent in re tanta leges politicę, cùm Luterus vos docuerit nihil recipiendum, quod diuinis literis non ſit expreſsè cõprehenſum? Sciebas Luterum pugnantia ſcripſiſſe & docuiſſe, & hoc fuco quodam oblínere cupiens, à legibus politicis, quid liceret, eum didiciſſe fateris. Et nõ te pudet tuî & Luteri tui? Hîc iam aliquid valent leges politicæ, cùm Luterus omnia reijciat, quæ in ſcripturis expreſſa nõ ſint? Quàm verò turpe eſt, eum vos ſequi Doctorem, qui à Iureconſultis demùm diſcere debuit, num Magiſtratui reſiſtere fas ſit, nécne, cùm ille longè anteà ſcripſerit, certum ſe eſſe, doctrinam ſuam non ſuam, ſed Chriſti eſſe. Cùm ergò anteà docuerit, ſicut tu teſtis es, magiſtratui non eſſe reſiſtendum, & ea doctrina non ipſius, ſed Chriſti fuerit: qua vel fronte, vel mente deindè aut ille alitèr docere potuit, aut vos alitèr docenti obtemperare? Hem, quò ruit cęca arrogantia, & vęſana temeritas? Satiùs fuerat, clariſſimis Principibus veritatem ſimplicitèr aperire, quòd nullam haberét iuſtam cauſam eius fœderis percutiendi, quãdò Cęſar nihil iniquum ab eis petebat, ſed vt in religione idem ſecum & cum tota Eccleſia ſentirent, vndè ſalus pendebat totius Germaniæ, quam iſtud religionis diſſidium perdidit. Iam antè ruſtici ſeditioſi etiàm fœdus pepigerant contra Principes, & rectè ſe facere putabant, ſed eorum audaciam principes meritò repreſſerunt.

Sleidanus arguitur.

Vanitas & inconſtãtia Luteri.

Luterus

Luterus vbì reſciuit Cæſarem & ordines Catholicos Imperij in extremis Comitijs Auguſtanis decreuiſſe firmitèr, in antiqua religione perſeuerandum, nec nouandum quicquam ante Concilij definitionem, fretus viribus eorum qui in Smalcaldicũ fœdus tranſiêrant, duos hoc anno libellos Teutonicè edidit, nempe, Gloſſam in putatitium decretũ Imperiale, & Præmonitionẽ ad Germanos ſibi chariſſimos. In quorum vtroque cùm planè ſuo more bellicũ canat, & ſeditiones concitet, tamẽ nequiſſima ſimulatiõe proteſtatur ſe nihil velle minùs. Nec ſatìs habet petulãtèr incurriſſe in Pontificem & Ecleſiaſticos proceres omnes, ſed & Cęſarem & Principes Catholicos oẽs non dubitat appellare proditores ac ſceleſtos vanosq; nebulões &c. In Gloſſa vult perſuadere omnibus, Decretum Auguſtanum eſſe commentitium, ac falsò præferre nomen Cęſaris: ſed eá importuni hominis calumniá multa, eaq; certiſſima, arguméta facilè refellebant. Nam prętèr alia, tot ſigillis Principum & procerum vtriuſq; ordinis Decretum illud obſignatum fuit, vt ſi Lutero ea in os congeſta fuiſſent, hauddubiò teterrimũ ille animũ actutùm exhalâſſet. Sed quid ille prodigioſus homo non auſus eſt ſcribere? Subſcripſerant illi Decreto ſiue per ſeipſos, ſiue per legatos, Cęſar ipſe & quinque Electores, Principes Eccleſiaſtici 30. Seculares 23. Abbates 22. comites & Barones 32. Ciuitates liberæ 39. Hoc ergò Decretum miris ille modis exagitat, inter alia Catholicam Eccleſiam vocãs meretricem, & multa blaterans de communiõe ſub vtraq; ſpecie, cùm tamen in Aſſertionibus dicat articulo 16. neutram ſpeciem eſſe neceſſariam, ſed fidẽ ſolã hìc ſufficere. Multa quoquè deindè contumelioſè euomit in Miſſam & cæremonias. Nec veretur

Luterus proſcindit Principes.

Decretum Principum Catholicorum exagitat Luterus.

principes porcis comparare. Poſteà vbì ad eum locum Decreti venit, vbi cauetur, nè deincèps quiſquã doceat ſolam fidem abſque charitate & bonis operibus iuſtificare, mirè conuiciatur, ac deindè in hæc prorumpit verba, quibus haud ſcio an vel Lucifer ipſe poſſit quicquã dicere arrogãtius & inſolétius: *Dico ego Doctor Martinus Luterus, Domini noſtri* IESV *Chriſti indignus* Euãgeliſta, *quòd hunc articulũ (*Fides *ſola abſq; omni opere iuſtificat corã* Deo*) firmũ atq; incõcuſſum permittere debet* Romanus *Imperator, Turcicus Imperator, Tartaricus Imperator, Perſarũ Imperator, Papa, oẽs Cardinales, Epiſcopi, Sacerdotes, Monachi, Moniales, Reges, Principes, Domini, totus mũdus ſimùl cũ omnibus dæmõibus, atque inſupèr habebunt ignẽ tartareũ in capita ſua, neq; grates vllas. Hic eſto meus Doctoris Luteri inſtinctus à Spirituſancto, verumq; ac ſanctũ* Euangeliũ. Sed idem iſte Luterus in libro Viſitationis ſcribit, abſq; pœnitentia nullã eſſe peccatorũ remiſſionem, neq; abſq; pœnitentia remiſſionẽ peccatorũ poſſe intelligi. Vbì aũt nõ eſt remiſſio peccatorum, ibì certè nõ poteſt eſſe iuſtificatio. Vtrum ergò eſt ex inſtinctu Spirituſſancti? iſthúcne, an illud ſuperius? O Deus bone, qs tandèm miſerorũ mortaliũ faſcinauit pectora, vt tã importuno ac impotenti monſtro, haud ſecùs atquè Chriſti Apoſtolo & Euãgeliſtæ, ſuas animas credere nõ dubitârint? Quis, obſecro, vnq̃ vel Propheta vel Apoſtolus eiuſmodi verborũ portẽtis vſus eſt? Poſteà adfert quoddã Iohannis Huſſi damnati hæretici vaticiniũ, quod ad ſe ait pertinere. Sed Huſſus & Luterus iam paritèr ſuę temeritatis luunt pœnas, & licèt vterq; Eccleſiam Romanã oppugnârit, tamẽ ea Eccleſia illis iampridèm extinctis manet, mãſura etiàm vſq; ad ſupremũ mundi diem. In altero libello, quẽ Præmonitionem inſcripſit, multò etiàm eſt in-

Nota intolerabilem Luteri arrogantiam.

ſolentior,impotentior & cõtumelioſior.Sed nõ eſt plus lector eius blaſphemijs onerandus.Reſponſum illi abundè fuit à Catholicis, verùm ille iam multo & Principũ,& populi ſtudio fruebatur, proindeq; nullius pẽſi habuit ſcripta oĩa,adeoq; & Eccleſiaſticos & ſeculares principes ac magiſtratus oẽs incredibili mẽtis elatiõe cõtẽpſit. Cęſar eius improbitatẽ neutiq̃ tuliſſet,nisì cũ grauiſſima, eaq; ferè ꝑpetua bella retardâſſent.Fuit verò hoc eius peſtilẽtiſſimũ atq; impudentiſſimũ mendaciũ,ꝙ in eadẽ Prę monitione ſępè iactitat Papiſtas ꝓbè ſcire ac vltrò cõfiteri,Luteri doctrinã verũ ac merũ eſſe Euãgelium.Quod quidẽ ille faciebat,vt principes & populus tanq̃ vera aſſerẽti ꝓpenſioribus animis fidẽ cõmodarẽt.Cõtra hoc eius inſolens ſcriptum ſcripſit quidã laicus Dreſdę grauitèr & valdè, cui Luterus ſuo more nõ Euangelico,ſed ſcurrili & ſatanico reſpondit cõuicioſiſſimè.Titulus libelli eſt,*Cõtra ſicarium Dreſdæ*.Ibì inter cętera ſic habet: Nihil curo, ꝙ queritur(ſcilicet laicus, quẽ ſicariũ vocat) in libro mẽo non ferè nisì maledicta & diabolos nominari. Hoc debet eſſe mea gloriatio,meuſq; honor. Sic & habere volo,vt deincèps dicãt de me, ꝙ plenus ſim maledicẽtiæ,criminationiſq; & execrationis in Papiſtas.Volo & decętero me aduersùs nebulões iſtos exercitare execrationibus ac maledictis vſq; ad ſepulturã meã,nec vllum verbũ bonũ ex me ampliùs audiẽt.Ego meis tonitruis ac fulminatiõibus ſic eis ad ſepulturam cõpulſabo.Sic ille miſer, hauddubiò obſeſſus à dęmone.Ecquid verò in his verbis eſt nõ planè barbarũ,immane,& plus q̃ ſatanicũ? Quis vnquàm vir bon⁹ ità ſcripſit? Et certè ad ſepulcrũ vſq; in Catholicos fuit maledicẽtiſſim⁹, cũ dicat Apoſt. Benedicite,& nolite maledicere. Quis autẽ vir fuit Lu-

Luteri impudens mẽdacium.

Quid gloriaris in malitia?

Vide hominem inſania ebriũ.

Rom.12.

latebat Turcarũ principé,qui totis viribus in Germaniã ſeſe armabat. Egit quoquè Cæſar priuatìm per Guilhelmum Naſſouium & Nuenarium comites cum Saxoniæ Principe, ſi qua poſſet concordiæ ratio iniri, ſed ille aiebat in ea ſe doctrina ad ſupremum vſque ſpiritum permanſurũ, quam Auguſtæ ſit profeſſus.Ea fuit Luteri doctrina.Sed vtinam ille princeps eam cõſtantiam in Catholicæ Eccleſiæ doctrina retinenda declarâſſet. *Cæſar agit cũ Saxone per legatos.*

Hoc anno Tigurini & Bernates Zuingliani,quorum eſt apud Heluetios inſignis authoritas & potentia,Quinquepagicis,nempe Lucernatibus, Vranis,Suicijs,Vnteraldijs & Tugianis, qui Catholicam religionem fortiſſimè tuentur, omnes conuehendæ annonę aditus prçcluſerunt.Ea res vehemẽtèr Quinquepagicos afflixit, compulitq; bellũ Tigurinis & Bernatibus indicere,vt factum eſt.Cauſas eius belli graues & vehementes in literis ſuis exprimunt:vt meritò pudere debeat Sleidanum, dum ait ſilentiò ab illis fuiſſe conductas copias, culpamque omnem eius belli in eos conferre nititur.Sed nõ eſt hoc valdè turpe apud Sleidanum,mala fide in rebus narrandis verſari.Indictum eſt hoc bellum Tigurinis & ſocijs eorum die 4.Octobris.Itaque vtrinquè ſeſe ad arma parant. Tigurini longè præſtant humanis copijs & viribus: Quinquepagici cauſæ ſuæ æquitate freti, omnem ſpem ſuam in D E I auxilio collocant.Die X I. Octobris Tigurini apud Capellam monaſterium Suicios, Tugianos & Vnterualdios inuadunt,Catholici fugam ſimulant, vt in paratas inſidias hoſtem pelliciant. Mox ex inſidijs valido agmine prumpentes,Tigurinos in fugam cõpellũt.Cæſi ſunt ex Tigurinis 1500.& in ijs omium malorum incentor & caput Zuinglius, qui inuẽtus à duo- *Quinquepagici Helnetij indicunt bellũ Zuinglianis.* *Zuinglius occumbit in prælio.*

à duobus Catholicis adhùc ſpirans, interrogatusq́; num confeſſione expiare ſe vellet, mortuũ ſe ſimulans, nihil reſpondit. Et illi quidẽ hominẽ non nouerant. Alius verò ſuperueniens, vt vidit miſerum, lœtale vulnus inflixit, detulitq́; ad belli duces, qui eum iudicio publico condemnatũ ꝓditionis & hæreſeos, flammis tradi juſſerunt. Cæſi ſunt cum illo etiàm alij quidã apoſtatæ inſignes. Ferunt, Tigurinos quoſdam Zuinglij cineres domum abſportâſſe. Quid ni enim? Qui Diuorũ omniũ cineres & reliquias nullo dignantur honore, digni erant qui damnati hæretici apud ſe cineres aſſeruarẽt. Eius verò mors vſq; adcò doluit Oecolãpadio deſertori monacho, vt paulò pòſt à fœmina, quã inceſtis polluit nuptijs, in lecto extinctus repertꝰ fuerit. Vſqueadcò eñ frigidum eſt hoc genus apoſtatarũ, vt periculũ ſit, nè præ frigore moriantur, niſi quamprimùm lepidam aliquam puellam ſibi per ſummum ſcelus adiungant, cuius ſulfureis amplexibus incaleſcant illo igne, quẽ nõ Dominus Ieſus amator integritatis & virginitatis filius, ſed tartareus ſatan miſit in terras. Tigurini autem hac accepta clade, intra paucos dies rursùs maiores inſtruunt copias, accitisq́; Bernatibús, ad triginta hominũ millia producũt in aciem. Occurrunt illis Catholici, quorũ tota cohors octodecim millibꝰ cõſtitit. Iterùm cõcurſum eſt infeſtis ſignis, Zuingliani cædunt à Catholicis, fit fuga turpis Zuinglianorũ, flumen quingentos abſorbet, in cõflictu ſeptingenti ꝓſternuntur. Id prælium commiſſum eſt Octobris die 17. Peſſimè habuit ea res Tigurinos & Bernates, ꝙ plurimi à paucis in fugam turpitèr acti & ſuperati eſſent. Eamobrèm in auxilium adſciſcunt ſibi Baſileẽſes & Schaffhuſianos & Sangallios, & Mulluſianos, eo cõſilio, vt noctù Catho-

Nota.

Oecolampadius moritur.

Alud prælium.

tholicos imparatos inuadant. Nō latuit Quinque-
pagicos quid illi machinarenẽ,iubētq; ſuos interu-
las lineas armis ſuperinducere, vt eo ſymbolo no-
ctù poſſint alij ab alijs internoſci. Vbì ad pugnā vē- *Tertium*
tum eſt,atrox fit præliũ, iamq; Catholici nō paucis *prælium.*
amiſſis debilitari cœperant:ſed Deus,qui pijs nunq̃
deeſſe ſolet, laborantibus opē tulit, adeò vt hoſtes
fugā arripere cogerent,aliquot millibus è ſuis deſi-
deratis. Fuit hoc die Octobris 24. Sunt qui ſcribant
vltima Octobris iterùm cōmiſſum eſſe præliũ, mul-
tis Tigurinis occiſione deletis. Eſt apud Heluetios
templũ quoddam inprimìs venerabile & miraculis *Eremus*
celebre, Deiparę virgini ſacrũ:Eremũ appellant. Ad *apud Hel-*
id templũ Quinquepagici proceſſionē decreuerāt à *uetios.*
ſenibus,pueris,fœminis,virginibus,omniq; imbelli
turba peragendam. Tulerunt hoc ægerrimè Zuin-
gliani,iamq; conſtituerant illam ædem euertere,&
imaginē beatiſſimę Virginis in fruſta conciſam,igni
abſumere. Sed ille tam barbarus & à Chriſtiana pie-
tate alienus conatus,multo illis ſanguine conſtitit,
nec tamē voto ſunt potiti ſuo. In his p̄lijs cùm Zuin
gliani longè eſſent armis & milite ſuperiores, ſatìs
euidētèr ſeſe declarauit ſupni Numinis fauor,quo
freti Catholici,p̄claras ex eis victorias retulerũt. Ha-
bebāt em̃ Catholici in exercitu ſuo ſacrificos ſuos,
quibus ſua errata confiterentur,& quorũ ſacrificijs ☞
quotidiè intereſſent,in quibꝰ ſanè religioſè admo- *Pietas &*
dùm diuinũ implorabant auxilium,vt oſtenderēt ſe *deuotio*
nō in armis,ſed in potētia Dei ſpem ſuā repoſuiſſe. *Quinque-*
Cōſtituerant etiàm xviij. viduas, quę per vices no- *pagicorum.*
cte ac die ſenę ſempèr in tēplo D. Virginis eremitico
ꝓ exercitu deprecarenẽ. Ad extremũ certis quibuſdā
cōditionibus pax redintegrata eſt. Non dubiũ quin
hac ſua cōſtantia ſempiternam apud omnem poſte-

rita-

ritatem ſibi laudem pepererint inuicti illi Catholicę ſidei aſſertores, cuius nomine ſeipſos & ſua om̄ia in extremum non dubitârint diſcrimen adducere, nihil prorsùs abſterriti neq; multitudine neq; potentia hoſtium, quòd ſcirent ſe cauſam fouere bonam, cui libentèr fauere ſoleat rerum omnium præpotens Deus.

Henricus Bullingerus ſucceſſor Zuinglij.

Zuinglio apud Tigurinos ſucceſſit Hēricus Bullingerus, qui longo tempore ſolus ferè, vt ſuam declararet animi pertinaciā, Zuinglianū dogma libris editis ꝓpugnare nō dubitauit, alijs interim & metu ſe intra ſilentiū tenentibus, & ſensìm in Luteri placita diſcedētibus. Multos em̄ ea, quā diximus Zuinglianorum in Heluetijs ſtrages, à Zuinglij ſententia abſterruit, & erāt res Tigurinorū vehementèr afflictæ. Zuinglianus quidam duos illos miſeros homunciones, Zuingliū & Oecolampadiū, qui paruo, vt diximus, interuallo ex hac luce repentè ſubtracti fuêre, vocat duo præclara Eccleſię lumina, quos tamen nō ſolùm Catholica Eccleſia, ſed etiàm Luterus ipſe non alio quàm hæreticorum loco habuit. Quòd autē de malis hominibus tam præclarè ſentiunt ab illis miſerè euerſi, id in augmentum cedit damnationis illorum apud inferos: prętaretq́;, nullam vnquàm haberi eorum mentionem, quàm illos vel tenuitèr laudari. Eſt autem certè prodigioſum valdè, illos homines dici Eccleſiæ lumina, qui vaſtiſſimas Chriſtiano orbi tenebras offuderūt.

Væ qui dicis malū, bonum.

Oecolampadius Baſileæ ſepultus eſt in ſummi templi circuitu, eiq́ue etiàm inſigne poſitum eſt epitaphium his verbis: D. *Iohannes Oecolampadius, profeſſione* Theo*logus, trium linguarū peritiſſimus, author* Euangelicæ *Doctrinæ in hac vrbe primus, & tēpli huius verus Epiſcopus, vt doctrinæ, ſic vitæ ſanctimonia colendiſſimus, ſub breue ſaxum*

Epitaphiū Oecolampadij.

ſaxum hoc reconditus iacet. Ità apoſtata monachus, qui diù in inceſto vixit coniugio, & aliquot proles reliquit, orbemque horrendis blaſphemijs infecit, vocatur vitæ & doctrinę ſanctimonia colendiſſimus, & verus Epiſcopus Baſileenſis, quaſi tum primùm Baſilea conuerſa ſit ad fidem Chriſti, quod certè illi vrbi vel maximè probroſum eſt. O quanta ignominia & dedecore afficientur iſti in ſupremo mundi die, qui etiàm poſt tantam iniquitatem eiuſmodi ſunt encomijs celebrati. Scripsêre quidã de eoipſo Oecolampadio, quòd ferro primùm, deindè veneno ſibi mortem inferre conatus ſit, ſed à ſuis impeditus, ſubita morte perierit. Zuingliani hoc negant, atquì eorum ſuſpectum eſt teſtimonium, præſertìm cùm iſti noui Euangelici non admodùm à pudendis etiâm mendacijs abhorreant: verùm vtcunquè ſit, ſi ſic mortuus eſt, vt Zuingliani ſcribunt, nempe in ſuo errore obſtinatus, infeliciſſimè mortuus eſt.

Zuinglij ſtudioſus quidam ſcribit, hoc tempore in Gallijs Euangelij quædam iam ſparſa fuiſſe ſemina, ſed diuturnam ibi & horribilem, in Zuinglianos præſertìm, perſecutionem eſſe motam. Hoc nomine rex Gallorum Franciſcus multa laude dignus eſt, quòd has orbis peſtes eorumq; dogmata in ſuis ditionibus ferre noluit. Porrò verò in hac Zuinglianorum calamitate Luterani quoquè quotidianis concionibus, libris, epiſtolis & carminibus, victis inſultabant, aiebantque iure illos dediſſe pœnas ob iniurias Sacramento illatas. Et hoc quidem verum erat, ſed nõ decębat Luteranos iſthuc Sacramentarijs improperare, cum quibus iam Marpurgi pacti erant, vt deincèps à ſcriptis odioſis vtrinquè abſtineretur, & ipſi Luterani non minùs, atquè Sacramentarij, hæreſios damnati erant.

Luterani inſultant Zuinglianis.

Multi

Zuingliani fiunt Luterani. Multi tum ad Luterum à Zuinglianiſmo paulatìm deficiebāt,& vſqueadeò Zuinglij & Occolampadij nomen, tanquàm peſtilentiſſimorum hæreticorum,quales reuerà fuerant, execrationi habuêre etiàm ſectarij,vt ſcripta eorum prorsùs condemnârint. Quin & Bucerus verſutiſſimus apoſtata ſcripſit Tigurinis concionatoribus, Luteri ſententiam de ſacramento ſibi tolerabilem videri,quem illi cōtrà hortati ſunt,nè à tam manifeſta Sacramentariæ doctrinę veritate ad Luteri dogma deficeret. Multis enim modis Zuinglij ſententiam Bucerus hactenùs probârat,ſed ità tamen, vt videatur ſusq; deq; tuliſſe,vtcunquè de Sacramento ſentiretur, modo ipſi liceret ſuauitèr & mollitèr cum ſua Dalila viuere,& huius mundi voluptatibus frui.Quid eñ aliud ſentiendum eſt de excucullato monacho,in inceſto concubitu tot annis putreſcente?

Conuentus Frācofurti. Menſis Decembris die 19. Proteſtantes Francofurti rursùs cōuenerunt,acturi de vlteriori ſui fœderis defenſione. Valdè illi ſoliciti fuêre rerum ſuarum,vt propemodùm ſuſpectos ſeſe reddiderint de mala fide,quaſi Euangeliū ſuum non niſi armis defendi poſſe putarint,cùm tamē à Lutero didiciſſent, ne Turcis quidē reſiſtendum. Sed quis tādêm huius inauſpicati fœderis exitus fuerit,quàm nihil contulerit fœderatis,quot clades illis attulerit,infrà Deo volente dicemus. Rectè dixit Sapiens:Non eſt ſapientia,non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum. *Prou.21.*

Cetus eijcitur. Hoc anno haud ꝓcùl ab Harlemio, inſigni Hollandiæ oppido,eiectus eſt piſcis ingens ex Oceano, longus 68. pedes, craſſus 30. oris tanta vaſtitate,vt pateret pedes duodecim.

Anno 1532. Cæſar Carolus comitia indixerat Spiræ,

ræ,ſed ob Turcarum irruptiones tranſtulit ea Ratiſponam, vt eſſet propinquior Auſtriæ, cui imminebat Turcarum tyrannus. Interim rurſum Cęſaris permiſſu quidam Catholici Principes egerunt de pace cum Proteſtantibus, qui tum Suinfurti ſuos conuentus habebant. Multa ſibi permitti volebant Proteſtantes,& cùm non poſſet certa concordiæ via inueniri, Noribergæ alter indictus eſt conuentus. Iam Turca cum incredibili exercitu imminebat Germaniæ, nec poterat negocium vltrà protrahi. Itaque Cæſare conſentiente in tanta rerum difficultate, pax publica totius Germaniæ ſancita eſt, & vt ad Concilium vſque nulli fiat moleſtia vlla religionis ergô. Sperabat enim Cęſar intra paucos menſes celebratum iri concilium. Multa coactus eſt pijſſimus Princeps ob temporũ calamitatem diſſimulare,hauddubiè non facturus, ſi tanta Turcarum vis in certiſſimum totins Europæ exitiũ Germaniæ non incubuiſſet. Vbì verò Proteſtantes Cæſaris hoc decretum acceperunt, obſequentiam & officiũ illi deferunt,& auxilia cõtra Turcas pollicentur. Interim Luterus & noui dogmatiſtæ animis erigebantur,quòd viderent magno ſe metu liberatos,Cæſare Turcico bello diſtento.

Chriſtiernus Danus capitur à ſuis.

Hoc anno Chriſtiernus Danorum rex,ob tyrannidem pulſus è ſuo regno,cõſcripto milite, decimo exilij ſui anno conat⁹ eſt amiſſas recuperare ditiões, ſed vbì in Noruegiã & Daniam venit,captus eſt parùm integra fide,cùm literis & ſigillis cautũ ipſi fuiſſet. Miſſus indè in carcerẽ,ad ſupremũ vſq; diẽ vitę ſuę manſit captiuus. Tandem cùm populus videretur ꝓpenſis in illũ eſſe animis, fertur præſentiſſimo veneno ſublatus. Fuerat illius certè immanis & barbara planè crudelitas,cui etiàm hoc acceſſit,ꝙ in

Luteri hæreſin lapſus, in ea quoquè diem ſuũ obijt. Poteſt ille regibus & Principibus eſſe exemplo, vt ſi rectè & ordine ſubditis ſuis imperare ac dominari velint, priùs ſuis affectibus ſuoq; animo dominari diſcant. Sed de hoc rege iam antè quoquè diximus.

Solymannus imminet Germaniæ.

Cùm Cæſar & Principes eſſent Ratiſponæ, certis affertur nuncijs, Solymannum innumeris inſtructum copijs, in Mœſiam penetrâſſe. Dolebat Barbaro & arrogâtiſſimo Tyranno, quòd nõ longè antè cum ignominia à Viennæ mœnibus depulſus & profligatus eſſet: famaq; erat, ea cauſa auctis copijs venire in Germaniam, vt Viennam maioribus viribus oppugnaret. Putabat enim vni ſibi ſummo iure deberi Romanum Imperium, qui Conſtantini potentiſſimi Gręcorũ Imperatoris ſedẽ occupâſſet. Proptereà cùm de Carolo Cæſare mẽtio haberetur vel literæ ſcriberentur, eum non Cæſarem, ſed Hiſpaniæ regem barbaro quodam faſtu appellare ſolebat. Porrò in certã ſpem victoriæ ſe vocari minimè dubitabat, quòd certò comperiſſet Germanorum inter ſe de religione diſſenſiones, quæ illi animos vehementèr augebant. Et reuerà actum fuiſſet de tota Europa, niſi communi omnium ſententia & voluntate auxilia Imperatori decreta fuiſſent. Quod quidem illi Tyranno præter expectationem euenit, qui Imperij ſui fines Ottomannorum principum more magìs magiſque prolaturus, Germaniam ſpe iam deuorârat. Solent enim Ottomanni exercendo militi bella ex bellis ſerere, è veteri diſciplina inertĩ ocio neutiquàm eos corrumpi ſinere, finitimos quoſq; tanquàm veros hoſtes armis in poteſtatẽ redigere. Eo inſtituto alternis annis ingentes copias educẽdo, multis gentibus bello ſuperatis, ſupra viginti Aſię atq; Europę regna ſuo Imperio adiecêre.

Ottomannorum erga milites inſtitutum.

Fer-

Ferdinandus rex certior factus de Solymanni expeditione,tres legatos cum muneribus ad eum mittit,quos ille quidem humaniter ſuſcepit, ſed nihil impetrârunt aliud,niſi vt caſtra ſequerentur. Cæſar interìm ꝓponit in comitijs Ratiſponenſibus,quanto in diſcrimine res ſint,niſi animis ad concordiam reuocatis,coniunctis viribus immani hoſti eant obuiàm. Tum verò principes legatique om̃es propenſiſſimis animis pollicentur,ſe more Maiorum ſalutem publicam & cõmunem omnium,maximeq; Imperij exiſtimationem defenſuros. Itaq; diſceditur, & vno om̃es animo ad arma ſe parant. Cæſar ex Italia inſtructiſſimas Italorum & Hiſpanorum copias accerſit. Andreæ quoque Auriæ maris præfecto dat negocium,vt cõparatis triremibus & onerarijs nauibus aduersùs Turcarum claſſem in Græciam traijciat. Clemens Pontifex ad id bellũ immenſam auri vim cõtulit,& eo officio ſuum in Remp. animum verè paternum egregiè teſtatus eſt,quanquàm exactiones ſacerdotijs & clero impoſitæ, nimiùm grauues pleriſq; viderẽtur. Galliç & Angliæ reges, itẽq; Heluetij,eius belli ſpectatores ocioſos ſeſe prębuerunt:ſed ſi quid Germaniç præter ſpem accidiſſet, nihilo meliori loco eorũ quoq; res futuræ erãt. Legatum Pontifex miſit Hippolytũ Medicem Cardinalem,iuuenem naturç & fortunç donis longè ornatiſſimum,qui bello intereſſet. Fuit eius aduentus nõ modò Cęſari & Ferdinando, ſed etiàm Germanis vel maximè gratus. Nam præter ingentẽ pecuniam,etiàm multos viros fores ac militares equos adduxit, nullũ interìm Cardinçi cultûs faſtũ prę ſe ferens. Eius pecuniç parte quadã conducta ſunt octo millia equitũ Hungarorũ, quos ſe habiturũ Ferdinandus ꝓmiſerat. Erant apud Ferdinandũ duo,prę-

Legati ad Solymannũ miſſi.

Clemens Pontifex confert pecuniam.

8000. millia equitũ Hungarorum.

ter alios, duces admirandæ virtutis, quibus ſingulis ſingula vexilla honoris cauſa de manu tradidit Cardinalis, in quibus pictæ erant imagines crucifixi Seruatoris noſtri, quæ vel ferrea poſſent mouere pectora ad pietatem. Sub hoc tẽpus Vaiuoda Aloyſio Gritto, quem Turca illi ſocium reliquerat, negocium dat expugnandæ Strigonij arcis, quę Ferdinandi prę́ſidio tenebatur. Milites Germani eam oppugnationem aliquandiù fortiſſimè ſuſtinuerunt, licèt rerum propè omnium inopia laborarent, parumq; felicitèr cum Turcis nauali prę́lio manus cõſeruiſſent, qui eis ſubſidio miſſi fuerant. Interìm in Auſtriam ex Italia venit Hiſpanorũ ac Italorum nõ contemnenda manus, ità vt Alphonſus Vaſtius Cæſaris dux egregius, pleroſque Italos ſuperante militum multitudine, dimittere cogeretur: quod quidẽ inuitus fecit, ſed ſic Cæſar iuſſerat. Indè Cæſar cum copijs Belgicis, quæ erant mirificæ, per Danubium à Ratiſpona Lincium deuehitur. Nunquàm tot naues, totq; milites à Romanis vſq; tẽporibus Danubius tulit. Vndiquè audire erat cõſalutantium acclamationes, tympanorumq; & cornuum ac tubarum cõcentus. Ripę quoquè fluminis equeſtribus & pedeſtribus copijs cõplebantur. Solymannus intereà vbì Belgradũ peruenit, Sauo amne multis ſimùl pontibus cõſtrato, innumerabilem equitum multitudinem in Pannoniam intulit, & in Valeriam prouinciam, quæ Stiria hodiè dicitur, rectà contendit.

Copiæ Cæſaris.

500000. *Turcarum.* Ex legatis Ferdinandi & captiuis quibuſdam poſteà cognitũ eſt, in exercitu eius fuiſſe ad quingenta hominũ millia, & in ijs trecenta ferè equitũ millia. In ipſo itinere occurrit illi Guintiũ oppidum, quod Nicolaus Lurixius parua ſuorum manu contra tantam hoſtiũ vim defendere nõ dubitauit. Circunda-

Guintiũ nõ poſſũt expugnare Turcæ.

ta

ta eſt vrbs immenſo exercitu, aguntur cuniculi, certatur vtrinquè acerrimè: ſed cùm tandèm eò iam res redijſſet, vt immaniſſimi hoſtes ꝓpemodùm intra murũ irrumperẽt, ingens clamor à fœminis & pueris ſublatus, ferociſſimũ militem prorsùs attonitum reddit, ità vt impetum Turcæ reprimerent. Vrgebãt præfecti Turcarum milites verbis & verberibus, vt fortitèr pedem ꝓferrent, ſed ijs planè detrectantibus, pugna finẽ habuit. Referebant Turcę, ſe equitẽ diſtricto gladio ipſis vrbem inuadentibus minas intentantem in aëre cõſpexiſſe, quẽ pleriq; piè crediderunt D. Martinũ fuiſſe, qui Sabarienſibus, à quibus Guintiũ parùm aberat, omnibus dubijs tẽporibus ſempèr opitulari cõſueuerit, licèt id rideant hęretici, quorũ impietas nos ad imploranda Diuorum ſuffragia multò etiàm magìs cõmouere debet. Scimus enim certa fide, illos iam Deo coniunctiſſimos quidlibet facilè ab eo impetrare poſſe. Dolendũ eſt, ante tot ſecula in Vigilantio & alijs perditis hæreſum architectis damnatos errores, hoc æuo rursùm ab inferis in orbem reuocari, nec pudere Chriſtianos eorum probare dogmata, quorum eſt apud Catholicam Eccleſiam memoria execrabilis.

In hac exigui eius oppiduli oppugnatione dieb9 23. hæſit Solymannus, & cùm vi expugnare nõ poſſet, quod mirũ ꝓfectò fuit, certis tamẽ cõditiõibus tranſegit cum Nicolao p̃fecto, atq; ità nõ ſinè dedecore indè abſcedens, in Carinthię fines iter habuit.

Cùm adhùc apud Guintium eſſet, Ferdinandi legatos ſerica talari veſte & ſingulis argenteis pateris donatos cũ literis ad Cęſarẽ & Ferdinandũ remiſit. Erant illę in oblõgo & peranguſto dentatę chartæ volumine aureis atq; ceruleis literis Arabicè conſcriptæ, obſignatæq; aureo ſigillo & ſacculo purpu- *Literæ Solymanni ad Cæſarem.*

 reo

reo incluſæ,tantis inuolucris barbari vaniſſimiq́ue regis ſuperbiam præferentes.

Summa literarum erat,ſe Iohannis Vaiuodę amici ſui ac beneficiarij vlciſcendi cauſa in Pannoniam veniſſe,ipſorumq́ue ditiones infeſto exercitu vaſtaturum, & de totius orbis imperio cum ijs prælio decertaturum.Hæc quidem ille & alia multa ſuperbiſſime,quæ tamen poſteà, præſertìm quòd ad pugnam conferendam attinet, non præſtitit. Habebat in exercitu ſuo tormenta ænea currulia circitèr trecenta:caſtra plena erânt omnis opulentiæ, ſecuritatis,ſilentij,diſciplinę:vniuerſus exercitus vervecinis carnibus atque oriza affatìm reficiebatur. Verùm enimuerò non fuit auſus rectà ꝓficiſci ad Cæſarem,cuius exercitus magna alacritate eius aduentum ad Viennam ſuſtinebat.Nè tamen abſque Germanię clade diſcederet,miſſus eſt Caſonus dux ſtrenuus & impiger cum quindecim millibus equitum, qui omnia longè lateq; depopularentur, & ſummã Germanis calamitatẽ ſua crudelitate adferrent. Nõ defuit Caſonus Solymanni votis:fit magna paſsìm in agris & pagis cædes hominũ:cuncta fumo, flammis & ignibus per multa milliaria collucent, rapiuntur in captiuitatem paſsìm miſeri, ſenes inualidi fœminæq́ue catenis & laqueis tracti,equorum curſum adæquare coguntur,infantes pueri ſimùl cum ædificijs exuruntur.Ad Lincium vſq; oppidum, vbì tum erat Ferdinandus rex,ea barbarorum rabies ꝓgreſſa eſt.At vbì multa onuſtus ꝑda eodẽ ferè, quo venerat,itinere ad Solymannũ redire contendit, in noſtros pedites & equites incidit,qui diuerſis in locis eius reditũ opperiebantur.In ipſo aũt itinere captiuos ad quatuor millia, nè oneri eſſent, immanis barbarus crudelitèr occídit. Progreſſus indè, in

Bombardæ currules 300.

Cædes, rapinæ, incendia.

in Palatinum incidit,à quo magna equorum & hominum ſtrage edita,ipſe quoquè Caſonus fortiſſimè pugnans cęſus eſt.Qui ſuperfuêre,pauló pòſt in Londronij & Ioachimi Brandeburgici copias delati,pecudum modo mactati ſunt, captis tamen nonnullis,qui in ſeruos venderentur.Poſtremi, qui effugerant Germanos,Hungaros ſensêre longè infeſtiſſimos,qui etiàm fugientes per ſexaginta ampliùs ſtadia terga cædentes perſecuti ſunt. Ità in diuerſis locis ad octo ferè millia periêrunt. Quidam multò plures perijſſe ſcribunt.Iam Solymânus ad * Gratiá contenderat,Cæſar verò ad Viennam caſtra poſuit, nō detrectaturus prēlium cum hoſte ſuperbiſſimo: ſed fruſtrà illius aduētum præſtolabatur.Ferūt eum à quibuſdam Chriſtianis proceribus admonitum, nè pugnæ aleam ſubiret,quòd Germania omnis in armis eſſet.Nec tum ſolùm,ſed etiàm aliâs conſtat, Turcas,cùm iam in magno diſcrimine verſarentur, à Chriſtianis,vt ſibi cauerent,admonitos. Sed tales nomine fortaſsìs ſint, re autem vera minimè ſunt Chriſtiani,qui plùs Chriſtiani nominis atrociſſimis hoſtibus,quàm rebus Chriſtianis fauere videantur. Solymannus itaque, licèt equitatu noſtros multis modis ſuperaret, eſſetq; alioquì bellicæ gloriæ auidiſſimus,non tamen eſt auſus vires periclitari ſuas, ſed(quod maximè dolendum eſt)plus quàm triginta millibus Chriſtianorum in fœdiſſimam ſeruitutē (vt ferebatur)abductis,prēter eos quos Caſonus & quidam alij Turcæ diuerſis in locis trucidârūt, Cōſtantinopolim ex turpi fuga ſempiternā ſecū ignominiam reportans ità diſceſſit, vt identidèm reſpectaret,an Cęſar à tergo ſequeretur.Sic immanis ille Tyrannus intra pauciſſimos annos bìs Germanorū è finibus cum dedecore profugit, pugnante haud-

Turcæ à noſtris trucidantur.

Turca detrectat prælium.

30000. Chriſtianorum capta.

Turca fugit

dubiò pro pijſſimis principibus Carolo Cæſare & Ferdinādo rege,quos ominò extinctos voluit,Deo Opt.Max.quē illi ſempèr religiosè coluēre, maximo ad omnem poſteritatem veræ pietatis exemplo, quod Principes viri imitari ſummoperè debeant.

Exercitus Cæſaris. Nam tametſi in hoc bello habuit Cæſar deſcriptorum peditum nonaginta, & equitū triginta millia, præter alios multos vltrò in id ſacrum bellum profectos,præter equitum quoquè & peditum miniſtros,quorum erant non contēnendæ vires & bellandi peritia haud vulgaris, nos tamen totam hanc victoriam,quæ certè fuit memorabilis,non tam humanis viribus,quàm prępotētis Numinis fauori acceptam referre debemus. Sicut enim in Cęſare fuit ſingularis erga Deum pietas & animi deuotio, ità quoquè ſingulari ſempèr ferè Dei Opt. Max. benignitate & fauore perfruitus eſt. Vbì verò Cęſar de Solymanni diſceſſu cognouit,in Italiā cum aliquot Germanorum & Hiſpanorū millibus proficiſci inſtituit,plurimùm deprecante Ferdinando, vt tantò exercitu vterentur ad opprimendum Vaiuodā, quē Solymannus Hungariæ regem conſtituiſſet. Verùm

Cæſar abijt in Italiam. Cęſar multis de cauſis,tum quòd hyems ſubeſſet,tū quòd peſtis atrox in caſtris atque adeò in ipſa aula multos quotidiè raperet, in propoſito diſcedendi permanſit:ſic tamen,vt Italicas copias omnes relinqueret,quæ Auſtriacis iunctæ,bellum Pannonicum gererent.At verò Itali excitata ſeditione,ſublatisq́; vexillis,ſummo Ferdinandi regis dolore, in Italiam contenderunt.

Interìm dum Cæſar in Italiam parat iter, Andreas Auria cum ingenti claſſe aduersùm Turcos proficiſcitur,quibus hauddubiò eius inopinatus aduentus certiſſimam videbatur cladem allaturus, nisì à

Venetis quibuſdam de Auriæ aduentu certiores fa-
cti,matura omninò fuga ſibi cõſuluiſſent. At nihilo
minùs oppida aliquot Grecię egregiè profligatis
Turcis Auria expugnauit,longè maiora damna da-
turus Solymãno,procùl à Cõſtantinopoli in Ger-
mania bella tum gerenti,ſi Veneti, quorum erat in-
ſtructa admodùm claſſis,ſuas vires cum Cæſaris co-
pijs coniungere voluiſſent. At illi fœdere cum So-
lymanno icto,quò minùs id facerent, ſe prohiberi
aſſerebant. Non defuiſſet tum occaſio rei apud Cõ-
ſtantinopolim quoquè & alibì bene gerendæ, Gre-
cis preſertìm Chriſtianorum aduentum,ſuiq; è du-
riſſima ſeruitute liberationem auidiſſimè preſtolá-
tibus,Solymanno verò longiſſimè à Conſtantino-
poli poſito,ſi Chriſtiani Principes coniunctis viri-
bus ſæuiſſimum hoſtem opprimere voluiſſent. Nul-
la ergò re magìs auctæ ſunt Solymannorum vires
& potentia,quàm Chriſtianorum inteſtinis odijs,
bellis & ſimultatibus,quæ plerunquè ex rebus fri-
uolis trahunt originem,dum alij alios excellere vo-
lunt,nec contenti ditionibus ſuis,alienas inuadunt,
aliaq; bella ex alijs ferunt propter Meum & Tuum.

Andreas Auria aliquot Grecie vrbes expugnat.

Cùm Ratiſponæ Comitia adhuc haberentur,pu-
blicè proſtabat ſcriptum quoddam valdè impium,
hac inſcriptione, *De Trinitatis erroribus libri* VII. *Mi-
chaëlis Seruetij Hiſpani.* Nefarios cumprimìs & inau-
ditos hoc opus cõplectebatur errores,dataq; opera
eſt à Cęſaris confeſſario,vt ſupprimeretur. Verùm
eodem tempore homo Germanus è terra Iuliacẽſi,
Iohannes Campanus,qui biennio Luteri diſcipulus
fuerat Vuittenbergæ,eoſdem ferè de ſumma Trini-
tate errores aſſerere non dubitauit. Atquì Luterus,
tametſi in eum calamum ſtrinxit, tamen ad tan-
tam impietatem feneſtram illi aperuit, cùm non

Michaëlis Seruetij impiũ ſcriptũ.

Iohannes Campanus.

eſt veritus ſcribere libro aduersùs Iacobum Latomum, ſe odiſſe vocem Homouſion, quam etiàm dicit non receptam à multis, ijsq; præclariſſimis: qúin & Hieronymum ait queri, neſcire ſe, quid veneni lateat in ſyllabis & literis. Verùm ibì ſceleratiſſimè de D. Hieronymo mentitur. Is enim in quadam ad Damaſum Epiſtola de Hypoſtaſi dubitat, non de Homouſio: immò verò etiàm per Homouſion Trinitatem orat Damaſum, vt reſpondeat. Porrò Luter' hocipſum in Arrianis probat, quòd noluerunt Homouſion, quam dicit prophanam vocem, recipere. Quòd autem D. Hieronymus de hypoſtaſis vocabulo hæſitat, indè accidit, opinor, quòd Hypoſtaſis Græcis ſubſtantiam ſignificat, ſed à Theologis in rebus diuinis pro perſona accipitur. Et vna quidem eſt diuinitatis ſubſtantia, perſonæ verò tres. Habuit itaq; ea dictio Hypoſtaſis quandam amphibologiá, vt à maleuolis & de ſubſtantia diuinitatis, & de perſona poſſet accipi. Quamobrèm etiàm reprehendútur à D. Baſilio Epiſtola 64. ad precipuos in Neocęſarea, qui D. Gregorij Neocęſarień Epiſcopi verbis, quibus contra ethnicum diſputans, hypoſtaſin pro ſubſtantia præter aliorum Patrum morem vſurpârat, ad ſtabiliendum impijſſimum Sabellij dogma abutebantur. Porrò auſus eſt quidá Poëticus Theologus tres ſummè adorandas perſonas, tres Chimęras dicere, prouocatus audacia Luteri.

Lutertus mētitur. *ſcelus.*

Scriptū Bugenhagij. Hoc anno ſcripſit Germanicè librum Iohannes Bugenhagius Pomeranus excucullatus monachus contra Catholicos, quem voluit appellari, *Aduersùs calicis fures.* Illum apoſtatam Vuittébergenſes ſuum paſtorem & ſuperintendentem vocánt. Is liber ſcatet maledictis, mendacijs & calumnijs, vt agnoſcas ſpiritum Luteri quinti Euangeliſtæ. Impotentèr incurrit

currit in Epiſcopos, quòd populo calicem ſubtraxerint: damnat quoquè Miſſæ ſacrificium, perindè àc ſi Eccleſia ab impuris apoſtatis diſcere debeat, quo ſint ritu & ordine Sacramenta adminiſtranda. Idem Apoſtata profectus quandoquè ad amplas quaſdam ciuitates, prǽſertìm maritimas, non abſq; tumultu & ſeditione, qua nouum gaudet Euangelium, Luteri dogmata ſparſit in vulgus rerum nouarum auidũ, Eccleſiasq; Lutericas ſpiritu illo quo plenus erat, conſtituit & confirmauit. Cùm autem ex Dania rediret, & ſinu Balthici maris emenſo, nõ quidem abſque tempeſtatis periculo, littus Cimbricæ Cherſoneſi attigiſſet, non eſt veritus palàm his vti verbis: Tu meum habeas Dania Euangelion, ego nummos tuos. Vale. Et reuerà non parùm multis onuſtus opibus rediјt Vuittenbergam, ſuauitèr & mollitèr illic perfruens rebus tam prǽclarè partis. Confecto bello Smalcaldico, de quo infrà dicetur, librum edidit, quo auaritiæ ſuæ dolos haud obſcurè prodidit delirus ſenex.

Vox digna deplorato apoſtata.

Eodem anno ſcripſit Luterus ad Albertum Marchionem Brandeburgenſem, neq; id clàm, ſed publicè, licèt ſecùs Marpurgi conuentum eſſet, hortaturq; illum principẽ, vt ſibi caueat à doctrina Zuinglij, & Zuinglianos è ſua ditiõe ꝓfliget. Moleſtè hoc tulerũt Tigurinę Eccleſię miniſtri, ſcripſeruntq; etiàm ipſi eidẽ Principi, ꝓ ſuis ſymmyſtis illũ deprecãtes. Miſerunt quoquè illi libellum Bertrami presbyteri de corpore & ſanguine Chriſti, quem quidam Zuinglianus Germanicę conuerterat, vt ſciret tota Germania, quàm antiquum ipſi dogma ſequerentur. Bertramus ille monachus fuit anno ſalutis 830. aut paulò poſteriùs. Et quanuìs non admodùm ſit vetuſtus, nec magni momenti author, tamen hunc

Luterus contra pactum ſcribit in Zuinglianos.

Zuingliani ſe tuentur.

ido-

idoneum iudicârunt Zuingliani, quem nobis tanquàm prodigioſæ antiquitatis & irrefragabilis authoritatis obijcerent, cùm ipſi interìm innumeros ſanctiſſimos Patres habeant contemptui, licèt hinc indè ex illorum ſcriptis quædam in ſpeciem proferant, vt indoctis hac fallacia imponant, quæ tamen vix vnquàm ſyncerè & integrè, ſed potiùs malè detorta proferunt: immò etiàm ſępè contra ſuam cõſcientiam aiunt eos ſenſiſſe & ſcripſiſſe, quæ tamen neque ſensêre neque ſcripsêre vnquàm. Caueat ſibi, cui ſalus ſua cordi eſt.

Iohãnes Saxoniæ dux moritur.

Per id tempus, quo in Turcas arma expediuntur, in venationis loco haud procùl à Vuittemberga exceſſit è viuis Saxoniæ Dux Iohannes, Luteri patronus. In eius funere duas ad populum conciones habuit Luterus, quas etiàm voluit exire in publicum. Eas quidam Catholicus ſcriptor ità confutauit, vt oſtenderit pudendam Luteri inconſtantiam, quæ in illo homine prodigioſa fuit, meritò cordatos om̃es abſterrere debere, nè eius doctrinam complecti velint. Piget referre ineptias, quibus Saxonẽ ipſi Chriſto videtur velle comparare, tanquàm inſtàr Chriſti pro omnibus, putà Luteranis. biennio anteà Auguſtæ mortuus fuerit, cùm tamen ibì corpore mortuus non fuerit. Quod ſi ſentit Principem illum animæ mortem illic oppetijſſe, ea quidẽ horrẽda mors eſt, nec obſcurum eſt Auguſtę eum palàm ſubſcripſiſſe confeſſioni Luteranę, quę reuerà non poteſt non mortem adferre ipſam approbantibus. Succeſſorem habuit Iohannem Fridericum filium, Lutero impensè fauentem.

Eum Luterus cõparat Chriſto.

Inundatio aquarum.

Eodem anno noua Oceani rabies Phriſones, Hollandos, Zelandos, Flandros incredibili damno affecit, Paulò antę Franciæ & Angliæ reges Boloniæ &

Caleti

Caleti fœdus percutiunt, quod meritò ſuſpectum eſſe potuit Carolo Cęſari multas ob cauſas, quas cõmemorare nihil opùs eſt. Vnum certum eſt, vt alibì dicemus, non diù poſt nouum bellum inter Cęſarẽ & Gallum exarſiſſe, ridentibus Turcis & hæreticis, quibus ea ſummorum principum diſcordia ad agẽdas res ſuas inprimìs opportuna fuit.

Cęſar poſtquàm in Italiam venit, cum Clemente Pontifice Bononiæ ſæpè familiaritèr collocutus, de Concilio indicendo inter alia, vt erat Proteſtantibꝰ pollicitus, egit. Verùm Proteſtantes etſi verbis Cõcilium petere viderentur, re ipſa tamen nihil petebant minùs. Nam eiuſmodi illi habere volebãt Cõcilium, quale nulla vnquàm ætas apud Catholicos vidiſſet. Atq; poſteà res certa declarauit, quàm illĩ Concilia nihili penderent, ſpreta authoritate & ſententia Concilij Tridentini, quod tamen certè fuit eiuſmodi, vt cum quouis vel ante mille annos celebrato conferri poſſit. Sed de hoc ſuo loco. *Cæſar Bononiæ cum Põtifice loquitur.*

Anno 1533. Henricus eius nominis 8. Anglorũ rex à quibuſdam improbis adulatoribus malè perſuaſus, repudiauit Catharinam Ferdinandi Hiſpaniarũ regis filiam & Caroli Cęſaris materteram, quam annos ampliùs viginti in matrimonio habuerat, præſtanti ſanè pudicitia & ſingulari humanitate modeſtiaq; reginam, duxitq; Annam Bolanam ſiue Boleniam, in aula reginæ liberiùs educatam. Ferunt quendam eximium Angliæ procerẽ, Gallicis captũ muneribus & auro, perſuaſiſſe Henrico regi, iure ac meritò repudiari poſſe, immò & debere Catharinã. Hoc enim eò pertinebat, vt ea iniuria Carolo Cęſari irrogata, ab eius amicitia Angliæ rex prorsùs abalienatus, cum Franciſco Gallorum rege arctiſſimo fœdere copularetur. Aliquandiù cauſa diuortij *Hẽricus Anglus repudiat Catharinam reginam.*

huius

huius Romæ ventilata, eò tandèm adduxit Clemé-

Pontifex cõtra Anglum profert ſententiam.

tem Pontificem, vt contra regem Henricum ferret ſententiam, minareturque ei Excommunicationis fulmen, niſi intra certum tempus reiecta Anna, Catharinam reciperet. Verùm Henricus à ſuo propoſito nulla ſe paſſus eſt ratione deduci. Quæ res tandèm Angliæ regnum florentiſſimum in multas cõiecit calamitates & clades, ità vt vſq; in præſens eius regni ſtatus ſit admodùm infauſtus ac turbulentus. Ex Catharina ſuſceperat rex filiam vnicam Mariá, quæ licèt compulſa fuerit renunciare regni titulo, poſtquàm Bolenia aliam regi filiam peperit, at poſteà tamen mira Dei prouidentia in Reginam procerum ſtudio electa, religionem Catholicam iam propemodùm extinctam reſtituit, & animo pluſquàm virili multa egregia eo in regno facinora deſignauit, vtì infrà dicetur.

Georgius Saxo perſequitur Luteranos.

Hoc anno Georgius Saxoniæ princeps optimè meritus, ægerrimè ferens Lipſiæ quoſdam è plebe dominicis diebus ad vicinum pagum, qui erat ditionis Electoris Saxoniæ, confluere ad Cœnam, vt ipſi vocant, vtriuſq; ſpeciei, peſtem illam à ſuis ſubditis, nè ſerperet eius mali contagio, prorsùs arcere deliberauit. Fuit hoc moleſtum ciuibus eo morbo correptis, & quia Lipſia à Vuittemberga non niſì ſeptẽ Germanicorum milliariorum interuallo ſeparatur, Luteri, ea in re quid agendum ſit, conſilium implorant. Ille incunctantèr reſpondet, vt nihìl hac in re agant contra conſcientiam, quam tamen ille ſatìs nouerat eſſe erroneam, & ad Eccleſiæ Catholicæ ſententiam meritò corrigendam ac deponendam. In ijs literis importunus ille ſcurra pijſſimum & verè Catholicum Principem Georgium vocat hoſtem Euangelij, ſatanæ apoſtolum, homicidam & raptorem

rem. Iam ſeditionem Lipſienſis Senatus metuebat ipſis ſacratiſſimis Paſchatis diebus, quibus hæc Luteri Epiſtola venit Lipſiam, & à multis certatim deſcribebatur:at tamen Senatûs Catholici ſtudio ſedata res eſt. Georgius Princeps vbì iſthuc comperit, conqueſtus eſt apud Saxoniæ Electorem, & is quidem viſus eſt minari Lutero,niſì ſe purgaret:verùm hocipſo magìs inflammauit Luterum ad iactanda in optimum principem atrociora conuicia. Et id fecit homo audax admodùm impunè,cùm iam plerique etiàm Principes perſuaſum haberent,nihil à Lutero dici vel fieri,quod non eſſet planè Euãgelicum. Sic ille prodigioſus Euangeliſta multos Catholicos vtriuſque ordinis principes audaciſſimè proſcidit, ſecurè latitans in nidulo Vuittenbergenſi, ob bella perpetua,quæ Cęſarem cogebant ab eius repreſſione aliò animum cogitationesq; ſuas omnes transferre. Dici ſatìs non poteſt,quàm ſeſe impudentèr iactitet,quòd ipſe vnus omnium jam indè ab Apoſtolis ciuilium Magiſtratuum & ordinum conſcientias cumprimìs luculentèr confirmârit, inſtruxerit & conſolatus ſit per ſingularem Dei gratiam,ità vt neque Ambroſius, neque Auguſtinus hac in parte ipſi comparandi ſint.Et certè multùm ille egit,vt pſuaderet Principibus & magiſtratibus politicis, res & facultates Cleri atque monaſteriorũ iure ab ipſis vſurpari poſſe,vt etiàm multis locis factum eſt: ſed quantùm indè creuerint opes Principum,res ipſa teſtatur. Quòd ſi verò hoc eſt confirmare & conſolari conſcientias Magiſtratuum,quod quidem nemo ſanus dixerit,nõ erit planè mendax Luterus,quippe qui hac in re vix parẽ habuerit vnquàm. Sic idẽ alibì ſcribit,Euangeliũ ſuum luculentius & clariꝰ eſſe, quàm fuerit temporibus Apoſtolorũ,& Germanos

Luteri inſolens iactantia.

In ſermone de deſtructione Ieruſalem.

ante ipſius doctrinam nunquàm verũ habuiſſe Euãgelium. Sed ea portẽta verborum, hominis inſaniã produnt. Immò verò nunquàm Germania denſioribus fuit inuoluta tenebris, q̃ vbi Luteri Euangeliũ accepit. Teſtantur hoc tam variæ & monſtroſæ ſectæ, quæ in dies magìs ac magìs increſcunt. Porrò Princeps Saxoniæ Georgius, diligenti adhibita inquiſitione, cõperit homines circitèr 70. Lipſiæ nolle vna ſpecie eſſe contentos. Illos igitur intra certũ tempus iuſſit vel animum mutare, vel locum. Laboratum eſt ab Epiſcopo Mersburgẽſi & aliquot Prælatis & Doctoribus hortatu Principis Georgij, vt poſſent in viam reduci, ſed ægrè duo admiſêre in pectus ſana conſilia: alij Lipſia exceſſerunt, quos Luterus ſuo more conſolatus eſt, egregiè interìm & fortitèr mentiens, vt talem decebat Euangeliſtam.

Controuerſia inter Saxoniæ principes.

Hac ferè tempeſtate fuit non minima diſſenſio inter Electorem Saxonem, & Georgium Principem, neque id tamen ſolo religionis nomine, verùm etiàm quaſdam alias ob cauſas politicas. At verò quãdoquidem Electoris au⁹ Erneſtus, & Georgij Principis parens Albertus, eum in modum commixtìm ditiones ſuas partiti erant, vt alter alteri bellum facere non poſſet abſque propriæ ditionis detrimẽto, lis ad arbitros delata eſt, quorũ induſtria ſatìs prudentèr compoſita controuerſia omnis, eum habuit euentum, vt tum Cochlæo, tum Lutero & alijs interdictum ſit, nè ſuis altercationibus, quę religionis ergô ſuſciperentur, nomina & cauſas principũ horum atq; vrbiũ ad ipſos pertinentium admiſcerent.

Anabaptiſtæ nidificãt in Vueſtphalia.

Hoc anno ſensìm in Vueſtphaliam irrepſêre Donatiſtarum reliquiæ, impij Anabaptiſtæ, quorum ſecta in multas partes, vt olìm Donatiſtarum, mirabilitèr diſtracta eſt, quemadmodùm & Luteranorum

&

& Zuinglianorum, tametſi & ij & hæretici omnes noſtræ ætatis,ſua dogmata pleraque ex Luteri fontibus hauſerũt.Eſt in Vueſtphalia oppidum inſigne quod Monaſterium vocant.Eò tanquàm ad tutiſſimum aſylum (eſt enim vrbs egregiè munita) confluxit ea perditorum hominum fæx,eo conſilio, vt ibì quaſi Capitoliũ aut Sion ſibi cõſtituerent. Quẽ autem ſucceſſum habuerint,dicemus paulò infrà.

Eodem anno deflagrauit Antuerpię,quod eſt celeberrimum Brabantiæ emporium, inſigne templũ virginis Matris,incendij origine incomperta.

Cùm Cęſar veniſſet in Italiam,egiſſetq́; cum Põtifice de Concilio cogendo,iamq́ue ex Italia menſe Martio nauigâſſet in Hiſpaniam, Pontifex legatum ſuum miſit vnà cum Cęſaris oratore ad Proteſtantes,qui illos certiores redderet de habẽda Synodo Oecumenica.Vbì ad Saxonem venit legatus, ille cũ reliquis Proteſtantibus deliberandi ſpatium petijt, & facilè impetrauit. Verùm ſatis poſteà ex reſponſo Proteſtantium apparuit,quale illi Concilium, q̃ alienum ab omni ſuperiorum ætatum conſuetudine peterent.Nolebant enim authoritatem Pontificis,leges Pontificias & ſcholarum opiniones, vt ipſi vocant,quicquam hîc valere,immò & contra ipſum Pontificem Romanum tanquàm reum agi volebãt, quòd ille Luterum iniquè damnâſſet, & multa alia, quibus id apertè declarabant, ſe nullum omninò velle in Concilio admittere iudicem, pręter ſacram ſcripturam,ſed ità tamen, vt liceret ipſis eam pro ſuo arbitratu interpretari. Ità quidẽ Euãgelici dogmatiſtę mirũ in modũ crepabãt ſacrã ſcripturã, cùm nihil minùs vellẽt,q̃ gnũiã ſcripturę ſacrę mẽtem & intelligentiã,quã nõ ex priuatis & deprauatis prauorũ hoĩm iudicijs, ſed ex Catholico totius

Legatus Põtificis ad Proteſtãtes.

Scripturæ ſenſus vndè petendus.

Chriſtiani orbis conſenſu petere oportet. Et quidē veriſſimè dixit Apoſtolus, Litera occídit, ſpiritus viuificat. At iſti inhęrent literæ, ad ſuas prauas opiniones plerunquè violentèr detortæ: mentem & ſenſum literæ floccipendūt: vndè igitur confutabunt hæreſes ab ipſis diſſentientes, quæ nō minùs atquè ipſi ſcripturas crepant? Dicit Luterus ſe puram doctrinam, purum Euangelium adferre. Idem dicūt Zuingliani, Anabaptiſtę, Zuencfeldiani, Seruetiani, qui omnes in quibuſdā planè diſcrepant à Lutero. quis hîc iudex erit legitimus, qui has dirimat cōtrouerſias? Certè non nudus ſcripturæ textus, quē omnes iſti ad ſe rapiūt, & ſibi ſinguli potiſſimùm vendicāt: ſed ſcripturæ genuinus ſenſus, quem ex Catholico orbis Chriſtiani conſenſu longè ſecuriùs & certiùs accipimus, quàm ex inſanis hæreticorum cerebris.

1. Corint. 8.

Quòd ſi vlli vſqueadeò abominantur Pontificis Roman. ſententiam & authoritatē, quam vniuerſus orbis Chriſtianus ſempèr agnouit, ſuſpexit, & reueritus eſt, quātò nos iuſtiùs Luterum & eius generis peſtes execramur, qui iam olìm damnatas hæreſes reuocant in orbem, eaſq; in ſummi Dei ſingularem contumeliam non dubitant vocare purum Dei verbum & puram Euangelij doctrinam? Fuit ea profectò mira Luteri & aliorum dogmatiſtarum verſutia, quòd ſuis principibus & magiſtratibus perſuadere potuerunt, ſe nihil magis petere quàm Concilium: & tamen cùm iam eſſet habendum Concilium, iiſdē perſuadere, eiuſmodi non eſſe legitimum Cōciliū. His illi, atq; alijs quibuſdam artibus mirę illuſerunt Germaniæ, & horrendum in modum permultos faſcinārunt, prodigioſa quadam incogitantia paſsìm ruētibus miſeris mortalibus in pcipitia mortis ęternæ,

Verſutia Luteranorū

næ,ad quę vocabantur ab iſtis animarum parricidis, licèt interim viderétur ſibi iam tandèm verã agnouiſſe vitam & lucem,& euaſiſſe laqueos & impoſturas Pontificias.

Cuius generis multa leguntur in Sleidani commentarijs,cuius hoc præcipuum ſtudium eſt,vt Luteri & hæreticorum noſtratium pernicioſa dogmata,dum lectorem incautũ hiſtoriæ voluptate captũ detinet, in totum orbem diſpergat,& plurimos inficiat,interim ſubindè impudentèr mentiens,neque tam id ſpectans, quàm bona fide narret res geſtas, quàm vt ſuę cauſę patrocinetur.Qua quidẽ re apud cordatos & intelligentes homines id cõſecutus eſt, vt hiſtoriæ eius tãtum apud ipſos habeãt ponderis, quantum debent eius hominis,quem nec pudet,nec piget identidèm egregiè mentiri.Et hoc ille facit libertate Euãgelica,quę iſtis permittit quidlibet,modò poſſint credere,ſola fide ſe iuſtificari apud Deũ. Eſtq; hoc certiſſimum,iſtos homines nullius pudere mendacij,modò ſua dogmata apud imperitos rerum tueri,& Catholicos vel maximè inuiſos reddere queant.

Sleidani ſtudium.

Vanitas.

Hęc paulò fuſiùs eô dicta ſint,vt nôrit Lector, Conciliũ quidẽ ſæpè petijſſe Proteſtantes ordines, ſed fraude ſuorum Concionatorũ eò adductos eſſe, vt Concilium verum &legitimum prorsùs repudiãrint,atq; eiuſmodi duntaxàt voluërint, quod ipſorum cõcionatores ſuæ cauſæ iudicâſſent cumprimìs opportunum & accõmodatum. Nam cùm in omĩbus œcumenicis ſynodis ſempèr prima fuerit authoritas Romani Pontificis,iſti cõcionatores Pontificem prorsùs cogunt in ordinem,eumq; rei perſonam ſuſtinere volunt, quod eſt impudentiſſimæ inſolentiæ,cùm non ſint neſcij, ſecùs in omnibus

Concilium quale proteſtantes petiërint.

Concilijs legitimis actitatum eſſe, licèt ſuis Principibus & ciuitatum magiſtratibus diuerſum perſuaſerínt. Immò vſqueadeò Romanum Pontificem in odium & contemptum adduxerunt, vt apud om̃es, qui Luteri & diſcipulorũ eius dogmata complexi ſunt, non alio quàm ipſiſſimi Antichriſti loco habeatur. Sic enim expedit iſtis Euangeliſtis, vt nulla ſit Romanæ ſedis authoritas, cuius pondere ſciunt ſuperiorum temporum hæreſes omnes mirabilitèr oppreſſas & eliſas.

Elizabeth filia regis Angliæ. Huius anni menſe Septembri Elizabetha, Annæ Bolenię filia, naſcitur Henrico Anglorum regi, Maria Catharinæ Cæſaris matertcræ filia, regni titulo ſe abdicare coacta, quæ tamen poſteà mirabili rerũ permutatione in regnum euecta, hãc Elizabetham, quòd malè ſentiret de religione, captiuam detinuit, nec capitis diſcrimen, vt ferebatur, Elizabetha euaſiſſet, niſi Philippi Hiſpaniarũ Catholici Principis, qui tum Mariam in matrimonio habebat, precibus ſeruata fuiſſet. Atquì cùm paucis annis rerum potíta eſſet Maria, & heroica quadam animi virtute Catholicam religionem apud Anglos egregie inſtauràſſet, mortua eſt non ſinè multa veneni ſuſpicione: porrò Elizabetha illi ſubſtituta, rursùs religionem mutat, aliquot Catholicos Epiſcopos in carceres conijcit, & execrabilem Iohannis Caluini hæretici Sacramẽtarij doctrinam toto regno propagat. Nec tamen ea ſola ibì graſſatur, ſed multiplex portentoſarum hæreſum confuſio illud opulentum regnum miſerè deuaſtat.

Nuptiæ Hẽrici Galliæ regis. Hoc anno Clemẽs Pontifex rogatu Franciſci regis Maſſiliam profectus, nuptias Catharinæ ex iuniore Laurentio Medice neptis ſuę, quã iam antè Hẽrico Valeſio Franciſci regis filio deſponderat, incredibili

dibili totius Galliæ ſtudio & alacritate celebrat, familiaritèr admodùm,idq́ue crebrò cum rege Franciſco colloquia miſcens.Ea verò res Caroli Cęſaris animum non parùm offendit, quòd nouos motus & turbas præſagire videretur. At Pontifex,qui Cęſaris filiam notham domi ſuæ tanquàm nurum habiturus erat,regiæ quoquè & nobiliſſimę ſtirpi ſanguinem ſuum inſerere maximè decorum arbitrabatur,communemq́; vtriuſq; & Cęſaris & Regis amicitiam ſibi colendam exiſtimabat, quemadmodùm deceret Chriſti in terris Vicarium. Pręter materna oppida in Aruernis, centum millia aureorum cum vnionibus multiſq; gemmis & precioſa tori ſupellectile dotis nomine Henrico acceſſerunt.Poterant pleriſq;,vtì etiàm accidit,eæ nuptiæ impares videri: ſed Franciſcus rex non fruſtrà putandus eſt Pontificis amicitiam varijs hominum ſuſpicionibus antepoſuiſſe.Habebat apud ſe pontifex vnicornis bicubitale cornu,aureę cęlatę baſi incluſum.id regi Frāciſco ad depellenda epulis venena dono dedit. Ferunt enim ſudare cornu, ſi venenum menſis inferatur.Rex inſigne aulęum rependit,Belgica arte affabrè elaboratū. Dedit item Hippolyto Medici Cardinali manſuefactum leonem eximiæ proceritatis, quem è Mauritania Hariaden9 Barbaruſſa cum legatis tranſmiſerat.Vbì demùm Romā Pontifex redijt, alij atq; alij eas nuptias alitèr atq; alitèr interpretabantur,vt ſolent in libera ciuitate liberiùs interìm iactari ſermones in quoſlibet.Cæſar interìm admonebatur ab amicis & ſocijs, vt à Franciſco rege ſibi caueret,qui cōquieſcere minimè poſſe videret.Erat em̄ rex ille ꝑcelſo aīo,nec facilè cōcoquere potuit eā ignominiā,quā in Ticinēſi pugna capt9 & in Hiſpanias abduct9acceperat:& certè vt infrà diceť, nō

Dos neptis Pontificis.

diuturna pace afflicto orbi Chriſtiano frui licuit. Hoc obiter annotare libet, quàto illi in errore verſentur, qui opibus cumulandis perpetuò inhiant, cùm videant potentiſſimos reges in ſumma rerum omnium affluẽtia quietos eſſe non poſſe. Eſſent autem quieti, ſi ſuis affectib9 & cupiditati potiùs, quàm vel toti orbi terrarum dominari ex animo ſtuderent.

Luterus cõtra Zuinglianos. Hac tempeſtate Luterus, contra Marpurgenſem pactionẽ, ſcribit Francofurtenſibus, nè cõmunicent cum Zuinglianis. Bucerus profectus Tigurum, purgat ſe à defectionis ſuſpicione, atq; interim nihilominùs verſipellis homo Tigurinis miniſtris perſuadere nititur, Luterum verbis potiùs quàm re ipſa à Zuinglio diſſentire, quod tamẽ illi non crediderũt.

Chronica Sebaſtiani Franci. Zuinglianus quidam hęreticus Sebaſtianus Frãcus grande ſcripſit volumen Germanico idiomate, quod Chronica inſcripſit. Tres eius operis partes ſunt: Prima, ab Adam vſq; ad Chriſtũ geſta commemorat: Secunda, à Chriſto vſque ad coronationem Caroli Cæſaris: Tertia cæteris prolixior & exitialior, omni ingenij contentione oppugnat Eccleſiam Catholicam. Sed tanta fuit eius ſcripti impietas, vanitas, impotentia, vt Magiſtratus Argentinenſis authorem quidem iuſſerit ex vrbe emigrare: typographo verò eius vendendi facultate prorsùs interdixerit. At tñ per fraudem multa clàm ſunt diſtracta exemplaria, quæ leguntur à miſeris non minori pernicie quàm voluptate.

Luterani prophetizãt Hoc quoquè anno Luterani, vt Propheticæ gratiæ opinionem ſibi conciliarent, multa ſpargebãt in vulgus non ſolùm de iam iamq; impendẽte iudicio

Matth. 24. extremo, ſed etiàm de certa eius die, cùm tñ Chri-
Marc. 13. ſtus ipſe dicat, De die autem illa & hora nemo ſcit,

neque

neque Angeli cęlorum,niſi pater ſolus:vt neq; plerique ciues ædificare,neque agricolæ rus colere vellent:nobiles verò aliquàmulti, tanquàm certo eodemq; ſupremo mundi die morituri, Euchariſtiam acciperent. At ea pſeudoprophetarum vana perſuaſio in riſum & ludibrium abijt, reſque ipſa docuit, quàm ſint iſti præclari prophetæ. Accidit hoc Vuittenbergæ & alijs nonnullis oppidis. Eiuſmodi terriculamentis etiàm Anabaptiſtæ libentèr imponere ſoliti ſunt rerum imperitis. Cautior longè fuit Manes vetuſtus hæreſiarcha, qui nè in ſuis vaticinijs coargueretur mendacij, ſi de futuris prædiceret, de præteritis prodigioſa figmenta contexuit.

Anno 1534. menſe Ianuario Anabaptiſtæ audax facinus aggreſſi, Monaſterium Vueſtphaliæ metropolim occupàrunt. In eam vrbem, ꝗ multo ſit Clero inſignis, tardiùs irrepſit Luterana lues. At vbì ea ſemèl irrepſit, ſensìm Anabaptiſtarum quoquè perdita fæx ſeſe quadam vſa modeſtia in id oppidũ inſinuauit. Cumq; paulatìm ſuum gregem increuiſſe cernerent, ſeditionem mouent, forum occupant, cęteris nõ magnoperè reſiſtentibus, ſiue quòd abhorrerent à fundendo ciuium ſanguine, ſiue ꝗ Epiſcopum, nõ longè ab vrbe peditatu & equitatu inſtructum, vererentur per eam occaſionem in oppidum irruiturum. Porrò Anabaptiſtæ Magiſtratum loco mouent, & primò quidem eos, qui ipſis conſentire nollent, patiuntur abire cum rebus ſuis, non tamen eſculentis & poculentis, quas exportari nolebant. Deindè verò rebus omnibus ſpoliatos, ex vrbe exigunt, quotquot ab ipſorum ſecta abhorrerẽt, adeò vt etiàm infantibus coralia detraxerint, nec à côuicijs in abeuntes iactandis ſibi temperandum putârint, impios & ethnicos eos vocitantes. Hoc enim

Anabaptiſtæ occupãt Monaſterium.

Mouent loco Magiſtratum.

ea hominum peſtis ſibi perſuaſum habet, qui idem cum ipſis ſentire nolint, eos ethnicorum loco haberi oportere. Itaque non modò Catholicis, ſed etiàm Luteranis fugam arripere coactis, Anabaptiſtæ vrbem ſibi vendicant, ædes pulcherrimas Canonicorum, Patriciorum & Senatorum aliorumque hominnes profligati & perditi ſibi vſurpant, funeſtum aliquid hauddubio in totius orbis perniciem meditaturi, niſì Deus illorum cruenta conſilia anteuertiſſet. Mouit ea res non immeritò Epiſcopum Monaſterienſem, vt de reprimenda ſceleratorum hominum audacia maturè deliberaret.

Fuit in vrbe ſartor quidam natione Batauus, quẽ illi miſeri, miſerè ab illo tanquàm diuinitùs admonito deluſi, ſibi regem creârunt. Nam ille mirabili vafricie perſuaſit inſanis, Deũ ipſi per ſpiritũ mandâſſe, vt rex fieret Iſrael & iuſtitiæ inſtàr Dauidis, & in totum orbem ſuæ dominationis iura proferret, perderetq́; omnes, qui ipſius fidem amplecti & iuſtitię ſubditi eſſe detrectarent. Nõ eſt dubium, quin ex Luteri ſcriptis multam hauſerint peſtilentiſſimi erroris occaſionem Anabaptiſtæ, vtcunquè eũ diſcipuli eius excuſare nituntur. Quid enim aliud ille docet, quàm turpiſſimam quandam carnis libertatem, omnes ferè humanas leges reſpuentem? Igitur ille ſartor ꝓmotus in regem, nõ defuit ſibi, quòd ad corporis voluptates affatìm explẽdas attinet. Duxit vxores multaſ, (nã plerunquè Euangelici omnes valdè ſunt eam in rem intenti, nè, ſi ſolis cubandum ſit, frigore enecti miſerè pereant: & hoc habẽt ex ſchola Euangeliſtę Luteri) aulam regiam & proceres inſtituit, quorum eſſent diuerſæ functiones & officia, eosq́; & ſe quoquè holoſericis, aureis & argenteis veſtibus, quas è templis abſtulerat, ſplendidè exornat:

Anabaptiſtæ multa hauriunt ex fontibus Luteri.

Sartor fit rex.

Eius vxores.

Aula.

Proceres.

Veſtes.

nat:

nat:in capite gerit diadema triplici corona inſigne, *Diadema.*
ex auro lectiſſimo, catenamq́; aureã gemmis co-
ruſcantibus conſpicuam:pomum item aureum, cui *Pomum*
exigua crux aurea eſſet infixa, cum hac inſcriptiõe, *aureum.*
Rex iuſtitiæ ſuper terram. Deniquè enſem aureum cũ *Enſis au-*
capulo argenteo. Reginam quoquè, inter vxores, *reus.*
quas complures habuit, primariam, eiuſque puellas *Regina.*
mirifico ſplẽdore afficit. Certos quoquè p̃ hebdo-
madam dies conſtituit, quibus audiret ciuiũ actio-
nes & querimonias. Cùm in publicum prodiret, ſti- *Proceſsio*
patus erat aulæ ſuæ proceribus & officiarijs: proxi- *in publicũ.*
mè eum ſequebãtur in equis bini adoleſcentuli: qui
à dextris erat, Biblia & coronam geſtabat: alter eua-
ginatum enſem. Certè enim Anabaptiſtæ nõ minùs
quàm Luterani Euangelium & ſcripturas crepant,
nec alia ratione Melanchthon, cùm in eos ſcriberet,
vincere eos potuit, quàm Traditione Eccleſiaſtica,
cùm tamen alioquì nihil extra ſcripta diuina recipi-
endum blaterent Luterani. In foro ſublimis ei col- *Thronus*
locatus erat thronus, aureo tapeto veſtitus. Ibì qui *in foro.*
cauſam dicturi eſſent, priùs bìs curuato poplite, de-
indè ſemèl proni in terram proſtrati, regem venera-
bantur. Longum eſſet, prodigioſæ inſaniæ delira-
menta omnia enarrare, quæ in ea vrbe tum viſeban-
tur. Vt verò dogmata ſua longè lateq́; ꝓpagarent,
quoſdã in vicinas vrbes emitti voluit: quod ità ge-
ſtum eſt. Propheta quidã tubę cantu cõuocat omnes
ad primariæ ædis atrium. Venerunt armati ad qua-
tuor hominum millia, cœnam inueniunt & elixis & *Cœna re-*
aſſis carnibus inſtructam, diſcumbunt omnes, Rex *gis.*
& Regina miniſtrant. Iam propemodùm peracta
cœna, rex ipſe panem ſingulis porrigit, his verbis, *Nota inſa-*
Accipite, comedite, nunciate mortẽ Domini. regina *niam.*
poculum porrigit, dicẽs: Bibite, & annunciate mor-
tem

tem Domini. Quid nì enim ſacerdotum ſibi munus vendicarent, cùm Luterus docuerit omnes homines eſſe ſacerdotes? Sed eiuſmodi Euchariſtiæ integro, vt ipſi vocant, ſacramẽto digni ſunt, qui in Eccleſiæ Catholicæ ſententia nolunt acquieſcere, ſed calicem quoquè putant neceſſariò ſumendũ eſſe ab omnibus. Cùm autem comediſſent ij, quos iam diximus, etiàm illi cœnârunt, qui interìm in excubijs fuerant circitèr mille. Cœna abſoluta, Propheta ſupradictus ex editiori loco percontatur, num om̃es Dei verbo morem gerere velint. Illis aſſeuerãtibus, ait eam Patris eſſe voluntatem, vt in quatuor orbis plagas dimittãtur ex vrbe, qui doctrinam, quam ipſi eſſent amplexi, diſſeminarent. Deindè è ſcheda nominatìm recenſentur ad vigintiocto, è quibus ſex Oſnaburgum, totidèm Cosfeldiam, octo Suſatum, & totidèm Vuarendorpium iuſſi ſunt petere. Deindè rex & regina cum reliquis miniſtris & Apoſtolis ad profectionem deſignatis, cœnatum abeunt. Ibì inter cœnandum rex ſurgit è menſa, ait ſibi quippiã à patre demandatum: militem proditionis accuſat ipſe, & ſuis manibus caput illi amputat: redit ad cœnam, & cruento commemorando facinore funeſtas epulas homo prophanus magìs etiàm polluit. Poſt dimittuntur illi portentoſi Apoſtoli, quibus ſingulis ſinguli nummi aurei à rege erant attributi, præter ea quæ eſſent victui parando neceſſaria, vt eos ijs locis, vbì illorum non eſſet recepta doctrina, in perditionis teſtimonium relinquerent. Mira hæc ſunt omnia, & plena inſaniæ, & quę vix creditura ſit poſteritas. Sed quid non faciunt homines veritatis lumine deſtituti, & malorum dæmonum potionibus dementati? Eunt illi inſani homines, vt iuſſi erant, & ſuis quiſque locis horrendos edunt clamores,

Facinus prodigioſum.

Dimittit ſuos rex in orbem Apoſtolos.

Euangeliũ ſuũ legati promunt.

res,homines vt pœnitētiam agant admonent, alioqui breuì perituros:prętorium quoquè adeunt,coram magiſtratu veſtem humi expandunt,in eam aureum nummū,quem diximus, cōijciunt, à patre pacis annunciandæ cauſa miſſos ſe teſtantur, quam ſi recipere velint,iubent facultates ſuas omēs in commune conferre:ſin minùs,hoc ſe nummo conteſtari,quòd pacem oblatam repudiârint. Iam enim veniſſe tempus illud à prophetis omnibus prædictum, quo Deus toto orbe velit coli iuſtitiam.& cùm rex, ſuo functas officio, in orbem vniuerſum iuſtitiam propagârit,tum Chriſtum traditurum regnum patri ſuo. Habent Anabaptiſtæ in verbis & moribus pleraq;,quæ miram præ ſe ferant religionem:ſed eſt reuerà gen9 hoīm à malo dæmone miſerè faſcinatū & quaſi arreptitium, ità vt eam religionem multis pudendis & turpiſſimis flagitijs permixtam, re ipſa demonſtrent non ex pietate, ſed inſania & dæmonum illuſionibus proficiſci. Capti ſunt autem Apoſtoli iſti,& primùm blandè,pòſt per tormenta rogati de ſua fide,vrbis munitione,& plerisque alijs. Inter cætera reſponderunt,ſe ſolos habere veram doctrinā,quemadmodùm Luterani quoquè cum ſuo grege,& Sacramentarij cum ſua factione, itemque ſingulatìm hęretici omēs.Porrò vbì Apoſtoli,quos diximus,à ſua ſententia deduci non potuerunt, capite damnati ſunt,ſed vnus euaſit.Interìm vrbs Monaſterienſis grauiſſima obſidione premebatū, & tandèm eò redacti ſunt, vt mures & glires in delicijs habuerint,corioque & pellibus contuſis & coctis, panis loco vterentur,rege interìm nō ad neceſſitatem modò,ſed ad luxū etiàm rebus omnibus abundante.Plerisque verò inedia pereuntibus, quædam ex reginis illorum miſerata calamitatem, dixit cæteris,

Capiūtur Apoſtoli Monaſterienſes.

Monaſteriū obſidetur.

teris,non ſibi videri eam miſerorum cladem DEO gratam eſſe.Id vbi Rex reſciuit,in forum illam cum cæteris ſuis vxoribus producit, caputque illi præcidit.Ad tam præclarum facinus aliæ cantillant, & gratias agunt cæleſti patri: rex quoque choream ducit,populo vt idem faceret perſuaſo, cui vix eſſet quod ederet.Luterus per hoc tẽpus ſcripſit in Anabaptiſtas Monaſterienſes,de quibus agimus,& ea in illis repræhendit mirabili verſutia & ſimulatione, quæ ipſe docuerat.Inter cætera ſcribit, nullum eſſe errorem tam abſurdũ & inconditum, quem non ſatanas perſuadeat.Hoc quidẽ veriſſimum eſſe vel in ipſo Lutero cernere licet,cuius ſunt multa tam fœda & pudenda & abſurda tum in moribus, tum in doctrina, vt nihil maiorem habeat admirationem, quàm vel vnum aliquem potuiſſe inueniri, qui illius dictis fidem adhiberet.

Rex reginã decollat.

Vbì tandèm ſumma inopia obſeſſos in vrbe preſſit,duo ad caſtra Epiſcopi profugerunt,è quibus ille didicit,qua via vrbs poſſet capi. Tum verò Epiſcopus hortatur obſeſſos vt ſe dedant,volens parcere multitudini.Erant enim in vrbe nõ pauci,qui cuperent ſuæ ſaluti conſultum:ſed rex duodecim duces creârat,quorum opera fiebat,vt nihil poſſet populus ſeſe commouere. At præſente rege oppidanì per Bernardũ Rotmannũ, qui in ea vrbe primò Luteri,poſteà Anabaptiſtarum Euangelium docuit,reſpondent ſe à ꝓpoſito minimè diſceſſuros.Ità ergò duce perfuga milites circitèr quingẽti per foſſam in vallum euadunt,occiſis vigilijs portam minorẽ patentem inueniunt,vrbem intrant,& aliquandiù ancipiti Marte cum oppidanis congreſſi, portam reliquò exercitui patefaciunt.Tum verò copijs omnibus irruentibus,fit atrox cædes hominum: parcitur tamen

Vrbs proditur.

Vrbs capitur.

tamen quibuſdam veniam implorantibus. Rex & Cnipperdollingus eo ipſo tempore capiuntur. Rotmannus perditus nebulo, qui primus ferè author fuerat mutatę in ea vrbe veteris religionis, in cõfertos hoſtes deſperabundus incurrit, ab ijsque confoſſus, impiam animam ad ſtygias paludes trãſmiſit. Deindè Rex & eius conſiliarij Cnipperdollingus & Crechtingus aliquot menſes ludibrio & in vinculis habiti, anno M.D.xxxvj. horrendo ſupplicio exanimati ſunt. Nam palis alligati, diù ignitis forcipibus lacerati, & demùm adacto per pectus mucrone perempti ſunt. Ad extremùm caueis ferreis illigantur ſinguli, & ad ſummã vrbis turrim ſuſpenduntur, rex quidem medius & ad hominis ſtatura cæteris excelſior. Is fuit exitus hominum ſceleratorum, qui reuerà quiddam Gotthicum, vel Cimbricũ aut Vandalicum iam meditabantur, niſi Dei ꝓuidentia, quę nunquàm deeſt rebus humanis, illorũ furioſa conſilia retardâſſet, & impios conatus perfregiſſet. At nec ſic tamen ea hæreſis extincta eſt, immò hodieq; multis locis magno numero id genus hominũ verſatur impunè quidem, ſed non ſinè magno eorum apud quos degunt periculo. *Supplicium regis &c.*

Huius anni menſe Decembri habita eſt Synodus paſtorum Euangelicorum Conſtantię. Bucerus eius habendæ author fuit, neſcio qua authoritate. In ea Synodo, rectiùs conciliabulo, rursùm actum eſt de pace cum Lutero in Euchariſtiæ negocio cõponenda. Dici vix poteſt, quàm in id totus mira vafricie & verborum inuolucris, quę Tigurini quoquè in ipſo reꝑhenderent, Bucerus ille incubuerit, vt Luterani cũ Zuinglianis conciliari poſſent. Videbat id facilè aſtutus ille, q̃ turpis eſſet & probroſa illa diſſenſio. Euocârat ad hoc conciliabulum etiàm Tigurinos *Synodus Euangelicorũ Conſtantiæ.*

paſto-

paſtores,ſed illi non venerunt: Porrò ſcripto ſuam ſententiam de Euchariſtia declarârunt, & quatenùs cum Lutero concordia poſſit iniri.Hoc ſcriptũ Baſileenſes,Schaffhuſiani & Sangellenſes, itéq; aliquot Sueuici eccleſiaſtæ approbârunt, Bernenſes aũt quædã in eo repræhendebant.Summa ſummarum,Non eſt pax impijs, dicit Dominus: neq; potuit inter dogmatiſtas ſectarios concordia cõſtitui. Euocatus eſt ex hoc cõuentu Bucerus literis Lantgrauij & Melanchthonis,vt de concordia certiores rationes inirentur:ſed laboratum eſt fruſtrà.Vtraq; pars ſuam ſententiam pertinacitèr tuebatur,nec Tigurini Buceranas præſtigias admittebant.

Eſaiæ 57.

Hac ferè tempeſtate Luterus euulgauit ſcriptum longè peſtilentiſſimum de Angulari(vt ipſe vocat) Miſſa,conſecrationeq; ſacerdotum. In præfatione minas intentat de profligando rancido,vt ait,Chriſmate,raſisq; coronis.Ibi quoquè per Dei verbũ iactitat indulgẽtias abolitas, Purgatoriũ extinctum, peregrinationes ſuppreſſas, & multas alias Papiſtarum idololatrias, & D E I Mammonæ cultus proſtratos:vt rectè in eum cõpetat illud ſcripturæ diuinæ,Qui lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus peſſimis:Itemq; illud, Impius cùm venerit in profundum peccatorum,contemnit. Sed quia non Dei verbo,ſed ipſius Satanæ opera & hortatu multa ex iam dictis apud quoſdam Germaniȩ populos profligauit,vt tandèm id totus orbis perſpicuè poſſet intelligere & videre, ipſemet in hoc libro ſeſe turpiſſimè prodit, aitq; ſe cum diabolo in diſputationem ingreſſum de Miſſa & quibuſdam alijs, tandemq; ab eo victũ ac ſuperatũ rationibus illius,illas ſe ꝓ inuictis acceptâſſe:vt iam nemo tam ſtupidus & plumbeus ſit,quin vel digitis tangere poſſit eius infauſti

Luterus de Miſſa angulari.

Prou.2.

Prou.18.

Diabolus vincit Luterum,& in ſuã adigit ſententiam.

fauſti hominis doctrinã,non Chriſti, vt ſolet iactare,ſed diaboli eſſe. Certè poſtq̃ hoc ille de ſeipſo ſcribit, eát iá in ſuas tenebras cũ illo ſuo à diabolo edocto Euãgeliſta,quotquot eius dogmata ſequuntur,iactentq́; puram doctrinã Luteri.nos nó à diabolo,ſed à Chriſto & eius Eccleſia diſcere & doceri volumus. In eodẽ libro Papam vocat regem glirium,quæ cõtumelia etiàm in Cęſarem & omẽs Catholicos reges,principes, magiſtratusq́; redundat: Epiſcopos dicit fures D E I, ſacrilegos, ſacerdotes angulares,damnatos,fatuos &c.Miſſam vocat abominationem:tremendũ altaris ſacrificiũ vocat ſtercus,lutum,ſordes,illuuiem,quod ipſe Lucifer dicere vix auderet:ſacros ordines dicit rancidum putidumq́; Chriſma. Quę ſunt quidẽ eiuſmodi, vt non argumentis,ſed tormentis & ſupplicijs omnibus ſeueriſſimè & atrociſſimè vindicata oportuerit. Quis enim ſanę mentis dubitare poſſit,hæc nõ niſi à ſceleratiſſimo & longè impijſſimo pectore ꝓficiſci potuiſſe? Vbi iam,obſecro,zelus ille eſt, quo Maiores noſtros præditos fuiſſe nõ ambigimus, qui certè tã blaſphemũ & execrabilẽ hominẽ ne ad punctũ quidem tẽporis huius lucis vſura frui permiſiſſent? At noſtra ætas miro applauſu ei9 hominis dicta factaq́; omnia excepit, quod ſanè quid mali portendat, & nos indiès experimur,& poſteri lõgè etiàm acerbiùs,vt verendum eſt,experientur. Verùm cùm hoc de Angulari Miſſa ſcripto Luterus pleriſq; ſuſpectũ ſe reddidiſſet, ꝙ cum Zuinglianis & Vualdenſibus conſentiret,Germanicè Epiſtolam edidit, qua longè etiàm horribiliùs in Miſſam debacchatur. Inter cætera ſic habet: D E V S Chriſtianis omnibus eam mentem adſpiret,vt cùm Miſſæ nomen audiunt,exterreantur,& tanquàm contra ſatanæ abominatio-

Luteri blaſphemiæ immanes.

Luterus imprecatur Miſſæ.

nẽ cruce ſe muniant. Quid verò hoc eſt aliud, quàm iuge Eccleſiæ ſacrificium, quod omnes retrò ætates reuerẽtèr agnoſcunt, velle abolitum, quod tandèm Antichriſtus efficiet? Immò potiùs Chriſtiani om̃es frontem atque pectus crucis ſigno muniant, quotiès vel verbo vno Miſſam ſacroſanctam violari audièrint. Porrò ante nõ multos annos ſcripſerat Luterus in viſitatione Saxonica quædam in Miſſarum laudem, easque viuis pręcipuè vtiles dixerat. In Cõfeſſione quoquè Auguſtana & Apologia fatentur Luterani, apud ſe Miſſam ſumma cum reuerentia celebrari. Sed horum oblítus Luterus, dum Miſſam proſcindit, ſeipſum toti orbi luculentèr prodit, & quàm nihil ſuæ doctrinæ fidendum ſit oſtendit, dũ de vna eademque re intra paucos annos tam longè diſpari ratiõe ſcribere nõ veretur. Atq; eiuſmodi antilogiæ & pugnantes ſententię tam multę ſunt in Luteri & eius ſimilium tenebrionum & ſectariorum ſcriptis, vt nemo illis enumerandis ſufficiat. Cùm autem fateatur Luterus à diabolo ſe didiciſſe ea, quæ in Miſſæ contumeliam & abrogationem faciunt, nos ex hoc ipſo tanto magìs certi eſſe debemus, Miſſam Deo vel maximè gratá eſſe, quam alioquì non eſſet impugnaturus ſatan, ſi ſciret Deo inuiſam. Non enim ille damnatus & perditus ſpiritus ea infeſtat, quæ ſcit nolle Deũ, ſed quæ in illius nouit honorem cedere, & eius voluntate fieri.

Poloniæ rex contra Luteranos.

Per hoc ferè tempus Sigiſmundus Poloniæ Rex pius & Catholicus, ſeuero propoſito edicto, omnes Polonorum liberos, qui Vittenbergę literis operam darent, indè reuocat, alijſque, nè eò proficiſcantur, interdicit. Præuidebat ſapientiſſimus ille Princeps, ſi iuuentus corrupta exitiale illud Luteri virus ſemèl hauſiſſet, difficilè poſteà curari poſſe, immò illorum

lorum opera totum Poloniæ regnum, quod hoc tempore adhùc religionis Catholicæ erat tenaciſſimum, infectum iri. Atque vtinàm ea ſeueritate alij quoquè Principes vſi fuiſſent: non tam latè ſerpſiſſent dogmata Luteri.

Hoc anno Pariſijs in ipſa aula regia atq; alijs eius vrbis & regni locis ſcripta quędã affixa fuêre Zuingliani dogmatis, quibus ſacroſancta Euchariſtia indignis contumelijs lacerabatur. Ea res Franciſcum regem vehementiſſimè commouit, indictaq; publica proceſſione, in qua ipſe aperto capite pedes inceſſit, ardentẽ geſtans facem, ſequente eum Regina Leonóra, regijsq; liberis & aulæ ꝓceribus omniq́ue populo, ſcelus hoc expiare conatus eſt: ac deindè à meridie grauiſſima oratione ad eius teterrimę hæreſis extirpationem om̃es hortatus eſt, aitq; palàm, ſe ipſum quoquè brachiũ ſuum exciſurũ, ſi ea peſte infectum ſciret. Grauiſſima quoque de quibuſdam hęreticis ſupplicia ſumpta ſunt, vt & alij eorũ exẽplo deterrerentur. Erat genus ſupplicij lentũ & valde terribile. Namq; ad machinam alligati, in ſublime tollebantur: indè in ſubiectum ignem ſubmiſſi, iterumq; ſursùm ſublati, tandèm carnifice præcidente reſtim, in flammam præcipites ruebant.

Zelus Chriſtianiſſimo rege dignus.

Fuit certè ille rex in ſuo regno, quod eſt ampliſſimum, tuendæ & aſſerendæ Catholicæ religionis perquàm ſtudioſus: potuiſſentq́ue facilè hæreſes omnes è Luteri ſchola profectæ, penitùs extingui, ſi nõ interceſſiſſet illi perpetua ferè cum Carolo Cæſare ſimultas, quæ Chriſtiano orbi maximam & incredibilem attulit calamitatem. Ea, quam diximus, proceſſio ſiue ſupplicatio incidit in menſem Ianuarium anni 1535. quã Sleidanus, vt pleraque alia, malignè cõmemorat, inter alia dicẽs, Pariſienſes & Gal-

Calumnia Sleidani.

S 2 liæ

liæ populos ad D. Genoueſam virginem in ſummis rerum difficultatibus tanquàm ad ſupremam ancoram & portum vnicum ſalutis cōfugere. Eiuſmodi mendacijs & calumnijs tota Luteranorū & reliquorum ſectariorū turba Catholicos apud rudes & imperitos ſempèr odioſiſſimè traducere conſueuit, quaſi Diuos pro Deo colamus, nec vt interceſſores, ſed vt deos imploremus.

Calumnia hæreticorū. Eundem in modum paſsìm miſeris perſuaſerunt, nos bonis operibus noſtris eam Vim tribuere, vt illis ſolis gratiam Dei iuſtificationisq; beneficium & vitam æternam poſſimus ꝓmereri, quaſi nos Chriſtum & eius gratiam reijciamus: quæ licèt ſit valdè craſſa & abſurda calūnia, tamē ſuis & verbis & ſcriptis id aſſecuti ſunt, vt pleriq; omnes verum eos dicere putent. Atq; indè factum eſt, vt monaſticæ vitæ profeſſores om̄es planè contemptui habeant, tanq̄ qui ſuis operibus, non Chriſti gratia, nitantur: vocantq; eos ſanctulos operarios, vulgò Werckheiligen. Porrò ipſi nullā merendi vim tribuūt operibus bonis, quantumlibèt in gratia & charitate peractis, ſed ſola fide aiunt nos iuſtificari. Cùm autem ſcriptura euidentiſſimè dicat, Qui non diligit, manet *1. Ioh. 3.* in morte: certum eſt, eam fidem, quę ſit ſinè charita- *Fides vita.* te, iuſtificare prorsùs non poſſe. Nam vita fidei, charitas eſt. Vbi ergò fidei iuſtificatio attribuitur, neceſsè eſt eam intelligi fidem, quę ſit cum ſpe & charitate coniuncta. Tolle charitatem, & fides mortua eſt. Quî verò iuſtificare, & vitā conferre poſſit fides mortua? Sed quid tandèm illi hac inanis fidei buccinatione effecerunt? Nimirùm quòd iacet apud illos ſtudium omne bonorum operum, & viuitur planè genialitèr, immò & bacchanalitèr, idq; perpetuò, & plerunquè tum vel maximè, cùm ipſa tēporis ratio hor-

hortatur ad continentiam, victûs parſimoniam, pœnitentiam, vitæ compoſitionē & pietatem omnem, nempe in ipſa ſancta hebdomade, qua Chriſti paſſionem toto orbe celebrare ſolet Eccleſia Dei. O quotiès illa hebdomade, atq; adeò in ipſa ſacra paraſceue, quę ſaxa poſſet prouocare ad luctum & lachrymas propter paſſionem filij Dei, viſi ſunt apud iſtos prodigioſos Euangelicos laruis induti diſcurrere, comeſſationibus, cōpotationibus, libidini, atq; omni generi laſciuiæ, petulātiæ & obſcœnitatis vacare, & in ijs ipſis tanq̃ p̄clarè & ex Euāgelicę libertatis p̄ſcripto geſtis, impotētèr & ſcurrilitèr gloriari? Sed hæc vberiùs fortaſsìs, quàm pro inſtituto. *Nota Euangelicorum amentiam.*

Hoc quoquè anno 1534. Angliæ rex, grauiſſimè ferens à Pontifice contra ipſum latam ſententiam de diuortio Catharinæ Cæſaris materteræ, totum ſe ab authoritate & obedientia Romanæ ſedis ſubducit, atq; in cōuentu Parlamenti Vueſtmonaſterij ſe ſupremum Eccleſiæ Britannicæ caput vocat, eoq; nomine ſibi ſacrorum prouentuum annatas, vt vocant, decimaſq; deinceps perſolui iubet, & id genus alia facit, quibus eam laudem, quam ſuperioribus annis pro Catholica tuenda religione aduerſùs Luterum & eius farinæ homines ſuſceptis laboribus ſibi comparârat, prorsùs obliterauit. Sunt qui eum regem ſcribunt cuiuſdam magni viri adulationibus deprauatum, à priſtina virtute deflexiſſe. Ità eſt certè rerum humanarum cōditio, vt iuxta Pauli ſententiam qui ſtat, aut ſtare ſibi videtur, meritò videre debeat nè cadat. Eſt verò adulatorū genus longè peſtilentiſſimū, quod dum ſuis priuatis commodis ſtudet, aſſentando omnia aut interdùm etiàm praua ſuggerendo ſub quadam honeſti ſpecie, non raro etiàm optimos Principes corrumpit. *Angliæ rex abalienatur à Pontifice.* *1. Cor. 10.*

Clemens VII. moritur. Non diù pòſt Clemens pontifex diuturno ſtomachi vitio tabefactus, 6. Calendas Octobris diem clauſit extremũ, anno Pontificatûs vndecimo, ætatis verò 57. Rex Galliæ bellũ moturus erat Franciſco Sforciæ principi Mediolanenſi, ſed obitus Pontificis moram & impedimentum intuliſſe putatur. Fertur Pontifex conſilio medici cuiuſdam vitæ ratione commutata, cùm alioquì firma eſſet valetudine & innato membrorũ robore prævalidus, celerem ſibi vitæ finem conciuiſſe, non ſponte ſua, ſed quòd medici conſilio parùm cautè ſeſe accommodâſſet.

Per id tempus inter Cardinales principem locum obtinuit Alexander Farneſius patria Romanus. In eum propenſo admodùm fuit animo Clemens, adeò vt ſi Pontificatus hæreditate poſſet obtingere, eum ſe teſtaméto ſibi hæredem ſcripturum affirmaret: hortareturque Hippolytum Medicem Cardinalem, vt modis omnibus eum ſibi ſubſtituendum curaret. Quod etiàm factum eſt. Nam ſimulatquè Clemens inter viuos eſſe deſijt, nõ diù pòſt 35. Cardinalibus conclaue ingreſſis, in Alexandrum Farneſium, qui & ætate omnes anteiret, & iam quadraginta annis Cardinalis fuiſſet, vota ferè omniũ rara quadam concordia, ſimplicitate, religione collata ſunt. Non enim ſyngraphis ſuffragiorum obſignatis, & de more in vrnam coniectis, ſed publico conſenſu & præclara voce Cardinalium omnium Pontifex eſt ſalutatus, & ſecundo Non. Nouembr. ità vt moris eſt, coronatus, Alexandri nomine in Pauli tertij mutato.

Alexandri Farneſ. cõcors electio.

Lãtgrauius reſtituit Vuirtẽbergicum. Eodem anno Lantgrauius Haſſiæ, pactus priùs cum rege Gallorum, copias conſcripſit, & bellum mouſt regi Ferdinando, qui profligato Vlricho Vuirtenbergenſi principe, eius ditionẽ occupârat.

Fer-

Ferdinandus volebat iure & legibus agi, ſed ille interìm producit exercitum, & apud Lauſenum oppidum in fugam actis copijs Ferdinandi, quibus præfuit Philippus Palatinus, Vlrichus princeps reſtituitur. Tandèm certis quibuſdam conditionibus pax inter Ferdinandum & Lantgrauium atque Vlrichum conciliata eſt. Reſtitutus Vlrichus, mox Catholicis pulſis, Luteranos & Zuinglianos concionatores recipit. Stutgardiæ Luteranus, Tubingæ Zuinglianus concionator regnabat. Ea res contentionem peperit, quam Bucerus verſipellis componere nitebatur, ſed Princeps voluit, nè ab Auguſtana confeſſione diſcederetur. Ità Luteri dogma Zuingliano fuit ijs in locis efficacius. Eodem quoquè tempore inter Ferdinandum & Saxoniæ Electorem pacem fecerunt Moguntinus Archiepiſcopus & Saxoniæ Princeps Georgius. Aegrè enim hactenùs adduci potuit Saxo elector, vt Ferdinandum pro Romanorum rege agnoſceret. *Saxo conciliatur Ferdinando.*

Per hoc tempus Carolus Cæſar non obſcurè veritus, nè quid in ipſum Franciſcus rex moliretur, præſertìm cùm nõ ignoraret, quas ille ſibi copias & legiones peditum veteri Romanorũ more in Gallijs pararet, quidq́; cũ Germaniæ quibuſdam Principibus haberet commercij, licèt adhùc res quietæ eſſe viderentur, in eam curam diligentèr incubuit, vt pacem in Italia conſeruaret. Iam enim elapſum erat tempus induciarum, quas Bononię cum Pontifice & alijs quibuſdã fecerat, quo tempore Hiſpani milites ex Italia ad Pontificis preces deducti, in diuerſa loca abiêre, magno Gallorum cõmodo, ſi in Italia bellum facturi eſſent. Qua quidem in re, vt pleriſq; alijs, Carolus optimus Cæſar plùs Põtificis *Carolus ſtudet paci Italiæ.*

precibus tribuiſſe videri poſſit, quàm eſſet ex vſu & dignitate ipſius Cæſaris: ſed multa faciebat pacis ſtudio, licèt pleriſque nunquàm poſſet ſatisfacere, qui eius potentiam & proſperos ſucceſſus parùm æquis animis ferre viderentur. Itaq; vt Franciſcum Sforciam arctiùs ſibi deuinciret, è Belgio accitam Chriſtianam, Chriſtierni captiui regis Danorum filiam, ſuam è ſorore neptem, illi matrimonio iungit. Nuptiæ Mediolani celebratæ ſunt regio ſumptu, & qui populis vix eſſet tolerabilis, ſed tamen æquioribus toleratus eſt animis, quòd diuturnæ pacis ſpes ampliſſima oblata videretur. Alios quoquè Italiæ proceres magnis affecit muneribus, & Andream Auriam Melphitano donauit Principatu, & eius ꝓpinquis ac trierarchis auxit ſtipendia. In eius enim viri conſilio & virtute totius Liguriæ opes & claſſes copiæque nauales ſitæ erant. Atque hunc in modum confirmatis Principum & procerũ animis, Cæſar rebus ſuis proſpexit.

Franciſci Sforciæ nuptiæ.

Ijſdem fermè diebus, quibus Pontifex Clemens iam è viuis exceſſerat, Ludouicus Grittus, Andreæ Gritti Venetorum principis filius, cùm iam apud Solymannum Turcarum Tyrannum ſumma flagraret gratia, & ampliſſimi ei honores offerrentur, iuſſu Solymanni cum mandatis & authoritate miſſus in Hungariam, vt cõſilijs omnibus pacis & belli intereſſet, tanquàm Solymanni legatus, ab Hungaris trucidatus eſt: vt blandiẽtis fortunæ ludibria diſcãt mortales cõtemnere, & animum ad ampliſſimos regni cęleſtis honores appetendos transferre. Erat in Hungariæ regno Americus Cibachus Epiſcopus Varadinẽſis, dignitate à rege id temporis proximus, multaque potẽtia & authoritate præditus. Is moleſtiſſimè ferebat Turcas paulatìm in opulẽto illo re-

Ludouicus Grittus.

gno

gno nidificare & augeri viribus: atque eo nomine Grittum quoquè minimè paſſurus videbatur. Hunc ergò virum opera Hungari cuiuſdam Grittus opprimendum curauit, quàquàm incertum eſt, vtrùm trucidari eum voluerit, an tantùm viuum capi & ad ſe adduci, quô vinctum catenis ſub cuſtodia Byzantium mitteret. Vtcũquè ſit, Americus nihil tale metuens, Hungari ducis perfidia capite truncatus eſt. Caput ad Grittum allatum eſt, quo ille conſpecto, paulò pôſt viſus eſt pœnitere, aitq; Americum iure quidem cęſum eſſe: ſed ſe eum capi potiùs quàm interfici cupiuiſſe. Vbì autem ad hominũ aures Americi cędes perlata eſt, incredibili dolore perciti, necẽ eius magna animorum conſenſione & contentione quamprimùm vlciſci decernunt. Fit magnus hominum concurſus, & paucis diebus ſupra quadraginta millia peditum & equitum confluunt, duce precipuè Mailato, qui Americi fuit ſtudioſiſſimus. Grittus interìm paſsìm ab omnibus, quibus plurimùm fidebat, deſtitutus, vt eſt mortalium genus in rebus dubijs parùm conſtantis fidei, in magnas adductus anguſtias, inſupèr morbo corripit. Tàdèm ad Moldauos receptum ſe habiturum ſperans, in fugam ſe dedit, ſed non inuentis Moldauis, in hoſtes incidit, atq; ità adextremùm ingenti machęra caput ei detruncatum eſt. In eius autem ſanguine, quæ fertur eſſe eius gentis conſuetudo, proceres & propinqui Americi penulas militares intinxerunt, vt eſſet apud illos diuturna expetitæ vltionis memoria. Quę quidem barbara videtur eſſe conſuetudo. Porrò Hungarus ille, qui Americum occíderat, infeſtioribus animis & atrociori ſupplicio affectus diſcerptusque eſt. Gritti cadauere poſteà nudato, in eius femorali loculus inuentus eſt gemmas habẽs precij inæſtimabilis,

Americus Epiſcopus Varadinenſis ceditur.

Grittus trucidatur.

 bilis,

Præda Gritto cæſo ablata. bilis, ità vt omnis illa præda quadringentis nummũ aureorũ millibus æſtimata ſit. Sunt qui putẽt Grittum Byzantij natum, & apud Turcas educatum, ſtudioque Abraimi, qui apud Solymãnum facilè principem gratię locum obtinebat, Solymanno egregiè commendatum, atque ad ſummos honores, ſi Chriſtianam religionem abiurâſſet, promouendum, non multùm ab hac execrabili defectione abhorruiſſe. Sed id non eſt admodùm veriſimile. Porrò verò diſcunt hoc eius repentino interitu, qui huius mundi proſperis ſucceſſibus fruũtur, nè ſe illis dedant. Nã tunc vel maximè fallit vitæ proſperitas, cùm pręcipuè arridet. Sed quis hęc miſeris perſuadeat mortalibus? Volunt eſſe beati in hac vita miſera, & tamen tum plerunquè ſupremam adeũt calamitatem, cùm iam ſe fore putant omnium beatiſſimos. Exempla extant innumera, ſed faſcinata hominum pectora pergunt ſuo more. Suprà diximus, Hieronymũ Laſchum Polonum Byzantij id effeciſſe, vt Solymãnus ingentibus copijs in Hungariam proficiſceretur, & Iohannem Vaiuodam in regnũ reſtitueret. is igitur Laſchus à Gritti cęde Budam Iohanne rege iubẽte, vocatus, tormentis ſubiectus eſt, vt Gritti cõſilia & machinationes proderet. Atquì orante pro illo Sigiſmundo Poloniæ rege, tandèm euaſit, & in Poloniam profugit. Non omninò pręter meritum in eam calamitatem is incidiſſe videtur, quippe qui auſus fuerit Turcas immaniſſimos Chriſtiani nominis hoſtes in Hungariam euocare, ſcilicet vt dum Iohanni Vaiuodæ gratificari vult, totum orbem Chriſtianũ in ſummum diſcrimen vocaret.

Turca bellũ mouet Perſis & Afris. Hoc ipſo tempore, quo Grittus è Thracia in Pãnoniam abijt, Solymannus Turcarum princeps duo ingentia terra mariquc bella mouit, impotenti quadam

dam arrogãtia totius orbis imperium ſibi pollicẽs, ſi Perſas & Afros ſub iugum miſiſſet. Ex Africa eñ facilem ſe videbat aditũ habiturũ in Hiſpanias, Siciliam & Italiam. Erat tum illi Africæ inuadendæ author & incentor Hariadenus & Mitylenęus Barbaroſſa, Algerij rex in Numidia proxima Mauritaniæ, cuius crebræ victoriæ celebrem illum apud Solymannum reddiderant, adeò vt Byzantium ad ſe euocatum, inter Baſſas annumerârit, & mari pręfecerit. Is Hariadenus fratrem habuit Horucium: vterque patre Mahometano in inſula Lesbo natus eſt, arreptaque biremi, piraticam exercere cœperunt ſub Camale archipirata. Interìm aucti viribus, nauibus, copijs, multaq; pręda, Mauritaniam pręd abundi adiêrunt. Algerij tunc duo fratres de imperio cõtendebant. alter in ſuam perniciem Horucij opem implorat. Eam non negat Barbarus, ſed intereà gẽtis ingenium & vires explorans, animaduertensque Maurorum mobilitatem & inter ſe diſcordiam, ea occaſione opportunè arrepta, Algerij regnum multis profligatis occupauit. Multa deinde proſperis ſucceſſibus fortitèr geſſit: ſed non diù ea proſperitate fretus, captus ab Hiſpanis & Mauris equitibus, neci datus eſt. Eiusférociſſimi piratæ caput in Hiſpania circunlatum, multis lętitiam attulit: ſed ea diuturna non fuit, ſuccedente illi Hariadeno fratre eius, qui iam totius Africæ imperiũ ſpe deuorârat, maximísq; ſæpè cladibus Afros & Chriſtianos deincèps affecit, multis ijſdemq; ꝓſperrimis terra mariq; partis victorijs, nõ è Chriſtianis modò, verũetiàm Mauris & Numidis, quos vehemẽtèr attriuit. Ei' igit, vt dixi, fama permot' Solymãnus, cùm è Pãnonia turpitèr fugiẽs Byzãtiũ reuertiſſet, eũ ad ſe acciri iubet. Ille hoc accepto nũcio, incredibili afficit lętitia *Horucius pirata neci datur.*

tiũa

titia, moxq́ue cum egregijs aliquot muneribus Solymanno prẹſentandis ſe dat itineri. Fuit eius aduẽtus gratiſſimus Solymanno, coram quo multa acutè & grauitèr perorauit, prẹter alia de rebus Chriſtianorum, & quàm illi fœda inter ſe diſcordia diſtraherentur: de profligando itẽ Muleaſſe Tuneti rege, quem multis modis criminabatur.

Barbaroſſa fit Turcicus maris præfectus. Solymannus multo iudicio perpenſis, quẹ erant à Barbaroſſa dicta, illum Baſſam creat, totius maris imperium ei defert, vexillum, ſceptrum, gladium de manu tradit, & vt dicta factis pſtet, hortatur. Ità ille cum ingẽti claſſe octoginta triremium & aliquot biremium, multa onuſtus pecunia ex ẹrario deprõpta, vela ventis permittit, maximaq́ue Italiæ littoribus damna dat, aliquot vrbibus captis & direptis, multis Chriſtianis cæſis & interceptis. Indè adeò celeritèr in Africã flectit iter, vt priùs eò peruenerit, quàm ab Italia deflexiſſe putaretur. Fuit tum etiàm Romæ non parùm trepidatũ, & nisì prẹpotens Deus rebus Chriſtianorum proſpexiſſet, longè deteriora ab illa immani belua pati facilè potuiſſent. Ea autem in Africam traijciendi celeritate vſus eſt, vt Muleaſſem Tuneti regem imparatum opprimeret.

Africa hiſtoria breuis. Libet hìc pauca quẹdam de Africa, itemq́ue Muleaſſe & Tuneti regno commemorare, quæ legiſſe iuuet. Africa multas olìm Romanorũ colonias habuit, eò deductas ob ſoli fertilitatẽ, poſtquàm Carthago Romani imperij ẹmula deleta fuit. Regebatur autem proconſulari adminiſtratione vſque ad Vandalorum irruptionem, quos Beliſſarius protriuit. Poſteà verò redacta eſt in Grẹcorum imperatorum prouinciã, qui quotannìs duces & prẹſides eò mittere conſueuerunt. Poſtremò Saraceni Mahometicam ſuperſtitionem, pulſis Chriſtianis, in eam vi & armis

armis expugnatam inuexerunt, adeò vt etiàm in Illiberi, quam nunc Granatam vocant, Mauri ſedem ſuam ſtatuerint, & Cordubæ gymnaſium cum inſigni bibliotheca ſit conſtitutum, vbì Arabicæ literæ ex profeſſo iuuentuti traderentur. Fuerunt ibì non pauci egregia eruditione & pręclaris ingenijs viri. Atquì non ſolis literis dabatur opera, ſed etiàm militiæ: quo factum eſt, vt tota penè Hiſpania Punicis armis ſubacta ſit. Verùm poſt ſexcentos demùm annos noſtra ferè memoria Ferdinandus Hiſpaniæ rex inſigni virtute & ſingulari Numinis fauore è tōta Hiſpania, pſertìm verò Granatæ ſiue Bęticę regno, impuros Mauros exturbauit. Hiſce temporibus in Aphrica plurimùm omnium opibus & imperij amplitudine valent Tunetani & Feſtani reges: ſed Tunetani & imperij antiquitate & generis nobilitate pręcipuam ſibi comparârunt authoritatem. Ab ijs enim ſacra & iura omnia peti ſolebant. Supra Tunetum itinere tridui vrbs eſt Caruenna: in ea templū eſt peruetuſtum, & ſacerdotum pro eius gentis ritu ſanctiſſimorum collegium: eaque cauſa vrbs libera eſt & immunis: ibiq; Mauri & Numidæ pceres etiàm è remotis apportati tumulantur, quòd putent illorum ſacerdotum pręcipuam eſſe vim & efficaciā ad impetrandam ijs, qui illic humati ſint, cęleſtem beatitudinem. Ditio Tuneti regis octingentis ferè millibus paſſuum in ora ab occaſu ad Orientem extendebatur. Feſtani verò in Tingitana Mauritania, quòd plurimùm armis & equitatu polleāt, cum Luſitanis perpetuò belligerantur. Reliquæ regiones & oppida, pręcipuè circa orā, regulis, quos Scecos vocant, pārēt. Porrò mediterranea loca Numidæ, vno nomine dicti Arabes, vagabundi incolūt, cum Afris bella gerunt, & pro more bella cient, alunt controuerſias,

Granatā obtinēt Mauri

Caruenna vrbs.

Ditio Tuneti regis.

Arabes.

uerſias,perpetuò militię ſtudent,pecoris & agri colendi operam in ſeruos,pręſertìm Aethiopes,reijciunt,quandoquidem gentes omnes nobilitate ſe facilè anteire perſuaſum habent, originem ſuam ab vetuſta Pœnorum ſtirpe repetentes.Diuiſi in multa agmina à Nilo amne introrsùs ad Atlanticum oceanum extenduntur,& cùm incertis vagētur.ſedibus, certis tamen pagorum finibus imperia pręſcribunt.

Victus Arabum. Viuũt admodùm parco & tenui victu:ficu ſicca, dactylis,pulticula atque acido lacte conuiuia finiunt: Si quid verò ex venatione aut falconum aucupijs, quibus pręcipuè delectãtur, prędę ceperint,tum q. dem epulantur.Equum pernicitate inſignem immẽſo precio alioquì ſeminudi & egentiſſimi homines ſibi parant:is totius patrimonij eorum cenſus eſt. Nam ſi deſint bella,tota vita in latrocinijs & venationibus agitur. Vxores admodùm ſeruiliter viris

Veſtitus. officia etiàm vilia exhibent. Vtuntur verò equites ęſtate iuxtà àc hyeme pellicea talari tunica, quippe quę & vẽtos poſſit arcere à corporib9, & in magnis ſolis ardoribus ab ęſtu corpora tueatur.Ità quidem illi perſuaſum habent,licèt apud nos ridiculum videri queat,ęſtiuo cęlo corpora pellib9 operire.Ha-

Corporis exercitationes. bent quoquè corporum frictiones, artuũ plicationes & cõtentiones,quibus exercitationibus & morbos depellunt & à pharmacorum moleſta vexatione ſeſe tuentur,atq; ad multam pertingũt ſenectutem,ità vt plerũquè ſinè vllo doloris ſenſu inter familiaria ſuorum colloquia mortis debitum perſoluere videantur.Ex hac gente traxit originem Len-

Lentigeſia mater Muleaſſis. tigeſia Muleaſſis Tunetani regis mater, cui9 & hortatu & induſtria Muleaſſes regnum vſurpauit. qui ſanè fratres ſuos ferè omes,cùm eſſent duo & viginti,barbarica crudelitate partìm peremit,partìm can-

denti

denti ferro oculorũ vſu priuauit:quoſdã etiàm fratrũ filios iugulauit,multaq; alia ſanè crudelitèr geſſit in ſuũ ſanguinẽ & paternos amicos quoſdã atq; etiàm nouercas,vt nõ immeritò omnibus inuiſum & odioſum ſe reddiderit, ob ſuam feritatem regno tandèm exutus,vtì dicemus.Habuit fratrẽ ipſo natũ maiorem,Roſcetten nomine. Is multorum Numidarum ducum fretus ſtudio,bellum Muleaſſi fecit, ſed re parùm felicitèr tentata, ad Barbaruſſam confugit,à quo non multò pòſt Byzantiũ ad Solymannum perductus eſt,& licèt in libera cuſtodia, tamen in catenis ibì derelictus,ſparſa interìm fama,Roſcettem Solymanni beneficio & opera in Tunetanum regnum reſtitutum iri.Erat enim Muleaſſes iàm pleriſq; admodùm inuiſus,porrò Roſcettis nomẽ lõgè gratioſius.Hac ſimulatione Hariadenus quędã loca Muleaſſis ditioni ſubiecta occupauit, perſuaſis populis Roſcettẽ eſſe in claſſe,qui mite ac liberale ingenium præ ſe ferens, in ipſa quoquè Tunetana vrbe miro ſtudio expectabatur,pręſertìm aduentante iam claſſe Turcica, quæ ex Tuneti arce conſpiciebatur.Interìm Muleaſſes peſſimè ſibi cõſcius,à quibuſdam admonetur vt fuga ſibi cõſulat. Et ille quidem fugam inijt, at Hariadenus vrbe primùm multa omnium gratulatione ſuſceptus eſt:vbì verò Roſcettes nuſquàm comparuit, Tunetani in tumultum verſi,Muleaſſem reuocare inſtituunt, mox arma corripiunt, in Turcas magno impetu irruunt, ad arcem aduolant, eamque expugnare moliuntur, ſed fruſtrà. Nam Turcæ magna vi in homines bellicæ rei imperitos ex arce duabus portis erumpunt: fit tetra cædes ciuium : Muleaſſes ipſe vix ægrè euaſit, liberalitèr ex illa fuga habitus, & ſumma fide ſeruatus ac defenſus à Dorace regulo,

Muleaſſes fugit.

Turcæ occupant Tunetum.

regulo,cuius ſoror Muleaſſis mater fuit: manſitque apud eum vſq; ad Caroli Cęſaris aduentum,qui fuſo fugatoque Barbaruſſa, eum in regnum reſtituit, vtì pòſt referemus.

Tunetani iurant Solymanno.

Porrò Hariaden9 magna annonæ penuria alijsq; rationibus permotus,cum Tunetanis inducias paciſcitur,blandaque oratione perſuadet, vt in Solymanni verba iurare non dubitârint. Rebus Tuneti compoſitis,Numidarum principes, vt eſt eius gentis admodùm venale & mobile ingenium,facilè ſibi conciliauit,ac deindè miſſis Turcis, vrbes tum mediterraneas tum maritimas deditione recipit intra dies non multos. Ità tum Solymanno ceſſit Tunetanum imperium opera audaciſſimi piratę Hariadeni Barbaruſſæ. Non dubium quin ea res ſummoperè incommodatura fuerit Chriſtianorum vicinis prouincijs,nisì Caroli Cęſaris virtute ex illo nido paulò pòſt Turcica barbaries excluſa fuiſſet, vt breuì dicturi ſumus.

Solymanus in Perſas mouet.

Hoc etiàm anno cùm Barbaruſſa Byzantio excederet, Solymannus cum ingenti exercitu in Perſas mouit,bellum illaturus Tammaſo Perſarũ regi.Iam enim Iſmaël Sophus eius parens, qui ob multa fortia facinora Magni cognomẽ adeptus fuit, deſiêrat eſſe in humanis,quatuor relictis filijs,è quibus natù maximus Tammaſus patri in Imperio ſucceſſit:reliqui fratres ampliſſimis ſunt pręfecturis ex patris voluntate honeſtati.Porrò Tammaſus Ottomannorũ genus vehementèr exoſum habens, bellum animo meditabatur in Solymannum,vlturus iniuriam,quã à Selymo pater ipſius accepiſſet. Perſico imperio ſubiectę gentes,hodiè vno nomine Agiamij vocantur,& diuerſam à reliquis Mahometanis pleriq; ſuperſtitionem ſectantur,de qua iam ſuprà diximus,

Agiamij dicuntur oẽs Perſis ſubiecti.

cùm

cùm de Iſmaële Sopho ageremus. Fiebant interim excurſiones tum Perſarum in Turcicas, tum Turcarum in Perſicas ditiones, quæ quaſi prǽludium graui inchoando bello facere viderentur. Vbi eñ Solymannus didicit, quid Perſæ molirētur, vt erat excelſo & elato animo, vehementèr in bellum Perſicũ accendebatur, dolens nihilo minùs haud mediocritèr, à Chriſtianorum infeſtatione hac ſe occaſione diſtineri.

Erat inter Turcicos Baſſas longè princeps Habraimus, qui in ſuum exitium, vt pòſt dicemus, Solymannum vt bellum Perſis faceret, plurimùm incitauit, quandoquidē incredibili & ſumma apud Solymannum gratia & authoritate pollebat. De hoc Abraimo pauca referre operǽprecium fuerit, vt eius exemplo diſcant ſapere, qui huius vitæ ſecundis vẽtis ad omnem volũtatem perpetìm fruuntur, ſintq́; memores cõditionis humanæ, & quàm nihil certũ, nihil ſtabile, neque diuturnum habeat vita prǽſens. Habraim⁹ ergò ignobili Epiri vico natus, Scandarbaſſæ magno apud Turcas principi à prima pueritia ſeruiuit. Ibì ergò Mahometica ſuperſtitione imbutus, (licèt ſint qui putent eum nunquàm ex animo Chriſtianiſmum deſeruiſſe) pro mira ingenij dexteritate celerrimè didicit Arabicè legere & ſcribere, & pleraque alia, quibus longè gratiſſimus eſſet tum Scandarbaſſǽ ipſi, tum ipſius gynǽceo, adeò vt Solymanno etiamnùm puero, ceu feſtiui & elegantis inprimìs ingenij ac moris ſeruus, dono miſſus ſit, cum quo paritèr educatus, ſenſìm ad ampliſſimos ab illo honores, prǽfecturas, opes & dignitates euectus eſt, Veſiris etiàm inter Baſſas dignitatem adeptus, qua nulla maior dari poteſt. Quin etiàm regij ſcrinij ſigillũ Solymãnus ei tradidit, & nõ modò ab intimis

Habraimus princeps inter Baſſas.

Habraimi hiſtoria.

Veſiris apud Turcas dignitas

eum conſilijs, ſed etiàm voluptatum horarumque omnium comitem habere voluit,ità vt iam tãquam Imperij conſortem etiàm potentiſſimi quique eum ſuſpicerẽt & colerẽt, hac ipſa immodica gratia haud-dubiè certum illi exitium breuì paritura. Hac ergò fretus fiducia, Solymannum in Perſas concitabat, Germanos omni tempore inuictos, minimè bello laceſſendos dictitans: breuì fore, vt ipſi mutuis contentionibus & diſſidijs cõfecti, nullo negocio Turcis ſe abſq; vllo periculo diripiendos & occupandos præbeant. Eius crebris adhortationibus inflammatus Solymannus, maximo Chriſtianorum commodo ab Europa in Aſiam arma vertit. Fuit ſanè idẽ Abraimus erga mercatores Chriſtianos, haud obſcurè id moleſtè ferentibus Turcis, animo liberali & perquàm humano, perpetuo atque mirifico eos patrocinio & fauore proſequutus. In diuerſam autem ſententiã trahebatur Solymannus tum à matre ſua, tum vxore Roxolana, quę ambę Habraimũ oderãt, nec rarò pſeudoturcam & ex animo Chriſtianum per contumeliam vocabant. Verùm muliebria conſilia Solymannus facilè contempſit, Habraimum ſecutus. Itaque euocato vndiq; milite in Perſas, Vlamane (qui à Tammaſo profugus, ad Solymãnum ſe contulerat) itineris duce vſus, in Armeniam cõtendit. Vbì ad Caim eiuſdẽ Armeniæ vrbem peruenit, ſumma cepit admiratio Turcas omnes, quòd nullus eis Perſarum exercitus longo itinere occurriſſet. verùm Tammaſi conſilium erat, relictis vrbibus montes petere, donèc Hiberi & Albani leuis equitaturę, qui Perſas cataphractos antecedere conſueſſent, ſuperuenirent. Ea re per exploratores cognita, Solymannus caſtra mouit, rectaq; ad eum perrexit. In eo itinere Tauriſiũ ampliſſimã vrbem abſq; vllo male-

Tammaſus abit in mõtium receſſus.

fici-

ficio ingreſſus,moxq́; egreſſus,Sultaniã petijt haud pcùl indè diſtantẽ,quę olìm Perſarũ regia fuit, ſed à Tamerlane Tartaro deuaſtata, adhuc vetuſta dignitatis ſuę templorũ ornamẽta retinet.Ad eam vrbem aliquãdiù hęrẽte Solymãno, ex vicinis altiſſimis montibus,quos niues perpetuę obſidẽt, ſęuiſſima erupit tẽpeſtas paulò ante æquinoctiũ æſtiuum, vt ex ipſis montiũ iugis pręalta nix in cãpos vbì Solymannus Tãmaſum ſuſtinebat,vẽtis propellentib9 decideret,& ea immanis procella Turcarũ tabernacula diſijceret,iumenta & vel maximè camelos grãdi numero perimeret,milites permultos extinguerret,adeò vt nec Solymannus ipſe multùm à periculo abfuerit. Auxerunt eam cladem noctis tenebræ, & timor hoſtis propinqui,licèt is longè abeſſet.Nõ deerant,qui magorum incantationibus eam tempeſtatem excitatam autumarent. Poſtera luce ſolis radij multis attulêre remedium iam frigore & metu attonitis. Solymannus nonnihìl recreato exercitu in Aſſyriam proficiſcitur,hortante Vlamane tranſfuga,ac nullo negocio potiť Babylonia. In ea vrbe Caliphæ ſacrorũ principis ſedes eſt, quẽ Mahometani reges oẽs obſeruãt,iſq́; ex veteri inſtituto & adoptat & cõfirmat Aſſyrię reges,ità vt etiàm Solymannus ab eo inſignia atq; ornamẽta eius regni accipere voluerit.Vrbs illa,ſi veteris ſtructuræ ambit9 expendať,lõgè oĩm ampliſſima eſt,libuitq́; Solymãno in ea hyemare: ſed iã multa illic vaſtitas cõſpicitur,horti innumeri ędificijs cõiuncti,agri ãquè aratris pſciſſi,ferarũq́;captiuarũ & incluſarũ nemora. Frequẽs indè nauigatio eſt ad Ormutiũ Perſici freti vrbẽ clariſſimã,in q̃ hodiè Luſitanię rex ſuũ habet pfectũ,& fides Chriſti catholica mirificè propagať, agẽte eodem rege, & ea in re maiorũ ſuorũ,clariſſi-

Sæua tẽpeſtas vexat Turcas.

Turcã potiũtur Babylonia.

Babylonia vrbs qualis.

morum Luſitaniæ regum,pietatem egregiè ſectáte. Nec fide carent,quę ab antiquis ſcriptorib9 de hortis penſilibus, de regia ſtructuræ admirandæ, & murorũ incredibili magnitudine prodita ſunt, cùm hodieq; earum rerum veſtigia non deſint.Exceptus eſt Solymannus ab Aſſyrijs & Meſopotamiæ populis mira propenſione,ità vt per vrbes illarum regionum exercitus in hybernis collocaretur.Quæ deincèps tum Solymãno,tum Habraimo acciderint,anno ſequenti referemus.

Turca redit in Perſidem

Anno1535. Solymannus hortante Habraimo & Vlamane,in Tammaſum arma inſtaurat, egregiam quandoquè,vtì ſperabat,ex Perſis victoriam relaturus.Itaq; Tauriſium reuertitur, Tammaſo indè ad eius inopinatum aduentum in Coraxenos iterùm abeunte:vrbemq; ampliſſimam,licèt iuſſa facere paratis incolis,ſęua barbarie militi diripiendam obijcit,& ipſe quoquè multa ornamenta ex regis palatio parùm liberalitèr ſecum abſportat Byzantium, prętер artifices ſericos,ſeruos quoquè & delectam vtriuſque ſexùs iuuentutem,quorũ erat ingẽs multitudo.Ea pręda onuſtus, cùm iam aduentantis Tãmaſi fama increbreſceret, redit in Meſopotamiam: nec eo in itinere abfuiſſet à periculo exercitus, niſì falconum & ſclopetarum ictibus Perſę abſterriti fuiſſent.Verùmenimuerò iam Tammaſus Tauriſiũ rediêrat,eumq; perſequi ſtatuit,ſed cataphracti Perſæ leuiſſimos Turcas equites inſequi non poterát. Interìm Delimenthes ſatrapa fortiſſimus petit àTammaſo certum expeditorum equitũ numerum, cum ijsque per nota itinerum compendia Turcas inſeqtur,eoſq; iam nihil aduerſi formidãtes vndiquè inuadit,perturbat,opprimit, ità vt Baſſę ipſi vix euaſerint.Vix vſquàm Turcę maiorẽ cladẽ vel in pugna cruen-

Tauriſium diripitur.

Ingẽs Turcarũ clades.

cruentiſſima ferũtur accepiſſe,ablatis prȩſertìm tormentis atque tabernaculis,cunctiſq; vaſis caſtrenſibus & impedimentis,atque inſupèr pluſquàm dimidia equorum parte deſiderata. Fuit hoc ad tertium Octobris,quem diem poſteà celebrem Perſȩ habuêre.Ea clades Solymanni animum vehemẽtèr afflixit,omninoq; Byzantium redeundum ſtatuit, interìm profundè ac diſſimulantèr inexpiabili odio in Habraimum cõcepto,qui ei huius infelicis expeditiõis ſuaſor fuiſſet.Vbì Byzantiũ redijt,atrox Abraimo multorum procerum cõſpiratione,quibus iam immodica eius potentia nimiſquàm inuiſa eſſet, inuidia conflata eſt,atq; apud Solymannũ gratia eius omnis conuulſa eſt,matre quidem & coniuge Solymanni,primis eius exitialis odij authoribꝰ, quȩ ferre non poterant,ad ſerui vnius arbitriũ tantũ principem huc illucq; impelli.Nam certum eſt,nulli ferè vnquàm tãtum apud principem tributũ fuiſſe, quãtum ipſi Habraimo:ſed ea gratia in ſummum odium repẽtè mutata eſt,vt rectiſſimè admonuerit propheta Regius:Nolite,inquiẽs,confidere in principibus, in filijs hominũ,in quibus non eſt ſalus. Plurimùm verò Habraimi exiſtimationem prægrauabat, quòd haud obſcuris indicijs compertum eſſet,eum Chriſtianorum rebus fauere,proptereaq; Solymannum à Carolo Cȩſare & Ferdinando rege,itemq; Venetis infeſtandis ad Perſas reuocãſſe.Erat enĩ Solymãnus acerbo in Venetos animo,tum quoquè Carolũ Cȩſarem vehementèr oderat, quòd didiciſſet eum ꝑ legatos cum Perſis egiſſe,ſuſpicareturq; cum Tãmaſo tormenta per Luſitanos è finitima India ſuppeditaturum.Itaq; Habraimus ingrati & perfidioſi erga Solymannũ animi conuictus,cùm circiter idus Martias in regiam fuiſſet admiſſus,acerbiſſimis verborum

Abraimus perdit gratiam.

Pſalm. 154.

borum flagellis cæſus eſt,ſeueriſſimeq́; à Solymáno obiurgatus,nec vllis lachrymis ad Solymanni pedes proſtratus,ſæuum eius animum flectere potuit.Nocte indè proxima,in puluino dormitans in cubiculo,cultro adunco, quem Solymannus carnifici de manu tradiderat,iugulatus eſt. Porrò ſole orto ſupellex & pecunia eius omnis in fiſcum relata eſt,nihilq́; ferè pręter dotem miſerrimę coniugi relictũ. Is hominis lõgè fortunatiſſimi exitus fuit. Cõtemplétur hęc,qui tantoperè venantur hominũ gratiá, & nihil nõ agunt,vt Principum fauore cõciliato,ad dignitates,honores,diuitias capeſſendas prouehantur.Extant aurea cuiuſdam doctiſſimi viri carmina, quę huc adſcribere viſum eſt:

Abraimus iugulatur.

Felix ille animi, Diuisq́; ſimillimus ipſis,
Quem non mendaci reſplendens gloria fuco
Solicitat,non faſtoſi mala gaudia luxûs:
Sed tacitos ſinit ire dies.& paupere cultu
Exigit innocuæ tranquilla ſilentia vitæ.

In Anglia mutatio religionis.

Hoc anno per Angliam facta eſt religionis infauſta & funeſta mutatio,rege ob odiũ Pontificis, q̃ eiꝰ nuptias probare noluit,cõniuente,licèt anteà Luteri dogma acerrimè oppugnáſſet. Hoc q̃què humanę mutabilitatis exemplũ fuit nõ facilè obliuiõi tradendũ,vt qui ſtat,videat nè cadat.Erant per id tempus in illo regno inter alios duo pręcellentes viri, pietate & eruditione clariſſimi, Iohannes Fiſcherus Roffenſis Epiſcopꝰ,& Thomas Morus regni Cãcellarius,qui eſt apud Britãnos proximus à rege magiſtratus.Ij,vtpotè viri graues,neq; diuortiũ cum Catharina probare,neq; regis,caput Britannię ſe profitentis,ſentẽtiæ ſubſcribere volebant. Id verò rex tulit animo piniquo,& Roffenſi quidẽ maioris odij auctariũ fuit,ꝙ captiuum Põtifex in cardinaliũ ordinem

diné cooptauit. Extát ei⁹ reuerédi antiſtitis aliquot præclara volumina, quib⁹ tum Luteraná, tum Zuingliná hęreſim grauitate & maieſtate Pôtifice digna ſic cõfutat, vt vix quiſquã vnquàm illi reſpondere auſus fuerit: quáquàm vt illi nõ magnopere reſponderent, vel eo nomine adduci poterát aduerſarij, ꝙ Latinè ſcripſiſſet, nec vulgus ei⁹ ſcripta poſſet intelligere. Id eñ ſempèr hęretici omnes noſtrorũ temporum vel maximè curárũt, vt popularis gratię aurá captarét, ſ. vt illis liceret ſuauitèr & mollitèr ætaté agere, nihil intereà morati, ꝙ tot miſeros, ſimplices & idiotas homines in grauiſſima ſalutis ſuę pericula cõijcerent. Hoc certè ex illorũ ſcriptis palàm editis, tum ex quotidiana viuendi ratione tam poteſt planum teſtatumq; effici, vt qui ſecùs hominibus pſuadere volunt, quod conati ſunt homines quidam medij vel neutrales, ij ſuá impudentiá toti orbi plùs ſatìs prodát. Quod quidem nos de ſectarum authoribus & cõcionatoribus dictum pręcipuè volumus, quos pleroſq; perſpicuũ eſt contra ſuam mentem & conſcientiá longè alitèr & ſcribere & docere, quàm rem ipſam ſe habere nõ ſint neſcij. Nam ſæpiſſimè apertè mentiũtur: quod nõ facerét, niſi de induſtria in errore verſari decreuiſſent. Sed ad ré reuertamur.

Scripta ẽpiſcopi Roſſenſis.

Rex Angliæ cernens neque Roſſenſem neque Morum ſibi obtemperare velle, vtrunq; capite damnauit per ſuos adminiſtros. Roſſenſis quidé ad X. Caléd. Iulij, Morus auté ipſius Iulij 7. die capite plexus eſt. Roſſenſis certè multis annis diligentèr inuigilando gregi ſuo, adminiſtrandis ſacramentis, aſſiduitate docendi tum voce, tum ſcriptis, mira quoquè liberalitate í egenos, benignitate in ſtudioſos, verũ ac legitimũ egerat Epiſcopũ, ità vt eius aula nihil ferè à monaſterio differre videret. Nec dubitauit

Roſſenſis capite damnatur.

conatib⁹ regis verbo ac ſcripto ſe opponere, nè ſuam conſcientiam negligeret, tametſi ea re exitiũ ſibi pararet. Nolebat enim ſalutem Regis diſſimulando negligere, ſed vt verus Epiſcopus veritatem libera voce profeſſus eſt ad ſupremum vſq; ſpiritum, adeò vt tum quoquè cùm in eum proditorũ immane ſupplicium eſſet conſtitutum, atque pronunciata eius horrendæ necis ſententia, hilari & placido vultu intrepidus permaneret. Sed quia ſenio grauis, multiſque vigilijs & ſtudijs confectus erat, in mitiorem ea ſententia mutata eſt, quòd vererentur antè exhalaturum ſpiritum, quàm rheda trahave, vt moris eſt, tractus ad ſupplicij locum perueniret. Itaque X. Calendas Iulij productus in planitiem, conſtanti & alacri vultu populum eſt allocutns, ac primò quidem regi & regno benè precatus eſt: deindè prece ad Deum fuſa, illi ſe commendauit, atque ità ſecuri caput prçcidendum obiecit. Apud Anglos enim non enſe, ſed ſecuri plectũtur rei, capite in truncum inclinato. Is exitus fuit clariſſimi atque doctiſſimi Pontificis, poſtquàm iam diuturni carceris moleſtias pertulerat.

Morus capite plectitur. Breuì pòſt etiàm Thomas Morus, qui Rege nouas res moliente, vltrò ſe Cancellariatu abdicàrat, eundem vitæ exitum habuit. Videbat enim vir prudentiſſimus quorsùm tenderét Regis conſilia: itaq; nè cogeretur de innocentibus ſumere ſupplicium, illi ampliſſimo muneri ſpontè renunciauit. Cùm autem Regis uuptias probare nollet religione prohibitus, bonis omnibus exutus & perpetuo carceri addictus eſt. Porrò hoc anno menſe Iulio eductus ex arce Londonienſi, ſiſtitur iudicibus à Rege deſignatis. Ibat debilis ſcipione fultus lõgo itinere, ſed vultu animũ minimè perturbatum prę ſe ferẽte, donèc

nèc ad locum ventum eſt. Ibì primùm hortari eum cœperunt ad reſipiſcentiam,ſed ille Deum rogat,vt in ſententia ipſum cõfirmet. Deindè obiecta diluit, licèt multùm iam debilitato corpuſculo ex carceris diuturnitate & morbo: quæ res permouit iudices,vt allata ſella dum ſe purgat,ſedendi habeat facultatem. Ijs peractis, vocati ſunt ex gentis inſtituto Duodecimviri, vt inter ſe cõſultarent,num Morus in Decretum Parlamenti malitiosè peccâſſet. Illi breui inter ſe habita deliberatione,reuerſi ad Iudices,aiunt,Gylthi, hoc eſt, reus eſt mortis. Mox à Cancellario in eum prolata ſententia eſt. Tum ille mentem ſuam coram omnibus explicauit de Decreto Parlamẽti,quòd rex eſſet habendus caput Eccleſiæ Anglicanę, aitq́; totis ſeptem annis ſe diligentiſſimè veterum ſcripta & concilia euoluiſſe,nec tamen vſquàm inuenire potuiſſe, hominem laicũ vel ſecularem caput eſſe poſſe Eccleſiæ in rebus Eccleſiaſticis. ſed interſtrepebant quidã, nec oratiõe eius permoueri potuerunt, licèt eſſet ſolidiſſima. Indè reducitur in carcerẽ, vbì priuſquàm ad turrim ventum eſſet,miſerandũ accidit ſpectaculum.Erat Moro filia Margareta,elegãti forma, optimis moribus, rara eruditione.Ea vbì cognouit in patrem mortis prolatam ſententiam,pietate in parentem & acerrimo animi dolore permota,per medios ſatellites vi qua poterat perrupit, & in patris amplexus ruens, quod voce non poterat,nimio præpedita mœrore, lachrymis vbertim teſtata eſt, nempè ſummam pectoris ſui ægritudinem & angores. Verùm pater ſatellitum permiſſu conſtanti vultu iuſſit eam miſſos facere eiuſmodi ſingultus, & animo infracto ferre præſentem rerum ſtatum.Sic enim,inquit,viſum eſt Deo:& tu iampridèm conſcia es arcanorum pecto-

Mori oratio.

Ad Morum filia accurrit.

ris mei. Iam verò Patre ab illa decem vel duodecim paſſibus progreſſo, illa non ferens immodicos doloris aculeos, ex tam præſenti parentis amantiſſimi periculo eius animum vehementèr pungentes, rursùs accurrit ad Patrem, amplectitur abeuntē, ſed ab illo neq; lachrymas vllas fundente, neq; faciē in rugas aut mœrorē contrahēte, hoc ſolùm audit, Vale, & Deum ora pro ſalute animę meæ. Fuit ea hauddubiò grauis tentatio tanto viro. ſed qui iam pro veritate ſemèl vitā cum ſanguine ꝓfundere prorsùs deliberârat, Chriſti amori omnem quantunuìs ꝓpinquorum amorem poſthabuit, vt ſe verum & inuictū Chriſto martyrem conſecraret. Ità quidem nos de tali viro ſentire congruum eſt, qui cùm poſſet in illo regno rebus omnibus eſſę florentiſſimus, tamen nè Deum offenderet, ipſe quoquę vitā perdere maluit. Idem autem ipſe, cùm eſſet regni Cancellarius, quandiù rex Catholicam tuebatur religionē, ſeuerè in eos animaduertere ſolitus erat, qui Luteri aut alterius dogma hæreticum ſequerentur. Deindè ſeptimo Iulij caput illi præciſum eſt.

Virilis pectoris conſtantia.

De eius itemq; clariſſimi Roffenſis Epiſcopi morte, ità quidam ſcriptum reliquit: Sexto Nonas Iulij (alij, ſeptimo Iulij, vt diximus) obtruncatus eſt in Britannia Thomas Morus, non minorem conſtantiam in iudicio & ſupplicio præ ſe ferens, quàm iniquiſſimo Athenienſium ſenatuſconſulto cōdemnatus Socrates: paucis diebus ante illum interfecto Epiſcopo Roffenſi, in quem regis furor nō alia cauſa vehementiùs exarſit, quàm quòd is in Cardinalium ordinem à Pontifice eſſet cooptatus. Sed audi, quod vincit omnem feritatem. Caput Roffenſis inditum ſtipiti, multis diebus omnium oculis fuit expoſitum: quod non modò non contabuiſſe, verùm etiàm

Calendis Iulij dānatus eſt, 7. Iulij capite truncatus.

etiàm multò venerabilius eſſe factũ ferebatur. Vbì is rumor percrebuit, mox amotum eſt loco. Et nè quid in Mori capite exiſteret, quo populus religione turbaretur, audi iam facinus immaniſſimum. Renouata eſt Thieſtæa fabula, & caput eius non niſì longa coctura maceratum, quô celeriùs difflueret, haſtili eſt impoſitum. Hæc ille.

Eodẽ anno 15. Aprilis Reginaldus Doctor Theologus, ex Abbatia Londinenſi, quam Sion vocant, profeſſiõe Brigittanus, itemq; alij nonnulli religioſi & ſeculares Iudicibus ſiſtuntur, tanquàm qui ſententiam Parlamenti nollent admittere. Ibì Doctor ille Reginaldus inter alia palàm dixit, Si rex ſciret quàm malè ipſi perſuaſum eſſet à quibuſdam regni proceribus, grauiſſimè indignaturum malis conſultoribus. Tum verò mox illi indictum eſt ſilentium. Hoc enim malè fortaſsìs ſibi conſcij ferre non poterant. Et dolendũ eſt certè, quòd non rarò optimi principes improbiſſimorũ hominum prauis cõſilijs tranſuerſìm aguntur, & faciunt plerunque, quod alioquì nunquàm attentâſſent, ſi aliena fraude deprauati non eſſent. Deindè iuſſus eſt ad quædam reſpondere, quod cùm faceret magna libertate, rurſùs ſilere iubetur. Vbì porrò audiuit mortis in ſe latam ſententiam, Hoc eſt, inquit, iudiciũ huius mundi. Petijt autem bidui triduíve ſpatium ſibi permitti, quo ſe ad mortem præpararet: ſed reſponſum eſt illi, hoc iam non in Iudicum, ſed Regis arbitratu & clemẽtia ſitum eſſe. Tum ille, Credo, ait, videre bona Domini in terra viuentium.

Reginaldus Theologus.

Ioh. 12.

Pſal. 26.

Per idẽ tempus Carthuſiani quoquè Londineñ in regis irã incurrerunt, ꝙ nollẽt eũ caput Anglicanę Eccleſię agnoſcere. Erant in ea Carthuſia multi religioſi fratres & patres, inprimìs ꝓfectus cœnobij, quem

Carthuſiani Londinenſes.

quem Priorem vocant, Iohannes Houhthon, cuius fuit inſignis pietas in Deum. Dum autem hæc procella in Regno graſſaretur, & iam Carthuſianis periculum impenderet, caſu Londinũ alij duo Carthuſiani Priores venerunt, Robertus Laurens, & Auguſtinus Vuebſter. Cum ijs Prior Iohannes Houhthon acceſſit Thomam Cromuel Regni Cancellarium, ſperans ſe ab illo impetraturũ, ne ipſe cum ſuis cogeretur in regis verba iurare. Vbi preces ſuas ſubmiſsè admodùm propòſuit Cancellario, hoc ſolùm conſecutus eſt, quòd mox tanquàm regi rebellis, cũ alijs duobus Prioribus in carcerem cõiectus eſt. Ibì poſtquàm hebdomadam vnam exegerunt, Cancellarius cum pleriſq; alijs Regis cõſiliarijs venit, hortaturq; vt abiurato Pontifice, Regem caput Eccleſię tam in eccleſiaſticis quàm politicis rebus profiteantur. Reſponſum eſt illi à patribus negatiuè. Non em̃ ſic didicerant ab Eccl̃eſia Catholica. Itaq; iuſſi ſunt iterùm in cuſtodiam recipi. Deindè ad certum diem producti ſunt in Concilium, rurſumq́ue vt conſentirent admoniti, conſtantèr reſponderunt ſe nec in minimo velle ab Eccleſiæ ſententia diſcedere. Mox adhibiti ſunt Duodecimviri, iuſſiq́ue inter ſe tractare, num mortis rei eſſent Patres illi, qui nollent in Parlamẽti ſentẽtia acquieſcere. Illi deliberandi ſpatium proferunt in craſtinũ. Interìm cùm eſſent viri boni, ſtatuunt illos innocẽtes ꝓnunciare, & nequaquàm mortis reos. Subodoratus Cancellarius rem ſicutì erat, miſit ad eos qui percontaretur, cur ſententiam cunctantiùs proferrent. Reſpondent ſe nõ eſſe auſos in tam inculpatæ vitæ homines necis ſententiam promulgare. Vbì hoc Cancellarius percepit, ira percitus, e veſtigiò iubet eis renunciari, ſi quidem illi nõ inueniant vndè eos reos ꝓnuncient,

Tres Priores in carcerem coniecti.

ipſos

ipſos reorum pœnam ſubituros. Cùm verò nec ſic flecterentur,ipſe eos adijt,& crudeles minas intentans,eò parùm firmos adegit,vt maieſtatis eos condemnârint.Quod cùm poſtera luce feciſſent, à Iudicibus lata in eos ſententia eſt, quæ ſolet in reos maieſtatis. Indè iterùm in carcerem rapti, quinque diebus illic manſerunt,multas interìm perpeſſi moleſtias.Poſteà ad mortem duci iubentur 4. die Maij. *Damnantur à Iudicibus.*

Itaq; trahæ impoſiti, immò reſupini toto corpore alligati,per totam vrbē ad locū vſq; ſupplicij, qui à carcere milliari Gallico aberat, equis trahentibus modò per aſpera,modò per cœnoſa & lutulēta paſsìm obuia loca raptantur. Vbì eò ventū eſt,primus ſoluitur Prior Londinenſis Carthuſię. Carnifex flexo poplite, vt habet patrius Britanniæ mos, rogat veniā crudelis ipſi mortis inferendæ. Id ille magno facit affectu,cōplexus hominē,& tum pro illo, tum pro cæteris Deum orans. Tum verò ſcalā aſſcendere iuſſus,obtemperat incunctantèr.Ibì vnus ex cōſiliarijs Regis,qui illic cū multis hominū millibus adſtabant,rogat num regi & Parlamento cōſentire velit, impunitatē pollicens,ſi id faciat. At ille palàm teſtatur,ſe ſolo Dei timore,nō vlla in Regē ſuum rebelliōe adductū,id facere neq; poſſe, neq; velle: immò mâlle pati omnia,quàm vel latū vnguem à decretis Catholicę Eccleſiæ deflectere. Porrò, inquit, orate pro me,& miſereat vos fratrū meorū, quorū Prior immeritus fui. His dictis,breui ſpatio impetrato,legit ſex primos verſus Pſalmi 30. Mox euerſa ſcala, manſit pendulus craſſo fune de induſtria illigatus, nè pſocaretur. Atquì ſubitò alius quidā funem pcīdit priùs quàm moreretur,ſicq; lapſus in terrā,paulùm palpitans ad ſe redijt. Nec mora,raptus in vicinū locum, & veſtibus omnibus magna vi nudatus, *Prior Londinenſ. ſuſpenditur.*

trahæ

trahæ rurſùs nudus alligatur. Primò carnifex ve-
Horrendum ſupplicium. renda præcídit, deindè ventrem ſcindit, & viſcera omnia in ignē proijcit,corde transfixo.Quę omnia vſqueadeò conſtantèr & placidè tulit,vt & præſides & reliqui omnes nō mediocritèr demirarentur.Caput inde truncatum eſt, & corpus quadripartitum. Idem ſupplicij genus reliqui duo Priores & Doctor Theologus Reginaldus,& quidam presbyter ſecularis magna conſtantia perpeſſi ſunt. Nullus in his omnibus neque in vultu pallor, neque in ſermone trepidatio, neque in vllo corporis geſtu mortis formido apparuit:eodē habitu in teterrimo ſupplicio perſeuerârunt,quo fuerāt incolumes, nimirùm ſpiritu eos veritatis corroborante.Alia ratio eſt eorum,qui pro ſuis ſceleribus vel prauis opinionibus pœnis ſubditi,hilaritatē & conſtantiā prę ſe ferunt. Ea enim nō conſtantia,ſed pertinacia eſt,prauo animi errore, non recta ratione concepta, cùm vtiquè nō pœna faciat martyrem,ſed cauſa: ità vt valdè ridiculi, immò inſani ſint huius ætatis ſectarij, qui magna conſcribunt martyrologia eorum, qui non fidei,ſed hæreſeos nomine apud Catholicos ſupplicijs affecti ſunt:quaſi verò apud poſteritatem illorū memoria venerationi,& nō execrationi potiùs, futura ſit.Sed his omiſſis, ad noſtros reuertamur: qui cùm tam immanitèr excruciarentur,rogabant principes & reliquos circunſtantes omnes, vt cōſtantèr ad ſupremum vſq; ſpiritū benè viuerent, Regi fidelitèr ſeruirent & obtemperarent in omnibus, quæ non eſſent à Dei & Catholicę Eccleſię placitis aliena. Corporum membra aliquandiù cocta, diuerſis Londini locis ſuſpēſa ſunt,& capita ſtipitib⁹ infixa.

Nondùm tres elapſæ erant hebdomadę ab horū patrum nece, & eccè quidam viliſſimi homunciones

nes à Cancellario copiam petunt & facilè impetrãt quoſdam alios Carthuſianos Londineſes diuexandi. Itaque Carthuſiam aduolant, & Vicarium Hunfridum Middelmore, Vuilhelmum ex Mewe, & Sebaſtianum Neudegate ſacerdotem, impotenti inſania adducunt cum ignominia ad putentiſſimũ carcerem, atque illic dies quatuordecim catenis ferreis colla & crura cõſtringunt atrocitèr, ità vt perpetuò erecti ſtarẽt, nulla permiſſa facultate corporis exonerandi, quod neceſsè erat magnam illis ex fœtore & communi verecundia moleſtiam creare. Poſteà ſeorsìm concilio ſunt exhibiti, & cùm conſtantèr reſponderent ſe nolle ab Eccleſia Catholica deficere, & validis ratiõibus & ſcripturæ ſentẽtijs oſtenderent, Regẽ ſibi nõ poſſe vendicare Eccleſiaſticam authoritatẽ, idem ſupplicium, quod ſuperiores, perpeſſi ſunt die 19. Iunij. Erant quidem oẽs tres ætate iuuenes, ſed animo cani, & præclara proſapia, nec mediocritèr eruditi. Et Sebaſtianus quidem in ipſa Regis aula fuerat enutritus. Verùm docuerunt illi nos ſuo exemplo, pro Chriſti & veritatis amore cõtemnere omnia. Deindè anno 1537. decem alij Carthuſiani Londinenſes in fœtidiſſimum carcerem protruſi, inibì vitam breuì cum morte cõmutârunt, vno dempto, qui annis quatuor vixit ibì incolumis, ſed tandèm idem ſupplicij genus perpeſſus eſt. Multùm laboratũ eſt annis aliquot, vt Carthuſiani Londinenſes Regi cõſentirent, & modò blanditijs, modò terroribus pulſati ſunt. Pauci quidam verſutiſſimis hominum fraudibus decepti, ſpecie quidem viſi ſunt in verba Regis iurare, ſed animo prorsùs deteſtabantur. Verùm horũ imprudens ſimplicitas hoc ꝑmij adepta eſt, quòd cùm ſeruãdæ Carthuſię Londineñ cauſa ſimulatè iurâſſent, illa prima oĩm deleta

Tres alij Carthuſiani mittuntur in carcerem.

Afficiuntur ſupplicio.

9. alij Carthuſiani moriuntur in carcere.

eſt,

eſt,monachis indè omnibus expulſis. Alij quoquè duo Carthuſiani Londinenſes anno 1537. quinto Idus Maij ſuſpenſi catenis,tam diù in patibulo hæſerunt,donèc oſſa omnia deciderent. Dicebãtur illi Iohannes Rocheſter,& Iacobus Wannert.Verùm non diù impunè tulerunt,qui illas cędes innoxiorũ hominum patrârunt.Nam ipſe Thomas Cromuel Cancellarius poſt Carthuſiam Londinenſem direptam & vaſtatã, intra biennium capite punitus eſt, vtì nè quis confidat in principibus.Certè valdè impium eſt,vt poſſis humanam aucupari gratiã, omnẽ cõtemnere legem diuinam: & qui huiuſmodi ſunt, non immerito principum alieniſſimos etiàm poſt ſummam gratiam animos experiuntur.Alij quoquè alias perpeſſi calamitates,non diuturno gaudio potiti ſunt.Porrò inſignis illa Carthuſia mutata eſt in officinam ſcelerum,vbì ſcortationi, palæſtrę & ludis vacaretur.Et hæc quidem & id genus alia tolerat Luteri Euangeliũ: Diuinas laudes, Ieiunia, Preces,Vigilias,carnis Caſtigationes,quibus anteà illic vacari ſolebat,tolerare non poteſt.Et ea cauſa eſt,ꝙ hæc noua noui Euãgelij dogmata,tam cupidè à pleriſque cæcis mortalibus ſuſcipiuntur, quia iucunda ſunt & plauſibilia carni.O ſatanæ verſutiam.Sed illi timere debẽt,quod in Iob dicitur: Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt. Et quod CHRISTVS ipſe in ſuo Euangelio, Væ qui ridetis,quia flebitis. Hoc ſanè permultis locis fecit Luteri Euangelium,vt monaſteria vel prorsùs euerſa,vel in prophanos vſus mutata ſint,ſcilicèt vt extincto cultu diuino,ad Mahometanam inſaniam ſensìm deuoluamur, aut certè in Ethniciſmum, vt iam aliquot fit locis,relabamur.Oportet reuerà nõ CHRISTI,ſed ſatanæ ſpiritum eſſe, qui ferre nõ po-

2. alij in cruce acti.

Cromuel capite plectitur.

Iob 21.

Luce 6.

poteſt laudes DEI, ſtudium perpetuæ continentiæ, contemptum mundi & voluptatum omnium, vigilias, ieiunia, preces, voluntariam paupertatem, propriæ voluntatis abnegationem: quæ quidem & id genus alia pietatis exercitia certũ eſt nuſquàm magìs, quàm in benè inſtitutis monaſterijs viguiſſe & vigere. Sed ea, hortante Lutero, vaſtata & prophanata ſunt, adeò vt ipſe Luterus Cœnobium Auguſtinianum occupauerit, vbì anteà multi fratres ſolebant Deo ſeruire. Et ipſa quoquè Carthuſia Londinenſis, de qua nũc agimus, poſtmodùm data eſt cuidam militi, qui ex ea ſtruxit ſibi palatium, tẽplum mutauit in triclinium, & totũ ferè cœnobiũ euertit. Paulò antè in eius Carthuſię tẽplo Regis tentoria & arma bellica tãquàm in armamẽtario reponebantur, imagines nõ modò diuorum quorumlibet, ſed etiàm ipſius crucifixi Seruatoris, quæ nos tantæ charitatis admonere debent, cultris conciderunt, & pedibus calcàrunt. In ipſis ſacris aris ſaltàrunt, & aleis luſerunt, choreas duxerunt, multaque alia valdè deteſtanda perpetràrunt, cuiuſmodi & Arrianos olìm feciſſe legimus. Ea verò cœnobiorum euerſio etiamſi nihil ꝑtereà mali haberet, tamen vel ob hoc pnicioſa nimiùm eſt, quòd innumeri homines inopes, mendici, calamitoſi fraudanť eleemoſynis, quæ illic largiſſimè pręſtari ſolebant. Nunc poſtquàm à nobilibus vel alijs prophanis hominibus ſunt occupata, citiùs lapidẽ quàm panẽ ad fores ſtipẽ poſcens retuleris. Eſt & aliud, quod mercatores peſſimè habet, qui etiàm licèt infecti Luterano dogmate, tamẽ mallẽt cœnobia pleraq; minimè euerſa, quanquàm ferre non poſſunt Mendicantium Ordinum monaſteria. Cauſam huius quãdoquè audiui ex quodam mercatore egregiè Luterano, qui quotiès Luteri

Carthuſia mutatur in caſtrum.

Mercatores Luterani vellent ſalua cœnobia.

nomen promebat ore,nudabat caput honoris cauſa.Aiebat ille propterea ſe dolere extincta monaſteria,quòd olìm nobiles conſueuiſſent proles ſuas in ea intrudere,& facultates ſuas relinquere illis liberis,quos domi retinendos cenſuiſſent,& tum nobiles fuiſſe locupletes,nec opùs habuiſſe rapinis & cędibus.At nunc poſtq̃ deleta ſunt Cœnobia,puellos & puellas inire cõiugia,indè grande examen nobilium liberorum exiſtere,qui cùm ex parentũ facultatibus,inter ipſos pro rata cuiuſq; portione diſtributis, nõ poſſint tantum conſequi,vndè ſic viuant quemadmodùm habet nobiliũ cõſuetudo: iam nobis,inquit,mercatoribus iter agẽtibus inſidiantur, merces noſtras diripiunt,atq; ex rebus noſtris ꝑdas agunt.Ità ille Luteranus nõ propter Ieſum dolebat ſubruta monaſteria,ſed ꝙ ipſis iam non liceret tutò iter facere.Verùm ſi malũ eſt eſſe monaſteria,vt Luteri habet Euangeliũ,nõ debẽt tolerari priuati cauſa cõpendij vel lucri.Si aũt malum nõ eſt ea eſſe,cur nõ etiàm ferant Mendicantium fratrũ domos, cùm tamen ex illis plerunquè plurimùm capiant ſolatij & ſubſidij ſpiritalis, dum ab illis vel in confeſſione vel in ſacris concionibus & multis alijs modis,rectè ac piè inſtituuntur?Sed hoc ipſum ſcilicet dolet malo dæmoni,& ideò dedit operam,vt Mendicantium Ordines prorſùs profligati ſint, vbicunquè Luteri Euangeliũ dominatur.Sed & alia omniũ Ordinum cœnobia innumera aut deſtructa,aut miſerè expilata & deformata ſunt, iacetq́; prorſùs omnis cultus diuinus,niſì quòd Dominicis diebus apud ſectarios in templo cõueniunt Euangelici fratres & ſorores, & ibì aliquem Germanicè vel alio idiomate vulgari pſalmũ cantillant,ſuamq́; cœnam peragunt, nihil à prophano conuiuio diſcrepantem, cùm plerunquè non

Cœnobia euertit Luteri Euangelium.

nō ſint ſacris initiati, qui illis cœnā ſuam cōficiunt, vtideò quoquè corpus & ſanguinē Domini conficere nō poſſint. Si qui verò inter eos ſunt apud Catholicos ſacerdotio initiati, illi ſi cōficiunt Euchariſtiam, tamen negāt manere corpus & ſanguinem Chriſti extra ſumptionē. Indè fit, vt ędituus quod ſupereſt vini, plerunquè ſecum domum abſportet, hilaritèr cum ſuis inter edendum illud potitans, nō abſq; ſumma cōtumelia tanti ſacramenti. Nam licèt illi negent eſſe verū ſanguinem, non tamen ꝓptereà deſinit eſſe verus ſanguis, ſi ſit ſemèl ritè conſecratus. Sed ad inſtitutum redeamus.

Hoc annò rebus tam proſperè ad Luteri voluntatem in Anglia præter eius expectationem fluentibus, magìs etiàm ferocire cœpit. Scripſit acerbè & ſuo more calumnioſè in Principes & ordines Catholicos Imperij, inter alia vocans eos ſeditioſos & rebelles Cęſari, atq; fures Dei, vt qui neq; Deo, neque verę Eccleſię Chriſti, (ſcilicet Luteranę) neque Cęſari aut vlli poteſtati obedire dignantur. Sed hęc citra dubiū in nullū veriùs quàm Luterum ipſum & eius ſimiles quadrant, qui ſic Papę iugū excuſſerūt, vt nullum omninò imperium ferre velint. Inuehitur deindè, & quidem vel maximè ſeditioſè in Cardinalē Moguntinū, idq; in hunc modum, quanuìs Teutonicè: *Si ciues Hallenſes & ſubditi prouinciales Archiepiſcopatûs Magdeburg. Epiſcopū Moguntinū tyrannū ſuum Cardinalē expellerent aut interficerent, iuſtè facerent ei.* Vbì verò Chriſtus vnquàm dixit Iudæis, Si pontifices, ſcribas & phariſæos veſtros interficiatis, recte facietis? An nō potiùs dixit, Super Cathedrā Moiſis ſederūt Scribę & Phariſęi: Oīa quæcunq; dicunt, facite? Quòd ſi Catholici ſcriberēt ſubditis principū Luteranorū, Præclarè egeritis, ſi tyrannos

Luterus in Catholicos principes.

Nota ſeditioſum ſcriptum.

Matth. 23.

principes veſtros tuleritis è medio, quas turbas Luterus cum ſuis concitaret? Mirum eſt, nuſquàm videre potuiſſe homines, quàm nihil Luteri Euangelium cõſentiat cum Euãgelio Chriſti: tum quoquè, quàm ille nuſquàm ſibi cõſtet, ſed tam ſit in doctrina varius & inconſtans, quàm ſe illi diuerſa ſcribendi argumẽta obtulerũt. Hęc verò idcircò ſępiùs repetuntur, vt vel poſteritas diſcat noſtro magno malo ſapere. Vt autẽ in Moguntinũ Principem tam impotentèr Luterus incurreret, ea res in cauſa fuit, ꝙ is princeps iuſſerat ſubditos ſuos Luteri fermento deprauatos, rebus ſuis diſtractis, aliò emigrare, nè reliquos inficerent: quę quidẽ non tyrannica fuit, ſed admodùm tolerabilis mulcta, niſi quòd Lutero licuit dicere quicquid libuit. An non verò Lutcrani Magiſtratus in Anabaptiſtas gladio animaduertunt? Cur id non repræhendit Luterus?

Caſpar Querhamer.

Per id ferè tempus fuit quidam Hallæ Saxonicæ ciuis, eiuſdem Cardinalis ſubditus, nomine Caſparus querhamer, homo laicus, ſed nõ planè ſtupidus. Is mira Dei ꝓuidentia in ſummam Luteri ignominiã miro ſtudio magnaq; ſolertia ex diuerſis Luteri ſcriptis collegit xxxvj. pugnantes & planè cõtrarias ſententias de communione Euchariſtiæ ſub vna vel vtraq; ſpecie, easq; in magnã digeſſit tabulam, quæ poſſit ad parietem ſuſpendi. An nõ verò longè turpiſſimũ eſt, in re tanti põderis tam eſſe variũ & nunquàm ſuî ſimilẽ? Et ità quidẽ in hoc vno articulo ille lubricus & varius fuit. Quis verò etiàm de alijs articulis eius antilogias vel numerare ſufficiat? Verùm ille laicꝰ poſteà in bello Smalcaldico malè mulctatꝰ eſt ab Euãgelicis. Fertur ẽm ad virilia ligato fune demiſſꝰ in puteũ, illicq; diù tortꝰ cùm in catholica fide cõſtãtiſſimꝰ ꝑmaneret, rurſùs extractꝰ fuiſſe.

Hoc

Hoc anno ipſis ferijs diui Iohannis Baptiſtæ Monaſteriũ Vueſtphaliæ metropolis expugnatur. Quæ ibi tum geſta ſint, iam ſuprà diximus.

Eodem anno conati ſunt Anabaptiſtæ Amſtelredamum inſigne Hollandiæ emporiũ fraude & dolo obtinere, ſed fruſtrà. Fuit per id tempus Friſia quoquè ab ea hominũ peſte vindicata. Inuaſerunt Anabaptiſtę Amſtelredamum nocturnis horis, Senatum vi occupāt, vigiles & pleroſq; ex Senatu perimunt: ſed tandèm ſuperati, pro meritis pœnas luunt, eaſq; valdè acerbas. Habuerunt Epiſcopum quendam ſuum, cuius caput affixum palo in vrbis turri collocatum eſt. Iam paulò antè inſigne quoddã Friſiæ cœnobium aquarum ambitu egregiè munitum occupârant, ſed Friſiæ præfectus opportunè illorum conatibus occurrens, iugulauit omnes fortiſſimè repugnantes, in quibus etiàm virgines quędam erant, quas ob pertinaciam eadem pœna inuoluit. Faxit præpotens Deus, vt ea hominum lues principum & magiſtratûs negligentia & diſſimulatione non maiora indiès accipiat incrementa, & rębus Chriſtianis maximam adferat cladem & calamitatem. Iam enim non paucis Germaniæ locis licet eis impunè degere, atque ſenſìm apud Catholicos quoquè in magnas vrbes irrepunt, & ſic paulatìm coaleſcunt & augeſcunt magno Reipublicæ detrimento.

Anabaptiſtæ inuadũt Amſtelredamum.

Hoc anno 8. Idus Ianuarij in Anglia diem vitæ extremum clauſit optima & conſtantiſſima Herois Catharina, quam rex Angliæ Henricus VIII. malè perſuaſus, à ſe ſeparârat, cùm iam viginti annis eam in matrimonio habuiſſet. Ea quidem poſt diuortium illud infauſtum, ſe contulerat in comitatum Bedfordienſem ad villam regiam, quam appellant Kymbalton, cælo parùm ſalubri ſitam, vixitque

Catharina regina decedit.

 illic

illic admodùm religioſè & ſanctè, magnoque animo illam ſeparationẽ fortitèr perferens, quanquàm non dubium eſt, acres illam interdùm animi dolores ſenſiſſe, quòd videret regem parùm memorem ſalutis ſuæ, ipſa contempta, Annam Boleniam ſibi copulauiſſe. At hoc menſe & anno grauitèr laborans aduerſa valetudine, miſſo ad illam ab Henrico rege Cæſaris Oratore, ſaluere iuſſa eſt. Porrò ſexto poſt die ſentiens mortem adeſſe pro foribus, vocat ad ſe ancillam non indoctam, eique ad regem dictat Epiſtolam in hæc verba: Domine mi Rex marite ſempèr chariſſime, ſalue. Iam aduenit hora mortis meæ, in quo temporis puncto amor facit, vt te paucis admoneam de ſalute animæ tuæ, quã debes cunctis mortalibus rebus anteponere, neglecta præ ea omni corporis cura, propter quam & me in multas miſerias, & teipſum in ſolicitudines plures coniecisti: ſed hoc tibi ignoſco, ac DEVS tibi ignoſcat tam velim, quàm precibus pijs oro. Quod ſupereſt, commendo tibi filiam communem noſtram, in quam (quęſo) officium illud paternè totum conferas, quod ego à te aliâs deſideraui. Prætereà precor ſummè, vtì ancillas meas reſpicias, easque ſuo tempore benè locare nuptijs placeat: quod multum non eſt, cùm non ſint nisì tres: & dare meis miniſtris ſtipendium debitum, atq; in vnum etiàm annum ex tua gratia, benignitate, liberalitate futurũ, nè deſerti vel inopes eſſe videantur. Poſtremò vnũ illud teſtor: Oculi mei te ſolũ deſiderant, Vale. His literis ſcriptis, eodẽ die mortua eſt. Facilè autẽ hinc liquet, quàm caſtè matrimonij iura coluerit etiàm in ipſo diuortio, cùm ſe ſcripſit, nullum nisì Henricum petere. Rex certè literis his lectis, lachrymas tenere nõ potuit, Corpus optimę principis ad Burgum

Epiſtola eius ad regem.

gum Petri delatum, in cœnobio monachorum D. Benedicti, honorificè tumulatum eſt. Quidam vir impensè doctus annotauit huius optimæ & ſapientiſſimæ reginæ dictum memorabile, quod hùc adſcribere viſum eſt: Aiebat illa, ſe quidem temperatam & mediam quandam fortunam mâlle, quàm vel aſperrimam vel leuiſſimam: alterutrū tamen optandum ſi eſſet, electurá citiùs triſtiſſimam, quàm blandiſſimam. infelicibus non deeſſe conſolationem, fortunatiſſimis deeſſe mentem. Fuit hoc dictū verè pudici pectoris & ſapientis, vt ait idem.

Eoipſo anno Carolus Cæſar inuictus, ſentiens alieno in ſe eſſe animo quoſdam Europæ proceres, non ſe deſerit, ſed vt erat mirabili prudentia, hoſtes ſuos anteuertere ſtudet, vt ſibi potiùs timerent, quàm ipſi bellum inferrent. Itaque in Africam ad opprimendum Barbaruſſam expeditionem parat, honeſtiſſimis & Chriſtianæ Reipub. vtiliſſimis ad id rationibus inductus. Galliæ rex nullam interìm fert opem, ſed potiùs animo in Cæſarem alieno viſus eſt eſſe, licèt eius ſororem in matrimonio haberet. Neque ea res latuit Italos. Itaque & Genuenſes & Florentiæ Dux Alexander ſeſe egregiè communiērūt, ſi quid fortaſsìs vellent Galli moliri. Porrò Paulus Pontifex aliquot triremes in Africanam expeditionem Cæſari miſit ſubſidio, nolens deeſſe publicæ ſaluti & vtilitati. Interìm in Hiſpania magnus fit belli apparatus, adeò vt rumores de Gallo, Britannoque rege & Heluetijs ſparſi, facilè extincti ſint. Veneti ob fœdus ante annos triginta cum Baiazete Turcico Imperatore percuſſum, nihil ad hoc bellū cōtulerunt, huius ſacrę expeditionis ſpectatores futuri potiùs qnàm adiutotes. Sed hoc quoq; quoddam fuit auctarium calamitatū afflictę Reipublicæ.

Cæſar in Africam.

Apparatus belli.

Porrò vniuerſa Hiſpania in hoc bellum egregiè incubuit. *Claſſis Cæſaris.* Andreas Auria ob ſingularem fidem & rerũ maritimarum peritiam, à Cæſare ſuorum conſiliorum factus conſcius, ingentem comparat claſſem, in qua erat quadriremis vna, quę Cæſarẽ ipſum veheret, cuius remiges omnes ſericis erãt veſtiti tunicis, & ipſa nauis multo ornatu longè elegantiſſima. Paulus Pontifex Andreæ Auriæ dono miſit enſem ſolenni ritu conſecratum, cuius erat gemmis ornatus capulus, multaque alia eiuſdem gladij inſignia ornamenta. Miſit etiàm pileum è villoſo ſerico margaritis Phrygio opere depictum. Eiuſmodi verò munus dari ſolet magnis regibus: nec tamen immeritò datũ eſt Andreę Aurię, maritimis cõtra Turcas, Mauros, & piratas bellis clariſſimo duci. Ea res ſtrenuũ alioqui ſenem magìs etiàm ad res præclarè gerendas incitauit. Interim Mediolani Cæſar reliquit Antonium Læuam virum in rebus bellicis propè incomparabilem, qui ſua diligẽtia res Italiæ tueretur. *Pontifex benè precatur claſſi.* Porrò Paulus Pontifex ad Centumcellas ſubſiſtens, indè benè precatus eſt exercitui in Africam traijcienti. Venit aũt ad Cęſarem etiàm Ludouicus Luſitanię regis germanus frater, cuius ſororem in matrimonio Cęſar habebat, cum claſſe vigintiquinque nauiũ, in quibus præter nautas deſcripti milites erant ad duo millia. Inter nauigandum verò accidit *Periculum Cæſaris.* caſus inopinatus. Quadriremis pretoria, qua Cæſar vehebatur, hæſit in vado ſabuloſo, eratq; res plena periculi, nisì ꝙ Andreas Auria, mirabili induſtria celerrimè ex illo arenę tumulo nauim curauit extrahi. Mouit ea res non parùm Cęſaris animum, qui ſciret patrẽ ſuum Philippũ in ſimile diſcrimen cõiectum minimè euaſurum fuiſſe, nisì grandi miraculo ingẽs fluctus nauim, qua vehebatur, vltra ſabuli tumulos

mulos extuliſſet. Tota autem hæc Cæſaris claſſis ſe- 700. naues.
ptingentis ferè nauibus cõſtitit. Barbaruſſa vbì certò comperit, Cęſarem ipſum in claſſe aduehi, vehementèr animo angi cœpit. Non enim putârat Barbarus Cęſarem tam difficile & periculoſum in ſterili & ſabuloſo ac om̃is penè aquæ indigo ſolo, ſolſtitialibus pręſertìm diebus, bellum ſuſceptutũ, ſed illud potiùs per ſuos duces adminiſtraturum. Hortabatur nihilo minùs ſuos, vt ſe viros pręberét, nec de victoria quicquam ambigerent: inprimìs autem, vt Guletæ defendendæ fortiſſimam operã nauarét. Eſt auté Guleta turris lateritia, circùm adiectas habens munitiones, eamq́; Barbaruſſa multis tormentis egregiè inſtruxerat. Vbì tota claſſis ad ancoras conſtituta fuit, Cæſar iuſſit milites ſcaphis ſe in cõtinentem transferre: quod adeò compoſitè factum eſt, vt mox Barbari omnes, nullo commiſſo prælio, è littore profugerint, noſtrorum bombardas minimè ferentes. Deſcendit & Cęſar ipſe in terram bonæ ſpei & multæ alacritatis plenus, nõ ſuis, ſed prępotentis Dei viribus innixus, qui hauddubiò illius & fautor & protector erat. Miſſi ſunt autem, qui explorarent omnia. Ibì tum Numidæ, velox, inſidioſum & ſummi laboris militum genus, vbiquè noſtris ſeſe offerebant valdè infeſtos, ſagittis, iaculis, lapidibus incautos atrocitèr vulnerantes. Verùm Cęſar eorum feritate nihil deterritus, licèt amici graues à tam pręſenti periculo eum reuocare niterẽtur, cum paucis exploratum iuit, vndiquè volitantibus Numidis, quos ille mira animi conſtantia contempſit. Pugnatum eſt intereà aliquotiès, irrũpẽtibus Barbaris in noſtros, & modò illi, modò noſtri victores abiêrunt, donèc tãdèm paucos poſt dies Cęſar oẽm vim expugnandæ Guletæ adhibere conſtituit. Iam

Guleta.

Cæſaris cõſtantia.

enim militũ corpora morbis vexari cœperãt, quòd interdiù vehementiſſimo ſolis ardore torrerentur, noctibus verò nimio cæli rore perfuſa, ꝓpemodùm præ frigore rigere viderẽtur. Huc accedebat, quòd Barbaruſſa ingentes Numidarũ copias mercede cõductas in dies expectabat, quorum aduentum Cęſar anteuertendum putauit: & quanuìs Cæſar inſigni pietate ægris opem ferret rebus neceſſarijs abundè ſuppeditandis, tamen in arenoſo ſolo vix vlla dabatur copia dulcis aquę, ità vt tum ſani, tũ ęgri ex acrioribus pomis ſiti vtcunquè mederi cogerentur, quę res nõ erat commoda valetudini. Itaq; Cæſar bonis auibus ad Idus Iulias iuſſit tormentorũ omnem apparatum ad Guletam oppugnandã adhiberi. Andreas Auria à mari eius munitionis diuerberandæ negocium ſuſcepit. Tum verò ab aurora vſq; ad meridiem tanta tormentorum vi is locus eſt oppugnatus, vt nõ modò cõcuti tellus, ſed tota paſsìm hiſcere videretur: porrò mare, pauló antè tranquillum, mirabilitèr concitari & exæſtuare atq; feruere cerneretur: cælum autem ipſum, dẽſiſſima fumi caligine omnium oculis eriperetur. Ea vi turris cum ſuo antemurali penitùs proſtrata, & munitiones omnes latè diſiectæ, non omninò difficilem noſtris inuadendi aditum præbuerunt. Vt verò animis magìs incaleſcerent, quidam monaſticæ vitæ profeſſor ligneam crucifixi Seruatoris imaginem præferebat. Ibì iubente Cæſare alacritèr noſtri milites in Barbaros irruperunt, nihil morati tela om̃is generis & miſſilem ignem tenaci flãma armis adhærentẽ, quæ ab illis in ſubeuntes conijciebãtur. Quãobrèm territi, fuga ſibi conſulunt immanes Barbari, quorum non pauci in illo itinere cæſi & in ſtagnum detruſi perierunt. Porrò paucis è Cęſaris exercitu deſideratis,

Guleta oppugnatur.

tis,torméta omnia & tota Barbaruſſę claſſis,quę intra Guletæ fauces ſubducta fuerat, in ius victoris Cęſaris conceſſit, magno quidem Cęſaris cōmodo & voluptate,ſed ſumma Barbaruſſæ & ſæuiſſimorũ piratarũ detrimento,qui acerbiſſimè ferrēt ſibi totius nauigationis & maris facultatem ereptam. Illi verò qui è Guleta profugerant, vbì Tunetum ad Barbaruſſam venêre,ab illo contumelioſè primùm accepti,ſed mox repreſſa ira, ad audendum fortitèr animati ſunt,quòd Afrorum & Numidarum auxilia iam appropinquarent. *Guleta expugnatur.*

Dum hæc geruntur,in caſtra Cæſaris venit Muleaſſes rex Tunetanus,quem Barbaruſſa è regno exturbârat.Fuit is procera ſtatura, ſuffuſco vultu planeq; virili,ſed admodùm ſtrabus. Vbì Cæſaris dextrā deoſculatus eſt,more patrio humi collectis cruribꝰ,ſedit in tapete ſubſtrato & per interpreté ſupplex petijt ab Imperatore reſtitui ſibi paternum regnũ,multā eo nomine pollicēs Cęſari fidē & id genus alia.Cęſar illi oīa liberalitèr daturũ recepit,hortās vt nō Punica,ſed integra fide ꝓmiſſis ſtaret.Erat in illo Barbaro & Mahometanę ſtultitiæ profeſſore rege magna tũ bellicæ exercitatiōis, tum rerũ cæleſtiũ ex Auerrois diſciplina peritia.Iuſſit autē Cæſar tendi ei tabernaculũ,&hoſpitali liberalitate tractari hominem.Idem autem ipſe in Cæſaris exercitu prę cipuè mirabatur numerum atque ordinem tormentorum,& incredibilem in foro rerum venaliũ omis generis copiam,& militum res neceſſarias ementiũ modeſtiam ac tranquillitatem. Ab illo verò multa didicêre duces exercitûs, quæ Cæſari magno vſui fuêre ad oppugnandum Barbaruſſam. *Muleaſſes rex.*

Guleta expugnata, Cæſar ad Tunetum iter intēdit.Interìm verò dum multa ſecũ animo reputat, &

omnia

omnia diligentèr expédit,commiſſa ſunt varia cum Numidis prælia.Solent Numidæ ferocitèr aduolare,& rurſus mira vafricie, ſi premantur,fugam arripere,vt inſequentes longiùs proliciant: tum verò conuerſis armis paucos multi circunſiſtere,& nullo negocio trucidare. Cęſar vbì animaduertit Hiſpanos à Numidis in pugna quadá premi, acritèr cum grauis armaturæ equitib9 in Barbaros inuectus,eos in fugam pręcipites egit:eoque die non ſolùm ſtrenui ducis ante alios armatus in acie conſiſtens, ſed etiàm fortiſſimi militis officium pręſtitit,ciuicamq; coronam meruit, Andrea Pontio equite nobili ab hoſtibus circunuento,& ſua ope liberato.Erant per id tempus quidam togati homines,qui Cæſaré hortarentur ad maturè diſcedendum ex Africa, quòd iam ſatìs multa laude potít9 eſſet, Guleta expugnata & piratis egregiè edomitis: verùm illos Cæſar graui oratione,vt erat vir longè prudétiſſimus,pręclarè compeſcuit, Guletam autem rurſùs cómuniri iuſſit,impoſito plùs mille Hiſpanorum pręſidio.Indè Tunetum versùs promotus eſt totius belli apparatus.Cæſar Vaſtium eo bello,eaque præſertìm die, qua cum hoſte cófligendum erat, Imperatorem pnunciârat.Habebant Itali,Hiſpani,Germani,ſinguli ſuos duces,qui eos hortarentur: verùm Cæſar ad omnes ordines adequitans,alacri vultu & ingéti fidutia hortabatur,vt fortitèr cótra Chriſti inermes inimicos decertarent,prædæ loco ipſos habituros vrbem locupletiſſimam.Dici vix poſſit,quantùm ea Cæſaris alacritas inflammârit militum animos,ità vt intolerabiles labores, pręſertìm ſitis moleſtias, fortitèr pertulerint,licèt quidá ęgrè in officio contineri potuerint, quos tamen Cæſaris præſentia & ſeueritas ad ſanitatem citò reduxit. Vt enim erat

Numidarũ mores.

Guleta inſtauratur.

natura

natura clementiſſimus,ſic etiàm vbì res poſcere videbatur, non deerat illi Imperatore digna feueritudo.

Iam ad Tunetum propinquabat exercitus,& eccè Barbaruſſa immenſas Barbarorum copias in aciem producit,quę centum millia hominum exceſſiſſe feruntur. Tum verò Vaſtius,quem (vt dixi) Cęſar Imperatorem eo bello eſſe voluit, antequàm cum hoſte manus confererentur,ſic ait ad Cęſarē:Iure meo vtens,iubeo vt hinc abſcedas ad mediam aciem, vbì ſunt vexilla,nè fortuito incidētis pilæ caſu vniuerſa cōmunis fortunæ ſalus vnius hominis periculo, inexpiabile ſubeat diſcrimen. Cæſar ſubridens, metu vacuum eum eſſe iubet,quādò nemo Auguſtorū Cæſarum tormento ſublatus eſſet: at nihilo minùs pro ſua ſingulari modeſtia dictis illius obtemperās, confeſtìm quò iuſſus erat,abſcedit. Indè ſigno pugnæ dato,tanto impetu noſtri in Barbaros irruperunt,vt trecentos ſclopettis peremerint ante conflictum,reliquos omnes in fugam coniecerint, tormentaque ab illis relicta ceperint, præ dolore & ira dentibus frendente Barbaruſſa, & cum Turcis Tunetum properante. Erant Tuneti multa millia captiuorum Chriſtianorum.Hos omnes ille immanis Barbarus,circumpoſito puluere tormētario, in carcere concremare voluit. Verùm dehortante quodā inſigni pirata,ſententiam mutauit. Eius autem crudelis conſilij fama iam in carcerem peruolârat miſericordia duorum libertorum,Franciſci Hiſpani & Vincentij Dalmatæ,qui licèt Barbaruſſæ eſſent alumni,tamen inſigni pietate permoti,patefacto carcere,inſtrumēta,quibus catenas frangerent,miſeris illis obtulêre.Mox ruptis catenis,nudi homines ſaxis alijsq; correptis rebus Turcas inuadunt.Fugiunt ex arce

Exercitus Barbaruſſæ.

Congreſſus pugnæ.

Captiui occupant arcē

arce Turcæ. Chriſtiani captiui totam arcem occupant, aliquot cæſis Turcis: regios theſauros omnes, omnem commeatum & arma intercipiũt, & è ſumma arce Chriſtianis dudùm ablatum vexillum expãdunt, vt Cæſari & eius exercitui captã arcẽ ſignificent. Barbaruſſa ad arcẽ reuertiẽ, falſis dijs ſuis crebrò maledicẽs, & nimió furore percitus, apertaque ianua ſupplex & propè lachrymans orat Chriſtianos, vt ipſum intrò cum ſuis recipiant, cũctis libertatem pollicitus. At illi certatìm in eum ſaxa conijciunt, ità vt totus præ ira inſaniens, rebus deploratis, cum ſeptem Turcarũ millibus, turpi arrepta fuga Hipponam, vbì olìm D. Auguſtinus incomparabilem egit Epiſcopum, properaret. Ea re cognita, Cęſar propiùs vrbem caſtra mouet, cui Magiſtratus claues deditæ vrbis obtulerunt, id enixiſſimè obſecrantes, nè militem intra vrbem admitteret. Ad id Cæſare cunctantiùs reſpondente, milites frementes & omnis moræ impatientes, vel iniuſſu Cæſaris certatìm in oppidum irruunt, fruſtrà deprecante Muleaſſe. Et ipſi quidem Cęſari vehementèr ſuſpecta erat Punica fides, vt non ſinè cauſa cunctantiùs preces Tunetanorum admiſiſſe videatur. Nam ſtipendium per Muleaſſem promiſſum, aſtutè & vafrè protrahebant, viſuri qui Barbaruſſę ſucceſſus forent. Primus cum parua manu ad arcis portã acceſſit Vaſtius, quem Chriſtiani paulò antè captiui, gratulabundi exceperunt, Arce in poteſtatem redacta, milites agminatìm irruunt in vrbem, Itali & Hiſpani in prædas inhiant, Germani Mahometano ſanguine fundendo ſitim ſuam explent, nulli omninò parcẽtes neque ætati, neque ſexui: quæ res permouit Cæſarem, vt propoſito edicto, capitis pœnam minaretur om̃ibus, qui Tunetano ciui vim intuliſſent. Cęſar

Barbaruſſa fugit.

Tunetũ diripitur.

ſar arcem ingreſſus, captiuis Chriſtianis libertatem & nauigia atq; commeatum, quib⁹ in patriam redirent, promittit. Porrò Franciſco & Vincentio Barbaruſſæ alumnis, qui rumpendorum vinculorũ authores miſeris fuerát, pecuniam ac veſtem largitur. Tria præcipuè in arcis Tunetanæ direptione Muleaſſes deplorauit, Arabicos inprimìs codices antiqſſimos, qui non modò diſciplinas omnes, ſed etiàm ſuperiorum regum hiſtoriam, & Mahometanæ ſuperſtitionis interpretationem continerent, quorũ Muleaſſes iacturam tulit grauiſſimè. Secundò vnguẽta & aromata odoris incomparabilis, ambram, moſcũ & zibetum, quæ plũbeis loculis & arculis eburneis aſſeruabantur, & neutiquàm vulgaris erant precij. Tertiò pigmenta & colores varij & admodùm precioſi, quos milites diſſipatos conculcârant: multùm illic lazurij, multùm cocci & laccæ Indicæ pijſſe dolebat Muleaſſes. Inuenta quoquè ſunt in arce arma & ocreæ Gallorum equitum, qui ante annos trecẽtos cum Ludouico rege Tunetum obſederant.

Barbaruſſa abit Byzãtium.

Dum hæc geruntur Tuneti, Barbaruſſa venit incolumis Hipponam, & ibì triremes quatuordecim in ſtagno demerſas celerrimè educit, ſeque egregiè munit. Interìm miſſi ex noſtris, qui eius iter impedirent, cùm parùm eſſent rei naualis periti, re infecta, ad Cæſaris exercitum redièrunt, nec ſinè magno Chriſtianorum detrimento illi ſæuiſſimo piratæ ad Algieram primò, mox ad Byzantium elabendi ingens ſpatium præbuêre. Ea res vehemẽtèr commouit Andream Auriam, ità vt non planè deſperans ſe hoſtem poſſe conſequi, Hipponam contenderit: porrò non inuento Barbarnſſà, vrbem cepit, muros deſtruxit, arci præſidium impoſuit, quam tamen Cæſar paulò poſt iuſſit funditùs euerti. Deindè Muleaſ-

Muleaſſem Cæſar regem Tunetanum pronunciat, tributum imponit annuũ falcones duos & totidẽ è Numidia velocitate conſpicuos equos, ea conditione, vt Chriſtianis amicus, Turcis hoſtis, Cæſari addictus ſit, & Hiſpanis, quos Guletæ ampliùs mille præſidij loco imponebat Cæſar, ſtipendiũ perſoluat.

Cæſar venit in Siciliam. His geſtis, Cęſar ab Africa ſoluens, cum tota claſſe Siciliam contendit. Ibì triumphali pompa exceptus, & paſsìm pecunia donatus, indè Neapolim peruenit. In ipſo itinere nunciata ei eſt mors Franciſci Sfortiæ, qui non ità pridèm Chriſtiernam Chriſtierni regis Danorum filiam duxerat. Eius mors nouos in orbe Chriſtiano, Gallis Mediolanum pertinaciſſimè repetẽtibus, tumultus & clades excitauit, hæreticis interìm mirè exultantibus, quòd non deeſſet Carolo Cæſari Chriſtianus rex, qui eum ſuis armis ab ipſorum coërcitione retardaret. Quanto ſatiùs fuerat Mediolanum vel terrę hiatu abſorptũ, ab hominum conſpectu penitùs tolli, quàm eius cauſa Chriſtianum orbem tot mala perpeti? Putant pleriq; potentes ſe inſignem ſibi comparare gloriã, ſi ius ſuum, quod tamen plerunquè vel incertũ habent, vel etiàm nullum ſe habere non ſunt neſcij, egregiè tueantur, etiamſi interìm totus debeat perturbari & perire orbis. Sed huiuſmodi ſtudijs non valdè magnam ſibi laudem parant apud cordatos & Chriſtianæ pietatis amantes. Verùm hæc Deus iuſtus iudex iudicabit, nos ad alia tranſeamus.

Sub huius anni finẽ Saxoniæ Elector ex Auſtria, vbì Ferdinandum regem conuenerat, domum proficiſcens, Pragæ appellatus eſt à legato Pontificio Petro Paulo Vergerio, qui illi Pontificis ſententiã de Concilio indicendo, itemq; de loco Concilij indica-

Legatus Põtificis agit cũ Saxone.

dicauit, ſimul etiàm de ſententia Cæſaris & Ferdinandi regis certiorem eum reddidit, quòd eis non diſpliceret Mantua, quam Pontifex Concilio deſtinâſſet. Saxo reſpondit, ſe cum ſocijs Smalcaldici fœderis deliberaturũ. Decembris die 26. ex Conuẽtu Smalcaldico reſponderunt Proteſtantes inter cętera, ſibi Mãtuam non placere, neq; perpeſſuros ipſos, vt in Cõcilio Pontifex ſua authoritate vtatur, quòd ille ſit ipſorum aduerſarius, qui dogmata ipſorum damnârit. Itaq; eum Iudicem eſſe non poſſe, ſed ex voluntate Cæſaris, regum & principum deligendos idoneos viros, qui iuxta verbum Dei cauſam cognoſcant atque definiant. Idoneos autem viros vocant hauddubiè Luterum, Melanchthonem, Bucerum, Pomeranum, & id genus alios apoſtatas monachos, quos certum erat hæreſios nomine damnatos eſſe, & vel maximè reorum perſonã ſuſtinere, atq; ideò nulla ratione poſſe ſententiam pronunciare. Atque ità Proteſtantes. Concilium quidem ſe vehementèr optare & expetere dixerunt, ſed à ſuis Concionatoribus malè perſuaſi, tale Concilium petiêrunt, quale nulla vnquàm ætas verum & legitimum eſſe putauit. Cùm verò verbum Dei alitèr Luterus, alitèr Zuinglius, alitèr Anabaptiſtæ, alitèr Zuencfeldius, alitèr Seruetus exponant, quis vnquàm ſanę mentis ex ſola verbi Dei litera, non adhibita Catholicę Eccleſiæ interpretatione, aliquid certi in Concilio ſtatui poſſe credat? Ità his tergiuerſationibus nouorũ Euangeliſtarum ſiue dogmatiſtarum id apud Proteſtantes Magiſtratus effectum eſt, vt Conciliũ nullum admittere velint, cui Pontifex ab om̃i antiquitate recepto more præſideat, & ipſam quoquè Synodum Tridentinam, cui grauiſſimi & longè doctiſſimi viri interfuêre, non magnipendant. Sed ab-

Conciliũ nõ recipiunt Euangelici.

ſit, vt Eccleſia Dei alium habendorum Conciliorũ modum à Sectarijs accipiat, quàm ipſi traditus eſt ab Apoſtolis & Apoſtolorum ſucceſſoribus. Quòd ſi verò ex Sectariorum ſententia mutanda eſt Synodorum habẽdarum ratio, iam facilè quidlibet obtinere illi poterũt, ſed ità tamẽ, vt aliud ſtatuat Synodus Luterana, aliud Zuingliana, aliud Anabaptiſtica, aliud alia nupèr natorum ſchiſmatum. Porrò in hoc Smalcaldico Proteſtantium Conuentu fuit etiàm Galliæ regis legatus. Rex ille Germanorũ Principum captauit gratiam, vtpotè qui iam bellum in Italia gerere decreuiſſet: atque interìm nihilo minùs in regno ſuo ſeueriſſima ſumpſit ſupplicia de nouorum dogmatum aſſertoribus vel ſectatoribus. Itaque quòd Luteranorum Principum captauit beneuolentiam, ſuî aduersùs Cęſarem communiendi cauſa id fecit, non quòd illorum religionem probaret: & rursùs Luterani in eius ſe amicitiam eadem omninò ex cauſa inſinuabant, alioquì propter diuerſam religionem non magnoperè addicti Gallis. Timebant enim vtrique Cæſaris potentiam, atque ideò modis omnibus communire ſe ſtudebant.

Gallus captat amicitiam Germanorum.

Hoc tempore Zuingliani Tigurini offenſi ſcriptis quibuſdam Luteri & complicum eius, præſertìm quòd ſcripſiſſet Luterus Oecolampadiũ ſubitò à diabolo præfocatum expiràſſe, ſynodum Tiguri conuocãt ſexta Auguſti miniſtrorum Euangelij ſui ex vrbe & agro Tigurino, vbì definitum eſt, Apologiam Latinè & Germanicè edendam contra Luteri & gregis eius calumnias. Sed hòc tam egregij conuentûs decretum vnus Vuolfgangus Capito Argẽtoratenſis eccleſiaſtes Zuinglianus impediuit ad tẽpus non longum. Interìm Luterus 5. Octobris ſcribit

Synodus Zuinglianorũ Tiguri.

bit miniſtris Argentinēſibus,ſe non alieno eſſe animo à concordia:itaque hortatur vt ſynodum indícant,in qua de illa tractetur. Mira res. Nolunt iſti Romano Pontifici licere conuocare Synodum, & interim ipſi tam multas cogunt ſynodos authoritate prorsùs nulla.Iſtas impoſturas indoctum vulgus non aduertit, Principes alijs occupati,non ſatis conſiderant,& ità impunè faciunt noui dogmatiſtę quicquid libet.Conuenerunt igitur Arouiæ, quod eſt oppidum ditionis Bernenſium, quinque Euágelij Zuinghani prędicatores,qui tutiſſimam aliquam formam conſcriberent concordiæ cum Lutero ineundæ. O miſeram Germaniam, quæ non videt, quid ſub prętextu Euangelij moliātur horum temporum pſeudeuangeliſtæ. Si à DEO miſſi ſunt, vt iactitant,cur non idem docent? cur tam atrocitèr inter ſe digladiantur? An non meritò pereunt,qui tales duces ſequuntur? *Synod⁹ alia Arouiæ.*

Hoc quoquè anno & apud Cæſarem & Ferdinādum regem impensè laborarunt Proteſtantes,vt fas non eſſet Cameræ Iudicibus tueri cauſam Catholicorum,quibus ipſorum facultates eſſent ſub religionis prætextu ereptę. Id quidem certè durum fuit, & nō multùm à barbara feritate alienum, monaſteriorum & Cleri bona diripere, nec tamē patére miſeris perfugium ad Imperij Iudices,quorum authoritate poſſent ius ſuum obtinere.Quid verò faceret vel Cęſar,vel Ferdinandus, cùm & Gallus minimè quieſcendum ſibi putaret,& Proteſtantes iam vſq;adeò viribus creuiſſent, vt ſi quid minùs impetráſſent,facilè vi extorquere poſſe viderentur? Interim valdè quiritabantur Euangelici, ſi quid à Cameræ Iudicibus contra ipſos hoc nomine decretum fuiſſet, & tamen ferre nolebant, vt de ſuis iniurijs *Proteſtātes volunt ſilere Camerā.*

quererentur Eccleſiaſtici, vel res ſuas repeterent. Atque hæc quidem & id genus alia vocantur purũ Euangelium, pura doctrina, purum verbum Dei. Sic olìm Iulianus apoſtata fertur dixiſſe cuidam locupleti Chriſtiano, Chriſtus veſter in Euangelio præcipit, vt relinquatis omnia. Da ergò mihi facultates tuas conuenientèr Chriſti Euangelio. Sed nõ præ-

Matth.19. cepit Euangelium, ait Chriſtianus, vt diuitibus, ſed vt pauperibus res noſtras largiamnr. Porrò Luteri Euangelium nõ hortatur, vt tua relinquas, ſed permittit etiàm, immò & pręcipit, vt aliena tibi vſurpes. O prodigioſam rerum omnium in deterius mutationem. Olim Germani Principes, Auguſti Cæſares celeberrima paſsìm in Germania Collegia, Epiſcopatus, Cœnobia fundârunt, & ampliſſimis reditibus donârunt: hodiè ea multis locis vaſtata, diruta, diſſipata cernuntur: nec tamen licet extrema calamitate affectis, ius ſuum proſequi.

Hoc anno Bsuxellis nubit Dorothea Chriſtierni Danorum regis filia Friderico Principi Palatino, q hoc nomine quandoquè ius ſibi vendicauit in Daniæ regnõ. quod tamen, Cęſare multis bellis implicito, non eſt ſatìs proſecutus. Et Cæſar quidem, ſi non defuiſſet opportunitas, videbatur Friderico in eius regni iure repetendo opem laturus.

Facinus atrox. Eodem anno in Ducatu Vuirtenbergenſi caupo quidam hoſpitibus carnes porci, rabidi canis morſu infeſtati, edẽdas propoſuit parùm hoſpitalitèr. Vbì homines ei9 rei ignari carnes comederũt, mox verſi in rabiem, mutuis ſe morſibus lacerârunt.

Gallus petit Mediolanẽſem principatum. Hoc ipſo anno è rebus humanis ablato Frãciſco Sfortia, Gallorum rex à Cæſare petijt ſibi concedi Mediolanenſe Imperium. Verùm Cæſar non ignarus, quantùm ex ea ditione ipſe commodi haberet;

tum

tum etiàm non immeritò veritus, nè opulentiſſima Italiæ parte potentiſſimo Galliæ regi permiſſa, ille non contentus eo imperio, etiàm aliena, ſua pręſertìm regna mox inuaderet, quod ſuperiores Galliæ reges feciſſe meminerat, nullis precibus adduci potuit, vt Mediolanenſem principatum Gallo concederet. Ea res nouas rerum perturbationes peperit, vt iam ſuprà attigimus. Porrò nè Franciſcus rex in Cæſarem primus arma vertiſſe videretur, Sabaudiæ principem auunculum ſuum ſibi inuadendum ſtatuit, vt eius ditionibus in poteſtatem redactis, expeditum in Italiam iter haberet. Porrò eius principis coniunx vxoris Cęſaris germana ſoror erat. Eius belli cauſam hanc prætexebat Gallus, quòd Sabaudus nollet ipſi Niceam Prouinciæ vrbem, perſoluta pecunia, qua olìm à Gallis oppignorata fuerat, reſtituere.

Anno igitur 1536. ineũte vere aut circitèr, magnis copijs Sabaudi Principis ditionem Galli inuadunt, multaque loca Duci deſtituto ab omnibus eripiũt, & niſi Antonius Læua Cæſaris Dux egregius valida manu eis occurriſſet, Vercellas, quas obſidione premebant, & multa alia miſero principi facilè eripuiſſent. Et nè quid illi ad ſummam calamitatem deeſſet, etiàm Bernates Heluetij ad Lemanum vſque lacum quæ illius erant, vi abſtulerunt. Cauſa hæc erat: Geneuenſes Zuinglianũ dogma cõplexi erant. Eſt autem Geneua ferè in medio regionis Sabaudicæ. Princeps igitur, tum Zuingliani dogmatis profligandi cauſa, tum alijs rationibus permotus, Geneuam obſidet. Geneuenſes ſociorum Bernatum fidem & opem implorant. Illi nolentes ſocios negligere, bellum Sabaudo faciunt, multaque illi auferunt. Ità & à Gallis & ab Heluetijs oppugnatus, ad

Galli inuadunt Allobroges.

Itemq; Bernates.

Cæſarem confugit,qui tum ex Africana victoria reuerſus,vbiquè in Italia ſummo omnium ſtudio & maxima pompa excipiebatur. Neapoli quidē amœniſſima in vrbe hyemabat, vbi tum filiam notham Alexandro Medici celebratis nuptijs in matrimonio collocauit,eximia cum laude veræ ac integerrimæ probitatis,quòd fidem Clementi Pontifici datam,licèt is iampridèm exceſſiſſet è viuis, inuiolatā ſeruaret,nihil permotus quorundam Florentinorū patriciorum precibus,qui ei quotannis grādem auri ſummam offerrent, ſi repudiato Alexandro, priſtinam ciuitati libertatem reſtitueret.

Nuptiæ principis Florētini.

Hippolytus Medices adſpirat ad principatū.

Sub id tempus Hippolytus Medices,qui Alexandri erat frater patruelis,quorundam adulationibus deprauatus,licèt ampliſſimo eſſet Cardinalatûs titulo, opulentiſque ſacerdotijs, multiſq; opibus inſignis, adſpirare cœpit ad Hetruriæ principatum, eiuſque obtinendi cauſa necem Alexandro molitus eſt:ea in re vſus fertur opera cuiuſdam magni viri. Sed Alexander inſidias depræhendit,ſcripſitq; Paulo Pontifici,qui ex Hippolyti familia quendam eius facinoris conſcium compræhendi iuſſit. Ea re territus Hippolytus, ex vrbe exceſſit: deindè ad animum rediens, tam immanis ſceleris ductus pœnitentia,cum Alexādro in pacem redire ſtuduit. Itaq; Cæſarem,qui tum in Africa erat, adire omninò voluit,ſed à Prorege Siciliæ negata ipſi naue, in quodam oppidò agri Fundani conſilij inops ſubſtitit, ibiq́ue febre peſtilenti correptus ſexto die obijt,iuuenis longè omnium elegantiſſimus,rebuſq; omnibus florentiſſimus:ſcilicet vt inſani mortales diſcāt nullis neque corporis & ætatis viribus, neque quātunlibèt ampliſſimis opibus fidere, neque vitæ huius voluptatibus,ſed vni viuo & vero Deo totos ſe-

Idem miſerè perit.

ſe

ſe dédere, cùm in hac vita tam ſint incerta & caduca omnia, vt ne punctó quidem temporis certa nobis ſit huius lucis vſura. Porrò Cæſar cùm eſſet Neapoli, certo nuncio didicit Barbaruſſam claſſe apud Algieram reparata, Byzantium abeuntem, & in itinere apud Mangonis portum Chriſtiana vexilla præferentem, Mangonianos omnes in miſeram ſeruitutẽ in Africam captiuos abduxiſſe. Dolebat illi immani piratæ, quòd tanta clade affectus fuerat expugnato Tuneto, noluitque Chriſtianis id omninò impunè cedere.

Intereà Cæſar multa vſus prudentia, cum Venetis fœdus percuſſit. Vt eam in rem Veneti propenſioribus animis conſentirent, nõ parùm in cauſa fuit, quòd ſperarent Cæſarem principatum Mediolanẽſem alicui traditurum. Nam neque Cæſarem, neque Gallum æquo ferebant animo tam opulenta Italiæ ditione potiri, ſed infirmiorem volebant, cuius vires & potentia ipſis neutiquàm formidoloſa foret. Deindè Cæſar per Ferdinandum fratrem & amicos principes in Germania militem conſcripſit. Interìm verò Nonis Aprilibus Romam venit, ingenti triumpho exceptus tum à Clero, tum à populo. *Fœdus Cæſaris cũ Venetis.*

In Cœna Domini lauit pedes duodecim pauperum ſingulari pietatis affectu, & non mediocri admiratione eorum, qui huic ſpectaculo intererant. Lotos verò egregijs donatos muneribus à ſe dimiſit. Fuit in illo Principe, vt antè diximus, modeſtia & humilitas incredibilis, amica & grata præpotenti Deo, qui ſuperbis reſiſtit, & humilibus dat gratiam. Quatriduo autẽ Romę moratus, pridiè quàm indè abſcederet, grauiſſima & ardenti oratione regẽ Frãciſcum, circunſtante Pontifice & Cardinalibus, multorumq; principũ Legatis, perſtrinxit, quòd fœdus *Cæſaris præclarum facinus.* *Iacob. 4.* *1. Petr. 5.* *Oratio Cæſaris.*

abrupiſſet, & totum ferè terrarum orbem contra ſe concitâſſet. Demùm is exitus orationis fuit, vt ſe paratum diceret cum Franciſco ſingulari certamine de ditionum iure contendere, vt reliquo Chriſtiano ſanguini parceretur. Erat tum commotus Cęſar calamitate Caroli Sabaudiæ principis, nec Iohannẽ Lotharingiæ Cardinalem, qui à Franciſco pacis cõciliãdæ cauſa ad eũ miſſus apud Senas poſteà ipſum conuenit, admittere voluit, totus iam ad bellum regi inferendum intentus. Pontifex verò Cæſarem complexus, orauit vtì nè vel nõ iniquo dolori plùs tribueret, quàm Clementiæ & pietati. Cæſar deindè reiectis Galli legatis, Senas proficiſcitur, honorificentiſſimè à Senenſibus exceptus, oblatis vrbis clauibus cum hymnis ad ædem ſummam deducitur. Pòſt Florentiam abit, & Alexandri generi ſummo ſtudio colitur: quem hortatus eſt, vt ab inſidijs ſibi caueret, non ignarus quòd ea in vrbe principem ageret, quæ omnis iugi impatiens, immodica cupiditate ad libertatem ſempèr adſpirâſſet. Atque vtinàm Alexander ijs monitis diligentèr obtemperâſſet, quæ à grauiſſimo & experientiſſimo Imperatore non temerè illi promebantur, non tam horrendum vitæ ſuæ exitum habuiſſet. Sed de hoc ſuo loco.

Cæſar venit Senas.

Florentiam.

Lucam.

Cęſar deindè apud Lucenſes quoquè triduo moratus, maximum eius vrbis ſtudium, propenſionem, liberalitatem eſt expertus. Poſteà ad Antonium Lęuam peruenit, qui parùm tempeſtiuo conſilio, diuerſum hortantibus Daualo Vaſtio & Ferdinando Gonzaga, Cæſarem impulit, vt in Prouincia Gallo bellum inferret. Egerat iam Antonius cum quibuſdam, vt Maſſiliam Cæſaris exercitui proderent, ſed ea res ſucceſſum non habuit, Deniquè eò tãdèm res

redijt,

redijt, vt ex inſperatò ſuperuenientibus Heluetiorum viginti millibus ad Franciſcum regem, & iam morbo caſtra Cæſaris vehementèr affligente, Cęſar reinfecta Genuam redierit: interìm in Gallijs mortem oppetente Antonio Læua. Atque eodem tempore exercitus, què Maria Cæſaris ſoror, virilis animi fœmina, in Belgis conſcriptum duce Henrico Naſſauio ad Peronam Gallorum vrbem duxerat, in Belgas reuerſus eſt. Magnus quidem Pariſienſes timor inuaſerat, tantis copijs in Gallias penetrantibus, adeò vt iam vrbi muniendæ incumberent. Intereà verò nouo in Italia conſcripto milite, Gallus Genuam occupare mirabili aſtutia nititur: ſed is conatus fruſtrà fuit. Porrò Paulus Pontifex miſſis tum ad Cæſarē, tum ad Franciſcum regem Legatis è cœtu Cardinalium, ad pacē hortatus eſt, & licèt id non impetrârit, ſpecimen tamē eximię pietatis de ſe prębuit, functus optimi Pontificis officio. *Cæſar fruſtrà tentat Maſſiliam.*

Dum ità in Gallijs bella feruent, Franciſcus Delphinus Gallię regis primogenitus incredibili totius regni dolore ex hac luce morbo ſubitario ſubtractus eſt. Erat is quoquè iuuenis annos natꝰ octodecim, eximijs præditus ornamentis, in ipſo ætatis & fortunæ arridentis flore poſitus: tam inopinato caſu admonens mortales omnes conditionis ſuæ, vt eius ſempèr memores, quemadmodùm ſapiētiſſimè hortatur D. Auguſtinus, omnem diem, ſupremum putent vitæ ſuæ diem, & ſic Deo placitos mores ad extremum vſque perducant diem. Sed hęc quis perſuadeat hominibus? Erant qui dicerent, veneno interijſſe præſtantiſſimum iuuenē, & eo nomine quidam Sebaſtianus Montecuculus in quæſtionem raptus, cùm ſe id crimen doloris impatiens admiſiſſe fateretur, ab equis in diuerſa nitentibus diſcerptus *Delphinus excedit è viuis.*

 perijt.

perijt. Verùm is præcipiti ſuſpicione appetitus, victus doloribus, vt alij volunt, crimen à quo erat alienus, ità faſſus eſt, vt Antonium Læuam & Ferdinandum Gonzagam eius ſceleris authores diceret. At illi viri egregij deteſtabile facinus à ſe depulerunt, nullis pſertìm veneni indicijs in extincti corpore exiſtentibus, & affirmantibus pleriſq; ex pilæ ludo immodico æſtuantem, ac ſudore diffluentem Delphinum, nimìs auidè aquam potâſſe, eaq; re ſibi mortem conciuiſſe, obruto natiuo calore.

Conuentus Vuittẽbergenſis. Hoc anno cùm peſſimè audirẽt Luterani & Zuingliani concionatores ob dogmatum diſcordiam, rursùs quandam inter ſe concordiam ſarcire conati ſunt, idq; in Synodo Vuittenbergenſi in ædibus Patriarchæ & Euãgeliſtę Luteri. Sed cùm veriſſimè dicat Sapiens, Inter ſuperbos ſempèr ſunt iurgia: concordia illa ſimulata fuit, non ſyncera. *Prou.13.* Nec potuit ſuum habere effectum, ꝙ propter aliorũ abſentiam & abſque magiſtratuum ſuorum conſenſu nihil ſtatuere auſi fuêre: ſed nec ipſa quidem illius egregij conuentûs acta in lucẽ edere ſunt auſi, tametſi ſcripta erant. Fuit ille ſyncretiſmus quidã, qualis olìm inter Cretenſes, qui cùm perpetuò inteſtinis ac mutuis ſe bellis infeſtarent, vbì ab hoſtibus imminebat bellum, quandam inter ſe pacẽ conciliabant, vt iunctis viribus faciliùs hoſtes propulſarent. *Cretenſium mos.* Ità etiàm Zuingliani cum Luteranis quandam ſimulabant pacem, vt ſignis infeſtioribus in Chriſti Catholicam Eccleſiam paritèr inueherentur. Atq; in eo quidem inter ipſos conuenit, panem & vinũ minimè tranſſubſtantiari, vtq; eo nomine Catholicos, qui diuerſum docent, atrociſſimè idololatriæ inſimularent. Sed Eccleſia Dei hęreticorum calumnias irridens, in Euchariſtia Chriſtum viuum & verum Deum adorat

rat cum omni antiquitate: & Chriſto ipſo dicente, Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus, ijs verbis certiſſimam fidem adhibet, ſciens non eſſe impoſſibile apud Deum omne verbũ. In hoc enim tremendo Sacramento oportet omnia humani ingenij argumenta procùl abſcedere, & vel maximè fidem exerceri, quæ tanto eſt maioris meriti apud Deum, quanto minùs rationibus fulcitur. *Matth. 26. Lucæ 1.*

Hoc anno multas Synodos habuêre Zuingliani, quatuor Baſileæ, vnam Tiguri, & generalem quandam apud Bernates, cui interfuerũt ex pagis & vrbibus coacti 300. parochi, minùs quatuor, fortaſsìs pleriq; deſertores monachi. Non dubiũ quin iſtarũ Synodorum decretis plùs tributũ ſit ab hominibus miſerè ſeductis, quàm vel Tridentinæ, quę tot habuit prꝍſtantiſſimos viros, vel cuiuis alteri à Catholicis habitæ. Fuit etiàm alia quædam Synodus Heluetiorum Zuinglianorum Arouię, in qua decretum eſt, neminem ex miniſtris Heluetícarũ Eccleſiarum mittendum ad Synodum generalem Euangelicorũm, quę ad 14. Maij diem indicta erat Iſenaci, quod eſt Thuringiæ oppidum, ſed poſteà Vuittenbergæ, vt iam diximus, celebrata eſt. Hanc Synodũ videtur indixiſſe Luterus, & eo nomine recuſâſſe Heluetios miniſtros eò accedere. Mirabilitèr laborauit verſipellis Bucerus, vt qualiſcunq; poſſet in ſpeciem cõflari concordia, ſed quibus nõ aderat ſpiritus Chriſti, qui vnius Catholicæ Eccleſię & Doctor & moderator eſt, à qua ſe ſeparant ſectarij omnes, nõ mirum eſt certam inter illos concordiam iniri nõ potuiſſe. Atq; vtinàm ſoli concionatores inter ſe mutuis arſiſſent diſſidijs, & non etiàm miſerrimam plebem in tam varias casq; pugnantiſſimas opiniones & ſectas diſtraxiſſent, Nullis Buceri quãtũuis verſu- *Crebra Synodi Zuinglianorum.*

ſutis declarationibus & machinationibus Heluetij Zuingliani eò permoueri potuerunt, vt Luteri ſententiæ aut Buceranis figmentis ſubſcriberent. Nitebatur eñ Bucerus illis perſuadere, nullam in rebus ipſis, ſed tantùm in verbis ineſſe diſcordiam: quaſi non è diametro pugnent inter ſe, Chriſtus eſt ſubſtantialitèr præſens in Euchariſtia, & Chriſtus non eſt illic præſens ſubſtantialitèr. Ità inanes fuêre Bucerani conatus, qui vir, vt antè dixi, nõ magnoperè curâſſe videtur, vtrùm huic an illi ſententiæ accederetur, licèt miram præ ſe ferret in verbis & ſcriptis religionem: qua re permultis impoſuit, qui hominis vafriciem non aduerterunt.

Buceri verſutia.

Eodem tempore Ioachimus Vadianus Sangallenſis Conſul, inſignis Sacramentarius, ſcripſit ſex libros Aphoriſmorum de cõſideratione Euchariſtiæ, quibus apertè docet, quàm non conueniat Zuinglianis cum Lutero. Faceſſant ergò qui dicunt, pacem inrer iſtos vnquàm ſynceram cõciliatam. Diſſentiunt acerbiſſimè in hunc vſque diem, & in dies è ſuis ſcholis nouorum dogmatum monſtroſos & abominandos producunt architectos, qui ſimplex & incautum vulgus miſerabilitèr perdunt.

Eraſmi mors.

Eodem anno mortuus eſt Baſileæ Eraſmus Roterodamus, vir certè excellenti doctrina, ſed qui in pleriſque ſcriptis ſuis non minimam præbuerit Lutero & alijs perditis ac ſeditioſis hominibus tumultús in religione concitandi occaſionẽ. Extant libri eius, quibus id poteſt euidentiſſimè doceri. Et ipſe certè in Epiſtola ad Albertum Pium Carporũ principem ingenuè fatetur, quædam à ſe facta ſcriptaq́;, quæ nec facturus erat nec ſcripturus, ſi hoc ſeculum exoriturum diuinare potuiſſet. Sed interìm in Colloquijs, vbì multa ſunt ab eo nõ ſolùm incautè, ſed

etiàm

etiàm perniciosè ſcripta, nihil ferè correxiſſe videtur. Quid autem neceſsè eſt imperitæ iuuentuti tam crebrò inculcare ea, vndè nihil diſcat aliud, quàm Eccleſiæ cõſtitutiones, cæremonias, inſtituta vel cõtemnere, vel in dubium vocare? Nõ dicam quàm ex pfeſſo ferè perſequatur monaſticos Ordines, quàm paſsìm omnibus ridendos propinet Theologos: hoc vnum in confeſſo eſt, multa eum ſcripſiſſe, quæ præſtaret nunquàm in hominum veniſſe manus. Quàm ſæpè pueriliter hallucinatus ſit in Cenſuris ſuis, Auguſtini & Hyeronymi præſertìm operibus præfixis, facilè demonſtrari poſſit, ſi res poſtularet. Eſt quædam in Hieronymi Tomis Epiſtola, eam negat eſſe Hieronymi, ſed vel Tertulliani eam eſſe ait, vel alicuius vetuſtioris: & tamen in eadẽ Epiſtola fit mentio D. Ambroſij Mediolanenſis Epiſcopi, & ab ipſo repertorum corporum Geruaſij & Protaſij martyrum. In Auguſtino opus 50. Homiliarũ libentèr tribuit ipſi Auguſtino: alibì quandam ex ijs ſeparatìm in ijſdem Auguſtini Tomis excuſam Homiliam negat eſſe Auguſtini. Nec mirum, errare eum plerunquè, dum nimiùm ſuo iudicio tribuit, & omnia ex ſtylo vult colligere, qui ſanè apud Auguſtinum admodùm varius eſt, dum plerunquè ad vulgi captum ſeſe accommodat, cui tanquàm Epiſcopus debuit paſtoralem curã impendere. Non fuit illis ſanctiſſimis Patribus tanta cura expoliendæ dictionis, quin pro captu illorum, quibus vel ſcriberent vel loquerentur, ſuam quoquè orationem libentèr interdùm deijcerent: id quod D. Hieronymus de ſeipſo quodam loco apertè fatetur. Quantum eius ſcripta nocuerint monaſticis Ordinibus, immo veriùs monaſticę vitę contemptoribus, quales ex eius libris multi euasêre, vt verendũ eſt, nihil attinet dicere, nè videar

Cenſura Eraſmi quales.

dear odio potiùs quàm veritate ad hæc ſcribenda impelli. Conſulit certè, nè quis ante annum 28. monaſticæ vitæ genus aliquod amplectatur, multaque adfert, quæ poſſint iuuentutē non mediocritèr à vita monaſtica abſterrere. Vbì in monaſterijs omnis diſciplina monaſtica iacet, & planè diſſolutè viuitur, meritò non debent ea peti. Vbì autem religiosè viuitur, quid (oro) neceſsè eſt abſterrere homines, nè eò ſe conferant ante annum ætatis 28? Scilicet vbì iam planè vitijs aſſueuerint, vel etiàm matrimonium contraxerint, quod plerunquè ante eam ætatem fieri videmus, tum cœnobium petent. Nos verò cū tota Dei Eccleſia conſtantèr aſſeueramus, cœnobia eſſe ſaluberrimè inſtituta, & eos ſuę ſaluti vel maximè cōſulere, qui in tenera ætate, cùm iam ſunt rationis compotes, ad ea ſe cōferunt, Deo illic perpetuò non inuiti, ſed ſua ſponte libentèr & alacritèr ſeruituri, quandò præſertìm tot ſunt hodiè inter homines praua exempla, quibus tenera ætas ad horrenda plerunquè ſcelera & flagitia prouocatur. Quòd ſi Eraſmus poſito monachi habitu mâluit in hominū frequentia degere, nō abſq; multorū graui offendiculo: nos cum beatiſſimis Patribus, Baſilio, Gregorio Nazianzeno, Hieronymo, Gregorio Romano & innumeris alijs, hominum turbas tanquàm periculoſas fugere mâlumus, aut certè, ſi inſtitutum monaſticum id poſcat, vt inter homines verſandum ſit, alieno potiùs quàm noſtro arbitratu viuere, cùm nulla ſit peior libertas, quàm cùm ſic licet viuere vt libet. Quæ quidem omnia idcircò dixerim, vtì nè quis nimiùm tribuat Eraſmi ſcriptis pleriſque, ſed meminerit hominem eum fuiſſe, & qui non ſemèl lapſus ſit, ſicut paulatìm res ipſa euidētiùs & docet, & docebit. Hæretici vbì ꝓ ipſis facere videt̄, libentèr

Cœnobia petenda.

tèr cũ amplectuntur, aliâs cõtemnunt. Atq; vtinàm res theologicas aut nunq̃ attigiſſet, aut religioſiùs & modeſtiùs tractâſſet. Ipſe quidẽ fatetur in memorata ad Piũ Epiſtola, ſe primũ omniũ ſubodoratum fuiſſe, ambitione corruptũ Luteri animum: ſed vtinàm tam ſe prębuiſſet ſtrenuum in oppugnãdo Lutero, quàm res ipſa flagitabat. Sed de his plùs ſatìs.

Eodem anno Henricus Anglorum rex Annam Boleniam, quã repudiata Catharina regina ſibi copulàrat, palàm capite plecti iuſſit, atque altero pòſt die Ianam Semeriam virginem ſibi coniugẽ accipit. Perſuaſerat quidã ex Anglię ꝓceribus, vt antè diximus, Henrico regi iure eum repudiare Catharinam, quę fuiſſet Arturi fratris eius vxor. Verùm Arturus quatuordecim annorũ puer Catharinam vt acceperat virginem, ità quoquè ea ætate mortuus virginẽ reliquit, quod Henricus ipſe tum Cæſari, tum alijs confeſſus fuit. Et iſthuc quidem inter alia grauitèr in ſcripto quodã ſuo obijcit Henrico Reginaldus Polus Cardinalis, ex regio Anglorum ſtemmate ortus, vir doctiſſimus atq; integerrimus, quẽ virum incredibili impudentia (vt hoc obitèr Lectorẽ admoneam) non vno loco nugator ille Sleidanus ſcelerate traducit, tanquàm is Luteri inſano dogmati fauerit, cùm illo viro nihil fuerit grauius, & in Catholica religione cõſtantius, cuius etiàm cauſa putatur poſteà in regno Anglię veneno ſublatus. Cur aũt Henricus Rex Boleniã trucidârit, hęc cauſa fuit: Sentiens Bolenia nullam ſe ex rege maſculam poſſe prolẽ cõcipere, quod dictu quoq; nefas eſt, germanum fratrẽ ſuum Georgiũ ad inceſtum cõcubitum ꝓuocauit, ſcilicèt nè quis omninò ſuſpicari de adulterino conceptu poſſet. Atquì nec ſic voto potíta ſuo, fruſtraque fratris experta complexus, procax mu-

Anna Bolenia ſupplicio afficitur.

Sleidani calumnia.

mulier Norreſium, Veſtenium, & Breertonū equites ex aula illuſtres, vt ſecum concumbant, inuitat, deniquè etiàm Marco artis Muſicę magiſtro ſe proſtituit. Accidit deindè, vt ancillā cum amico ludentem ſeueriùs caſtigaret. Id illa indignè ferens, om̃ia defert ad regem. Is quæſtione de ſupradictis habita, iubet eos interfici, prolata etiàm mortis ſententia in Boleniam à Iudicibus, inter quos ſuum quoquè tulit ſuffragium Thomas Bolenius Annæ parens.

Victoriæ Luſitani regis. Hoc anno potentiſſimus idemque Chriſtianiſſimus Luſitaniæ rex Iohānes, inſigni potít⁹ eſt victoria apud Indos, in poteſtatem redacta Cambaia vrbe inprimìs inſigni potentia atq; opulentia, & omnis generis frumēti copia. Conſtruxit illic idem rex arcem munitiſſimam, & paulatìm mirum in modum in illis barbaris regionibus ꝓpagata eſt fides Chriſti, dum interìm in Europa aliæ ſuper alias hæreſes exiſtunt, quas miſeri homines pro verbo Dei cupidè amplectuntur.

Indicitur Concilium. Paulus 3. Romanus Pontifex, ſolicitante etiàm piiſſimo Carolo Cæſare, volens perturbatæ Eccleſiæ mederi, hoc anno Cōciliū Oecumenicū apud Mantuam celebrem Italię vrbem indixit. Verùm is locus non placuit Germanis Proteſtantibus. Allegabant multa pericula, quæ tamen longè iuſtiùs alleganti Pontifici cedere nolebant, incitati à verſutis cōcionatoribus, qui Pontificem in ſummum odium & cōtemptum adducere non ceſſabant.

Aetnæ incendium. Anno 1537. menſe Aprili Aetna mons Siciliæ, materia plenus ſulphurea, quam humida gignunt nutrimenta, ingentem ignis maſſam euomuit, quæ nō repentinò, ſed paſsìm decidēs, colles, nemora, ſaxa, rupes, pagosq; duos (nam multos ille mons pagos complectitur) flammis vaſtauit, arbores, homines &

pe-

pecora magnis affecit cladibus. Eius montis ignis ſulphureus interdiù obſcurum & ſubnigrum, noctibus verò prorsùs horrendũ ſe ſpectâtibus oſtendit. Ratio naturalis terribilis ignis huius, à Philoſophis eiuſmodi adfertur, quòd Sicilia intrinſecùs in ipſis viſcerib⁹ ſit planè cauernoſa & referta ſulphure, alumine, igne, aqua, & id genus rebus alijs ignem fouentibus. Porrò ignis non poteſt eſſe ſinè reſpiraculo, ſed vbiquè ſeſe exerit. Indè fit, vt in Sicilia nõ paucæ reperiantur admodùm calidæ thermæ. Cæterùm ignis in cauernas ſeſe proripiens, flammam excitat, quæ forâs erumpere cupiẽs, fumum & igneos vomit globos, multisq; locis ſuos quærit caminos, per quos reſpiret. Nonnunquàm verò in ipſis terræ viſceribus tanta eſt ignis violentia, vt vnà cum globis igneis vel flammis etiàm lapides exuſtos & arenam eijciat. Trogus libr. 4. ſic ſcribit de hoc monte: Sicilia terra eſt cauernoſa & fiſtuloſa: quo fit, vt ventorum flatibus pateat, vndè ignis cõcipitur. Intrinſecùs ſulphur habet & bitumen: vbì ventus per ſpiramenta cauernarum incubuit, diù luctatus concipit ignem. Sic Aetnæ durat incendium. Motus ergò ventorum, cauſa incendij eſt. Strabo ſcribit ſe in eius montis cacumine fuiſſe, & oĩa diligentiſſimè luſtrâſſe. Feruntur in ſummo vertice mirabiles eſſe mutationes, interdùm erumpẽte igneo flumine, aliquãdò vel flamma, vel obſcuro fumo. Id verò ſummam habet admirationem, quòd illius ignis calor neq; vllo frigore temperari, neque frigus depellere poteſt. Noſtro æuo nihil ferè prẹter obſcurum vaporẽ ex eo monte erumpere viſum eſt, vſq; ad hunc 1537. annum, quo ignẽ ſupradictum euomuit. Veriſimile eſt, quicquid dicát Philoſophi, ijs in locis quædam eſſe Tartari oſtia, aut loca puniendis anima-

De Aetna Trogi ſententia.

Nota mirũ quiddam.

bus deſtinata: quemadmodùm etiàm in Iſlandia inſula, quæ in Oceano ſita, æſtiuo ſolſtitio noctẽ nullam, brumali nullũ diem habet, mons eſt Occidentem versùs, Hecla dictus, à quo non longè abſunt fodinæ ſulphuris, quod indè copioſiſſimè plenis nauibus euehitur. Mons ille cùm furit, haud ſecùs atquè horrenda tonitrua inſonat, proijcit ingentia ſaxa, ſulphur euomit, cineribus egeſtis terram circuncircà tam longè operit, vt ad viceſimum lapidem vel milliare coli non poſſit. Sunt ibì multæ voragines, ità cineribus opertæ, vt vix euitari poſſint ab illis, qui vt eius incendij naturam explorent, propiùs montem accedunt, è quibus plerique viuì à voraginibus abſorbentur. Emergit illic ignis quidam, qui aquam abſumit, ſtuppam non abſumit. Viſuntur illic mortuorum ſpiritus, qui in nota ſpecie offerunt ſe familiaribus colloquijs hominum, idq; adeò, vt adhùc viuere putentur ab illis qui eos neſciunt vel ſubmerſiõe, vel alia violenta morte perijſſe. (Nàm tales præcipuè appárent.) Cùm autem orant eos amici vel noti, vt domum redeant, dicunt cum ingenti gemitu ſe petere montem Heclam, ilicoque diſpárent. Voluit autem omnipotens Deus eiuſmodi in terris extare loca terribilia, vt certiùs nôrint mortales, quæ pœnæ maneant impios poſt hanc vitam, & ſic diſcant timere Deum, vt poſſint æternos ignes euadere.

Hecla mons in Iſlandia.

Mirum.

Huius anni menſe Ianuario accidit crudeliſſimum facinus, quod poteſt multos non mediocritèr ad agendam ſalutis ſuæ tum temporariæ, tum æternæ curam extimulare: viros præſertìm principes, quì nunquàm ſatìs poſſunt eſſe circunſpecti ob multorum inſidias: quas tamen faciliùs euadent, ſi Deum vita innocentèr tranſigẽda ſibi propitium reddant.

Fuit

Fuit Florentię dux & princeps Alexander Medices, Cæſaris potentiſſimi gener, iuuenis robuſto ac vegeto corpore, vigintiſex aut circitèr annorum, qui etiàm iure dicendo ciuibus æquum & moderatum ſe prębe ret. Verùm in tanta rerum affluentia, iuuentutis accedéte feruore, admodùm in Venerem procliuis fuit, ità vt coniugis toro contentus non eſſet, parùm interìm habita tum dignitatis, tum valetudinis, tum ſalutis ſuæ cura. In eius intimam familiaritaté ſe mira vafricie inſinuauit Laurentius Medices, ex Mediceis omnibus illi ſanguine maximè propinquus, cui incautus princeps tantum tribuit, quãtum vix vlli alij. Is verò cùm Alexander eſſet Neapoli, vbì tum quoquè erant exules Florentini, incredibili perfidia & Alexandrum ferè quotidiè apud exules ſe iactitabat è medio ablaturũ, ore maledicétiſſimo crebrò in illũ inuectus, & rursùs exulũ conſilia ad Alexandrum ilicò deferebat. Quod cùm exules perſenſiſſent, eum vehemẽtèr deteſtati ſunt, & Alexandri ſtultitiã perſtrinxerunt, ꝙ tam perfido homine vſqueadeò delectaretur. Detulit id quidam ad Alexandrũ, & is accito ad ſe Laurentio, quid audiêrit, indicat. At homo verſutus vera ipſum audiſſe cõfirmat, ſed hac demùm ratione, ſi ſe ſimulet apud exules principi quàm infenſiſſimũ, illorũ machinationes facilimè poſſe perdiſcere. Credidit princeps in ſuam certam perniciẽ impudenti mendacio. Accidit interìm, cùm iam ſeſquiannum & ampliùs exitium Alexandro molítus eſſet, vt matronã quandam pernobilem & conſtantiſſimæ pudicitiæ Laurentius tandèm expugnatam ſe polliceretur media nocte ad Alexandrũ perducturum. Credidit miſer ſcelerato homini, & paſſus eſt ſe ab illo duci in ipſius Laurentij cubiculũ, cuius domus principis ædibus

Cædes horrenda principis Florentini.

Nota verſutiam.

Alexander credit temerè.

erat cōiuncta. Eò vbì ventum eſt, dimittere à ſe cubicularios duos iubetur, & in ipſius proditoris lecto repoſitus, vt ſomno ſe tradat paulìſpèr monetur, donec matrona poſſit in ipſius amplexus adduci. Porrò etiàm monetur deponere gladium, quo erat accinctus, vt ſuauiùs cubet. Id vbì factum eſt, ità capulum gladij iuuoluit Laurentius, vt ſi fortaſsìs eum ſuî defendendi cauſa princeps velit educere, nó facilè poſſit. Ità iam cædi maximè opportunus, tradit ſe quieti, ignarus miſer proximè impendentis extremi periculi. O cæca mortaliũ pectora, quæ breuis cuiuſdam eiuſque neſariæ voluptatis explendæ cauſa, ſæpè ſeipſos in ipſam & corporis & animæ ſempiternam mortem præcipitant. Laurentius deindè exit è cubiculo, corripit enſem, iuuenem homicidam, cui princeps vitam donârat, orante pro illo Laurentio, ad fortem ſibi nauandam operam pellicit, adiuncto etiàm alio quodam nefario homine. Cum ijs clàm in cubiculũ ingreditur, infeliciſſimũ principem iam ſomno correptum adacto per coſtas gladio confodit, & aliquandiù reluctantem ſociorum opera interficit. Audiebatur quidem à familia ſtrepitus & clamor ingẽs, ſed nemo ſe mouit: quòd Laurentius iam antè conſuêſſet crebrò eiuſmodi in eo cubiculo excitare tumultus, tanquàm iocoſa exercitatione cum ſodalibus animum oblectãs, vt ſcilicet eam in diem dolum parâret. Quòd ſi princeps ille animo benè conſtituto eam horrendam necem ab illo perditiſſimo nebulone pertuliſſet, tametſi immane hauddubiò id eſſet parricidium, tamen moderatiùs dolendum foret, quòd mors illa nihil animæ noceret. Atquì verò eo in ſtatu, quo tum erat ille princeps, tam inopinatam & nihil penitùs proüiſam mortem adferre cognatum cognato, multis au-

Princeps confoditur.

auctum beneficijs liberaliſſimo principi, id omnem excedit modum ſæuitię & immanitatis. Sed iuſto tamen Dei iudicio effrenatam principis libidinē tam terribilitèr caſtigatam eſſe nemo ambigit. Debebat ille princeps fidem ſeruare coniugi, debebat vereri tremenda Dei iudicia, qui nō reſpicit perſonā principum, ſed indiſcriminatìm plerunquè ſeueriſſimè in hominum flagitia animaduertit. Quod quia non fecit, in id genus horrendæ mortis incidit, vt ſuo ſummo malo doceat ſapere mortales, nè ipſis ſimilia eueniant. Nam vt ſint fortaſsìs permulti, qui diù impunè vitam viuunt impuram & ſceleratam, tamē etiàm innumeri inopinatis omninò caſibus in ipſis ſceleribus opprimuntur, & ruunt præcipites in ſulphureas gehennæ æſtuantis carnificinas, nunquàm indè emerſuri: quo quid poſſit eſſe horribilius? Ea cæde patrata, animo conſternatus homicida execrabilis, nihil iam præter fugam meditari potuit, licèt antè decreuiſſet, Florentinis ad libertatem vocatis, gloriam ſibi ex ea perfidia parare. Itaque in ipſa nocte ex vrbe excedēs, quod nulli alteri facilè permiſſum fuiſſet, re necdùm comperta, incitatis equis primùm Bononiā, indè Venetias cum ſuis ſicarijs peruolauit. Fuit deindè altera luce principis mors prudentiſſimè diſſimulata, donèc accitis in vrbē & arcem militibus, tandèm triduo pòſt mira præpotentis Dei prouidentia in defuncti locum ſubrogatus eſt Coſmus Medices, adoleſcens ſummæ ſpei, annorum decem & octo, qui vſque in præſens magno ciuiū ſtudio & amore patriæ ſuæ principatu, niſì fortè breuì è vita migrauit, moderatiſſimè potítur, ſtudioſiſſimus ſempèr Caroli Cæſaris longè optimi, cuius in ſe ꝓpenſiſſimam voluntatē, in cōfirmando pręſertìm principatu, expertus erat. Porrò ille dete-

Laurētius fugam capeſſit.

Coſmus Medices Alexandro ſubſtituitur.

 ſtabi-

ſtabilis parricida Laurentius ex Gallijs profugit ad Solymannum Turcarum principem. Verùm Solymannus vbì ſcelus ab eo patratũ didicit, execratus hominis perfidiam, capiendum dedendumq́; decreuit ipſum Coſmi principis iuſſu perſequentibus: ſed ille properè redijt Venetias, vbì tamen paucis pòſt annis, à duobus Volaterranis militibus, Alexandri principis ſtudioſis, trucidatus eſt.

Laurentius cæditur.

Hoc anno Galli in Atrebates irruerunt, oppidũ & arcem Heſdinum egregiè munitam intra menſem deditione accipiunt, impoſito firmiori pſidio. Abeuntibus Gallis Cæſariani par pari relaturi, oppidum D.Pauli vi capiunt, ac diripiunt magna ſtrage edita, deniquè incendunt. Idem faciunt Monſtrolio cùm deditione id in poteſtatem illorum veniſſet, priùs tamen paſſi ſunt ciues incolumes abire. In oppido S.Pauli vel Simpolio, vt quidam vocant, quod rex Franciſcus præſens egregiè communiêrat, vnico horæ ſpatio quinque lectiſſimorum iuuenum Gallicorum millia cæſa ſunt, multíque præfecti & ipſe prætor Pariſienſium capti ſunt. Monſtrolium latiſſimum & copioſiſſimum Picardiæ oppidum eſt: eo compilato, & miſerandum in modum incendio deformato, itum eſt ad Teruanam Motinorum. Iam fame laborare cœperant qui intra vrbem erant Galli, cùm eccè opportunè illis ſuppetias tulerunt Annibaldus & Pieneſius, duo fortiſſimi Gallici proceres: verùm ij dum ſe ad ſuos recipiunt, prælio commiſſo capti ſunt. Indè iuſſu regis Franciſci percuſſæ ſunt induciæ trimeſtres cũ Maria Cęſaris ſorore, quę ſpe futurę pacis incitata, exercitũ dimiſit. Vtinã vero hęc arma in Chriſtiani nõis hoſtes verſa fuiſſent, quorum interim vires mutuis Chriſtianorũ principũ diſſidijs in dies augeſcebãt.

Galli capiunt Heſdinum.

Monſtroliũ incenſum.

Huius

Huius anni menſe Februario Proteſtantes conuentum egêre Smalcaldiæ. Aderant illic etiàm illorum concionatores, qui cùm deliberaretur de Concilio à Paulo 3. Mantuæ indicto, de mandato principum atq; vrbiũ euangelici nominis profeſſi ſunt, ſe iuxta capita confeſſionis Auguſtanę & Apologię ſentire & docere in ſuis Eccleſijs. Hoc quidem illi perſuaſerant principibus: ſed quàm verè, ipſi viderint. Certè ipſa confeſſio ſæpè in alias formas mutata eſt. Nitebantur quidã in hoc cõuentu efficere, vt de cœna Dñi & eccleſiaſticis ritibus certũ aliquid, quod omnes ſequerentur, ſtatueretur. Principes verò, miſſo ad eos Saxonis Cancellario cũ altero quodam nobili, de ſolo concilio illos agere iuſſerũt. Videbant enim hiſce de rebus inter iſtos præclaros euangelij buccinatores nulla ratione poſſe pacem cõfici. Luterus morbo correpť, miſſus eſt Gotham à principe Saxoniæ, atque eiuſdem principis voluntate adierunt eum Bucerus & Bonifacius Lycoſthenes, qui cum ad reſpondendum Heluetijs hortarentur. At Luterus vi morbi ſe ait à ſcribendo impediri, licèt interim Baſileenſi conſuli Iacobo Meyero ſcriberet, Heluetiorum ſcripta ſibi eſſe reddita. Sed nunquàm adduci Luterus potuit, vt Heluetijs cederet.

Conuētus Smalcaldiæ.

Luterus ægrotat.

Hac tẽpeſtate orta fuit inter cõcionatores Zuinglianos de cœna Domini rixa. Itaq; habita eſt Synodus Bernæ vltima Maij, in qua decretũ planè ſacramentariũ editum eſt, & ſic ea lis vel ſublata eſt, vel vtcunquè in ſpeciem ſopita. Nihil eñ ab iſtis concionatoribus ſyncerè & bona fide agitur. Huius anni menſe Iulio Pariſijs turris Belliaca ad Sequanã, in qua magna vis nitri, ſulphuris & pulueris tormẽtarij cõdita ſeruabatur, fulminis ictu funditùs euerſa eſt.

Turris incenditur.

Polus mittitur ad regē Angliæ. Hoc ferè tempore Paulus Pontifex maximus Reginaldum Polum, ex Margarita Eduardi 4. Angliæ regis nepti prognatum, quem paulò antè in Cardinalium ordinem adſciuerat, in Britanniam legatum miſit, vt Henricum regem ad ſaniora complectenda conſilia reuocaret. Verùm Henricus rex iam ſcripſerat Franciſco regi, vt legatum ad ſe captiuum in Britanniá mitteret. Eius rei cōmonitus Polus Cardinalis, ex Gallijs in Flandriam profectus, aliquandiù hæſit Cameraci. Indè Leodium abiens, aliquot menſes liberalitèr habitus eſt à Cardinale Erardo: pòſt Romam repetijt. Sleidanus ſuo more peſſimè eam legationem interpretatur, tanquàm propterea miſſus fuerit ad Franciſcum regem, vt eum in Anglum inflammaret. Ità ſempèr improbi homines ex animi ſui prauitate etiàm alios metiuntur. Et valdè hoc familiare eſt Sleidano & ſectarijs dogmatiſtis om̄ibus, vt Romanos pōtifices & catholicos quoſq; magnoperè ſtudeant apud omnes in ſummum odium & inuidiam adducere, licèt interìm illi piam doctrinam & purum ac ſyncerum Euangelium & incredibilem vitæ innocentiam ſibi impudenti vanitate tribuere non vereantur.

Eduardus naſcitur. Menſe Octobri Iana Semeria, quam ab Anna Bolenia rex Angliæ Henricus ſuo iunxerat matrimonio, filium Eduardum peperit, ſed ipſa duodecimo pòſt die vitam cum morte commutauit.

Per id tempus quo paulò antè diximus in Belgio viguiſſe bellum, multa Gallis apud Allobroges eripuit Daualus Vaſtius Cæſarianorum dux inclytus, & cùm iam binis caſtris obſideret Taurinū & Pinarolum, Galloſq; ad ſummam alimentorum penuriam adduxiſſet, in ipſo tempore Henricus Delphinus cū exercitu ſuperueniēs, reb9 neceſſarijs grauiſſimè preſ-

preſſos ſubleuauit. Indè verò de pace tractari cœptum eſt, ictis primùm trimeſtribus inducijs, & ijs rursùs in alias trimeſtres, deniquè in longiores prorogatis.

Legatio ad Cæſarem.

Cùm Cæſar in Italia eſſet, miſerunt ad eum legatos ſuos Proteſtantium ordines. Illos Cæſar quidē audiuit, ſed occupatus rebus bellicis, reſpondit ſe p legatum illis reſponſa daturum. Hoc cùm Proteſtātibus renunciatum eſſet, illi conuentum indicunt Smalcaldiæ ad ſeptimum Februarij anni huius diē, vbì omnes adeſſent. Adduxerunt eò primi nominis concionatores ſuos, Luterum, Melāchthonem, Bucerum, Oſiandrum, aliosq́ue multos: qui tamen ità inter ſe erant animis concordes, quicquid interìm extrinſecùs ſimularent, vt quōdam Cadmęi fratres. Et vt parùm aliquid lector nouerit, concionabātur illic iſti ſectarij theologi: Luterus iuſtificationis ſuę fundamentum eſſe voluit Relationem, quæ eſt minimum entitatis, hoc eſt, nihilū, vt ipſius habet diſputatio typis excuſa. Oſiander verò prorsùs è diametro cum illo pugnans, fundamenti loco poſuit ipſam diuinam eſſentiam, quæ eſt ſimul omnia. Vult enim, eadē iuſtitia qua Deus eſſentialitèr iuſtus eſt, nos quoquè iuſtos eſſe oportere. Luterus autē, non reuerà, ſed tantùm imputatiuè coram Deo iuſtos nos haberi dicit, perindè vt olìm Alexander Magnꝰ apud Lacedęmones his verbis in deos relatus eſt: Alexander vult eſſe deus, Deus eſto. Et licèt hæc inter ſe maximè ſint diuerſa, tamen Principibus & reliquis Ordinibus illis verſuti homines viſi ſunt purum putum Euangelium & ipſiſſimum Dei verbum prædicare: nec animaduertebāt, quibus dolis & fraudibus ab iſtis Euāgeliſtis circūſcriberentur. Interìm mirè execrabantur ſummum Pontificem & Docto-

Conuentus Smalcaldicus.

Luteri & Oſiādri fundamenta diuerſiſſima.

res Catholicos tanquàm Antichriſti (ſic enim vocant Pontificem) adminiſtros & ſatellites, & non videbant eos, qui iſthuc ipſis perſuaſerāt, re uera ipſiſſimi Antichriſti præcurſores & prænuncios eſſe. Sed quid hoc magnoperè mirandū in principibus, cùm etiàm pleriſque doctiſſimis viris ſatis interdùm negocij faceſſant importuni & verſipelles homines, dum omnia vbiquè rimātur & excutiunt, & ſi quid vſpiàm occurrat, quod vel in ſpeciem pro ipſis facere videatur, id mirè exaggerent, illud mirificè iactitent, adeò vt ſæpenumerò non pudeat ipſos impudentiſſima vanitate ad ſuum ſenſum detorquere, quæ tamen ſciunt nihil pro ipſis facere: ſcilicet vt indoctis & imperitis aliquid dixiſſe videantur. Has fraudes ſi perſentiſcere potuiſſent Principes, puto equidem ſuis dentibus infidos homines diſcerpſiſſent potiùs, quàm vlla in re ſibi ſequendos ſtatuiſſent.

Summa legationis Proteſtātiū.

Sed vt ad legationem Proteſtātium reuertamur, tria potiſſimùm illi à Cæſare petebant: primùm, nè commodaret fidem ſparſo de ipſis rumori, quaſi cum Gallo & Anglo fœdus feciſſent: deindè, vt Cameræ iudicium cohiberet: poſtremò, vt qui poſt pacificationem Noribergicam in fœdus Smalcaldicū recepti eſſent, eius quoquè pacis beneficio fruerentur.

Legatus Cæſaris ad Proteſtantes.

Cæſar ad illos miſit Matthiam Heldum procancellarium, virum eloquentiſſimum, qui in publico omnium conſeſſu die 15. Februarij accuratè reſpondit. Hortabat inter alia Cæſaris nomine, nè Cameræ præſciberent, nec ius ipſum impedirent. paſsìm enim ad Cæſarem & Cameræ iudices deferebantur miſerorum querimoniæ, qui ſe rebus & fortunis omnibus exutos, in integrū reſtitui rogarent. illorū verò preces Cęſar, vt erat pijſſimus, negligere non potuit,

potuit,licèt interim Proteſtantes, à ſuis eccleſiaſtis inſtigati, rem ſe DEO gratam pręſtare arbitrarentur,ſi eccleſiaſticos,pſertim monachos,profligarét. Hoc verò Chriſti Euangelium non docet, res alienas priuatá authoritate, immò legibus omnibus & ſummo Magiſtratu acerrimè vetante, ſibi vſurpare, aut pro ſuo arbitratu alijs conferre. Et quia Cameræ iudices plerunquè ſententiam ferebant, qua iuberentur ablata reſtituere, Proteſtantes eos ferre nolebant.Ità oportebat miſeros rerum ſuarũ ferre direptiones, nec tamen vllum à iure ſubſidium petere.Quis verò hoc docuit?Luteri ſcilicet Euangelium.Sed hoc Euangelium iura omnia, & totus orbis Chriſtianus damnat. Priùs videndum erat, qua æquitate,quo iure, quibus rationibus hoc Euangeliũ niteretur.Certè illi,penès quos ſumma eſt apud Chriſtianos authoritas, quibus diuinæ & humanæ leges nos obtemperare volunt, hoc Euangelium iampridèm execrati ſunt. An non verò plus tribuẽdum eſt totius orbis iudicio,quàm vnius deteſtabilis apoſtatę,cui nec id quidem tribuẽdum eſt,vt aliquo numero habeatur? Verùm Proteſtãtes,vt à Lutero,& id genus alijs edocti erant, omninò pati noluerunt,vt aliquid contra ipſos eccleſiaſtica bona ſibi vendicantes, Cameræ, id eſt, Cęſareæ Maieſtatis iudicium valeret:putabant enim ſceleratos homines & idololatras,hoc eſt,monachos (vt de alijs taceam)omninò profligandos: & interim apoſtatas monachos haud ſecùs atquè CHRISTI Apoſtolos complectebantur, quorum omnium parens Luterus in ſummo apud eos honore fuit, qui ſi nihil aliud feciſſet, quàm quòd, omni abiecto pudore, auſus eſt virginem DEO ſacratam ſuis nuptijs copulare, hoc ſolo nomine dignus *Proteſtãtes recuſant Cameram.*

dignus erat, qui flammis cremaretur. Nouimus Iouinianum imperatorem religioſiſſimum iam olim ante mille annos legem ſanciuiſſe, vt capitaliter in eum animaduerteretur, qui ſacram virginem, non dico rapere, ſed attentare tantummodò iungendi matrimonij cauſa, aut oculos impudicos ei adijcere auderet. Impius ille apoſtata Iulianus Imperator ad eiuſmodi inceſtas nuptias cōnixiſſe legitur, ſed certè Chriſtiani principes conniuere minimè deberēt. Multa prętereà alia in eo conuentu dixit Heldus: poſtera verò die cum Saxone priuatìm locut⁹, multam ei Cæſaris erga ipſum beneuolētiam indicauit, ſed quam hactenus ob diſparem religionem in eum declarare ſatìs nequiuerit. Itaq; hortabatur eum ad concordiam, ad adeundum Concilium vel legatos eò mittendos, ad ferenda auxilia contra Turcam, ad contribuendam pecuniam in Cameræ iudicium. Saxo ſe cum ſuis communicaturum reſpōdit. Deindè 24. Februarij ad omnia fœderati omnes reſponderunt prolixè, quæ omnia commemorare nihil attinet. Nolebant Cameram contra ſe procedere, nolebant à ſuo fœdere excludere quenquam, licèt Noribergæ conuentum eſſet, nè quis ante Concilij definitionem religionem mutaret: porrò in id fœdus non admittebantur ferè, niſi Luterani & id genus homines: Orabant Cæſarem, vt Cameræ iudicibus, nè ipſis moleſtiam vllam crearent, interdiceret, & quædam alia: ſed ità orabant, vt precibus armatis vti viderentur. Nam ſi ſecùs attentaretur, & ſi qua vis fœderatis inferretur, ſe ſocijs minimè defuturos. Quòd ſi Cæſar permittat omnibus aditum ad verā doctrinam, (ſic enim vocant Luteri dogmata) tum ſe propenſiùs pręſtituros, quæ de Turca & Camera Cæſar poſtulārit. Multa deindè de Concilio dixēre, quod

l. ſi quis c. de Epiſcop. & cler.

Heldus cum Saxōe agit.

Proteſtātiū reſponſum.

quod liberum eſſe voluerunt, ſcilicet vbì Luterus cum ſuo grege aut parem,aut ſuperiorẽ etiàm præ Romano pontifice locum & authoritatẽ obtineret contra morem omnium ſeculorũ. Multa ibì acerbè in Pontificem dicta,quòd is doctrinam non ſolùm verbo Dei,ſed etiàm vetuſtis concilijs atque doctoribus contrariam inuexerit atque defendat,cùm tamen reuerà non Pontifex,ſed Luterus cum ſuis cõcilia & doctores omnes nõ ſinè contumelia reiecerit,& ſua peſtilẽti doctrina,quæ in multis ipſiꝰ quoquè Alcorani impia cõmenta lõgè ſuperat impietate,florentiſſimum Germaniæ regnum, adeoq; totã ferè Europá in ſummas calamitates,bella & odia inteſtina,incredibiles animorum diſſenſiones,& nullũ non malorum genus pręcipitârit. Sed hęc & id genus alia multa licèt Principum & fœderatorum nomine proponerentur,non tamen à Principibus, ſed eorum concionatoribus petulantèr conficta fuêre. Nõ deſunt vitia in Eccleſia Catholica,ſed quòd doctrina eius pugnet cũ verbo Dei & concilijs & Doctoribus antiquis,id iſti ſycophantæ nunquàm docere poterunt. An verò non ſcatet omni flagitiorũ genere iſtorum nouorum dogmatiſtarum vita? An non Luterus ipſe fatetur, ſuæ ſectæ homines vel decuplo Sodomitis peiores euaſiſſe? Sed hoc illi importuno ſolius fidei buccinatori imputandum eſt. O ſi in Chriſtianorum pectoribus non penitùs lux omnis rectæ rationis extincta fuiſſet: vidiſſent quæ dogmatũ horrenda monſtra, quàm prodigioſas & immanes tenebras pro Euãgelij luce,quas deniquè tigrides, quóſve lupos pro veris paſtoribus complexi eſſent.

Põtifex perſtringitur.

Luteri de Luteranis teſtimoniũ.

Vbì dicendi finem Proteſtantes fecerũt,Heldus ex veſtigiò eis reſpondit, inter cætera periniquũ eſſe dicens,

Heldus reſpondet.

dicens, quòd cùm ea negocia, quę ipſi dicāt religionis eſſe, alij prophana eſſe contendant, nolle ipſos alterius partis rationes & argumenta cognoſci, cùm tamen & legibus, & ęquitati & diuinis literis cōſentaneum ſit, vt in omni controuerſia pars vtraque ex æquo audiatur, neque ſecundùm alterutrius narrationem, etiamſi ea nihil à vero abhorreat, quicquam pronuncietur. Tum quoquè nullo iure fas eſſe, quenquam vel religionis, vel alia quauis de cauſa, rebus ſuis ſpoliare. De Concilio ait grauiſſimū fore Imperatori, ſi ipſi iam exceptiones contrà facere velint, cùm nō ſint neſcij, quantoperè eam in curam Cæſar incubuerit, vt Concilium quādoquè cogeretur. Quòd ad Pontificem attinet, ſperare Cęſarem, illum tanquàm pręcipuum ordinis Eccleſiaſtici caput, pro ſui muneris ratione, Chriſtianè ſeſe gerere, nec de illo quicquam omninò ſiniſtrum ſuſpicari. Licere tamen ipſis, ſi quid ſecùs de illo nôrint, in Concilio modeſtè proponere, itéque de forma & modo Concilij. nanq; vt ea in re ipſi alijs nationibꝰ preſcribere velint, id ſanè minùs ęquum eſſe: neque ipſos perſuaſum habere, debere, ipſorum theologos ſolos ſapere, reliquos omnes bardos & bliteos eſſe: alijs quoquè locis paſsìm viros & eruditione & pietate pręſtantes inueniri. Hæc & id genus alia dixit ibì Heldus, vt erat excellenti doctrina & mira ingenij dexteritate.

Legatus Pontificis ad Proteſtātes.

Eodem autē die venit eò legatus Pontificis Epiſcopus Aquenſis, ſed à Proteſtātibus nō magna eius fuit habita ratio, cùm tamen etiàm Turcarum tyrānus legatos Chriſtianorum comitèr excipiat. Die quodam voluiſſis legatus cū Lantgrauio colloqui. Ille reſpondit ſibi non eſſe integrum, & eodem ferè momento adijt Luterum ex calculo grauitèr decūben-

bentem. Poterat id è ſua domo facilè videre Legat⁹, ſed debuit æquo ferre animo apoſtatam monachũ Pontifici maximo, cuius ipſe legatus erat, longè anteferri.

Ad Heldi dicta vltima Februarij iterùm Proteſtãtes prolixè admodùm reſponderunt: ſed referre piget, quia eiuſmodi ſunt, vt pręclaræ Germanicæ nationi apud exteras nationes oẽs ignominiã potiùs quàm laudem ſint paritura: verum hęc quoquè non Principes, ſed cõcionatores ita copoſuerant, vt identidẽ ſplendidè mentirentur. Deniquè in hac reſponſione Concilium a Pontifice indictum reiecerũt. Aiũt enim iudicandi poteſtatem non ad ſolum Pontificem & Epiſcopos, verùm ad Eccleſiam pertinere: quo quidem in numero ſint etiàm reges & cęteri ordines: dicerent apertiùs, etiàm cerdones, lictores, carnifices, garrulę anus, ambubaiarũ collegia, pharmacopolę. Quis verò iſta non irrideat? Scilicet pronunciare de Eccleſiæ dogmatis pertinet ad laicos, immò & ad cocos & ſubulcos. O vaſtiſſimã dogmatiſtarum Euangelicorum cęcitatem. Et iſti ſunt purę doctrinę & germani Euangelij ſynceri atque intigerrimi pręcones. Oportebat ſanè Germanos ad eiuſmodi credẽda nõ temerè adduci, oportebat priſcę Germanorum conſtantiæ meminiſſe, et in reb⁹ grauiſſimis ſumma, vtì par erat, vti grauitate & maturitate. Verùm hęc & id genus alia verſuti homines parùm cautis facilè perſuaſerunt. Priùs autem quàm is conuentus diſſolueretur, quòd fuit 6. Martij, ad Galliæ regem datis literis, eius beneuolentiam & amicitiam captârunt. Rex eis liberalitèr reſpondit, licèt ex animo Luteri dogmata deteſtaretur: ſed mutuis ſe auxilijs vt communirent, res ipſa poſcere videbatur,

Proteſtantium reſponſum.

Reijciunt Concilium.

Per

Scriptũ regis Angliæ. Per id ferè tempus etiàm rex Angliæ ſcriptũ edidit, quo ſe oſtẽdit nõ multùm tribuere authoritati ſummi pontificis, neque venturum, neque legatos miſſurum ad concilium Pontificiũ: & alia pleraque ſatis acerbè in Pontificem, quem Catholici tanto propenſiùs obſeruare & ſuſpicere debent, quòd ab illis tam hoſtilitèr oppugnatur, qui Luteri quàm Chriſti Euãgelium ſequi mâlunt. Multùm hęretici pleriq; omnes quiritantur de tyrãnide Romanorũ Pontificũ: ſcilicet extinctam vellẽt illam ſummá authoritatẽ, qua hactenùs hęreſes omẽs oppreſſę ſunt.

Turca infenſus Luſitanis. Hoc anno Solymannus Turcarum Imperator moleſtiſſimè ferens Luſitanorum potentiã in Indiã vſque prolatam, maxima ipſius regionibus detrimẽta adferre, interclusis Arabici ſinus nauigationibus, quib⁹ Memphim (hodiè Cairũ vocant) atque Alexandriam omnis generis aromata & mercimonia, & indè in Europam aduehi ſolerent, quæ iam per vaſtiſſimum Oceanũ in Luſitaniam auehercntur, atq; indè porrò in Angliç, Belgij, Germaniç, aliarumq́ue regionũ emporia diſpenſarentur, hortatu Aegyptij prçfecti ingentem triremium & aliorum nauigiorũ claſſem magnis impendijs inſtitutam, contra Luſitanos miſit, vt eos ex tota India, vbì iam illi munitiſſimas aliquot arces conſtruxerant, exturbaret. Iam paulò antè in bello Perſico contra Tammaſum infelicitèr ſuſcepto didicerat Luſitanos quoſdã ſclopetarios & tormẽtorum magiſtros, qui maiora tormenta & fundere & peritè dirigere Perſas docerẽt, regi Perſarum militâſſe. Id verò eius animum vehementèr in Luſitanos exacuit.

Mons Sina. Obitèr hîc cõmemorare libet, in intimo Arabici ſinûs termino montem Sina ſitum, qui natura ſaxeus & abruptus in cęlum exurgit, difficilimûq́ue pręs

bet

bet in ſuperiora nitentibus aſſcenſum. In eius ſummo cacumine, vndè eſt latiſſimus in maria proſpectus, poſitū eſt delubrum, Diuæ Catharinę pręclariſſimæ martyri dicatum, quò confluunt peregrini Chriſtiani religionis ergô, licèt non abſq; periculo pateat acceſſus. Nec dubium, quin illo in loco ſingulari quodam gaudio afficiantur piè viſitantium animi, non ſolùm ob tãtæ martyris ſacras reliquias, ſed etiàm quòd indè proſpiciẽdo mari rubro liceat grata mente reminiſci, ibì olìm ſubmerſum perijſſe Pharaonem cum infinitis equitum turmis, cùm is perſequeretͬ filios Iſraël, pręſenti Dei beneficio ex eius manibus grandi miraculo elapſos: tum etiàm, quòd èo in monte olìm lex vetus data ſit Hebręis: quanquàm hodiè pleriq; irrident eiuſmodi peregrinatiões religiõis ergò ſuſceptas, cùm ipſi potiùs ſint irridendi, qui ea carpant, quæ Chriſtiani omnes ſempèr religiosè admodùm ſibi obſeruanda ſtatuerint. Legant ſcioli iſti (vt innumera alia omittamus) vitam D. Paulæ matronę Romanæ, à D. Hieronymo conſcriptam, & indè diſcant, quàm non ſit nouum in Eccleſia, loca ſacra inuiſere. *Delubrum D. Catharina.*

Porrò verò Solymannus, vt ad inſtitutum reuertamur, egregia claſſe inſtructa triremium plicatiliũ, quæ longo terreſtris itineris ſpatio ad Suetiam vſq; maris rubri portum camelorum opera traherentur, itemq́ue aliarum nauium, ità vt omnes ſimul octoginta circitèr numerum implerent, in quibus erant ad vigintiquatuor hominum millia, Aegypti pręfectum miſit expugnatum Luſitanos. *Triremes plicatiles.*

Eo tempore Solymannus leuibus de cauſis alieno, immò & infenſo in Venetos erat animo, iuſſeratq́ue contra fidem abrupta pace Venetas triremes apud Alexandriam intercipi, & aliquot patritios *Solymannus Venetis infenſus.*

Z mercamerca-

mercatoresque Venetos, nautasque complures in carcerem conijci. Ex ijs autem eos qui idonei viderentur, in claſſem contra Luſitanos iuſtructá diſtribuit prefectus Aegyptius. Sunt qui ſcribant, Solymannum id temporis à Chriſtianis quibuſdam, qui nimia Cæſaris Caroli felicitate offenderentur, non mediocritèr in noſtros incitatum fuiſſe: quod quidem miſerrimum eſt, vſqueadeò torqueri felicitate aliena, vt propterea non dubites orbem Chriſtianũ prodere Chriſtiani nominis atrociſſimis inimicis. Verùm hoc nos in medio relinquimus. Itaque Aegypti præfectus Solymannus Eunuchus (ſic enim vocabatur) adiuncto ſibi Moro Alexandrino, ſinûs Arabici anguſtias egreſſus, preteruectusque Perſici maris ſinum, ad Indum vſque fluuium peruenit.

Duæ in Indiam nauigationes. Vt verò Lector rem meliùs perſpectam habeat, nouerit duas ex Europa in Indiam fieri nauigationes. Vnã ab Hiſpania vel Luſitania per littora Aphricæ & Aethiopiæ in Arabiam vſque ad vrbem Aden, indè porrò ad Ormutium nobiliſſimum emporiũ, ab Ormutio verò ad Cambaiam ciuitatem, atq; indè Calecutium, à Calecutio verò lõgè vlteriùs vſq; *Aurea Cherſoneſus direpta.* ad auream Cherſoneſum, quam Malacham accolæ vocitant, quæ vrbs eſt miræ magnitudinis, regẽ habens Maurum: (Nam eouſquè, proh dolor, impia Mahometis ſecta peruaſerat.) Eam autem Luſitani vi expugnatam occupârunt ac diripuerunt, deniquè flammis permiſerunt. Multa ibì præda ceſſit Luſitanis, & præter homines captiuos ſeptemque elephantos, æneorum omnis generis tormentorum ad duo millia. Porrò Luſitaniæ rex munitiſſimã ibì conſtruxit arcem, apud quam diuerſarum nationũ mercatores multis opibus atq; diuerſis aromatibus & odoribus eam vrbem complentes, ſibi ędes cum

bona

bona venia præfecti Luſitani comparârūt, ità vt iam longè inſignius quàm anteà ibì ſit inſtauratum emporium. Turcæ igitur vbì ad Indum amnem peruenerunt, Dium vrbem munitiſſimam, apud quam Luſitani inſignem habebant arcem, ſibi totis viribus oppugnandam ſumpſerunt. Verùm Luſitanorum ea fuit induſtria, ea indomitæ virtutis conſtantia, vt turpitèr profligati Turcæ, incepto deſiſtere, & relictis maioribus tormẽtis, ad Aden retrocedere compulſi ſint, quod eſt felicis Arabiæ celeberrimum emporium. Vbì claſſis præfectus Solymannus Eunuchus acerbè ferens tam improſperos audaciſſimorum conatuum ſucceſſus, fide data, ad claſſem euocat Adenium regem, qui tributarius erat regis Luſitani. Credidit ille miſer fraudulẽto homini, & cum quatuor regni proceribus venit in nauim, gratificaturus potentiſſimo Turcarum imperatori Solymanno Ottomanno. Porrò Eunuchus perfidus iubet eum & reliquos proceres in antenna prætoriæ nauis laqueo ſuſpendi. Indè vrbem capit, militibus prędę datam. Interfecit etiàm Zibitinū regem, (licèt is præclaris muneribus impotentis hoſtis gratiam ambiret) vnà etiàm omnibus aulæ eius pręſidijs trucidatis contra fidem datam. Indè abijt Mecham terreſtri itinere, vbì impijſſimi Mahometis ſepulcrum inuiſitur magno ſtudio perditorum hominū, quos ille inſanus ſua ſuperſtitione dementauit. Vrbs Mecha totius Arabiæ clariſſima eſt ob Mahometis cineres ibì conditos: quanquàm ex recentioribus nō deſint, qui ſcribant corpus eius apud Medinam vrbem aſſeruari. Piget referre quantum operæ & olei perdât miſeri mortales in Medinę vrbis ampliſſimo delubro, dum illum ſceleratum nebulonē longè ſupra Chriſtū colunt, quē aiunt ad pedes Mahometis

Dium oppugnant Turcæ.

Mecha vrbs

Turcæ expi-ant templa. ſedere. Hoc autem obſeruandum venit, Turcas Mahometanos, cùm in templo Chriſtianorum ſacrificare volunt ſuo more, priùs templum expiare, dirutis aris omnibus, cunctiſque imaginibus exturbatis: quem morem ſequuntur hodiè Zuingliani & Caluiniani & pleriq; alij hæretici, vt noueris eos non è Chriſti, ſed Mahometis diſciplina eum hauſiſſe, ſicut & pleraq; alia. Porrò aras & imagines ſacras è téplis abolere, quid eſt (obſecro) aliud, quàm ex rudis & ſimplicis plebeculæ animis omnem Chriſti Domini ac ingentium beneficiorum maximeque acerbiſſimæ paſſionis eius memoriam, omne quoquè veræ virtutis & pietatis ſtudium euellere? An non hoc planè Turcicum & Tartaricum eſt? O quàm miserò deluditur plebs Chriſtiana ab iſtis Mahometanis euangelicis, idq; ſub ingentis pietatis prætextu. Sed ad rem. Eo igitur ſucceſſu pugnatū eſt à Turcis cōtra Luſitanos, quod quidem Chriſti Opt. Max. bonitati acceptùm ferēdum eſt, qui noluit impuros Mahometanos Luſitaniæ regis ſanctiſſimos conatus retardare, quibus ad ipſius cognitionem iam tum vocabantur & traducebātur innumeræ ijs in locis gétes, quæ ad id tempus ſtultiſſimis & abſurdiſſimis erroribus implicitæ, longè aberant ab omni vera ſalute. Nanque Calecutani & quidam alij ipſum cacodæmonem incredibili vecordia adorabant & colebant, multosq; illi mortales immolabant. *Dæmon adoratur.*

Sub finem anni huius 1537. Carolus Cæſar in Hiſpaniam nauigaturus, priùs Italiæ rebus cōſulturus, Montisferrati dominium, quod tum vno eodemq; tempore magna trium Competitorum contentiōe petebatur, Federico Gonzagæ, qui defuncti principis Bonifacij ſororem habebat in matrimonio, adiudicauit: arcem quoquè Mediolanenſem, toto orbe

be longè celeberrimam, Hiſpano cuidam ſeruandā commiſit: indè fecundiſſima vſus tempeſtate, in Hiſpanias abijt.

Porrò huius anni autumno infelicitèr à Ferdinādi exercitu ad Exechium pugnatum eſt. Multùm aucta eſt Turcarum potētia, dum Germania nullis vnquàm Romanorum Cęſarum armis domita, & cunctis ſempèr nationibus formidoloſa, ab auita Maiorum pietate & religione diſceſſit, & in portentoſas easq; valdè inter ſe diuerſas & pugnantes hæreſes ſe abduci paſſa eſt. Nam anteà veriſſimè dici de ea potuit: *Turcarum vires vnde aucta.*

Legibus antiquis ſtat res Germana viriſq;.

Et niſì pijſſimos principes atque monarchas, Carolum & Ferdinandum Imperatores habuiſſemus, quorum pietate potiùs quàm viribus, licèt eæ quoquè minimè contemnendæ fuerint, ſępè fracti ſunt immanes Turcarum impetus ;& conatus, profectò iampridèm actum eſſet de Germania: tametſi id nolunt agnoſcere homines ingrati, qui grauiſſima pereuntis patriæ ſuæ pericula aut non vident, aut effuſè etiàm irrident, ſcilicet nondùm experti graue iugum Turcicę captiuitatis, ſub quo iam tot ampliſſimæ Chriſtianorum ditiones miſerabilitèr ſuſpirāt, nec minùs tamen velint nolint illud perferre cogūtur magno ſuo malo, quod vtinàm vel ſerò nos ſapere doceret. Sed hoc quoquè eſt diuinæ animaduerſionis gen9 quoddam vel maximè formidandū, cùm ſic excæcantur hominum pectora, vt in pręſentiſſimo poſiti diſcrimine, illud tamen vel non videant, vel paruipendendum putent. Verùm ad Exechianum bellum veniamus.

Exechiū occupârat Turcicus exercitus duce Mahomete Iahiagogle, idq; egregiè communitū, toti9

belli contra Ferdinandum regem arcem fecerat, vndè multa & ingentia Chriſtianis damna dabat, plerunquè ex inſidijs magno terrore noſtris arma inferens: licèt interìm certa maneret induciarum conditio, quæ minuta prælia ijs in locis & extraordinarias incurſiões, quæ vix vnquàm ſatìs proſpici queant, admittere videretur. Non enim pax intercepta cenſebatur, niſì iuſto exercitu adhibitis tormentis muralibus vis inferretur. Verùm eiuſmodi induciarum, quæ planè ſimulatoriæ eſſent, pertęſus Ferdinandus rex, ſtatuit bellum facere Turcis. Itaq; equitum octo millia, peditum ſedecim millia coëgit, magna tormentorũ omnis generis vi illis adiũcta. Erat is exercitus vſu belli & animis haud vulgaris, ſi cuncta rectè adminiſtrata fuiſſent. Mahometes Turca, vbì ſenſit in ſe arma parari, non defuit ſibi, ſed ipſe quoquè magnas conſcripſit copias, noſtris neq; numero neque virtute contemnendas. Habent enim Turcæ paratas ſempèr, equitum pręſertìm, ingentes copias, nec deſunt Turcarum imperatori expediti ſumptus ex immenſis tributis ac vectigalibus, quib9 eos perpetìm liberalitèr alat in exitium Chriſtianorum. Noſtri indè Exechium obſident, & facta non ſemèl Turcis qui intùs erant, prælij ineundi copia, Turcæ Mahometis imperio nihil ſe commouere ſinuntur. Iam eñ fames cœpit totũ debilitare Chriſtianorum exercitum, quod Mahometem minimè latebat. Erant quoquè ducum non eadem rei gerẽdæ cõſilia, alijs aliud ſuadẽtibus. Interìm tempus terebaĩ, nulla re pręclarè geſta, motis ſubindè caſtris, nec paruis acceptis incõmodis, dum Turcæ in oẽm nocendi occaſionem diligentèr ſunt intenti. Porrò vbì Mahometes noſtros ad iter capeſſendum inſtructos vidit, expeditos Ianizeros & Martelloſios eos

Exercitus Ferdinandi.

Exechium obſidetur.

iuſſit

iuſſit anteuertere, nec tamẽ vſquàm pugnãdi copiã prębere, ſed falconum globulis atq; ſagittis continentèr noſtros appetere: quę res plurimùm noſtris nocuit, pręſertìm mira velocitate Turcis noſtros egregiè fallẽtibus, ità vt à noſtris facta impreſſione repentè dilaberentur: ſed mox è fuga ſe recipiẽtes, noſtros paucos longiùs progreſſos, multi circunſiſterent & trucidarẽt. Eo modo perijt Petrus Raſchinius Boẽmorum, Mareſchalchus cum Boẽmis non paucis. Perijt etiàm paulò pôſt Paulus Bachitius inſignis dux Hungarus, cum pleriſq; alijs fortibus viris Hungaris: dumq; noſtri inter ſe conſultant, quid potiſſimùm attentandum ſit, nec tamen idem omẽs ſentiunt, Mahometes omnia illorum incõmoda per exploratores facilè cognouit, nec iam de victoria dubitãs, itinera omnia velut lunato flexu circundedit, vt nuſquàm ferè noſtris effugiendi aditus pateret. Fugerunt autem Vſarones Hungari, & clari aliquot duces, itemq; Stiriani omnes. Poſt hos fugit etièm ipſe ſupremus belli dux, & quidem inermis, deſerto prætorio, quod erat argentea ſupellectile cæteriſq; ornamentis opulentum. Remanſit Ludouicus Londronius dux peditum, vehementèr quidem dolens, ſe à magna equitum parte turpitèr deſtitutum, ſed nihilo minùs pedites ad fortitèr conãdum pręclarè adhortans. Ad eum verò confluxère equites Carinthij, Saxones, Miſnenſes, Thuringi, Francones, Auſtriaci & Boẽmi, qui ignominioſę fugæ comites eſſe noluerant, obſecrantes vt imperij munus ſuſciperet, ipſos quæ iuberet, incũctantèr facere paratos, & pro religione atque pro optimo rege donèc vires ſuppeterent, conſtantiſſimè cum impuris hoſtibus dimicaturos. Londronius quidem ſe imperatoris nomine indignũ profeſſus, tamẽ quoàd

Chriſtiani fugiunt.

licuit,ſtrenui Imperatoris munus impleuit. Porrò cùm iam iter arriperent, aduolant ſæuiſſimi Turcæ truci vlulatu edito,noſtroſque vndiquè circundāt, ità vt multa ſimul prælia ab equitatu fierent. Multi ibì egregij viri ex noſtris ceciderunt, hoſtium multitudine ſuperati.Deniquè, quod miſerandum eſt, ad vnum ferè omnes tum equites tum pedites ab immaniſſimis barbaris trucidati ſunt. Londronius cum tribus cohortibus hortatu Turcarum, qui iam cedendo feſſi erant,ſeſe tandèm poſt fortiſſimè nauatam operam dédidit:verùm in itinere ex vulnere ſaucius,quòd minimè videretur Byzantium viuus adduci poſſe,à cuſtodibus eſt interfectus, & caput eius Solymanno tranſmiſſum. Hęc verò fuit Chriſtianis longè turpiſſima ſtrages, quam pleriq; conferunt in ducis culpam & temeritatem. Certè Chriſtianos admonere potuit,vt tandèm poſitis animorum diſſenſionibus,religionis diſſidijs compoſitis, vitijs quoquè & flagitijs,quibus ſupernum Numen offenditur,& barbarorum vires creſcūt, egregiè caſtigatis,Deum ſibi & orbi Chriſtiano propiciū efficere maturarēt. Certum eſt enim,nulla re magìs aduersùm nos augeri vires & potentiam immanium Turcarum,quàm vita flagitioſa,bellis inteſtinis, & deprauata religione. Certè inſignis hæc victoria illis impuris & execrandis Mahometanis nullo ferè ſanguine conſtitit,cùm ex noſtris flos equitū & peditum ferè ad internecionem deletus ſit. Qui autem viui in hoſtium poteſtatem venerunt, ijs pleriſq; in ſummam ignominiā nares à barbaris truncatę ſunt, & dura ſeruitus impoſita. Fuit ea clades Ferdinando regi hauddubiè lōgè acerbiſſima:ſed pius princeps, quod aliena temeritate contractum erat, infectum reddere non potuit. Ipſum tamen ducem primariū

Cæduntur Chriſtiani.

Victoria Turcarum incruenta.

eius

eius belli aliquandiù honeſta ſub cuſtodia detinuit. Porrò ille veritus, nè capite damnaretur, (nam multi eum proditi exercitûs nomine deferebant) è cuſtodia elapſus, ad Turcas profugit. Porrò vt cum aliquo inſigni munere ad Mahometem Turcarũ præfectum veniret, alium quendam regulum, vt ſecum aufugeret, ſolicitauit. Ille ſe facturum promittens, aut ſe promittere ſimulans, eum hoſpitio receptum poſt epulas obtruncauit, caputque illius regi Ferdinando miſit, qui illi caſtellum omnemque ſubſtantiam cæſi ducis dono dedit. Ea fuit perfidiæ pœna. Jam multa illi liberalitèr promiſerat Mahometes, eius opera vſurus contra Ferdinandum regem: ſed Deus perfidię conſilia tam inexpectata cęde anteuertit. *Trãsfuga vilis necatur.*

Hoc ipſo anno Solymannus Turcarum imperator Italiam inuadere conſtituerat. Habebat claſſem ornatiſſimam, & multo milite inſtructam. Ea in re tanta fuit vſus celeritate, vt ducenta armatorũ millia priùs ad Macedóiæ oram adduxerit, quàm è Byzantio profectus crederetur. Nec deerant illi tranſfugæ Chriſtiani, qui ei Chriſtianorum cõſilia explicarent. Ante annos quinquaginta auus eius Mahometes occupata Hydrunte, ſummum Italiæ terrorẽ attulerat, iamque de Italia actum fuiſſet, niſi illum ſanguinarium tyrannum ſubita mors, Deo Chriſtianis maturè opem ferente, è medio abſtuliſſet. Cùm iam Solymannus in Italiæ conſpectum veniſſet, miſit è ſuis, qui Salentinorum animos explorarent. Illi Caſtrum oppidum deditione acceperunt, quod tamen contra fidem datam, ducibus quidem inuitis, à barbaro milite direptum eſt, & captiui florenti ætate in claſſem abducti ſunt. Interim noctù aliquot Turcæ equites hippagogis ſubuecti, ab Aulone in *Claſſis Turcica.* *Caſtrum direptum.*

Salentinum agrum traiecerunt, & magnum omnis generis hominum & armentorum numerum interceperũt. Maior verò Chriſtianis clades imminebat, niſi eam cuiuſdã Veneti Trierarchi temeritas, Deo Chriſtianis parcente, auertiſſet. Is enim paulò antè paſſus damnum à Turcis, in triremes quaſdam Turcicas incidit, ſuoque indulgens dolori, aliquot ex eis demerſit. Ea res Solymannum in Venetos non mediocritèr concitauit, licèt inſciente ſenatu accidiſſet. Eodem quoquè tempore Andreas Auria Cæſareanæ claſſis pręfectus, caſu in claſſiculam quandã incidit, omnis generis commeatũ & linum Alexandrinum Solymanno aduehẽtem, quam mox totam cepit, viris ad tranſtra triremium damnatis, & præda omĩ in ſuas triremes illata: porrò nauibus incenſis, quòd ſibi fortaſsè minimè vſui futuras iudicaret. Incendit etiàm duas Turcicas triremes, quibus Solymanni legatus Iunusbeius ad Venetæ claſſis præfectũ, qui tum in Corcyra inſula morabatur, aduectus fuerat. Sed is quoquè malè acceptus à Venetis, & in grande diſcrimen cõiectus, ità vt à latronibus Acroceraunis, qui eum in littus euadentem ceperãt, præſenti pecunia ſe redimere cogeretur, vbì ad Solymannũ redijt, acerbiſſimè de Venetis cõqueſtus, Solymannum in bellum Venetum inflammauit, licèt Venetus præfectus id factum multa ratione excuſaret. Hùc accedebat, ꝙ Auria noctù ac diù ſulcando maria, atque omnes portus explorando, alias duodecim Turcarum triremes cruentiſſimo prælio captas deleuerat iiſdem ferè diebus, nõ paucis è ſuis propugnatoribus atq; remigibus & magiſtris triremium deſideratis. Nam duodecim Turcicę triremes cũ trigintaquinq; inſtructiſſimis Aurianis triremibus audaciſſimè cõgredi nõ dubitàrunt, & cùm iam mi-

Capti Chriſtiani.

Claſsicula Turcica capta.

Duodecim trireſmes captæ.

milites Turcæ grauiſſimis ſaucij eſſent vulneribus defeſſiq́;, pugnando tamẽ occumbere, quàm ſe dẽdere maluerunt. Porrò enſes incuruos, quos magno parãt precio, in mare iactãrũt, nè Chriſtiani illis potirentur. Ij erant Ianizari milites prætoriani, & delecti equites, quos Spaches appellãt: quorum vtrorunque eſt ſumma & incredibilis in hoſtes audacia & pugnandi pertinacia: quod plerique Chriſtiani ignorantes, putant Turcas imbelle eſſe hominum genus, ſed fallũtur, cùm ſint reuerà apud illos inuictæ virtutis & ſummę conſtantiæ pedites & equites. Nec mediocritèr ad perferẽda & ſubeunda quęuis vitæ diſcrimina illos accendit, quòd ſciunt certam ſibi imminere perniciem, ſi per ignauiam minùs fortitèr & ſtrenuè egiſſe depręhendantur. Miſit tum contra Auriam Solymannus Barbaruſſam cum octoginta triremibus, ſed Auria abductis Turcarũ aliquot integris nauibus, fuga ſibi conſuluit: Porrò Solymannum ea ab Auria accepta clades, & à Venetis geminata cõtumelia, acerrimis iracundiæ ſtimulis pupugit, quos mirificè acuebant aliquot Turcici proceres, quorum hortatu cõmutato belli conſilio, quòd Italia non tam facilis expugnatu videretur, Venetis bellum fecit.

Per id tempus Acroceraunij latrocinijs aſſueti, feri & agreſtes homines, nullos certos deos colẽtes, incredibili temeritate conſiliũ cœperunt Solymanni noctù interficiendi: ſed ea res à vigilibus prætorianis facilè depręhenſa, magnam illis cladẽ attulit, Solymanni iuſſu immiſſis in illos militibus, qui eos ad ſatietatem vſq; trucidârunt. Indè ad Corcyram itum eſt. Eam oppugnare cõſtituit, tanquàm Venetæ ditionis. Itaq; immiſſi Turcę in inſulam, Corcyram vrbẽ fruſtrà obſederunt, tandemq́; poſt multas cla-

Facinus audaciſſimũ.

Corcyra vexatur.

clades paſsim Corcyrę inſulę illatas, innumeros homines Chriſtiana religione initiatos, in teterrimam ſeruitutem abduxerũt, quorum numerus, quod eſt cumprimis triſte & acerbum, ſexdecim millium exceſsit, omnis ſexûs & ætatis. Præerant tum Corcyræ duo Veneti patritij, qui (quod ſic ſalus publica poſcere videretur) ſuburbia oppidi pulcherrimis & egregijs ædificijs ornata demoliti ſunt, nè à Turcis occuparentur in vrbis exitium. Hoc erat quidem triſte ſpectaculum: ſed tolerabile tamen, quòd tecta diruta facilè inſtaurari poſſent: illud verò longè triſtiſſimum, quòd cùm vererentur non ſuffecturam vrbi annonam, ſi à Turcis obſidioe premeretur, imbellem omnem populi multitudinẽ ex oppido eiecerunt, quæ cùm in foſſis pernoctare cogeretur, vi turbulẽtiſſimæ tempeſtatis & metu barbarorũ multi ex ijs, præſertim pueri matrum ceruicibus inhærentes, miſerandum in modum extincti ſunt. Verùm Solymannus & Italici & Corcyręi belli parùm felici euentu potitus, non abſque pudore Byzantium, nulla re præclarè geſta, redijt: ſed interim tamen diuerſis in locis iuſsit ſuos duces bellũ inferre Venetis. Porrò priùs quàm obſidionem ſolueret, vbi didicit Caſtri oppidi incolas contra fidem datam abductos eſſe in captiuitatẽ, vſqueadeò eam rem moleſtè tulit, quippe qui nollet crudelitatis & ſæuitiæ argui, vt eius maleficij authores iuſſerit ſupplicio affici, & Caſtrenſes captiuos omnes magno ſtudio conquiſitos, in locum ſuum reſtitui. Tandèm ſub æquinoctium Autumnale Corcyra ab hac Turcarũ infeſtatione liberata eſt.

Geldrenſes deficiunt à ſuo duce. Sub huius anni finem pleraque omnia Geldriæ oppida à ſuo principe Carolo Egmundano deficiũt ad Guilhelmum Cliuiæ & Iuliæ ducem. Defectionis,

nis occaſio fuit, quód Carolus dux videbatur eam munitiſſimam ditionem in ius regis Gallorũ, cuius fuit ſtudioſus admodùm,trãsferre cõſtituiſſe, quod Geldrienſes minimè ſibi ferendũ putârunt,nè Germani Gallis ſeruire compellerentur.Nouimagenſes in ea defectione primi fuêre,qui etiàm principis arcem intra vrbem ipſorum ſitam, munitionibus eius nouis ſolo æquatis,occupare non dubitârunt. Porrò Principi Iuliacenſi eius ditionis fuit inauſpicata vſurpatio,vtì poſteà dicemus.

Eodem anno tumultuatum eſt in Anglia, multis hominum millibus arma in regem ſuum corripientibus.Ij erant Lincolniẽſes & Eboracenſes, qui moleſtè ferebant innouatum regni & religionis ſtatũ, tum quoquè frequentes exactiones regias.Fuerunt ad quinquaginta millia,ſacram expeditionem militiam ſuam appellantes. Verùm callida ducum regis ſimulatione perſuaſi,cùm pacem à rege oblatã atq; concordiam expectarent,arma deponunt. Sed non diù pòſt pœnas luerunt, aliquot eius turbæ capitibus vltimo ſupplicio affectis. *Tumultus Anglicus.*

Hoc ipſo anno Paulus Pontifex aliquot inſignes viros in Cardinalium collegium cooptauit. In ijs fuit Caſpar Contarenus patritius & ſenator Venetus,Reginaldus Polus, Iohannes Bellaius, Fridericus Fregoſus, quibus per interualla temporis adiunxit Sadoletum,Alexandrum,Bembum &c. Hoc factum cùm Sleidanus improbare non poſſit,animũ & cõſilium Pontificis pro ſua modeſtia ſibi carpendum ſumit,cùm tamẽ bonorum virorum ſit, etiàm dubia in meliorem partẽ interpretari. Scilicet Sleidanus videre potuit arcana Pontificis conſilia, quæ is ſuo in pectore verſaret. O quàm longè abeſt ab omni animi candore eiuſmodi ſæuum hominũ genus,

nus, tametſi valdè velint Euágelici videri. Ait Pontificem idoneos ſibi ꝓpugnatores parare voluiſſe: videlicèt Romana ſedes peritura eſt, niſì paucorum hominum ſcriptis & eloquentia à Lutero & eius infauſta ſobole vindicetur. Immò verò illa ſedes, quæ trecentis & ampliùs annis à tot ethnicis, iiſdemque longè potentiſſimis, Romanorum Imperatoribus, Chriſtiani nominis atrociſſimis perſecutorib⁹, qui ad Magnum vſque Conſtantinum totius ferè orbis imperio potiti, immaniſſimis in Chriſtianos conſtitutis ſupplicijs, Chriſti fidē penitùs extirpare & abolere voluērunt, à tot præterea tyrannis & hæreticis euerti hactenùs nō potuit, Chriſto Domino ſuā Eccleſiam aduersùs omnes inferorum portas fortiſſimè propugnante, etiàm deincèps ad ſupremū vſq; mundi diem incolumis perdurabit, quantunlibèt in eam debacchentur horum temporum infauſti dogmatiſtæ, à malo dæmone in multorum perniciem incitati, vt ampliſſimas futuro Antichriſto vias muniant, & interim innumeras animas ſecum trahant in tartara, nulli omninò deteriùs nocituri, quàm ſibijpſis & miſeris illis, quos ſub Euangelij & verbi Dei prætextu in varios inducunt errores.

Romana ſedes inconcuſſa.

Matth. 16.

Anno 1538. Carolus Cæſar & Franciſcus rex in mutuos venēre complexus. Multùm pro ſuo munere egerat Paulus Pontifex, vt apud Niceam conuenirent, ſed efficere non potuit, vt ipſo præſente in colloquium venirent. Id tamē impetrauit, vt in nouem vel decem annos inducias inter ſe paciſcerentur. Per id tempus Cæſar Pontificis nepoti Octauio deſpondit filiam ſuam Notham Margaritam, quam prius habuit in matrimonio Florētię princeps Alexander. Quanuìs aūt Cæſar & Franciſcus rex, licèt plurimùm annitēte Pōtifice, id tēporis familiaritèr cō-

Induciæ inter Cæſarē & Gallos.

cōgreſſi nō fuerint, Cæſar tamen per internuncios indicauit Franciſco, ſe priùs q̄ in Hiſpaniā nauigaret, in eius cōplexum venturū, & tum Cæſar ipſe, tū Franciſcus rex ambo more Chriſtiano Pontificē venerati ſunt, ità vt vnà cū rege multi quoquè eius ꝓceres dextrū Pontificis pedē oſcularent, idem tn̄ facere recuſantibus Chriſtophoro duce Vuirtēbergico, Guilhelmo Furſtēbergio, Mareſcallo Marchiano, & Daniæ regis legato Georgio Gluchio, q erāt cum rege, quos vtiquè, nè id facerent, Luteri & eius ſimiliū ſcripta vehemēter deterruerāt. Verùm ſi ipſe ꝑpotentis Dei filius ad pauperū piſcatorū pedes ſe amantiſſimè demiſit, eosq; beneuolentiſſima ſedulitate & lauit & exterſit: quid, obſecro, piaculi eſt, ſi homines Pontificis non quidē nudos, ſed tectos pedes ſupremis labris Chriſtianę cuiuſdam declarandæ modeſtię cauſa deoſculētur? O quātum intereſt inter ſpiritū Chriſti, & ſpiritū huius mundi. An nō Chriſtus ipſe dicit omnibus, Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde? O quàm facilè perſpiciunt cordati om̄es, quo ſpiritu imbutus fuerit Luterus, qui tantoperè à Chriſti humilitate abhorret, ſuosq; abhorrere facit. Et hæc certiſſimè vnica cauſa eſt, ꝙ inter ſectatores eius tot exiſtunt diſſenſiones & diſſidia, ꝙ prorsùs alieni ſunt ab humilitate & manſuetudine Chriſti: vndè fit vt alij alijs cedere nolint, ſed ſua pro ſe quiſque dogmata, quantunuìs abſurda, mordicùs tueantur, nihil interim morati, quòd tot millia imperitæ plebis horrendum in modum pereunt ac ruunt in tartara.

Ioh. 13.

Matth. 11.

Cauſa diſſidiorum inter ſectarios.

Porrò dum de paciſcendis inducijs apud Niceam tractaretur, Ceſarq; ad Villafranchā ſubſiſteret, accidit vt in quadā villa villicus quidā in area fabarū aceruū cribraret & vētilaret, idq; nō vno, ſed mul-

tis

tis per interualla locis. Indè verò denſę nubes inſtàr fumi in altum eleuabâtur. Quæ res vehementèr perterruit Cęſarianos oṁes, quòd putarent Barbaruſſę claſſem ſuperuenire ad perdendum Pontificē & Cęſarem. Verùm cunctis mirè trepidantibus, Cęſar ſtetit imperterritus, tametſi & Andreas Auria & Daualus Vaſtius ad arma ſe pararent, & omnes nō mediocritèr animis perterriti viſerentur. At pauló pòſt vbì cognitum eſt, eam trepidationem temerè ſuſceptam fuiſſe, in riſum & cachinnos verſa eſt, non obſcuro pudore perfuſis principibus, qui tam inanitèr timuiſſent, maximè cùm viderent Cæſarem prorsùs impauidum. Indè ſolutus eſt ille apud Niceam conuentus, & Franciſcus rex in ſuum regnū abijt, Pontifex primùm Genuam, deindè Romā peruenit. Cæſar verò, vt erat pollicitus, ad Aquas mortuas profectus eſt. Eò quoquè acceſſit rex Frāciſcus, & in duas ſcaphas ſe demittēs cum Henrico Delphino & Carolo Aureliano Duce, multiſque proceribus, à Cæſare ad latus quadriremis ſuæ obuiàm accurrente, cum omnibus ſuis & liberis & proceribus ſummo animi candore in arctiſſimos amplexus ſuſcept⁹ eſt. Andreas quoquè Auria, qui ante decem annos à rege Franciſco defecerat, impetrante Cæſare, in gratiam à rege receptus eſt. Poſteà Cæſar cum rege diù ſecreta miſcuit colloquia, ità vt oṁes in certā ſpem conciliandæ inter ipſos pacis venirent. Deindè regem à ſe humaniſſimè dimiſſum, ad ſcalas quadriremis ſuæ deduxit. Altera luce per oṁes triremes denunciat, nè quis ipſius iniuſſu in terram exeat: ipſe verò cum aliquot aurei velleris illuſtribus viris ingreſſus eſt vrbem Gallicam cum rege pranſurus. Appáret indè candidū pectus optimi Imperatoris, qui ne de hoſte quidem male ſuſpicaretur. Vbì verò in con-

Cæſar & Franciſcus rex conueniunt.

Cæſar cum rege pranſdet.

continentem perlatus eſt, rex & regina cum duobus liberis illum humaniſſimè complectuntur, & in palatium regis abducunt. Iam appetente crepuſculo Cęſar Andream Auriam, qui ad claſſem remanſerat, certiorem reddit, ſe apud regem pernoctaturum. Id enim rex & regina ipſius ſoror ab illo impetrârant, licèt non ſinè magno diſcrimine id fieri videretur. Sed præpotens Deus, cui Cęſar egregiè confidebat, non eſt paſſus quicquam illi ſiniſtrum accidere. Voluit autem Cæſar eius rei Auriam certiorem facere, nè quid ille aduerſi ſuſpicaretur. Altera luce Cæſar redit ad mare, comitante illum rege & multa procerum frequentia. Indè poſtquàm in puppi Cęſareanę quadriremis rursùs hilariter cōpotatum fuit, amiciſſimè diſceſſum eſt. Frāciſc⁹ rex per id tēpus certā cum Cæſare contraxit amicitiam, ità vt ſub Cæſaris vexillo, & in tentorio Cæſaris Caroli cùm maximis terra mariq; coactis copijs ſe Turcis bellum illaturum polliceretur. Cuius quidē amicitiæ fidutia Carolus Cæſar multa in itinere, quo Hiſpanias repetebat, cum Andrea Auria de bello Aſiatico, Græco & Africano ſuſcipiēdo locutus eſt, & de pace cum rege conciliata reges & principes Chriſtianos omnes certiores reddidit. Sed rex Franciſcus Mediolanenſem ditionem ſibi omninò adiudicandam ſperauerat: ea ſpe fruſtratus, poſteà in nouas belli cogitatiōes pertractus eſt, magno totius Reipublicę Chriſtianæ detrimento: quanquàm etiàm aliæ rationes ad bella inſtauranda illum fortaſsè mouerunt.

Apud regē pernoctat.

Circa hæc ferè tēpora mortuus eſt Erardus Cardinalis & Epiſcopus Leodienſis, qui multos Luteranæ ſectę addictos malè acceperat, quod Sleidanū malè habet: ideoq; ſcribit, illū ſibi ſepulcrū & Exequias anniuerſarias longè ante obitū fieri curauiſſe,

Erardus Epiſcopus moritur.

non tam pietatis quàm oſtentationis cauſa, quòd eſſet glorię cupidiſſimus. Ità Sleidanus magna fiducia profert ſententiã etiàm in arcana pectorũ conſilia, quæ ſolus Deus nouit. Sed hoc licet Euangeliſtis Luteri cõplectentibus, verùm Chriſti ſectatoribus nõ licet. Quid em̃ ſibi nõ permittunt Luterani dogmatiſtę? Qualisqualis certè fuerit vita illius Cardinalis, ſcire tamen non potuit Sleidanus, qua mente ille voluerit etiàm ante obitũ exequias anniuerſarias ſibi fieri. Ait ibidèm, Pontificios ſacrificorum operibus attribuere merita, quibus æternę vitę præmium debeatur. Ità quidẽ Sleidanus, vt vbique Catholicos ſuo more traducat. Certè Miſſę ſacrificium & viuis & vita functis ꝓdeſſe, tam eſt certũ ex ſanctiſſimorum Patrum irrefutabilibus teſtimonijs, vt meritò pudere debeat om̃es, qui id negare audent.

Bona opera vndè meritoria. Bona verò opera, quę faciunt Chriſtiani, nõ eſt dubium fieri gratia Chriſti, non tamen abſq; liberi arbitrij quadam cooperatione. Deus enim operatur *Philip. 2.* in nobis & velle & perficere, vt ait Apoſtolus. Indè ergò eſt meritum bonorum operum, quòd fiant ex gratia Dei. Tolle gratiam ab operibus humanis, & parùm aut nihil grata erunt Deo, ſicut videmus in Turcis, Iudæis & Ethnicis, qui nullis ſuis operibus *Heb. 11.* poſſunt placere DEO, cùm ſine fide impoſſibile ſit placere illi. Porrò verò ſi Deus per nos, non tamen ſinè nobis, efficit bona opera noſtra, num ille indignus cẽſendus eſt, cuius operib⁹ debeatur vita ęterna, maximè cùm ipſe innumeris ſcripturę locis pollicitus ſit vitam æternam rectè agentibus? Sed aiunt *Luteranorum calumnia.* Luterani nos ità fidere operibus noſtris, tanquàm illis ſolis abſq; Chriſti gratia debeatur vita æterna. Verùm hoc illi cõtra ſuam conſcientiã mentiuntur. Nos enim etiàm cùm bonorũ operũ ſumus ſtudioſiſſi-

ſiſſimi, nõ tamen illis, quę nos facimus, certò vitam æternam deberi affirmare audemus, cùm ſcriptura dicat: Neſcit homo, vtrùm amore an odio dignus ſit. Itaque cùm multa videamus etiàm ab improbis hominibus fieri, quę ſpeciem probitatis, pietatis & charitatis prę ſe ferant, pij omnes ſuis operibus non ſunt auſi præfidere, maximè ꝙ non ſint planè certi, an ex gratia & charitate, ſinè qua nihil poteſt gratũ eſſe Deo, profecta ſint, vel potiùs ex quodam naturæ inſtinctu, aut alijs id genus incitamentis, quę certum eſt vitam ſempiternam mereri non poſſe. Hinc eſt illa Apoſtoli inſignis & ſuſpicienda prædicatio: Si linguis hominum loquar & angelorum, ſi omnẽ fidem habeam, ità vt montes transferam, & pleraq; alia, charitatem autem nõ habuero, nihil mihi prodeſt. Ergò nec fides prodeſt abſque charitate. Et tamen Euangelici iſti incredibili quadam confidentia & temeritate aiũt, ſi quis firmitèr apud ſe ſtatuat per Chriſtũ ſibi remitti peccata, illũ, ſi ſic moriatur, è veſtigio euolare in cælum. Verùm hæc eſt omninò compendiaria via in mortẽ ſempiternam. Scripturæ diuinæ omẽs eiuſmodi temeritatem & inſanã confidentiam longè à nobis abeſſe volunt, propterea quòd longè alia ſunt iudicia Dei, quàm hominum: nec tamẽ hac ratione impellimur ad deſperationẽ, ſed inuitamur ad cautelã & circunſpectionẽ, nè inter tot vitę huius pericula vſquàm nimiùm ſecuri ſimus. Tanto aũt certè ſecuriores erimus, quãto bonorum operum ſyncera animi intentione ſtudioſiores fuerimus: non ꝙ noſtris operibus præfidere debeamus, ſed ꝙ vita piè & religiosè tranſacta, magnam præſtet homini fidutiam, vt multis ſcripturæ locis doceri poteſt, ſed nõ eſt huius loci. Ità nanque & Apoſtolorũ princeps hortatᷓ nos, vt ꝑ bona ope-

Eccés 6. *1. Cor. 13.* *Temeritas hæreticorũ.* *2. Pet. 1.*

ra certam faciamus vocationem noſtram. Sed hæc tam ſunt manifeſta, vt mirum ſit vſqueadeò perfricuiſſe frontem iſtos Euangelicos, quicquam vt contradicere auſint. Atq; eorum impudentia facit vt ꝓpter minùs peritos interdùm his & id gen⁹ alijs explicandis diutiùs immorandum ſit, quàm alioquì huius ſcripti inſtitutum admittat: præſertìm verò, quandò Sleidanus in illis ſuis peſtilentiſſimis Commentarijs ſparsìm ſua diffundit venena, totusq; ferè verſatur in Luteri & ſectatorum eius placitis fucandis, & Lectori incauto exitiabilitèr inſtillandis.

Luterani oppugnant Concilium.

Per hoc ferè tempus Luterus cum ſuo grege varijs machinationibus & ſcriptis Concilij à Paulo Pontifice indicti authoritatē cōuellere nitebantur, vt rudem plebeculam arctiùs ſuis fraudibus implicatā tenerēt. Scribebātur tum ab illis noui Paſquilli, nouæ Beelzebul epiſtolæ, fabuloſæ Legendæ de Iohanne Chryſoſtomo, quas Concilio impudenti vanitate affingebant: prætereà quatuor epiſtolę Iohannis Huſſi, & libellus de Donatione Cōſtantini Magni. Ità illi apud ſuos facilè efficiebant, vt qua vna re grauiſſimis religionis diſſidijs vel pręſentiſſima ſempèr remedia adferri cōſueuiſſent, ea in contemptum & riſum adduceretur, & miſerè euerſis & in diuerſas easq; fœdè diſſectas factiones diſtractis nihil prorsùs opitularetur. Traxerunt etiàm in ſuas partes Saxoniæ Ducem Henricum, fratrem optimi & conſtantiſſimi in Catholica religione Principis Georgij, quē Luterus tā multis iniurijs & calumnijs mirabili quadam audacia ſibi diuexandum ſumpſerat. Edebant igitur nouas cæremoniarum ordinatiōes, nouas paſsìm Catechiſmos etiàm illi, qui nullis initiati ſacris, parœcias adminiſtrandas ſuſcipere nō dubitârunt. Qua in re obſeruandū eſt arcanum

Dei iudicium, quòd illi, qui cõtra Eccleſiæ ſanctio- nem calicem ſibi vſurpare voluerunt, Catholicosq; ſacrificos criminabãtur, quòd ipſis alteram ſpeciem malignè ſuffurati eſſent, tales accepère paſtores, qui cùm nullam haberent conficiendæ Euchariſtiæ poteſtatem, ac nihilo minùs ſacramenta illis porrigerent, non aliud ſanè quàm merum panem & vinum præberent, vtraque illis ſpecie penitùs ſubtracta. Et ſic quidem par fuit puniri obſtreperos & refractarios, qui deſertoribꝰ ac ſeditioſis monachis potiùs, quàm totius Eccleſiæ iudicio obtemperare voluerunt. Porrò Henricus Princeps per nouos Viſitatores nouos conſtituit articulos, quos & à Clericis & à Laicis ſuæ ditiõis voluit obſeruari. Verùm illi articuli non ſolùm à ſacris literis, ſed etiàm ab ipſorũ Auguſtana Confeſſione & eius Confeſſionis Apologia diſcrepabant. Certè Luterus ipſe in libello de ſeculari poteſtate damnat eos Principes tãquàm inſanos & peruerſos, qui ijs in rebus, quæ ad fidem & Eccleſiam pertineant, ſubditis ſuis leges præſcribãt. Verùm hæc Luteri ſententia nullius tum ponderis fuit: quanquàm eiuſmodi articuli non tam à Principe, quàm prophanis illis Viſitatoribus editi fuère. Ita res paſsim in deterius mutabantur, & mirabilis atq; incredibilis in religione confuſio magìs ac magìs increſcebat, cùm illi ſacra obirent munia, qui nullis prorsùs ſacris initiati, nulla legitima authoritate vel promoti vel miſſi eſſent. Et hæc tamen omnia ſummè erant Euangelica, & purum putum verbum DEI, effusè hauddubiò miſerorum mortalium cæcitatem & delirationem ridentibus malis dæmonibus, qui ijs rebus mirificè delectarentur.

Horrendũ Dei iudicium.

Mutatio religionis.

Hoc tempore Argentoratenſes, qui Zuinglij dogma ſequebãtur, illis, qui ex Gallijs & Belgio ſecta-

rum nomine profugere compellebantur, in ipſa vrbe ſua templum occupandum tradiderunt,vt Eccleſiam conſtituerent. Huic aliquandiù præfectus fuit Iohannes Caluinus ex Gallia profugus, qui poſteà Geneuēſem in Allobrogibus Eccleſiam occupauit. Is nouam quandam de Euchariſtia opinionē è ſuo parùm ſano cerebro commentus, negat cum Zuinglianis veritatem corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia, ſed horum tantùm energiam illic vult haberi.Non putauit Caluinus ſua maieſtate dignū, vt ipſe minus aliquid,quàm cæteri,poſſe videretur. Itaq; hác nouam mundo iam planè vecordi doctrinam inuexit. Nec hoc contentus, etiàm multa alia p̄clara & tali viro digna ſcripſit,quæ quidē eiuſmodi ſunt,vt citra horrorē legi vix poſſint: quanquàm ea quoquè infeliciſſimis mortalibus non alio quàm ipſius verbi Dei titulo obtruduntur.Sunt autē cum intolerabili in Deum blaſphemia cōiuncta,vt,quòd ſcelera & flagitia omnia Deus in homine operetur, quòd lex & voluntas Dei ſępè inter ſe cōtrarię ſint, quòd diabolus iubente & volente Deo mentiatur in cordibus hominum,& multa alia,non verbis,ſed flammis Tartareis vindicanda, quæ tamen auſus eſt quidam eius ſectator Theodorus Beza defendenda ſuſcipere.Pròh nefarios homines,ſi tamen homines dicendi ſunt, qui certè in humana effigie Tartarei cacodæmones eſſe videntur. Vt autem ſuam egregiam doctrinam Caluinus ille miraculo quodam cōfirmaret,rem fecit ſempiterna memoria dignam, vt cognoſcat poſteritas, quibus dolis, fraudibus & impoſturis vti non dubitàrint,qui Catholicam Eccleſiam noſtro æuo ſub Euangelij inſtaurandi prætextu ſibi oppugnandā ſumpſerunt.Perſuaſit quandoquè Caluinus iſte miſero cuidam,vt ſe pateretur tan-

Caluinus nouum fingit dogma.

Caluini immanes blaſphemiæ.

Miraculū Caluini horrendū.

tanquàm mortuum in templum deportari. Fecit ille, conſentiente etiàm eius coniuge. Porrò Caluini conſilium erat, vt hominem coram populo iuberet redire ad ſuperos ſeu reuiuiſcere, homineque mox ſeſe erigente, tam inaudito miraculo certam omninò & ſacroſanctam in orbem terrarum doctrinam inuexiſſe videretur. Sed ô Dei clementiam, quę perfidioſi hominis aſtum incredibilem noluit latére mortales, vt ſic maturè ab eius cõſortio ſe remouerent. Miſer ille qui viuus in templũ illatus fuit, mortuus indè elatus eſt. Cùm eñ Caluinus propiùs acceſſiſſet, &, ſi ſua doctrina vera eſſet, eum iuberet reſumpto ſpiritu ſurgere, vt homo callidus laqueo, quem alijs tetenderat, ipſus ſtrangularetur, & om̃es intelligerent falſiſſima eſſe quæ miſeris pro verbo DEI venditaret, nihil prorsùs ſeſe commouit homo, quippe omni huius lucis vſura repentè priuatus. Porrò coniunx illius, ea re comperta, eiulatu & clamore animi ſui teſtatur necopinatum dolorem, ſed Caluinus eam egregijs pollicitationibus deliniuit, nè rem latiùs propalaret. In hoc verò facinore depræhenſus, fertur mox redijſſe in ſuggeſtum, dixiſſe populo, Eccè hinc appáret imbecillitas fidei veſtræ, quòd homo iſte non potuit excitari à mortuis. Et fortaſsìs perſuaſit hoc miſerrimæ illi concioni. Hæc quidem de illo Caluino, multaque alia ſparſit fama, quæ iam feruntur Gallicè conſcripta, & Latinè conuerſa, quandoquè in lucem proditura. Aiunt etiàm Pariſijs repertas aliquot Caluini, Theodori Bezæ, & aliorum eius farinæ hominum Epiſtolas, quæ illorum nequitiam egregiè declarent, quas ſperamus breuì in publicum edendas. Sunt enim eiuſmodi, vt vbì in hominũ notitiã venerint, facilè oẽs intellecturi ſint, q̃

Aſtutia Caluini.

ſint illorum nihil minùs quàm Euangelica conſilia, & admodùm pernicioſi conatus. Hæc ità ſcripſi, quemadmodùm à fide dignis accepi. Infrà quoquè, Deo volente, Luteri quoddam miraculum referemus. Et nondùm intelligent plùs quàm lethargo correpti mortales, quàm infidis paſtoribus animarum ſuarum ſalutem & curam committant? Scilicet iſtis hominibus hoc ſtudio eſt, vt animas Chriſto, & non potiùs Orco, lucrifaciant.

Antinomi. Accidit hoc anno quiddã memorabile apud Vuittenbergenſes. Extiterunt quidã è Luteri ſchola, qui legẽ operũ reijcerent, dicerentq; hoĩes Euangelicos nõ obligari ad bona opera diuinę legis. Et ſic quidẽ Luterus ipſe ab initio docuerat. Verùm homo contentionibus & rixis natus ac deſtinatus, vbì hæc vidit ab alijs doceri, acritèr in eos inuect⁹ eſt, cùm tamen hæc doctrina ex ipſius ſchola ꝓdijſſet: nec vidit homo incõſideratus, quicquid in huius dogmatis aſſertores ſcriberet, id ipſius iugulũ vel maximè petere. Ferũt Iohannẽ Iſlebiũ huius dogmatis præcipuũ fuiſſe defenſorẽ, ſed à Lutero admonitum, ab eo reſilijſſe. Ità licuit Lutero vnam atq; eandẽ rem modò aſſerere, modò confutare: nec quicquã tã abſurdũ ab illo fieri potuit, quod nõ putarẽt homines ꝑperàm ab eo inſtituti, purũ putũ eſſe Euangelion.

Synodus Tigurina Zuinglianorum. Menſe Aprili Synodus Zuinglianorũ doctorum Tiguri fuit, cui etiàm Bucerus & Capito rogatu Baſileenſiũ interfuère. Ibì Bucerus mirificè ſe purgat, quòd hactenùs tantoperè paci conficiendæ ſtuduerit, id ſe non ſua voluntate, ſed impulſu Lantgrauij & quorundam aliorum feciſſe dictitans. Diſceptatum eſt ibì triduò cum illo de reſponſo ad Luterum dando. Nam hìc quoquè aſtutus ille, vt quidã Zuinglianus ſcribit, ambigua loquendi forma ſolidam

con-

concordiam ſancire nitebatur, quam ambiguam loquendi rationẽ Tigurini non probabant, nec inſtàr Buceri obſcurè & captioſè, vt idẽ Zuinglianus ait, loqui volebant, ſed liberè & apertè, nè cõcordia fucata & inſidioſa, qualem Bucerus efficere voluiſſe non immeritò illis viſus eſt, poſteà maiores turbas pareret. Alij tamen à Bucero pſuaſi, Luterũ à Zuinglio in Euchariſtiæ doctrina non tam re ipſa, quàm verbis diſcrepare, quod fuit falſiſſimum, ſicut Luterus ipſe teſtatur nõ vno loco, cũ Lutero viſi ſunt in quandam redire concordiam, ſed quæ re vera nulla eſſet, ſicut ipſe euentus paulò pòſt docuit. Immò & Bucerus ipſe, qui hanc ſimulatam concordiam tantoperè vrſit, cùm à Tigurinis impetrare non poſſet reſponſionem ad Luterũ, qualem ipſe vellet, ab illis non parùm abalienatus eſt, licèt anteà non mediocritèr illos coluiſſet. Sunt etiàm alij quidam ab illis facti alieni, licèt videri nollent, & non pauci Luteranis acceſſerunt. Vtebantur autem iſti, à Bucero, vt appáret, edocti, hac in re verbis & ſententijs ambiguis & perplexis, nè fraus cuiquã appareret, qua tamen vel maximè creuit hoc prodigioſum Euangelion: adeoq; Bucerus ipſe in Euangelium Matthęi & Iohannis ſcribens, doctrinam de Euchariſtia, quã antè propugnârat, vt Lutero gratificaretur, retractauit. Et tamen hunc Proteum quidam neutrales, id eſt, qui nec Catholicę Eccleſię, neq; Sectarijs additos ſe videri volunt, licèt interìm non obſcurè nouas ipſi fabricent ſectas, nõ dubitant pacis & pietatis inprimìs ſtudioſum vocare: ſcilicet pacis & pietatis ſtudioſus eſt, qui vt ſeſe offert occaſio, modò hoc, modò illud de vna eademq; re dogma propugnat, facilè etiàm Mahometis Alcoranum approbaturus, ſi non deſit opportunitas. Zuingliani quidam

Bucerus ambiguus.

Bucerus fit alienus à Tigurinis.

Zuinglianos

unde Buceri conſentia. Bucerane cōciliationi,qua ille tam crebrò niſus eſt Zuinglianos cum Lutero in concordiam qualemcunque redigere,hoc tribuerunt,quod illis tribuēdum eſt,qui præ nimio vini deſiderio etiàm fæces hauriant.Nemo neque poteſt neque debet ambigere,hanc inexpiabilem diſſenſionem propterea inter Euangelicos extitiſſe, vt ſibi Catholici meliùs proſpicerent,& à tam ſuperbis,turbulentis & inconſtātibus ingenijs rectiùs cauerent.

Cineres D. Thomæ cremantur. Apud Anglos hoc anno facinus inſolens rex Hēricus deſignauit in cineres & oſſa beatiſſimi martyris Thomæ,Cantuarienſis quōdàm Archiepiſcopi. Eius corpus in theca gemmis & auro mirificè exornata aſſeruabāt iam aliquot ſeculis,eratq; eius martyris celeberrima memoria ob edita diuinitùs ad eius ſacros cineres innumera miracula. Viſebantur illic gemmę incomparabiles:quędam vincebant oui anſerini magnitudinem,pietatis cauſa eò miſſæ à monarchis & regibus,ad martyris memoriā ornādam. Verùm Hericus rex neſcio quorum inſtigatus conſilio,non contentus gemmis & auro nudâſſe eius monumentum,etiàm ipſas venerandas reliquias exuſſit.Nihil quidem ſanctiſſimo martyri nocitū eſt, qui vitam cum Deo viuit beatam & ſempiternam: ſed mirū profectò eſt,regem illum, qui paulò antè tanta conſtantia fidem Catholicam ſcriptis euulgatis defenderat, potuiſſe ad id infauſtum conſilium deuolui,vt in martyris oſſa ante annos ferè quadringentos pro pietate cæſi, tam atrocitèr deſæuiret. Sed id genus multa audent Luterani & reliqui ſectarij,apud quos pleraque templa hodiè non multùm diſcrepant à ferarum cubilibus, & locis planè deſertis,& in horrendam vaſtitatem redactis: quæ quidem, niſì Deus rebus noſtris proſpiciat, nihil viden-

videntur ſignificare aliud, quàm propediẻm in his Europæ locis cultum DEI omnem penitùs extinctum iri.

Cùm indictum eſſet à Paulo Pontifice Conciliũ ob certas emergentes rationes nõ iam Mantuę, qui locus viſus erat opportunior, ſed Vincentiæ celebrandum, Lùterus certos euulgauit articulos, quos vellet ſuo nomine Concilio proponi. Verùm illi tam abſurdi & impij erãt, vt nõ defuerint, qui Germanos dehortarentur, nè proponerẽt eiuſmodi articulos Concilio, niſi vellent Germanos reliquis nationibus irridendos & ignominia notandos propinare. Erant enim in ijs, qui ab ipſa quoquè Auguſtana Confeſſione diſſiderent. Verùm etſi turpiſſimum eſt, in religionis negocijs diuerſa ſentire, & quod hodiè affirmàris, cràs negare, hodiè aſſerere, quod herì negaueris, tamen hoc apud Luterum & eius præclaram ſobolem non valdè turpe putatur, immò verò frequens & ſoléne eſt, vt eorum ſcripta teſtantur, licètid imperita concio non facilè animaduertat. *Luteri articuli, Concilio offerendi.*

Hac tempeſtate in Anglia direpta atq; euerſa paſſim ſunt monaſteria: & vitę monaſticę cultores veſtem mutare coguntur. Cæſi etiàm fuère aliquot illuſtri dignitate proceres, quòd nollent regis improbandæ ſententiæ ſubſcribere. Multùm in eo regno ſanguinis fuſum eſt: & ſectarij quidem egregium conſcripsêre martyrologion, in quod retulêre etiàm nomina illorum, qui ſub regina Maria, de qua pòſt dicetur, hæreſis nomine plexi ſunt. Verùm illos nemo Chriſti, qui veritas eſt, martyres dixerit, qui non pietatis, ſed pernicioſæ doctrinæ cauſa tolluntur è medio, nè multos ſua peſte corrumpant. *Monaſteria euertuntur in Anglia.*

Videmus hodiè ſummo omnium dolore, quò pro-

progreſſa ſit quorundam initiò nõ ſeuerè vindicata audacia. Quæ non hodiè hæreſum monſtra exiſtunt? In Lituania ſunt multi Arriani & Neſtoriani, nec parùm multas occupârunt eccleſias homines valdè athei & execrabiles, qui ſummam & ſummè venerandam Trinitatem, proh nefas, vocant cerberum tricipitem, & Symbolum non Athanaſianum, ſed Sathanaſianum, & multa alia nimìs horrenda. Si principiò ſeuera fuiſſet adhibita animaduerſio, poterant omnia hæc mala facilè auerti. At nunc vſque eò increuerunt, vt nullum appareat remedium.

O ſcelus.

Naufragiũ Barbaruſſæ

Hoc anno Barbaruſſa inſigne fecit naufragium, amiſſis viginti millibus hominum, cùm iam claſſe educta, in noſtros cogitaret. Illiſit eas triremes tempeſtas oborta Acroceraunijs cautibus, quarum fragmenta toto ferè Dalmatico littore eiectâ viſebantur. Paulò antè inſignem contra illum claſſem eduxerant Paulus Põtifex, Carolus Cęſar & Veneti duce Andrea Auria, & Vincẽtio Capellio Veneto. Erât ſimul naues ſupra CC. & quinquaginta, adeò vt nũquàm ferè maior noſtrorum in Iõnio mari claſſis conſpecta ſit, plurimumque ſibi metueret Barbaruſſa, homo alioquì audax & imperterritus. Verùm cùm Veneti nollent pręſidium Hiſpanorum militũ in ſuas triremes accipere, vt quidam aſſerebant Ligures, nec Auria Venetis triremibus planè confideret, licèt Veneti culpam aliò conferant, vt ſolẽt libentèr homines, ſi quid perperàm geſtum ſit, à ſe omnem culpæ ſuſpicionem in alios amoliri: orta interìm tempeſtas eſt, & noſtri omnes, inſequente & inſultante ac irridente Barbaruſſa, in fœdiſſimã fugam verſi ſunt, cùm potuiſſent facilè, vt quidã autumant, illo die totam Barbaruſſæ claſſem delere & perdere. Etiam quidem reſumptis animis volebant

Fuga turpis Chriſtianorum.

Bar-

Barbaruſſam inuadere quaterna acie: ſed cùm cunctantiùs ſua conſilia expedirent, Barbaruſſa retroceſſit in ſinum Ambracium. Magnam eo die Chriſtiani tulêre ignominiam, quòd tantæ occaſioni nõ ſolùm deeſſe, ſed etiàm in turpem fugam ſe conijcere nõ dubitâſſent. At tamen paulò pòſt, vt diximus, incomparabilem Barbari cladem accepêre, multis amiſſis triremibus, Deo Opt. Max. hauddubiè Chriſtianorum rebus opem ferente. Verùm id damnum breuì poſteà Solymannus ſarciuit, vt eſt immenſis opibus prædiues, noua inſtructa claſſe. Magnam verò indè cepit voluptatem, quòd Barbaruſſa omnib⁹ propè rebus inferior, noſtros toto mari effugere compuliſſet.

Hoc anno multis Germaniæ locis armati homines in aëre viſi ſunt, & versùs Oriẽtem ſtella inuſitatæ magnitudinis, quæ cruentos ſpargeret radios: & iuxta illam crux ſanguinolenta, cum vexillo per aëra volitante. *Viſa horrenda.*

Sub initium Octobris rex Franciæ Cameraci cõuenit Mariam Belgij præfectam, Caroli Cæſaris ſororem. Indè pariter cum magna põpa egreſſi, venerunt ad S. Quintini oppidum. Vbiquè regina incredibili ſtudio & apparatu excepta eſt. Exactis diebus ſedecim, alio itinere rediјt in Hannoniam. Nihil nõ egit rex Franciſcus, vt poſſet Mediolanum Cæſaris beneficio impetrare: ſed Cæſar præalto conſilio & exacta prudentia, potentiſſimis Gallorum regibus ampliſſimum illum Italiæ principatum vt adiungeret, nullis rationibus ꝓmoueri potuit, verit⁹ hauddubiò, nè illo minimè contenti, maiora tentarent. Sunt qui Cæſaris auaritia & toti Italiæ dominandi libidine factum ſcribant, vt tam pertinacitèr Gallis Mediolanum negaret: ſed illi certè temerarij ſunt *Calũnia in Cæſarem.*

&

& iniqui cenſores, cùm ante paucos annos eundem principatum, quem maximis impendijs & difficultatibus bellicis obtinuerat, rogatu Pontificis Clementis, Franciſco Sfortiæ liberaliſſimè reſtituerit. Florentiam quoquè ipſius armis domitam, Alexandro Medici tradiderit, qui certè eſt inſignis principatus.

Eo tempore, quo apud Niceam Pontifex, Cæſar & Franciſcus rex fuêre, Ioachimus Elector Brandeburgicus Saxoni Electori per legatũm indicauit, ſe certis nuncijs didiciſſe de Turcæ in Germaniam aduentu. Iam enim Vaiuodæ ipſe Turcarum Imperator hoc ſignificârat. Orabat igitur Brãdeburgicus, vt Saxo certam ipſi, quam cuperet, pacis in eundẽ rationem perſcriberet: ſe cum Ferdinando rege porrò acturum, vt apud Cæſarem intercedat. Hic princeps Luteri quidem dogma ſic complexus erat, vt tamen pleraſque cæremonias Eccleſiaſticas retineret, & cùm eſſet Cæſaris atque Ferdinãdi ſtudioſus, noluit in fœdus illud Smalcaldicum tranſire. Habebat autem in matrimonio optimi & Chriſtianiſſimi Poloniæ regis Sigiſmundi filiam, quæ in hunc vſq; diem, raro & eximio inſignis pietatis exemplo fertur in Catholica religione cõſtantiſſimè permanere. Saxoniæ Elector rem omnem deindè cum Lantgrauio communicat, & illi ſimul reſpondent Brandeburgico, ſe quidem videre neceſſariò totis virib⁹ obuiàm eundum eſſe Turcæ hoſti crudeliſſimo, ſed tamen id fieri non poſſe, niſì ipſis certa & non dubia pax cõcedatur. Ea erat eiuſmodi, vt Iudices Cameræ nihil contra ipſos poſſint in cauſa religionis, qua etiàm compræhendi volebant direptionem bonorum eccleſiaſticorum: atque vt ea pace frui liceat etiàm illis, qui poſt Noribergicam tranſactionem acceſ-

Princeps Brandeburgicus.

acceſſerint & accedere voluerint ad ipſos, atque ipſi etiàm Daniæ regi, qui non erat ſubditus Imperio: quæ quidem omnia vehementèr erant Catholicis oneroſa, & tamen nisì permitterentur, illi contra Turcas parùm aut nihil ſe moturi videbantur. Indè ſocij omnes Smalcaldici fœderis ad 24. Iulij monētur Iſenacum ſe conferre. Eò non principes ipſi, ſed legati venerunt. Eadem petunt, quæ anteà principes petiērāt, & alios ibì quoquè in ſuum fœdus receperunt. Habebant tum litem cùm Henrico Brunſuicenſi principe Goſlarienſes fœderati. Itaque orabant legati fœderatorum, vt Ferdinandus ab Imperatore peteret mandatum, quo princeps Henricus actioni ſe ſiſtere cogatur: & tamen illi nolebant Catholicis licere ſuum ius perſequi in ſupremo imperij iudicio. Addebant autem minas, nisì id contra Henricum principem impetretur, ipſos Goſlarienſes ſocios minimè neglecturos. Ea tum erat Imperij per Germaniam habitudo, vt lachrymis potiùs, quàm ſcripto, proſequendum ſit. Imminebat Germaniæ cruentiſſimus Turcarum tyrannus, & tamen ſic erant plerique animati, vt nisì Cæſar ipſorum voluntati obſecundaret, non magnoperè recuſaturi viderentur iugum Turcicæ captiuitatis, cùm certum eſſet, eos ſuis viribus tanto hoſti minimè poſſe reſiſtere.

Conuentus Iſenaci.

Penultima die Decembris Lantgrauius Haſſiæ haud procùl ab oppido Caſſello venationi intētus, incidit in ſcribam Henrici principis Brunſuicenſis, qui nihil habebat commercij cum fœdere Smalcaldico, quia Catholicus erat princeps. Vbì autem Lantgrauius didicit ſcribam illum eſſe huius Henrici principis, iuſſit compræhenſum Caſſellum abduci, Habebat ille apud ſe literas principis ſui

Scriba ducis Henrici cōprehenditur.

ad Archiepiſcopum Mogúntinum & Heldum Cæſaris legatum. Eas vtraſq; & quædã alia ſecreta Lãtgrauius reſignauit & legit, ipſumq́; ſcribam captiuũ detinuit. Hoc vtrùm decuerit illum principem, alij viderint. Certè ea res primò quidem ipſi principi Henrico magnam calamitatem, ſed non paulò maiorem Lantgrauio poſteà attuliſſe videtur, cùm ijs ex initijs, licèt aliæ quoquè cauſæ ſuppeterent, grauiſſima inter principes odia excreuerint, & Henricus quidem princeps primò à Lãtgrauio captus ſit, at ipſe poſteà Lantgrauius nõ ſolùm Henricum dimittere, ſed in eius quoquè captiui locum ſuccedere coact⁹ ſit. Verùm ad has diras animorum acerbitates, quæ ſub hoc Luteri infauſto Euangelio inter Germaniæ principes extitêre, magna fomenta & incitamenta ſuggeſſerunt importuni concionatores Luterani, qui principibus ſuis ſub verbi Dei ſpecioſo titulo multa perſuaſère, quæ à verbo Dei prorsùs abhorrerent.

Iſabella Imperatrix moritur. Item Dux Geldriæ

Mortua eſt hoc anno Iſabella Caroli Cæſaris cõiunx, idq́ue in puerperio, edita quidem prole, ſed quæ non diù ſuperuixerit. Mortuus eſt etiàm Carolus Geldriæ dux Catholicus, eiq́; ſucceſſit Guilhelmus princeps Cliuenſis, ſed parùm felicitèr, vt ipſe rei euentus declarauit. Galli eum in ſuas partes pertrahere nitebantur, vt haberet Cæſar in Belgio vicinum hoſtem: ſed Deo benè propicio, princeps Cliuenſis ſaniora conſilia ſecutus, breuì in gratiam cũ Cæſare, quem tum occupata Geldriæ ditione, tùm Gallorum amicitia offenderat, redijt, vt infrà dicemus.

Conuentus Frãcoſurti.

Anno 1539. fuit conuentus Proteſtantium Francofurti, vbì datæ ſunt illis à Cęſare induciæ menſiũ 15, & decretum fuit, vt vtriuſque partis viri docti & mode-

moderati deligerentur, qui inter ſe de rebus cõtrouerſis colloquerentur. Eius generis colloquia multa identidèm fuêre inſtituta, ſed nullo felici exitu, quòd neque Sectarij vellent à ſententia decedere, neque Catholicis fas eſſet quicquam illis cõtra Catholicæ Eccleſiæ ſententiam concedere. Multa autem in Proteſtantibus & nũc & aliâs quoquè Cæſar pijſſimus diſſimulauit, quòd non facilè pateret via & ratio ſecùs cum illis agendi. Proteſtantes enim nõ ſolùm magnis iam erant ex Smalcaldico fœdere aucti viribus, ſed etiàm Luteri & aliorum concionatorum ſuorum ſeditioſiſſimis tum ſcriptis, tum cõcionibus eò propemodùm impulſi videbantur, vt nisì Cęſar ipſis petita permitteret, neſcio quid non molituri putarentur. Erant quidem non contẽnendæ Cæſaris vires, ſed eas tum Turcica, tum Gallica arma ſic perpetuò ferè exercebant, vt cum Proteſtantibus nihil poſſet duriùs agere, licèt plurimùm illi doleret, paucorum impotentium Apoſtatarum monachorum ſcriptis & cõcionibus ſeditioſis Germaniæ pacem penitùs perturbari. In hoc ipſo conuentu Saxonię Elector id inter alia teſtificabatur, ſe Ferdinandum non agnoſcere pro rege Romanorũ. Adeò iam erant in Germania perturbata omnia, eas turbas cientibus infauſtis cõcionatoribus, qui Proteſtantes ordines egregiè illudebant. Erant quoquè inter principes acerbæ ſuſpiciones & ſimultates, ex religionis diſpari habitu emergentes: vndè fiebat, vt Germaniæ vires, quæ hactenùs omnibus ſempèr nationibus fuiſſent formidoloſæ, iam ità miſerè diſtractæ & diſſipatæ, hauddubiè ſupremam cladem iampridèm ſubiturę fuiſſe viderentur, nisì præpotens DEVS ſingulari quadam beneuolentia rebus noſtris proſpexiſſet. Erant enim adhuc permulti, *Inteſtina diſsidia.*

 ho-

hodieque ſunt in Germania, qui à ſectis prorsùs abhorreant, nec anili leuitate eam ſibi religionem deſerendam putent, quam tot ſeculis vniuerſa Germania ſumma omnium conſenſione coluerit.

Obitus Georgij principis. Hoc anno diem vitæ clauſit extremum clariſſim⁹ & integerrim⁹ Princeps Saxoniæ GEORGIVS, quem Luterus egregiè conuicijs & cõtumelijs, & quidem impunè ſæpè proſciderat. Fuit is princeps generoſa & planè Germana animi fortitudine, in auita Maiorum ſuorum religione conſtantiſſimus, & Carolo Cęſari lõgè optimo ſempèr deditiſſimus, dignus profectò multis nominibus, quem omnis poſteritas laudibus vehat. Eius obitu maxima accepit incommoda religio Chriſtiana. Nullos enim reliquit liberos. Itaque teſtamento ſcripſit hæredem fratrem ſuum Henricum & eius filios Mauritium & Auguſtum, ea conditione, nè quicquam in religione mutarent. Miſſi fuerunt ad Henricum, qui hoc ei proponerent, ſed interìm mortuus eſt pius princeps, & continuò Henricus ditionem omnem occupauit, atque in omnia Miſniæ, Thuringiæ & Saxoniæ loca, quæ GEORGIO Principi paruerãt, Luteri dogmata inuexit. Iam enim Luterani eum in ſuam naſſam pertraxerant. Is poſteà ſucceſſorem habuit Mauritium, Mauritius Auguſtum, vt ſuo loco dicemus. In Miſniæ oppido abſque vlla intermiſſione nocturnis atque diurnis horis perpetuæ Deo Optimo Maximo laudes promebantur, raro quodam eximiæ in Deum pietatis exemplo, diuerſis cantandi & pſallẽdi vicibus inſtitutis in ipſa Eccleſia cathedrali: ſed is cultus diuinus maxima ex parte tum abolitus eſt, antiqua religionis facie prorsùs mutata. Hæc faciebant Principes perſuaſi à Lutero, alioquì præ inſita

Mutatio religionis in Miſnia.

Ger-

maniæ principibus ſpectata generoſitate,nunquàm talia facilè attentaturi:quanquàm in eiuſmodi grauiſſimis rebus nihil priuata authoritate, ſed totius Chriſtiani orbis conſenſu omnia cum ſumma deliberatione & exacta maturitate tranſigi oportebat. Non enim ſatis erat Luterum dicere,hęc & pleraq; alia rectè & ex verbi Dei præſcripto fieri,cùm hereticorum omnium ea perpetua fuerit conſuetudo, vt quamuis abſurda & impia in orbem commenta inueherent,ea tamen verbo Dei conſentanea & ex verbo Dei profecta aſſererent:ſed oportebat Chriſtiani orbis ſuſtinere ſententiam. id quidem generoſos principes & reliquos Germaniæ magiſtratus magis decuiſſet.Porrò vbì Henricus princeps ditionem fratris in ſuam fidem adegit, Luterum è Vuittenberga Lipſiam accerſiuit: eò quoquè aduolauit ex eodem Luteri aſylo ingens concionatorum examen,quot currus capere poſſet.Ij Luteri inauſpicatum Euangelium ſtrenuè in illum populum propagârunt,quem tot annis Catholicus princeps in Catholica religione continuerat.Eſt Lipſia paruũ quidem,ſed elegans oppidum, inſigni mercatu & vili rerum degendæ vitę neceſſariarum precio, atque etiam vniuerſitate vel Academia tum celebre, tum ꝑquàm cõmodum ſtudioſis, niſì quòd Luteri Euãgelium illic regnat,non tamen prorſùs Lutericè, ꝙ in nonnullis à Lutero nonnihil deflexerint,vocenturq; à quibuſdam catholicis molles cõfeſſioniſtæ, quemadmodùm alij rigidi confeſſioniſtę,qui Luteri dicta factaque omnia quantunuìs putida & inſulſa, ſibi mordicùs tuenda ſtatuerunt: qui etiàm Lipſenſes & alios quoſdam acerbiſſimè proſcindũt,ꝙ à Lutero defecerint.

Pracones Luterani Lipſiam aduolant.

Lipſia.

Hoc anno Anglię rex ſcriptum quoddã edidit,

quo Pontificem, qui Concilium tum Vincentiæ indixerat, acerbè perſtringit. Ea res cumprimis iucunda fuit Luteranis & reliqs nouis dogmatiſtis. Quicquid enim Pontifici accideret, quod in eius contumeliam & ignominiam vergeret, id ſingularẽ huic hominum generi adferebat voluptatem: vt nôrint poſteri omẽs, quo ſpiritu afflati fuerint, qui implacabili odio paſtorem Eccleſiæ proſequi non dubitârint. Verùm nè nimio Luterani gaudio inſolentiùs exultarent, eodemipſo anno idem Angliæ rex nõ ferens in ſuo regno turbas, offendicula, ſeditiones (quarum rerum valdè ferax eſt Luteri Euangelium, ità vt vix vſpiàm abſque ſeditione & tumultu receptum ſit) ex Luteri irrepente dogmate graſſari, comitia totius regni indixit, ſiue conuentum Ordinũ regni, (ipſi Parlamentum vocant) vbì pro ſtabilienda religionis concordia propoſitæ ſunt ſex quæſtiones, de quibus in Actis publicis ità relatum habetur: Tandèm poſt longam ſuper his articulis deliberationem, poſt conſulrationes plurimas, poſt deniquè argumenta infinita vltrò citroque connexa, omnium tam regiæ Maieſtatis, quàm vtriuſq; Senatorij ordinis, ac plebis in hũc Senatum coactæ ſummo conſenſu fuit & eſt reſolutum, deciſum ac ſtatutum eo modo ac forma, qua ſequitur: Inprimis, In beatiſſimo altaris Sacramento, per virtutem & efficaciam potentiſſimi verbi Chriſti, ſimul atquè illud ſacerdos ore locutus fuerit, ſub forma panis & vini, naturale corpus & ſanguinem Dominicum, conceptum ex Maria virgine, realitèr adeſſe: & poſt conſecrationẽ, nullam panis aut vini, aut aliam q̃ Chriſti Dei & hominis remanere ſubſtantiam. Secundò, Communicare ſub vtraque ſpecie non eſt omnibus hominibus iure diuino neceſsè ad ſalutem: credendumq;

Comitia Angliæ contra Luterũ.

VI. *Articuli*

1.

2.

dumque eſt & non dubitandum, quoniam in carne ſub ſpecie panis ſit verus ſanguis, & cum ſanguine ſub ſpecie vini ſit vera caro, tam diuiſim quàm coniunctim. Tertiò, Sacerdotes poſtquàm ſacris initiati 3.
ſunt, iure diuino non poſſunt vxores ducere. Quartò, vota caſtitatis ſiue viduitatis à viro fœmináve 4.
non temerè facta Deo, iure Diuino ſunt obſeruanda, Chriſtianique populi libertate quãdam eos priuant, qua, niſi vouiſſent, potuiſſent vti frui. Quintò, Miſſas priuatas in hac regis Anglicana Eccleſia 5.
ac congregatione admitti ac celebrari, ſimul & bonum & neceſſarium eſt, per quas probi Chriſtiani, quorum vita reſpondet, pariter & bona & diuina ſolatia & beneficia indè recipiunt, Miſſasq; celebrari iuri diuino quadrat. Sexto, expedit neceſſeque eſt 6.
auricularem confeſſionem retineri in Eccleſia Dei. Quocircà regiæ Maieſtatis authoritate, ac ſummo vtriuſque ordinis ſenatorij, plebiſque in hunc ſenatum coactæ conſenſu in hũc modum, qui ſequitur, latum eſt ſenatuſconſultum: Qui vel in hoc regno Angliæ, vel in alio quouis regiæ maieſtatis dominio poſt 12. diem Iunij, qui proximè ſequetur, verbo, ſcripto, prelo, ficticijs characteribus, aut alio quouis modo publicè cõcionantur, docent, dicũt, affirmant, declarant, diſputant, aut ratiocinãtur ſecùs, quàm iam dictum eſt, in illos tanquàm hæreticos grauiſſima conſtituit rex ſupplicia, atque etiàm in eos, qui conſilio aut re tales iuuerint &c. Hoc quidem præter omnem expectationem accidit Saxonico Papæ Lutero & eius ſymmyſtis, nouorũ dogmatum buccinatoribus, præpotente Deo non nimiùm eis laxãte habenas; quemadmodùm etiàm ſatanæ diuum Iob flagellanti certos quoſdam ſempèr præfixit cancellos, quos ille prætergredi neque

Senatuſconſultum Angliæ.

 poſſet,

poſſet, neque deberet. Certum eſt enim, Luterum & totum nouorum dogmatiſtarum & eccleſiaſtarum gregem, ad tempus accepiſſe diuinæ iuſtitiæ permiſſu poteſtatem vexandi Catholicam Eccleſiam: ſed nec hactenùs potuerunt, nec deinceps poterunt tātum ſæuire, quātum vellent. Vtinam Catholici corrigerent vitam, breuì peſſum iret omnis illis diuinitùs permiſſa ſęuiendi facultas.

Tumultus Gandauēſis. Hoc anno Gandaui, quod eſt ampliſſimum Flandriæ oppidum, Caroli Cæſaris ortu clariſſimū, non nihil tumultuatum eſt. Ea res vbì ad Cæſaris tum in Hiſpania degentis notitiam peruenit, eò maturiùs eundum ſibi cenſuit, nè res in peius dilatione procederet. Itaq; cum perpaucis principibus ingreſſus eſt Gallias per Baionam: Id enim vt maiori fiducia faceret, multis Franciſci regis legationibus & literis inuitatus fuerat, licèt omnes eius Conſiliarij, nè id faceret, prorsùs eum deterrerent. *Cæſar it per Gallias.* Verùm optimus princeps accepta à rege Franciſco fide publica, illud certè periculoſum iter arripuit. Nam tametſi rex Franciſcus putandus eſt optimo tum in Cæſarem animo fuiſſe, tamen quia in tanta illū detinendi opportunitate potuiſſet facilè humanum aliquid pati, non abſq; ingenti periculo Cæſar illud iter ingreſſus eſt. Vtebatur autem tum veſte pulla, & equis cōmodatitijs, ijsque Gallicis. Sed certè eo ipſo tempore depræhenſus eſt à legatis ſororis eius Mariæ, quę Belgio præerat, idque non ſemèl, per noctem duab⁹ aut tribus horis vtroq; flexo poplite in cubiculo, nigris vndiquaquè pannis tecto, orare. Et hauddubiè Deus cui confidebat, non abſque multorū ſumma admiratione toto illo itinere ſeruauit eum. *Cæſaris preces quotidianæ.* Porrò ea precandi ratione in omni vita, & loco, & ętate eum quotidiè vſum fuiſſe conſtat, Orabat manè

duabus

duabus plùs minùs horis,totidem noƈte vel veſperì. Indè poſtquàm ſe induiſſet, accedebat etiàm manē ad auſcultandum Sacrum. Sed de his alibì plura dicentur. Cùm eſſet in hoc Gallico itinere, & ad rogē properaret,contigit regis filium Carolum, leƈtiſſimum iuuenem Aureliorum ducem,inopinantèr inſilire in tergum illius equo inſidentis. Cumq; eūm Cæſar humaniſſime ſalutâſſet, illè clamauit, Cæſar redde te captiuum,Cæſar redde te captiuum.At verò Cæſar nihil illi reſpondit,ſed tantùm ridentis in morem gratiſſimis & iucundiſſimis oculis illum intuebatur:ſicq́ue vno veƈti equo, in chorum Gallicarum fœminarum & heroidum venerunt:Vbì Cæſar obitèr ſalutata Leonora ſorore ſua, Regis Franciſci coniuge,longum miſcuit ſermonē cum Eſtampia heroide,quæ tum in magna erat gratia apud regem,nec deſunt qui putent eam conſuluiſſe regi, vt Cæſarem in Gallijs detineret.Accidit quandoquè, vt inter loquendum Cæſari inopinanti (vt quidem rebantur homines)annulus excideret gemmam habens nobiliſſimam.Eum cùm leuâſſet illa è ſolo, vt Cæſari redderet,noluit eum recipere, ſed illi dono dedit.Toto autē hoc ſpatio,quo Cæſar fuit in Gallijs,ſummì illì honores & omne humanitatis ac beneuolentiæ genus oblatum eſt à rege Franciſco & omnibus regni proceribus,adeò vt etiàm regia planè authoritate ad aliquot dies vteretur. Non tamē longè abfuit tum Ambaſiæ,tum Pariſijs à grauibus periculis. Ambaſiæ Græci ignis fumo in gradibus turris cuiuſdam immodicè excitato, propemodùm ſuffocatus fuit:Pariſijs tabulatum in caput eius eliſum,ſanguinem ſparſit.Rex Franciſcus vbì comperit earum rerum authores, mox in crucem eos tolli iuſſit:ſed pijſſimus Cæſar multis precibus vitā illis impe-

Cæſar honorificentiſſimè habetur

impetrauit. Nolebat enim aduentum ſuum in Gallias cuiquam funeſtum eſſe, maximè cùm nihil horũ de induſtria factum didiciſſet. Simul autem ſororẽ ſuam Mariam tum de eximijs ipſi delatis honoribꝰ, tum de ijs improuiſis euẽtibus mox certiorem reddidit, nè quid illa famæ, quæ tam varia ſpargebatur, temerè crederet. Ipſe Franciſcus rex tum temporis ex vlcere cœperat meliuſculè habere, & apud Lochias Cęſari aduentanti ſumma hilaritate occurrit, paratus etiàm duos liberos ſuos Henricum & Carolum ipſi obſides dare, ſi parùm regi fideret. At Cæſar obſides recuſauit, & ità (vt dixi) toto regno mirificè honoratus & ſplendidiſſimè habitus eſt, regijs liberis ex regno abeuntem Valencenas vſq; deducentibus, vbi tum à Maria Cæſaris ſorore nihil prętermiſſum eſt erga Cæſarem ipſum, & Franciſci regis regios filios, quod ad eximiam propenſiſſimi animi teſtandam beneuolentiã pertinere videretur.

Mediolanũ pacis remora. Poterat facilè inter duos illos longè potentiſſimos reges pax firma & conſtitui, & coaleſcere, ſi rex Frãciſcus à Mediolani ampliſſima ditione repetenda animum reuocare voluiſſet. Porrò dum inter ſe certant reges de Mediolani imperio, interìm Turcis animꝰ creuit, & hæreſes in dies ità auctæ ſunt, vt vix numerari queãt. Sed nemo temerè culpam in reges conferat. Noſtris peccatis prouocata Diuina iuſtitia permittit interìm eiuſmodi perniciosas diſſenſiões oriri inter principes & pleraq; alia mala, vt ijs caſtigati, reſipiſcamus & ad meliorem frugem nos recipiamus, niſi acerbiora quoquè experiri velimꝰ. Extant exempla non pauca etiàm in ſcriptis diuinis.

Hoc anno tanta fuit vini vbertas, vt non ſuppetentibus vaſis, pleriq; grãdes foueas egregiè tabulis vndiquè munitas, vino compleuiſſe ferantur.

Eiuſdem

Eiuſdem anni menſe Auguſto aut circitèr,Turcę duce Barbaruſſa Caſtronouum Dalmatiæ vrbē maritimam,in qua erat fortiſſimum Hiſpanorum præſidium,non ſinè maxima ſuorū cæde expugnârunt. Pauló antè Cæſariani id Turcis victis occupârant: ſed ea res Solymanno impensè doluit, nec quieuit, donèc id Chriſtianis ſentiret ereptū. Sunt qui ſcribant,quoſdam Dalmatas ex vrbe profugos, Turcis ſecreta vrbis prodidiſſe. Habent Turcæ enſes incuruos,quibus & galeas & loricas ferreas noſtrorū ſcindunt:ſed id inprimìs noſtris incommodè cecidit,quòd in ipſo acerrimo cum Turcis cōflictu pluuia erumpente non potuêre ſclopettis vti. Porrò Turcæ in noſtros atrociſſimè ſagittas iaculabantur. Multa tum Chriſtianorū millia trucidata ſunt. Dolendū certè,tantum poſſe in populum Dei impuros illos Mahometanos, ſed noſtris vitijs illorum vires aluntur.Obitèr tamen aduertendum, ex Hiſpanis à Turca hoc loco cæſis pleroſq; interfuiſſe Romanæ vrbis ſub Clemente 7.fœdiſſimę direptioni, vt non immeritò hæc illis clades accidiſſe videatur.

Caſtranouum expugnatur.

Per hoc tempus,cùm iam non pauci putarent Sacramentarios cum Lutero redijſſe in concordiam, quod tam multis colloquijs & conuenticulis toties fruſtrà tentatum fuit,& Tigurini propterea à ſcriptis acerbis & contumelioſis in Luteranos abſtinerent: eccè tibi Luterus libellum de Patribus & Concilijs edit, quem nè videretur in ſolos Catholicos ſcripſiſſe,in eoipſo Zuinglium per ſummam contumeliam Neſtorianum fuiſſe dicit. Hoc malè habuit Tigurinos miniſtros,magiſtrum ſuum tam honorificè pdicari à Lutero,nec ſibi hoc ſilentio tranſeundum putârunt,ſed datis ad Luterum literis, admonent hominem, nè contra vltimam pactionem tam

Luterus Zuingliū Neſtorianū vocat.

malè de Zuinglio ſentiret & ſcriberet. Luter⁹ nihil illis reſpōdit. Ità nunquàm inter iſtos Sectarios niſi ficta & ſimulata pax fuit, quippe qui non id ſpectarent, vt veritas vinceret, ſed vt ipſi ꝓ ſe quiſq; preclaram orbi doctrinam & nouam lucē inuexiſſe viderentur, atq; hoc nomine apud vulgus inſigne ſibi nomen cōpararent. Indè adeò eſt quòd cùm Saxonici quidā Eccleſiaſtę Luterū ſuum mirè prędicarēt, & ipſi D. Paulo conferre non vererentur, atq; omes alios Euangelij iſtius noui ſocios nihil eſſe dicerent ad illū ſuum Apoſtolum & Eliam, adderentq́; tandèm, ad hanc laudandi Luteri neceſſitatē ipſos adegiſſe illū Thraſonicū Gallū, quē hauddubiè Caluinū accipi volūt: Caluin⁹ nō ferēs Luterū ſibi anteferri, egregiè illos Saxōes luteranos perſtringit, inter alia ſic dicēs: Vitia ꝓ virtutibus exoſculari, ſtultitię & præpoſterę affectatiōis eſt. Minùs etiàm excuſabilis inconſiderati zeli feruor, quòd ſcripturā turpitèr & pudendum in modum corrumpunt, vt D. Iohānis Baptiſtæ ſpolijs Luterū exornent. Quanuìs eṁ non negēt etiàm in Iohanne Baptiſta factū eſſe, quod de venturo Elia prædixerat Malachias, volūt tamen de Lutero intelligi hoc vaticinium, quia ſit Elias ille, per quē reſtituenda fuerint oṁia: & quod in Iohanne Baptiſta ſemel factū eſt nō obſcurè tam Prophetę quàm Chriſti teſtimonio, in Lutero fuiſſe iterandum. Qua falſitate nō minùs fœdārunt Luteri nomē, quàm Aegyptij Ieremię, corpus ſepulcrūq; eius adorando. Atq; vt Eliæ nomē Lutero cōcedatur, ſacrilegę tamē eſt temeritatis, aſſerere vltimum Eliam, àc ſi precīſa eſſet manus DEO, nè quem pręſtantiorē parēmve poſteà emittat. Ità Caluin⁹, haud obſcurè indicās, q̄ velit ipſe Lutero ꝓſtātior haberi. Sed iſta nō videt mūd⁹, neſcio q̄ Lethargo oppreſſ⁹.

Annō

Anno 1540. rex Ferdinandus ab Auſtria venit Gandauum ad Carolum Cæſarē: venerunt eò quoquè legati Proteſtantium Ordinum, qui præter alia multa, quibus & ſeſe mirificè purgare, & in Catholicos turbarum omnium culpam conferre nitebantur, corā illo Catholicę religioni addictiſſimo Principe dicere nō ſunt veriti, hoc tempore Deū Euangelij ſui cognitionem excitâſſe, quaſi antehàc Germania Euangeliū neſciêrit, & ab apoſtatis demùm & votifragis monachis illud diſcere debuerit. Eodē tempore Proteſtantes Ordines ad Galliæ regem nō parum blandas ſcripsêre literas, vt ſi quid à Cæſare durius expectandum eſſet, haberent potentiſſimum regem ſibi coniunctum. Cæſar cùm legatos Proteſtantium audiuiſſet, ſe deliberaturum reſpondit. *Legati Proteſtant. ad Cæſarem.*

Multùm hîc iterùm vrgebant legati illi, vt Cameræ iudicibus non liceret pro illis ferre ſententiam, qui ſe quererent rebus & facultatib9 ſuis ſub Euangelij prætextu priuari, quales querimonię à Clero Catholico & Monaſticæ vitæ cultoribus tum non raræ ad Camerę iudiciū deferebantur. Dicebāt Catholici, ſe iniuria rebus ſuis ſpoliari: aſſerebant contrà Euangelici, iure id fieri, quòd falſam colerent doctrinam &c. In hâc autem controuerſia non licebat Catholicis ad ſupremum Imperij iudicium prouocare, ſed oportebat eam ferre ſententiam, quam apoſtatæ & inceſtis nuptijs polluti monachi, ſuis magiſtratibus perſuaſiſſent veram eſſe & prorsùs Euangelicam. Hoc miſerum erat & calamitoſum, & tamen ſic habebat pura doctrina noui Euangelij. Cæſar cogebatur ob temporum iniquitatem pleraque diſſimulare, cùm tam multis iiſdemque potentiſſimis premeretur hoſtibus. Indixit nihilò minùs Conuentum Principum Spiræ, qui ta- *Poſtulata Legatorū.*

men ob peſtis ſæuitię tranſlatus eſt Hagenoam, cui Ferdinandus rex, Cæſaris nomine pręfuit, Cæſare alijs occupato. In hoc cõuentu Luterani noluerunt pondus aliquod habere eam quorundam articulorum conciliationē, quam Auguſtæ ſeptem ab vtraque parte collocutores effecerant. Petiērunt etiàm colloquium Vuormatiæ habēdum, & impetrârunt, Sed in eo colloquio parùm confectum eſt.

Conuentus Imperij Hagenoæ.

Sub hoc tempus Legati Proteſtantium ex Anglia rediērunt, & in conuentu Smalcaldienſi, quem Proteſtantes tum agebant, cui intererant Luteranorum doctores anteſignani, Ionas, Pomeranus, Melanchthon, Cruciger, Bucerus, narrauerunt ſtatum religionis in Anglia, & quemadmodùm rex ipſe Henricus in familiari colloquio dixiſſet, Proteſtantium theologos de præcipuis quibuſdam cõtrouerſis rebus non rectè ſentire. Nam etſi rex ille propter diuortium, cuius antè non ſemèl meminimus, à Pontifice, qui illud probare noluit, abalienatus erat, tamē Luteri dogmata pleraq; prorsùs è ſuo regno profligauit. Hoc verò non placuit Euangelicis dogmatiſtis, qui ſuos principes vel maximè eò incitabant, vt potentiſſimorũ regum cõiunctis viribus & amicitia, ſeſe contra Pontificem & Cæſarem munirent, quos timebant ipſis bellum molituros propter mutatam religionem. Poſt dies paucos Theologi Proteſtantium ſcriptũ exhibuerunt, cuius hęc erat ſumma, non eſſe diſcedendum ab Auguſtana confeſſione & eius Apologia. Hoc quidem illi Theologi præ ſe ferebant, ſed mentita eſt iniquitas ſibi, cùm ab illa confeſſione etiàm author & architectus eius Melanchthon diſceſſerit, eamque non ſemèl mutârit: adeoq; Luterani plerique hodiè ſumma acerbitate id Melanchthoni & pleriſq; alijs Auguſtanæ confeſ-

Conuentus Proteſtantium.

Verſutia Theologorũ Proteſtantium.

feſſionis profeſſoribus obijciant, quòd ab ea confeſſione turpitèr defecerint. Nec eſt contentionum inter iſtos vllus finis, vt mirũ ſit non aduertere Principes, non poſſe illos homines Dei ſpiritu regi, qui in doctrina Euangelij, vt ipſi vocant, tam impudentèr vani ſunt & inſtabiles ac varij, tamq; fœdis inter ſe diſſidijs diſtrahuntur. Approbat confeſſio liberũ arbitrium, quod tamen Luterus & Caluinus, multiq; alij Sectarij pertinaciſſimè negãt, Deum ipſum, quòd ſinè horrore dici non poteſt, ſcelerum omniũ authorem facientes. Non reijcit Miſſam Confeſſio, licèt ea Miſſa Luterana ſit potiùs quàm Catholica. Sacramentarij verò, qui & ipſi ſub hac confeſſione deliteſcunt, aut ſe deliteſcere fingũt, ipſam quoquè Luteranorum Miſſam ſi nõ ſuperſtitionis, certè ludi cuiuſdam loco habent. Non negat Confeſſio veritatem corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia, Sacramentarij irrident. Luterani alij bonorum operum merita aſſerunt, alij refellũt. Melanchthon ipſe huius Confeſſionis author, in Confeſſione affirmat, in cœna Domini (ſic enim vocant Euchariſtiam) corpus & ſanguinem Chriſti verè adeſſe, ſed idem ipſe in Caluini errorem, aut certè nouum Sacramẽtariorum dogma poſteà deflexit. Quanti igitur, obſecro, ea facienda eſt Cõfeſſio, quam nec ipſi ſequuntur, qui eam conſcripſêre, eam iactitant, eam perpetuò nobis obtrudũt, & ab ea ſe diſcedere nolle turpitèr mentiuntur? Nihil certè iſti faciũt aliud, quàm quòd grauiſſimum æternę ſalutis negocium in ludum vertunt, & quod de medicis alia ſignificatione dici ſolet, animas negociantur.

Ab Auguſtana Confeſſione vt Euangelici defecerint.

Circa hoc ferè tempus miſſa eſt à Cæſare & rege Galliarum Franciſco ſplendidiſſima legatio ad Venetam Rempublicam, ità vt Veneti ipſi faterentur

Legatio ad Venetos.

nihil

nihil ipſis vnquàm ſpecie legationis ad dignitatem honorificētius accidiſſe. Cæſaris nomine miſſus fuit Alphonſus Daualus Vaſtius, procera corporis ſtatura & multa oris dignitate conſpicuus, rerumque geſtarum fama clariſſimus, & Cæſaris in Italia dux ſummus: Porrò regis Franciſci nomine Hanibaldus Gallicarum copiarum ad Taurinum præfectus.

Veneti à Turca afflicti. Erat tum temporis Veneta Reſpublica vehementèr afflictá à Turcarum tyranno, qui non ſolùm Corcyram, Cretam & inſulas Cyclades mirum in modum, diuexârat, ſed etiàm mercatores Venetos Byzantij atq; tota Syria & Aegypto in catenas conijci, eorumq; res & merces magni precij in fiſcum referri iuſſerat, adeò vt tum nequaquàm tuta eſſet Venetis more ſolito nauigatio, atq; præterea ſumma rei frumentariȩ, quȩ ex Macedonia & Grȩcia facilè peti poſſet, inopia premerentur. Atque hoc quidem tempore, cùm regū legati adeſſent, inducijs cū Solymanno pactis fruebantur, quorū tempus iam ꝑpè effluxerat. Itaq; hoc rerum ſtatu licèt Vaſtius præſertim Cæſaris legatus diligentèr in id incumberet, vt cum Cæſare & Gallo coniunctis armis Turcam paritèr oppugnarent, tamen Venetus Senatus nihil adhùc certi & cōperti habens de Cæſaris & Frāciſci regis ſolida amicitia, ingenti quidem ſtudio & om̄i honoris officio eos legatos proſecutus eſt, at nihilo minùs paulò pòſt Aloiſium Badoërium ad Solymannum pacis conficiendæ cauſa miſit, certis illi, quibus apud Solymannum ageret, conditionibus præſcriptis. *Veneti pacem à Turca petunt.* Eas conditiones Solymannus quorundam proditiōe, quæ multas perdit Reſpublicas, iam perceperat, & legatum Aloiſium, ità vt iuſſus erat quædam diſſimulantem, ſeuerè corripuit, dicens ſe iam ſcire quid à Decemuiris definitum eſſet. Ea obiur-

iurgatiõe territus legatus, ſuprà etiàm, quàm Senatus permiſerat, Solymanno cõceſſit, vt pax conciliaretur. Ità tum Solymannus cum Venetis pacem fecit, traditis illi Nauplio & Epidauro Peloponneſi vrbibus, & Nadino atq; Labrana Dalmatię caſtellis, non ſinè magno Venetę Reip. detrimẽto. Poſteà verò diligenti habita inquiſitione depræhenſi proditores, graui ſupplicio affecti ſunt. *Eam impetrant.*

Cùm Cæſar Carolus eſſet Gandaui, venit ad eum Dux Iuliacenſis, qui iam Geldrenſem quoquè principatum vltrò ipſi oblatum poſſidebat. Voluit ille Princeps cũ Cęſare de pace tranſigere, ſed nihil tum effectum eſt. Interim Galliæ quoquè rex, vbì ſe videt ſpe obtinendi Mediolanenſis imperij fruſtratum, à Cæſare fit alienior, iungitque amicitiam cum Iuliacẽſi principe, deſponſa illi, vt quidam ſcribunt, Iohanna è ſorore Margarita Nauarræ reginæ nepte, puella longè omnium totius Galliæ opulentiſſima. Ea amicitia non benè ceſſit Iuliacenſi principi, vtì poſteà referemus, neq; eæ nuptiæ ſuum habuêre proceſſum.

Hoc anno Thomas Cromelius, ex humili loco ad ſupremam à rege Angliæ Henrico VIII. dignitatem euectus, ab eodem capite damnatus eſt. Fuerat is, niſì fallor, qui in Epiſcopũ Roffenſem Iohannem Fiſcherium, Thomã Morum, & pleroſq; alios religioſos viros ſeueriſſimè iuſſit animaduerti, ꝙ nollent regis cũ Catharina diuortiũ & quædã alia approbare. Non deſunt, qui ſe valdè beatos putent, ſi magnorũ principũ gratia fruãtur, eiuſq; tum obtinendæ, tum conſeruandæ cauſa multa plerunquè faciũt præter ius faſq;: at prępotentis Dei iuſto iudicio tales non rarò ſuæ ſtultitiæ meritas dant pœnas, gratia Principum in odium verſa: quemadmodùm *Cromelius capite plectitur.*

legi-

nihil ipſis vnquàm ſpecie legationis ad dignitatem honorificẽtius accidiſſe. Cæſaris nomine miſſus fuit Alphonſus Daualus Vaſtius, procera corporis ſtatura & multa oris dignitate cónſpicuus, rerumq́ue geſtarum fama clariſſimus, & Cæſaris in Italia dux ſummus: Porrò regis Franciſci nomine Hanibaldus Gallicarum copiarum ad Taurinum præfectus.

Veneti à Turca afflicti.

Erat tum temporis Veneta Reſpublica vehementèr afflictà à Turcarum tyranno, qui non ſolùm Corcyram, Cretam & inſulas Cyclades mirum in modum, diuexârat, ſed etiàm mercatores Venetos Byzantij atq; tota Syria & Aegypto in catenas coniici, eorumq́; res & merces magni precij in fiſcum referri iuſſerat, adeò vt tum nequaquàm tuta eſſet Venetis more ſolito nauigatio, atq; prætereà ſummæ rei frumentarię, quę ex Macedonia & Gręcia facilè peti poſſet, inopia premerentur. Atque hoc quidem tempore, cùm regũ legati adeſſent, inducijs cũ Solymanno pactis fruebantur, quorũ tempus iam ꝓpè effluxerat. Itaq; hoc rerum ſtatu licèt Vaſtius præſertìm Cæſaris legatus diligentèr in id incumberet, vt cum Cæſare & Gallo coniunctis armis Turcam paritèr oppugnarent, tamen Venetus Senatus nihil adhùc certi & cõperti habens de Cæſaris & Frãciſci regis ſolida amicitia, ingenti quidem ſtudio & omñi honoris officio eos legatos proſecutus eſt, at nihilo minùs paulò pòſt Aloiſium Badoërium ad Solymannum pacis conficiendæ cauſa miſit, certis illi, quibus apud Solymannum ageret, conditionibus præſcriptis.

Veneti pacem à Turca petunt.

Eas conditiones Solymannus quorundam proditiòe, quæ multas perdit Reſpublicas, iam perceperat, & legatum Aloiſium, ità vt iuſſus erat quædam diſſimulantem, ſeuerè corripuit, dicens ſe iam ſcire quid à Decemuiris definitum eſſet. Ea obiur-

iurgatiõe territus legatus, ſuprà etiàm, quàm Senatus permiſerat, Solymanno cõceſſit, vt pax conciliaretur. Ità tum Solymannus cum Venetis pacem fecit, traditis illi Nauplio & Epidauro Peloponneſi vrbibus, & Nadino atq; Labrana Dalmatię caſtellis, non ſinè magno Venetę Reip. detrimẽto. Poſteà verò diligenti habita inquiſitione depræhenſi proditores, graui ſupplicio affecti ſunt. *Eam impetrant.*

Cùm Cæſar Carolus eſſet Gandaui, venit ad eum Dux Iuliacenſis, qui iam Gęldrenſem quoquè principatum vltrò ipſi oblatum poſſidebat. Voluit ille Princeps cũ Cęſare de pace tranſigere, ſed nihil tum effectum eſt. Interim Galliæ quoquè rex, vbì ſe videt ſpe obtinendi Mediolanenſis imperij fruſtratum, à Cæſare fit alienior, iungitque amicitiam cum Iuliacẽſi principe, deſponſa illi, vt quidam ſcribunt, Iohanna è ſorore Margarita Nauarræ reginæ nepte, puella longè omnium totius Galliæ opulentiſſima. Ea amicitia non benè ceſſit Iuliacenſi principi, vtì poſteà referemus, neq; eæ nuptiæ ſuum habuêre proceſſum.

Hoc anno Thomas Cromelius, ex humili loco ad ſupremam à rege Angliæ Henrico VIII. dignitatem euectus, ab eodem capite damnatus eſt. Fuerat is, niſì fallor, qui in Epiſcopũ Roffenſem Iohannem Fiſcherium, Thomã Morum, & pleroſq; alios religioſos viros ſeueriſſimè iuſſit animaduerti, ꝙ nollent regis cũ Catharina diuortiũ & quædã alia apꝓbare. Non deſunt, qui ſe valdè beatos putent, ſi magnorũ principũ gratia fruãtur, eiusq; tum obtinendæ, tum conſeruandæ cauſa multa plerunquè faciũt præter ius fasq;: at prępotentis Dei iuſto iudicio tales non rarò ſuæ ſtultitiæ meritas dant pœnas, gratia Principum in odium verſa: quemadmodùm legi- *Cromelius capite plectitur.*

legimus olìm Perillū Atheniéſem inſignem fabrum Phalaridi crudeliſſimo tyrāno,vt illi placeret, æneum fabricâſſe taurum,in quem cóiecti homines, & igne ſuppoſito dirè excruciati, non humanam vocem,ſed bouis mugitum edere viderentur, ab ipſo Phalaride, cuius gratiam venabatur, primùm in illam ſæuiſſimā carnificinam coniectū eſſe, malumq; conſilium ipſi conſultori peſſimè ceſſiſſe.

Perilli ſupplicium.

Hoc anno Carolus Cæſar graui edicto propoſito,per omnes ditiones ſuas hæreditarias Germaniæ inferioris omnibus interdixit lectione librorū Luteri & quorumcunque aliorum hęreticorum.in immorigeros capitis pœna decreta eſt. Hoc verò etſi plerique permoleſtè ferunt, putantque omnibus eiuſmodi librorum lectionem permitti debere, tamen conſultiſſimè fit,nec eſt in Eccleſia nouum,ſed etiàm longè ante mille annos tempore Nicenæ illius ſanctiſſimæ Synodi non modò ipſa Synodus Arrij & ſectatorum eius libros cōburi iuſſit, verùm etiàm Conſtantinus Imperator Chriſtianiſſimus capitis ſententiąm tulit in eos omnes, qui eos occultâſſent libros,& non ſtatìm combuſſiſſent. An non Apoſtolus ipſe hæreticum hominem poſt vnam & alteram correptionem vitandum dicit, & ſermones hæreticorum inſtàr cancri ſerpere?Pauci ſunt eo iudicio præditi,vt poſſint verum à falſo ſecernere, & de dogmatibus iudicare:& multi quidem hoc iudicium ſibi tribuunt, & legunt indiſcriminatìm ſcripta quorumcunque, ſed capti & illaqueati inſidioſiſſima verſutiſſimorum hominum blandiloquétia, dant pœnas confidentiæ & temeritatis ſuæ. Rectè igitur etiàm ante mille annos Gelaſius Pótifex eruditiſſimus libros hæreticos damnauit & cauendos iuſſit,itemque noſtro ſeculo Pontifices ſeueriſſimè pro-

Cæſaris edictū cōtra libros hæreticorū.

Niceph. Eccle. Hiſtor. li.8. ca.18.

Tit.3.

prohibent hæreticorum librorum lectionem, nè ſcilicet incautus lector exitiale virus imis viſceribus hauriat: dumque ſe non poteſt ex calidiſſimorum hominum argumentationibus extricare, falſum pro vero amplectatur, atque ſibijpſi mortem conſciſcat ſempiternam. Certè de Apoſtolis & eorum diſcipulis Irenæus ſanctiſſimus & Apoſtolorum ætati proximus ſcriptor, libro 3. Contra hæreſes teſtatur, eos ne verba quidem commutâſſe cum quopiam eorũ, qui veritatem adulterant atque deprauant: nec dubium quin illi magiſtratus non rectè conſulant ſubditis ſuis, qui in ſuis ditióibus & vrbibus pmittunt palàm proſtare damnatos codices & ſcripta hæretica. Nam nulla ferè alia re tam multi capiuntur & pereunt apud Catholicos, quàm quòd eiuſmodi pernicioſos libros facilè ſibi cõparare poſſunt, diſſimulante interìm Magiſtratu, in quem illorum perditio, vt verendũ eſt, redundabit. Multi hæc modò paruipendunt, ſed vbì ventũ erit ad tribunal Chriſti æquiſſimi iudicis, iam paruipendere non licebit. Multis locis horũ temporum Sectarij quidam non modò Catholicorũ, ſed etiàm aliorũ Sectariorum ab ipſis diſcrepantium libros, ſeueriſſimè omnibus ſuis interdicunt, Catholici verò plerique id negligunt admodùm perniciosè. Hoc obitèr admonere viſum fuit, vt pius lector nouerit, non ſolùm nõ repræhendendos, ſed etiàm præcipuo ſtudio & amore complectendos Pontifices, Imperatores, Reges, Principes & Magiſtratus omnes, qui è totis ſuis ditionibus damnatos libros proſcribunt, eorumque lectione ſubditis omnibus interdicunt: perindè vt ſuis liberis parentes illi, qui modis omnibus cauét, nè quid ab illis toxici aut exitialis cibi potúsve ſumatur.

Apoſtoli quàm vitârint hæreticos.

Rectè prohibetur lectio librorũ hæreticorũ.

Hac tempeſtate Angliæ rex Henricus, clariſſimi Principis Guilielmi Cliuiæ Ducis ſororem Annam, quæ illi quarta fuit coniunx, repudiat, & Catharinam Hauardam Ducis Norfolciæ ex fratre neptim, quinto matrimonio ſibi coniungit. Porrò Londini tres nouo Euangelio addictos, atque in ijs Robertum Barnum, cremari iuſſit. His alios tres pari pœna plectendos adiunxit, qui Romani Pontificis primatum, & Catharinæ Hiſpanæ coniugium approbabant.

Quintæ nuptiæ regis Angliæ.

Huius anni mẽſe Auguſto obijt Pariſijs Guilielmus Budæus, vir citra controuerſiam ſumma eruditione, & apud Gallorum regem magna authorita. Multùm illi viro debent ſtudioſi omnes, quibus pleriſq; doctiſſimis lucubrationibus ſuis nõ parùm contulit. Voluı̈t abſque vllo faſtu corpus ſuum ſepulturæ tradi, modeſtiæ cauſa, vt opinor, vnico tantùm lumine præeunte. Reliquit vndecim liberos, & non paucos librós ab ipſo elucubratos.

Obitus Budæi.

Moritur etiàm hoc anno Iohãnes Hungarię rex, relicto infante ſub tutela Georgij monachi, q Hungariam omnẽ, quę illi paruerat, in pueri etiamnùm in cunis vagientis verba iurare compulit. Ea res noua bella peperit, quæ Hungariam Turcis occupandam obiecère.

Mors regis Hungariæ.

Fuit huius anni ęſtas memorabili ſiccitate grauis, & vini quidem precioſiſſimi ferax, & ſiliginis prouentu mediocris: ſed fœni, olerum, & id genus aliarum rerum, quæ ad victum hominibus præſertìm tenuioribus neceſſaria ſunt, magna penuria.

Hoc anno à Pontifice Maximo Paulo III. approbatum eſt inſtitutum Societatis Ieſu, cuius profeſſores licèt hodiè maximos toto orbe in vera propaganda pietate apud Chriſtianos & ethnicos, Mahome-

Approbatur Societas Ieſu.

metanos & Iudæos fructus proferant, nihilo minùs nõ deſunt pio huic inſtituto multi neutiquàm probandi calumniatores & obtrectatores, ex ijs pręſertìm, qui ſe Euãgelicos dici quàm verè Euangelicos prętare mãlũt: eapropter nonnihil hoc loco de eoipſo inſtituto dicendũ eſt, nè quis rei ignorãtia deceptus erret, aut maledicorũ linguis vel ſcriptis fidẽ commodet. Inſtituti huius primus author & inchoator fuit Ignatius Loyola Cantaber, nobili Baronum familia ortus. Is ob ſingularem prudentiam & animi fortitudinem cùm Galli arcem Pompeiopolitanam acerrimè oppugnarẽt, præfecti munus adeptus, ſtrenuè ſe ſuosq; defendit: ſed tãdèm in vtroque crure grauiſſimè læſus, & à Gallis captus eſt. Ea crurum vulnera poſteà ei vitæ in melius commutandæ nõ minima cauſa fuère. Nam dimiſſus à Gallis, cùm ex ijs vulneribus iucredibiles noctù diuque ferret dolores, ad ſeſe redijt, mundi vanitatem, cui iam plùs ſatìs addictus fuiſſet, & vitæ breuitatẽ altiùs perpendit, diuinisque & æternis, quas hactenùs non magnoperè curâſſet, rebus animum adijcere cœpit. Contigit interìm, vt annum integrum & eo ampliùs ex morbo decumbenti in manus venirent Vitæ Sanctorũ, quas cupidè legentem mira inceſſit religio, dolor quoque ob admiſſa ſuperioribus vitæ ſpatijs peccata, denique cupído vitæ deincèps aſperè & ſeueritèr tranſigendæ, agendæque pœnitentiæ. Curatis igitur vulneribus ità ſe comparat, tanquàm ad Ducem Nagera profecturus, re autem vera ſpretis omnibus mundi huius voluptatibus & vanitatibus, relictis rebus & facultatibus ſuis, Chriſto deincèps militaturus, in ipſo ætatis flore (agebat quippe tum annum ætatis XXVI.) ad celeberrimum Montis ſerrati templum ſe contulit, vbì

Societatis Ieſu inſtitutor.

Ignatius meditatur vitæ emendationem.

veſtibus lautioribus & Sericis exutus, quas pauperi cuidam dedit, eius laceras rursùs induit: tamque rigidam & omnis virtutis ſtudioſam aliquádiù vitam egit, vt permúltos ad Dei amorem ſuo exemplo inflammârit. Degebat ad tempus ſolitarius in ſpecu quodam ad littus fluuij per campum Manreſanum decurrentis, faciés dignos fructus pœnitentiæ, quéadmodùm Domini Baptiſta Iohannes in Euangelio hortatur. Id temporis literarum rudis fuit, ſed Spirituſſanctus & mirabili eum colluſtrauit lumine, & ſingulari erga proximos amore ſuccendit. Indè in pauperis peregrini habitu ſe contulit Hieroſolymã, loca ſacra ſupplex veneraturus, in quibus Chriſti DEI etiamnùm expreſſa extant veſtigia. Ijs verò locis vſqueadeò delectatus eſt, vt nihil optârit magìs, quàm ætatem omnem illic degere: verùm diuinitùs eſt admonitus, vt in Occidentem reuerteretur. Itaque in Hiſpaniam redit, & primò Complutum, pòſt Salamanticam ſe confert, ibiq; literis dat operam: cumque in vili habitu, ſacco coopertus, palàm homines ad pœnitentiam hortaretur, nulla accepta ab Epiſcopis concionandi poteſtate, nec eruditione ſufficienti præditus, bìs in carcerem coniectus, & ab Inquiſitoribus tanquàm de doctrina ſuſpectus, examinatus eſt, ſed tandèm extra omnẽ noxam integer vitæ ſcelerumque purus repertus, è cuſtodia dimiſſus, Lutetiam Pariſiorum ſe contulit: atque vt alijs docendis & ad Chriſtum conuertendis magìs eſſet idoneus, decem annos literarum illic ſtudijs, corpore debilis, & rerum propè omnium inops, niſì quantùm aliorum liberalitate & propria mendicitate ſuſtentabatur, impendit: tantumque labore & diligentia aſſecutus eſt, vt breuì artium magiſter creatus ſit. Nec interìm ceſſabat verbo & ex-

Matth. 3.

Abit Hieroſolymam.

Conijcitur in carcerẽ.

Lutetiæ ſtudet decennio.

em-

emplo homines prouocare ad pœnitentiam, idque adeò, vt mirabili vitæ ac morum eius integritate & flagranti in DEVM amore permoti aliquot inſignitèr docti viri, illi ſe ſocios & imitatores adiũgere non dubitârint.

Poſteà in Hiſpaniam redit anno ſalutis 1536. atq; indè Romam proficiſcitur, quò etiàm ſocij eius viri cumprimìs venerabiles ſe contulerunt, vt vnà Hieroſolymám religionis ergô proficiſcerentur. Anteà verò quàm Romam veniſſent, Venetijs illi egregij viri in domibus hoſpitalibus pauperũ ſumma cum humilitate verſati, incredibile ſtudium ægrotorum morbis curandis, vulneribus obligandis, putidæ ſaniei detergendæ impenderant, atque ea raræ cuiuſdam virtutis de ſe documenta præbuerant, vt iam omnibus admirationi eſſent. Roma deindè iterùm Venetias reuerſi, audiunt ob pacem inter Turcas & Venetos per id tempus ruptam, non patére aditum ad loca ſacra Hieroſolymorum. Mutata igitur neceſſariò ſententia, ſeptem ex illis, Sacris initiantur, atque ad ſacerdotium promouentur: ſed ità, vt contemptis facultatibus omnibus, ad pedes Veralli Archiepiſcopi Roſonenſis, legati Apoſtolici, voluntariam paupertatem vltrò profeſſi ſint, vt liberioribus animis totos ſe lucris animarum impendere poſſent. Et ipſe quidem Paulus III. Pontifex, eius legis Eccleſiaſticę, qua cauetur, nè quis Sacris initietur, qui non habeat vndè poſſit honeſtè viuere, eis gratiam fecit. Data tunc illis ſeptem facultas eſt, vt confeſſiones peccatorum vbiquè recipere poſſent. Cœperunt tunc per vrbes Venetæ ditionis in Italia cum ingenti feruore & fructu incredibili prædicare verbum DEI. Poſteà ſimul omnes iterùm Romam petunt, vbì poſt multa raræ pietatis, modeſtiæ,

Exempla vera pietatis.

innocentię, eruditionis edita exempla, malo dæmone illorum pios conatus retardare conante, multis ſunt & varijs moleſtijs exagitati, quę tamen illorum inſtitutum & nomen mirificè illuſtrârunt & amplificârunt. Intereà temporis, cùm non pauci ad illorum ſodalitatem acceſſiſſent, per Contarenum longè doctiſſimum Cardinalem petunt à Paulo III. Pontifice inſtituti ſui cõfirmationem. Ea in re nihil ſe Pontifex difficilem præbet, non obſcuris indicijs iam præſentiens, quàm illorum viuendi ratio Chriſtianę Reipub. iuuandæ eſſet accommoda & opportuna: nè quid tamen in re noua inconſideratiùs egiſſe videretur, principiò cauit, nè vltra ſexaginta in eam ſocietatem reciperētur. Fuit hoc anno 1540. Cernens autem idem Pontifex, quantos illi in dies fructus facerent, rursùs anno 1543. eorum Inſtitutũ, quod Spiritumſanctum habere Authorem & Procuratorem minimè ambigeret, confirmat, nec iam certum ſociorum præſcribit numerũ, quippe quos vel maximè auctos & multiplicatos optaret. Hæc ſunt huius Inſtituti initia. Quis verò eius ꝓgreſſus fuerit, quantùm breui tempore creuerit, & in omnẽ terrarũ orbem, ad extremos vſque Indos & Aethiopes atque Antipodes, ſe diffuderit cum incredibili animarum fructu, & barbararum quoquè nationum ad Chriſtianiſmum traductione, hæreticorũ ad Catholicam fidem reductione, innumerabilium iam planè deploratorum & deſperatorũ ad bonam frugem reuocatione, ſi dicere velimus, opus creſcet in immenſum. Quanuìs aũt in hac Societate Ieſu multi ſint viri excellenti doctrina & rara virtute, non tamen faciunt, quemadmodùm hodiè fratres Euangelici, qui à nemine miſſi, currunt, falcemq́ue ſuam impudentèr mittunt in meſſem alienam: ſed Romano

Confirmatur inſtitutum Societis Ieſu.

no Pontifici atque totius Inſtituti primario Præpo-ſito ſe totos permittunt, atq; ab illorum voluntate penitùs pendent: quicquid illi iuſſerint, id citra vllã tergiuerſationem imperterriti exequuntur, etiamſi præſentiſſimum, quod ſæpè fit, vitæ diſcrimen adeundum ſit. Indè adeò accidit, vt cùm nõ ſua voluntate, ſed iuſſu ſuperiorum multa ſępè difficilia & ardua munia obeant, ea tamen ſingulari quadã dexteritate, præſenti Numinis fauore freti, exequantur: ſicut euidentiſſimè videre licet in illis, qui apud feras & barbaras nationes Chriſti Euangeliũ hodieq; prædicãt, & hactenùs prędicârunt, qui licèt plerunquè ſupra vires humanas noctũ diuque grauiſſimis baptizandi, concionandi, confeſſiones recipiendi, Sacramenta adminiſtrandi, & id genus alijs pietatis laboribus occupentur, non tamen delaſſantur animo: quin & corporis ea fruuntur valetudine & robore, vt ægrè plerique crediturì ſint. Nec pauca ab ijs in CHRISTI gloriã illis in locis ſunt edita miracula, Domino illis cooperante & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Vt verò ad Germaniæ ampliſſimã & Romanę Sedis quondàm obſeruantiſſimam nationem copioſiſſimus ab hac Societate fructus manaret, præſtantiſſimus vir Romanæ Eccleſiæ Cardinalis Iohannes Moronus, qui in Synodo Tridentina Pontificis legatus fuit, cum Ignatio huius Inſtituti Præpoſito egit de conſtruendo Romæ Collegio, in quo maxima Germanorum adoleſcentium multitudo optimis diſciplinis & vera pietate liberalitèr & gratìs inſtitueretur, nec tamen eo nomine, vt in IESV Societatem adoleſcentes illi pellicerentur, quod quidam falsò calumniantur, ſed vt ab eius Societatis cumprimìs eruditis & religioſis Patribus præclarè

Obediẽtia Societatis Ieſu.

Edita miracula.

Mar. 16.

Collegium Germanorũ Romæ.

inſtituti,in Germaniã remitterentur,vbi ſacris con-
cionibus & alijs pietatis exercitijs Germanos ſuos,
verſutia inſolentium dogmatiſtarum in varios pu-
gnanteſq; errores ſeductos,ad Catholicæ fidei ſyn-
ceritatem & vnitatẽ reducerent. Quantis vero ſum-
ptibus & laboribus ea res conſtiterit, nemo facilè
dixerit:& poſſent indè,modò vellent,haud obſcurè
colligere Germani noſtri, quo animo Pontifex &
Cardinales ſint in Germaniam, qui immenſis im-
pendijs collegium illud ædificandum & ſtudioſos
Germaniæ adoleſcentes gratìs illic rebus omnibus
neceſſarijs afficiẽdos,optimiſq; artibus egregiè in-
ſtruendos curârunt. Et ipſe quidem immortali pro-
ptereà nomine dignus Cardinalis Moronus ad idẽ
Cardinalis Moronus. Collegium ſuſtentandũ & amplificandum, non
minùs opis & adiumẽti,quàm ad inſtituendum ad-
fert. Ea verò res,tamq́ue felices in Germania & alijs
locis huius præclaræ Societatis proceſſus, ſatanam
inprimìs,deindè nouos nouorum dogmatum ſato-
res atq; buccinatores,mirũ in modum diſcruciant.
Vident enim ſuis conatibus in dies magìs ac magìs
ab huius inſtituti viris obuiàm iri: vident multos de
ſuo grege detractos,ad ouile Chriſti reduci: vident
non paucos Catholicos,ſuperioris vitæ impuritate
& fœditate damnata, redire ad ſtudium puritatis &
innocentię:vident deniquè non ſolùm vitę integri-
tate,ſed etiàm multiplici & rara eruditiõe pleroſq;
huius Societatis adeò inſtructos, vt, quod alioquì
impotentèr & petulantèr nimìs in Clero noſtro fa-
cere ſolent,nec mores illorum,niſì planè impuden-
tes eſſe velint, carpere, neque vllum doctrinæ ge-
nus in pleriſque deſiderare queant. Hinc illud plùs
quàm Vatinianum illorum in hanc Societatem odi-
um, hinc illa conuicia, probraq́ue iactandi ſæua li-
bi-

bido, quòd cùm re vera mores repræhendere non poſſint, niſì per calumniam, in Societatis nomen petulanter incurrũt, modò Iebuzitas, modò prima detracta ſyllaba Suitas, inprimìs autẽ Jeſuwider Germanicè, tanquàm IESV aduerſarios vocant: ſæpiùs etiàm atros equites, quòd pleriq; omnes pulla veſte vtantur: quaſi verò eiuſmodi cauilla quicquam noceant laudatiſſimæ Societatis patribus, & non potiùs Sectariorum petulantiam declarent. Scilicet nocuit ipſi Chriſto, quòd dæmoniacus, quòd turbę ſeductor, quòd vorax & potator vini à calumniatoribus dicebatur. Quanquàm non ignoro, etiàm quoſdam bonos viros interdùm aliquid erga hanc ſocietatem humanum eſſe paſſos: ſed id indè accidit, ꝙ nondùm certam haberent ipſius Societatis notionem. Mouẽtur enim ſiniſtris ſuſpicionibus nõnunq̃ etiàm homines non mali, quia homines ſumus, & vt homines, non rarò fallimur. Certò autem mihi perſuadeo, quiſquis eius Societatis res benè compertas habet, eum non niſì benè de illa ſentire poſſe. Multi ſanè hoc calamitoſo ſeculo, quo tot emergunt iampridèm damnatæ hæreſes, nouis iſtis & mirè varijs dogmatiſtis, qui vt plurimũm literarum politiorum & linguarum peritia ſeſe venditant, huius Societatis profeſſores eſſe diuinitùs oppoſitos ſentiunt, vt illorum pernicioſos conatus ſolida & vera eruditione atque minimè ſimulata vitæ integritate peſſùm premant. id quod multis locis Dei benignitate fieri videmus: atque vtinàm pleriq; illis viris tam ſe gratos præberẽt pro magnis & multis laboribus, quos pro iuuanda Chriſtiana Repub. bona fide continẽter exantlant, quàm id illi benè merentur. Certè Chriſtianiſſimus Imperator Ferdinandus quàm ꝓpenſo in̄ illos ſit animo, aliquoꝛ eius inſtituti conſtitutis

Petulantia hæreticorũ.

Ioh.7.et 10. Matth.11.

Bonorũ ſuſpiciones ex ignorantia.

Cæſaris fauor erga ſocietatẽ Ieſu

ſtitutis Collegijs,ijſdemq; non contemnendis pro-
uentibus,quibus ſtudioſi alantur, attributis, regia
planè liberalitate declarauit. Lōgum eſſet enarrare,
quot prætereà tota ferè Europa eius Societatis à
maximis Principibus collegia paſsìm ſint condita,è
quibus ad mortales omnes fructus vberrimi dimá-
nant, ad Satanam verò & infauſtæ doctrinæ,quam
miſeri Euangelicam vocare non dubitant, buccina-
tores dolor incredibilis.In Barbaris regionibus,lō-
giſſimè à noſtro orbe diſſitis, ex ea Societate ali-
quot pro fide ſanguinem libentiſſimis animis fude-
Franciſcus Xauier. runt,atque in ijs dominus Franciſcus Xauier, qui
multis illuſtribus claruit miraculis, & Prophetico
ſpiritu eximiaq; virtute prędit⁹,imméſos pro Chri-
ſto labores tulit non abſq; fructu vberrimo in In-
dia atq; vltimis Orientis regionibus. Alius quidam
non ità pridem anno Chriſti 1561. multa nobilitate
Gōcallus de Sylueira. clarus apud Luſitanos,Gōcallus de Sylueira,flagrā-
tiſſimo accenſus amore, ex ciuitate Mocambigue,
mercatorum frequentia florentiſſima,aliquot Luſi-
tanis ſibi adiunctis, in ampliſſimum Manamotapiæ
regnum profectus eſt,vt regem iuuenem cum toto
regno ad fidem conuerteret.Poſt multas & inexpli-
cabiles itineris difficultates,ità vt maxima natando
flumina nō ſemèl traiecerit,veſtibus interìm ſacris,
quibus ſacra facere deberet,capiti impoſitis, tādèm
ad Manamotapam ciuitatem maximam peruenit, &
Manamotapa vrbs. à rege comitèr exceptus,tanta dexteritate illis Chri-
ſtum annunciauit,vt breuì rex cum matre ſua & re-
gni proceribus quadringētis ſe baptizari voluērint.
Eorum exemplo tota plebs ampliſſimæ prouinciæ
iam accēſa fuit,cùm ecce ſatan per Mauros quoſdā,
iuratiſſimos religiōis noſtrę hoſtes,regi perſuadet,
virum illum ſanctiſſimum,magū eſſe,atque eò con-
niti,

niti,vt eius latiſſimum imperium Luſitano regi ꝓdat. Credidit imperitus iuuenis impuris nebulonibus,repudiataque Chriſti religione, miſit ſatellites quatuor,qui Goncallũ iam diuinitùs de morte imminente admonitum interficerent,& in flumẽ demergerent. Eius verò mors adeò non deterruit huius Societatis fratres ab illa adeunda Prouincia, vt nihil magìs optét,quàm vel ſummo vitę cum diſcrimine illis miſeris hominibus prereptam Euangelij lucem reſtituere. Verùm in his cõmemorandis fortè prolixior ſum,quàm ferat pręſens argumentum. Vt igitur paucis abſoluam, nouerit candidus Lector, huius pręclarę Societatis Patres conatus omnes eò intendere,vt tum propriæ inprimìs ſaluti inuigilét: tum totos ſe proximis Deo lucrifaciendis impendant,fidem catholicam propugnent & propagent, publicis concionibus, prælectionibus, ſpiritalibus exercitijs, puerorum ac rudium in Chriſtianiſmo inſtitutionibus,recipiendis confeſſionibus,adminiſtrandis Sacramentis, ſopiendis diſſidijs, captiuis & morbo affectis viſitandis & conſolandis, & id genus alijs exercendis pietatis ſtudijs,DEI gloriam & proximorum ſalutem, quoàd eius fieri poſſit, promoueant,idq́; ſanè gratis:vt meritò pudefieri debeant noui præcones,qui ſe Euangelicos vocant, qui hos ſibi viros vel maximè lacerãdos,& apud populum traducendos ſumunt,nulla quidẽ veritate fulti,ſed more ſuo calũniando,cõuiciando,mentiẽdo. Vt iam antè diximꝰ,cõfirmauit eorũ inſtitutũ Paulꝰ 3.Põtifex,neq; is ſolus,ſed poſt eũ q̃què Iuliꝰ 3.Paulus 4.& Pius 4.Quin etiàm ampliſſima Synodꝰ Tridẽtina Seſſiõe.ix.Can.16.vbì multa agit de Religioſis, inter cętera ſic habet:Per hęc aũt ſancta Synodꝰ nõ intẽdit aliq̃d innouare aut ꝓhibere, q̃n religio

Goncallus occiditur.

Synodus Tridentina.

Cleri-

Clericorum Societates Ieſu, iuxta pium eorũ inſtitutum,à ſancta Sede Apoſtolica approbatũ, Domino & eius Eccleſiæ inſeruire poſſit. Sed de his hactenùs.

Comitia Ratiſponæ. Anno 1541.menſe Aprili Comitia Imperij ſunt habita Ratiſponæ,tum Turcis reſiſtendi, tum religionis componẽdæ cauſa.Fuit in illis Comitijs Carolus Cæſar maturè admodùm,diuq́ue aliorum aduentum ſuſtinuit. Venit eò etiàm rara tum doctrina,tum pietate inſignis Cardinalis Caſpar Cõtarenus:nec principes Luterani abeſſe voluerunt cũ ſuis concionatoribus,qui in priuatis hoſpitijs concionabantur,& Catholicæ Eccleſiæ ritus,cæremonias,& ſolenne Quadrageſimę ieiunium, quod cõſtat ex Apoſtolica Traditione ad nos vſq; perductũ,facilè contemnebant.permittebantq́ue nonnullis ſuę factionis Principibus in ſancta hebdomada, atq; in ipſa adeò ſacroſancta Paraſceue, qua die Chriſtus ☞ Dominus tanta propter nos perpeſſus eſt, quanta nemo vnquàm nedùm verbis, ſed nec cogitatione quidem conſequi poterit, venationibus oblectare animum.Nouum enim hoc Euangelium in pleriſq; quoquè Epicuri ſcholam, voluptatum prodigioſa indulgentia,longo poſt ſe relinquit interuallo.Cõſcriptus autem fuit liber quidam à nonnullis,quib⁹ etiàm Bucerus mirabili vafricie ſe admiſcuit, iſque liber oblatus eſt Cæſari,tanquàm rebus componẽdis accommodatiſſimus.Inſtitutum eſt nouum colloquiũ,ab vtraq; parte terni collocutores deſignati,itemq; auditores aliquot,& duo Præſides,Palatinus Princeps Frideric⁹,& illuſtris domin⁹ Granuellanus. Diù multumq́ue laboratum eſt, ſepoſitis interìm alijs Imperij negocijs,vt concordia fieret: & in quibuſdam quidem articulis cõcordiæ ineũdæ

ratio,

ratio, vt videbatur, non defuit, ſed ad extremum tamen nulla certa cõſtitui cócordia potuit, cùm neq; Catholici, neque Proteſtantes vſquequaquè ea reciperent, quæ in libro Cæſari oblato conciliata viderentur. Proteſtantium ſanè theologi tam perplexas & intricatas more ſuo articulorum conciliatorum interpretationes mox ediderunt, vt Oedipo quodam opùs fuerit, qui quid ſibi vellent, perſpicuè declararet. Principes & Ordines Proteſtantes neque librum, neque articulos conciliatos per omnia approbabant, ſed in Confeſſione Auguſtana ſe acquieſcere teſtabantur. Porrò cócionatores Euangelici etiàm in Contarenum Cardinalem longè doctiſſimum, & multa generis nobilitate illuſtrem, ſcripto acerbo inuecti ſunt, quorum calumnijs Eccius doctiſſimus Theologus reſpondit. Tandèm perdito oleo & opera, non ſinè maximo Cæſaris Caroli detriméto, qui Turcas in Africa inuadere decreuerat, ſolutus eſt ille conuentus, & Cęſar in Italiam, atque indè in Africam iam hyeme appetente contendit. Multa hoc loco impudentiſſimè mentitur Sleidanus more ſuo, & ità ſuæ factiõis theologos purgat, vt culpam omnem in Catholicis hærere velit, quos ait diem ex die duxiſſe, veritos nè vincerentur, ſcilicet à Grãmaticis aduerſæ partis theologis. Appáret in iſtis hominibus intoleranda quædam quidlibet in Catholicos fingendi libido, vt ſuę cauſę cum miſerrimæ plebis horrenda perditione vtcunquè patrocinentur. Et nè me lector temerè putet Sleidanũ mendacij inſimulare, extant ſcripta grauium virorum, quibus poſſint coargui mẽdacia Sleidani. Immò Sleidanus ipſe ſua mendacia tam luculentèr ꝓdit, vt non ſit opùs teſte alio. Et tamen eius vaniſſimi & pernicioſiſſimi Cõmentarij leguntur ab omnibus,

Nulla certa concordia.

Sleidani vanitas.

bus, quia ſcilicet iuuat eſſe miſeros, & in fraudem impelli.

Locuſtarum copia. Fuit hoc anno incredibilis multitudo ingentium locuſtarum in regionibus Poloniæ regno finitimis, Hæ primò nullas habebant alas, ſed magnos dabant ſaltus: paulò pòſt quatuor adeptæ ſunt, tantaq; multitudine prouolàrunt, vt duo milliaria in lõgum & latum cubito tenùs ità occuparent, vt ſolis quoquè ſplẽdorem à toto illo terræ ſpatio ſua denſitate excluderent. Dici non poteſt, quantum damni dederint rebus humi naſcentibus, vaſtantes & depaſcentes omnia ad radices vſque. Tranſuolabant aquas, arbores, ędes & obuia quæque. Cùm alæ ſuccreuiſſent, erant magnitudine humani digiti, & tūc atrocius graſſabantur in fruges, & ea quæ in vſus hominum neceſſarios gignit humus. Tota æſtate nulla neq; vi, neque arte earum ſęuitia retardari potuit, ſed in autumno deniquè, cęlo frigeſcente, extinctæ ſunt, atro poſt ſe relicto ſemine, vndè proximo anno alij vermes orti ſunt. Fuit ea proculdubiò plaga & animaduerſio Dei in hominum peccata: nè tamẽ tanta damna nullo beneficio compenſâſſe videantur, ipſas mortuas pecus edebat auidiſſimè, porci imprimis, qui ſe illis mirè farciebant: quodq; illis veſceretur pecus, carnes craſſiores habere viſum eſt. Vulgus Zarantias eas vocabat, putanturq; non abſimiles fuiſſe Aegyptijs illis, quarum in Exodo fit mentio. Extiterunt hoc anno primùm in Valachia, cunctaq; in circuitu Leopolim vſq;, milliaribus circitèr ſexagintà, ad ſolum vſq; deuorârũt. Huiuſmodi diris cladibus ſolet Deus homines admonere, vt maturè reſipiſcant, ni deteriora pati velint.

Magnitudo locuſtarum.

Eſca porcorum locuſtæ

Exo.10.

Ferdinãdus moliтur bel- Sub hoc tẽpus, ſcilicet anno ſuperiori, Ferdinandus Romanorum rex, cognita morte Iohannis Hũgariæ

gariæ regis,ad occupandum Pannoniæ regnum ani- mum adijcit,multis ad id eum inſtigantibus regni eius proceribus & nobilibus viris,qui eam occaſionem minimè negligendam dictitabãt.Idem & Germani aliquot duces aſſerebant. Porrò Hieronymus Laſchus natione Polonus,generis nobilitate & inſigni rerum peritia illuſtris,regem hortatur, vt omiſſis Martis conſilijs,Solymannum Turcarum principem muneribus & precibus eô adducere nitantur, vt beneficiarij iuris nomine,quemadmodùm Iohãni Vaiuodæ,regnum ſibi permittat. Non diſplicuit id conſilium Ferdinãdo,& ipſum Laſchum,qui iam in Solymanni aula eſſet inprimìs gratioſus,id Legationis munus obire voluit.Atque is quidẽ à Vienna Byzãtium eſt profectus: at interìm nihilo minùs Ferdinandus à belli cogitatione minimè ſibi diſcedendum putat.Mittit itaq; legatum ad reginã Hũgariæ,qui eam admoneat recentis cum Iohãne defuncto pactionis,cuius ea ſumma erat, vt Iohanne defuncto,regnum ad Ferdinandum deuolueretur: hortareturq; vt ſpontè regno decedat:id ſi faceret, Ferdinandum filio eius Sepuſianam prouinciã conceſſurum,& reginæ peramplos reditus. Legatus vbi Budam venit,ægrè tandèm ad reginã peruenire potuit,quibuſdam proceribus id impedire conantib9. Poſtquàm autem datus eſt acceſſus,id demùm ab regina,multo etiamnùm dolore ex mariti obitu affecta,reſponſum tulit,ipſam cum Sigiſmundo patre rege Poloniæ rem omnem communicaturam, neq; ab eius ſententia diſceſſuram,cuius virtus & iuſtitia Ferdinandum minimè lateret. Legatus ad Ferdinandum reuerſus, poſtquàm regni ſtatum & qui illic rerum potirentur, explicuit, ſua oratione id effecit, vt rex ſinè mora conſcripto milite

Lum Hũgaria.

Legatio ad Solymannũ.

Item in Hũgariam.

armis

armis ius ſuum in Pannoniæ regno repetendo perſequi ſtatuerit. Mittitur igitur iuſtus exercitus Strigonium, vrbem Ferdinandi ſtudioſam. Indè itur ad Vicegradum, cuius arx in montis ſupercilio poſita, amœniſſimum habet proſpectum: Id verò ſumma vi Germani expugnant, atque à Vicegrado ꝓgreſſi, primò Peſtum, mox Vacciam ſinè vulnere occupant. Indè promotis caſtris Budam petunt. Germani ducem habebant Leonardum Velſium. Is Budam non tam oppugnaturus quàm obſeſſurus, ad aquas calidas caſtra locauit. Illic nonnihil moratus, rursùs Vicegradum ſe confert, arcem expugnaturus: quæ licèt prælto eſſet loco ſita, tamen ceſſit iugentium pilarum perpetuis ictibus. Arce in poteſtatem redacta, ad Albam regalem contendit. Ea vrbs quanuìs vi & armis eſſet inexpugnabilis, tamen Pereni, qui Ferdinando cuperet ac ſtuderet, conſilijs facilè ad Ferdinandi fidem redijt, pręſidiumq; accepit.

Bellum in Pannonia.

Alba regalis recuperatur

His geſtis, ob certas cauſas Velſius Strigonium cum exercitu repetit, & exercitum in hyberna dimittit. Intereà vicini Turcæ à regina ſolicitati, arma expediunt, vt Budenſibus maturè opem ferant: nec tamen quicquam ſe mouent, donèc Solymannus ex Reginæ legatis de omnibus certior factus, pręfectis illarum regionum ſeueriſſimè perſcripſit, vt citra vllam cunctationem quamprimùm Reginæ ſuppetias ferant. Ea res mirificè exhilarauit Legatos Reginæ, quibus inſupèr non parui precij munera puero regi deferenda Solymannus dederat. Illis verò domum properantibus, Laſchus Conſtantinopolim ingreditur: cumq; ad Solymannum admiſſus, multa de Caroli Cæſaris potentia immodica orationis libertate iactaret, iuſſus eſt cuſtodiæ tradi, quibuſdā dicentibus dignum capitali ſupplicio, qui pacem peteret,

Turcæ arma expediunt.

teret,cùm interim Ferdinandi exercitus iam Húgariam vaſtaret.

Dum hæc geruntur Byzantij, Turcæ magnis coactis copijs,vt erant iuſſi,Reginæ opitulaturi,Drauum Sauumq; fluuios tranſmittunt. Vbi ad Danubium ventum eſt,vel inuiti coacti ſunt tantiſpèr hęrere,donèc glacies,quæ margines latè conſtrinxerat,cælo miteſcente ſolueretur.Fuit hoc anni 1541. primo vere,quo tempore Hungari cum Turcis cõiuncti,Vacciam recuperant,trucidatiſque nonnullis incendunt.Mox Peſtum oppugnãt,ſed fruſtrà egregiè ſe defendentibus Germanis & Hungaris,qui illic in præſidio erant.Turcæ demùm re infecta,relicta Pannonia,in ſuos ſe fines recipiunt. Id vbì Ferdinandus in Comitijs Ratiſponenſibus didicit, Carolo Cæſari facilè perſuadet, vt Rochãdulfus regiæ aulæ magiſter,cum nouis copijs in Pannoniam mittatur.Is vbì ad veterem exercitum peruenit,Budam oppugnare inſtituit.In ea oppugnatione legatos ad reginam mittit,qui eam ad deditionem hortentur, ſed nihil impetrârunt. Igitur duobus in locis fit vehementiſſima murorum verberatio,iamque ingens patebat in vrbem ingreſſus, cùm eccè nocte aduentante,ea capiendæ vrbis occaſio cum ſumma Germanorum ignominia & Ferdinandi regis damno incomparabili,è manibus dimittitur.Differtur enim irruptio vſque in alteram lucem,ſed interim Budẽſes omnes ſumma contentione nouum erigunt aggerem,irrumpenteſque poſtridiè Germanos fortitèr repellunt,non parua militum cæde edita.Aguntur deindè cuniculi,ſed fruſtrà. Erat tum temporis Budæ quidam Hungarus nomine Bornemiſſa, qui ob priuatas quaſdam ſimultates vrbem ſe Ferdinãdo proditurum certa conditione polliceretur, ſic

Turcæ mouent in Pãnoniam.

Turcæ abeunt.

Buda oppugnatur.

DD tamen,

tamen,vt Hungari,qui in eius eſſent exercitu, noctu per exoletam quandam partem intromitterentur. Hoc eo conſilio fecit Bornemiſſa, quòd ea proditione vellet parcere tot inſontium ciuium ſanguini, quibus Germanos multis modis laceſſitos verebatur minimè parſuros.Eam quoquè tantam opportunitatem Rochandulfus dux ſua prępoſtera prudentia perdidit,introductis in vrbem Germanis cōtrà quàm erat pollicitus.Bornemiſſa enim vbì ſenſit non adeſſe quos voluit, Germanis ſe ducem itineris prębere noluit,atque interìm Budenſium excubiæ re(vt erat)animaduerſa, conclamāt ad arma, trepideq; fugientes Germanos partìm trucidant, partìm capiunt,reliquis fuga dilapſis. Fuit hoc auctarium quoddam infamiæ Rochandulfi,quem iam etiàm gregarij milites corruptæ tantæ occaſionis & victoriæ condemnarent.Indè verò obſidendę vrbis conſilia expediuntur.Porrò Solymannus opportunè de omnibus admonitus,ingentem exercitū mittit in Pannoniā,qui reginæ obſeſſæ opem ferat.Ipſe interìm Adrianopoli ſubſiſtit,non immeritò Cęſaris Csroli & Germanorum potentiam veritus, licèt hoc quidem tempore vana ratione adductus, cùm Cęſar minimè adeſſet. Vbì Germani de Turcarum aduentu cognoſcunt,inter ſe quid agendum ſit,cōſultant,atque alijs alia dicētibus,vicit ſententia Rochandulfi, qui inauſpicatiſſimo conſilio hoſtibus Turcis obuiàm eundum cenſuit. Mota igitur ſunt caſtra & Turcis oppoſita,pugnatumque eſt quotidiè minutis prçlijs,ſed ità,vt hoſtibus animi creſcerent,Germanis paulatìm frangerētur multis de cauſis.Nec tamen parùm damni interìm Turcis allatū eſt,non paucis eorum trucidatis.Tandèm eò res redijt,maximè cùm Solymannus ipſe cum nouis copijs

Amittitur occaſio vrbis capiēdæ.

Infauſtum ducis conſilium.

piſs aduentaret, vt Ferdinandi exercitus relicta Buda Peſtum ſe receperit. Sed vbi id Turcæ ſenſerunt, in ea fuga magna noſtrorum cædes ab illis & Budēſibus edita eſt. Quin & Peſtum, noſtris indè quoquè turpitèr fugientibus, à Turcis cum multa & horrēda Chriſtianorum cæde facilè occupatum eſt. Ferūtur eo bello ſupra viginti Chriſtianorum millia varijs caſibus interempta. Capta ſunt ab hoſtibus eximię elegantiæ muralia tormenta trigintaſex, minora autem, qua cantherijs & curribus imponerentur, centum & quinquaginta, prętcr aliam pulueris tormētarij, ferrearum pilarum, armorum, telorum, commeatùs mirabilem copiam. Rochandulfus, qui non ſanis conſilijs hoc bello vſus eſſet, vulneris ex tormenti ictu accepti, & animi dolore confectus interijt. Paulò pòſt Solymannus maximis vſus itineribus in Pānoniam peruenit, adductosq́; ad ſe Chriſtianos captiuos circitèr octingentos, paucis demptis, crudelitèr trucidari iubet. Erat in ijs proceræ ſtaturę Noricus miles. hunc in Germanorum contemptum iuſſit pomilioni, vix militis eius genua capite attingenti, necandum tradi. Erat hoc fœdiſſimum ſpectaculum, virum fortiſſimum imbecilla nani manu per riſum & iocum crebris ictibus humi pſterni, & ęgrè tandèm prę virium imbecillitate iugulari. Huiuſmodi ſpectaculo immaniſſimi Turcarum principes ſeſe ſuauitèr oblectabant. His ità geſtis, Solymannus tum puero regi, tum Hungaris pceribus non contemnenda mittit dona, perſuadetq́; reginæ, vt puerum in caſtra ipſius mittat. Fuit ea res plena piculi. Allat⁹ eſt verò puer ad Solymannū regalibus crepūdijs exornatus, carpētoq́; aurato impoſit⁹, comitātibus pleriſq́; pceribus, q̄s à Solymāno diximus muneribus affectos. Vbi in tabernaculū Soly-

Peſtū Turcæ recipiunt.

Præda Turcarū ingens

Fœdum ſpectaculum.

Puer regius venit in caſtra Turcæ.

Solymanni ventum eſt, ille quidem puerum humanitèr inſpicit, blandè cũ eius nutrice loquitur, liberos ſuos Selymum & Baiazetem, qui aderant, puerum complecti & amantèr exoſculari iubet: ſed interim mira vafricie, dum Hungari proceres cũ Baſſis prandent, immiſſis in vrbem cohortibus, Budam occupat, moxque ſinè tumultu ciues omnes, iubente Tyranni præfecto, arma tradunt, Turcasque iam in fidem recepti hoſpitio recipiunt. Nihil quidem illi ciuibus moleſtiæ attulerunt, diſciplinæ militaris ſeueritate coërciti: ſed dubium non eſt, quin Budẽſium animos ea inſperata rerum commutatio valdè perplexos habuerit. Iam nox ſuberat, & eccè Solymannus puerũ remittit in vrbem, ſed proceres apud ſe retinet. In ijs erat Georgius * Varadiẽſis antiſtes, in quem totius huius Hungaricæ calamitatis culpa præcipuè confertur. Hos proceres non minimùm perturbatos Baſſæ, paulòantè blandi & affabiles, ſeuerè & impudentèr de rebus grauiſſimis examinare cœperunt. Porrò regina his omnibus valdè conſternata, ſupplices literas ſcribit Solymanno, quibus cũ datæ fidei admonet, oratque vt proceres remittat. Deliberatur intereà quatriduo de regno Hungariæ, ſed cùm non idem Baſſæ ſentirent, Solymannus tertiò Calend. Septembris Budam ingreditur, & in tẽplo celebri diuæ Virginis, priùs à ſacerdotibus Turcicis Mahometão ritu expiato, ſublatis ſcilicet aris, & imaginibus diuorum deletis, (quod hodiè quoquè apud nos faciunt pleriq; iſti noui Euangelici, vt non dubitemus Mahometis potiùs quàm Chriſti eos cultum & religionem inuehere) ſacrificat: indè reginam iubet ex vrbe & arce excedere, atque cum puero vltra Tybiſcum in Lippam concedere, eiusq; regionis dominio frui. páret regina non ſinè lachrymis

Buda occupatur.

** Varadienſis*

Solymãnus Budam ingreditur.

mis & gemitu, tyranni perfidiam deteſtata, tormentis & armis omnibus omnique commeatu relicto. ſic enim tyrannus voluit. Proceres quoquè cum ea profecti ſunt. Non omninò prẹter meritum hęc Reginæ & proceribus illis acciderunt, qui ſæuiſſimos Chriſtiani nominis hoſtes non in Hungarię modò, ſed totius Reip. Chriſtianæ exitium acciuiſſent. Debebant ſtetiſſe pactis conuentis, quibus regi Chriſtianiſſimo Ferdinando regnum Pānoniæ optimo iure deberi non ignorabant. Sed ò cæca dominādi libido, quò non plerunquè præcipites agit miſeros mortales? Fortaſsis autem regina non ſe difficilem præbuiſſet ad ineunda pacis cum Ferdinando conſilia, ſi non quorundam Procerum ad dignitates & imperia adſpirantium ſententiæ & monita eam retardâſſent. Sic pium videtur ſentire de pijſſimi Sigiſmundi Poloniæ regis filia, præſertim cùm illa nō tam ſuis, quàm Procerum quorundam conſilijs duceretur. Vbi porrò Ferdinandus rex ſuorum ſtragē & Turcarum victoriā certis nuncijs cognouit, noua eaque inſignia Solymanno munera mittit, quibus animum eius ſibi conciliaret. Legati eius à Turcis honorificè excepti ſunt, & poſtera die cum Baſſis pranſi, orizam & carnes veruecinas, nihilq; præterea ſibi eſculentum apponi cernunt. Ea barbarorum temperantia, noſtræ gentis luxuriam procul dubiò ſeuerè caſtigat, cùm illi non tam gulæ deſiderio quàm naturę neceſſitati ſatisfaciant: noſtrates verò tum ſe prẹclare ſua putent inſtituiſſe cōuiuia, ſi nullus ſit irritandę gulæ ventriſq; farciendi modꝰ, ità vt veriſſimè dici de noſtris poſſit, plures crapula quàm gladio perire. Atq; ſanè deteſtabilis ille apud pleroſq; mos eſt cōuiuia in multas horas protrahēdi, cùm nō animę dūtaxàt, ſed etiàm corpori admo-

Legatio Ferdinandi ad Turcam.

dum ſit pernicioſus:ſed ſcilicet faciendum eſt,quod dici ſolet,Ede,bibe,lude,poſt mortem nulla voluptas.Legati regis Ferdinandi ad Solymannum indè introducti,eius animum oblatis muneribus mirificè exhilarârunt.Ea erant,poculum excelſum aureum,quali ſolent vti Germani locupletes,inſignibus ornatum gemmis,atq; inſupèr admirabilis quędam machina argentea,quę tum ſpatia horarũ, tum errantium ſiderum motus, menſtruaſq́; ſolis ac lunæ coitiones exactiſſima ratione indicaret, intùs ſcilicet dentatis rotis certiſque ponderibus, admirabili momento,vel in multum æuum minutiſſimas temporum menſuras diſpenſantibus. Illata eſt ea machina coram Solymanno duodecim ſeruorum humeris,quę tum illius tum principum oculos & animos admiratione compleuit.Porrò cùm Legati peterent Hungariæ regnum Ferdinando beneficij nomine concedi,hoc biduo pòſt reſponſum tulerunt, vt ſi pacem vellet Ferdinandus, totius regni Hungarici finibus excederet,& prætereà quotannìs ex Auſtria Turcis tributum penderet. Fuit hoc arrogantiſſimi tyranni ſuperbum & inſolens reſpóſum, ſed aliud impetrari non potuit,nè induciæ quidem tantilli temporis,quo Carolus Cæſar & Ferdinandus conſulerentur.Obitèr admonendus eſt Lector, cùm Legati ad Solymannum introducerentur, ſingulos à binis purpuratis Baſſis in medio arreptis brachijs,tanquàm honoris cauſa, ad manûs dextræ oſculum perductos.Neq; enim ad Turcarum principem alitèr patet acceſſus,niſì priùs explorẽt, num ſub veſte arma lateant,atq; ità conſtrictis brachijs, etiamſi quiſpiam quicquam attẽtare auſus ſit, diſſimulanter impediatur.Atq; interìm nihilo minùs aſſidenti in toro adſunt ad manũ Principi enſis incuruus,

Senũ Turcæ reſponſum.

uus,clypeus,claua ferrea,arcus & ſagittę. Ità q̃ vult omnibus eſſe terrori,ſemper in metu ſe eſſe ſignificat. Dimiſſi ſunt deindè legati, quibus pro regia liberalitate multiplices veſtes & pecuniam dari iuſſit. Porrò mox miſit è ſuis,qui Auſtriam & Morauiam rapinis,incendijs & cædibus vaſtarent, quibus tamē magno impedimento fuêre plenis imbribus inflati amnes. Deniquè pręficitur Budę cum imperio Hūgarus quidā,qui ab ineunte ætate bello captus,Mahometanam ſuperſtitionē ſequebatur. Laſchus quoquè Legatus Ferdinandi è cuſtodia dimittitur, ſed paulò pòſt in Polonia decedit,& Solymannus redit in Thraciam. Obitèr redeunti narratur, Tranſyluaniam quoquè magna ex parte in fidem conceſſiſſe. Fuit is illi nuncius gratiſſimus, licèt demùm permiſerit,vt Tranſyluani in pueri regis,cui ſuprà diximꝰ Lippam regionem fuiſſe attributam, verba iurarēt. Hodiè totum ferè Hungariæ regnum immanes illi barbari occupant,quod ſanè viri graues & cordati vel maximè deplorant. Fuit illud regnum ſub Matthia Huniade longè florentiſſimum atq; potentiſſimum,& multis rebus fortitèr geſtis,rex ille nō modò Turcis,ſed & vicinis omnibus terrori fuit. Illo defuncto,ſub Vladiſlao, Caſimiri Polonię regis filio,Hungari regis eius benignitate & clementia abuſi,ac deindè ſub Ludouico iuuene & rerum adhuc imperito rege,luxui,inertiæ,ocio & faſtui ſeſe corrumpendos dedidêre. De procerum quorundam regni luxu & pompa quidam grauiſſimè in ſuis ſcriptis cōqueruntur,cùm interìm regni limites neceſſarijs p̄ſidijs deſtituti,ab hoſtibus Turcis vaſtarētur ac diriperent. Hoc quidē mirū eſt,immò & cūprimìs miſerū,adeò incurioſum eſſe rerū ſuarū, & tam ꝓpinq̃ hoſte vſq;adeò ſupinū agere,& ſumma picula

Turcæ vaſtant Germaniam.

Matthias Huniades.

habere neglectui. In ea ſanè tam crudelium hoſtium propinquitate non luxui & faſtui, ſed placando inprimìs Numini, moribus corrigendis, vitijs & flagitijs exterminandis, regno opportunis præſidijs muniendo ſtudendum fuit. Sed ô cæcas hominum mẽtes. Ecquid hodiè faciunt noſtri Germani? An verò illi ex Hungarorum periculo didicêre, ipſis quod ex vſu ſiet? Bonis viris id minimè videtur. Immò vt nihil ad inflammandam in nos præpotentis Dei irã deſit, non ſat habemus omnibus ſceleribus diffluere, ſed etiàm in dies nouos fingimus errores, quos ceu idola quædam ſub verbi DEI prætextu adoramus. Exiſtunt alij poſt alios, immò multi ſimul paſsìm ꝓdeunt fanatici hoĩes, qui prodigioſis damnatorũ dogmatũ cõmentis in mille ſectas Germaniam diſtrahunt, & tamen habent ſinguli ſuos ſectatores, qui illos haud ſecùs àc Chriſti Apoſtolos ſuſpiciãt & ſequantur. Quis ergò dubitet, non aliud expectandum eſſe Germanis, quàm quod Hungari iam experiuntur? Et vt nullus ſit externus metuendus hoſtis, hac religionis & rerum omnium fœdiſſima confuſione, niſi Deus propicius nos reſpiciat, Germania pereat neceſsè eſt. De Hungariæ quidem regno, cùm illic, vt diximus, pompa, faſtu, inſolentia, luxu plerique diffluerent, fertur quidam ex aulicis dixiſſe, nunquàm ſe vel vidiſſe vel audiuiſſe regnum vllum, quod maiore, atquè Hungaria, gaudio & tripudio periêrit.

Germaniæ calamitas.

Porrò verò cùm illud opulentiſſimum regnum ademptum eſt Chriſtianis, non mediocrem feciſſe iactũram putandi ſunt. Hoc autem ſtultiſſimum fuit, quòd cùm ea eſſet in Hungaria vitiorum confuſio, rerumq́ue deſperatio, tamen à Solymanno Turca, eùm is patri ſuo ſucceſſiſſet, non ſolùm pacem nolue-

Hungarorũ inſolens temeritas.

noluerunt petere, ſed etiàm Oratores eius captiuos detinuerunt. Ea eñ iniuria laceſſitus Turca, Hungariam hoſtilitèr inuaſit, ac paulatìm eò ꝓgreſſus eſt, vt Germaniȩ vicinior eſſe vix queat. Fuit anteà illud regnum Chriſtiani orbis vel maximũ prȩſidium & propugnaculũ, vt iam quotidianȩ clades facilè teſtantur. Tum verò tãtæ ſunt illius regni opes, vt nõ Hungari duntaxàt, quáquàm illi vel maximè, vtpotè pro patria, ſed reliqui etiàm Chriſtiani omnes ꝓ illo conſeruando laborare debuerint, aut pro recuperando nullum non mouere lapidem. Nihil enim ferè ex ijs rebus, quarum vſus ad hominũ ſolatia & commoditates pertinet, illic deſideratur, & quæ eiuſdem generis apud alios habentur, illic præſtantiora ꝓueniunt. Magna ibì auri, argenti, cupri, chalybis, ferri copia eſt, non aliundè importata, ſed ex ipſis terræ viſceribus eruta. Plumbi parùm habet, ſtanni nihil. Salem metallicum gignit humus optimum & puriſſimum: nec deſunt aquæ, quæ ferrum in cuprum mutent. Vina profert non eiuſdem precij omnia, ſed nonnullis tamen locis eiuſmodi, quæ cum Cretico de dignitate certare poſſint. Frugum & fructuum copia eſt mirabilis. Feris & auibus ſic abundat, vt ruſticis venatione vel aucupio interdicere, valdè inſolẽs habeatur, nec ferè plebeij homines minùs quàm nobiles leporibus, damis, ceruis, apris, turdis, perdicibus, phaſianis & id genus delicijs veſcantur. Pecus habet copioſiſſimum, vt Italiæ, Boẽmiæ, Germaniæ affatìm communicare queat, adeò vt obſeruatũ ſit, vno ànno in Germaniá, idq́; per ſolam viam Viennenſem, (cùm ſint plures aliæ viæ, per quas pecora inuehantur,) ſupra octoginta millia boũ acta eſſe. Deniquè vſqueadeò piſciũ fertile eſt, vt ferè quàm minimo vẽneant, & propemodùm

Hungaria opes.

Vis aquarum.

Copia pecoris.

Vbertas piſcium.

dùm gratìs dentur: quanquàm fieri poteſt, vt dira horum temporũ calamitate illic quoquè rerũ precia nonnihìl creuerint, vel etiàm irato Deo, eorum, quæ diximus, minor hodiè prouentus ſit, vt intra paucos annos alibì quoquè paſsìm videmus omnium rerum maximam extitiſſe caritatem: ſed id non tam regionis, quàm hominum, vitio tribuẽdum eſt.

Thermæ Budenſes. Apud Budam, quæ Hungariæ regia eſt, multæ ſunt aquæ calidæ, quas thermas vocamus, quarũ aliæ regiæ, alię communes ſunt, lauandis hominũ corporibus valdè opportunę: aliæ verò, nisì refrigerẽtur, balneis non ſunt idoneæ. adeò enim feruent ex his quędam, vt in eas miſſum ouum, celerrimè elixetur. Sed iuxta has fons eſt aquæ frigidæ,ità propinquus calidæ, vt in eodem veſtigio calida & frigida ſimul hauriri poſſit. Hę, quas diximus, thermę apud Budã alię ſuperiores, aliæ inferiores dictę ſunt, quòd aliæ ſupra, aliæ infra vrbem ſint. Turcæ hodiè (quippe

Turcæ crebrò lauant. qui mirificè lauacris & balneis ſtudẽt, & aquas præſertìm fluentes, ſummo honore dignantur, quibus etiàm crebriùs per diem non modo ob corporũ, ſed etiàm animarũ ſordes abluendas vtuntur) has thermas egregiè ornârunt, apud vtraſque ceu cœnobijs quibuſdã extructis, in quibus Deruiſæ degunt,

Deruiſæ, Monachi Turcici. qui ferè apud illos ſunt tales, quales apud nos Monachi è mendicitate viuentes. Habent enim etiàm illi turpiſſimi Mahometis cultores ſuos Monachos, quemadmodùm & Ethnici ſuos philoſophos, & Indi Gymnoſophiſtas, quorum iſti Deruiſæ quædam videntur eſſe reliquiæ. Sæuiunt enĩ in corpus ſuum vel inuſtione ſtigmatum, vel nouaculę inciſione, vel vtroque modo. Ità habet ſatan etiàm ſuos Monachos. Ecquis verò hoc illi inuideat, cùm habeat & ſuos martyres, ſicut hodieq; videmus multos hereſeos

ſeos nomine damnatos, alacreſ & iucundos mortē excipere? Ex his Monachis cuidā ſacellum apud Budam extructū eſt, qui dum viueret, Numinis cuiuſdā loco à Turcis habitus, nunc defunctus & illo in loco cōditus, religiosè ab illis miſeris colit, cùm alioquì diuorū imagines ex tēplis omnibus eradāt. Porrò Buda ipſa vix vlli totius Europę vrbi ceſſerit, vel amœnitate ſitûs, vel cęli ſalubritate, vel fœcunditate ſoli, vel aliarū quarumlibet rerū vitę degēdę cōducibiliū, aut etiàm ad ſplendorē & luxū ptinentiū vbertate. Atq; hoc tam omnibus rebus florentiſſimū regnū nulli magìs atquè Chriſtiani Chriſtianis eripuerunt, dum contra Chriſtianos Chriſtianorum iuratiſſimi hoſtes accerſuntur. *Budæ encomion.*

Per hoc tempus, quo Turcæ Pannoniam occupant, duo Galliarum regis Franciſci legati, miſſi ad Turcarum principem, à Cęſarianis intercepti, in Pado flumine interficiuntur. Alter ex his Antonius Rinco nomine, ab Hiſpania exul, capitis pœna damnatus, putatur iure potuiſſe cædi, quòd ad hoſtes transfugiſſet, & omnibus Cæſaris imperij finibus prohibitus, nihilominùs auſus fuerit in hoſtilis terræ flumine nauigare. Sed vtcunque ſit, ea cædes, licèt præfectus Cæſaris Alphonſus Vaſtius ſe planè inſciente factam crebrò teſtaretur, cruētiſſimo bello anſam dedit. Contigit tum ex Hiſpania venire Georgium Auſtriacum, Maximiliani Cæſaris filium nothum, Archiepiſcopum Valentinum. Is Lugduni in carcerē conijcitur, necis, quam diximus, vlciſcendæ cauſa. *Legati Gallorum cæſi.* *Georgius Auſtriacus capitur.*

Hoc fermè tempore Franciſcus Antonij Lotharingię Ducis filius, Chriſtianam Chriſtierni Daniæ regis filiam ducit in matrimonium. Id nō valdè gratum fuit Gallorū regi, quòd Chriſtianā ex Cæſaris

ſorore Iſabella, Chriſtierni regis coniuge, natā nō eſſet neſcius. Venerūt p id ferè tēpus in fœdus Gallicū Chriſtianus & Guſtauꝰ Daniæ & Suediæ reges, ambo Luteranæ doctrinæ addicti, poterantque Caroli Cæſaris res iam planè deſperatæ videri, tot regibus in illum conſpirantibus, niſi pium principem ſibi defendendum ſumpſiſſet præpotens DEVS: maximè cùm hoc ipſo anno non minimam cladem in Africa accepiſſet, vtì iam dicemus.

Cæſaris expeditio Africana. Cæſare Carolo in Comitijs Ratiſponēſibus multùm temporis componendæ religionis cauſa fruſtrà conſumente, Turca (vt diximus) Pannoniam ſibi vendicat. Ea re comperta, Cæſar vt diuerſis bellis tyrannum diſtineret, in Africam expeditionem parat: quò tamen etiàm nō mediocritèr eum pertrahebant Hiſpanorū querimonię, qui à Turcicis prædonibus, quos apud Algerium, ſiue Argieram Aſanaga Barbaruſſæ præfectus in Sardinia natus, ſed abiurato Chriſtianiſmo, Mahometanam ſuperſtitionem complexus, fouebat, grauiſſima in Hiſpanię littoribus damna patiebantur. Multa tum in Cæſarem etiàm à quibuſdam proceribus ſcommata iactabantur, ſed quæ ille magno animo contemneret. Interìm tamē & ipſe Pontifex Maximus, & Andreas Auria, atq; Alphonſus ob impendentem hyemem magnopere ab Africana hac profectione eum deterrebant: verùm ille manſit in propoſito, easque Pontifici ſui conſilij rationes expoſuit, vt eum Pontifex prolixè demùm laudaret. Vbì ex Germania venit in Italiam, vbiquè incredibili ſtudio excipitur, præſertìm Mediolani, cùm ille interìm tantus princeps, omnibus eius viſendi deſiderio ardentibus, non niſì in atra penula & vili pileolo ſe ſpectandum præbuerit, atque etiàm in oculo eius parùm hilari ani-

Modeſtia Caroli Cæſaris.

mus

mus mœrore affectus appareret, tanquàm præſagire videretur cladem, quæ pridiè ad Budam accepta fuerat. Cum Pontifice Lucam in colloquium venit, qua in re laudanda eſt eius propè decrepiti Pontificis pietas, qui multis ab hoc itinere, tanquàm certam illi mortem allaturo, eum deterrentibus, nullo pacto adduci potuit, vt communi Reipublicæ ſaluti deeſſet. Hoc ſpatio, quo Lucæ ſunt, tèr Cæſar ad mutua colloquia Pontificem adijt, Pontifex Cæſarem ſemèl. Admiſſus eſt quoquè Franciſci regis legatus, qui Fregoſium & Rinconem captos repeteret: nondùm enim conſtabat mortuos: palamque Cæſar teſtatus eſt, quicquid illis accidiſſet, diſſimulato habitu nomen ſuum celantibus, id ſuo iniuſſu & ſe ignaro penitùs accidiſſe. Petebat Franciſcus rex pro filio ſuo Carolo Mediolanenſem principatum, ſed Cæſar ſuum ius grauiſſima oratione explicabat, aitque Gallum cæco liuore corruptum, ſuæ inuidere fortunæ, multaq; alia, quę hîc referre nihil attinet. Deniquè in eo colloquio decretum eſt, vt quod Cęſar vehementèr optabat, Concilium in annum proximum indiceretur. Cæſaris copię omnes, quas ad hoc bellum conſcripſerat, ad vigintiduo millia erant peditum, & paulò ſupra mille equites. Vbi ad Africam ventum eſt, Cæſar biduo expectauit Hiſpanos, magno quidem exploratæ propemodùm victoriæ & exercitûs ſui detrimento. Interìm mittit ad Aſanagam præfectũ Algerij, vt vrbem dedat. Ille cõtemptìm reſpondet, licèt Cęſar multa liberalitèr polliceretur. Omnibus igitur ad vrbẽ oppugnandam egregiè cõparatis, dum tormẽta expectantur, eccè tibi repentè imber à prima ſtatìm vigilia maximè gelidus & procelloſus tota nocte in exercitum cõtinentèr effuſus, multum illi detrimẽti adfert,

Colloquia Pontif. & Cæſaris.

Copiæ Cæſaris.

Tempeſtas ſæua.

fert,ſæuiſſimaq; tempeſtas naues mirè iactat.Nó deſunt illi opportunitati Turcę equites & Mauri pedites,magnoq; impetu in noſtros irruẽtes, nó paucos trucidant,ſed mox à noſtris in fugam cópelluntur.At rursùs Barbari in noſtros ſæuiunt, eosq; vehementer affligunt,quibus tum Cæſar ipſe,in tanta rerum difficultate prorsùs imperterritus,cum Germanis opportunè opem tulit. Verùm cùm nihil remitteret immaniſſima tempeſtas, multæque naues ſub militum adſpectu colliſæ & confractæ mergerentur,adeò vt de neceſſario commeatu non immerito timor omnes inuaderet,Cęſar incredibili conſtantia & ſerena vultûs alacritate omnium animos recreabat: nullum militaris prouidentię, nullú humanitatis officium prętermittens,caſtris conſtitutis & firmatis contra barbarorum vndiquè volitantium incurſus, iubet vt defeſſi duces ſe dent quieti, conſolatur ſaucios milites,& in ea tabernacula,quę contra vim ventorum pertinacitèr ſubſtiterant, referri ac foueri curat,ſibijpſi interìm loricato & madefacto minimè parcens. Deſiderauit eo die ab hoſtibus cęſos milites circitèr trecẽtos. Aliquot etiàm nautę cum multis æneis tormentis merſi periêrunt. Iam alimenta deficiebant,coactusque eſt Cęſar mactatis equis exercitum ſuſtentare. Hoc autem in illo principe obſeruatu dignum eſt, quòd cùm tantis rerum difficultatibus vrgeretur, non eſt impatientię agitatus ſtimulis, nec ſtultum aliquid cótra Dominum locutus eſt, ſed cum potiùs placare ſtuduit pura peccatorũ confeſſione, & ſacroſanctæ Euchariſtiæ perceptione, adhæc pietatis opera totum etiàm exercitum prouocans:cumque & ducibus & militibus Algerium facilè expugnari poſſe videretur, non conquieſcentibus ventorum iris, militem in na-

Naues eliſæ.

Cæſaris cõſtantia & pietas.

Iob 1.

Exemplũ memorabile.

naues ſe recipere iuſſit, dicens, ſe mâlle vnum Chriſtianum ſeruare, quàm mille Mauros, Turcas, Pœnosque occídere. Hoc idem ſatìs tum quoquè declarauit, cùm iuſſit equos ad vnum omnes in mare proijci, vt in nauibus locus ſupereſſet militi reducendo. Multæ enim naues periêrant, nec poterant vel anguſtè capere militem eæ quę ſupererant. Mâluit autē pius Princeps equos perire, quàm milites, licèt illa nobilium equorū iactura vehementiſſimè perſtringeret dominorum animos. Poſt omnia demùm maris ſuperata diſcrimina, licèt rursùs oborta tempeſtate, multi in ipſo reditu periêrint, & publica ſparſerit fama, Cęſarem vndis abſorptum interijſſe, milites paſsìm incolumitati reſtituti, canebant: Alibì Carolus agmina, Algerij ſeſe, & aëra, & maria vicit. Nihil enim tantæ clades infractum illius principis animum è ſuo ſtatu dimouerunt: quanquàm nō omninò temeritate quadam caruiſſe videtur, quòd vſqueadeò alieno tēpore importuoſum Africæ littus tentare voluit, præſertìm multis id diſſuadentibus. Verùm nonnunquàm bonus dormitat Homerus, & certè optimus pij principis animus laudādus eſt, licèt parùm ex ſententia ſucceſſerit. *Fortitudo animi in Cæſare.*

In Anglia hoc tempore iuſſu regis Henrici capitali ſupplicio affecta eſt Margarita Sariſbiriēſis, Georgio Edouardi quarti fratre germano nata. Nihil ei ad euadendum ſupplicium contulit neq; generis antiqua claritudo, neq; totius vitę ſpectata integritas, neq; ætas exacta, quippe quę iam annum ætatis ſeptuageſimum excęſſiſſet. *Margarita Sariſbiriēſ. trucidatur.*

Anno 1542. recruduit bellum calamitoſiſſimum inter Carolum Cæſarem & Franciſcum Galliæ regem. Cæſar ferebatur fluctibus maris obrutus. Itaque multa offerebatur Gallo occaſio belli gerendi.

Erant

Erant tum res Chriſtianorum valdè afflictæ, Turcis in Hungaria graſſantibus, & Germaniæ dira quæq; minitantibus, hæreſibus quoquè mirum in modum ſerpentibus, & in varias formas abeuntibus, at nihilo minùs Galli Mediolanum ſibi modis omnibus repetendum cenſebant. Itaque multis locis exercitu quintuplici Cæſaris ditiões ſibi inuadẽdas ſumunt. Actum videbatur de Cæſare: ſed ſi Deus pro nobis, quis contra nos? Magnum præſidium contra aduerſa omnia eſt pietas in Deum, qua Carolus Imperator egregiè præditus fuit. Galliæ verò rex Mediolanum iure ſibi deberi putabat, iusquè ſuum minimè ſibi negligendum ratus, arma corripuit. Huc acceſſit cædes Fregoſij & Rinconis, quam vlciſci voluit. Annam Momorantium magiſtrum equitum, quem Coneſtablium Galli vocant, fertur eo nomine à ſua gratia & functionis ſuæ adminiſtratione amouiſſe, quòd illi induciarum cum Cæſare paciſcendarum parùm commodus author fuiſſet. Igitur rebus omnibus ad bellum comparatis, duos filios ſuos cum inſtructis copijs mittit in Cæſaris fines, Henricum in citeriorem Hiſpaniam, Carolũ in Lucemburgenſem regionem. Henricus quidem ad Pyrenæos montes perrexit, vt Perpennianum occuparet. Verùm eius conatus Hiſpanorum ducum vigilantia facilè eluſit. Sunt qui putent id oppidum non difficultèr expugnari potuiſſe, ſi Henricus maiori celeritate fuiſſet vſus. Tandèm re infecta retrò abijt ad patrẽ ſuũ. Carolus verò, maximæ ſpei adoleſcẽs, in expugnandis aliquot Lucemburgenſis principatûs oppidis pſperos inprimìs ſucceſſus habuit, ſed ità tamẽ, vt pauló poſt eius diſceſſum Cæſaris exercitus omnia è Gallorum manibus breuì extorſerit, vno dempto Iuodio, quod mirificè communitum,

Galli inuadunt ditiones Cæſaris.

Rom. 8.

Henricus regis Gallorum filius.

Carolus Franciſci filius.

tum, Gallis per id tempus adimi non potuit. Hoc bello Galli Danuillerum cum arce mirandę vetuſtatis & ſtructuræ eximię incēdunt & euertunt: itemq́; alias aliquot vrbeculas & caſtra. Arlunum quoquè, cùm ædificiorum magnificentia, tum ciuium frequentia & opibus percelebre oppidum, cùm ſe ciues ſaluis corporibus dedidiſſent, funditùs diruunt. Lucemburgo ſex millium Germanorum præſidium imponunt. Alius Gallorum exercitus, duce Vindocinenſi principe, in Atrebates atque Morinos impetum facit, & aliquot caſtella occupat. Nec Pedemontio ab hoſte licet eſſe ſecuro. Nam ibi quoquè Gallicæ copiæ, ductore Guilelmo Langæo, hoſtiles declarant animos. Verùm hac in re conſilium regis minimè probatur, qui ſuum militem in tot partes diſtraxerit parùm felicitèr, vti rei ꝓbauit euentus.

Nec tamen contentus rex Franciſcus tot locis inuaſiſſe Cæſarem, etiàm Longeuallum mittit in Germaniá, qui ex Sicambris & Menapijs, adiuncto ſibi bellicæ rei peritiſſimo Martino Roſſemio, aliquot millibus peditum & equitū coactis, cùm iam in Germania inferiori bellum nemo ſuſpicaretur, proptereà quòd valida Germanorum manus in Pannoniam abijſſet, Belgium inuadit, horrendisq́ue paſsìm incendijs & flagitijs deſignatis, parùm abfuit, quin proditione Antuerpiam, longè opulētiſſimum Europæ emporium, caperet, Louanium quoquè celeberrima Academia inſigne oppidum, dolo in poteſtatem redigeret. Verùm ille quoquè exercitus, prçterquàm quòd miſeros & innoxios agricolas incenſis pagis innumeris ad ſummam inopiam redegit, nihil laude dignum geſſit, & tandèm Aureliano principi Carolo ſe in Lucemburgenſi ditione

Gallo militant Germani.

Belgij deuaſtatio.

coniunxit. Hæc ſæua Belgicæ vaſtationis procella eò ſuit calamitoſior, quòd nullum eſſet bellum indictum,& planè imparati obruerentur. O ſi ſcirent Principes,quàm immanitèr peccent in Deum, dum ità crudelitèr ſæuiunt in turbam innoxiam, & rapinis atq; incendijs omnia longè & latè populantur, profectò cunctantiùs bella ſuſciperent. Dum enim miſeri ſic opprimuntur, clamant haud dubiò in cælum,nec Deus deſpicit miſerorum gemitus.

Conuentus bini Principum. Hoc anno bini ſunt Principum conuentus habiti,alter Spiræ, alter Noribergæ. Vtrobiquè præcipuè deliberatum eſt de expeditione cõtra Turcas in Pannonia.Decreta ſunt ſubſidia ex tota Germania, quibus præeſſet Ioachimus Elector Princeps Brandeburgicus:ſed oleum & opera perijt,manſitq; Peſtum & Buda, vt priùs, in Turcę poteſtate: quin & de exercitu,qui fuit ampliſſimus, multa millia morbi contagione periêre. Miſerat eò Paulus Pontifex ad tria millia peditũ,qui hoc bello ſtrenuam nauârunt operam.Hoc tempore Luterus libellum edidit de precibus contra Turcas,ſiue Concionẽ caſtrenſem vel militarem,planè cõtrariam alijs quibuſdam ſcriptis ſuis.Ex hoc libello multa recitat Sleidanus, ſed homo verſutus de induſtria id omittit, ꝙ Zuinglium Luterus medium inter Anabaptiſtas & Thomam Monetarium,ruſticæ ſeditionis in Germania authorem,collocat,cauſamq; ferè omnem Turcicæ ſæuitiæ in Zuinglianos confert. Habet etiàm in eodem libello Luterus precationem contra Turcas, in qua Romanum Pontificem cum diabolo & Turca coniungit, vt in eum rectè quadret illud Dauidis, Fiat oratio eius in peccatum. Multi tum hortabantur Tigurinos,vt eam Luteri calumniã à ſe & Zuinglianis depellerent:verùm illi priuatis ſeſe ad ami-

Luteri inſolentia.

Pſal. 108.

cos

cos literis excuſâſſe contenti, à publico bello abſtinendum cenſebant.

Exercitus Cæſaris, recuperatis oppidis agri Lucemburgenſis, cùm in Galliam irrueret, grauiſſima aëris intemperies tanta rabiei pertinacia illis ſeſe obiecit, vt non pauci equites & pedites partìm pluuia, partìm frigore enecti ſint. Itaq; Galliæ vaſtandæ conſilium in aliud tempus reijcitur, moxq; in Brabantiam reuerſi, Iuliacenſem regionē populabundi inuadunt, bellumq; latiſſimè circunferentes, Durā, Iuliacum, Zittardiam, Hinsbergum, pluraq; alia oppida & arces ſubigunt, impoſito præſidio locis opportunis. Multa ibì quoquè damna data ſunt miſeris hominibus, & penè incredibilis præda abacta, vt par pari relatum videretur. Superuenit autem Principis Iuliacenſis exercitus, & eos retrocedere compulit. Manſerunt tamen Hinsbergi nō pauci, itemq; Suſteriæ & Duræ. Qui Zittardiæ erant, deſtructis muris, ad tutiora ſe loca cōtulerunt. Circa Nouembris initia magnam commeatûs copiam in Hinsbergum Brabanti importāt, idem facturi apud Duram, nisì eos Principis Iuliacenſis copiæ deterruiſſent: Vbì ſe in tutiora recipiunt, hoſtilis exercitus abeuntes inſequitur, atrox pugna præter expectationem in tenebris committitur, cædemq; aliquot hincindè cæſis dirimitur.

Tempeſtas infeſta militi.

Iuliacenſis regio vaſtatur.

Per id tempus Princeps Guilelmus Zittardiam vallo egregiè munit, aliquot præſidij cauſa relictis illic cohortibus. Idem facit Iuliaci. Demùm extremo Decembri Duram Cæſarianis extorquet, rebus tamen & corporibus ſaluis. Deditione eā recepit.

Dura occupatur.

Henricus Angliæ rex Catharinā Hauardam, quā, Principis Cliuenſis ſorore repudiata, ſibi cōiugem adſciuerat, adulterij nomine, quod cum Durantio

Sextū Angli matrimonium.

& Culperio nobilibus perpetrâſſet, capite plectit, & Catharinam Pariam viduam, ſexto matrimonio ſibi copulat.

Locuſtæ immanes. Hac æſtate innumera ingentium locuſtarum turba Italiã citeriorẽ, & in Germania Sileſiam, Miſniamq́; multa clade affecit. Habebant digiti longitudinem, turgida capita, ventres obeſos & ſanie refertos. Itaq; extinctæ, intolerabili fœtore aërem corruperũt, vt etiàm corui, cornices, accipitres, aliæq́ue aues, cadaueribus alioquì inhiantes, ferre nequiuerint.

Bellum atrox inter Scotos & Anglos terra mariq́ue feruet, & Iacobus V. Scotiæ rex, annò ætatis 33. vnica filia, vixdùm in lucem edita, regni hærede relicta, moritur.

Fuit hic annus ferax monſtroſorum infantum, & pecuinorum fœtuum diuerſis in locis.

Indictum eſt hoc anno à Paulo III. Concilium Tridenti.

Dux Brũſuicenſ. debellatur. Saxoniæ elector & Lantgrauius Haſſiæ cum fœderis Smalcaldici ſocijs Henricum Brunſuicenſem principẽ, Catholicæ religionis acerrimũ vindicem, omnibus ditionis eius finibus eijciunt, cõpelluntq́; ad Cæſarem fugere in Hiſpaniam. Dehortatus eos fuit Ferdinandus rex, nè bellum facerent Henrico: ſed illi cauſas belli explicant, ſeq́; rectè feciſſe confirmant. Metus erat, nè inteſtinum hac occaſione in Germania bellum exiſteret, quo nihil potuiſſet accidere calamitoſius, noſtris præſertìm in Hungaria cum Turcis parùm felicitèr dimicãtibus, in ſummã Germanici nominis ignominiã. Nam cùm eſſet copioſiſſimus & potentiſſimus equitum & peditum exercitus, nihil tamen effectum eſt, hoſtibus Turcis effusè ridentibus Germanorum militũ ſocordiam,

nec

nec dubiam ſpem de tota quandoquè Germania felicibus auibus occupanda cōcipientibus. Nunquàm autem tot clades, totq́; probra ex illis ſpurciſſimis mancipijs Germania accepiſſet, ſi nō religionis diſſenſio animorum quoquè concordiam & mutuam beneuolentiam abrupiſſet.

Anno 1543. Tigurinæ Eccleſiæ miniſtri, non contenti verſione Luteri, nouam Bibliorum tranſlationem edunt. Exemplum eius typographus Chriſtophorus Froſchouerus mittit Lutero, maximam ſcilicet à Papa Saxonico initurus gratiā. Ecquid verò Luterus? cōcoqueré nepotuit tantam contumeliā, vt noua verſione eius interpretatio haud obſcurè taxaretur? Scribit Froſchouero, nè quicquam deinceps ei mittat, quod à Tigurinis miniſtris profectū ſit. Se nihil cum illis commercij habere, libros eorū nec recipere nec legere velle. Nā Eccleſias Dei cum eis communicare nō poſſe. Multos quidē illos ferre labores, ſed fruſtrà: quandò & ipſi iam damnati ſint, & alios quoquè homines miſeros ſecū trahant in Tartara. Se itaq; damnationis & blaſphemię illorum nolle eſſe participem: ſed quoàd vixerit, eos & precibus & libris oppugnare conſtituiſſe, &c. Si nō ſat habēt Zuingliani à Romano Pōtifice eſſe dānatos, ſaltèm nè cōtemnant damnationem Papę Saxonici, qui Euangeliū ſe primū iactat inuexiſſe in Germaniam. Verùm quatenùs quidem Luterus ſæuit in Romanum Pontificē & veterem religionem, hactenùs eſt Euangeliſta Chriſti, tertius Elias, & neſcio quid nō. Vbi aūt Zuinglianos quoquè perſtringit, iam non Chriſti ſpiritus, ſed diabolus loquitur per eum. Sic enim Tigurini de illo ſcribunt: quaſi verò cōtumelia ſit, iam olìm in Berengario damnatæ hæreſis excitatores proſcindere: porrò facinus apoſtolicùm,

Tigurini vertunt Biblia.

Luterus proſcribit Tigurinos.

licum, inuehi in ſummum Pontificem, & Eccleſiæ Catholicæ, velint nolint hæretici, paſtorem, cui in Petro dictum eſt, Paſce oues meas. Et quarè tandèm non vident homines, quàm abſurdos habeant magiſtros, qui cùm in Papiſtis, vt ipſi vocant, hoc vel maximè damnent, quòd non verbo Dei, ſed humanis conſtitutionibus nitantur, quod tamen ipſi turpitèr mentiuntur, tamen ſe inuicèm ferre non volunt, licèt vtrinquè nihil niſì purum Euangelion crepent?

Ioh. 21.

Nè verò Tigurini nimiùm diù Lutero tacuiſſe viderētur, opera Zuinglij colligunt, Germanicè ab illo ſcripta, ab eius genero Rudolpho Gualtero Latinè transferri curant, tantumque theſaurum in lucem edunt, vt aliæ quoquè nationes ſcire poſſint, quàm egregius vir Zuinglius fuerit. Illis operibus præfixa eſt pro Zuinglio eiuſdem Gualteri Apologia ad Catholicam Eccleſiam, (ſic enim vocant ſuam ſynagogam) in qua inter cætera aduerſariorum obiectionibus & criminationibus reſpondet. Væ tibi Lutere. Eā quidē operū Zuinglij editionē Luterani ꝑmoleſtè ferebāt, vt ſcribit Zuinglianus quidā.

Zuinglij opera eduntur magno dolore Luteranorū.

Huius anni menſe Ianuario, dum Carolus Cæſar eſt in Hiſpanijs, Comitia Noribergæ habētur. Mortuus eſt illic Chriſtophorus Epiſcopus Auguſtanus, Cæſaris in eo conuentu legatus, habuitq; ſucceſſorem Ottonem Truccceſium, poſteà Romanæ Eccleſiæ ampliſſimum Cardinalé, multis corporis & animi dotibus valdè inſignem. In his Comitijs Proteſtantes ſe purgant apud Ferdinandum & Cæſaris legatos de profligato Brunſuicenſi principe, aiunt rectè atq; ordine ſe feciſſe: petūt amoueri Iudices Cameræ, & alios cōſtitui, & quædam alia: adduntq;, niſì ſic fiat quemadmodùm ipſi petunt, nó poſſe ſe de bel-

Comitia Noribergæ.

Proteſtantes ſuā cauſam tuentur.

bello Turcico quicquã ſtatuere. Henricus Princeps ad Camerã accusârat Proteſtantes, ſed illi Cameræ iudices prorsùs reſpuebãt. Reſpõdit illis Ferdinandus & Cæſaris legati, iam indictũ eſſe conciliũ, Cæſarẽ aduentare, indicta cauſa nõ poſſe amoueri iudices Cameræ, Henrico principi ſua repetẽti nõ poſſe ius denegari, & pleraq; alia. Verùm Proteſtãtes aiũt ſe Cõciliũ non approbare, &c. Interim nihilo minùs decretum facit Ferdinandus cum reliquis ordinibus de certis quibuſdam rebus, cui decreto Proteſtantes ſe minime cõſentire profitentur. Quis nõ videat, quàm hæc ad certam Germaniæ perniciem pertinuerint, nisi Deus nobis pepercisset? Has animorum offenſiones & diſſenſiões peperit nobis Luteri Euangelion, cuius protaſin longè triſtiſſimam iampridèm vidimus, cataſtrophen verò longè turbulentiorẽ expectamus. Turca demùm vel Moſcouita docebit nos recta ſapere.

Miſit hoc anno tres Cardinales legatos Paulus Pontifex ad Concilium Tridentinum, ſed feruente bello inter Cæſarem & Gallum, in aliud tẽpus prorogatum eſt. *Conciliũ ſuſpẽditur.*

Mortui ſunt eodem anno intra vnius menſis ſpatium duo clariſſimi viri Iohannes Eccius & Albertus Pighius, inuictiſſimi Catholicæ doctrinæ ꝓpugnatores. Eccium acerbè perſtringunt Euangelici: ſed ſi omnes ſuos grammaticos theologos in vnum cõflent, vix Eccio parẽ efficient. Dictio eius nõ admodùm elegans eſt, ſed ſolidè doctũ fuiſſe res ipſa loquitur: nec Græcæ & Hebraicæ linguæ rudis fuit. Memoria tenaciſſima plurimùm illi cõtulit, & ꝓterquàm ꝙ veteres Patres ſtudiosè legit, etiàm in ſcholaſticis diligentèr verſatus eſt. Horum temporum ſcioli plerique ſcholaſticos ſcriptores ob ſermonis *Obitus Eccij & Pighij.* *Scholaſtici Doctores minimè cõtemnendi.*

Scholaſtici Doctores minimè cõtemnendi.

barbariem planè contemnunt, ipſi vel hoc ſolo nomine meritò contemnendi: quaſi eruditio à verborum phaleris,& non ab ipſa potiùs rerum cognitione petenda ſit. Multi hodiè verſantur in veterum Patrum lectione,contemptis ſcholaſticis: ſed quantùm illi in ſolida Theologia proficiant, res ipſa declarat. Nec immeritò noſtri Euangelici Scholaſticos oderunt,cùm non ignorent ab illis affatim tela ſuppeditari, quibus ipſi conficiantur. Quòd enim quæſtionibus ſua ferè tractant, ingeniorum exercitandorũ cauſa id faciunt,vt poſſint in promptu haberi arguméta,quibus hęreticorum commenta elidantur.

Gallus perſtringit Cæſarem.

Franciſcus Gallorum rex ſcribit literas ad ſummum Pontificem, quibus vehementiſſimè perſtringit Carolum Cæſarem, iamq; animo totus in bellũ inclinatus,ſuis extraordinarium imperat ſtipendiũ quinquaginta millium peditum. Copijs omnibus equitum & peditum coactis, in Hannoniam proficiſcitur,Landreſiũ capit,mirificè communit,& Landæ viro egregiè militari ſeruandum committit.

Elector Colonienſ. res nouas molitur.

Per hoc ferè tempus Hermãnus princeps elector & Archiepiſcopus Colonienſis,à quibuſdam deceptus,Martinum Bucerum Argẽtorato Bonnam accerſit, religionis quandam reformationem, vel potiùs deformationẽ eius opera inchoaturus. Fuit ille princeps natura vir bonus, & in miſeros ac egenos benignus & liberalis,ſed parùm doctus.Itáque non mirũ eſt,potuiſſe cum Buceranis fallacijs facilè circunſcribi. Bucerus,vbì Bonnã venit,iubẽte Epiſcopo,concionatur ad populum.Ea res non parùm offendit Reuerendum & illuſtre maioris ędis Capitulum,Clerum omnem,& totam Vniuerſitatem Colonienſem.Hortantur igitur Epiſcopum, vt deſer-

Bucerus cõcionatur Bonnæ.

torem

torem monachum reijciat: ſi non habeat idoneos concionatores, ſe curaturos vt habeat. Ille contrà manet in propoſito, velle ſe reformare ait diœceſin ſuam. Cùm illi è diuerſo obijcerent, ſi quid tale vellet, non debere id ipſis inconſultis ex canonũ præſcripto facere, nec ea in re vti opera votifragorum monachorum: Bucerus in ſuî defenſionem ſcriptũ edit librum, qui eſt mox ab Vniuerſitate & Clero Colonienſi contrario ſcripto egregiè confutatus. Verùm Epiſcopus, qnibuſdam cum inſtigantibus, etiàm Melanchthonem à Saxone petit, nec ille ſolus venit, ſed præter eum etiàm Piſtorius, Sarcerius, & eius farinæ plures. Ab his liber quidam de Reformatione inſtituenda cõficitur, præcipuo architecto Bucero. Hunc librum Epiſcopus mittit Clero ſummæ ædis Colonieñ, vt ſi poſſint, vera ratione cõfutent: ſin minùs, nouerint eum proximo Ordinum Diœceſis ſuæ conuentu, qui tum imminebat, librũ publicaturum, & eam Reformationem executioni daturum. Scriptũ eſt igitur intra tres hebdomadas Antididagma contra hanc peſtilentem reformationem, & primarij Cleri nomine miſſum eſt Epiſcopo cum demiſſis admodùm precibus, quandoquidem Buceri librum nulla ratione admittendum perlegiſſet, etiàm Antididagma ſuum vtì ne legere grauaretur. Porrò legitimam Reformationem non modò non recuſare, ſed cumprimìs etiàm cupere ſe ſcripſerunt. Ad extremum orant, vt minimè probatos illos concionatores à ſe dimittat. Hiſtoriam hanc Sleidanus longè aliter narrat, quàm deceat bonum virum.Ità non poſſunt iſti ſuum Euangelium propagare in orbem, niſì impudentèr identidèm mentiantur? Debebat meminiſſe infidus ille hiſtoricus, ſi in alijs nonnullis rebus, quarum notitiam paucisſimi

Melãchthõ cum alijs venit ad Epiſcopum.

Antididagma.

Sleidani vanitas.

ſimi haberent, falsò narrandis impunè mentiri poſſet, tamen ea in re, quæ & libris palàm editis & multorum etiamnùm ſuperſtitum teſtimonijs eſſet cōpertiſſima, mala fide narranda, non nisì turpiſſimè & impudentiſſimè eum mentiri potuiſſe. Ecquis verò illi in arcanis referendis fidem commodet, quem in manifeſtis non pudet eſſe vanum? Hęc dicta ſint propter eos, qui tantum tribuunt Sleidano. Quòd verò Epiſcopus Hermannus tanti fecit Bucerū, nō minima ex parte eius inſcitię tribuendum eſt, qui non ſatìs calleret, quantoperè ſacri Canones, vetuſtiſſima; Concilia, & ſanctiſſimi Patres, ſanctarum vtiquè ſcripturarum authoritate ſubnixi, qua iubét vota reddi, damnent Apoſtatas monachos, pręſertìm ſi illi etiàm inceſtis nuptijs ſe contaminent. Bucerus verò non vnis contentus nuptijs, etiàm tertijs ſe polluit, licèt monachus & presbyter eſſet, contra datā Deo fidem, contra Canones & Concilia om̄ia, contra morem gentium omnium è religione Chriſtianarum. Et tamen hunc virum non dubitant quidam vocare pacis & pietatis ſtudioſum. Væ qui dicitis bonum, malum: & malum, bonum.

Eſa. 5.

Philippus declaratur Hiſpaniæ rex.

Intereà Carolus Cęſar ex Hiſpanijs nauigaturus in Italiam, Philippum filium, ſextumdecimum ętatis agentem annum, Hiſpaniæ regem pronunciat, eiq; totius regni ciuitates per legatos ſacramentum dicunt. Conferuntur Cęſari in bellū ituro ſupra quadraginta myriades aureorum nūmûm: rex quoquè Luſitaniæ Iohānes grandi pecunia pium principem iuuat. Iam non immeritò ſummus Oriētis belli metus Europam inuaſerat, nè eius occaſione Solymānus Turca totum Occidētem ſibi ſubiugaret: quod quidem facilè illi fuiſſet, nisì Deus clemens & pius eum à noſtris ceruicibus auertiſſet. Et certè locuſtæ

illę

illæ, quæ ab Oriente per Illyricum, ſtupendis agminibus in Italiam conuolârant, maximaque paſsim in agris, ſegetibus, pratis, arboribus, folijs omnibus ocyſſimè deuoratis damna dederant, Turcarum aduentum portendere viſæ ſunt: neque id prorsùs temerè, vt ex ijs quæ paulò pòſt dicem⁹, apparebit.

Cęſare in Italiam aduentante, Paulus Pontifex multa iam ætate grauis, ſe dat itineri, ſpe componẽde pacis cùm Cęſare collocuturus. Cęſar Genuæ in Aurianis ędibus ſplendidiſſimo ornatu excipitur, & viſus eſt paulò aſperior, propterea quòd Pontifex nulla ei in Gallum ſubſidia dediſſet, vixque impetrari potuit, vt in colloquium veniret. Sed Pontifex, qui ſe parentis ſuſtinere perſonam non ignoraret, ità ſe geſſit medium, vt neutrius partes fouere viderentur. Porrò Cęſar nimiùm laceſſitus tot ditionum ſuarum rapinis, incendijs, euaſtationibus ac direptionibus, de pace nihil audire ſuſtinuit, nec voluit colloquijs nihil tamẽ effecturis tempus terere, vt maturè bellũ ſuſceptum contra Cliuenſem principem conficere poſſet. Paſſus eſt tamen ſe in colloquium nedùm Pontificis, ſed etiàm ampliſſimi Cardinalium Senatûs trahi apud Buxetum vrbem, vbi ſanè Pontifex id vel maximè conatus eſt à Cæſare impetrare, vt pace cũ Gallo cõpoſita, in Turcã arma cõuerteret. Idem conati ſunt Cardinales, ſed Cęſar multis de cauſis inexorabilis, ab ea belli cogitatione deduci non potuit. Nihil enim eorum latebat prudentiſſimum principem, quæ non vno loco hoſtes in eum machinati eſſent, idq; eo tempore, quo cõtra acerrimos Chriſtianæ religionis hoſtes pugnaturus, maximam bellici apparatûs in mari iacturam feciſſet apud Argieram.

Paulus tertius it ad Cæſarem.

Colloquiũ Pontificis cũ Cæſare.

Dum

Claſsis Turcica. Dum hæc gerūtur, Hariadenus Barbaruſſa iuſſu Solymanni Turcarū Principis, cum centū & decem triremib9, biremib9 quadraginta,ad Meſſanæ fretū peruenit,Rhegium occupat,abductis indè in miſerā ſeruitutem ſeptuaginta circitèr Hiſpanis, militibus, & multò pluribus Rheginis ciuibus. Poſteà Oſtiam venit vſqueadeò Romanis trepidantibus, vt vrbem planè deſerturi viderentur.Triduò illic hæſit Barbaruſſa propter aquationem longè optimam,poſteà Maſſiliam rectà contendit.Indè claſſem ad Niceā *Nicea oppugnatur.* Prouinciæ admouet, vrbem grauitèr oppugnat & capit,eamq; milites Turcæ diripiunt, & incendijs deformant,multamq; indè atque ex Italia Chriſtianorum hominum vtriuſq; ſexùs prędam abducunt *Præda ingens.* in tetram captiuitatem.Ferūtur fuiſſe circitèr 5200. & in ijs eleganti forma virgines Deo ſacratæ 200. Reliqua prędа penè ſexcentis ducatorum millibus, æſtimata dicitur.Barbaruſſa Turcæ gratificaturus,& homines & reliqua omnia quatuor magnis nauibus impoſita,adiuncta alia naui præſidiaria,Solymanno tranſmittit. Intereà Garſias viceregis Neapolitani filius, claſſe ſua Iohanniticæ ſociata, Turcicas oras depopulatur,non mediocri relata præda.Dum autē Siciliam versùs nauigat, obuias habet Barbaruſſæ, quas diximus,naues cum præda hominum & aliarū rerum.Sentiēs verò hoſtiles eſſe,irruit in eas, & oēs *Præda Turcis eripitur.* Meſſanam perducit,nō ſinè maximo Dei beneficio, quo è ſæuiſſimorum barbarorum manibus miſeros illos extorſit,quos non dubium eſt incredibilē animi mœrorem ab inſperato in ſummum gaudiū cōmutâſſe.

Nè quid verò ad ſummam calamitatem Chriſtianis deeſſet, dum Barbaruſſa mare infeſtum habet, Solymannus cum ingentibus copijs Pannoniam vaſtat

ſtat, Valponium primò, mox Soclos capit. Apud Soclenſes in præſidio erant ducenti, & eo ampliùs nobiles Hungari, qui cùm diù fortiſſimè reſtitiſſent, tandèm compulſi ſunt ſe victoris arbitrio permittere. Itaque deditione facta, porta vrbis excedentes, ad vnum omnes interficiuntur. Indè Strigonium, trina licèt irruptione infelicitèr tentata, noſtris fortitèr reſiſtentibus, tandèm deditione occupat, opera ꝑſertìm transfugæ cuiuſdam ſenis Calabri, qui quo loco vrbs oppugnāda eſſet, ſceleratiſſimè detexit. Captam eam vrbem Solymānus mox admirabili ſtructura & opere ità communiuit, vt Chriſtianis eius recuperandæ ſpes omnes prorsùs præcidiſſe videatur. Mox Tattam oppidulum, pręſidiarijs ſeſe dedētibus, in poteſtatem redactū funditùs euertit. Othomanni enim, veteri inſtituto, raris, ſed validis, præſidijs partas bello prouincias tueri ſolent. Pòſt cum toto exercitu Albam petit, quæ propterea Regalis dicitur, quòd illic perantiquo gentis ritu reges coronentur, ac eodem in templo priſcorum regum ſepulcra viſantur. Totius autem Pannoniæ facilè nobiliſſimæ vrbes ſunt Buda, Strigonium & Alba, quę paribus ferè interuallis inter ſe diſtantes, trianguli figuram efficiunt. Eſt Alba cumprimìs munita, nec deerant vrbi tuendæ ſtrenui milites: conſilium reb⁹ adminiſtrandis idoneum defuiſſe videtur. Solymānus vrbem latè complexus, ſpectantes noſtros admirabili atque ſtupenda caſtrorum ſpecie conterruit, adeò vt quingenti Vſarones equites ex vrbe diſceſſerint, magno noſtrorum incommodo. Vbì ad oppugnationem ventum eſt, breuì eò Albani ciues adducti ſunt, vt maturè dedendam vrbem delibērārint. Itaq; eo quoquè inſigni oppido immanis Barbarus potítus eſt, totiq; demùm Pannoniæ Mahometem

Hungariam populantur Turcæ.

Strigonium occupant.

Alba regalis vnde dicta.

hometem Iahaoglem cum imperio præeſſe voluit, qui locis illis,quę etiamnùm à Ferdinando rege tenebantur,crebris excurſionibus, magnas ſæpè clades attulit.

Porrò cùm hæc in Pannonia geruntur,Cęſar Carolus ex Italia in Germaniã abit. Ante eius aduentum Hinsbergo impoſiti à Brabantis milites, ſumma annonæ penuria laborare cœperunt.Rem igitur per literas Brabantis indicant.Illi cum ingenti exercitu & omni ferè nobilitate Moſam tranſmittunt, & 12.Calend.Aprilis maximam commeatûs copiam & reliqua bello gerendo neceſſaria in oppidum important.Vbi id principis Cliuenſis copiæ reſciſcũt, ad eos contendunt,oblataq; mirabili opportunitate,quòd Brabantis venti,pluuię & grandines eximprouisò ſe obijcerent,nõ dubitant pauci cum multis confligere. Fit atrox pugna diù ancipiti Marte, donèc cæſo & in fugam verſo Brabantorum peditatu,victoria ad Cliuenſis Principis militem inclinaret.Lauta illic & ſuprà quàm dici queat, magnî precij pręda capta eſt, multa tormenta egregia & pleraq; alia.

Hinsbergo alimenta inuehuntur

Preda multa.

Hac victoria elati Cliuenſes, ditionem Limburgenſem populabundi inuadũt,prędas ſtrenuè agũt, pagum Herl adeunt,eius cœmeterium egregiè munitum,quò incolæ confugerant,obſident:ſed incolis impigrè dimicantibus,re infecta, non ſinè dãno abſcedere coguntur, vtì etiàm aliâs non ſemèl ab eodem loco.

Cœmeteriũ munitiſſ.

Appetẽte meſſe,quòd milites ex Hinsbergo crebra eruptione vicinis pagis eſſent infeſtiſſimi,à Cliuenſibus obſidetur oppidum,& admotis tormentis muri validis ictibus ſternuntur. At qui intùs erant,

Hinsbergũ obſidetur.

nihil

nihil exterriti,aggeres inſtituũt,& ſe hoſtibus fortitèr opponũt.Octaua obſidionis hebdomade Brabanti inſtaurato exercitu rursùs Moſam traijciunt, ſemſimque hoſtibus propinquantes,nunc accedendo,nunc cedẽdo ab oppido hoſtem in campum eliciunt: dumque vtriq; ex aduerſo conſiſtunt & leuibus prȩlijs crebró ſe laceſſunt,diuerſo itinere curr Brabantici,annona & alijs rebus neceſſarijs onuſti, Hinsbergum ingrediuntur. Iam iuſta omninò pugna inſtare videbatur,dum eccè Cliuẽſes prȩfectorum iuſſu ſensìm retrocedunt, moxque in fœdam dilapſi fugam, Brabantis inſequendi & fugientium terga cȩdendi occaſionem offerunt.Ex ea fuga non dubio pudore perfuſi milites, cum in duces culpam reijcerent, Martinum Roſſemium ducem primariũ ſibi dari petunt.Annuente Guilelmo Principe,Roſſemius aliquot Traiectenſis diœceſis oppidula infeſtat,Amsfordiam inſigne & munitum oppidum,excluſis miro aſtu prȩſidiarijs, qui prȩdatum ex vrbe proceſſerant, deditione occupat, ciues graui ære mulctat,quo militi aliquot menſium ſtipendiũ perſoluit. Princeps Aurantius ſubſidio venit Amsfordianis,ſed ſerò. Roſſemius porrò pergit in Buſcoducenſium fines,Helmundam & Endouiam capit & diripit.Sub idem quoquè tẽpus Limburgenſis ager, nupèr intactùs,cum tota Dalȩuia & ditione Falckẽburgenſi,opimis abactis ſpolijs,vaſtatur.

Amsfordia capitur.

Intereà Cæſar Spiram venit. Ibì Proteſtantes per legatos quædam ei proponunt, quibus reſponſum eſt,ſatìs ipſis de pace cautum eſſe, Camerȩ iudices indicta cauſa remoueri nefas eſſe, & quȩdam alia. Moguntiæ deniquè,quò eum Legati illi ſequebantur,dictum eſt illis,niſì Henricus Brunſuicẽſis reſtituatur,

Cæſar Spiræ reſpõdet Proteſtãtib.

tuatur, Cæſari non defuturam viam, qua illum reſtituat. Appáret hinc mirabilis animi fortitudo in illo principe, qui id téporis tot potentiſſimorũ hoſtium armis petebatur, nec tamen vſpiàm ſeſe per ignauiam abijcit.

Apud Spiram Archiepiſcopus Colonienſis Cæſarem pro Cliuenſi Principe deprecatur, ſed Cæſar nullam pacis mentionem audire voluit, niſì ille priùs Geldrēſi principatu decederet. Rogauit quoquè pro eo Saxonic⁹ legatus iuſſu ſui principis, ſed nihil potuit obtineri.

Cæſar laudat Colonienſes.

Moguntia Cęſar dat literas ad Senatum Colonienſem, quibus eorum laudat in fide Catholica conſtantiam, quòd non ceſſerint quibuſdam concionatoribus, qui eos à Catholica religione auertere modis omnibus attentârint: hortatur, vt perſeuerent, & populum in officio contineant. Idem ferè ſcribit ad illos etiàm Pontifex Paulus 3. Senatus itaque cõuocato populo mãdat, vt his edictis pareāt. Dici vix queat, q̄t dolis, q̄t cuniculis q̄t modò occultis, modò apertis machinationibus malus dęmõ p ſuos adminiſtros hãc vrbęm multis nominibus longè celeberrimam, conatus eſt ab vna, vera, Catholica fide in iſtos deterrimos & pugnantiſſimos noui Euangelij errores abducere, quibus iam tota ferè Germania miſerè perijt: ſed quæ Dei eſt ſingularis benignitas, nihil hactenùs efficere potuit, Senatu prudentiſſimo & grauiſſimo diligentèr inuigilante, nè homines peſtilentes voto ſuo potiri queant. Multæ ſunt artes cacodæmonis, & habet ille ſuos ſatellites, qui vbì vident nihil aperto Marte ſe poſſe cõſequi, vertuntur ad inſidias, transferunt ſe in angelos lucis, nihil niſì pacem & pietatem prę ſe ferunt, donèc hac pernicioſiſſima ſimulatione apud incautos pręclarę

Coloniæ multùm inſidiati hæretici.

claræ cuiuſdam exiſtimationis, magnæ pietatis, non dubię integritatis famam ſibi concilient: Tum verò ſensim virus effundunt ſuum, & ſub pietatis pretextu, etiàm illos non raro à Catholicæ Eccleſiæ pace & vnitate auellunt, quos neque Luterus, neque alij omnes ex profeſſo Eccleſiæ hoſtes, euertere potuerunt. Vigilandum eſt igitur omnibus, quibus ſempiterna animarum ſuarum ſalus cordi eſt, nè circũueniantur à ſatana. Habet, ſemperq; quandiù hic ſtabit Orbis, habebit ſuas laudes eximias inclyta & p̃clara Colonia Agrippina, quòd tam multis in Germania ab auita eademq; ſanctiſſima religione deficientibus, ipſa conſtantiſſima permanſit, nec eam fidem & religionem puerili leuitate ſibi deſerendam putauit, quam longè ante mille annos accepiſſet, & in hunc vſque diem, à ſanctis Maioribus ſuis integra fide velut per manus ſibi traditam, religioſè cõſeruâſſet, licèt ſępè incredibilibus aſtutiſſimorum ſatanæ ſatellitum fraudibus & technis, armis & machinis oppugnata. Orandus autem eſt Deus, vt candem etiàm deincèps, vtì benè ſperamus, conſtantiam ſeruet, prę ſertìm cùm nunquàm ceſſet ſatanas nouos texere dolos, & nouas meditari artes, quibus vel tãdèm etiàm conſtantiſſimos expugnet. *Coloniæ encomium.*

Hoc tempore Caluinus librum edidit contra reliquias, dignum plenè tali patella operculum. Eſto, fuerit quorundam tanta inſcitia, vt nonnunquàm non ſatìs rectè vſi fuerint ſacris reliquijs, num proptereà tam impiè in reliquias ludendum eſt? Valdè acuti ſunt iſti ſcioli, vt vel minima quęq; in Catholicis videant: ipſi ſuas abſurdiſſimas impietates, horrendos errores, infanda ſcelera non vident. *Caluinus contra reliquias.*

Cęſar vbì Bonnam venit, ab Epiſcopo aliquot diebus lautiſſimè accipitur: Epiſcopum verò Cæſar *Cæſar venit Bonnam.*

orat, vt Bucerum à ſe dimittat. Nam Melanchthon iam diſceſſerat, Aderat Bucero ſocius Caſpar Hedio. vterq; non multò pòſt abijt Argentinam. Si in Hiſpanos milites incidiſſent, haud dubiè martyres euaſiſſent. Verùm illis tum longè tutius erat latitare. Habet enim & diabolus martyres ſuos.

Bonnæ Cæſar luſtrato exercitu ſuo, 21. Auguſti Duram iter intendit: quò cùm peruenit, Heraldum mittit, qui vrbis deditionem petat. Ea non impetrata, paulò pòſt ſummo manè horribili tormentornm tonitru quaſſantur mœnia, donèc tandèm quinto incurſu vrbs capta eſt. Magna tum oppidanorum & aliorum intra vrbem cædes facta eſt, vt ſolet ijs in locis, quæ hoſtis vi occupat: vaſtatæ ædes, bona direpta, non pauci capti, qui vitam magno ære redimere coacti ſunt. Altero die, incerto authore, vrbs incenditur, & quod miles rapax tollere non potuit, flàmma vorax abſumpſit. Miſit verò pius Imperator milites, qui incendium reſtinguerent, ſed non niſi paucæ ædes cum Franciſcanorum cœnobio ſeruari potuerunt. Ità intra vnius anni ſpatium vrbs calamitoſa tèr obſeſſa, nunc demùm miſerè perijt. Graſſante incendio, qui ſuperſtites manſerant, in caſtra educti ſunt: vbì fœminæ & pueri ſub Cæſaris papilione, viri Eccleſiaſtici in Epiſcoporum tẽtorijs ſeruati ſunt incolumes, atque luce proxima reducti in vrbem. Porrò caput Diuæ Annæ matris beatiſſimæ Mariæ virginis, quod illic ſeruatur auro incluſum, & quotannìs multo cõfluentium hominum ſtudio & deuotione viſitabatur, religioſus Imperator cum magna celebritate ab Hiſpanis curauit inferri in tẽplum Franciſcanorum, nè incendio vaſtaretur. Eiuſmodi ſanctarum reliquiarum piam venerationem, quæ tamen tota in eius fit honorem, à quo ſancti

Dura oppugnatur & capitur.

Inflãmatur.

Reliquiarũ veneratiouem nõ ſi-

ẽti habent ſanctitatem ſuam omnem, noui Vigilantiani noſtri ferre non poſſunt. Dicamus ergò illis, quod olim Diuus Hieronymus incomparabili tum eruditione, tum vitæ ſanctimonia præditus, diditus, dixit Vigilantio: Rides, inquit ille ad Vigilantium, de reliquijs Martyrum, & cum authore huius hæreſeos Eunomio Eccleſijs Chriſti calumniam ſtruis: nec tali ſocietate terreris, vt eadem contra nos loquaris, quæ ille contra Eccleſiam loquitur. Et infrà: Sentio, ſentio infeliciſſime mortalium, quid doleas, quid timeas. Spiritus iſte immundus, q̃ te hæc cogit ſcribere, ſæpè hoc viliſſimo tortus eſt puluere, (ſic enim Vigilantius appellàbat cineres & reliquias Sanctorum) immò hodieque torquetur &c. Multa ibì alia ſcribit Diuus Hieronymus, quæ meritò deberent iſtorum inſaniam comprimere, qui hodiè cum illis ante tot ſecula damnatis hæreticis Diuorum reliquias atque etiàm inuocationem oppugnant, & miſero perſuadent vulgo, dum illas honoramus, idololatriæ ſcelus nos admittere. De Cõnſtantino Copronymo Imperatore Græco, Leonis imaginum oppugnatoris filio, homine valdè impio, Suidas Græcus author ſic habet: Eò dementiæ & vecordiæ, inquit, peruenit, vt publicitùs populo ſanctionẽ vniuerſalẽ propoſuerit, nè qs omninò miniſtrorũ Dei ſanctus diceretur, ſed vt reliquię eorũ inuentę deſpuerẽtur, néve interceſſio illorũ, ꝙ nihil poſſent, peteretur. quin mortaliũ oĩm impuriſſimus, ꝑcipere eſt auſus, nè qs Marię interceſſionẽ imploraret. Non eĩ inqt, opitulari cuiquã poteſt. Atquì Venerem ille coluit, (quẽadmodùm certè ꝑclarè etiàm noſtri Euãgelici) & victimas humanas obtulit &c. Hęc Suidas. Pudeat tandèm tã ſceleratę ſocietatis. Dura expugnata, Cęſar abit

runt Vigilantiani.

Conſtãtini Copronymi impietas.

Ruræmūda deditur Cæſari. Iuliacum, quod vacuum ferè inuenit, demptis paucis fœminis & exacta ætate viris. Pòſt Rurẹmundam proficiſcitur, Geldriæ munitam vrbem. In eo itinere ex omnibus fermè Iuliacenſis regionis oppidis veniunt legati, deditione pacē expetentes. Rurẹmūdenſes nihil expectata obſidione, Cæſari ſub certis conditionibus ſe dedunt. Indè Venlonem oppidum valdè munitum ſe cōfert. Ciues primò inducias petunt paucorum dierum, quibus conſulant principē Guilelmum. Illo reſpondente, vt conſulant rebus ſuis, ſe illos ſacramento, quo ipſi tenēātur, ſoluere, in Cæſaris ditionem concedunt. Idem faciūt etiàm aliquot alia Geldriæ oppida, itemque Zutphanienſes per legatos ſuos. *Item Venloenſes & Zutphanienſes.*

Cæſare apud Venlonem agēte, Princeps Cliuenſis ſanis vſus conſilijs, comitatus Henrico Brunſuicenſi principe & legatis Archiepiſcopi Coloniēſis, ad Cęſarem ſupplex venit, ab eoq; ſub quibuſdam conditionibus in gratiam recipitur, Videlicet, vt religionem Catholicam in omnibus ſuis ditionibus inuiolatam retineat: ſi quid mutatum eſt, reſtituat: Cęſari, Romanorum regi & Imperio ſe morigerum prębeat: fœderi Gallico, Danico & Suedico renunciet: Ducatu Geldrienſi & comitatu Zutphanienſi ſeſe prorsùs abdicet, & iuſiurandum populo remittat: & quędam alia, quæ non eſt neceſsè huc adſcribere. Cæſar quoquè principi condonauit, quicquid hoc bello damni datum eſſet regionibus ipſius, & offenſiones omnes. Seruauit autem ſibi ad breue tēpus Zittardiam & Hinsbergum, munita Iuliacenſis agri oppida. *Princeps Cliuenſis conciliatur Cæſari.*

Pluit ſanguine. Per hoc tempus in diœceſi Monaſterienſi, ad caſtrum Saſſenburg haud procùl à Warendorp, ſanguine pluit.

Hoc

Hocanno nouus quidam propheta extitit in Friſia, noīe Georgius Dauid. Ille inſanus non ſe dubitauit Dei nepotem appellare. Cùm feris & auibus quocunq; eſſet collibitum idiomate colloquia miſcuit, & ab illis alimenta accepit, hauddubiò præſtigijs & dæmonum opera vſus. Aiebat cælum prorsùs eſſe vacuum, ſe diuinitùs miſſum, vt regni hæredes accerſeret: multaque id genus alia ridicula & abſurda, quibus tamen non defuerunt qui fidem commodarent, vt eſt hoc ſeculum pudenda leuitate & pluſquàm anili ſtoliditate auidū in res nouas, quantumcunque alioquì abſurdas & impias. Quis huius Prophetæ demùm exitus fuerit, infrà ſuo loco dicemus. Carolus Cæſar huius farinæ homines ferro & igni ſeueriſſimè in ſuis ditionibus inferioris Germaniæ perſecutus eſt, adeò vt Georgius iſte timens pelli ſuæ, cùm ſuis Baſileam ſe contulerit, vt infrà dicetur. *Georgius Dauid.*

Sub finem Decembris Franciſcus Gallorum rex Lucemburgum rursùs occupat. Ferebatur opem laturus Cliuēſi principi, atq; eo nomine etiàm adduxiſſe ſororis filiam Iohannam, Cliuēſi anteà deſpóſam. Verùm vbì de Principis cum Cæſare conciliatione certum accepit nunciū, non mediocritèr fuit perturbatus: at nihilominùs Lucemburgum egregiè muniendum curauit. *Lucemburgum occupatum.*

Eodem tempore Angliæ rex Henricus exercitum mittit in Belgium, qui cum Cæſaris copijs coniunctus, Landreſiū obſidet. Cęſar eò venit mēſe Octobri cum ingenti exercitu: venit etiàm Galliæ rex cū manu valida. Res non longè à prælio abeſſe videbatur: ſed Galli, cùm in oppidum annonam intuliſſent & militem recentem, clàm indè recedunt. Cęſariani luce demùm appetēte id ſentiūt, abeuntes inſequū- *Landreſium obſidetur.*

tur,ex poſtremo agmine non paucos interficiunt, multamq; vaſorum aureorum & arpenteorum,atq; aliarum rerum prędam referunt. Cęſaris conſilia arcana de prelio ineundo ad Gallos quorũdam opera delata ferebantur: qua re offenſus Cæſar, poſt Galli diſceſſum,ſoluta obſidione Landreſij, Cameracum occupat, eiq; arcem imponit;quædam etiàm alia vicina loca ſibi vendicat:porrò exercitûs partẽ dimittit:reliquos ad Lucemburgi obſidionem mittit:ipſe domum redit.

Cameracũ obtinet Cæſar.

ANNO 1544.2.Ianuarij è viuis exceſſit Luſitanię rex Iohannes,Iohannis tertij filius, anno ætatis ſuæ 17.In matrimonio habuit Caroli Cęſaris filiam Iohannam,quæ ab illo grauida relicta,eiuſdem menſis die 20. Sebaſtianum principem enixa eſt. O quàm multi in rerum omnium ſumma affluentia tum auferuntur ex hac luce,cùm eam primùm incipiũt intueri.Et tamen in tanta miſeræ vitæ huius incertitudine,quotuſquiſque eſt, qui non ſibi Neſtoreos propemodùm polliceatur annos?

Luſitanus rex occũbit

Eodem menſe natus eſt Franciſcus,primogenitus Henrici Valeſij,poſteà Gallorum regis,cui idem ipſe Franciſcus non diù pòſt ſucceſſit.

Cæſar huius anni initio è Belgio Spiram proficiſcitur ad Imperij ab ipſo indictum cõuentum,qui quidem cumprimìs celebris fuit, præſentibus illic Electoribus omnibus,quod raro fieri ſolet, & ipſo quoquè Ferdinando rege, & principibus pleriſque omnibus.In hoc conuentu Cæſar contra Gallię regem ab omnibus Imperij ordinibus grandem pecuniæ ſummam in ſex menſes impetrat:cum Danię rege,qui cum Gallo fœdus percuſſerat contra ipſum, omninò trãſigit:Saxonię quoquè Elector Ferdinãdo regi obſeruantiã promittit,Erat tum fama ſparſa de

Conuentus celebris Spiræ.

de Franciſco Gallorum rege,quòd cum Turca fœdus feciſſet,eo nomine permultos à ſe abalienauit, licèt ipſe rex ſcripto propalàm edito ſeſe purgare conatus ſit.Miſerat legatos ſuos ad comitia Spirenſia,ſed non ſunt permiſſi eouſquè progredi.

Luterus carpit Zuinglianos.

Hoc anno Luterus ſuas in Geneſim annotationes edidit,in quibus paſsìm temperare ſibi non poteſt,quin in Sacramentarios inuehatur:& nè omninò Prophetiæ ſpiritu caruiſſe videatur,prophetizat fore,vt ipſo extincto,Sacramētarij,quos ſua authoritate compreſſerit,ipſius doctrinam certatìm oppugnent.Nec hoc contentus,mox, licèt Melanchthone reſiſtente,poſtremā ſuam de Cœna Domini Cōfeſſionem euulgat,in qua Zuinglium, Oecolampadium,eorumq́ue diſcipulos apertè hęreticos,Sacramentorum hoſtes,ęternumq́ue damnatos eſſe dicit.

Luteri de Zuinglianis iudicium.

Hæc Luteri in Zuinglianos ſentētia non paulò plùs ponderis habet apud Luteranos,quàm vel mille Romanorum pontificum & totius Concilij Tridentini,in quo multi fuêre viri longè doctiſſimi: & tamē Zuingliani æquè contēnunt Luteri iudicium,atquè Romani Pontificis.Erant tum multi,qui Lutero reſpondendum putarent.Bucerus vtriuſq; partis gratiam captare viſus, Lutero tanq̃ de Eccleſia Chriſti optimè meritò parcendum ſuaſit.Philippus Melanchthon in quadam ad Bullingerum per id tempus data Epiſtola, hanc Luteri confeſſionem ſcriptum vocat atrociſſimum. Tigurini interìm omninò reſpondendum cenſent,eduntq; Apologiam, de qua poſteà dicemus.

Arca marmorea inuēta Romæ.

Huius anni menſe Februarij Romæ in Vaticano haud procùl à Tiberi,cùm in Sacello.S.Petri fundamenta foderentur,inuēta eſt marmorea arca longitudine pedū 8.&ſemis,latitudine 5.& 6. latitudine,

in qua condita fuit Maria, Honorij Imperatoris cõiunx, quæ virgo obijt, morte abrepta ante nuptias. In ea arca, corpore abſumpto, aliquot tantùm dentes ſupererant, capilliq́; ac tibiarum oſſa duo: præterea veſtis & pallium, quibus tantum auri fuit intextum, vt ex his combuſtis auri pondo 36. collecta ſint. Erat inſupèr capſula argẽtea, longa pedem vnũ & ſemiſſem, latitudine digitorum 12. in qua vaſcula multa ex cryſtallo, nõnullaq́; ex achate perpulchrè elaborata. Item annuli aurei 40. varijs gemmis ornati. Erat & ſmaragdus auro inclufus, in eoq́; ſculptum caput, quod creditum eſt ipſum Honoriũ referre. Is 500. aureis noſtratibus, nempè ducatis, æſtimatus eſt. Præterea inaures, monilia, aliaq́; muliebria ornaméta, in quibus vna earum, quas hodiè Agnus Dei vocant, per cuius ambitum inſcriptum erat, Maria noſtra florentiſſima: laminaque ex auro, & in ea hæc nomina, Michaël, Gabriël, Raphaël, Vriel, Græcis literis. Item velutì racemus, ex ſmaragdis, alijsq́; gemmis conſertus: & diſcriminale longitudine 12. digitorum, inſcriptum hinc, Domino noſtro Honorio: hinc, Domina noſtra Maria. Adhæc inerat ſorex ex chelidonio lapillo, cochleaque & patera ex cryſtallo: item pila ex auro luſoriæ ſimilis, ſed quæ in duas partes diuidi potuit. Innumeræ penè aliæ inerant gemmæ, quarum etſi plurimæ vetuſtate corruptæ, nonnullæ tamen recentem admirandamque pulchritudinem retinebant. Et hæc omnia Stilico filiæ dedit pro dote.

Capſula quoquè argentea.

Smaragdus inſignis.

Dos Mariæ Imperatricis.

Intereà dum Spiræ comitia aguntur, Ludouicus Palatinus Princeps & elector vitam cum morte cõmutat. Succeſſorẽ habuit fratrem ſuũ Fridericũ, cuius cõiunx fuit Dorothea, Chriſterni Danorũ regis filia. Ijſdẽ i Comitijs grauiſſimis pœnis interdictũ eſt, nè quis

Edictum, nè quis Gallo. militet.

quis exteris militaret, Gallis præſertìm. Erant tamē, qui ea ſeueritate cōtempta, nihilo minùs Galliæ regi operam nauare non dubitarent. Ex ijs in Lotharingia captus eſt Hubertus comes Bichlingus Germanus, adductusque Metim ad Cęſarem, vltimo iubetur ſupplicio affici. Vxor eius multùm precata Cæſarem, flectere non potuit, iamque ad necem parata erant om̄ia, cùm eccè Maximilianus Ferdinandi regis filius, Cæſaris animum mollit, ſeruatq́; comiti vitam.

Antequàm de Cæſaris ad bellum Gallicum è Spirenſi cōuentu profectione dicamus, obitèr hìc quędam inſerere libet de Muleaſſis Tunetani regis caſibus inopinatis. Circa hæc ferè tempora, cùm Turcicam Barbaruſſa duce claſſem apparari, atque deindè Italiæ oram legere didiciſſet, in Siciliā traiecit. Metuebat enim ſibi haud temerè à Barbaruſſa, quem è Tunetani regni poſſeſſione à Carolo Cæſare non longè antè expulſum meminiſſet. In regni tutela reliquit ſibi maximè fidos, Mahometem, qui præeſſet vrbi, & arci Corſum quendam, cui nomen erat Fares, præpoſuit. Porrò filium ſuum Amidam præfecit copijs, qui Tunetum à Turcis & Numidis tueretur. E Sicilia Genuam petiturus ſoluit, vt ibì cum Cæſare colloqueretur, ſed reflantibus ventis, Neapolim eſt reiectus. Vbì à Prorege lautiſſimè habitus, Neapolitanis nouo cultu, veſcēdi more, & exquiſitiſſimis odoramētis admirationi fuit. Dapibus eius ex regię culinæ diſciplina prodigioſi ſumptûs vnguenta infarciebantur, adeò vt pauonem, cum duobus phaſianis condítum, obſeruatum ſit centum aureorum impenſam exceſſiſſe. Fuit ille rex ſuperſtitioni Mahometanæ addictus, & aſtrorum obſeruator, quæ res ei certiſſimum exitium attulit. Viſum

Muleaſſes ſe confert in Siciliam.

Dapes immaniū ſumptuum.

enim ipſi fuit ex fatali, vt putabat, aſtrorũ influxu, amittẽdi regni & diræ mortis cladem ſibi impendere. Eo partìm nomine diſceſſit ex Africa, ſed eo ipſo diſceſſu cladẽ, quam euitare voluit, in ſuas ceruices acciuit. Atque vtinàm vel Chriſtiani tandèm diſcerẽt vaniſſimam eam eſſe, quæ ex aſtris petitur, rerum futurarũ, immò & ſuperſtitioſam, atq; ideò illicitam diuinationẽ. Scilicèt liberũ hominis arbitrium Deus aſtris ſubiacere voluit, quæ in hominũ miniſteria cõdita ſunt. An nõ ſcriptura euidẽtiſſimè dicit, Iuxta vias gentiũ nolite diſcere, & à ſignis cæli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ ſunt? Multis locis D. Auguſtinus, vt alios prętermittam, in hoc genus ſuperſtitioſę diuinationis acritèr inuehitur, & Mathematicos egregiè perſtringit, quos, dum ex ſtellarũ poſitiõe actiones noſtras vel actionũ euenta prędicere conantur, nimiùm errare dicit, & vendere imperitis hominibus miſerabilem ſeruitutem: immò eiuſmodi prędictionem, magnam dementiam vocat. Quòd autem nõ rarò eueniunt, quæ ab iſtis aſtrologis prędicuntur, eius cauſam idem vir ſanctiſſimus exprimit his verbis: Illuſionibus & deceptionibus pręuaricatorũ angelorum euenit, vt iſtis ſuperſtitioſis & pernicioſis diuinationum generibus multa præterita & futura dicantur, nec alitèr accidant quàm dicuntur, ☞ multaque obſeruantibus ſecundùm obſeruationes ſuas eueniant, quibus implicati curioſiores fiant, & ſeſe magìs magìſque inſerant multiplicibus laqueis pernicioſiſſimi erroris &c. Verùm ad Muleaſſem reuertamur.

Contra aſtrologos. *Ierem. 10.* *Lib. 2. de doctri. Chriſtia. ca. 21.* *Cap. 22.* *Cap. 23.*

Amida filius Muleaſ-

Dum Neapoli moraretur, vbì eum Cæſar iuſſit ſubſiſtere, poſt Niceæ arcẽ fruſtrà à Barbaruſſa oppugnatam, certis ex Africa nuncijs didicit, Amidam fili-

filium, ipſius amicis & præfectis trucidatis, Tunetum & arcem occupâſſe. Ea re vehementer perturbatus, militem conſcribit magna celeritate, confluuntque breui ad eum mille & octingenti homines, iisq; nauibus impoſitis, Guletam proficiſcitur. Sperabat enim ſe filium nondùm cõfirmatis viribus facilè oppreſſurum, nec Prorex Petrus Toletanus eius cõſilia improbabat. Amidam filium quidam proceres corruperãt, excitatis vaniſſimis rumoribus, Muleaſſem Neapoli diſceſſiſſe è vita, & per ſummũ ſcelus ante obitũ Chriſtiana religiõe initiatũ eſſe. Amida his rumoribus & procerũ cõſilijs permotus, Tunetum ſe cõfert, ſed indè tunc excedere compulſus eſt, quòd Tunetani de Muleaſſis morte nihil cõperti haberent. Hęret interìm in hortis Martijs, & rursùs oblata ab inſperato occaſione, à Tunetanis quibuſdam euocatus, qui Muleaſſem odirẽt, Tunetum reuertitur, aliquot ipſi aduerſos perimit, & in arcem ſe recipit, paruo momento vrbe, arce & regno potítus. His de cauſis, vt diximus, Muleaſſes cõſcriptis tumultuarijs copijs in Africã traiecit. Vbì Guletam venit, à Franciſco Touarre Cæſaris præfecto admonetur, nè cũ tam parua manu Tunetũ adeat, nisì Tunetanorũ ciuiũ animos priùs habeat exploratos. At illũ facilè fefellerũt proceres quidam Afri ex vrbe progreſſi, qui gladijs iugulo admotis, more gentis, fidei militaris ſacramentum ei dicunt, Amidamq; ipſo conſpecto celeritèr vrbe exceſſurũ confirmant. Mox ille plurimùm deterrẽte Touarre, Tunetum pergit, & in itinere rursùs ab Hiſpanis equitibus à Touarre miſſis admonitꝰ, vt ſibi ab inſidijs, quę iuxta vrbẽ eſſent, caueret, in ꝓpoſito perſeuerat. Vbì aũt ad vrbem ꝓpiùs acceſſit, erumpentibus tũ ex vrbe, tũ ex vicinis oliuetis Afris, ex eius exercitu

Fis, regno patrem excludit.

Amida Tunetum occupat.

Fraus Punica.

Muleaſſes capitur, & oculis orbatur.

citu periêre ſupra mille & trecenti,& ipſe Muleaſſes captus eſt.Eum ad ſe adductum, Amida filius vtroque orbatum lumine crudelitèr excæcat, candenti ſcalpello proſciſſa vtriuſq; oculi pupilla. Idem pertulêre duo Amidæ fratres, cum Muleaſſe capti, Nahaſer & Abdalas.Indè cũ Touarre ferit inducias, & aliquid annumerat pecuniæ,quod Hiſpano militi ſtipendij nomine ſolueretur. Filium quoquè ſuum Schitem,nouem annorum puerum, ei dat obſidem, quem tamẽ continuò ſibi vult reſtitui, ſi pax confici certa non poſſit.Touarres, licèt eæ induciæ multis de cauſis neceſſariæ viderentur,tamen quòd non dubitaret Cæſarẽ Amidæ crudelitate offenſum, dedit operã,vt Abdamelech Muleaſſis germanus frater,qui apud Anemſeham Numidarũ regulum diù exul permanſerat,Tunetani regni ſedem obtineret. Et id quidem mira celeritate efficitur, remiſſo interìm Sehite puero obſide Tunetum, nè fidem Amidæ datam fallere videretur. Feſtinus Abdamelech

Abdamelech Tuneto potitur.

Guletam properat,indè Tunetum, facieque linteis ſudarijs inuoluta,non eſt agnitus à portæ arcis cuſtodibus, ſed pro Amida admiſſus, arcem occupat, cęſis cuſtodibus,qui illo agnito arma corripere cœperunt.Ità ille repêtè à ciuibus Tunetanis in arcem admiſſis rex ſalutatur:ſed, vt nihil eſt in rebus humanis diuturnum,paulò pòſt morbo lœtali correptus,trigeſimoſexto die vita excedit. In eius locum

Excedit è viuis.

ſubſtituitur Mahometes eius filius annorum ferè duodecim: ſed cùm à proceribus quibuſdam, eius pueri moderatoribus,regnum longè alitèr adminiſtraretur, quàm Tunetani vellent, & alia quoquè, quæ ipſi nollent,acciderent,Amidam rursùs accerſunt. Sed interìm Muleaſſes è carcere educitur in templi cuiuſdam aſylum inuiolabile,atq; indè, Toar-

uarre expetēte, Guletam perducitur. Idem ipſe Muleaſſes iam antea, Tunetanis ipſi necem intentantibus, ab anu quadam inope in ſcrobe multis allijs cooperta ſeruatus fuerat. Amida igitur Tunetū rurſùs occupat, & Muleaſſes tandèm Cæſaris iuſſu in Siciliam deductus eſt, publico Siculorum ſumptu alendus. Rectè igitur Claudianus Poëta: *Muleaſſes mittitur ad Siculos.*

Deſinat elatis quiſquam confidere rebus.

Fuit autem Muleaſſes rex non indoctus, inprimìs autem Auerroìs ſtudioſus: porrò Choreæ familiæ, ex qua ipſe præalto ſtemmate natus eſſet, reges Tunetanos, quorum ſtirpem ad Homarem Mahometis pſeudoprophetæ conſanguineum & diſcipulum referebat, ſupra nongentos annos nulla admixta alieni ſanguinis ſucceſſione, regnâſſe aiebat, Tunetanumq́ue regem auguſtiore cognomento appellari *Emir Munemim*, hoc eſt, in religione optimè credentium principem. *Genus Muleaſſu.*

Cæſar ſoluto Cōuentu Spirenſi, cùm iam exercitus eius ad Lotharingię fines perueniſſet, primò Lucemburgum Gallis extorquet, indè Linæum oppidum & arcem: mox Sandeſirium obſidione premit, Henrico Angliæ rege interìm Boloniam fortiſſimè oppugnante. Sandeſirium Landræ viri ſtrenui opera diù egregiè defenſum eſt, ſed eò bombardæ ictu ſublato, tandèm ad deditionem ventū eſt. In ea obſidione perijt Renatus Auraicæ Princeps, iuuenis omnibus naturæ & fortunæ donis cumulatiſſimus, & Cæſari inprimìs addictus & charus, adeò vt Cæſar expirantē cum lachrymis complexus ſit. Capto Sandeſirio, Cæſar vltrà progreditur, & ad Mātronā vſq; caſtra promouet, non mediocritèr trepidantibus Lutetianis, qui iam propinqui hoſtis potētiſſimi arma non immeritò vererentur. Sed Deo benè *Cæſar facit Gallo bellum.* *Princeps Auraicæ perit.*

pro-

propitio,tum demùm inter Cęſarem & Regem certis conditionibus pax confecta eſt, Gallis inprimis exoptata,quòd iam regiones eorum nõ ab hoſtibus modò,ſed etiàm à Regis exercitu miſerandũ in modum vaſtatæ cernerentur. Sub hoc tempus Angliæ rex Boloniã deditiõe capit,quod ſuperiores eius regni reges fruſtrà tentârãt. Sed & ille quoquè poſteà cum Franciſco rege pacem fecit.

Bolonia deditur Anglo.

Dum Gallicum feruet bellum, Hermannus Colonienſis Archiepiſcopus pergit vrgere ſuæ diœceſis infauſtam planeque Buceranam reformationem. Clerus ſeſe opponit,hortatur & obſecrat principẽ, vt rem differat ad Oecumenici Concilij cognitionẽ & definitionem:nam ſi ſecùs faciat,ad ſupremũ Magiſtratum ſibi confugiendum, easque vias excogitandas, quibus poſſint conſcientijs ſuis ſatisfacere. Princeps malè perſuaſus,manſit in ſententia.Itaque Clerus & qui ad eum pertinẽt,Octobris 9.die,cùm in vnum cõueniſſent,inter alia commemorant,quæ ante annos 23.Vuormatię,vbi Luter⁹ à Cæſare,cunctis fere illi Principibus ſuffragantibus damnatus fuit, quæ item poſteà Auguſtæ & Ratisbonæ, atque recèns Spiræ decreta fuerint:quibus omnibus poſthabitis, Hermannus Archiepiſcopus res nouas attentârit: Bucerum apoſtatam & Sacramentarium, qui iam alteris ſeſe inceſtis nuptijs cõtaminârit,Argẽtina euocauerit,concionãdi munus & illi & paſsìm alijs leuibus hominibus demandàrit:horum verò ſuggeſtione quandam Reformationis formam conceptam,& Principis mandato euulgatã: Se quidem modis omnibus Principem dehortatos,ſed nihil promouiſſe:iam verò Diœceſin peſſime habere, omniaq; in ſummã perturbationẽ ſpectare: quamobrèm neceſſariò ipſos prouocare ad ſummũ Pontifi-

Colonienſ. Epiſcopus vrget ſuam Reformationem.

Clerus Colonienſ.prouocat ad Pontificẽ et Cęſarem.

tificem & Cæſaream Maieſtatē. Id vbi reſciuit Epiſcopus, ſcripto publico teſtatur nullam eos prouocandi cauſam iuſtam habuiſſe: ſe nihil præter officium feciſſe: proindè eam ſe appellationē reijcere, ſperareq; ipſos à propoſito diſceſſuros. Quod ſi nō faciant, ſe tamen in cœptis progreſſurum: ſimul etiàm non medioeritèr Luteri & Buceri ſcripta commendat, ſed hauddubiò ab alijs malè inſtitutus.

Tum verò ſummæ ædis Canonici totius diœceſis Colonienſis Ordines omnes ad ſe euocant, Principis conatus explicāt, Cæſaris quoquè mandatum, nè quam nouationem admittant grauiſſimè iubentis, exponunt: hortantur omnes, vt in Catholica & quam ab Apoſtolis acceperint atq; hactenùs cōſeruàrint, religione cum ipſis permaneant. Principi verò, vt ab Appellatione ceſſarent, & quædā alia hortanti, prolixè ſcribunt, & vt Summi Pontificis atq; Cæſaris, quibus ipſe quoquè ſubditus ſit, ſententiam expectet, monent: multaque alia, quę nimìs longum eſſet hùc adſcribere. Hiſce literis Canonicē Primariæ ædis, itemque D. Gereonis, & Vniuerſitas ſua ſigilla appendunt. Verùm Epiſcopus, credens ſe rem Deo gratam facere, doctrinæ Luteranæ buccinatores non ſolùm non remouit, ſed etiàm in quibuſdam oppidis religionem mutare permiſit. *Mutatio religionis.*

Per hoc tempus Gallus quidam concionator, factione Sacramentarius, nomine Petrus Brulius, Argentorato proficiſcitur Tornacum Neruiorum inſigne oppidum: & primùm apud Tornacenſes, indè apud Inſulanos Flādriæ vrbē priuatìm ſpargit virus Sacramētarium. Vbì Tornacum redijt, cœpit de eo inquiri, (nō enim diù latére potuit) cumq; nō poſſet præſens euadere periculū, ab amicis per murum fune demittitur: ſed cæleſti eum vltiōe perſequente, *Petrus Brulius Tornacum inficere nititur.*

dum

dum humi ſedet, quidam ſubmiſſa voce ex muro ei ſalutem precatur, at ſimul ſaxo è muro reſoluto ſedentis crus perfringit. Tum miſer ille dolorem cruris & frigus hyemis (erat enim Nouembris ſecunda dies) non ferens, voces dat lamentabiles: ſicque ſeipſum prodit vigilibus, qui mox accurrunt, & hominem in carcerem includunt. Non diù pòſt flammis exuritur. Feliciùs è muro Paulus Apoſtolus olìm elapſus, totum mundum CHRISTI Euangelio compleuit: Idem conatus nō defuit Brulio, ſed longè diſpar cauſa non eoſdem habuit ſucceſſus. Vtinàm verò tam plerique Catholici feruerent in tuenda fide Catholica, quàm iſti buccinatores Euangelici in ſua propaganda impietate.

Flammis exuritur.

ANNO 1545. Tigurini Apologiam edunt contra Luteri Confeſſionem, Latina & Germanica lingua, qua inter cætera etiàm ad crimen hæreſios, quod illis Luterus intulerat, & ad alia conuicia acritèr reſpondent, fruſtrà dehortante Bucero, qui arte Bucerana ſequeſtrum ſe nòn ſemèl obtulit, ſed Tigurini intricatum & propterea fallax loquendi hominis genus ſibi ferendum minimè putârunt. Vtinàm Colonienſis Archiepiſcopus Hermannus tam ſibi cauiſſet ab illa vulpecula.

Tigurini contra Luterum.

Luterus, nè planè obmuteſceret, Theſes ſuas edit contra Theologos Louanienſes, valdè quidem ſuperbè & arrogantèr ſcriptas: Sed in illis ipſis egregiè mordet Sacramentarios. Nam Theſis 15. ſic habet: In Euchariſtiæ Sacramento venerabili & adorabili, eſt & exhibetur & ſumitur verè & re ipſa corpus & ſanguis CHRISTI, tam à dignis, quàm indignis. Et Theſi 27. Hereticos, inquit, ſeriò cenſemus, & alienos ab Eccleſia DEI eſſe Zuinglianos & omnes Sacramētarios, qui negant corpus & ſangui-

Luterus contra Sacramentarios.

guinem CHRISTI, ore carnali ſumi in venerabili Euchariſtia &c. Sic Luterus, vt ſe vlciſceretur de Tigurinis: qui in ſcripto cuius antè meminimus, inter alia hoc præclarum de illo tulerant teſtimoniũ: *Prophetæ & Apoſtoli*, inquiunt, DEI *gloriæ, non priuato honori, non ſuæ pertinaciæ & ſuperbiæ ſtudebant, ſed peccatorum ſalutem quærebant vnicè. Luterus autem ſua quærit, pertinax eſt, inſolentia nimia effertur, & confeſtim ſatanæ tradit*, (tali ſcilicet Pontifice digni eſtis, qui Romani Pontificis iugum excuſſiſtis.) *quotquot illius ſententiæ non ilicò ſubſcribere velint: & in omnibus correptionibus ſuis plurimùm maligni ſpiritûs, quàm minimùm verò amici & paterni ingenij deprehenditur &c.* *Tigurinorum de Lutero ſententia.*

Luterani contrà accuſant Tigurinos, quòd Luterum acerbè & cõtumelioſè ſint inſectati, cui tum ob multos pro Eccleſia ſuſceptos labores, tũ ob ſenium parcendum fuerit. Tigurini illis reſpondent, maiorem veritatis, quàm Luteri, habẽdam fuiſſe rationem &c. Ità iſti Euãgelici fratres mutuis ſeſe encomijs celebrant. Sunt autem inter illos qui ſcribãt, Papiſtas illorũ acerbis diſſidijs magnoperè lætatos fuiſſe. Scilicet delectat Catholicos, quos illi Papiſtas p̃ contẽptũ vocant, tot animarũ myriades iſtorũ ſeditioſis & cõtentioſis dogmatis in dies rapi in Tartara, & Chriſtianum orbem odiorum inexpiabiliũ flammis, quas iſti ſuis concionibus & ſcriptis excitant, Turcis plaudentibus & rei benè gerendæ occaſionem expectantibus, dæmonibus quoquè nouas ſempèr faces admouentibus, conflagrare. Quis verò tam ſaxeo ſit pectore, vt vel vnius animæ mortem ſempiternam, in illa æſtuantiſſima gehẽnæ fornace ſinè vllo fine perferendam, hilari ferat animo? Si tamen hæc ſectariorum diſſidia delectant Catholicos, idcirco delectant, quòd facilè poſſent homi- *Luteranorum de Tigurinis ſententia.* *Tigurini reſpondent.*

nes,modò vellent, iſtorum nouorũ dogmatiſtarum aduertere falſitatem,dum adeò inter ſe pugnant & diſſident, cùm de primis noſtræ religionis hominibus ſcriptũ ſit,Erat credentiũ cor vnũ & anima vna.

Acto.4.

Comitia Vuormatiæ.

Hoc anno Comitia habita ſunt Vuormatię.Nullus ferè Principũ ibì adfuit,niſì per legatos.At Cæſar ipſe,licet tardiùs ob affectam valetudinẽ, & Ferdinandus rex interfuère:nihil tamẽ admodùm conſtitui potuit propter Principum abſentiã. Alius igitur Ratisbonę indictus eſt Cõuentus, in Epiphania Domini anno proximo inchoandus,ad quem Principes omnes confluerent,niſì quem aduerſa valetudo retineret domi.Porrò in hoc Vuormatienſi cõuentu inter alia Proteſtantium legati palàm teſtati ſunt ſe Conciliũ Tridentinum,quod Pontifex rurſùs indixerat,pro legitimo nõ agnoſcere. Et ea fuit facilima ratio omnia eius Concilij decreta eleuandi & negligendi.Si ſic liceat ſubditis quibuſlibet Principum ſuorum decreta pro legitimis non agnoſcere,nimirùm breuì pulcherrimũ habebimus in Rep. rerum ordinem & tranquillitatem. Sed hæc ab Eccleſiaſtis ſuis Proteſtantium ordines hauſerant. Verùm hoc illius ampliſſimę Synodi authoritati nihil penitùs ponderis detraxit. Atque ità videre licuit, quàm ex animo tot ſuperioribus comitijs ſuis magiſtratibus illi eccleſiaſtæ ſuaſiſſent, vt Oecumenicam Synodum peterent. Erant res exulceratę valdè in Germania,& ſenſim via patefieri cœpit ad bellũ Proteſtantiũ cõtra Cęſarẽ, de quo poſteà dicemus. Quanuìs autẽ iam ſępè tentatum eſſet, ſi qua poſſet conciliandę religionis ratio doctorum virorũ vtriuſq; partis colloquijs inueniri, nec quicquam tamẽ ſucceſſiſſet,at nihilo minùs Cæſar,qui pacis conſtituendæ & religionis componendæ eſſet cupidiſſimus,

Proteſtantes reſpuũt Cõcilium Tridentinum.

mus,hoc conuentu in id rursùs conſenſit, licèt Catholicis ordinibus non aſſentientibus, vt in proximo * Ratisbonenſi conuentu vtriuſque partis docti viri ad colloquium euocarentur.

Luterus hoc anno ſcriptum edidit contra Pontificatum Romanum,à ſatana cõſtitutum. ea eſt enim præclari operis inſcriptio. Et vt omnes cordati videant totum hominis pectus; libro picturam præfixit eiuſmodi:Sedet in ſublimi cathedra Pontifex, iunctis & ꝓtenſis manibus, ornatu ſolenni, ſed auribus aſininis:circa eum plurimi ſunt dæmones varijs figuris, quorum alij capiti eius imponũt diadema triplex, oleto faſtigiatum:alij funibus eum demittunt in medium infernum,horribili ſpecie ſubiectum:alij titiones & ligna cõportant: alij tãquàm officioſi,pedes ei ſubleuant,vt rectè molliterq; deſcendat.Hæc nulla indigent confutatione, quia per ſe produnt pectus omni ſpurcitie & turpitudine inquinatiſſimũ:quod qui nõ vident, illis nemo poſſit peiùs precari,quàm vt in hac cæcitate permaneant. Nec hoc præclaro facinore contentus, alterã quoquè nõ tam in Põtificis,quàm ſuũ & ſuorũ dedecus emiſit picturam:Pontifex ſui inſidet ornatus amplę & mammoſæ,quam calcaribus fodit:dextræ digitis duobus,pollici proximis, de more protenſis benedicit ijs,qui fortè veniũt obuiàm:ſiniſtra tenet oletum recens atq; fumans,&c. Id quidem notatu dignum eſt,in Luteri & totius gregis eius apoſtatarũ Monachorũ ſcriptis nihil ferè crebriùs malo dęmone & ſtercore nominari:vt intelligat prudẽs lector, eos ſe totos cacodæmoni & ſpurciſſimæ Veneri deuouiſſe.Et tales,tam impuri homines,nõ alio quàm vel ipſius Chriſti Apoſtolorum loco habentur. O horrendam nimìs Dei iram.

Luterus cõtra Pontificatũ Romanum.

Pictura Lutero digna.

Citatur Epiſcopus Colonienſ.

Huius anni menſe Iunio Cæſar Clerum & Academiam Colonienſem in ſuum patrociniū recipit, & Epiſcopum intra triceſimū diem ad ſe venire & accuſationibus reſpondere iubet. Facit idem Paulus Pontifex menſe Iulio, intra ſexageſimū diem illum citans.

Carolus Philippo naſcitur.

Per hoc ferè tempus Cæſari ex Hiſpanijs lætus affertur nuncius de Carolo Philippi regis Hiſpaniarum filio, tum recens nato: ſed paulò poſt eam lætitiam nonnihil perturbauit obitus nurûs Cæſaris, vt nihil eſt in rebus hominum omni ex parte beatum.

Dux Henricus cum filio capitur.

Hoc quoquè tēpore Henricus Brunſuicēſis Princeps, à Proteſtantibus è ſua ditione iampridèm eiectus, conſcripto milite ſua recuperare inſtituit. At Proteſtātes viribus illo lōgè ſuperiores, breuì multo maiores copias conſcribunt, & eum vnà cum Carolo filio in ſuam poteſtatem redigunt. Cæſar vbì id comperit, ſcribit Lantgrauio, vt ea victoria moderatè vtatur, & captiuos Principes more principū liberaliter habeat.

Cæſar hoc anno in Comitijs Vuormatienſibus, cùm Proteſtantes in bellum Turcicum nihil collaturi viderentur, nisì impetrâſſent de cōcilio & Cameræ iudicio quæ vellēt, Gerardum Veltuuichum, multa eruditione & linguarum inſigni peritia præditum, ad Turcam miſit paciſcendarum induciarum nomine.

Carolus Franciſci filius moritur.

Obijt huius anni mēſe Septembri vel circitèr Carolus, Franciſci Galliarum regis filius, quem Cæſar vel generum, vel affinem habiturus videbatur. Fuit is iuuenis ętate florenti, & maximę ſpei, pleriſq; etiàm non mediocritèr charus: ſed vt ſuo exemplo albę gallinę filios ad contemnenda fortunę ludibria excitaret, in ipſo iuuētutis flore repētè ſublatus eſt.

Lu-

Luterus poſtquàm cognouit Henricum Brunſuicenſem principem captum teneri à Lãtgrauio, ſcriptum euulgat ad Electorem Saxoniæ & Lantgrauium, quo illos dehortatur, nè captiuũ dimittant. Ait eum à Deo caſtigatũ, nec poſſe ubſolui, niſi veram agat pœnitentiam & ritè ſatisfaciat. Hoc loco aliquid valet pœnitentia & ſatisfactio, quam adeò irridet iſti Euangelici. Multa alia in eo libello habet, quibus ſe egregiè ridendum propinat om̃ibus cordatis: ſed ſuperfluò hic cõmemorantur, quòd mundes iſte videtur velle in errores induci, & ſua perditione lætari. Sleidanus etiàm prophetiæ ſpiritũ tribuit Lutero, licèt homo Sacramentarius, à Lutero non parùm diſſenſerit. Et quídni propheta vocetur Luterus, qui etiàm tertius Elias à ſuis dict9 eſt? Habẽt etiàm Turcę magnũ prophetã ſuũ Mahometh. *Luterus nõ vult dimitti Brunſuicenſem.*

Anno 1546. Proteſtantes conuentus egère Francofurti menſe Ianuario. Deliberatum ibì eſt de cõcilio Tridentino, de prorogando fœdere, de ſumptibus belli Brunſuicenſis, de non deferendo Colonienſi Archiepiſcopo, qui contra Pontificis & Cæſaris mandatum religionẽ mutârat. Eius legati in hoc conuentu queſti ſunt de iniurijs Cleri, vt ipſi dicebant, & de citationibus atq; mandatis Pontificis & Cæſaris. Eò iã res in Germania reciderat, vt de ſummis Magiſtratibus liceret querelas deferre ad paucos Imperij principes, qui etiàm dicerent ſe nõ defuturos Colonieñ Archiepiſcopo, ſi qua vis ei fieret. *Cõuentus Proteſtantium Francofurti.*

Hoc tempore in Palatinatu Rheni Luteriſmus introducitur, & Proteſtantes miſſa legatione, tam egregij facinoris nomine Principi Palatino gratulantur. Putabant em̃ Euangelij lucem in eas regiones inuehi, in quas Luteri Euangelium pluſquàm Cimmerias tenebras inuexiſſet. Hodiè in Palatinatu *Luteriſmus in Palatinatu.*

Poſteà Caluiniſmus. illo regnat Caluiniſmus,oĩes etiàm crucifixi imagines deijciuntur, vt nulla ſit tanti beneficij apud homines, præſertìm rudes, memoria. Si Romanus Pontifex hoc faceret,omnes eũ vocarent Antichriſtum:nunc quãdò Caluinus iubet,Euangeliũ Chriſti eſt.Et certè Antichriſtus ex locis omnibus Chriſti Dei memoriam abolere conabitur: Caluinus & eius ſymmyſtæ magna eũ tanti laboris parte leuant. Sed benè habet, quòd multo plures interìm apud barbaras noui orbis & aliarum regionum nationes eriguntur imagines, quàm in Germania, & vicinis locis nouis dogmatibus infectis deſtruantur.

Colloquiũ Ratiſponenſe. Huius anni menſe Ianuario demùm inchoatũ eſt Collòquium Ratiſponenſe. Melanchthon diù fruſtrà expectatus eſt. Tãdèm in eius locũ ſubmittitur Georgius Maior. Ad 27.diẽ Ianuarij factũ eſt ſacrificiũ de Spirituſancto,& mox agi cœptũ in curia Ratiſponenſi.Iam antè dixi,Ordines catholicos ob inchoatum Tridenti Concilium noluiſſe hoc Colloquiũ approbare:ſed Cæſar videns Proteſtantes Cõcilium Tridentinũ prorsùs reijcere,nè qua in parte paci conciliandę defuiſſe videretur, permiſit haberi colloquiũ,non tamẽ in aliquod Tridentinę Synodi præiudicium,ad quam ſciebat religionis negociũ neceſſariò reijci oportere, ſed vt paci publicæ conſuleret. *Præſides Colloquij.* Præſides colloquij fuère Mauritius Eyſtetenſis Epiſcopus,& Fridericus comes Furſtenbergicus. *Collocutores.* Collocutores & auditores Catholici, octo: totidẽ Proteſtantiũ. Catholici primi adfuère. In ipſius actionis initio diù laboratum eſt de colloquẽdi ratione. Volebant enim Proteſtantes collocutores dicta vtriuſq; partis oĩa in ſcripta referri:quod cùm eſſet longè moleſtiſſimũ,& negocio ſuſcepto cumprimìs importunum, tamen coacti ſunt Catholici mo-

moroſis hominibus morem gerere,& multi tempo-ris iacturam facere,nè aduerſariorũ calumniç paterent,tanq̃ qui cauſç diffiderent. Hoc em̃ in vulgus ſparſerũt de Catholicis,cùm ipſi potiùs hac ſcribẽdi importunitate diuerticula quærerent, tempusq́; omne nullo fructu extrahærent. Quinto demùm Februarij die colloquium à Maluenda Catholico Theologo inchoatum eſt, qui inter cętera, ſuo & ſociorũ Catholicorũ nomine teſtatus eſt,ſi quid ab ipſis in hoc cõgreſſu fortaſsìs dictũ fuerit,quod ſacris ſcripturis,aut Apoſtolicis traditiõibus, aut Eccleſiæ Catholicę decretis aduerſetur, id ſe ꝓ irrito & nõ dicto velle haberi:deindè,vt quę inter partes cõuenta fortaſsè vel cõſtituta fuerint, ea non alitèr valeant,quàm in cõgreſſu familiari,nec vllã vim habeant definitionis,aut placiti, aut determinationis. Hoc quidẽ ſapientèr Catholici,nè Synodo Tridentinę ꝑiudicâſſe viderẽtur. Protulit deindè Maluenda Confeſſionẽ Auguſtanam,Cęſari anno 1530.Auguſtæ exhibitam,cum eius Apologia, cuius vtriuſq; architectus fuerat Melanchthon: percontatusque eſt ex Proteſtantibus, num in eius ſententia permanerent,ſcripta verò alia quæcunque,etiàm ſua ipſorũ,illi cõtraria damnarẽt.Bucerus, qui primas apud Proteſtãtes obtinebat,primò quidẽ hìc hęrere cœpit,ſed demùm reſpondet,ſe damnare ſcripta cõtraria,ꝓprio ſe enſe iugulans, & ſuos paritèr ſymmyſtas damnans,qui ab ea Confeſſione in pleriſq; vſqueadeò defecerunt,vt hoc nomine inter ſe Luteri diſcipuli hodiè mirũ in modũ tumultuentur. Longum eſſet om̃ia huius Colloquij acta referre.Apparebat facilè in Bucero & eius ſocijs quædã animorũ acerbitas & amaritudo,quę identidèm verbis exprimebatur & moribus:cùm Catholici ſe vbique pla-

Inchoatur Colloquiũ.

Bucerus ſe & ſuos damnat.

 cidos

cidos & commodos exhiberent, ac propemodùm vltrà quàm oporteret, moroſis hominibus in agendi ratione concederent. Multis enim modis hoc captabat Bucerus cum ſuis, vt occaſionem haberent à Colloquio diſcedēdi: ſed ità, vt eius intermiſſi culpa omnis in Catholicis hærere videretur. Viceſimoprimo die Februarij Maluēda extemporali diſputatione ad eas abſurditates adegit Bucerum, vt in illo tot doctorū virorū conſeſſu non puduerit eū affirmare, Eum qui mortali peccato tenetur, fidem Catholicam amittere, non credere DEVM trinum & vnum eſſe, neq; Chriſtum eſſe filiū Dei, neq; redemptorem humani generis, neq; natum, neq; crucifixum, nec rediuiuum &c. Omnia peccata eſſe incredulitatis, nullum imbecillitatis vel ignorantiæ, ſed omnia ex malitia & contra conſcientiam committi. Eò enim impudentiæ adigit id genus homines obſtinata animi elatio, vt malint quātunuìs impias & abſurdas opiniones pertinacitèr tueri, quàm ſe victos videri. Et interìm ſpargebatur longè lateq; rumor, idque contra fidem ſecreti, Catholicos victos à Proteſtantibus, & Maluendam à Bucero in ſummas adactū anguſtias. Quid facias hoc hominū genere? Nimirùm ab ijs nobis expectandum eſt ſtudiū Eccleſiæ reformandæ, & hominum ſaluti conſulendi, quos adeò nullius pudet mendacij & calumniæ. Viceſimaquinta Februarij venerunt literæ à Cæſare, quibus Colloquij habēdi forma præſcribebatur: (volebāt enim præſides certiùs cognoſcere eius hac in re voluntatē) Bucerus cum ſuis eam formam non ꝓbauit. Deniquè, nè ſim longior, ex multis verborum ambagibus aliud nihil intelligi potuit, quàm eos Cæſareę Maieſtati ità obtemperaturos eſſe, ſi omnia quæ vellent, ipſi ſtatuerent de Colloquio, &

Buceri abſurdiſſimæ aſſertiones.

Rumor cōmentitius.

& Cęſari etiàm atque Catholicis leges ferrent. Nec adduci potuerunt, vt Cæſaris voluntati morem gererent, ea, quam diximus, forma amplectenda: ſed non diù poſt ità ſe clanculò ſubduxerunt, ac propemodùm ex oppido eiecerunt, vt non tam profectionem quàm fugam adornâſſe viderentur, magno quidem Præſidum dolore, quibus iam Iulius Pflug Numburgenſis antiſtes, ex volũtate Cæſaris adiunctus erat, qui indignitate moti, illos quidem retinere conati ſunt, ſed fruſtrà: Porrò ſcripto edito ſatis declarârunt per ipſos minimè ſtetiſſe, quô minùs & Cęſaris & Ordinum Imperij expectationi ſatisfieret, cùm pręſertim ipſorum Proteſtantium Collocutorum conſenſu ad Imperatorem ſcripſiſſent, & eius reſponſum in dies expectarent. Ità demùm etiàm hac vice res ipſa probauit, non eſſe in eiuſmodi Colloquijs expeditam & certam pacis componẽdæ rationem, maximè cùm religionis negociũ omninò maturiori & auguſtiori deliberatione tractandum ſit, nec in paucorum hominum priuato tractatu ponendum: tum quoque ea ſit ſectariorum peruicacia, vt vinci quidem facilè poſſint, ſed nec victi vnquàm cedere velint, nec victi videri.

Euãgelici è Colloquio ſe ſubducũt.

Intereà Tridenti patres Concilium inchoant. Legatos eò miſerat Pontifex Iohannem Mariã Montanum, Marcellum Ceruinum, & Reginaldum Polũ Cardinales: ſed cùm rari aduenirent, aliquandiù parùm admodùm conſtitui potuit.

Concilium Tridenti inchoatur.

Triſtiſſimum autem ſub ipſo Ratiſponenſi Colloquio ad Proteſtantes nuncium allatum eſt de obitu ſanctiſſimi Patris ſui Luteri. Is litis cuiuſdam cõponendæ cauſa ab illuſtribus Mansfeldenſibus comitibus Iſlebiũ, quæ fuit illi patria, honorificè euocatus, eò venit cum magna pompa, tribus ſtipatus

Obitus Luteri.

filijs, ex prçclaro monachi & monachę concubitu procreatis. Obuiàm illi miſſi ſunt 113. equites honoris cauſa. Itaque die 17. Februarij, cùm lautè & ſplẽdidè cœnatus eſſet, & facetijs ſuo more hilaritèr luſiſſet, eadem nocte ſublatus eſt è medio. Eius obitus non eodem modo à Catholicis & Euãgẽlicis id tẽporis referebatur. Ionas Cocus, qui ſe Iuſtum Ionã vocat, eius morti interfuit, ſed ità eam deſcribit, vt apud cordatos maiori cum contumelia quàm laude affeciſſe videatur. Inter alia ſcribit eum ipſi Ionæ & Cælio & alijs circunſtãtibus dixiſſe, Orate pro Domino noſtro Deo, & eius Euangelio, vt ei benè ſuccedat, quia Concilium Tridẽti & abominabilis Papa grauitèr ei aduerſantur. Hæc fuit egregia morituri hominis pœnitentia. Sed cur tantoperè metuebat Domino Deo, & ſuo potiùs quàm Dei Euãgelio, cùm prophetare non dubitârit,

Ridicula Luteri oratio.

Peſtis eram viuus, moriens tua mors ero Papa?

Quid verò dictura eſt poſteritas, cùm hæc legerit? Hoccine eſt, ad illud tremendum Chriſti tribunal ſeſe pręparare? Scilicet moriente Lutero Pontifex mortuus eſt. Eius quoquè precationem ſupremam recitant in hæc verba: *Pater mi cæleſtis, Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Deus totius conſolationis, gratias tibi ago, quòd mihi dilectum filium tuum Chriſtum reuelâſti: in quem credo, quem prædicaui & confeſſus ſum, quem amaui & laudaui: quem abominabilis Papa & omnes impij vituperant, perſequuntur & blaſphemant.* Et ſic ille mortuus eſt. O verè mortem expaueſcendam & horrendam: ità obſtinato in Pontificem & Catholicos odio exhalare ſpiritũ, atq; ſic proficiſci ad illum ęquiſſimum iudicem. Cadauer eius ſtãneo incluſum loculo, cum multa equitũ & peditum turba & pompa ingenti Vuittenbergam nõ ſinè multorũ lachry-

Precatio ſuprema Luteri.

lachrymis perductum eſt. Ille quidem ſic mortuus eſt, ſed poſt ſe in multis Europę ampliſſimis regnis & prouincijs ſupremam ferè reliquit vaſtitatem, religione miſerabilitèr cõfuſa & perturbata, innumeris euerſis eccleſijs, deſtructis monaſterijs, omnibus pijs abrogatis cęremonijs & ritibus Eccleſiaſticis, ſacramentis horrẽdum in modum profligatis, vt ad Mahometanam conſtituendam impietatem parùm aut nihil ſupereſſe videatur: & certè quibuſdam in locis, vbì eius regnat Euãgelium, homines in atheiſmum atque etiàm ethniciſmum prolabuntur. Eos nobis fructus affatìm produxit miſer ille, & mortalium omnium longè infeliciſſimus, qui vtinàm nũquàm natus fuiſſet, aut certè ſolus perijſſet. Nullum quidem vnquàm miraculum edidit, quanquàm miracula omnia facilè vincit, quòd monachus apoſtata, inceſto monachæ concubitu totiès pollutus, tot iam olìm ante mille annos damnatarũ hęreſum inſtaurator, tot flagitijs coopertus, homo importuniſſimus, audaciſſimus, maledicentiſſimus, qui nulli omninò parceret, om̃ia ſursùm deorsùm miſceret, tantam ſibi apud cęcos & miſeros mortales exiſtimationem conciliare potuit, vt non alio q̃ apoſtoli & tertij Helię loco haberet. Conatus eſt quidẽ aliquãdò dæmonẽ expellere, ſed fruſtrà. Id in Lectoris gratiam huc breuitèr adſcribã. Anno 1545. puella q̃dam dæmoniaca è Miſnia adducta eſt Vuittenbergam ad Luterum, ceu tertiũ Eliam, ea ſpe, quòd Luterus dæmonem eſſet eiecturus. Ille quidem, vtpotè malè ſibi conſcius, principiò valdè ſe difficilem prębuit, tamen tandèm iuſſit puellam in ſacrarium parochianæ Eccleſiæ introduci. Ibì ſuis quibuſdam exorciſmis adiurat dæmonem, ſed dęmon eius exorciſmos irridet. Tum verò Luterus mirè angi,

Miraculum Luteri inſigne.

Luterus dæmonem vult expellere, ſed fruſtrà.

angi, diſcruciari, & è ſacrarij oſtio ſe proripere. At malus dæmon adeò obſtruxit oſtium, vt neq; foris, neq; intùs reſerari potuerit. Ea res etiàm in maiores illum miſerum anguſtias adduxit, iamq; per feneſtras erumpere conabatur, ſed conatus eius cancelli ferrei retardabant. Deniquè ſecuri ferrea per cancellos immiſſa oſtium perfringi oportuit, vt Lutero patéret exitus. Faxit Dominus Deus noſter, vt ad ſanitatem redeant, qui eius hominis, nulla vitæ ſanctimonia, nulla miraculorũ efficacia ſuffulti, infauſtum Euangelium magno totius Europæ malo complexi ſunt.

Conuentus aurei velleris.

Hoc anno Carolus Cæſar Traiecti habuit Conuentus aurei velleris, & Italiæ, Hiſpaniæ, Germaniæ, Flandriæ principum aliquot noua electiõe illud auxit ſodalitium. Indè Ratiſponam ad Comitia iturus cùm Traiectũ ſuperius veniſſet, Legati aliquot Principum & ciuitatum Germaniæ occurrunt, vt certiùs cognoſcerent de fama, qua iam vulgatum erat, Cæſarem militem conſcribere. Sed eodem quoquè tẽpore rumor erat, Proteſtãtes neſcio quid moliri in Cęſarem, ſua habere conuenticula, & id genus alia, quæ non immeritò Cæſarem ad arma paranda mouere potuiſſent. Vbì autem viderũt legati, Cęſarem nullum circa ſe inuſitatum habere militum pręſidium, meliùs ſperare cœperunt, itaq; diſcedunt. Erant cũ Cęſare cuſtodiæ cauſa equites cataphracti quingenti. Vbì Cęſar Spiram venit, Palatinus cum vxore Cæſaris nepte eum adijt, venit etiàm eò Lantgrauius Haſſiæ: atque vterque non diù pòſt diſceſſit, quòd Cæſar non vſquequaquè votis illorum reſpondere videretur.

Ferdinãdus duas elocat filias.

Dum Ratiſponæ Comitia aguntur, quò iam Cæſar peruenerat, Ferdinandus rex duas filias ſuas elocat,

ctat, Annam Alberto Bauariæ, Mariã Guilelmo Cliuenſium Principi. Interim Cæſar ad ſe tribunos & cẽturiones aliquot clàm euocat * Ratisbonam, neq; id latuit Proteſtantes, qui omnia accuratiſſimè explorarẽt. Itaque Cęſarem adeunt, ſcire cupiunt, cui bellum facturus ſit, ſe quidem paratos imperata facere. Cęſar non negat aliquot cohortes cõſcribere in quoſdam refractarios & rebelles, quos edomare conſtituerit: qui ipſi auxilio ſint, illis ſe benignũ & clementem dominum fore, cæteros non alio quàm hoſtium loco habiturum. His auditis, Legati domùm proficiſcuntur. Hoc belli Germanici inter alia quoddam fuit initium: Cęſar diù multa diſſimulârat, ſed pactis cum Turca inducijs, pace quoquè cum Gallo & Anglo confecta, non putauit ſibi vlteriùs diſſimulandum, pręſertìm cùm vir prudentiſſimus non ignorâſſe videatur, quid pleriq; molirẽtur. Erant per id tempus Luteranorum ſiue Proteſtantium magnæ vires, porrò Cęſaris exiguæ copię, & magna gerendi belli in ipſo initio impedimenta ac difficultates, præſertìm quòd Cęſaris cõſilia etiâm ab amicis ad hoſtes perferri dicerentur. Auguſtani omnium primi ad arma concurrunt, ea tamen moderatione, vt Cęſarianos vrbe non arceant, quó minùs ad bellum neceſſaria comparare queant. Venerunt autem ad Cæſarem Germanorum peditum cohortes quinquaginta: ex Pannonia Hiſpanorum duo millia expectabantur & octingenti, è Gallia Ciſalpina eiuſdem gẽtis tria millia. Equitum ad nouem millia conſcribi iuſſa ſunt, ſed locis valdè diuerſis, quod Cęſari magno incommodo fuit. Proteſtantes interim ex Auguſta & Vlma & ditione Vuirtenbergica Cluſam properant, vt Itálos à Pontifice miſſos excludant. His Proteſtantium copijs præ-

Copiæ Cæſaris.

Proteſtãtes obtinent Cluſam.

præerat Sebaſtianus Schertelus vir militaris. Itaque Cluſa arx munitiſſima deditione capta eſt. ſunt qui proditione factum putent. Indè Oenipontem petunt, ſed nihil efficiunt. Abeunt igitur, præſidio impoſito Cluſæ & Fieſſæ, quę duę omninò vię erát, quibus ex Italia in Germaniam veniretur. Si Schertelus cum ſuis copijs rectà petijſſet Ratiſponam, vbi Cæſar tum erat rebus omnibus imparatiſſimus, meliùs ſuorum rebus conſuluiſſet. Sed eo conſilio. Deus illos tum priuauit. Fuit hic primus illorum error.

Item Fieſſã.

Primus error Proteſtantium.

Dum hęc geruntur, Saxo & Heſſus ſcribunt Cæſari literas, quibus ſe teſtantur in officio permanſuros, aut ſi quas iniurias intulerint, de illis velle ſatisfacere, ſi lege agere ſinantur. Cęſar illis nihil reſpondit, quippe qui ſciret eorum exercitum omnẽ in vnum locum conduci. Nec diù pòſt omnes eorũ copiæ Danouertum cum Saxone & Lãtgrauio peruenêre. Erant peditum ad octoginta, equitum ad decem millia: porrò tormenta bellica 130. Cæſar tum admodùm immunitus fuit. Atque hìc quoquè ſummam rei benè gerendæ occaſionem Proteſtantes amisêre, dum non vident, quàm facilè Cæſarem vel è tota Germania excludere potuiſſent, ſi cum omnibus copijs rectà Ratiſponam contendiſſent. Non eſt igitur dubium, quin à Cęſare ſteterit Deus. Et hìc eorum ſecundus eſt error.

Copiæ ingẽtes Proteſtantium.

Secundus error.

Interìm Ferdinandus rex Pragam peruenit, cum Mauritio Saxone acturus de bello in Electorem Saxoniæ concitando. Fuerant Mauritio cum Electore cõtinentes inimicitiæ, ſed eę pauloantè ſopitæ erát. At poſtquàm Cęſar proſcripſit Electorem Saxoniæ & Lantgrauium, Mauritius inimicitias repetit, & cum Ferdinando rege coniunctus, Saxonis ditiones vaſtare

vaſtare inſtituit. Porrò vero Saxo & Lantgrauius puerum cum æneatore ad Cęſarem in caſtra mittũt, qui epiſtolam perferunt ad teli am̃entum deligatam. Hic vetus Germanorum mos eſt belli denunciandi. Videbantur illi digni eſſe ſupplicio, ſed incolumes dimiſſi ſunt cum tabulis proſcriptionis, nullis pręterea literis alijs additis. Cęſar quidem eorum epiſtolam nec inſpicere voluit. Sub idem tẽpus veniunt ad Cęſarem à Pontifice peditum circitèr decem millia, equites leuioris armaturæ ſeptingenti. His alij ducẽti equites à Coſmo Medice Florentino Principe, & centum à Ferrarienſi duce miſſi acceſſerunt. Venerunt & Hiſpani, pręſtanti virtute & veterani omnes. Erant iam cum Cęſare 16. millia Germanorum peditum, Italorum decem, Hiſpanorum circitèr octo, equites haſtati mille ſexcenti: & pręter hos alij, ità vt in ſumma eſſent bìs mille cataphracti, & mille leuioris armaturę: omnes verò copiæ pręſertìm peditum, longè ſelectiſſimæ: nec tamẽ aderant, quæ in Belgio à Burano conſcribebantur. Cum hoc exercitu & trigintaſex tormentis æneis Cęſar ad hoſtem contendit, qui tum circa Ingolſtadium ſtatiua habebat. At Saxo cum Lantgrauio Ratiſponam iter intendit, prudentèr quidem, ſed ſerò. Cęſar enim mox Ratiſponam ſubſidia equitum & peditum mittit. Itaq; Ingolſtadium Proteſtantes reuertuntur, quò ſe etiàm Cęſar contulit. Non defuiſſet tum Proteſtantibus occaſio rei benè gerendæ, ſi totis viribus Cęſarem oppugnâſſent, aut illius ad Ingolſtadium iter anteuertiſſent: atquì certè non in multitudine exercitûs, ſed in Numinis fauore certa eſt belli victoria. Igitur Cæſar Ingolſtadium præoccupat, & opportuno loco caſtra metatur. Loci natura hæc erat:

Proteſtãtes bellũ denũciãt Cęſari.

Copiæ auxiliares Pontificis.

Cæſaris caſtra ad Ingolſtadium.

Sini-

Siniſtrum latus ripa fluminis & loca paluſtria tuebantur:à tergo quæ erant, oppidum ipſum tuta ab hoſtibus reddebat:à dextra & à fronte, aperta planities,ſed leuitèr faſtigiata.Ab hâc vtraq; parte Princeps Albanus,quem Cęſar eius belli ſummum Imperatorem eſſe voluit, incredibili celeritate tranſuerſam foſſam & vallum perduxit. Non diù pòſt vtraq; & Cęſaris & hoſtium caſtra ea propinquitate inter ſe cōiuncta ſunt,vt tormentorum pilis cōtingi poſſent.Ibì Cæſar equo vectus ſuos obequitabat,nè quicquam pilarum denſos imbres reſòrmidarent adhortans,& vt p̃ſenti animo,priſtinę virtutis & ſecundiſſimorum pręliorum memores, hoſtis impetum ferant,locum quiſq; ſuum ſtrenuè tueatur.Quæ Cęſaris oratio & p̃ſentia dici vix queat, quantum alacritatis & bonæ ſpei militi attulerit. Atquì hoſtes ex alia parte horrendum in modum tórmenta diſplodunt,& pilarum imbribus vallum & acies Cæſarianas complent:ſed paucos admodũ, D E O ſuum Cęſarem euidentiſſimè protegente,lędunt. Cæſaris agmen ſæpiſſimè traicctum eſt,atque circa eumipſum tam denſæ volitabãt pilæ, vt in maximo diſcrimine verſaretur. Accidit quandoquè,vt globus directò in illum eiaculatus, ità propè ad pedes eius decideret,vt pręſentiſſimum illi immineret periculum,ſi vel leuitèr reſultâſſet, & non præpotentis D E I iuſſu eodem loco deſoſſus & immerſus hæſiſſet.Sæuiſſima illa tormentorũ tempeſtate,quæ octo ampliùs hòris cęlum commouit & vndas,in ea Cæſaris acie vnus ex ſtipatoribus perẽptus eſt, equi duo,& ſignum militare vnum diſcerptum : nullum aliud grauius damnum datum, ſingulari proculdubiò beneficio Dei,qui ſeruat ſperãtes in ſe.Fuit autem in Cæſarianis hoc eximiæ conſtantiæ & inuicti animi

Cæſar hortatur ſuos.

Cæſaris diſcrimen.

Conſtantia Cæſarianorũ.

animi haud obſcurum argumentum, quòd nullus ſuum viſus eſt locum deſerere, licèt nongentis hoſtium globis terribiliter eo vno die peterētur. Alio die rursùs ad tormentorum crebriora, quàm priùs, tonitrua hoſtes redeunt. Cęſar ad ſuos alacritèr accurrit, eorum animos mirificè confirmat, contemptis periculis, à quibus plerūquè non longè aberat. Quàm fuerint hoſtes in diſplodendis tormētis pertinaces & crebri, vel indè cōſtare poteſt, quòd pręter alios qui vel in caſtra nō inciderint, vel reperiri non potuerint, mille nongenti & ampliùs globi reperti ſunt. *1900. pilæ in caſtra Cæſaris cōiectæ.*

Cùm autem Cęſar illorum caſtris in dies propiùs ſuas munitiones coniungeret, multisq; illi quotidiè incommodis afficerentur, non ſinè magno dedecore eo loco decedunt, cùm anteà comminati eſſent, ſe Cæſarem breuì è tota Germania exacturos.

Per hoc tēpus Comes Buranus ſuas copias, quas Cęſari in Belgio coēgerat, Rhenū inuitis hoſtibus traducit. Ad Francofurtum poſteà cum illis leuiori commiſſo pręlio, non paucos occidit, reliquis vſq; adeò perterritis & properè in fugā ruentibus, vt nō priùs fuga deſiſterēt, quàm in oppidū perueniſſent. Cęſar Buranum admonet, vt iter cautè inſtituat: hoſtes à ſe diſceſſiſſe, atq; ad ipſum ꝑperare. Progreſſi verò hoſtes, ad Danouertū caſtra locant, & Lātgrauius rei frumentarię cōſulturus, Laugingā Bauariæ oppidū deditione facta, in fidē accipit, atq; indè Danouertum redit. Buranus breuì poſteà cum ſuis copijs, quæ erāt lōgè ornatiſſimæ, ad Cæſarem Ingolſtadium incolumis peruenit. Ea re fracti ſunt nōnihil Proteſtantiū animi. Biduo poſt Cęſar Neoburgum petit, inter denſiſſimam miſſiliū multitudinē, quæ ab hoſtibus è muro iaculabantur, loci naturā & *Burani copiæ ad Cæſarē veniūt.*

ſitum oppidi ſummo cũ periculo, Albano comitat⁹, explorat: indè Ingolſtadium redit, poſtridiè caſtra mouet, atq; recta ad Neoburgũ regione conſidet. Neoburgẽſes ad eum legatos mittunt, ſeq; eius voluntati permittũt: idem faciunt tribuni & ordinum duces, qui illic pręſidio relicti erãt. Id quidẽ Cæſari ob eius loci opportunitatem, cõmodiſſime euenit. Cęſar hoſtiũ pręſidiarios milites om̃es pro ſua clementia incolumes dimiſit, cùm iure in eos, tãquàm qui in Principẽ ſuum arma tuliſſent, animaduertere poſſet. Eo triduo Cęſar more militari exercitum ſuum recẽſet: repertus eſt equitum numerus millium circitèr nouem, peditũ circitèr quadragintaquinq;.

Neoburgi deditio.

Totus Cæſaris exercitus.

Neoburgo Cæſar Vuendingum cum exercitu ꝓficiſcitur, atque aduentanti Senatus vrbem dediturus occurrit. Per hoc tempus nunciatur Cæſari, hoſtes cum omnibus copijs ad ipſius caſtra contendere, neq; iam procùl abeſſe. Tum ille, licèt dextrum pedem podagra affligeret, equum conſcendit, pedẽ linteo ab ephippio penſili ſuſtentat, atque hunc in modum tota die inter ſuos obequitat, contemptis acerrimis podagræ doloribus: verùm hoſtes nebulæ beneficio vſi, quæ ea die denſa admodùm fuit, iter Norlingam versùs conferebant. Cùm autem ei ab Albano nunciaretur, videri ipſi hoſtes ad dimicandum paratos, ille reſpondit: Per me non ſtabit, quô minùs, fauente Deo, fiat pugnandi poteſtas: Et mox vt erat in equo, (nõ enim podagra ſinebat eum deſcendere) arma induit, & acies procedere iubet. Verùm hoſtes cœptum iter Norlingã versùs nihil intermittentes, Cæſarianos pugnæ auidos ſua ſpe fruſtrantur. Videns autem Cæſar ad pugnam eos elicĩ non poſſe, ad alia conſilia conuertitur. Mittit clàm Octauium Farneſium cum Italicis copijs & Schamburgia-

burgianis cohortibus, qui Danouertum vrbem ad Danubium ſitam repentè occupent. Ea res proſperos habet ſucceſſus, & oppidani ſubita Cęſarianorum irruptione perterriti,ſeſe dedunt, non minori hoſtium damno, quàm Cæſaris commodo. Cæſar poſtera luce eò contendit,hoſtibus interim nihil ſe mouentibus. Altero indè die Dilingam Auguſtani Epiſcopi oppidum,ſed quod tum hoſtium pręſidio teneretur,venit. Hoſtes mox fugiunt ex oppido,& ciues libentiſſimis animis tum Cæſarem, tum Epiſcopum recipiunt.Indè quoquè Lauginga ſe dedit, licèt initio ſuperbè reſpondiſſent incolæ. Idem facit Gudelinga.Ità paulatim Cæſaris res creſcebant, Deo illum adiuuante.

Danouertū occupāt Cæſariani.

Intereà nunciatur Cæſari,à Ferdinando & Mauritio in Saxonia rem proſperè geri, Saxones pulſos & profligatos,& magnam eius ditionis partem in vtriuſq; poteſtatem eſſe redactam.Hoc nuncio Cæſar exhilaratus,multa tormenta in lætitię ſignum & vt hoſtes intelligerent hæc iam ad ipſum perlata, diſplodi iubet. Iam hyems appetebat,nec deerant, qui Cęſarem hortarentur, vt militem in hyberna reduceret, maximè quòd caſtra loco admodùm incommodo ſita eſſent.Sed Cæſar commodiſſimo caſtris locandis loco reperto, eò traducit exercitum, cunctis vſq; adeò gratulantibus, vt eum locum caſtra Cęſaris appellarint.Ex eo loco vehementèr afflixit hoſtes,emiſſis lōgè lateq; equitib9 hippoſclopiſtis & leuioris armaturæ,qui eos à frumentatione prohiberent.Indè accidit, vt in eas rei frumentariæ anguſtias venerint,vt quinq; continuos dies milites frumento & pane caruerint.

Saxonia à Ferdinando et Mauritio vexatur.

Inopia frumenti apud Proteſtātes.

Sub his anguſtijs Saxo & Heſſus nacti idoneū hominem,per Iohannē Brandeburgicū Electoris Brā-

Brandeburgici fratrem, de pacis cõditionibus cum Cęſare agere cœperunt:ſed cùm Cęſar alias proponeret,quàm ipſi vellent,nihil effectum eſt.Dolendũ quidem eſt,Prrincipes illos ſuorum cõcionatorum malis conſilijs eô adductos eſſe,vt tam ſe Cæſari refractarios præberent,& demùm etiàm arma contra illum capeſſerẽt,cùm rarò ſoleat bene cedere,ſi q̃d contra magiſtratum temerè attentetur. Et hoc quidem bello,cùm eſſent illorum lõgè auctiores quàm Cæſaris copiæ, tamen quatèr caſtris excedere compulſi ſunt. Vbì porrò Cæſar intellexit,hoſtiũ equitatum cum parte peditum in Frãconiam iter habere,omnibus modis anteuertendum putauit, nè tam opulenta illi potíti prouincia,vires iam non mediocritèr eliſas redintegrarent. Itaq; licèt difficili anni tempore,tamen nihil ſibi ceſſandum putauit,donèc Rotenburgo ciuitate imperiali potiretur. In eo itinere dedunt ſe illi Boſſingenſes,Norlingẽſes, Dinckelſpulenſes.Vbì Rotenburgenſes eius ſenſêre aduentum,pridiè obuiàm progreſſi, magno ſtudio ſe ſuaq̃; omnia illi permittunt: neq; enim illi reliquis fœderatis conſenſerant,neque auxilia illis vlla ſuppeditârant.Vbì hoſtes ſenſêre Rotenburgum à Cęſare teneri,non mediocritèr perturbantur, atque paulò pòſt ſinguli domum reuertuntur.Lantgrauius vbì Francofurtum venit,obſecrantibus decurionibus & ciuibus,vt quid faciendum ſit edoceat, reſpondit optimam ſibi rationem videri,vt vnaquęq; vulpecula ſuam caudam tueatur.

Rotenburgum Cæſari ſe permittit

Proteſtãtes domum abeunt.

Saxo quoquè,aliquot cõtractis diſperſarum copiarum reliquijs, domum redit, & in itinere ab eccleſiaſticis magnam vim pecuniæ extorquet. Cęſar verò Buranũ in Belgiũ remiſſurus,hortat̃, vt ex itinere vel ad defectionẽ inducat, vel ad deditionẽ vi adigat

adigat Francofordienſes. Ipſe Cæſar cum reliquo exercitu ad fœderatas ciuitates, in quibus hoſtium præſidium omne & robur poſitum eſſe non ignorabat, iter ſtatuit conuertere. Sed tantos iam omnes terror inuaſerat, vt pleræq; ciuitates à fœderatis deſciſcerent, & ad eius amicitiam adſpirarent. Rotenburgo diſcedẽs, Halam Sueuię inſigne oppidũ peruenit. Eã em̃ tum recẽns Cęſar in fidem recepérat.

Cùm illic podagræ morbo impeditus, aliquãdiù hærere cogeretur, Fridericus Palatinus ad eum venit, & ſupplex cum multis lachrymis veniam petijt & impetrauit, licèt Cęſar principiò nonnihil aſperũ ſe non ſinè cauſa exhiberet. Miſerat enim non paucos equites ſubſidio Proteſtantibus. Sed in Cæſare hoc fuit admiratione dignum, quòd non tam illatæ iniuriæ, quàm beneficij quandoquè collati eſſet memor. *Palatinus veniã petit et impetrat.*

Eodem tempore venerunt etiàm eò Vlmenſes, & tandèm admiſſi coram Palatino, qui ęgrotanti Cæſari aderat, capite demiſſo & vultu mœſtiſſimo ad Cęſaris ſeſe pedes abijciunt, & eius clementiam implorãt. Cęſar q̃què illis ignouit certis cõditionibus. *Item Vlmẽſes.*

Deindè Cęſar Hala egreſſus, Hiſpanos & aliquot cohortes alias mittit in agrum Vuirtembergenſem, atq; mox ipſe cum reliqua exercitûs parte ſubſequitur. Ea re cognita, Vuirtembergenſis Princeps non ferens ditionis ſuæ vaſtationem, atq; animaduertẽs omnes vicos, omnia ædificia & oppida om̃ia, in Cęſaris poteſtatem venire, à Cęſare pacem petit, & impetrat non recuſatis conditionibus, quas Cęſar pręſcripſerat. Interìm veniunt literæ à Burano ad Cæſarem de occupata Francophordia. Poſtridiè ad eũ veniunt à ſeptem ciuitatibus fœderatis legati de deditione. Vt enim ad Cæſaris gratiam propen- *Princeps Vuirtẽbergicus Cæſari cõciliatur* *Frãcofurtũ occupatum.*

ſiùs adſpiraret,eius faciebat incredibilis moderatio, qua in tãto belli maximi ſucceſſu vtebatur.Iam Sueuiæ vrbes omnes in eius poteſtate erant: Auguſtani ſoli cunctantiùs ſeſe dedidêre. Cæſar indè Vlmam venit,ſuſceptus honorificentiſſimè & amantiſſimè. Fuit enim Germanorum in Cæſarem amor ſingularis,ità vt eum patrem blandiſſima voce appellarent: quin & exteræ nationes & hoſtes etiàm ipſi nõ mediocritèr ipſi afficiebantur. Eſt enim ea virtutis vis, vt in ſui admirationem & amorem etiàm improbos inuitet.Auguſtani Cæſaris exercitu aduentante, ad Cæſarem legatos mittunt,ſed ijs conditionibus propoſitis,quas Cæſar nollet, vacui recedunt. Indè re deliberata,& quòd Schertelus, vir militaris & audax,ex vrbe ſpontè exceſſiſſet,ad Cæſarem redeũt, veniam ſupplicitèr petunt,& à clementiſſimo Principe impetrant,adeò vt mitiſſima conſuetudine ſua dexteram ſingulorum appræhenderet, quo honore etiàm alias ciuitates affecerat.Poſtremò etiàm Argentoratenſes fide publica ad eum veniunt, & ſe in priſtinam clientelam reſtituunt. Hic nimirùm fuit prioris belli Germanici, contra imperatorẽ temerè ſuſcepti euentus,ad quod Imperij Ordines impulerunt impuri apoſtatæ & ſeditioſi eccleſiaſtæ,qui ſalua Cęſaris ampliſſima authoritate,res ſuas ſaluas eſſe non poſſe facilè peruidebãt. Ex ipſis autem atrociſſimis religionis & dogmatum diſſidijs,quæ inter illos vigent,haud obſcurè poteſt animaduerti, non magnoperè illis curę eſſe Reipublicę & Chriſtianorum ſalutem, ſed vt ſuis priuatis rebus conſulant, quantunuìs interìm ſurſum deorsùm moueantur omnia.Ipſe quidem Luterus in libello,quẽ non diù ante obitum ſuũ ad Saxonię principem & Lantgrauium ſcripſit,ad hoc Germanię bellum claſſicũ canit,

Germanorũ amor in Cæſarem.

Auguſtani redeunt in gratiam.

Item Argẽtoratenſes.

ait,dum inter cætera ait, Quiſquis arma non corripit dum poteſt,is non vtitur rebus à Deo collatis. Quid verò hoc eſt aliud,quàm ſubditos in ſuos magiſtratus concitare?

Hoc anno pax inter Gallos & Anglos conciliata eſt ea cõditione,vt certa pecuniæ ſumma Anglis intra octauum annum numeretur:ea perſoluta,Bolonia ad Gallos pertineat,ſed interìm ab Anglis retineatur.Eam pacẽ,ob diuturna bella & alias calamitates,ingens annonæ caritas apud Gallos ſecuta eſt. *Pax inter Gallos & Anglos.*

Mechliniæ in Brabantia accidit clades memorabilis 8.Idus Augusti.Fulmen incidit in portam Arenariam, in qua aſſeruabatur pulueris tormentarij immenſa vis,quæ illo cælitùs lapſo igne inflammata, tam horrendum edidit fragorem & tonitruum, vt pleriq; mortales putarent ſupremum adeſſe mũdi diem.Fuit id reuerà ſpectaculum horroris & terroris pleniſſimum. Momento temporis porta illa mirabiliter diſſipatur,& nõ modò turris, ſed etiàm vicinorum murorum fundamenta reuelluntur, & longè lateq; per aëra iactantur: foſſarum aquæ vi tanti ardoris exiccantur. Multi homines partim extincti,partìm grauitèr ſaucij reperti ſunt. Ludebãt quidam chartis in caupona,ſed ſubitò oppreſſi pereunt: materfamiliâs domûs ſola euaſit incolumis, quòd magno ſuo commodo in cellarium deſcenderat,cereuiſiam allatura. Quidam poſt triduum è ſpecu progreſſus, ſciſcitabatur num mundus adhuc ſubſiſteret. *Incendium Mechliniæ.*

Saxoniæ princeps elector,vbì percepit Ferdinãdum & Mauritium ipſius vaſtare ditiones,nec à Cæſare ea,qua vellet,cõditione pax obtineri poſſet,copias diſperſas partìm colligit,atq;in itinere,vt ſuprà attigimus,magnam pecuniæ vim, præcipuè ab Ec-

Saxo extorquet pecuniam.

cleſiaſticis extorquet: Gemūdam Sueuiæ oppidum oppugnat, ciues ſe dedentes pecunia mulctat, à Fráncophordienſibus nouem aureorum millia accipit, à Moguntino millia quadraginta exigit, Fuldenſem abbatem & alios quoſdam Catholicos eodē modo tractat, licèt eſſet à Ceſare proſcriptus.

Oppugnat Lipſiam.

Anno 1547. die 18. Ianuarij Saxo Lipſiam Mauritij principis oppidum grauiſſimè oppugnat, ſed re infecta diſcedere compellitur, quòd vrbs fortiſſimè defenderetur. Crebris tormentorum ictibus fœdiſſimè vrbs dilacerata fuit atque deformata. Indè profectus, amiſſa per Thuringiam & Miſniam, licèt difficili anni tempore, recuperat, quinetiàm Mauritij oppida capit, prȩter Lipſiam & Dreſdam, multa qu oquè alia ad ſe traducit, ſed nō diù occupaturus.

Hermannus Epiſcopus loco mouetur.

Per hoc tempus Hermannus Colonienſis Archiepiſcopus, cùm nulla poſſet ratione à ſententia inuchendi in ſuas ditiões Luteriſmi deduci, iuſſu Romani Pontificis & Caroli imperatoris, loco mouet, & ei Adolphus ex illuſtri & antiqua Scavuenburgēſium Comitū familia ſubrogatur. Fuerat is aliquot annis Hermāni coadiutor, multis prȩclaris dotibus ornatus, & catholicȩ religiōi addictiſſimus. Vbì aūt ad eam peruenit dignitatem, mox religionem veterem tota diœceſi reſtituit, Bucerana cōmenta prorsùs abolet, & verum paſtorē re ipſa declarat. Id quidem maturè accidit prȩclariſſimȩ diœceſi, quæ iam multis locis ità erat nouis dogmatis infecta, vt diffi-cilis omninò curatio videretur, nisì Deus manum appoſuiſſet ſuam. eiuſdem autē Hermāni frater Fridericus Bonnenſi prȩpoſitura exuitur, eaq; clariſſimo viro Iohāni Groppero prȩter omnē eius expectationē cōfertur.

Iohannes Gropperus.

Eius viri ꝓ tuēda apud Coloniā Agrippinā & totā Colonieſem diœceſin catholica

reli-

religiõe ſuſcepti labores vſqueadeò eum celebrem reddiderunt, vt Pontifex Paulus IIII. eum in Cardinalium ampliſſimum ſenatum cooptârit. Fuit admirabili eloquentia, rara eruditione, animo imperterritus, noctе ac die ſcripturæ ſacræ & ſanctiſſimorũ patrum lectioni incubans, atq; à fœdiſſimo concubinatu, quo ſe plerique ex Clero turpitèr dehoneſtant, vſqueadeò abhorrés, vt cùm quodam die domum reuerſus, famulam inueniſſet lectũ ipſius ſternentem, vehementiſſimè cõmotus, famulam repentè è cubiculo exigeret, & lectum è feneſtra cubiculi proijceret. Quod idcircò commemorare volui, vt tanti viri exẽplo permoueantur Eccleſiaſtici, & carnis petulantiam victûs parſimonia, ſacrę lectionis & feruentium precum aſſiduitate, vigilijs opportunis, mulierũ vitanda conſuetudine, & id genus alijs pietatis ſtudijs edoment, deſinantq; aduersùm ſe prouocare iram præpotentis Dei, atque procacibus hęreticis veterem eandemq; Catholicam religionem lacerandi ac proſcindendi præbere occaſionem. *Exemplũ cõtinentia.*

Sub Ianuarij finẽ Heuricus Angliæ rex, anno 38. regni ſui vita excedit. Is Pontificem quidem Romanum ferre non potuit, quòd repulſam apud illum paſſus eſſet in approbando Annæ Boleniæ cõiugio, ſed tamen religionem veterem in pleriſque retinebat. Succeſſit ei Edouardus filius, nouem annorum puer, ſub quo paulò pòſt Zuinglianiſmus in eo regno ſatus eſt. Proteſtantes ad regem Henricum legatos miſerant, qui ab eò contra Cæſarem auxilia peterent, ſed id fruſtrà fuit. *Angliæ regis obitus.*

Non longo interuallo, nempè pridiè Calendas Aprilis, Franciſcus Gallidrum rex in arce Rambuletana moritur, quem itidèm Proteſtantes de ſuppetijs ferendis ſolicitârant. Obijt anno ætatis 54. rex *Frãciſci regis mors.*

per omnia catholicus & acerrimus nouorum dogmatum perſecutor, fautor quoquè præcipuus hominum literatorum, ipſe non mediocri rerum multarum cognitione præditus, quã ſibi indè contraxerat, quòd inter edendum de varijs diſciplinis cupidiſſimè loquererur, haberetq; in eum vſum apud ſe viros doctiſſimos, qui ex Poëtarum, Hiſtoricorum, Coſmographorum atque aliorum authorum libris ſempèr aliquid in medium adferrent. Habuit quoquè in Italia & Græcia, qui veterũ monumenta cõquirerent, confecitq; Bibliothecam optimis libris refertiſſimam, vndè nonnulli poſteà in lucem prodiêrunt. Poterat Eccleſia vel florentiſſima noſtris temporibus euadere, ſi nõ incidiſſet inter Carolum Cæſarẽ & hunc Franciſcũ regem illa perpetua ferè ſimultas, quę rebus Chriſtianis, hauddubiè propter peccata noſtra, magnam attulit calamitatem, prę ſertìm quòd interìm Turcarũ auctæ ſunt vires, Chriſtianorum imminutæ, & portentoſę hæreſes mirum in modum increuerunt, certatìm aliæ ſuper aliãs ab inferis in orbem noſtrum reuocatæ ab importunis ingenijs. Regi Franciſco in regno ſucceſſit Henric⁹ filius, anno ętatis ſuę viceſimo octauo, qui mox Annam Momorantium Coneſtablium, quem Latinè Magiſtrum equitum dicimus, in priſtinam dignitatem, qua iam totos ferè annos ſex caruerat, reſtituit: porrò quoſdam alios magnos viros loco mouit. Horum duorum potentiſſimorũ Galliæ & Angliæ regum obitus non mediocritèr afflixit Proteſtantes, qui ſe ſperârant ab illis cõtra Cæſarem ſubſidia habituros.

Bibliotheca Franciſci regis.

Cæſar bellum Saxonicum meditatur.

Cæſar cùm adhùc eſſet Vlmæ, & ex Ferdinandi fratris literis certior fieret de ijs, q̃ ab Saxone principe gererentur, & vt is Boëmos ſolicitaret, vulgus ad

ad ſe alliceret,Ioachimicam vallem, ærarijs ſecturis & auri argentiq; fodinis abundantiſſimã Ferdinando eripuiſſet,toto in bellũ Saxonicũ animo incumbebat,licèt afflicta eſſet valetudine. Putabat em̃ rebus maturè opem ferendã,antequàm viribus cõfirmatis hoſtes noui aliquid molirent̃.Erant cũ Saxone peditũ circitèr decẽ, equitũ quatuor millia. iãq; vſqueadeo Boëmos in ſuas partes traxerat,vt ij non dubitârint filias regis Ferdinãdi in arce Pragenſi incluſas tenere.Itaq; Cæſar nullũ neq; laborem, neq; periculum, neq; valetudinis detrimẽtum ſubterfugiens, prętcr copias, quas iam præmiſerat, Germanos & Hiſpanos ex hybernis educit,& aliquot tormentis ab Vlmenſibus acceptis,iter ingreſſus eſt.

Eo die,quo Vlma diſceſſurus erat, venit eò princeps Vuirtembergicus in ſella geſtatoria, quòd podagra præpeditus,pedibus cõſiſtere nõ poſſet.Tandèm admiſſus ad Cæſarem,per Cancellarium demiſſiſſimè eius iram deprecatur,errorẽ ſuum palàm cõfitetur,& in poſterum ſummam fidem & obſeruantiam pollicetur.Hoc ſpectaculum Vlmẽſibus & alijs qui eò confluxerant,non mediocrem ſtuporem attulit,quòd illũ quoque ſupplicem Cæſari viderent, quo nullus è vicinis principibus eſſet potẽtior. Cæſar vbiquè vſus clementia, ſub certis conditionibus noxam omnẽ afflicto Principi cõdonat:& cõfeſtim Vlma diſcedens,prima die Giengam,altera Norlingam venit.Ibì morbus podagræ recrudeſcens, magnam videbatur moram allaturus:ſed præter omnium expectationem celeritèr conualuit. Saxo interìm Albertum Marchionem, quem Cęſar pręmiſerat,cuiuſdam illuſtris fœminę proditione apud Rochliziam capit, & de eius exercitu mille trecentos homines occidit, reliquos ferè in poteſtatem redi-

Vuirtẽbergicus fit ſupplex Cæſari.

Albertus Marchio capitur.

redigit:ipſum Albertum Gotam perduci iubet, locum valdè munitum.

Dum Cæſar eſt Norlingæ,Argentinenſium legati ad eum veniunt,veniam deprecãtes. Eos quoquè Cæſar in fidem & clientelam accepit, quibus viſum eſt conditionibus,inter quas hæc vna fuit, vt Cæſaris ſacramẽto rogarentur, quod anteà nulli cuiquã vnquàm Imperatori contigerat. Indè Cæſar Noribergam venit,magna ciuium gratulatiõe exceptus. Ibì dies quinq; confirmandæ valetudinis cauſa permanſit. Conſtituerat ad*Aegram, quod eſt Boëmię oppidum,cum Ferdinando & Mauritio coràm conferre.Ibì Boëmorum apparuit à ſuo rege defectio, qui crebris arboribus ſuccisis,Ferdinãdum & Mauritium tranſitu prohibere conati ſunt: attamẽ longiori circuitu tandèm ad Cæſarem cum copijs ſuis, tribus ab Aegra milliaribus,in caſtra venerunt.Erãt illis grauis armaturæ bìs mille ducenti, leuis armaturæ Hungari noningenti equites, omnes egregie inſtructi.Paſchalibus ferijs Aegræ peractis (ea enim ciuitas cum ſumma laude hactenùs in Catholica religione conſtantèr permanſit)Albanum cum omnibus copijs & parte equitatûs præmittit,ipſe mox ſequitur,in id vel maximè intẽtus,vt cum Saxone daretur priùs confligendi opportunitas, quàm ille ſe vel Vuittembergam,vel Gotam & id genus alia munitiſſima loca reciperet. Erat per id tempus Saxo apud Miſniam oppidum,quod Mauritio paulò antè eripuerat. Eò ſe confert Cæſar, nonnullis ex itinere occupatis arcibus & oppidis.Cùm iam nõ ampliùs tribus milliaribus abeſſet à Miſnia,cõperit Saxonem Vuittembergam iter conuertiſſe. Intererat inter eum & Saxonem Albis latiſſimus fluuius, quẽ omninò trãſmittere cõſtituit,nè Saxo ex ipſius manibus

Cæſar venit Noribergam.

Aegra vrbs Catholica.

nibus elaberetur. Erat res ſummæ difficultatis & periculi, Saxone ad Milburgum oppidū in vlterioris fluminis ripa cum valida manu conſedente. Interim nunciatur Cęſari, vadum in ampliſſimo flumine repertum eo loco, vbi, & hoſtes eregionè ſederent, & fluuius trecentos in latitudinem paſſus pateret, vndarumque impetu & mole vel ſpectantibus horrorem incuteret. *Vadum in Albi repertum.*

Iam hoſtes ſecundo flumine nauibus deferebantur: ſed id Cæſariani conſpicati, maximo impetu in ipſum flumen irruunt, & brachijs atq; humeris ſolis ex aqua extantibus, denſiſſimam pilarum grādinem in hoſtes mittunt, ità vt & è nauibus in terrā ſe eijcere, & præcipiti fugæ mandare cogerentur. Vt autem commodiùs pedites & tormenta traduci poſſent, Cæſar pontē curauit ex nauibus fieri: ſed quòd latior eſſet fluuius, quàm vt naues à Cæſare allatæ ſufficerent, Cæſar milites hortatur, vt hoſtium conciſum pontem capiant. Atq; eccè confeſtìm decem Hiſpani pedites veſtes deponunt, gladios tranſuerſos ore mordicùs comprehendunt, flumen tranant, inter tela hoſtium innumera ſcaphas arripiunt cęſis aliquot hoſtibus, & ad citeriorē ripam pertrahunt incolumes. Saxo tum concioni intererat. ſed Cæſaris audito aduentu, concio ſilet, conclamatur ad arma, & miles ripæ defendendæ adeſſe iubetur. At Cęſar incredibili celeritate equites vadū tentare, pontemque ex ſcaphis cōiungere monet. Erat tum illic ruſtic⁹ quidā iuuenis robuſto corpore, cuius equos bijuges hoſtes pridiè eius diei abſtulerant. Is Cæſari vadum oſtendit. Primi traijciunt Hungari equites, humeris tantummodò & pectore eminentes, & cum eis leuis armaturæ equites, quibus ſingulis ſinguli milites ſclopetarij, à tergo equis inſidentes, adiun- *Cæſariani in Saxones.* *Audax facinus 10. Hiſpanorū.* *Albim traijciūt equites.*

iuncti ſunt. Indè cataphracti equites ſubſequuntur. Cęſaré vehebat equus Hiſpanus, coccino ſerico villoſo, cui ex auro fimbria erat, inſtratus. Ipſe armis inauratis cõſpicuus, & cõchiliata faſcia bombycina, auro diſtincta, ſuperindutus, caſſide Germanica capiti aptata, breuẽ haſtá venabulo ſimilẽ manu tenebat. Et ſic ille princeps, ruſtico prȩeunte, Albim ingreditur, & incolumis in vlteriorẽ pertẽdit ripam, atq; cum eo equitatus omnis ſaluus in terrá euadit. Ruſticum autem centum donat coronatis & equis duobus.

Cęſar Albim equo trãſmittit.

Peditatus ponte nondùm perfecto tardiùs traducebatur. Itaque Cæſar om̃ia in celeritate poſita cernens, ſolo equitatu hoſtẽ adoriri conſtituit. In ipſo autẽ itinere, dum hoſtes inſequitur, incidit in ſtatuá Chriſti è cruce pendẽtis, cuius pectus tormẽti globulo traiectũ erat. Id ille pius Princeps conſpicatus, magno animi dolore correptus, ſuſpicit in cælum, & O DEVS, inquit, modò velis, facilè potes tantum ſcelus vlciſci: ſicque cœptum proſequitur iter. Interìm Albanus oblata rei benè gerendæ occaſione, Cæſari indicat ſe iam in hoſtes irruere: tũ acris à Cæſarianis in hoſtẽ fit ìmpreſſio, ità vt mox in fugam incitati equites, peditatũ prædæ & cędi obijcerent. Iam ad Locheranam ſyluam ventum erat, quæ paſsìm tanta armorum multitudine cõſtrata viſebatur, vt inſequentibus Cæſarianis moram adferrent. Sed & occiſorum & ſauciorum multus erat numerus: maior verò captiuorum, ità vt pleroſque Cæſaris milites viceni & ampliùs captiui circunſiſterent. Cæſarianis verò Saxonicos ſumma contentione inſequentibus, breuì ad Cæſarem, qui in media citciter ſylua conſtiterat, nuncius de capto Saxone adfertur. Erat is in equo Phriſio armatus: cum-

Facinus Euangelicũ, ſcilicet.

Capti multi.

eumque ad Cæſarem perueniſſet, velletque ex equo deſcendere, & dextræ chirothecam detrahere, Cæſar mitiſſimum ſecutus ingenium ſuum, neutrum permiſit. Tum ille capite nudato, Ego, inquit, potentiſſime & clemẽtiſſime Cæſar me tibi captiuum reddo. Ad ea Cæſar, Nunc ità quidem me compellas, ait, cùm anteà ſecùs feceris. (Saxo enim & Lantgrauius hoc rerum tumultu, non Cæſarem eum, ſed Carolum à Gandauo, qui ſe falsò Cæſarem diceret, in literis publicis ſcribebant) Addidit quoquè Cæſar, optimè merito ſuo ad eiuſmodi fortunam ipſum eſſe redactum. Quo audito, ille ſubticuit: humeriſq; preſsis & capite demiſſo terram intuens ingemuit, vultu ſanè miſerabili. Indè iterùm petit à Cæſare, vt ipſum ſic tractare velit, vt ſolent capti Principes. Ego verò, inquit Cæſar, te vt meritus es, tractabo. Mox in caſtra abducitur.

Saxo captus fit ſupplex Cæſari.

Eo die Mauritius princeps in ſummo periculo fuit. Cùm eñ hoſtes perſequeretur, quidam ex illis à tergo eũ adortus, bombardã dorſo admouit, ſed inani conatu, ꝙ ignis non emicaret. Verùm ille temerarius mox à Mauritianis diſcerptus eſt. Capta ſunt in eo conflictu tormẽta quindecim, & magnus bellicarum rerum apparatus: poſtridiè quoquè ſex alia tormenta in itinere intercipiuntur. Multa quoquè præda, impedimenta, ſigna legionaria & equeſtria. Captus etiàm eſt Erneſtus Brunſuicenſis. Cæſar non ampliùs quinquaginta equites amiſit. Victoria hac potitus eſt 8. Calẽdas Maij. Iulius Cæſar olìm Pontico triumpho trium verborũ titulũ prætuliſſe fertur, *Véni, Vidi, Vici*. Ijs verbis nonnihil immutatis ſic noſter Cęſar, longè illi ob verã pietatem ꝓferendus, vſus eſt: *Véni, Vidi, Deus vicit*: vt oſtẽderet, ſe nõ ſuis viribus, ſed diuino auxilio eam victoriam acce-

Mauritij periculũ.

Nota Cæſaris modeſtiam & pietatem.

acceptam ferre. Saxonis & Erneſti deindè cuſtodia Alphonſo Viui mandata eſt. Porrò in deditionem Torga vrbe accepta, Cæſar ad Vuittenbergam occupandam cum omnibus copijs procedit. Eam vrbem Saxo continuos vigintiquinque annos adeò communiĕrat, vt facilè etiàm diuturnam obſidionẽ paſſura videretur.

Obitèr prætermittendum non eſt, qua in parte Albim Cæſar vado traiecit, poſtera die non niſi natando, & ægrè quidem fieri potuiſſe. Graues quidam ſcriptores ſic ſentiunt, nõ ſinè miraculo & pręſenti Numinis ope Cæſarem illud latiſſimum flumen cum tantis copijs vado tranſijſſe. Quo autem die Saxo captus eſt, æſtus fuit longè grauiſſimus, & ſol velut ſanguinolentus apparuit, nõ in Germania duntaxàt, ſed etiàm in Gallijs.

Iam Cæſar oppugnare decreuerat Vuittenbergam, cùm eccè interuentu Ioachimi Electoris Brandeburgici, & Cliuenſis principis, cuius ſoror in Saxonis matrimonio viſebatur, precibus flexus, capitali ſententia Saxonem abſoluit, vitamq́ue ei his cõditionibus donauit: Electoria dignitate & agris oppidiſq́ue omnibus ad Electoris ditionem pertinentibus exuitur. In Thuringia tãtùm arces aliquot & agros retinet: Arma & ænea tormenta om̃ia cum vniuerſo rerum bellicarum apparatu tradit. Eorum ingens erat numerus, ità vt ex ſola Vuittenberga, præter minores machinas complures, 120. bombardæ exportatæ ſint: Gota nullis viribus expugnabilis ſolo æquatur. In ea fuĕre centum tormenta maiora, minora quamplurima: ænearum pilarum centum millia, & multa alia. Sunt & aliæ conditiones quàs præterimus ſtudio breuitatis. Accepta in deditionem Vuittenberga, biduo poſt Saxonis coniunx

Cæſar Saxonem vita donat.

Gota munitiſſima.

iunx cum multis nobilibus in Cæſaris tabernaculum venit ex vrbe, atque ad Cæſaris aduoluta pedes, ab illo manu alleuatur, & humaniſſimè in amplexum recipitur. Ea res omnium animos ad ſummam commiſerationem flexit. Cęſar vbì multis eius precibus mitiſſimè reſpondit, mariti adeundi copiam ei facit, & honorificentiſſimè à ſe dimittit, atq; altera die intra vrbem in arce ipſam inuiſit.

Per id tempus partìm à Scythica quadã gente ad Boryſthenis ripã, partìm à Tunetano rege ex Africa, Cæſari oblata ſunt ad octo millia equitum: verùm legatos Cæſar liberalitèr dimittit, quòd iam bello propemodùm confecto, ijs copijs nõ eſſet habiturus opùs.

Scytha & Afer parati militare Cæſari.

Lantgrauius vbì de Saxonis captiuitate & Cæſaris victoria cognouit, non immeritò conſternatus, per Mauritium de pacis conditionibus tractare cœpit. Mauritio deprecatori Ioachimus Elector Brandeburgicus ſe coniungit: qui tum plurimùm apud Cæſarem gratia & authoritate valebant. Cæſar quidem illorum preces audit, & quid à Lantgrauio fieri velit, oſtendit: ſed cùm Lantgrauius ad poſtulata ſempèr aliquid vel adderet vel demeret, Cæſar tandèm reſpondit, nihil ſe cum Lantgrauio velle agere, rebus ille ſuis vt vellet conſuleret. Id reſponſum non mediocritèr eius perterruit animum, & ab v[illegible] iam Cæſaris peruulgata clementia ſalutis ſibi p[illegible] ſidium petendum ſentiens, datis ad Mauritium literis, compoſitionis conditiones à Cæſare præſcriptas, manu ſua deſcripſit & tradidit, ijſdemque paulò pòſt apud Halam Saxonicam in deditionem acceptus eſt.

Lãtgrauius ſe permittit Cæſari.

Verùm antequàm iſthæc tranſigerentur, Ferdinandus rex cum tribus ferè millibus equitum & ſex

peditum Vuittenberga celeritèr Pragam proficiſcitur,& Cæſar cum omnibus copijs ſuis ad Lantgrauium edomandum cōtendit.Pridiè verò,quàm Ferdinandus diſcederet, Hungarici equitatûs præfecti Cæſari valedicunt,orantq; ſupplices,vt Pannoniȩ à Turcis oppreſſæ afflictis rebus opem ferre velit. Cȩ-

Liberalitas Cæſaris in Hungaros.

ſar eis liberalitèr reſpondet, & ſingulis præfectis ac decurionibus trecentorum coronatorum torquem donat:reliquis turmis vltra emerita ſtipendia in ſingulos equites alterum gratuitū largitur. Eam libe-

Item in 10. Hiſpanos.

ralitatem omnes mirifice prædicârunt. Hiſpanos etiàm illos,qui gladijs mordicùs ore correptis hoſtium ſcaphas nando appræhenderant,ſingulos veſte holoſerica ornat,triginta dōnat coronatis,& intēr duplares armaturas adſcribit.

Cȩſar indè Halam abit, expectaturus illic Lantgrauij aduentū.Ibì tum repentè oritur ſeditio inter

Seditio militaris.

Germanos & Hiſpanos,hauddubiò triſtē habitura euentū,ni Cȩſar non ſinè periculo inter duas acies, furore & amētia cȩcas,mediū ſe oppoſuiſſet. Erant adhùc apud Cæſarē Boëmorū legati: eos ad ſe vocat,hortatur vt ad officiū & ſanitatē redeât,ſe alioquì fratri Ferdinādo minimè defuturum.Eadem ad Boemos perſcribit.

Dum hȩc gerunt,Lantgrauius cum 100.equitibus [illegible] venit,poſtridiè à Mauritio & Ioachimo in regiā deducitur.Aderant frequētiſſimi nobiles, qui ſe id nunq̈ viſuros putârant.Lantgrauius corā Cæſare

Lantgrauius ſupplex veniā precatur.

in genua prouoluitur, & eius nomine Cancellarius ſupplex Cȩſarē honorificētiſſimè appellat, veniam petit,& obſeruantiā ac fidē in poſterū pollicetur,ac iureiurando confirmat. Cæſar per oratorē reſpondet,ſe licèt grauiſſimè læſum, tamē ſupplici noxam cōdonare,capitis pœna, ꝓſcriptione & carceribus

per-

perpetuis abſoluere.His alijſq; nõnullis dictis,Lãtgrauius ſurgit,ſed Cęſar ei neq; dextrã dedit, neq; vllum beneuolentiæ genus exhibuit. Intererat huic ſpectaculo Henricus Brunſuicẽſis, quẽ hactenùs captiuũ Lantgrauius detinuerat. Poſteà Albanus Lãtgrauiũ ſecùm in arcẽ ducit,Electores ad cœnã inuitat,& Lantgrauiũ cœna facta apud ſe detinet.Id verò ꝑter ſpem accidit Lãtgrauio,qui ſe longè maiori libertate vſurũ putârat.Cõditiones quibus ſe dedidit,ex multis hę ferè ſunt:Lãtgrauius & eius cliẽtes omes Cęſari iurẽt,&vltrò eius voluntati ſe permittant.Ipſe ex omi ditiõe quatuor delectas vrbes cõtinuò dedat. Loca aliquot munita diruat. Centum quinquaginta aureorũ millia pẽdat.Tormẽta omia rhedis impoſita(ea erãt ampliùs ducẽta)Cęſari tradat.Henricum Brunſuicẽſem reſtituat. Vitã Cęſaris beneficio habeat.Perpetua cuſtodia nõ aſſeruet,&c. Hanc vltimã conditionẽ neq; Lãtgrauius ipſe, neq; Principes interceſſores ſatìs cõſiderâſſe vident, qua vtiquè in Cęſaris arbitrio cuſtodię vel breuiãdę vel prorogandę facultas cõſtituta eſt. Tulit principiò grauitèr captiuitatẽ ſuã Lantgrauius, ſed cùm ſuis ipſius ſcriptis reuinceretur, eam fortunã cœpit ferre moderatiùs.Ad hanc verò calamitatem vtrunque Principem & Saxonem & Lantgrauium importuna Luteri & ſeditioſorum concionatorum conſilia adduxêre.

Lãtgrauius captiuus tenetur.

Is igitur vtriuſque Germanici, quorum alterum poteſt Saxonicum dici, belli euentus fuit, & Cæſar tota Germania, quod nulli vnquàm Romanorum Cæſari obtigerat,felicitèr edomita, à Paulo Pontifice Maximo in Diplomate, quod Halæ accepit, MAXIMI & FORTISSIMI cognomine ornatur, Olìm Carolus Magnus,multis bellicis rebus

Cæſar totã domat Germaniam.

clariſſimus triginta annis Saxones ęgrè domare potuit: noſter Carolus Maximus intra tres ferè menſes Saxoniam omnem ſibi parére coëgit. Poſt demolitas Lantgrauicæ ditionis arces, Cæſar tormenta omnia, quæ vtroque hoc bello ceperat, Francophordiam conferri iuſſit, eaq́; huncin modum diſtribuit: Mediolanum 50. totidem Neapolim, trecenta in Belgium, reliqua in Hiſpaniam mittit. Poſteà Noribergam cõtendit, vt è loci propinquitate Ferdinandi rebus apud Boëmos neruos maiores ſua authoritate adderet. Breuì pòſt certior fit, Boëmos iuſſa facere paratos, ad officium redijſſe. Dum Noribergæ moratur, à Lubeco ampla ciuitate & nobili, legati ad eum veniunt, qui doceant ſe nunquàm cum fœderatis conſenſiſſe, neque, vt pro certo etiàm conſtat, omninò contra eũ conſpirâſſe. Bremenſes quoque per Danorum regem in fidem Cæſaris recipi vehementèr orant. Idem contendunt Pomeranus & Lunæburgicus. Hamburgenſes primi omnium in deditionem venerant, miſſis Noribergam ad Cæſarẽ legatis, qui magna pecuniæ ſumma mulctæ nomine perſoluta, vrbẽ, quod nunquàm anteà contigerat, in Cæſaris clientelam cõferrent. Ità iam Cęſar latè rerum in Germania potiebatur, ſed pro mitiſſimo ingenio ſuo ea vbiquè in dedititios hoſtes vſus clementia & lenitate, vt non defuerint poſteà, qui dicerent illum nõ ea vſum fuiſſe ſeueritate, quã res poſtularet. Verùm prudentiſſimus priinceps, qui ſuæ felicitatis æmulos non defuturos minimè ignoraret, & longè lateq́ue omnia circunſpiceret, nõ eſt putandus in ea ampliſſimæ victoriæ ꝓſperrimis ſucceſſibus quicquam temerè ſtatuiſſe. Cùm autẽ tantæ fuerint tamq́; inſtructę hoſtium copię, & Cęſar contrà in primis Germanici belli initijs adeò impara-

Cæſar tormenta capta vt diſtribuerit.

Lubecẽſes alieni à cõſpiratione.

Cæſar victor fauore Numinis.

ratus, vt nihil minùs quàm de bello cogitare videretur, ac nihilo ſeciùs tamen omnem hoſtium impetum & inuictas vires mirabili ac propè incredibili felicitate perfregerit, & de tota Germania mirabilitèr triumphârit: facilè, qui volunt, animaduertere poſſunt, à pio Principe ſtetiſſe Deum: hoſtes verò, tum quòd ab auita Patrum ſuorum religione ſanctiſſima ad noua ſeditioſorum dogmatiſtarum cõmenta deſciuiſſent, tum quòd in Principẽ ac dominum ſuum arma temerè ſumpſiſſent, diuina ope deſtitutos fuiſſe, atque ideò nihil vſquàm ferè feliciter geſſiſſe.

Eo tẽpore, quo Cæſar è Vuittemberga exceſſit, & Mauritius, ſeptemuirali dignitate auctus, ſuos milites in vrbẽ immiſit, clariſſimus vir Iulius Pflugius in Epiſcopatũ Numburgenſem miſſus eſt, quẽ tum occupabat Nicolaus Amſdorffius egregiè Luteranus. Is Amſdorffius poſt colloquiũ Vuormatienſe vltimũ, quod anno Chriſti 1557. habitũ eſt, vbì ſectarij inter ſe cõuenire non potuerunt, ſcriptũ edidit, quo acerrimè inuehitur in Melanchthonẽ, Brentiũ, & quoſdam alios, qui in illo Colloquio Zuinglium & Oſiandrum damnare noluerunt: aitque hoc ipſo nomine, quòd hos & eorũ ſectatores damnare noluerint, eos ab Auguſtana Confeſſione diſceſſiſſe ait. Eodem ſcripto apertè damnat Zuinglianos atq; etiàm Adiaphoriſtas, quorum parens fuit Melanchthon. quod ideò cõmemorare obitèr volui, ſicut etiàm id genus alia nõ rarò iam ſuprà memoraui, vt lector intelligat, quàm præclarè inter ſe in hoc nouo Euangelio cõueniant doctores Euãgelici: caueatq; ſibi à talibus, modò ſuæ velit ſaluti conſultum.

Iulius Pflugius.

Cùm Ferdinandus rex in Boëmia eſſet Lætmeritiæ, Cæſar ei auxilio miſit ſigna octo peditum Ger-

manorum. Allata autem fama de capto Lantgrauio, literas dat Ferdinandus ad Pragenſes, quibus eos ſibi præſtò eſſe iubet in arce Pragenſi ad 6. Iulij diem. Veniunt illi, & ſupplices ab rege offenſo veniam petunt, & eius ſe voluntati permittunt. Intercedebant pro illis Ferdinandus, regis Ferdinandi filius, & Auguſtus Mauritij frater, & nõnulli alij proceres. Itaq; ſub cõditionibus quibuſdam à Rege pacẽ impetrârunt: porrò in nobiles quoſdam, qui ad diem citati non venerant, ſeuerior ſententia pronunciata eſt. Aliæ quoquè nonnullæ ciuitates & nobiles inſtàr Pragenſium abſque conditione ſeſe dedunt. Caſpar Pflugius, quem fœderati ſibi caput conſtituerant, læſę maieſtatis damnatur, & promittuntur aureorum millia quinque in caput eius. Ità illud quoquè regnum breuì tranquillatum eſt, punitis ſeditionis authoribus.

Bohemi cum rege ſuo in gratiam redeunt.

Ad Iulij tertium diem Cæſar Bambergæ, vbì tum erat, imperij conuentum indixit: iubetq; ad Calendas Septembres cõuenire omes Auguſtam. Ipſe ſub finẽ Iulij eò venit cum Saxone captiuo. nam Lantgrauium Danouerti reliquerat. Ad Cæſarẽ Auguſtę morantẽ venit à Solymanno Gerardus Veltuichus, quem Cæſar legatum miſerat Byzantiũ, pactis cum Turca quinquennalibus inducijs. Fuit hic Conuentus frequentiſſimus, tametſi nõ ſinè morſu eũ Sleidanus armatum vocat ob Cæſaris copias, quæ tum intra & extra vrbem tenebantur. Aderant electores omnes, & præter alios Imperij principes etiàm Cæſaris ſoror Maria Belgij prudẽtiſſima gubernatrix, & neptis, Lotharingiæ vidua. Maximilian9 Auſtriacus Cæſaris nomine paucis præfatus eſt, ac deindè Cæſar per ſcribam, vt moris eſt, propoſuit, quæ vellet ijs Comitijs tractari.

Conuentus Auguſtanus.

Induciæ cũ Turcis quinquennales.

Men-

Menſis Septembris die decimo quorundam con‑iuratione Petrus Aloyſius, Pauli Pontificis filius, Placētiæ domi ſuæ cōfoditur, & Ferdinandus Gonzaga, qui per id tempus Mediolanenſi ditioni Cæſaris nomine præerat, vrbem Placentiam occupat. In hac cæde commemoranda Sleidanus more ſuo acerbè perſtringit non Aloyſium modò, ſed ipſum quoquè Pontificem, quem non ſolùm Aſtrologiæ, ſed & Necromantiæ admodùm ſtudioſum fuiſſe ſcribit. Ità iſti miſeri nuſquàm ſibi temperare poſſunt à ſummo ſacerdote carpēdo, in quo ſi nollent perſonam, ſaltem officium venerari deberent. Certè de Paulo Pontifice multi honorificè ſcribunt, & eius virtutes prædicant. Qualisqualis autem fuerit, Sleidanus ſacramentarius hæreticus dignus non fuit, qui illum repræhenderet. In veteri lege capitale fuit, ſi quis principi gentis eius maledixiſſet. Hodiè nihil æquè familiare & ſolenne eſt, p̄ſertìm apud Euangelicos, quàm atrociſſimè in Pontificem Eccleſiæ paſtorem inuehi, & omnibus maledicentiæ generibus debacchari. Qui autem in Catholica religione benè inſtituti ſunt, in Pontifice Chriſtum ſuſpiciunt & venerantur, nec tam vitam & mores, quàm muneris authoritatē & amplitudinem attendunt, nè in Pontifice carpendo Chriſtū ipſum laceràſſe videant. Olìm longè ante mille annos Cōſtantinus pijſſimus Imperator, cùm in Nicena Synodo oblatæ illi eſſent querelæ aliquot Epiſcoporum, quibus ſe inuicèm accuſabant: Mihi, inquit, homini errori obnoxio nefas eſſe videtur, Eccleſiaſticorum virorum accuſationes recipere & audire. Atque his & paucis alijs dictis, querelas omēs, quas nec legere quidem voluit, coram Epiſcopis combuſſit: addiditq; & illud: Si in Epiſcopū incideret, aliēnū côiu‑

Petrus Aloyſius perimitur.

Conſtantini Magni memorabile exemplū.

gium violantem, ſe purpura ſua piaculum illud obtecturum eſſe, nè tam fœdum facinus ſpectatoribus occaſioné mali crearet. Sed hæc propter inſolentes dixiſſe ſufficiat.

Anglorum de Scotis victoria.

Hac tempeſtate Angli Scotos prælio ſuperant, ductore Somerſeto regis auunculo. Pugnatū eſt ad Muſſelburgum. Scotis præerat Iacobus Hamiltonus, Arranæ comes & regni Scotiȩ gubernator. Dubio aliquandiù marte acritèr certatum eſt, ſed paulò pòſt multis nobilibus viris cadentibus, victoria penès Anglos fuit. Cauſa belli fertur, quòd Eduardo regi ſponſa non daretur, quemadmodùm ex pacto oporteret, & Scoti ſe facturos receperant. Poſt eam pugnam Angli longiùs progrediuntur, & ſuæ ditionis fines in Scotiam proferunt.

Principes omnes concedunt in ſententiam Synodi Tridentinæ.

In Auguſtano, quem diximus, Conuentu Principes omnes Concilij Tridentini decretis ſe ſubmittunt, Cæſare plurimùm eam in curam incumbēte, vt religio collapſa in Germania poſſet inſtaurari, & hæreſes profligari. Porrò verò, quòd Lantgrauij captiuitas præter quorundam ſpem accidiſſet, multùm his comitijs laboratum eſt pro eius impetranda liberatione. Vxor eius Auguſtam venit, & cum ea Ordines omnes ad Cæſarem intercedunt, ſed nihil tum impetrari potuit. Priuſquàm intercederetur, Cæſar rem omnem, vt cum Lantgrauio actum eſſet, paucis ordine ad ſtatus omnes expoſuit, nec erat quiſquam, qui eius factum improbaret, licèt Mauritius & Brandeburgicus nonnulla allegarent. Error omnis indè accidiſſe videtur, vt antè dictum eſt, quòd neque hi duo principes, neque Lantgrauius ipſe ſatìs perpenderint conditionem illam, de non perpetuo carcere Lantgrauij.

Anno 1548. in comitijs Auguſtanis rex Polonus ſuos habuit legātos, qui illius ius in Pruſſiam Ordinibus Imperij declararent, & Proſcriptionē Cameræ Spirenſis in Albertum Pruſſiæ quondàm Magiſtrum abolerent. Is Albertus mutata Pruſſicæ Reip. forma, in Poloniæ regis fidem & clientelam ſe dederat, nomenq́ue Magiſtri in ducem mutârat. Cęſar vbì Poloni regis poſtulata cognouit, Vuolfgango Pruſſiæ Magiſtro dat orationis exemplum, qui die 23. Ianuarij reſpondet. Tandèm & Poloniæ legatorum & Vuolfgangi rationibus auditis, cùm negocium cognoſcendi quibuſdam datum eſſet, communi omnium conſilio deliberatum eſt, ſententiam à Cameræ iudicibus in Albertum latam, eſſe proſequendam. At cùm difficilis eſſet executio, in Cęſarē omnia reijciunt. Non diù pôſt obijt Sigiſmūdus Poloniæ rex valdè Catholicus, & iam ętate grauis. Natus ex patre Caſimiro anno Domini 1467. prima Ianuarij: electus in regem 1506. Nam ante eum ordine regnârunt fratres eius natu maiores, Iohānes, Albertus, & Alexander. Coronatus eſt 1507. Mortuus 1548. prima Aprilis. Fuit eius obitus pernicioſus ampliſſimo Poloniæ regno. Nam eo extincto, hęreſes abominabiles, etiàm Arrianorum & Neſtorianorū, illic paulatìm criſtas erexerunt.

Poloni legati in Comitijs.

Mors Sigiſmūdi regis.

Erat hoc tempore Concilium nonnihil diſtractum, Patribus alijs ob aëris incōmoditatem Bononiam profectis, alijs Tridenti remanētibus. Interìm Cæſar veritus, nè tardiùs, quàm expediret, Concilium religionis negocium abſolueret, quibuſdam negocium dat formulæ cuiuſdam conſcribendæ, qua per Germaniam vterentur vſque ad Concilij definitionem. Hi fuēre Iulius Pflugius Epiſcopus Numburgenſis, Michael Sidonius Moguntini Electoris

Concilij patres partìm Bononiæ, partìm Tridenti.

Cōſcribitur INTERÌM.

Suffraganeus,& Iohãnes Iſlebius. Princeps Ioachi-mus Elector Brãdeburgicus, cõciliationis cupidus, curauit Bucerum Argẽtorato acciri. Is vbì clàm venit, à Principe librũ de religione à tribus illis, quos diximus, conſcriptũ accepit & legit. Rogatus à principe, vt ſubſcriberet, recuſauit, quòd magìs eſſet Catholicus, quàm Buceri Euangelium ferre poſſet. Ea re grauitèr principem offendit. Porrò ipſe domum rediјt. Eo tempore Colonienſis Archiepiſcopus Adolphus primitias, vt vocãt, ſeu primum ſacrificiũ fecit Auguſtæ, præſentibus Cęſare, Ferdinãdo rege, & reliqs principibus maximo nùmero, quibus poſteà epulum dedit magnificentiſſimum.

Primitiæ Colonienſis Archiepiſcopi.

Muleaſſes Auguſtam venit.

Per hos dies Auguſtam venit Muleaſſes Tunetanus rex, proprij filij, vt ſuprà dictum eſt, in ſe expertus crudelitatem, vtroque adempto lumine. Secutus eſt eum pauló pòſt etiàm alter filius. Is rex in tanta calamitate priſtinam viſus eſt retinere animi excelſitatem, erecta ceruice inambulans, & inſigni plerũquè cultûs & geſtûs grauitate veteris fortunę maieſtatem repræſentans.

In libello, quẽ diximus iuſſu Cęſaris conſcriptũ, inter cętera pacis tuẽdæ cauſa permittebatur, vt qui apud Proteſtãtes ex ſacerdotum ordine vxores duxiſſent, vſq; ad Concilij determinationem non cogerẽtur eas relinquere: itemq; qui vtranq; ſpeciem Euchariſtiæ hactenùs ſumpſiſſent, non compellerẽtur calice carere. Hæc duo multos Catholicos offenderunt, quòd non poſſet Cæſar tale aliquid ſtatuere. Verùm optim⁹ Princeps nihil ſibi ſumebat in eiuſmodi rebus authoritatis, ſed quàm poſſet commodiſſimè cupiebat res in Germania nimiùm exulceratas, ſenſìm in priſtinum gradum reuocari, ſalua ſemper Pontificis & Tridentinæ Synodi authori-

tate,

tate,quam ille prorſùs inuiolatam voluit:facileq́ue videbat,ſi vi adhibita inuitos ad omnia ſubitò mutanda cogere voluiſſet,nihil niſì grauiſſimos Reipub.motus expectandos eſſe:quanquàm ego hac in re nihil velim ſtatuere, ſed libentèr ſequi rectiùs ſentientium iudicium.Hoc quidem eo rerum ſtatu nimìs fuit inſolens & intolerabile, quod cùm libellus hic paſsìm vocaretur INTERIM, quidam ſcriptores Euangelici miris modis in eam vocem luderent,& ſannis atque conuicijs petulantèr proſcinderent.Veriſimile eſt,iam tum agitari cœpiſſe conſilia,quibus ſe ſperarent breuì in priſtinum gradum reſtitutum iri.Vuittembergæ quidē Mauritius Philippum Melanchthonem, Pomeranum, Crucigerū reſtituit. Antequàm autem Cęſar libellum memoratum Imperij Ordinibus proponeret, priùs eum Romam Pontifici miſit,hocipſo ſanè animi ſui religionem teſtatus,quòd in religionis negocio nihil ipſe per ſe vellet conſtituere.Pontifex verò quid eo in libro diſpliceret,non tacuit: quemadmodùm autem Pontifex reſcripſit,ſic eſt à Catholicis liber receptus. *Cæſaris ergā Pontificē obſeruātia.*

Per hoc tempus Maximilianus Ferdinandi regis filiꝰ,Auguſta in Hiſpanias proficiſcitur, habēs apud ſe Cardinalem Tridentinum.In multa trepidatione tum fuère pręclari Euangelici concionatores, qui ſibi vix vſquàm tutum ſupereſſe locum viderent:& mirabili metamorphoſi, qui priùs acerbiſſimè inter ſe contendiſſent,in hac publica,vt ipſi ſcribunt,Eccleſiæ calamitate,priuatarum offenſionū obliuiſcebantur.Et ridiculum ſanè fuit ſpectaculum, quoſdā egregiè Luteranos tum videri apudZuinglianos ſibi latibula quærere,quoſdā etiàm Helueticis miniſtris amātiſſimè ſcribere,cùm tn̄ animis alij ab alijs diſſi- *Maximilianꝰ Auſtriacꝰ it in Hiſpaniam.*

Euangelici præcones quærunt latibula.

diſſiderent acerrimè, & Luterus iamprìdem Zuinglianos hæreticos appellâſſet. Brentius quoquè inſignis Luteranus Hala Sueuica pulſus, Baſileæ aliquandiù moratus eſt. Petrus martyr, anteà ex Italia profugus, nunc Argẽtina relicta, migrat ad Anglos. Vuolfgangus Muſculus ex Auguſta ad Heluetios ſe recipit. Andreas Oſiāder relicta Noriberga fit Prutenorum apoſtolus. Eraſmꝰ Sarcerius à Guilhelmo comite Naſſouio diſcedit, Erardus Sneppius cum multis alijs eccleſiaſtis ex Vuirtenbergenſis Principis ditionibus exulare iubetur. Iam periculum erat, nè Euangelium in tota Germania occumberet, niſi quòd horum Euangeliũ eiuſmodi eſt, vt votis omnibus optãdum ſit, vt ex toto orbe terrarum penitùs proſcribatur. Saxo captiuus induci non potuit, vt Concilij decretis & editi libelli doctrinę ſubſcriberet, dicens ſi hoc faceret, ſe contra conſcientiam facturum, & admiſſurum peccatum in ſpiritumſanctũ, quod ſit prorsùs irremiſſibile. Sic iam perſuaſi erãt aliquot Germaniæ principes à verſutiſſimis apoſtatis. Sed ſi illi tam pernicioſum putârunt diſcedere ab hominum fanaticorum, & inter ſe tam pertinacitèr & odiosè diſſidentium commentis, quàm nos conſtantes eſſe debemus in ea retinenda religione, quam omnibus ſeculis, quibus Chriſtum agnouit, Germania coluit, & totus vbiquè terrarum Chriſtianus orbis ſempèr retinuit? Scilicet grande piaculũ eſt deſerere, quod ab apoſtatis monachis didiceris: & pietas eſt, puerilitèr ab eo deficere, quod indè ab Apoſtolis Catholica Chriſti Eccleſia tenuerit.

Saxo non poteſt deduci à ſententia.

In Anglia hoc tempore ſub puero rege Miſſa abrogata eſt, & non diù pòſt Stephanus Epiſcopus Vuintonienſis, vir longè doctiſſimus, cuſtodię mãdatur. Porrò Concilium Tridenti continuatur, Eo tem-

tempore Veneti edicto cauent, vt libri à catholica religione diſcrepantes ad certos homines adducantur, idq; intra dies octo: quibus elapſis, inquiſitum iri aiunt, & qui deprehenſi fuerint, non impunè abituros: ijs, qui deferant huius edicti contemptores, munera promittũt. Hęc moleſtiſſimè ferunt homines, ſed ſi ſaperent, gauderent magiſtratus ipſorum ſaluti maturè conſulere: atq; vtinam vbique terrarum proſcripti eſſent libri omnes, ex hæreticorum hominũ officinis profecti. Nam ſermo eorũ, quod veriſſimè dixit Apoſtolus, vt cancer ſerpit. *Edictũ Venetorum de libris hereticis.* *2. Tim. 2.*

Conſtantienſes, quòd nollent Cæſari obtemperare in quibuſdam, ab illo proſcribuntur. Id illi nõ ferentes, quòd res plena eſſet periculi, habita deliberatione, Cæſaris de religione libellum recipiunt, & Clerum in vrbem admittũt. Porrò miniſtri Euãgelici, & in ijs facilè primus Ambroſius Blaurerus apoſtata monachus, aliò ſe conferunt. Lindauienſes paulò antè pertinaciores, Conſtantienſium exemplo territi, libellum & ipſi recipiunt. *Conſtãtienſes Cæſari obtemperãt*

Auguſti menſis die tertio Cæſar ſenatum Auguſtæ exauthorat, in quo multi etiàm ex plebe eſſent, nouumq; conſtituit: tribus quoquè ſimilitèr abrogat, & ciuium conuenticula, nè deincèps fiant, interdicit. Religionem quoquè ad libelli pręſcriptum vt mutent, ſenatui nouo grauitèr imperat: ſicq; relicto pręſidio, Vlmam petit, atq; illic itidèm Senatum loco mouet, alium ſubrogat, & Martinum Frechtũ miniſtrum Euangelicum cum ſocijs concionatoribus, quòd nollent libellum recipere, in cuſtodiam duci iubet. Senatus libellum recipit. Ex concionatoribus iſtis quatuor pertinacitèr in ſuo permanſère errore, duo ſaniora ſunt conſilia ſecuti. *Senatus Auguſtæ mutatur.* *Itemq; Vlmæ.*

Argentinenſes legatos ad Cęſarem Spiram mittunt.

tunt. Ibì non inuento Cæſare, Moguntiam vſq; ſequuntur: ſed propter conſiliarios quoſdam abſentes, iubentur Coloniam Agrippinam vſq; cum ipſo proficiſci. Hic Cæſari literas offerunt. petunt ſibi decreti, quod libello ſæpè dicto contineretur, gratiam fieri, aut illud mitigari: ſe eńi de ſua ſalute valdè eſſe ſolicitos, nec audere contra conſcientiā agere.

Trepidatio præpoſtera. Ità mirum in modū trepidabatur vbiquè in Germania, cùm ad viam reuocarentur, vndè malorum concionatorum fraude exciderant, cùm nihil quicquam trepidâſſent, quandò ab auita & catholica religione auocabâtur. Contrà oportebat cunctantiſſimè ad res nouandas accedere, immò nouitatem omnem prorsùs ſuſpectā habere: porrò ad religionem omnibus ſeculis & toto orbe excultam, etiàm

Pſalm. 13. vltrò & incunctantèr reuerti. Itaq; illic trepidauerunt timore, vbì non erat timor. Tandèm Argentinenſes hoc à Cæſare reſponſum accipiunt, vt cum Epiſcopo ſuo tranſigant. Iam ēnim obtulerant ſe ad permittenda aliquot templa Catholicis, dies feſtos & ieiunia obſeruanda, & alia quædam.

Paulò ſuprà de Conſtantienſium proſcriptione dictum eſt. Erant hoc nomine in ſummis anguſtijs, nec humanum apparebat auxilium, Cęſare tunc lōgè lateq; in Germania triumphāte. Tandèm igitur multis diuexati modis, quod proſcriptis euenire ſolet, Auſtriacæ domui ſeſe dedūt in perpetuum. Ferdinandus rex in fidem eos recipit certis conditionibus, quas illi per iuſiurandū accipiunt. Eſt Conſtantia vel ſola Cōſtantienſi Synodo vbiquè notiſſima, vrbs non admodùm magna, ſed elegans & amœna. Habet Epiſcopum, cuius diœceſis amplitudine reli-

Diœceſis Cōſtantienſis quos ferè Germaniæ Epiſcopatus excedit. Habet enim ſupra mille & octingentas parœcias vel parochias,

chias, & quadringenta monaſteria. Obitèr huc adſcribere libet, quod de Rhenanis Epiſcopatibus quidam dicunt: Curienſis eſt ſummus, quia iuxta Rheni fontes. Conſtantienſis ampliſſimus, Baſileenſis amœniſſimus, Argentinenſis nobiliſſimus, Spirenſis religioſiſſimus, Moguntinus authoritate venerabiliſſimus, Colonienſis opulentiſſim⁹, Treuirenſis vetuſtiſſimus. *ampliſſimi*

Apud Burdegalenſes in Aquitania fit tumultus ob ſalinariũ vectigal & tributa extraordinaria. Res non multùm à defectione abeſſe viſa eſt: ſed rex Henricus tempeſtiuè occurrens, miſſo cum exercitu Anna Mommorantio, ſeditionis authores tollit è medio, & Burdegalenſes egregiè caſtigatos, cogit in ordinem. Ademptæ ſunt illis campanę omnes, nè ijs ad turbas ciendas abuterétur, priuilegiorum literæ exuſtæ oẽs, & quia regis præfectum occíderant, coguntur humũ, vbì conditũ eius cadauer erat, digitis & vnguib⁹ fodere, donèc ad corpus ventũ eſſet, &c. *Seditio Burdegalenſis.* *Grauis caſtigatio ſeditioſorum.*

Cæſar tandèm in Belgium redit, ſeruato apud ſe Saxone, Lantgrauio verò Andernandam, quod eſt Flandriæ oppidum, miſſo. Paulò antè ad Calendas Octobris Cameræ iudicium conſtituit, aduocstos tres de Luteriſmo ſuſpectos remouet, cęteris omnibus inter alia pſcribit, vt catholicæ Eccleſię dogmata ſequantur, aut loco moueantur. Ad Cęſarem in Belgiũ, relicta Gallia, venit ei⁹ ſoror Eleonora Franciæ regina, idq; Henrico rege annuente. *Cæſar Cameram conſtituit.*

Hoc ferè tempore Philippus Hiſpaniarum rex ad patrem Cæſarem, relicto in Hiſpanijs Maximiliano fratruele, annorum 21. iuuenis ex Hiſpania Genuam proficiſcitur cum quinquaginta triremibus & totidem ferè nauibus onerarijs. Apud Genuam primò, & indè alijs Italię locis magnificentiſſimè excipitur, *Philipp⁹ rex in Italia accipitur honorificẽtiſſimè.*

pitur. Mediolanum ingredienti pręſtò fuêre Sabaudiæ princeps, Veneti, Florentini, Ferrarienſes, Senẽſes legati. Intereà Bruxellis moritur comes Buranus Maximilianus anginæ morbo.

Theologi Proteſtantium Vuittembergenſes & Lipſenſes per hoc tempus inter ſe de volũtate Principis Mauritij conueniunt aliquot locis, & nonnihil ad Cæſaris ſcriptum ſeſe accommodant, edita religionis formula in Mauritij ditione ab omnibus ſeruanda. Indè grandis poſteà inter Luteranos orta tempeſtas eſt & altercatio. Ij poſteà dicti ſunt molles Confeſſioniſtę, quorum facilè princeps fuit Melanchthon.

Molles Cõfeſſioniſtæ.

ANNO 1549. Cæſaris filius Philippus ad patrem venit in Belgium, & cum eo, pręter alios, Cardinalis Tridentinus. Cæſar aduentanti inſignem equitatum in Germaniam vſq; honoris cauſa obuiàm miſit. Mauritius Princeps Tridentum vſq; proceſſit ei obuiàm, & pro Lantgrauio captiuo plurimùm orat, vt apud patrem velit intercedere. Philippus ſuam ea in re operam liberalitèr pollicetur.

Magdeburgenſiũ pertinacia.

Magdeburgenſes iam anteà proſcripſerat Cęſar, cumq; nollent decretum religionis Auguſtæ euulgatum recipere, maiorem in eos concipit indignationem. Hęc vrbs ferè prima amplexa fuit Luteri infauſtum Euangelium, erantq; hoc tempore illic aliquot ſtrenui Luterani cõcionatores, Nicolaus Amſdorffius, quem Cæſar ex Numburgenſi Epiſcopatu eiecerat, & Matthias Flaccus Illyricus. Iſti videntur commouiſſe ciues, vt pertinacitèr Cæſaris decretũ repudiarent. Illyricus diù fuerat Melanchthonis diſcipulus. Sed cùm videretur Melanchthon cũ Vuittenbergenſibus & Lipſenſibus non prorsùs à Cæſaris decreto abhorrere, multa quoquè concedere,

ſcripſit

ſcripſit vnà cum ſocijs Magdeburgicis,qui nec latũ vnguem vlla in re à Luteri placitis diſcedẽdum putabant,cóntra Melãchthonem & eius aſſeclas. Scripſit in eos etiàm Nicolaus Gallus,qui,niſì fallor, id temporis Magdeburgi erat, poſteà verò factus eſt ſuperintendens Ratiſponenſis,Hęc verò rigidorum & mollium Confeſſioniſtarum(Sic enim Catholicĩ quidam eos vocant)contentio tandem eouſquè ꝓgreſſa eſt,vt miſer Illyricus tota ferè Saxonia ꝓſcriptus,Ratiſponam vſq; ad Nicolaum Gallum profugerit.Vehemẽs eſt enim Illyricus, & in quibuſdã libellis ſupplicatorijs mirabilitèr vrget & inſtat, vt in Germania vel potiùs Saxonia Synodus congregetur,cui tamen non interſint niſì Synergiſtæ,Maioriſtæ,& Adiaphoriſtæ, cum quibus ſolis ſibi rem eſſe vult,ac mirum in modum quiritatur de Confeſſione Auguſtana, quæ multis ſit locis deprauata: crimenq; falſi alicubì Melanchthoni ꝑceptori impingit, quòd & Confeſſionem Auguſtanam, & libros Luteri plurimis in locis adulterauerit.Nec planè mentitur Illyricus,cùm in confeſſo ſit, Auguſtanam confeſſionem non ſemèl à Melanchthone mutatam.Tales ergò cùm eſſent Magdeburgi buccinatores,pertinacitèr diù ſeſe Cęſari oppoſuerunt,peſſimo quidem obſtinatæ rebellionis exemplo.

Illyricus falſariũ vocat Melãchthonem.

Menſe Maio in Anglia diſputatum eſt Oxoniæ ab eius Academiæ Theologis cum Petro Martyre, profugo ex Italia.Diſputationi pręerant legati regij,qui poſteà ſcripto edito, viſi ſunt palmam tribuere Martyri.Is Martyr aliquãdiù Bucerano more ſolebat de cœna Domini,vt ipſi vocãt,loqui: ſed vbì aduertit eum loquendi modum à ſua mente alienum eſſe,quod Bucerus nó magnoperè curâſſe videretur,noluit ampliùs Buceri imitari ſimulationé,

Diſputatur in Anglia cum Martyre.

KK ſed

ſed apertè profeſſus eſt Zuinglianiſmum. Iuit autē in Angliam etiàm Bucerus,vt nè quid ad eius regni infelicitatem deeſſet.

Octobri menſe Argentinēſes cum Epiſcopo ſuo tranſigunt: tria templa Catholicis permittunt, & quędam alia inter vtroſque componuntur.

Solymanni filius ad Perſas profugit. Hoc anno primogenitus Turcę Solymanni filius ad Perſas confugit. Erat Solymannus propenſior in ſecundæ vxoris liberos,è quibus alterum Muſtaphę primogenito,hortatu vxoris,prælaturus videbatur. Id indignè tulit Muſtaphas, Perſarumq; fretus copijs,aliquot Perſis loca finitima expugnat. Solymānus cum quingentis hominum millibus pergit obuiàm, Perſas in fugam conijcit:ſed cùm Perſæ longè lateque omnia incenderent, è Solymanni exercitu, rerum inopia preſſi,ad centum millia periêre, coactusque eſt Solymannus re infecta diſcedere.

Paulus 3. excedit è viuis. Decima Nouembris die,anno ętatis ſuę 82. morit Paulus Pōtifex 3. In hunc Sleidanus ſcribit ſuo more,& vt vita functū acerbiſſimè & odioſiſſimè traducat,citat librū Italicū Bernardini Ochini, longè contumelioſiſſimū. Si quis ità ſcriberet in principes Euangelicos,quemadmodùm ille liber perſtringit Pontificē,nemo ęquo ferret animo. Et hic viſus eſt dignus Sleidano Sacramētario, è quo non pauca in defuncti Pontificis contumeliā ſuis illis p̄claris cōmentarijs infarciret. Sanè qui taliū cōmentariorum lectione delectantur,illi facilè quoquè Mahometis Alcoranū & id genus alia cōmenta non admodùm recuſaturi videātur. Fuit ille Pontifex à luxu & crapula alienus,& tēperantiæ inprimìs ſtudioſus: quæ res illi tā rarā cōciliauit ſenectutē. Porrò q ſtupris, libidinib9,comeſſationibus & largiorib9 poculis aſſidu è vacāt,vix poſſunt ad eam pertinere ſenectutē.

Anno

Anno 1550, ipſo Purificationis die ſolenni Argẽtinenſis Clerus Miſſam in tribus templis rursùs celebrat, iam pluſquàm viginti annis intermiſſam. Ibì itidèm Sleidanus mirè eſt facetus, & ceremonias eccleſiaſticas haud ſecùs atquè Turcus aliquis aut Scytha irridet. Eo autem die excitatus eſt Argentinę tumultus occaſiõe quadam, & vſqueadeò res periculi plena viſa eſt, vt indè vſq; ad Pentecoſten rursùs diuina officia intermiſſa ſint. Oderant Clerum pleriq; vrbis incolæ, nec alio quàm idololatriæ loco habebant pleraſque omnes Catholicæ Eccleſiæ cęremonias: porrò apoſtatæ Buceri identidèm repetitæ inceſtæ nuptiæ, horrendæ in Euchariſtiam & alia ſacramenta blaſphemiæ, diuinarum ac humanarũ rerum pluſquàm Babylonica confuſio, purum putum Euangelion videbantur.

Miſſa rurſùs Argentinæ celebratur.

Galliæ & Angliæ reges pacem faciunt, Boloniam Angli reddunt Gallis, à quibus certa illis pecuniæ ſumma nũmeratur. Quôd Angli Boloniam reſtituerent, pleriq; non mediocritèr admirati ſunt. Et vt maior ſit inter reges neceſſitudo, Gallus ordinis Anglici, Anglus Gallici fit eques.

Pax inter Gallos & Anglos.

Huius anni menſe Ianuario ſenatus Burdegalenſis in Gallia reſtituitur. Hoc tempore Cęſar grauiſſimum in Luteranos ſuis in hæreditarijs ditionibus promulgat edictum: ſed antè quàm promulgaretur, vnà cum Philippo filio Auguſtam ad Comitia proficiſcitur, Saxone quidẽ ſibi adiũcto, Lãtgrauio aũt Mechliniæ munitiſſimo Brabantię oppido relicto.

Edictum in Luteranos.

In defuncti Pontificis Pauli locum ſubrogatur Februarij die 7. Iohannes Maria Montanus, & vocatur Iulius tertius. Erat tum ob Iubileũ magnus Romæ hominum concurſus, qui Luteri & eius ſimilium blaſphemijs ſurda aure præteritis, pia ani-

Iulius 3. Pontifex.

mi deuotione loca ſacra Romanæ vrbis inuiſebant, & largiſſimarum condonationum, quas Indulgentias vocamus, participes ſeſe reddere ſtudebant. Luterani & eius farinę alij non indigent Indulgentijs, quia ſua ſterili fide ſecuri, rectà proficiſcuntur in Orcum. De indulgentijs poſſent multa dici, ſed iſtis nouis Euangelicis nunquâm poſſunt ſatìs multa dici. Si tamen audire dignantur, dicam quid Tridentina ſynodus ampliſſima de his ſtatuerit. Verba Synodi hæc ſunt die 2. Seſſionis nonæ ſub Pio 4. Cùm poteſtas conferendi indulgentias à Chriſto Eccleſię conceſſa ſit, atque huiuſmodi poteſtate diuinitùs ſibi tradita antiquiſſimis etiàm temporibus illa vſa fuerit, ſacroſancta Synodus Indulgentiarum vſum Chriſtiano populo maximè ſalutarem, & ſacrorum Conciliorum authoritate probatum, in Eccleſia retinendum eſſe docet & præcipit, eoſque anathemate damnat, qui aut inutiles eſſe aſſerunt, vel eas concedendi in Eccleſia poteſtatem eſſe negant. His cōtenti ſunt Catholici. Sectarij nec his nec alijs opùs habent, ſola fide ſua migraturi quò digni ſunt. In hunc quoquè Iulium Pontificem Sleidanus impura & flagitioſa iactat conuicia: vt aduertamus, ex abūdātia cordis os illius talia euomere obſcœna & pudenda. Parceret ſaltem lectoris pudori, ſi nollet parcere Pontifici. Verùm impunè, immò & cum multo huius infelicis ſeculi applauſu, ab iſtis quiduis iactatur in Pontificem.

Synodi Tridentinæ de Indulgētijs ſententia.

Iulij menſis die 26. Cæſar Comitia auſpicatur Auguſtæ. Et hęc quoquè Sleidano armata dicūtur, quod Cęſar vrgeret quędā, quę id genus homines nollent. Mauritius, qui anteà Cęſari ſe ſubmiſerat, ad hunc Conuentum mittit legatos, per quos oſtēdit ſe non alitèr probaturum Concilium Tridentinum,

Comitia Auguſtana.

num, niſi etiàm Auguſtanæ Confeſſionis theologi habeant definiendi poteſtatem, & Pōtifex non obtineat locum præſidis in Concilio. Hæc abſurda è ſuis abſurdis habuit Theologis. Scilicet rei, immò iam olìm damnati non vnius, ſed multarū hęreſum, in Concilio ſententiam ferent. Quis vnquàm audiuit eiuſmodi abſurditates? Videtur Mauritius iam tum coxiſſe bellū in Cęſarē, de quo pòſt audiemus.

Granuellanus occūbit

Extremo Auguſti menſe Granuellanus, qui iam totos viginti annos apud Cęſarem ſummum obtinuerat dignitatis locū, migrat à corpore. Eius functionem Antonius filius, tum quidem Atrebatenſis Epiſcopus, poſteà verò Mechlinienſis Archiepiſcopus & Cardinal. multæ vir literaturę obtinet. Erat is quoquè in magna apud Cęſarem familiaritate.

Aphrodiſiū expugnatur

Per hoc tempus Aphrodiſium Aphricæ munitiſſimum oppidum Siciliæ prorex Gonzaga magna vi expugnat. Habebat in ea vrbe nidum ſuum inſignis Archipirata Dragutus, qui maria ſuis excurſionibus adeò habebat infeſta, vt nulla ratione diutiùs tolerari poſſet. Capta ſunt in ea vrbe à Cæſarianis, & in ſeruitutem abducta ad octo circitèr barbarorū millia. Ea res vehementèr offendit Solymāni animum, nouiſq; bellis materiam præbuit. Coniunxerat ſe enim illi non ità pridèm Dragutus.

Magdeburgenſiū clades.

Hoc quoquè tempore Magdeburgenſes magnis afficiuntur damnis à Georgio Duce Magnopolēſi, & in acie non ſinè multorum hominum cęde vincuntur: capti ſunt plurimi, & tormēta, currus, & inſtrumenta militaria omnia in Ducis Georgij poteſtatem veniūt. Ea ex Magdeburgicis parta victoria, multi ad bellum illis faciendum ſeſe accingunt. In ijs fuère Mauriti⁹ & Elector Brādeburgicus cū Alberto patruele, itēq; Hēricus Brunſuicēſis, cœptaq;

Obſidio Magdeburgi.

eſt vrbs obſideri Octobris quarta die. Imperij quoquè ordines in id bellũ auxilia pollicentur, & Mauritius rerum ſummæ præficitur. Decernuntur autem in bellum aureorum millia ſexaginta menſtrua, & pro ſumptibus factis centum millia.

Sub Idus Nouembris Iulius Pontifex Concilium indícit Tridenti continuandum, iubetque vt adſint omnes ad Maij Calẽdas, ad quos pertinet intereſſe. Interìm Mauritius fortitèr rem gerit cõtra Magdeburgicos, multa illis clade illata, & noua vrbs (eſt enim vrbs ipſa tripartita) multis cæſis ciuibus occupata. Porrò rurſùs cum Brandeburgico inſtat apud Cæſarem de dimittendo Lantgrauio, Cęſar reſpõdet, non ipſum modò, ſed & filios eius & conſiliarios ità ſe gerere, vt nõdùm poſſit in libertatem reſtitui. Inſtabat verò Cæſar, vt edictũ religionis oẽs executioni mandarent, & videbantur omnia poſſe in tanta Cæſaris fortuna paulatìm in Germania ad priſtinum ſtatum reduci, nisì ſatan impediuiſſet bello Gallico, de quo pòſt dicemus.

Vrbs noua capitur.

Lantgrauius captiuitatis valdè pertęſus, conſilia fugæ cum ſuis ex Haſſia euocatis init. Erat ingentis res periculi, Hiſpanis attentè vigilantibus. At tamen reperti ſunt duo, qui ſuam ei operam addicerent. Hi toto itinere ab Haſſiæ finibus Mechliniam vſq; celeres diſponunt equos, & iam parùm aberat, quin res proſperos haberet ſucceſſus: ſed ad Hiſpani pręfecti notitiam perfertur, & in ipſo propè fugæ momento duo ex Lantgrauianis confodiuntur, nonnulli compręhenſi capite plectuntur, & Lantgrauius arctiori cuſtodiæ mandatur. Cæſar hos conatus indigniſſimè tulit.

Lãtgrauius fugã meditatur.

In Auguſtanis Comitijs multùm fertur Carolus Cæſar egiſſe cum Ferdinando fratre de Philippo filio

lio ad Imperij ſucceſſionem admittendo. Sed nihil ea in re effici potuit. Non dubium quin Cæſar, qui ſciret Philippi ampliſſimas ditiones & vires, Reipublicæ Chriſtianæ illo promouendo conſulere voluerit, quandoquidem & Turcæ vicini, & alij Imperij hoſtes non niſi ſumma potentia arceri poſſint. Cur autem Ferdinandus ea in re, vt aiunt, Cęſari, nō acquieuerit, me latet, nec eſt noſtrum, Principum conſilia ſcrutari.

Oſiandri nouum dogma.

Anno 1551. in Pruſſia Andreas Oſiander nouum de Iuſtificatione dogma è ſuo cerebro fabricat, videlicet, hominem Chriſtianū eadem prorsùs iuſtitia, qua Deus eſſentialittr iuſtus eſt, iuſtū eſſe oportere: hanc verò iuſtitiam homini inſeri &c. Contra hunc, licèt alioquì ſtrenuus eſſet Luteri propugnator, multi Euangelici aliquot Principum & ciuitatum Luteranarum pręcones acritèr ſcripſerunt, ſed ità, vt & illi Oſiandro, & illis rursùs Oſiāder multas execrandas hæreſes impingat. Inprimìs autem Vuitembergenſes, & in his Melāchthonem perſtringit. Sic illi fratres Euangelici non contenti turbare Eccleſiam Dei, etiàm mutuò ſe egregiè laceſſere & perturbare non deſinunt. Et quāuìs tam multos haberet Oſiander contradictores Euangelicos, tamen in ſuam ſententiam pertrahere potuit Albertum Pruſſiæ Principem, qui eius aduerſarios, & in his Ioachimum Merlinum inſignem Euangelicum, è ſuis finibus exegit. Quis non videat, apud iſtos infauſtos rerum nouatores Euāgelij ſui doctrinā totiès in nouas mutari formas, easq; tam diuerſas, atque inter ſe mirè diſcrepantes? Sed dolendum maximè eſt, dum iſti ità in rebus grauiſſimis ludunt, miserę plebi tam miſerabilitèr ac nimiùm exitiabiliter illudi.

Luterani contra Oſiandrum.

Merlinus proſcribitur.

Die 27. Februarij perijt in Anglia Martinus Bucerus,

Bucerus extinctus. rus, monachus Apoſtata, & qui contra omnium ſeculorũ & Chriſtianarũ gentium morem, cùm eſſet ſacerdos,ad tertias vſq; nuptias ꝓgreſſus eſt. Faceſſant importuni homines,qui talem virum pacis & pietatis ſtudioſum prędicare non dubitant: nam ſeipſos ſatìs prodũt,quàm ſint parùm ſynceré catholici,& veræ pietatis amantes.Si qua in eius viri toto pectore hæſiſſet ſcintilla veræ pietatis, nũquàm auſus fuiſſet tantæ ſibi turpitudinis cõſcius,pręſertìm poſt publicitùs Deo nuncupatum perpetuæ continentiæ votum,in cuiuſquam boni viri prodire conſpectum.Sanè inter Euãgelicos buccinatores haud temerè inuenias,qui vafricie & calliditate Bucerum ſuperet.Multa arte conatus eſt pręclaram Colonienſem diœceſin in ſuos errores pertrahere, & iam aliquouſquè progreſſus erat, ſed Deus præpotens illius conatus citò diſſipauit. De eius horrẽda morte multa tum dicta fuère,ſed quia non ſatìs cõſtant, nolim ea huc adſcribere.

Robertus Vuaucop cæcus, fit Archiepiſcopus Hoc anno obijt Robertus Waucop Scotus Lutetiæ Pariſiorum.Is à puero cęcus, vſque eò Pariſijs in literis ꝓceſſit, vt Theologiæ Doctor creatus ſit. Indè Romæ fit ſacerdos,ac paulopòſt Archiepiſcopus Armachanus in Hybernia,& poſteà ſub Iulio 3. Legatus à latere.Interfuit quoquè Synodo Tridentinæ.De Didymo Alexandrino,quem D.Hieronymus ſuum videntem appellat,conſtat, à parua ætate captum oculis,ad ſummam euaſiſſe eruditionẽ,atq; adeò etiàm geometriam,quæ vel maximè viſu indiget,ad perfectum didiciſſe.

Parma Gallicũ præſidium accipit. Galliæ rex Henricus in ſuam fidem & clientelam recipit Octauiũ Farneſium,& Parmæ imponit Gallicum præſidium inuito Pontifice & Cæſare. Ea res initium præbuit calamitoſiſſimo & diuturno bello Gal-

Gallico,quo totius Germaniæ,immò & Europæ in priſtinũ ſtatũ reſtitutio, prorsùs impedita eſt. Pontifex Cæſaris, tanquàm defenſoris Eccleſiæ, opem implorauit contra Farneſium, nec eam Cæſar Pontifici negare potuit, quòd Parma tum eſſet ditionis Pontificiæ.

Sub Maij finem Philippus Cæſaris filius Auguſta diſcedit in Italiam, indè in Hiſpaniam.

Auguſti die 26.Eccleſiæ Auguſtanę miniſtri Euangelici, Cęſaris voluntate intra diem tertium ex vrbe decedere iubentur,nec vſquàm omninò concionari intra Cæſaris ditiones.Intra Auguſtam vetat Cæſar Luteri dogmata doceri.Eodem modo actum eſt cum Memmingenſibus & alijs Sueuiæ concionatoribus.Erat in ijs quidam, cuius Dalila iam proxima eſſet partui. Is petit ſibi copiam fieri vxoris, vt ipſe vocabat, inuiſendę. Tum Atrebatenſis Epiſcopus cumprimìs eruditus,ad ſuos cõuerſus,vxorẽ iſte vocat,ait,quę ſcortũ eſt.Et rèuerà non niſi ſcorta, immò ſcortis peiores ſunt, quę vel ſacerdotibus, vel monachis iunguntur. Horũ autẽ ꝓfligatio magnũ oĩbus vbiquè terrorẽ incuſſit,qui hauddubiò idẽ ſibi quoquè formidarent: potuiſſetque hac ratione facilè populus miſerè ſeductus in viam reduci, expulſis prauis & ſeditioſis doctoribus, cùm ecce in tanta publicæ pacis & tranquillitatis expectatione, Gallię rex Cæſari bellũ mouet.Mauritiꝰ deindè cũ Gallo fœdus ferit, eam gratiã pro maximis beneficijs Cæſari rependens: Cæſaremque vehementèr & Gallus & Mauritius afflixerunt,tam inopinato nec vſquàm indicto bello: immò cùm Cæſari Mauritiꝰ omnem interìm obſequẽtiam polliceretur, & Gallus videretur nullas belli iuſtas cauſas habere. Quicunq; autẽ huius in Cæſarem inexpectati belli au-

Exilium concionatorum Auguſtæ.

Itemq; aliorum.

Bellũ Gallus Cæſari facit.

thores fuère,non diù poſteà ſuperuixère, & pleriq; omnes in ipſo ætatis flore dura morte periêre. In Galliç Chriſtianiſſimo rege mirum fuit,quòd ſe eo quoquè nomine ſcriberet bellum Cæſari facere, vt Saxonem & Lantgrauium,qui erant præcipui Luteranæ doctrinæ patroni,in libertatem aſſereret, cùm tamen ipſe in ſua ditione Euangelicos homines ſecuriſſimè perſequeretur.

Tripolis à Turcis capta.

Hoc tempore Turcica claſſis, Melitæ arce fruſtrà tentata,Tripolim Aphricæ vrbem expugnat,&Gallus naues aliquot Belgicas capit & diripit.Per Pedemontium quoquè aliquot vrbes occupat. Dolebat regi,quòd Cæſar Pontifici ferret opem contra Octauium,quem,vt diximus,ipſe in ſuam fidem accepiſſet.Cæſar eius facti publico ſcripto rationem reddidit.

Continuatio Concilij.

Ad Calendas Septembris Tridenti Concilium rursùs continuari cœptum.Aderant magna omnium gratulatione tres Germaniæ Archiepiſcopi Electores,Moguntinus,Coloniēſis qui paulô pòſt aduenit,& Treuericus:& p̄ter hos etiàm aliquot Germaniæ antiſtites.Rex Galliæ eo miſit Legatum, excuſauitq; ſe coram Patribus Concilij, cur ipſe hac vice ſuæ ditionis Epiſcopos non eſſet paſſus ire ad Synodum.Erat tum propter Parmenſe bellum nōnulla offenſio inter Pontificem & Regem. Teſtabatur nihilominùs per Legatum Rex,ſe erga Religionem & Romanam Eccleſiam animo futurum ſyncero & integro.Et certè Catholicam religionē in ſuo regno egregiè tutatus eſt,& ſi illi longior contigiſſet vita,nunquàm eas hęretici in eius regno turbas excitâſſent,quibus poſt eius obitum Gallia miſerabilitèr quaſſata eſt.Atq; hoc ipſo tēpore,quo p̄pter Parmenſe bellū alieno in Pontificē viſus eſt animo, edictum

edictũ longè grauiſſimũ cõtra Luteranos in ſuo regno ꝓpoſuit, p̄mia etiàm magna delatoribꝰ pollicẽs.

Nouembri menſe Magdeburgenſes, longa iam obſidione preſſi, in gratiam his cõditionibus recipiuntur. Supplices à Cęſare veniam petant, in Auſtriacam & Burgundicam familiam nihil faciãt, Cameræ ſe ſubmittant, Auguſtano decreto poſtremo pareant, aureorum quinquaginta millia perſoluant in vſum fiſci pro belli ſumptu, tormenta maiora duodecim Cæſari tradant, & quędã aliæ duræ ſatis. Sleidanus hanc eorum laudat cõſtantiam, quòd illi Cęſari & toti Imperio tam pertinacitèr reſtitiſſent, quare dicit eos ſummam nominis gloriam apud exteras nationes adeptos. Verùm nemo ſanę mentis dixerit eos laudem vel gloriam mereri, qui ob pertinaciam & rebellionem proſcripti à Cęſare, ſuo exẽplo alios quoquè ad rebellandum inuitent. Sed Sleidanus ad tam pręclarum facinus audendum etiàm alios, dum laudat, inſtigat & accẽdit. Porrò Mauritius Magdeburgum in Cęſaris, Imperij & ſuam fidem adigit, & relicto in vrbe pręſidio abſcedit.

Magdeburgenſes ſe dedunt.

Sub Decembris initium Mauritius, Elector Brãdeburgicus, & multi alij Principes partìm ꝑ literas, partìm per legatos apud Cęſarem pro Lantgrauio rursùs intercedunt. Cęſar, qui de Mauritij cum rege Gallorũ fœdere & bellicis cõſilijs nihil ſciret, (adeò tectè & diſſimulunter à Mauritio gerebãtur om̃ia) reſpondet ſe expectare in dies Mauritium, cum illo ſe ea de re ità coràm acturum, vt intelligant Principes, ipſorum interceſſionem apud ſe pondus habuiſſe. Paulò pòſt Lantgrauij filius Guilelmus venit ad Mauritiũ, ait Cęſaris hoc dubiũ eſſe reſponſum: Patrem ſuũ tabeſcere ſqualore carceris, (licèt nõ ſit veriſimile, Cęſarẽ tam duritèr egiſſe cũ Lãtgrauio) hor-

Intercedi-tur pro Lãtgrauio.

hortatur vt patri opem ferat. Ità Mauritius, qui ſua conſilia mirificè cęlârat, hoc Cæſaris nō incommodo accepto reſponſo, ſtatìm ad bellū gerendū animum adijcit, tempuſq; anni idoneum expectat. Habebat iam exercitū quo Magdeburgum obſederat, cui adiunxit eos milites, qui vrbem defenderant. Hi per Turiugiam hyemabant, & multa præſertìm Eccleſiaſticis atq; in ijs Moguntino Epiſcopo damna dabant. Ea res permouit tres Electores Epiſcopos, vt domum cogitarent.

Mauritius bellū parat.

Anno 1552. Germanicum in Cæſarem bellū ſuſcipitur, Galliæ rege cum Mauritio & alijs quibuſdam ſeſe coniungente, & defenſorem Germanicæ libertatis palàm ſcribente. Cæſar necdùm quicquam cōperti habuit de Mauritij machinationibus, quippe qni omne ſtudium Cæſari per literas & legatos polliceretur, & etiàm legatos duos ad Concilium mitteret, Cęſari quoquè perſuaderet milites ob nō ſoluta ſtipendia tumultuari, cùm tamē eius ſacramento tenerentur. Hæc quidem in illo Principe, quem Cæſar ampliſſimis auxiſſet honoribus & beneficijs, minimè probantur. Nam ad Lantgrauij liberationē nihil opus erat tam pernicioſo bello, quo Germaniæ pleriq; Principes diriſſimè afflicti, ciuitates magna damna perpeſſæ ſunt, Noriberga inprimìs, cui Albertus Brandeburgicus Mauritij ſocius tantum damni dedit, quantum credi vix queat: & quo deniquè latiùs ſerpente, ipſe Mauritius florente ætate extinctus eſt. Si acceſſiſſet Cæſarem, vt & ſe facturū dixerat, & Cæſar per literas petebat, hauddubiè illius animum flexiſſet, & Lantgrauium lōgè faciliori via liberâſſet. Sed nō vna Lantgrauij captiuitas, verùm multò magìs, vt eſt veriſimile, importuna Luteranorum dogmatiſtarum inſtantia, eum ad hoc bel-

Bellum in Cæſarem ſuſcipitur.

bellum Cæſari præter omnem expectationem faciendum induxit.

Cùm Tridentum crebris nuncijs de bello allatũ eſſet, paulatìm Concilij Patres domũ abeunt: neque enim tutum erat, cum armato milite de religione diſceptare. Ità tot Cæſaris conatus, tot ſumptus & labores eo importuno bello periêrunt. Iam Mauritius cum exercitu progreditur: priùs tamen ad Ordines Imperij ſcribit, facti ſui rationem reddit: Cæſarem, non tamen nominatìm, acerbè perſtringit, & moderatiſſimo Principi multa impingit, quæ in illũ minimè quadrant. Appáret, illas literas non à Mauritio, ſed ab aliquo impuro apoſtata vel Meláchthone conſcriptas, præſertìm quòd ad primam earum partẽ attinet. In altera agit de Lantgrauio, vbì rursùs imputat Cæſari, licèt obliquè, ſtudium arripiendæ Monarchiæ. Sed dum ſic ſcribit, videtur Optimo Principi propemodùm nimiã improperare clementiã, qua nisì ille in Germanos vti voluiſſet, non valdè difficile fortaſsìs ei fuiſſet, tale iugum imponere Germanorum ceruicibus, quod non facilè excutere potuiſſent. Sed & hoc ex alicuius virulenti apoſtatæ Monachi officina profectum videtur. Scilicèt Carolus Cæſar apud ingratos & in tot ſectas diſſectos Germanos monarchiam affectauit. Habuit ille longè potẽtiſſimus Princeps, hodieq; habet Hiſpaniarũ ſereniſſimus rex Philippus filius eius tantam, tamq; amplã & ꝑpotentem in nouò Orbe Monarchiam, vt tota Europa vix digna ſit, quæ illorum in eo Orbe ditionibus comparetur. Deindè laudat Gallię regẽ, & cũ eo ſe ꝑcuſſiſſe fœdus ſcribit, aitq; Cęſari decretũ eſſe, Gallię regem omnibus fortunis euertere. Hoc quidẽ Cæſarẽ voluiſſe, nuſquàm appáret, nec hoc quiſquam facilè credet, qui Cæſaris

Concilium bello diſsipatur.

Cæſaris in nouo orbe potentia.

res geſtas inſpexerit. Sed vt dixi, talia Mauritius nō ſuo, ſed alieno calamo ſcripſit.

Albertus Brandeburgicus cōtra Cæſarem. Edidit etiàm ſcriptum quoddam Albertus Brandeburgicus, ſocius Mauritij, quem Cæſar captiuum in libertatem reſtituerat. Is inter cętera in hoc ſcripto ait, Cęſarem induxiſſe militem externū in Germaniam, qui & plurimum det damni per agros, & cōplures ad inopiam redigat, & omne genus inſolētiæ exerceat. Hoc autem vtrùm veriùs in externos milites, quàm in eum ipſum Albertum Principē cōpetat, qui tot modis vexauit Germaniam, teſtes eſſe poſſunt multæ amplę Germanię puincię. Valdè etiàm perſtringit Commentarium Ludouici ab Auila clariſſimi viri Hiſpani de Cęſaris bello Germanico, ipſumq́; Ludouicum vocat hominē impurū & mēdacem, quod quidem in eum virum non competit, quem Cęſar admodùm habuit multis annis familiarem. *Ludouicus ab Auila perſtringitur.* Et ipſe quidem Ludouicus etſi vno loco nōnihil inſimulat Albertum negligētiæ, idq́; eo tempore quo captus fuit, tamen alibi valdè honorificā ei mentionem facit, & dicit Cęſarem vel maximè lętatum fuiſſe, cùm eum ſibi videret ex captiuitate reſtitutum, magniſq́; eum affeciſſe beneficijs.

Galliæ rex perſtringit Cæſarem. Gallię quoquè rex, cur hoc bellum ſuſceperit, publicis literis declarat. Is nominatìm perſtringit Cæſarem non ſemèl. Iam omnes iſti erant ad bellum inſtructiſſimi, & ingentes poſt ſe militum turbas trahebant, cùm interìm Cęſar omnia ferè tuta putaret. Ità verò necopinatò à tam multis non vno loco hoſtiliter appeti, & iam propè in ipſas hoſtium manus incidere, tam eſt humanæ infirmitati moleſtnm, vt non pauci etiàm ex longe minoribus caſibus legant ſubitò vel apoplexia, vel alio morbo extincti: & eſt veriſimile, Carolo Cęſari hanc inopiuatā perſecu-

ſecutionem non paucos vitæ annos detraxiſſe:quàquàm nec illi diù ſuperuixerunt,qui in eum ram hoſtilitèr incurrerunt.Scriptum iſtud Galliȩ regis typis fuit excuſum lingua populari,& in fronte prȩferebat pileum inter duos pugiones.Subtùs erat titulus regis,qui ſe libertatis Germaniȩ & principum captiuorum vindicem appellabat. Sunt qui dicant hoc ſymbolum repertum in antiquis numiſmatis,& ab illis,qui Iulium Cȩſarem occiderunt, vſurpatũ. Hiſtorici interdùm ſcribũt,ſeruos ad pileum vocatos,hoc eſt,ad libertatẽ,cuius inſigne eſt pileus.Iam antè dixi,multos fuiſſe admiratos,quòd ille rex,qui diceretur Chriſtianiſſimus,eos principes ex Cȩſaris Catholici manibus vi extorquere voluit,qui eſſent Luteranorum prȩcipui patroni, cùm tamen ipſe in ſuo regno hoc ipſo ferè tempore decretum ſeueriſſimum in Luteranos promulgâſſet.

Mauritius cum ſocijs progreditur,multas Germaniæ vrbes occupant,abrogant magiſtratus à Cæſare inſtitutos,ipſi nouos creant:nec hoc contenti, etiàm pecuniã & tormenta exigunt:& hoc erat Germaniæ reſtituere libertatem, cùm ipſi non eſſent illarum ciuitatum domini,immò bellum facerẽt ſuo Principi.Auguſtam quoquè paruo prȩſidio munitã deditione capiunt.Interìm Galliȩ rex cum maximis copijs Tullum,Virdunum,Metim Imperio ſubtrahit,Lotharingiam occupat, ducem puerum nouem annorum in Gallias mittit. Metenſibus durum eſt iugum impoſitum,nec præter meritum, vt quidam putant,quòd Luteri dogmata non admodùm reſpuere viderẽtur.Ità rex Galliȩ, q ſe libertatis Germaniȩ vindicem ſcribebat,breui tẽpore ab Imperio tres abſtraxit Epiſcopatus,adiut⁹ Germanorũ auxilijs.Viſus eſt etiàm Galliæ rex tẽtare Argentiuã munitiſſi-

Mauritius occupat Germaniæ vrbes.

Imperio tres Episcopatus adimuntur.

nitiſſimum Germaniæ oppidum, ſed id fruſtrà fuit. Mauritius Auguſtę mutauit Senatum, à prudẽtiſſimo Cæſare conſtitutum,& veterem vnà cum tribubus reſtituit. Indè ſex diebus Vlmam oppugnant, ſed oleum atq; operam perdunt: quanquàm Albertus Brandeburgicus Vlmenſium vicos & oppida vaſtauit incendijs,pecuniam extorſit,eodem inſtituto vtens apud Vlmenſium vicinos.

Vlma fruſtrà oppugnatur.

Conuenitur intereà Lincij, quod eſt Ferdinandi regis oppidum,atq; ibì cum Ferdinando Mauritius de pace tractat,nec Cęſar ſe valdè difficilem prębet, certis tamẽ conditionibus,quas cùm Mauritius ſinè ſociorum cõſenſu ſe diceret per omnia accipere nõ poſſe,ità diſceditur, indicto rursùs Conuentu Paſſauij. Cæſar iam militem conſcribebat. Epiſcopus Auguſtanus non mediocri ab Mauritij ſocijs damno afficitur. Cameræ Iudices Spira excedunt non ſinè cauſa. Magna eſt in Germania, pro cuius libertate iſti ſe dicebant arma cepiſſe, rerum confuſio & perturbatio, multis etiàm Proteſtantibus ad ſummam inopiam redactis. Vndecimo die Maij veniunt literæ ad regem Galliæ à Mauritio de pace cum Cæſare componenda. Ijs acceptis literis, Rex, qui nihil minùs ſperâſſe putatur, biduo pôſt redit in Lotharingiam. Et hæc fuit merces, quòd Mauritium Cæſari bellum mouentem tam magnis impendijs adiuuerat. Mauritius quidem pauló pôſt redit cum Cæſare in gratiam, & militem ſuum in Hungariam contra Turcas ducit, rege Gallorum poſthabito. Sed dum Galliæ rex in Germania verſatur, Cæſariani duce Martino Roſſemio Gallias inuadunt, & Campaniæ Gallicæ fines longè lateq; vaſtant incendijs. Mouit hoc quoque regẽ, vt ſuos potiùs limites tueretur, quàm in Germania hęreret.

Gallus redit in Galliam.

Mauritius Cæſari conciliatur.

Mau-

Mauritius Lincio digreſſus,victoriã obtinet apud Alpes,capta arce Erebergo, vbì non longè abfuit à ſupremo vitæ diſcrimine, niſì celerrimè ex militum ſtipendium poſcentium manibus elapſus eſſet. Vbì Cæſar cognouit de capto Erebergo,mox Oenipõte diſcedit feſtinabũdus,& cum eo Ferdinãdus rex. Paulò antè Saxoni captiuo libertatem reſtituerat, ſed is à Cęſare diſcedere noluit, abeuntemq; ſecutus eſt Villacum vſq;, quod eſt in Carnis oppidum. Vix Cęſar abiérat,cùm Mauritius adeſt cum ſuis,ingreſſusq; Oenipontem, res omnes Cęſaris, Hiſpanorum & Cardinalis Auguſtani diripit, rebus Ferdinandi & ciuium nihil lęſis. Auguſtæ paulò pòſt ſcriptum edunt,quo à Cęſare fugatos concionatores Luteranos reuocant, & eos iureiurando, quo Cæſari ſe obſtrinxerant, abſoluunt neſcio qua autoritate.Ità permiſſum eſt, immò & mandatum illis præclaris noui Euangelij præconibus redire ad Luteri confirmandam & amplificandam doctrinã: & hoc quoquè erat libertatem Germaniæ reſtituere.ô miſeram libertatem.

Mauritij periculum.

Oenipõtem Mauritius obtinet.

Per hoc ferè tempus Albertus Brandeburgicus Vuolphgango Teutonici Ordinis Magiſtro direptionibus & incendijs plurimùm dat damni, atque inſupèr pecuniã extorquet. Indè verò in Noribergenſium agrum ſeſe confert,& tam immanitèr eorũ omnia vaſtat & populatur,vt vicos centum,caſtella & ciuium villas ſeptuaginta,& cum his tẽpla,poſtquàm ea ſpoliâſſet, atque ter mille iugera ſyluæ ad eos pertinentis combuſſerit. Bambergenſis epiſcopus duriſſimis conditionibus pacem ab eo redimit. Vuirciburgicus aureorum millia ducenta numerare cogitur,& ꝑtereà in ſe eius debita recipere, quæ erant circitèr trecenta quinquaginta aureorum millia.

Noribergẽſiũ clades.

Item Bãbergenſes & Vuirciburgici.

lia. Sueuicæ ciuitates numero ad vigintiſex, & in ijs Auguſta, per legatos hortabãtur Noribergenſes ad pacem cum Alberto faciendam: ſed illi prçter alia, quæ eos ab hac pace abſterrerent, à Cæſaris & Ferdinandi fide diſcedere noluerunt. Tum verò Albertus longè etiàm maiori impetu Noribergam oppugnat, & tandèm his cõditionibus cum eo pacem facere compulſi ſunt: Aureorum ducenta millia depẽdant, licèt iam antè Mauritio & ſocijs eius centum millia dediſſent: tormenta magna ſex inſtructa reb9 omnibus tradant: principes cõſœderatos fauore ꝓſequantur &c. Et hæc ipſa ciuitas Auguſtanæ erat Confeſſionis. Hoc ſucceſſu fretus Albertus, Vlmenſibus quoquè dira minatur: ſed illi reſpondent negatiuè ad ea quæ poſtularet.

Noribergẽſes afflicti grauiſsimè.

Gallus vaſtat Lucemburgenſes.

Galliæ rex Lucemburgenſem ditionem inuadit, populationibus & incendijs graſſatur, Danuilleriũ oppidulum deditur, & poſteà Iuodium valdè munitum, in quo erat Erneſtus Mansfeldius Comes, q cũ multis alijs in regis poteſtatem venit. Porrò Mauritius ad conſtitutam diem Paſſauium aduolat, vbì & Principes aliquot coràm aderant, & abſentium multorum legati. Aderat & Galliæ regis legatus. Mauritius tria vrgebat: Lantgrauij liberationem, & vt coгnoſceretur in illo ipſo Paſſauienſi conuentu de illis rebus, quæ eſſent contra Germaniæ libertatem: deniquè vt religiõis cauſa nemini fiat moleſtia, donèc lis omnis compoſita ſit. Albertus Brandeburgicus egregiè pergit Moguntinum, Treuirenſem, & alios per Germaniam multis illatis damnis affligere. Volebat ab Argentinenſibus milites ſuos quouis tempore intra vrbem recipi, & prçſidium quoquè admitti, & quædam alia: ſed nihil impetrauit. Nõ tuliſſent impunè, niſì eo ipſo tẽporis puncto, quo hçc ferè

Conuentus Paſſauiẽſis.

ferè exigebat, rumor allatus eſſet de Mauritio ad pacem ſpectante. Iam Vuormatiam & Spiram occupârat. Relicto autem Spiræ præſidio, cum copijs Francophordiam repetit, & indignè ferens pacem cum Mauritio confectam, noluit ſubſcribere, ſed pergit oppugnare Francophordiam. Reuerà dici non poteſt, quàm multos per Imperij ditiones ille Albertus mirabilitèr flagellârit. Mauritius pace facta cum Cęſare, exercitûs ſui partem, vt iam antè attigimus, ducit in Hungariam contra Turcas. Pacem illam rex Galliæ fertur non æquo tuliſſe animo.

Iam Cęſar ingenti coacto exercitu Oenipontem redibat. Indè 20. die Auguſti Auguſtam venit, Senatum à Principibus inſtitutum remouet, & priorem, quem ipſe creârat, reſtituit. Per hoc verò tempus in Italia Senenſes Gallorũ ope Hiſpanos milites è ſua vrbe eijciunt. Lantgrauius è cuſtodia dimiſſus, vbì ad Traiectũ ſuperius venit, rurſùs ob Rifebergi copias cum Alberto recèns cõiunctas, Hiſpanis cuſtodiendus traditur, donèc Cæſar conſuleretur. Albertus Brandeburgicus primò Moguntiam, mox Treuirim occupat. Epiſcopus Treuirenſis erat in arce munitiſſima apud Confluentiam, quò etiàm ſe cõtulit Colonienſis Epiſcopus. Facilè ex ea arce prohiberi poterat, ſi Albertus (vt ferebatur) militẽ nauibus per Rhenum deuehere voluiſſet. In hoc Principum Confœderatorum bello Vlmenſes, in Cæſaris fide conſtantiſſimè permanſerunt, licèt ſex dierũ vt diximus, obſidione premerentur, & Albertus dira eis comminaretur.

Cæſar venit Auguſtam.

Cæſar Septembri menſe venit cum omnibus copijs Argentinam, ſed non niſi cum paucis vrbem ingreditur, quod Galliæ rex impetrare non poterat: ſumptoq; illic prandio, rurſùs egredit. Tandèm iam

Cæſar intrat Argentinam.

appetente hyeme importuno tempore cœpit oppugnare Metim, 22. Octobris die. Vrbem illam Galli mirum in modum communiêrant. Albertus Brandeburgicus hoc tempore, cùm non poſſet cum Galliæ rege de ſtipendio conuenire, quorundam precibus cum Ceſare redit in gratiã. habebat apud ſe 50. ſigna peditum, nec paucos equites. Aumalius Guiſij Principis frater, cognita eius à rege defectione, cùm iam ei legionem vnam peditum, cui Riſebergus pręerat, Galli detraxiſſent, in eum magno impetu irruit: ſed Albertus, licèt longè pauciores haberet equites, magna vi Gallos in fugam cõijcit, multos etiàm nobiles cędit, Aumalium ipſum capit, & in Germaniam mittit cuſtodiendum: moxq; ad Metim ſe cum Cæſaris exercitu coniungit. Fuit hoc Nouembris quarta die. Cęſar 20. die Nouembris venit in caſtra. Tum verò tanta vi vrbs oppugnata eſt, vt tormentorum horrẽda tonitrua vltra vigintiduo Germanica milliaria ſint audita: ſed quòd ſęua eſſet hyems & tempus omninò importunum, obſidio ſoluta eſt ſub Decembris finem. Ex exercitu multi frigore & contagione periêrunt.

Metis obſidetur.

Terribilis oppugnatio

Ab alia parte Cæſaris Belgicæ copiæ vaſtant Galliam, & Heſdinum expugnant. Interìm ex Hungaria Mauritius domum redit. Porrò Henricum Brũſuicenſem hoc ferè tempore non mediocritèr afflixit Volratus comes Mansfeldius, qui Alberti militabat auſpicijs, cùm is Gallicarum eſſet partium.

Germaniæ clades & damna.

Magna omninò & incredibilia hoc anno damna tulit Germania, idq; ab ipſis Germanis, qui ſe Germanicæ libertatis vindices profiterentur, pręterquàm quòd etiàm tres Germanię Epiſcopatus Gallus ſibi vendicauit. Videbantur iam Euangelici pręcones reſtituti, cùm eccè Ioachimus Vueſtphalus, Eccle-

Eccleſiæ Hamburgenſis paſtor,claſſicum canit, nec ſinit pace gaudere Zuingliani Euangelij fratres. Libellum enim emiſit hac inſcriptione, *Farrago confuſanearum & inter ſe diſsidentium opinionum de cœna Domini,ex Sacramentariorum libris congeſta.* Hoc telo prę ter ſpem Tigurini & reliqui eius generis ſymmyſtę, inprimis Caluinus percutitur: Vult Ioachimus hoc libello oſtendere,Zuinglianos in varias & pugnantes inter ſe opiniones ſciſſos eſſe:quæ ſit propria nota ſeductorũ. Certè ipſe quoquè Luterus octo Zuinglianorum ſectas in breui ſua Confeſſione enumerat. Hortatur quoquè Ioachimus doctiores, vt nocentiſſimum Zuinglianorum errorem opprimant: Deniquè dicit eſſe dignas Zuinglianorum blaſphemias,quę potiùs ſceptro magiſtratûs,quàm ſtylo refutētur. Paulò antè Caluinus Tiguri oſtenderat,idē ſe cum Tigurinis de cœna ſentire: ſed hoc Ioachimus per ſimulationem factum dicit. Nemo quidem contra hoc Vueſtphali ſcriptum quicquam hoc anno edidiſſe viſus eſt, ſed non ſempèr impunè feret: quòd auſus eſt tanta contumelia afficere Caluinum cum ſuis.

Luterani inſtaurant bellum in Zuinglianos

Hoc anno Giapan inſula,in extremæ Aſię finibus à Luſitanis,quorum eſt longè lateq; prolatum Imperium,etiàm in remotiſſimis ab orbe noſtro regionibus,de amplectenda Chriſti religione ſedulò potentatur. Eſt ea gēs in paralello Germaniæ & Gallię ad antipodes ſita,diſciplinarumque omnium gnara. Itaq; difficiles ſe prębent,nec volunt Luſitanis morem gerere,niſi id priùs faciant Sinarum populi, de quibus iam magna ſpes,quòd poſſint ad fidē Chriſto benè propitio traduci,vti infrà paucis attingemus. Sinarum rex perpetuum gerit bellum cum Cathainis Tartaris,quorum eſt ampliſſimum imperiũ,

Giapan inſula apud antipodes.

ferturq; Sinarum rex aliquot milliariũ murum cõtra Tartaros exædificâſſe, vbì perpetìm in armis habeat centum millia hominum, nè quà à Tartaris fiat irruptio. Giapan inſula vergit ad Septẽtriones, & vt Hiſpani numerãt, à Sinarũ regione versùs Aquilonem diſtat leucis ſexcentis: & corporum quidem colore, linguæ accentu, veſtimẽtis & cultu corporis Germanis perquàm ſimiles ſunt. Habet inſula in lõgum leucas ſexcentas, alicubì in latum trecentas.

Sinarũ populi Germanis aſſimiles.

Anno 1553. menſe Ianuario Galli apud Metenſes inquirunt libros Lutericos per ciuium domos, inuentos tradũt carnifici publicè exurendos. Mirum profectò eſt, cùm Germani Principes, qui Gallum contra Cęſarem ſibi adiunxerunt, id eo partìm nomine ſe feciſſe teſtati ſint, nè Auguſtana Confeſſio, hoc eſt, Luteri doctrina opprimeretur, tamen cum eo rege percutere fœdus voluiſſe, quem ſcirent Luterano dogmati eſſe infeſtiſſimum: nec minùs mirũ eſt, regem Henricum Gallum eorum voluiſſe principum amplecti fœdus & amicitiam contra Cęſaré, quos & ipſe odiſſet religionis nomine, & quos non dubitaret à ſe quoquè animis eſſe alienos cauſa religionis. Venit etiàm Metim Robertus Metenſis Epiſcopus, Galliæ regi valdè addictus, & nouũ conſtituit Senatum.

Libri heretici cõburũtur Meti.

Albertus Brãdeburgicus rursùs conſcribit militẽ. Fœdus cõtra eum vel potiùs ſuî defendẽdi cauſa aliquot principes ineũt. Mauritius cũ Hẽrico & Brũſuicenſi fœdus percutit, & Epiſcopis Vuiceburgenſi & Bãbergenſi atq; Noribergicis ſuã pollicetur opẽ. Albertus coactis copijs in Epiſcoporũ & Noribergenſiũ fines ſęuit incẽdijs & direptiõibus, Bambergã & Suinfurtũ Imperij vrbẽ capit & pſidio munit, quędã Noribergenſium caſtella & oppida occupat.

Fœdus cõtra Albertum.

Cęſar

Cęſar oppidũ Morinorum munitiſſimum Terouennam Gallis vi cripit,diripit,incẽdit,euertit. Captus in eo fuit Coneſtablij filius. Turca hoc tempore aut circitèr mare Ionium & Tyrrhenum infeſtũ habet. Sunt qui ſcribant Gallos ſe eis coniunxiſſe. Ego nihil huius affirmare velim. Nimiùm enim turpe eſt, Chriſtianos contra Chriſtianos cum Turcis Chriſti atrociſſimis hoſtibus ſe coniungere. Dum Albertus in Franconia graſſatur, Mauritius & ſocij exercitum eò mittunt. Albertus magna exacta pecuniæ vi, multis abductis captiuis obſidibꝰ è Noribergica ditione, in Saxoniam celerrimè aduolat, multos Erphordenſis agri vicos diripit. Mauritius eius repentino aduentu commotus, omnes ſuos ad arma vocat. Albertus eius finibus nihil nocet, Halberſtatenſi Clero magnam pecuniæ vim imperat, Henrici Brunſuicenſis agrum incendijs vaſtat. Ferdinandus rex & Mauritius bellum ei denunciant. Noribergẽſes eius ditionem inuadunt, editoq; libro inter alia hoc ei obijciunt ceu ſingulare quoddam inauditæ crudelitatis exemplum, quòd cùm Altorfum atque Laufum ditionis Noribergicę oppida occupâſſet, & oppidanos & ruricolas, & pecudes incluſerit eo animo, vt om̃es exureret: eo incendio pueros, mulieres aliquot grauidas, & nõ paucos ęgrotos cõflagrâſſe. *Terouenna euertitur.* *Albertus graſſatur.*

Iulij ſexto die in Anglia obijt Eduardus rex, circitèr annorum ſedecim adoleſcens, magno quidem dolore Euangelicorum fratrum, qui nihil non illo viuo ſibi polliciti eſſent: nec minori illorum dolore ſucceſſit ei Maria Catharinæ illius, quam Henricus à ſe ſeparârat, filia, virgo prudentiſſima, & Catholicæ religionis amantiſſima. *Eduardus rex decedit.*

Nona die Iulij committitur in Saxonia prælium cruentiſſimum à Mauritio & Alberto, atq; vtriuſq; copijs *Prælium Saxonicũ immane.*

copijs. Mauritius cum ſuis victoria potítur, ſed ipſe lœtali accepto vulnere, pauló pôſt moritur, Albertus incolumis effugit. Periêrũt in eo bello duo Hẽrici Brunſuicenſis filij, & permulti comites, præter alios. Multa eo die millia periêrunt, illis inter ſe infeſtiſſimis ſignis concurrentibus, qui ſe Germanicæ libertatis aſſertores ſcripſerant. Hoc quidem in bello videre erat Mauritium, Lantgrauium, Brunſuicẽſem Henricum & Epiſcopos Vuirciburgicũ ac Bãbergenſem in ijſdem verſari caſtris: Porrò Alberto ſtudere Ericum Brunſuigium, Mauritij ſororium. Fertur Mauritius duriſſima obijſſe morte, & ſe mirũ in modum ob nimios dolores velut in ſpiras contraxiſſe. Sed nihil huius pro certo aſſeuerare velim. Sunt qui ſcribant eum noua cum Gallo rege conſilia tum agitâſſe. Vtcunquè ſit, Cęſarem illa inopinata ad Galliæ regem defectione & bello pręter ſpem illato adeò afflixit, vt eius valetudinem alioquì nõ bonam. non mediocritèr perturbâſſe videatur, cùm ipſe in ſe Cæſaris ſummam eſſet expertus beneuolentiam.

Mira rerum metamorphoſis.

Sub hoc tempus ſanguineæ guttæ repertæ ſunt in folijs arborum, auditi canum importuniſſimi latratus, & mutuæ dilaniationes, equorum veluti fremitus & concurſationes armorũ. Fuerat inter Mauritium & Albertum maxima neceſſitudo, quæ tandèm hunc habuit euentum.

Superiori anno Heſdinum, arcem munitiſſimam diximus Cęſarianos expugnâſſe. Eam Galli recuperauerant. At hoc anno, menſe Iulio, rursùs Gallis eã vi extorquet Cæſaris exercitus, cæſo Horatio Farneſio Galliarum regis genero, multiſque captis nobilibus, & in ijs Gallię Mareſchallo Marchiano.

Heſdinum rursùs expugnatur.

Mauritio ſucceſſit Auguſtus frater eius, qui regis Da-

Danorum ſororem habet in matrimonio.Per id tẽpus maximus terræmotus concuſſit Miſniam Auguſti oppidum.Saxo,quem Cæſar captiuum duxerat,electoriam dignitatem & poſſeſſiões ablatas ab Auguſti optimatibus,itemq; à Cęſare repetebat,ſed Auguſtus manſit in poſſeſſione.

Epiſcopi Vuirciburgicus & Bambergenſis cum Noribergicis,Alberti oppida oppugnant.Lugduni nouem Euangelici fratres iuſſu regis rapiuntur ad ſuppliciũ.Bernates pro ijs apud regem intercedunt, ſed fruſtrà.

Eduardus rex Angliæ hoc anno,vt diximus, moritur.Is ſibi ſubſtituit Iohannam Suffolciam, Henrici regis proneptem ex ſorore: porrò Mariam & Elizabetham ſorores ſuas exhęredat. Aſſentiunt proceres pleriq;,ſed populus & nobilitas omis fert indigniſſimè.Erat enim Maria legitima Henrici filia, & ipſam Henricus moriens Eduardo voluit ſuccedere.Multùm Northumbrius Dux conatus eſt impedire,nè Maria in regno ſuccederet:ac ſucceſſit tamen,Deo illam benè iuuante, & multis ad eam cõfluentibus. Porrò Iohanna ducitur in cuſtodiam, captusq; Northumbrię Dux,Londinum adducitur, mira in eum conuicia iactante populo. Capti ſunt etiàm eius liberi,& frater,& nonnulli alij proceres, & Eduardi pręceptor Iohannes Checus, qui tamen poſteà dimiſſus eſt: Deindè Maria regina Londinũ venit in arcem,atque ex carcere liberat locoq; reſtituit Stephanum Vuintoniẽſem & Tonſtallum Dunelmenſem,doctiſſimos Epiſcopos, ducemq; Norfolciæ,& quoſdam alios catholicos. Vuintonienſi addit ſummæ dignitatis munus,nempe Cancellarij. Northũbrius Auguſti die 22.capite plectitur: multi Euangelici ſuperintendentes in carcerem conijciũtur.

Iohanna Suffolcia.

Maria ſuccedit Eduardo.

tur. Petrus Martyr inſignis Zuinglianus, ex regno excedit. Calendis Octobris Maria regno inauguratꝰ.

Albertus vincitur. Henricus Brunſuicenſis Albertum, nouas cõſcribentem copias, in pugna vincit. Turcica claſſis Corſicam inſulam Genuenſium capit, aliquot dȩmptis oppidis. Cæſar Heſdinum ſolo æquat, & cùm vellet Dorlanum tentare, eius exercitus à Gallis in fugam compellitur, non paucis occiſis & captis. Galli Cameracum tentant, ſed fruſtrà: & cùm vſq; adeò ꝓpè Cȩſaris ad Valencenas caſtris ſe coniunxiſſent, vt res ad prȩlium ſpectare videretur, plurimis deſideratis abeunt 18. Septembris die, in reditu longè lateq; omnia vaſtantes incendijs. Lutetiam ſæuiſſima vaſtat peſtis, & rex multos Euangelicos comburit. Brunſuicenſis Henricus cum exercitu proficiſcitur contra Albertum in Frãconiam, & licèt non deeſſet ei occaſio quoſdam Principes, à quibus læſus fuerat, egregiè diuexandi, tamẽ commodum & humanum ſe præbet, & ſinè maleficio exercitum per eorũ fines ducit.

Caluinus Seruetũ afficit ſupplicio. Geneuæ Caluinus Seruetum Hiſpanũ, valdè impiè de ſacroſancta Trinitate ſentiẽtem, extremo curat ſupplicio affici. Mirum hoc erat, nõ ſolùm quòd Caluinꝰ nihilo eſſet illo melior, ſed etiàm quòd iſti Euangelici nolunt morte affici hȩreticos. Porrò verò Caluinus ſuũ hoc factum vſqueadeò illuſtre eſſe voluit, vt totã hiſtoriã ſcripto euulgato cõprȩhẽderit, & in hȩreticos gladio vindicãdum docuerit. Tanta eſt nouȩ huiꝰ Euãgelicȩ doctrinȩ conſtantia.

Alberto Brandeburgico aliquot oppida eripiuntur ab hoſtibus. Galli Vercellas ex improuiſo capiũnt, factaq; direptione, indè recedũt, quòd Gonzaga Cæſaris præfectus ſuperueniret.

Claſſis Tur- Turcica Solymanni claſſis multa damna infert ditioni-

tionibus Cęſaris,quę ad mare vergerent Sicilię,Calabriæ,Corſicæ quoque,quam vt dixi, occupârunt, permultis cæſis Corſis & Genuenſibus. Interim diuina vltio Solymannum illũ domi perſequitur.Erat ei filius natu maximus Muſtaphas.Hunc ſuſpectum habens de regno ipſius inuadendo,ad ſe eum accerſit Alepiam in Syriam,vbi tum regiam habebat Solymannus.Muſtaphas patri ſtatim obtemperans, ad eum cum magnis properat muneribus. Vbi ſe de equo demiſit, nullas ſuſpicatꝰ inſidias,in Solymãni tabernaculum ingreditur, iuſſusq; acinacem deponere,ad Solymannum eius manum oſculaturus ꝓpiùs accedit:ſed ô crudelẽ patris animũ, antequam acceſſiſſet,à regijs miniſtris, vt eis imperatum erat, ſubitò comprehẽſo funis in collum inijcitur, & inſpectante patre ſtrangulatur. Eadem hora ſignifer eius,ex nobili Michaëlium familia Venetijs ortus, capite plectitur.Fertur poſteà Solymannus eam filij necem multis lachrymis proſecutus.

Cica vexat Chriſtiani

Solymãnus ſuum iugulat filium.

Albertus Brandeburgicus à Cameræ iudicibus proſcribitur,tanquàm publicæ quietis & tranquillitatis perturbator.In Angliæ regno catholica religio magna ex parte reſtituitur:Regina Philippo,Caroli Cæſaris filio,deſpondetur, & Euangelici malè mulctantur.Multos martyres numerant Euangelici in ſolo regno Angliæ, & quidam Iohannes Foxus martyrum iſtorum Angliæ hiſtoriã conſcripſit.Sed ab horum martyrũ cõſortio libera nos Dñe.Ne Luterani quidẽ iſtos dixerint martyres, cùm Zuinglij potiùs,q̃ Luteri dogma ſecuti videanť.Ineptus quidã ſcribit,exules Angliæ priuatìm in Germania multos de vera ſentẽtia verborũ cœnę priuatìm docuiſſe,ijs verbis nõ ſolùm catholicos,ſed etiàm Luteranos perſtringens,Et certè hoc eodẽ anno Ioachimꝰ

Vueſt-

Vueſtphalus Luteranus libellum edidit hoc titulo, Recta fides de cœna Domini: quem libellum ideò ſe ſcribit dedicâſſe Eccleſiæ Hamburgenſi, vt eam inſtrueret aduersùs Sacramentarios.

Iohannes à Lasko à Luteranis vbique repellitur.

Iohannes à Lasko Polonus nobilis, ſed ſacramẽtarius, permiſſu reginæ Mariæ ex Anglia cum duab⁹ nauibus in Daniam ſe confert cum multis ſocijs ſacramentarijs. Putabat ſe illic per hyemem latitaturum: ſed quòd aliam à Lutero ſententiam de ſacramentis adferret, non potuit obtinere hoſpitium. Luterani enim non ferunt ſacramentarios, vtì nec ſacramentarij Luteranos. Venitur ergò ad maritimas Saxonię vrbes, Lutero addictas, ſed ibì quoquè Laskus cum ſuis repellitur. Culpã illam inexpiabilẽ non tam in magiſtratus, quàm Luteranos concionatores Sacramentarij conferunt. Tandèm poſt lõgos errores & pericula, in Phriſię orientalis oppido Embdano inueniunt nidulum, vbì refocillarentur.

Embdæ recipitur.

In eos acritèr inuecti ſunt etiàm publicis ſcriptis Saxonici quidam eccleſiaſtę, ità vt compulſus ſit Iohannes Vtenhouius hiſtoriam ſcribere De inſtituta ac demùm diſſipata peregrinorum in Anglia eccleſia, quam tamen etiàm ipſi Sacramentarij vellent nõ euulgatam. Et quis non rideat, dum iſta legit? Prodijt etiàm Iohanne Stoltzio authore, defenſio Luteri contra Sacramentarios, in qua narrat Lutero, Sacramentarios œſtro percitos, ipſum ſcribendo nunc vincere, & quibus poſſint ſannis commentarios eius & verſionem Bibliorũ carpere: illum, qui à caluitie nomen habet, (Caluinum intellige) eius ſanctiſſimos cõmentarios in Geneſim ſingulis propè folijs explodere, & cachinnis amarulentis excipere &c. ſcripſerat enim Caluinus commentarios in Geneſim à Lutero diſcrepantes. O miſeros, qui tale

ſequun

ſequuntur duces in rebus grauiſſimis,ad animarum vel ſalutem vel exitium ſempiternũ ꝑtinentibus.

Hoc anno fuit quidam Pariſijs, qui ſe Iohannis Apoſtoli & Euangeliſtæ mente perfuſum diceret. Porrò & Baſileę & Pariſijs viſus eſt,qui genio Petri Apoſtoli ſe duce frui cõtenderet. Alius quoquè Baſileæ aſſerere non dubitauit, ſe Moſis angelum habere,prędixitq́; regem Galliæ ante menſis Iunij initium Proteſtantium dogma recepturum. Multos ille quidem initiò cõmouit,ſed vbi vidit regẽ Franciæ conſtantèr in auita religione permanere,ſubduxit ſe,veritus laqueum,furcifer. Non finxiſſent iſti, opinor, talia,niſi vidiſſent homines pleroſque incredibili ſtoliditate quibuſlibet commentis facilè commodare fidem.

Homo portẽtoſus Pariſijs.

Item Baſileæ & Pariſijs.

Anno 1554. Cęſaris ampliſſimi legati in Anglia matrimonium Philippi & Mariæ reginæ omninò conficiunt,inuitis ſeditioſis quibuſdam,qui authore Viato rebellionem excitàrunt. Regina turbam ad arma concitatam mira dexteritate ſedat, Viatus capitur,& in carcerem ducitur: Dux Suffolcius,ſeditionis non minima pars,Londinum captiuus adducitur,Northumbrij filius Guilfordus & Iohāna vxor eius,quam Eduardus rex puer ſibi ſubſtituerat,capite mulctantur,pauló pòſt etiàm dux Suffolcius capite plectitur die 21. Februarij. Eodem die moritur Vinariæ Sibylla Cliuenſis, Saxoniæ ducis coniunx, & vndecimo poſt eam die dux Iohannes Fridericus maritus eius.

Conficitur matrimoniũ Philippi & Mariæ.

Hoc tempore religio Catholica in Anglia prorsùs reſtituitur,& multi Euangelici indè aufugiunt, ſedesq́; ſuas apud Germanos diuerſis locis captant, Elizabetha reginæ ſoror, quòd anteactæ ſeditionis conſcia putaretur,in cuſtodiam datur. Hæc religio-

Religio reſtituta in Anglia.

nis

nis mutatio moleſtiſſima fuit Euangelicis, qui ſibi illo in regno certum perfugium collocârant, ſi quid alibì aduerſi accideret.

Albertus Brandeburgicus omni ditione ſua eijcitur, & Blaſſeburgum, præcipuum eius propugnaculum, obtinet rex Ferdinandus. Intereà Brunſuicēſis Hēricus per inferiorem Saxoniam aliquot principes & vrbes, multos quoq; nobiles & illuſtres pecuniam poſcit. Alteræ eius & Epiſcoporum ac Noribergenſium copiæ, pulſo Alberto & expugnato Suinfurto, quoſdam alios mulctát in Germania ſuperiori. Porrò Carolus Sabaudię princeps moritur, relicto Philiberto, qui Cæſari militabat. Galliæ rex Cæſaris vexat ditiones, inter alia Bouinum oppidũ & Dinantum capit, diripit, arces ibì demolítur, Mariæburgo præſidium imponit. Cęſare illi occurrente, in Hannoniam deflectit, Binſium oppidum & arcem, vbì regina Maria res magni precij & cultiſſimos hortos habuit, fœdiſſimè diripit, inflammat, & omnia longè ac latè populatur & incendit. Eodem verò tempore Gallicus exercitus in Italia à Cæſarianis profligatur, & Senenſes grauiſſima premuntur obſidione.

Galli vexãt Burgundos.

Philippus Caroli Cæſaris fili9 9. Iulij venit in Angliam: quarto pòſt die Vuintoniã, vbì ad ſummã cũ multa nobilium turba progreſſus ædem, ab Epiſcopo Vuintonienſi & quibuſdam alijs excipitur. Luce altera reginam adit. Porrò ſequenti die, ipſis ferijs D. Iacobi, regali magnificentia nuptiæ celebrantur. Cæſar eò miſerat legatum, qui ſuo nomine regnum Neapolitanũ filio nuptiarũ cauſa concederet. Poſteà cum multo ſplendore Londinum cum regina ingreditur. Sub finē Octobris, Mediolanēſis quoquè principatûs poſſeſſionē Cęſar ei tradit per legatos. Ipſe

Philippus rex in Angliam.

Nuptiæ

Ipſe interìm iuxta Heſdinũ,ſuperiori anno ab ipſo captum & euerſum,nouam munitionem & oppidũ contra Gallos condit.

Nouembris die 12.Londini in Anglia publica inchoantur Comitia.Aderat rex Philippus & Regina. Venit etiàm eò Cardinalis Polus, vbiquè ſummo honore exceptus.Is in publico conuentu hortatur omnes ad Eccleſiæ Catholicæ ampleċtendam communionem & vnitatem.Ibì ſanè regni Ordines petunt veniam ſchiſmatis contra Pontificem admiſſi, orantq; vehementèr,vt à cenſuris Eccleſiaſticis abſoluti,recipiantur in Eccleſiæ ſinum. Altero die inter alia,quæ narrare longum eſt,Rex & Regina cum cæteris procumbũt in genua,& Cardinalis in om̃es abſolutionem pronunciat. Hæc irridentur ab iſtis nouis Euangelicis:ſed quantuncũquè procaces ſint &,inſolentes,niſi abſoluantur horrendi illius anathematis vinculis,quibus velint nõlint conſtriċti tenentur,nunquàm Dei vultum conſpiciẽt. Olìm ſolebat plerunquè malus dęmon inuadere eos,qui eſſent excommunicati:quod cùm hodiè raro fieri videatur,Excommunicatio,qua nulla eſt pœna ſeuerior,& formidanda magìs,in contemptum abit. Interìm tamen,etſi corpus non videtur obſidere, animam certè anathemate percuſſi malus dæmon obſidet.Et indè eſt,quòd in ſummum Pontificem adeò atrocitèr incurrunt plerique omnes hæretici, quia ſciunt illi datas eſſe claues regni cælorum,& ligandi atq; ſoluẽdi primariam in terris poteſtatem, quam, licèt eis rumpãtur ilia, tamẽ eripere ei non poſſunt.

Comitia Angliæ.

Anglia Eccleſiæ conciliatur.

1. Cor.5.

Matth. 16.

Anno 1555. Ioachimus Vueſtphalus pręco Hamburgenſis,nouum edit ſcriptum contra Sacramentarios.In pręfatione ſcribit,Regem Danię & ſenatũ Hamburgenſem ediċto prohibuiſſe,nè quis ciuium

Vueſtphal' in Sacramẽtarios.

Ana-

Anabaptiſtas, Sacramẽtarios, vel alios ſectarios hoſpitio reciperet. Hoc edictum renouatum eſſe ob grauiſſimum periculum, quod Luteranis Eccleſijs à ſacramentarijs ad maritimas vrbes confluentibus immineret. Aliæ quoquè eius littoris vrbes ſub graui pœna vetuerunt, nè quis Zuinglianos hoſpitio reciperet. Iſthuc quidem eſt ſapere, lupos arcere à grege, niſì quòd ſatanas ſatanam expellit, dum Luterani pellunt Zuinglianos. Vtinàm verò ea ſeueritate erga ſectarios omnes vſi eſſent Catholici, non tam latè ſerpſiſſent tot monſtroſæ hæreſes.

Caluinus in Vueſtphalũ

Diũ tacuerat contra ſuum genium Iohãnes Caluinus, ſed nunc tandèm primam cõtra Vueſtphalum defenſionem euulgat. Vueſtphali quidem nomine abſtinuit, ſed eo conſilio, vt ipſe ſcribit, vt ſi fortè ſanabili eſſet ingenio, tacitè eius ignorantia ſepeliretur. Verùm ſenſit Caluinus non edentulum Vueſtphalum. Mox enim libellum conſcripſit contra Caluinum, hoc titulo: *Aduersùs cuiuſdam Sacramẽtarij falſam criminationem.* Prodijt eodẽ tempore Timanni Luterani, Bremenſis paſtoris Farrago contra Sacramentariorum diſſentiẽtes inter ſe opiniones. Terrebant hæc Luteranorum fulmina Iohannem à Lasko egregium Zuinglianum. Itaq; menſe Aprili ex Embda migrat Francophordiam, vbì ei permiſſum eſt conſtituere Eccleſiam peregrinorum.

Vueſtphalus cõtra Caluinum.

Menſis Martij die 18. moritur Sebaſtianus ab Hawſenſtaln Archiepiſcopus Moguntinus, & ei ſubſtituitur Daniel Brendel ab Homburg, multa doctrina & inſigni virtute conſpicuus.

Iulius 3. moritur.

Eiuſdem menſis die 23. obit diem ſuũ Iulius Pontifex eius nominis tertius. Eius morte cõperta, Moronus Cardinalis, itemq; Auguſtanꝰ & reliqui Cardinales Romam celeritèr aduolant, noui Pontificis crean-

creandi cauſa, eligitur autem ab omnibus Marcell9 Ceruinus, retēto ſibi nomine Marcelli, multa & eruditione & probitate venerabilis. Sed quod dolendū eſt, eius Pontificatus vix paucorum fuit dierum. Ab eius obitū die viceſimo Senenſes ad ſummam rerū omnium egeſtatem redacti, Cæſari tandem ſe dedūt poſt diuturnam obſidionem. Marcellus ſucceſſorem habuit Iohannem Petrum Caraffam, ſenem propè octogenarium, qui ex more mutato nomine dictus eſt Paulus Quartus. *Marcell9 2.* *Senæ dedūtur Cæſari.* *Paulus 4.*

Sub veris initium apud Heluetios nata eſt diſſenſio propter quoſdam Locarnorū ſubditos, qui trans Alpes poſiti, Zuinglianiſmum complexi erant. Id Quinquepagici cū cæteris Catholicis Heluetijs nullo pacto ferendum putârunt, alijs Zuinglianarum partium rem approbātibus. Tandèm compulſi ſunt illi, qui religionem mutârant, extra eam regionem cum familijs & facultatibus ſuis diſcedere. Eorum bonam partem Tigurini in ſuam vrbem & agrū receperunt. *Diſſenſio apud Heluetios.*

Sub finem Octobris Carolus Imperator Philippo filio, euocatis ad ſe legatis prouinciarum, dominiornm & ciuitatum Burgundicę domûs, poteſtatem regnandi & gubernandi terras ipſi ſubiectas vltrò tradidit. Eo tempore ſedentis Cęſaris dextrum latus Philippus filius, ſiniſtrum Maria ſoror eius ità claudebant, vt terna ſedilia triangulari ferè linea eſſent conſtituta. Enarrabat tum ad eos qui aderant, labores ſuos & annos Regni ſui, idque viua voce, & valdè oratoriè, grauitèr, & copioſè. Lachrymabatur autem Cæſar ipſe. Porrò filius Philippus rex, & Maria Regina Pannoniæ & plurimi proceres mirabilitèr doluerunt, & multi in profuſiſſimas lachrymas eruperunt, etiàm illuſtres aurei velleris equites. In- *Carolus V. Philippo filio permittit Burgundiæ adminiſtrationem.*

ter cętera dixit palàm optimus Imperator, quòd nemini ſciens & prudens iuſtitiam negârit. Aderat inter alios Hånoniæ Seneſcallus, podagræ morbo vexatus. Illi Cæſar ſemèl atq; iterùm humaniſſimè iuſsit ſedem poni, quam tamen ille modeſtiſſimè recuſabat. Finita oratiõe, Guilielmi Principis Aurangę, & Burenij comitis humeris ſe ſuſtentans, ex cõſpectu ampliſſimi theatri abſceſſit.

Zuingliani reſpondent Luteranis. Anno 1556. aliquot Sacramentarij dogmatis ſigniferi Luteranis egregiè reſpondent. Principiò Henricus Bullingerus Apologiam edit, quã oſtendere nitit, Tigurinos miniſtros in orthodoxa & catholica fide ſanctè pſeuerare. Crede, ſi vis. Deindè Bernardinus Ochinus contra Vueſtphalum defenſioné conſcribit & euulgat. Et vt nullus Luteranis hoſtis non eſſet moleſtus, etiàm Caluinus ſecundam ſuam defenſioné, piam ſcilicet & orthodoxam de Sacramentis, contra Vueſtphali calumnías euulgauit. Si Romanus Pontifex & tota Chriſti Eccleſia auſi eſſent, inuitis Zuinglianis iſtis, hoc pacto calamũ ſtringere in Luteranos, omnia illorum ſcripta non alitèr acciperentur, quàm Papiſtica commenta, quibus conarentur opprimere lucem Euangelij. *Diſsidia Euãgelicorum.* Sed vt iſthęc calumnia faceſſeret, viderentq; homines ab iſtis noui Euangelij præconibus non ipſum verbum Dei, quod tam impudentèr iactitant, ſed priuatas quorunque opiniones pro Dei verbo imperitis obtrudi, permiſit ſapiẽtiſſimo cõſilio etiàm inter ſe atrociſſimè & pertinaciſſimè digladiari miſeros & omĩ lachrymarum fonte plangendos, vt qui necdùm eorum laqueis implicati ſunt, caueant, nè quandoquè irretiantur: qui autem irretiti ſunt, ocyſſimè ſeſe explicare nitãtur. Acceſſit his Luteranorum hoſtibus auctarij loco Iohãnes à Lasko, qui ad Polonię regé

& eius regni ordines omnes ſcribit Epiſtolam, qua & Zuinglianum dogma tuetur, & Luteranos ait cũ mente totius ſcripturæ & catholicæ Eccleſiæ cõſenſu pugnare,neq; citra Dei contumeliam,eorum doctrinam retineri poſſe. Poterant tot hoſtes miſeris Luteranis ſufficere,ſed iritati crabrones nõ tam facilè conquieſcunt.Angli exules apud Geneuã edũt Latinè Nicolai Ridlæi libellum de Cœna Domini. Hũc Ridlæum hæreſeos nomine in Anglia flammis tradidit regina Maria. Porrò Zuingliani eũ in martyrum album retulerunt. Hunc in modum iſti præclari Euangelici noua bella atrociſſimè inſtaurãrũt, immò potiùs ſimulatam concordiam in apertiſſima bella verterunt. Multi libri,orationes,dialogi,confeſſiones,epiſtolæ,theſes,prȩfatiões vtrinquè à doctis paritèr & indoctis euulgabant,& maiori, quàm vnquàm anteà,impetu res agitata eſt.Luterani Zuinglianos apud omnes in odium & inuidiã vocabant, & multas habuêre ſynodos,quibus de opprimendis Sacramentarijs actitãrunt. Atque hęc & multa alia ſcribunt ipſi Zuingliani:adduntque Luteranos pleroſque ſe iunxiſſe Papiſtis, vt Zuinglianos faciliùs opprimerent.Verum quidem eſt,non paucos Luteranos ad Catholicos ſeſe recepiſſe, agnito errore ſuo:ſed ij non minùs oppugnant Luteranos, quàm Zuinglianos. Ex iſta enim mutua diſſenſione, cùm vtrinquè non niſi verbũ Dei creparent fratres Euãgelici,complures ad ſanitatem rediêrunt, nec cum talibus quicquam voluerunt habere cõmercij,quos non minùs à ſe inuicèm,quàm à Catholica Chriſti Eccleſia diſſidere viderent. Erant in hoc negocio vehemẽtes Saxonici miniſtri,Heluetij viſi ſunt moderatiùs agere cum Luteranis. Habet Saxonia multis locis cereuiſiam mouendo cerebro,ſi nimiùm bi-

Luterani in Zuinglianos ſæuiunt.

bas, valdè idoneam. Porrò Euangelicos per Saxoniam fratres veriſimile eſt pro more gentis potare largitèr. Indè tot fumi & craſſi ſpiritus, qui cerebrũ pertentant, immò obruunt, faciuntq́; nihil ferè ſobriè ab iſtis vel dici vel ſcribi. Heluetij cùm vinum non habent, non inuiti aquam potitant. Hoc Saxones cane peiùs & angue oderunt. Hæc poſſit forſan ratio reddi, quòd miniſtri Saxonici egerunt tumultuosè, Heluetici paulò ſedatiùs. Sed vtcunquè ſit, optimè dixit Sapiēs, Inter ſuperbos ſempèr ſunt iurgia. Quin & Erardus Snepffius Luteranus confeſſionē de Euchariſtia hoc tempore edidit, qua Zuinglianos perſtringit.

Prou. 13.

Intereà moritur Conrádus Pellicanus, ex Franciſcano apoſtata Zuinglianus. In eius locum Argentorato à Tigurinis accitus eſt Petrus Martyr Florētinus, qui ex Italia profugerat. Prodijt quoquè ſcriptum quoddã Eraſmi Alberti Luterani cõtra Carlſtadianos, Sacramentarios, fanaticos & Anabaptiſtas &c. Accidit quoquè ridiculum quiddam Francophordiæ. Caluinus publicè diſputat cum Iuſto Velſio (qui apud Coloniam Agrippinã parùm fauſtus hoſpes aliquandiù hęſerat, quin & in carcerem coniectus fuerat) de libero arbitrio: cumq́; ille magnus Sophos, qui apud Geneuenſes tantùm nō deus aliquis habitus eſt, cum miniſtris eius loci de cauſa ſacramentaria conferre vellet, tanquàm Zuinglianus reiectus eſt, non ſinè crimine lęſæ maieſtatis, ſi penès Geneuates ſit ſententiæ pronunciandę poteſtas & authoritas.

Diſputatio Caluini cũ Velſio.

Inter Carolum Cæſarem, filium eius Philippum & Galliæ regem quinquennales nō ità pridèm erãt pactæ induciæ, ſed hoc anno rursùs ruptæ ſunt, & ad arma vtrinquè magna miſerorum hominum, qui

inte-

interim opprimebantur, infelicitate concurſum eſt. Moritur quoque 4. Calẽdas Martij Fridericus Elector Palatinus: & paulò poſt eum Iohannes Treuirenſis Epiſcopus ex Comitibus Eiſenbergicis. Eius ſedem obtinet Iohannes à Lâien, cuius inter alias corporis & animi dotes, eximia prudentia & in Catholica religione conſtantia prędicatur. *Mors Epiſcopi Treueri.*

Exceſſit è viuis per idem tempus tertio Nonas Iulij Reuerend. D. Epiſcopus Cyrenenſis Iohannes Nopel à Lippia, Reuerendiſſimo archiepiſcopo Colonienſi à ſuffragijs, magna eruditione & facundia vir, longiorique vita digniſſ. probitate vitæ & ſtrenuo concionandi labore de Eccleſia & fide Catholica per annos aliquot optimè meritus: atque ea re inter illuſtres Dominos Capitulares ſummi templi Colonieñ, haud procùl à ſacello, vbi trium Magorum corpora aſſeruantur, honorificè ſepultus.

Moritur etiàm Adolphus Archiepiſcopus Colonienſis die XX. Septembris, & ei ſuccedit germanus frater eius Antonius ex Comitibus Scauuenburgicis. Ità breui tempore quatuor Rheni Electores è medio ablati ſunt. Menſe Februario viſus fuit in cęlo Cometes, qui plerunquè terris dira minari ſolet. *Obit⁹ Adolphi Archiepiſcopi Colonienſis.*

Rex Ferdinandus neceſſaria contra Turcarum irruptiones pręſidia comparare volens, petit à ſubditis ſuis eã in rem ſubſidia. Auſtriaci inferiores apud Viennam conueniunt, ſeq; imperata vltrò facturos recipiunt, modò ipſis permittatur Euangelium. Id ſi fiat, ſperare ipſos omnia contra Turcas ex ſententia ceſſura. Nihil tum impetratum eſt, quòd facilè videret ſapientiſſimus Rex, nunquàm adeò infeſtos fuiſſe Turcas Germanis, quàm his annis, quibus Luteri Euangelium miſeri homines amplectuntur. Et reuerà niſi aliqua ratione tandèm Germaniæ ſua *Auſtriaci cupidi nouæ doctrinæ.*

 priſti-

priſtina religio reſtituatur, & noua dogmata, quæ tot nobis pariunt ſectas & hæreſes, prorsùs eliminentur, fieri non poteſt, quin vel Turcico vel Moſcouitico aut certè Tartarico quandoquè ferro vaſtetur, & duriſſima ſeruitute oppreſſa, leuitatis & temeritatis ſuę meritas pēdat pœnas. Vtinàm vel Gręciç ſumma calamitas doceret tādèm Germanos maturè ſapere. Sed fortaſsìs peruenit in nos quoquè ira Dei vſque in finem. Magnum profectò eius iræ argumentum eſt, tam horrenda cæcitas & vaſta caligo, vel potiùs inſania quędam, quæ nos non ſinit noui huius Euangelij, fructus longè peſſimos intueri. Luterus viſus eſt nouam mūdo lucem inuehere: eius doctrinam multì è vulgo cupidè ſtatìm complexi ſunt, cordatiores cunctantiùs eam admiſerūt, permulti penitùs reſpuerūt. Vbì animaduerſum eſt, eius conatus, dum non initiò reprimuntur, ſuos habere ſucceſſus, mox alij ſuper alios exiſtūt homines importunis ingenijs, & ipſi quoquè nouam mundo lucem venditant, aiunt ſe vidiſſe, quod Luterus necdùm viderit. Ità repētè intra vnam Germaniā multiplex nimiùm credulæ turbæ Euangeliūm obtruditur, & incredibili ſtultitia ab imperita cōcione arripitur, Luteranum, Carlſtadianum, Anabaptiſticū, Zuinglianum, Zuencfeldianum, Oſiandrinum, &c. Nec vident miſeri & cæci homines, dum ab vna, vera, Catholica religione abduci ſe ſinunt, ſe in tam varias & mirabilitèr inter ſe pugnantes ſectas ſeduci, vt iam permulti ſint, qui prorsùs ignorent, quid potiſſimum ſequi debeant in tanta nouorum dogmatum varietate. Hoc verò iure meritoquè patiūtur, quòd ſtultè & puerilitèr quibuſlibet nouatoribus primò aures, mox etiàm fidem commodârunt, cùm in ea debuerint religione conſtantiſſimè perſe-

1. Theſ. 3.

Cæcitas horum temporum.

uerare,quam tot perpetuis ſeculis vniuerſa Germania & Catholica Chriſti Eccleſia coluiſſet,quam ho dieq́ue tot ampliſſima regna & prouinciæ colant. Interim verò dum ſeductoribus obtemperant, qui non Chriſti,ſed ſuam gloriam quęrunt,& miſerorũ animas negociantur,in multas diſcinduntur factiones:indè animorum exiſtunt diſſidia & pernicioſiſſimæ diſſenſiones,ſimultates,inimicitię,vndè neceſſè eſt Germaniæ vires prorsùs eneruari & ſensìm collabaſcere,dum inter ſe Germani tam miſerè diſtrahuntur. Atq; ità Turcis, qui hæc non ignorant, creſcit animus,creſcunt vires:nec dubitare quiſquã ſanæ mentis poteſt,quin illi in omnem occaſionem ſint intenti,& vbi eis commodum viſum fuerit, totis viribus nos ſint oppugnaturi, & certè nullo negocio etiàm oppreſſuri,quod quidem illi nunquàm vel ſperare auſi eſſent,ſi apud nos Maiorum noſtrorum ſacroſancta religio inuiolata & inconcuſſa permaneret.Sed de his ſatìs,quippe quæ & ſuperiùs nõ ſemèl haudquaquàm temerè inculcata ſint. Ferdinandus rex,vt dixi, hoc tempore non eſt paſſus mutari religionem:at nihilominùs miſit exercitum contra Turcas,& aliquotiès felicitèr cum illis pugnatum eſt,multis cæſis, multa quoquè præda abacta.

Diſcordia religionis perdit Germaniam.

Accidit hoc ipſo anno in Poloniæ regno res memorabilis.Fœmina quædam vilis,Dorothea Lazezka nomine,Chriſtiana quidem profeſſione,in oppidulo Sachazeto, non longè ab arce Louitz,cuidam Iudæo annis aliquot ſeruiebat.Interim verò Iudęus ille ſæpiùs eam ſolicitat,vt ſacroſanctũ Chriſti corpus,more Chriſtiano cum cæteris acceptum,ipſi pferat.in eius flagitij præmium promittit ei daleros tres,& veſtem ſericis fimbrijs ornatam.Et quid non

Sacrilegum & horrendum facinus

mortalia cogis pectora auri ſacra fames? Fœmina ſcelerata cõditionem accipit, tantillo illecta munuſculo, & in ipſo Paſchatis peruigilio abit ad pagum Cotzo dictum, ibi cum ceteris accedit ad aram, & inſtar Iudæ accipit Euchariſtiam, ac paulo pòſt ex ore extractam in ſudariolum reponit, & tertia Paſchatis feria Iudæo hero ſuo illam tradit: ad quem tres alij Iudæi huic oppidulo vicini, putà, Michalecus, Sachaus, & Ioſephus veniunt, fortaſsis ab illo inuitati, ſacroſanctam Euchariſtiam in ſuam ſynagogam deferunt, pugionibus & cultris confodiunt. Et ecce repẽtè ex illa hoſtia multus emãnat cruor, quẽ perfidi Iudæi cochleari in vitreum calicem trãsfundunt. Non diù latére potuit tam atrox facinus. Ante omnes mulier ſceleſta Sachazeti compræhẽditur, indè Iudęus eius herus. Hi confitentur rem geſtam omnem. Per id tẽpus Polonię rex Sigiſmũdus Vilnæ erat, quæ eſt Letuaniæ metropolis, & erant tum in Polonia, qui Euchariſtiæ vtranq; ſpeciem neceſſariò putarent porrigi oportere. Vbi Rex quid eſſet actum cognouit, mandat oppiduli pręfecto ſecundario, vt rem eam diligentèr inueſtiget, & ſi ità factum ſit vt narratur, in om̃es eius flagitij complices extremo ſupplicio animaduertat. Itaq; Dorothea, & Iudæus, prius habita quæſtione, die Veneris poſt Chriſti aſſcẽſionem flammis exuruntur. Reliqui Iudæi ſceleris ſocij, vno dempto qui aufugerat, Calẽdis Iunij comburuntur. Voluit omnipotens Deus hoc inſigni miraculo, qualia ſæpè etiàm aliâs circa ſacratiſſimam Euchariſtiam contigêre, eorum caſtigare incredulitatem, qui perindè àc ſi non ſit totus Chriſtus ſub vtralibet ſpecie, ità prorsùs infidelitèr & inſipientèr calicem efflagitant: qui ſi eſſent in ijs, quæ ſunt Chriſtianæ religionis, benè inſtituti, ſcirẽ nun-

Iudei ſæuiunt in Euchariſtiam.

Iudeus capitur.

Iudeus exuritur.

Item alij Iudei.

nunq̃ poſſe Chriſti corpus, poſtquàm è ſepulcro rediuiuum ſurrexit, ab anima, à ſanguine, à diuinitate ſeparari, ſicq; libẽtiſſimè vnius ſpeciei perceptione contenti forent. Commodiſſimè quidem iſthuc eo tempore in Polonia accidit, quandò & pleriq; illic calicem expetebant, & Romanus Pontifex eò miſerat Aloyſium Lipomanum] Veronenſem Epiſcopũ, virum multa probitate & eruditione ſpectabilem, qui gentem Polonam in Catholica religione confirmaret. Et ipſe ſanè Poloniæ rex fertur hoc miraculo non mediocritèr in Catholicæ Eccleſiæ retinenda cõmunione cõfirmatus, & propenſiùs etiàm Romani Pontificis legatum admiſiſſe.

Carolus Cæſar, poſtquàm ditiones omnes filio Philippo regi tradiderat, in Zelandiam abit. Indè cùm duabus ſororibus reginis, Eleonora & Maria, commodam nactus tempeſtatem, in Hiſpaniam vẽto admodùm propitio nauigat. Quò poſtquàm peruenit, quodam in loco ſaluberrimo atq; amœniſſimo, qui Iuſtus vocatur, vbì Hieronymitanũ eſt ſodalitium, Deo ſe & rebus diuinis, quod ſæpè antè concupiẽrat, tradidit, diuinis vacans & incumbens cogitationibus, magna cõtinentia vitæ, magna morum temperantia, magna vini cibiq́ue abſtinentia in illo relucente. Ità pijſſimus Princeps re ipſa declarauit, quàm iniuria ſæpè eſſet à quibuſdam inſimulat' immodicæ regnandi libidinis & ambitionis, dum ſe ſponte ſua omni ditionum ſuarum ampliſſimarum adminiſtratione abdicauit, & à toto mundo ſeſe auertit, & in quandam ſolitudinem Deo vacaturus incluſit. Non fuit diguus hic mundus tali principe: & eſt ſanè veriſimile, prudẽtiſſimum principem nimię pertęſum ingratitudinis, tãdèm priuatũ omninò vitę genus delegiſſe, vbì ſoli Deo & ſibi vacaret.

Carolus V. nauigat in Hiſpaniam.

Vacat ſoli Deo et ſibi.

Religio mutatur in Palatinatu.

Per hoc tempus aut circiter Otto Henricus Palatinus Elector,& Carolus Marchio Badēſis,ē ſuis ditionibus veterem profligant religionem, & nouam introducūt.Non eſt mirū,vt etiàm aliàs dixi,populum libētèr amplecti noua hæc dogmata,quia plauſibilia ſunt & ſuauia veteri homini:permittūt direptiones rerum Eccleſiaſticarum & cœnobiticarum: ieiunia,vigiliæ,preces,mortificationes carnis, mūdi contemptus, ſtudium continentiæ, ſobrietatis, pudicitiæ,& id genus virtutum,papiſtarum ſunt commenta.Sola fides iuſtificat. Confeſſio peccatorū & pœnitētia,nugæ ſunt & carnificinæ papiſticæ.Quis non hęc libentèr audiat? quis non cupidè amplectatur? Et tamen longè ſecùs docet ſcriptura omnis,& ipſa quoquè, quantunuìs diſſimulemus, longè diuerſum nobis teſtatur conſcientia. Qui autem ſunt *Galat.5.* Chriſti,ait Apoſtolus, carnem ſuam crucifixerunt *Luc.10.* cum vitijs & concupiſcentijs.Hoc fac,& viues.Eant Euangelici cum ſuo iſto blandiſſimo Euāgelio,quò volent.Vbì ad Chriſti tribunal venerint,ſentient ſe toto cælo errâſſe.

Tempeſtas horrida apud Locarnenſes.

Menſe Septēbri horrenda tempeſtas Locarni vltra Alpes in finibus Heluetiorum deſæuijt. Summo manè turbo vehemens è nubibus deſcendēs, quędā ędificia ſubruit.Indè à meridiè pſuuia,tonitrua,fulgura & fulmina per horas quatuor tam immanitèr ſæuiêrūt,vt eius loci homines ſupremū mūdi diem *Torrens ex pluuia.* adeſſe putarent. Ex ea pluuia torrens quidam adeò excreuit,vt & arbores & domos ſecum raperet, nec vllum tandèm quo ſe euolueret,haberet exitū. Totum itaq; circuniacētem agrū occupat, & tanquàm lacum efficit.At poſteà reperto exitu,magno erumpens impetu,multa ſecū iumēta,pecora & homines abripit,& magna clade adiacentem regionē afficit.

Peſtis

Peſtis hoc anno multis locis plurimos extinxit, pręſertìm Argentinæ,& in locis Rhenanis, & inter alios etiàm Iohannem Sleidanum,qui ſuis commẽtarijs magnam orbi Chriſtiano peſtem inuexit.Decreuerant contra illum ſcribere viri duo longè clariſſimi, Coloniæ Agrippinæ pręclara lumina, Iohãnes Gropperus deſignatus Cardinalis, & Eberhardus Billicus Carmelitanus Prouincialis,ſi & Slridano & ipſis vita prolixior contigiſſet. *Sleidanus peſte moritur.*

Hoc anno obijt Baſileæ Dauid Georgius, peſtilentiſſimus hæreticus,cuius ſuprà mentio facta eſt. Fertur is Delphis apud Batauos ortus. Porrò cùm Cæſar in inferiori Germania eius dogmata pſequeretur acerrimè,Baſileam ſe contulit Calendis Aprilis,anno ſalutis 1544.cum aliquot comitibus.Ibi ciuitatis ſtatu diligẽtèr explorato,queſtus de ſuis calamitatibus,quas Euangelij cauſa perferret,à Senatu ſupplex petit,vt Chriſti Ieſu & Euãgelij cauſa in ciuitatẽ cum familia ſatìs ampla recipiatur. Senatus liberalitèr reſpondet, & copiam illi facit cum ſuis Baſileam commigrandi. Erat homini corpus quadratum,barba flaua,oculi glauci & micantes, ſermo grauis & ſedatus,totius corporis motus, ſtatus,inceſſus decens,& ad omnem,vt videbatur, probitatẽ compoſitus.Senatûs accepto reſponſo,8. Calendas Septembris redit Baſileam cum multa familia,vxore,liberis,clientibus & ſeruis,reliquoque comitatu, & in ciuitatem adſcribuntur. Deindè intra vrbem domum ſibi comparant,extra vrbem arcem & prædia quædam opima emunt,connubia contrahunt,& modis omnibus ità ſe comparãt,vt viri boni & religioſi viderent̃,nec quiſquã de eis ſiniſtrè ſuſpicaret̃. Huiuſmodi artibꝰ id homo verſutus effecit,vt à pleriſq; magno in precio haberet̃.Hãc aũt falsã opinionem *Dauidis Georgij hiſtoria.* *Admittitur Dauid Baſileæ.* *Domum & arcem ſibi emit.*

nem augebat magna vis auri,& precioſę res,quas ſecũ attulerat,& ex inferiori Germania quotidiè adferebantur:prętereà regalis propè ſplendor & apparatus,ſed cum quadam modeſtia & tranquillitate coniunctus. Habebant in ampla illa familia ſinguli quique ſuas functiones,nec quiſquã ſupra vires aut inuitus ad aliquid faciendum cogebatur.Porrò callidus homo non Dauidem Georgium,ſed Iohannẽ à Bruck ſe nominabat,triaque ab illis diligentèr curabantur:primùm,nè Dauidis Georgij nomen proderetur:deindè,cuius in patria conditionis fuiſſet: poſtremò,nè dogma ſuum vlli vel Baſileēſi vel Heluetio aperirent. Interìm in Germania inferiore & alijs ſemotis locis,literis,libris,nuncijs ſectam ſuam continentèr fouebat,apud Heluetios incredibili ſilentio tegebat.Sed quid humana poſſit verſutia cõtra conſilium præpotentis DEI? Ex ipſis familiaribus eius de eius doctrina quidam dubitare cœperunt.

Ampla familia.

Mutat ſuũ nomen.

Ex ijs facilè principem ad ſe vocat, cui alioquì plurimùm confideret,nec ſinè ſtomacho ex illo percõtatur,cur de re certiſſima dubitare voluerit: an non credat,ſe verum eſſe illum Dauidem à Deo miſſum, vt his extremis temporibus regnum Iſraeliticum reſtituat,Iacobique tabernaculum inſtauret? Sed poſt multam diſputationem iſte manſit in ſententia, & à Dauide illo fertur abalienatus,monuiſſe etiàm permultos,vt à pernicioſiſſima ſecta quãprimùm diſcederent.

Deficit ab illo quidam coniunctiſſimus.

Ad huius admodùm coniuncti viri defectionem acceſſit,quòd è duabus, quas intra vrbem habuit, ædibus altera fulmine tacta eſt: altera, quam in paſcuis magnificè extruxerat, cum precioſa ſupellectile conflagrauit::nec diù pòſt domûs, in qua ipſe habitabat,tabulatum repentè cõcidit.Omnium verò

Diuinitùs in eum animaduertitur.

rò moleſtiſſimè tuliſſe fertur aduentum cuiuſdam viri grauis ex Germania inferiori, qui Baſileæ Dauidem ipſum totamq; eius familiam deſcripſiſſet. Eo percepto nuncio, primùm eius cõiunx morbo correpta morit̃, & mox ipſe quoquè excedit è corpore, qui ſe Chriſto Domino prætulerat, & immortalem finxerat. Fuit hoc anno Chriſti 1556. octauo Calendas Septembris. Sepultus eſt honorificè in æde Diui Leonhardi. Eius mors nõ mediocritèr perturbauit diſcipulorum animos, qui eum nũquàm moriturum putârant: niſi quòd homo veteratorius falſa perſuaſione eorum ſuſtentabat ſpem, quòd pollicitus eſſet ſe intra triennium reuicturum, & præſtiturum ea, quæ ipſis amplitèr promiſiſſet. Poſt obitũ eius paulatìm cœpit latens fraus aperiri, ità vt plerique iam ſentirent eum, qui ſe Iohannem à Bruck/ atque etiàm ab arce, quam Baſileæ emerat, Iohannẽ à Benningen falsò appellârat, Dauidem Georgium eſſe ſectæ peſtilentiſſimæ authorem, qui ſe regem & Chriſtũ ſcelèratiſſimè aſſeruiſſet. Hęc fama permouit Senatum Baſileenſem, vt rem diligentiùs inueſtigandam ſuſciperet. Itaque 4. Idus Maij anno 1559. (libet enim hîc totam hiſtoriam vnum in locũ congerere, nè poſteà ſit neceſsè per partes abſoluere) Dauidis Georgij iam mortui, filij & quotquot in eius erant familia mares, quidam etiàm extra familiam clientes & amici in curiam accerſuntur. Vbì eò venerunt omnes, Tribunusplebis, nõnulla pręfatus de illorum ſimulatione & diſſimulatione, poſteà interrogat, num Iohannes à Bruck ſit proprium hominis defuncti nomen, an vnquàm ſiue priuatìm, ſiue publicè docuerit, & quæ eius doctrina fuerit. Ibì à nonnullis reſponſum eſt, nullam ipſos propriam habere ſectam: à nonnullis verò, nõ aliam ſe tenere reli-

Moritur impius.

Fit inquiſitio in defunctum.

religionem, quàm quæ Baſileæ doceretur. Nec ſe aliud nôſſe viri nomen, quàm Iohannis à Bruck, quod à patria haberet: priuatìm quidem illum non tam docendi, quàm adhortandi cauſa quędam inter ſuos dixiſſe, nihil à Baſileenſium concionatorũ dictis diſcrepantia. Erant homines vndecim: cumque hac ratione nihil eſſet cōpertum, iubentur ſecedere, & ſinguli reuocantur, & ſeparatìm interrogãtur. At nec ſic quicquam repertũ eſt. Itaq; iubentur oẽs iſti in carceres abduci, & haberi in vinculis. Mittuntur interìm à Senatu, qui in illornm ædibus ſcripta oĩa cōquirant, ſi quid fortè indè cognoſci queat. Facta conquiſitione, permulti libri & literæ repertæ, cum ipſius Dauidis ad viuum picta imagine abſportantur, danturq; Theologis & Iuriſperitis quibuſdam examinandæ, num quid in ijs ſit diuerſum à religione recepta. Faciunt illi diligentèr quod iuſſi erant, & Dauidica ad ſenatum referũt. Senatus porrò mittit ad eos, qui in vinculis erant, ſeptemuiros rerum capitalium, qui ſeuera primùm interrogatione nihil ab illis impetrant. At tamen cùm quidam nonnihìl titubare viderẽtur, accuratiùs inquiritur: & ibì tum quidam fatentur, qui ſe Iohannẽ à Bruck dixiſſet, eum eſſe Dauidem Georgium, cuius nomine in Germania inferiore tot eſſent turbæ excitatæ. Porrò cùm eis nonnulla doctrinæ eius decreta proponerentur, fatebantur ſe illam doctrinam nũquàm ex eo audiuiſſe, nec in libris ei⁹ inueniſſe, ſed ſe prorsùs eam deteſtari. Quòd ſi tamẽ in aliquo errârint, vel etiamnùm errent, cupere inſtitui rectiùs. Hęc vbì ad Senatum ſeptemuiri retulerunt, miſſi ſunt certi concionatores & theologi, tam ad eos qui in carcere erant, quàm ad eiuſdẽ familię fœminas oẽs. Vbì ad eos ventum eſt, vno ore tam viri quàm fœminæ reſpon-

Perquiruntur ſcripta illius.

Proditur nomẽ impij.

reſpondent,ſe deteſtari ea quę ipſis tanquàm Dauidis Georgij inuenta eſſent propoſita,& eam cóplecti fidem,quæ Baſileę tradatur.Deindè Senatus Dauidicæ doctrinę capita quędam Academię & Concionatoribus céſenda proponit. Omnes igitur à Rectore Academiæ cóuocantur, veniunt ad Concionatores,cunctiq; ea capita damnant.Poſteà Senatus iubet homines è carceribus educi, & ſub certis aliquot códitionibus dimitti. In ijs códitionibus etiàm illa fuit,vt Dauidicos libros omes,ſiue typis excuſos, ſiue manuſcriptos,qui vllo modo Dauidicũ fermentum redoleant,quos apud ſe habeant, mox in curiam apportẽt, nec vllum Batauicá lingua ſcriptum librum apud ſe retineat. Hac quidem ratione poſſent facilè extingui hęreſes oẽs, ſi ſic cum omnium damnatorum dogmatum ſcriptis ageretur.

Biduo pòſt Iudices rerum capitalium de Dauidis Georgij cadauere,libris,& reliquis ad eum pertinẽtibus,in arcam productis,extremum iudicium inſtituunt.Inter alia obijciunt, quòd ob eius pernicioſam ſectam multi vtriuſq; ſexûs, atque etiàm propria mater eius,in inferiori Germania vita mulctati fuerint,atq; ea cauſa ipſe indè aufugerit, licèt aliud Baſileæ prætexeret.Deindè pronunciant, eius ſcripta omnia flammis exurenda, eius cadauer ſiue oſſa & quicquid reliquum in eius ſepulcro fuerit, effodiendum extra portam in ſupplicij locum,vnà cum libris & imagine eius ad viuum picta à carnifice trahendum, illicq; ſimul omnia in cineres redigenda, ſicut cum ipſo Dauide fieret,ſi ſupereſſet.Porrò bona eius oḿia in ærarium publicũ inferenda.Poſtremò,ſi quis cótra hoc iudicium quicquã dixerit, fecerit,eadẽ pœna plectendũ. Sic illius inſani hominis memoria prorsùs abolita eſt,Cùm carnifex cadauer eius *Iudicium in defunctum.*

eius

eius comburere voluit, priùs illud ità erexit, vt ab omibus, qui hominẽ nouiſſent viuum, facilè agnoſceretur. Nam ſatìs adhuc integrum erat, præſertìm flaua barba. Erat autem hoc modo ornatus: In capite villoſum è ſerico pileum purpura ſuffultum habebat, & è roſmarino corollam: caput puluini nõ ignobiles fulciebant: ipſe vndulata toga, quod camelotum vocant, veſtitus, ac ſindone munda inuolutus: Sic enim hæredes eum ſepeliendum curauerant. Combuſtus eſt autem cum ſcriptis ſuis coram maxima hominum frequentia. Fuit ille Dauid magno vir ingenio, (licèt patre, vt aiũt, ludione natus, & ipſe in prima ætate pingendi vitri artem ſit ſecutus) ſed malo prauoq́;, quod ex plurimis eius libris, Hollandica lingua compoſitis, poteſt animaduerti. Linguæ Latinæ & omnium aliarum, niſi patriæ, rudis fuit. Eius autem doctrina multos continet execrabiles errores, è quibus paucos huc adſcribã: Auſus eſt ſcribere, omnem doctrinã Moſeos, prophetarum, ipſius Chriſti, & apoſtolorum ac diſcipulorũ eſſe imperfectam, & inutilem ad abſolutam conſequendam felicitatem: atq; in eum tantùm vſum traditam, vt homines quaſi pueros ad hoc vſq; tempus coërceret: ſuam verò doctrinam eſſe perfectam, & quæ hominem beare queat. Aſſeruit ſe verum eſſe Meſſiam, patris chariſſimum filium, non ex carne, ſed Spirituſancto natum: ſe reſtauraturum domum Iſraëlis, veroſq́; Leui filios, & verum Dei tabernaculum, idq́; non cruce, vel morte, aut rebus aduerſis, vt alter Chriſtus, ſed clementia, & ſpiritûs Chriſti, qui ipſi à patre ſit datus, amore & gratia. Se dixit habere poteſtatem ſoluendi peccata, & remittendi & retinendi, ſeque in extremo die totum mundum iudicaturũ: ſe maiorem eſſe Ieſu Chriſto, quòd hic ex

Cadauer vt ſepultũ fuerit.

Exuritur cadauer & ſcripta eius

Impia eius dogmata.

ex muliere in carnem natus ſit,ſe verò è Spirituſan-ćto cœleſtem Chriſtum natum & vnćtum.Multa alia abſurda nimìs & impia ſcripſit homo perdit⁹,& tamen hęc omnia conatus eſt adſtruere ſentētijs ſcripturæ diuinæ.Ità nullus ferè eſt tam ſceleſtus & abominandus hæreticus,qui non iaćtitet Dei verbum. Cur igitur tandèm non cauent ſibi homines ab iſtis noui Euangelij in tot ſećtas diſtraćti p̄conibus, ſub p̄textu puræ doćtrinæ & verbi Dei & ſynceri Euāgelij horrendos in orbem errores inuehentibus, & innumeros in tartara abducentibus?

Anno 1557. oćtauo die Ianuarij mortuus eſt Albertus Brandeburgicus,qui intra paucos annos mirabilitèr afflixit Germaniam. Primò cum Mauritio perſecutus eſt Cæſarem,indè Noribergenſes, quos maximis affecit dānis,& Epiſcopos Herbipolenſem atque Bambergenſem.Poſteà à Gallo rursùs defecit ad Cæſarē,cæſis multis Gallis & capto egregio Gallorum duce Aumalio.Deindè cum Mauritio acerrimè cōflixit, in quo multa Germanorum millia perièrunt vna die, & Mauritius ipſe cum duobus Henrici Brunſuicenſis principis filijs,multiq̀ue comites. Nisì Deus maturè eum abſtuliſſet, putatur maiora fuiſſe moliturus. Per id genus homines ſolet Deus interdùm caſtigare peccata mortalium,quemadmodùm veteres narrant hiſtoriæ,Attilam Hunorū crudeliſſimum tyrannum ſe appellâſſe flagellum DEI, quo ſcilicet hominum ſcelera corriperentur. Obijt Albertus anno ætatis ſuæ 35.

Mors Alberti Brādeburgici.

Moritur etiàm Bona Sfortia,huius,qui nūc apud Polonos rerum potítur, Sigiſmundi regis mater, cùm antè ſeſe Barium in Apuliam, relićto Poloniæ regno, in quod ſensìm teterrimæ hęreſes irrepere cœperunt,contuliſſet.

NN Die

Cadauera Buceri & Fagij exuruntur.

Die 21. Februarij in Anglia combuſta ſunt cadauera Martini Buceri & Pauli Fagij,& templum, vbi condita fuerant,more Chriſtiano expiatum, & denuò conſecratũ eſt.Et quidni Catholici ſic tractent damnatorum dogmatum aſſertores, quandò idem, vt ſuprà dictum eſt,Dauidi Georgio fecêre Baſileenſes? Nihil debet Chriſtianis commercij eſſe cùm damnatis hæreticis,ne in ſepultura quidem. Olìm D.Iohannes Apoſtolus, (quemadmodùm Irenæus martyr ex Polycarpo eiuſdem Apoſtoli diſcipulo ſe accepiſſe teſtatur lib.3.cap.3. contra Hæreſes) cùm balneo eum vti oporteret,atque in eo Cerinthum hæreticum cerneret, quanta potuit celeritate indè ſe proripuit non lotus:Fugiamus,inquiens, nè balneum concidat,in quo veritatis inimicus Cerinthus lauat.Videat,qui volet,Hiſtoriam Nicephori Eccleſiaſticam lib.3.cap.14.

Liberalitas Philippi regis.

Eodem ferè tẽpore,cùm fames & inedia Germaniam inferiorem premeret, Rex Philippus, paternæ pietatis æmulator, alicundè curauit frumẽta apportari in vſum multorum,& idemipſe ſupra tria millia pauperum ſuis ſumptibus in ea fame aluiſſe dicitur.

Fuit hac tempeſtate bellum inter Pontificem & regem Hiſpaniarum Philippum:iamq; anno ſuperiori vſque eò progreſſæ erãt Philippi regis copiæ, vt ipſam vrbem Romam obſiderent,&(vt putatur)facilè eam cepiſſent, niſi pius & catholicus Princeps ſummo Pontifici,Chriſti vicario,omninò parcendũ ſtatuiſſet. Porrò rex Galliæ validum miſit exercitũ in Italiam,qui Pontifici ferret ſuppetias. Verùm interìm dum ille exercitus hæret in Italia, Philippus Hiſpaniarum rex inſigni potítur victoria apud D. Quintinũ Galliæ oppidum.Miſerat Philippus Philibertum Sabaudiæ principem cum inſtructo exercitu,

Victoria Philippi ad S.Quintinũ

citu,qui in hoſtiũ terras irruens, tandèm deimprouiſò ad oppidum D.Quintini deflectit,caſtraq; illic figit,vrbemq́; obſidet. Galliæ rex eò mittit Annam Mommorantium Coneſtabilem cum trigintaduobus ſignis peditum Germanorũ, duce Reingrauio, & vigintiduobus ſignis peditum Gallorũ & quinq; millibus equitũ,cum quatuordecim maioribus tormentis.Eos Mommorantius iubet hoſtem leuibus prelijs diſtinere, ipſe interìm in oppidum conatur alimẽta inuehere.Verùm Philibertus Princeps, quẽ Philippus rex ſuis copijs prefecerat,ad eos contendit.Eratin eius exercitu,preter alios,equitum Germanorum circitèr decem millia, quorum ſinguli p̃ter haſtas & gladios,quatuor aut quinq; ſclopetos, rotulæ circumactu ignem concipientes, geſtabant. Hi vnà cum alijs in Gallos irruunt. Galli,equitatûs tanti impetum non ferentes,in fugam vertũtur: pedites,turbatis ordinibus,à Philippicis cædũtur,plurimi capiũtur,reliqui abiectis armis ſeſe dedũt. Captiuorum ingens fuit numerus, & in ijs multorum principum & nobilium.Coneſtabilis ipſe captus eſt vnà cum filio ſuo. Captiui omnes ad Philippum regem,qui nondùm in caſtra venerat, perducti ſunt. Signa militaria Gallorum ferè omnia atq; tormẽta bellica capta ſunt.Incidit hæc memorabilis victoria in decimum Auguſti menſis diem. Aliquot pòſt diebus Philippus rex venit in caſtra, & quod ſe dédere nollẽt Galli,qui in S.Quintini oppido erãt,vrbs ipſa validè oppugnata,& die xxvj.Auguſti vi expugnata & direpta eſt. In ipſa vrbe captus Amiralius Franciæ,cum multis alijs nobilibus. Non eſt hîc p̃termittẽda inſignis pietas regis Philippi.ante ipſam vrbis expugnationem preconis voce edixit, nè ſacramenta & ſacra milites prophanent,nè quid in reliqui-

Copiæ Gallorum.

Exercitus Philippi.

Capti Galli

Oppidũ S. Quintini direptum.

Pietas Philippi.

liquias ſancti martyris Quintini, quæ illic reuerentèr aſſeruabantur, committant, nè ſacerdotes iniuria afficiant, vt parcant ſenibus, cœnobitas & virgines Deo ſacratas nè lædant. Ex ipſa deindè vrbe imbellem turbam curribus per media caſtra in Gallias duci iubet, Germanos milites eo bello victos in gratiam recipit, adhibitisq; contra vim cuſtodibus, in patriam reduci curat, ſingulis aureis in ſingulos pro viatico diſtributis. Porrò pro victoria parta ingentes Deo gratias egit. Capto S. Quintini oppido, arces aliquot proximæ Han & Caſtelletũ victori Philippo regi cedunt. Erat tum Franciæ rex in non mediocri trepidatione, coactusq; eſt ſuos ex Italia reuocare, & nouum repentè conſcribere militem.

Caluini fermento Gallia corrumpitur.

Vt aũt eſt hæreticorũ in omnẽ occaſionem mirabilitèr intenta verſutia, dum ſic bella feruent in Gallia, & rex alijs negocijs diſtenditur, ipſi ſua agunt clàm conuenticula, & ſpargunt in illo Chriſtianiſſimo regno peſtilẽtiſſima Caluinianæ impietatis dogmata. Die 5. Septembris ſummo manè in cuiuſdam

Capiuntur Caluiniſtæ.

priuati hominis ædibus, qui tũc procùl aberat, Lutetiæ depræhenduntur permulti viri & fœminæ, qui illuc ad concionem nouorum dogmatum conueniſſe dicebantur, & ferè omnes in vincula conijciũtur, demptis illis, qui nocturnis freti tenebris, fuga dilapſi erant.

Initio huius anni Iohannes à Lasko Polonus Sacramentarius, ſcripto edito conatus eſt teſtatum facere, Zuinglianum dogma nõ diſcrepare ab Augu-

Mutata crebrò confeſſio Auguſtana.

ſtana Confeſſione. Philippus Melãchthon eam Cõfeſſionem ſubindè mutauit: & tandèm etiàm Zuinglianis feneſtrã, quia in eam irreperent, aperuit, cùm alioquì etiàm teſtatus eſſet de Cœna Domini magìs ſibi placere Zuinglij quàm Luteri doctrinã: immò

etiàm

etiàm conqueſtus eſt quandoq; de Luteri tyrãnide, quam diù paſſus eſſet. At prima Confeſſionis Auguſtanæ editio, quam Cæſari Auguſtæ Proteſtantes exhibuêre anno 1530. nulla ratione admittit dogma Sacramentarium.

Porrò ex Anglia profugi Zuingliani. qui Embdæ nidulum obtinuerant, libellum edunt ſancti Chriſti martyris & reuerendi patris Thomæ Cranmeri Archiepiſcopi Cantuarienſis, quem regina Angliæ Maria ob impiam hæreſim vita mulctârat. Sic enim viſum eſt illis profugis ornare hominem impium, non Chriſti, ſed ſatanæ martyrem, pſeudoepiſcopũ, non Archiepiſcopum. Et quid nõ audent iſti? Inuẽti ſunt olìm hæretici, qui & Cain & Iudam venerarentur, quin & Core, Dathan & Abiron & Sodomitas colerent. Tanta eſt hæreticorum inſania. *Hæreticorũ ſtultitia.*

Atquì Ioachimus Vueſtphalus Luteranus Epiſtolam edit contra Caluini conuicia: breuem quoquè reſponſionem ad ſcriptum Iohannis à Lasko, in qua oſtendit Iohannem à Lasko cum ſuis à Confeſſione Auguſtana in cœna Domini diſſentire, etiamſi aliud callidè ſimulet. Idem Vueſtphalus Cõfeſſiones Eccleſiarum Saxonicarum collegit, & in libellum redactas, edi curauit contra Caluinum. Et quanuìs Eccleſiæ Saxonicæ ſtrenuè defendunt & mordicùs retinent ſanctiſſimi patris ſui Luteri doctrinam, tamẽ libellus, quò earum Confeſſiones cõtinebantur, diuerſis compræhenſæ Epiſtolis, à Zuinglianis, ô rem indignam, per iocum dictus eſt Epiſtolæ obſcurorũ virorum. Itáne etiàm Luterani iam obſcuri vocantur, & quidem à ſymmyſtis Zuinglianis, cùm apud eos orta ſit mũdo noui Euangelij lux? Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum. Qui Eccleſiam tuã, quæ non niſì vna eſt, & ſola rectè Catholica dicitur, *Vueſtphal. cõtra Zuinglianos.* *Zuingliani ridẽt Luteranos.* *Pſalm. 118.*

NN 3 ſibi

ſibi irridendam & lacerandam ſumpſerunt, iurè ſe inuicèm irrident & lacerant, & omnibus cordatis hominibus irridendos propinant.

Caluini ſcriptū contra Vueſtphalum.

Menſe Auguſto Caluinus librum euulgat hoc titulo: *Vltima admonitio ad Ioachimum Vueſtphalum, cui niſi obtemperet, eo loco poſthàc habendus erit, quo pertinaces hæreticos haberi iubet Paulus.* Refutat etiàm hoc ſcripto, vt titulus habet, ſuperbas Magdeburgenſiū & aliorum cenſuras, quibus cælum & terram obruere conati ſunt. Sic iſti Euangelici fratres omnibus oſtendunt, quid ex mutuis aliorum de alijs iudicijs ſentire de ipſis debeant: atq; vtinàm puderet nos cęcitatis noſtræ, quòd nolumus vel ſerò animaduertere, quàm miſerè nobis imponant ſub puræ doctrinæ prætextu infauſti tenebriones iſti. Romanus Pōtifex cùm iſtos hæreſios damnat, cenſuram eius cōtemnimus, & tamen illi ipſi inuicèm ſe condemnant & hæreticos vocant, idque tantum pondus habet, vt hoc nomine & Luterani Zuinglianos, & Zuingliani Luteranos ferre nequeant.

Zuingliani contra Luteranos.

Menſe Septembri Martinus Micronius Sacramētarius Apologeticum ſcriptum euulgat, quo partìm Vueſtphalum, partìm Suerinenſes miniſtros Luteranos confutat, & ſuos ſymmyſtas tuetur. At rursùs Paulus Eizenus, Eccleſiæ Hamburgenſis ſuperintēdens, ſcribit defenſionem veræ doctrinæ de Cœna, nempe Luteranæ. Eo conſilio ſe ſcripſiſſe dicit, vt contradicentibus veritati DEI, & multas ſimplices animas ſuis impoſturis in perditionem ſeducētibus, reſiſtat: manifeſtè Zuinglianos indicans. Nam & eadem ferè habet, quæ Vueſtphalus & Timannus iam antè contra eos attulerāt. Et quidem impoſtores & ſeductores eos vocat. Porrò quidam Adamus Chriſtianus (appáret nomē eſſe fictitium) libellum edit,

Luteranus cōtra Zuinglianos.

quo

quo ſarciendæ inter Euangelicos concordiæ viam oſtendere molítur:ſed oleum & operam perdit.Inter ſuperbos enim ſempèr ſunt iurgia. Nolunt iſti à Chriſto diſcere, mites eſſe & humiles corde. Putabat forſan Caluin⁹,ſe ſua poſtrema terribili admonitione Vueſtphalum proſtrauiſſe penitùs:ſed eccè tibi nouum Vueſtphal⁹ librum cudit hac inſcriptione:*Iuſta defenſio aduersùs inſignia mēdacia* Ioānis à LASKO &c.Librum dedicat Francophordienſi Senatui, hortaturque vehementèr,nè Zuinglianos foueant: nec dubitat inexpiabili(ſi in Caluini foro diſceptet) blaſphemia eos zuinglianos,qui ſupremo ſupplicio affecti ſūt,martyres diaboli dicere. Vſq; adeò nihil commouit Caluinus ſua admonitione Vueſtphalū. *Prou.13. Matth.11. Vueſtphal⁹ cōtra Laskū*

Hoc anno colloquium indictum eſt Vuormatiæ inter catholicos & Luteranos. Accidit ibì quiddam lōgè fœdiſſimum quod operæprecium ſit ad poſteritatis notitiam tranſmittere. Erant Euangelicarū partiū duodecim theologi. Ab his Catholici theologi petiērūt,quandoquidem multijuges Sectæ ſub Auguſtana Confeſſione ſe comprǣhendi volunt, quæ tamen etiàm in maximis rebus inter ſe diſſideant,vt tamē declarare velint,quas ipſi Sectas Auguſtanæ Confeſſioni vel cōſentaneas vel diſſentaneas ſtatuant. Nam decretum erat,inter eos ſolos colloquium habendum, qui eſſent vel religionis veteris, vel Auguſtanæ Confeſſionis:excluſis reliquis ſectis omnibus. Ibì in diem vſque decimumſextum certatum eſt inter Euangelicos theologos,nec tamen res componi potuit,quòd alij ex ijs Sectas quaſdā,tanquàm à Confeſſione Auguſtana diſcrepātes excluderent & damnarent,alij retinendas,eiſque parcendum cenſerēt. Ea contentio & altercatio eouſq; progreſſa eſt,vt ex duodecim quinq; reiecti ſint,nec eos dein- *Colloquiū Vuormatiēſe. Mira inter Euāgelicos cōcertatio. Reÿciuntur quinque Luterani.*

deincèps Collegarum & ſymmyſtarum loco habere voluerint reliqui ſeptem. Itaq; quinque illi excommunicati, relicto Colloquio domum abiêrunt. Erat expectatio magna alicuius inter Catholicos & Euāgelicos conciliandæ concotdiæ: ſed ea vſqueadeò iniri non potuit, vt ipſi Euangelici in duas propemodùm æquales partes turpiſſimè diſſecti, Catholicis non immeritò dubitationem attulerint, vtra pars Confeſſionem Auguſtanam ſequatur. Nec leuibus de rebus iſti Euangelici theologi inter ſe rixabantur, ſed de pręcipuis capitibus: putà, De libero arbitrio, De Iuſtificatione, De operibus, De Sacramentis, pręferrìm de Euchariſtia. Et certè quinque illi excluſi theologi literàs ſigillis ſuis munitas noſtris theologis tradidêre, quibus teſtantur, omniuarias hactenùs ſectas & corruptelas irrepſiſſe, & earū authores Confeſſioni Auguſtanæ ſe immiſcuiſſe, & ſub Auguſtanæ Confeſſionis prætextu, tanquàm eiuſmodi hæreſes illi conſentaneæ ſint, eas defendere voluiſſe &c. Quandò verò ipſi quinque eas à Confeſſione Auguſtana excludere & ſpecificè condemnare voluerint, à ſuis reliquis ſeptem Collegis & ſocijs ex eorum conſortio extruſos eſſe &c. Itaq; iſtis ità inter ſe diſtractis, & quòd à ſeptem reliquis, qui Vuormatiæ remanſerant, nunquàm impetrari potuit, vt multiplices ſectas à Cōfeſſione Auguſtana ſpecificè ſepararent atque damnarent, nè fruſtrà cum Euangelicis Colloquij labor omnis inſumeretur, neceſſariò hac vice Colloquium intermitti & ſuſpendi oportuit. Prodiêrūt poſteà ſcripta acerbiſſima, præſertìm Nicolai Amſdorffij & Nicolai Galli, quibus mirabilitèr lacerant illos ſeptem, qui alios quinque reiecerūt. Inter alia ſic habet Amſdorffius in libello, cui titulum fecit, Publica Confeſſio puræ

Nota literas 5. excluſorum.

Luterani in Luteranos debacchantur.

puræ doctrinæ Euangelij,& confutatio pręſentium Sucrmerorũ:Brentius,inquit,& Adiaphoriſtæ(Philippum Melanchthonem & ſocios intellige) iam in Colloquio Vuormatienſi Zuinglium & Oſiandrũ, ob linguarum & artium inſignem peritiam, condemnare noluerunt:noſtros autem, qui in colloquiũ illud conſentire recusârunt, niſi illi damnarentur, ſannis & contumelijs laceratos,è Colloquio excluſerunt & abire compulerunt. Nos Zuinglianam & Oſiandrinam hæreſes tranquilla conſcientia amplecti non poſſumus.Et quãuisTheologi,qui in Vuormatiẽſi Colloquio poſt noſtrorũ diſceſſum permãsêre,publicè editis ſcriptis teſtati ſint, ſe ab Auguſtana Confeſſione nolle diſcedere,re tamen ipſa diuerſum planè faciunt. Cùm enim Zuinglianos & Oſiandrinos execrari nolint,non poſſunt Auguſtanę Confeſſioni adhęrere.&c.Poſteà nominatim ſex damnat Sectas ac diris deuouet,quæ tamen ferè oẽs ad Auguſtanam Confeſſionem ſe referunt. Nicolaus Gallius præco Ratiſponenſis,in ſuis Theſibus & Hypotypoſibus inter cætera diſertis verbis ità ſcribit:Non ſunt leues inter nos(Euangelicos)concertationes,nec de reb9 leuibus,ſed de ſublimibus doctrinæ Chriſtianæ articulis, de Lege & Euangelio, de Iuſtificatione & bonis operibus, de Sacramentis & vſu Cæremoniarum:nec vlla ratione componi & tranſigi poſſunt &c. Sic nimirùm iſti ſcribunt,& verum eos hac in parte ſcribere,cùm alia multa, tum pręſentis anni Colloquium declarat. Quarè verò permittit Deus iſtorum pudendos errores & priuatas atque ab animi cæca arrogantia profectas opiniones in eiuſmodi fœda abire diſſidia & implacabiles animorum diſſenſiones ac acerbitates, niſi vt vel manibus ac pedibus tandèm palpare poſſimus,

Nota.

Nõ leuibus de rebus cõflictantur Euangelici.

ab iſtis hominibus non verbi Dei veritatem, quæ ſempèr vna eſt & vbiquè ſuì ſimilis, ſed ſub prætextu verbi Dei, mēdacium (quod varium ſempèr eſt & inconſtans ac multiplex, & ſubindè in alias atque alias formas transformatur) miſeris mortalibus obtrudi, & tam multos horrendos errores in orbē noſtrum inuehi? Qui iſthuc non videt, planè cęcus eſt & excors: & cui non dolet tot animarum, quæ his erroribus implicantur, ſempiterna apud inferos damnatio, is dignus non eſt qui Chriſtianus vocetur.

Anno 1550. Henricus Gallorū rex, paulò antè nō mediocritèr afflictus amiſſione exercitûs ſui ad S. Quintini vrbem, ſuos ex Italia reuocatos cum alijs recèns conſcriptis, Duce Franciſco Guiſio, mittit contra Philippum. Guiſius primò ità ſe comparat, tanquàm ſit S. Quintini oppidum oppugnaturus. Erat anni tempus longè alieniſſimum: atque eccè per exploratores certior factus, Caletum non ſatìs firmo Anglorum pręſidio teneri, derepentè cōuerſo itinere, eò cum exercitu contendit, vrbemque omnium opinione inexpugnabilem, ſeptimo obſidionis die, hoc eſt, 9. Ianuarij, in regis Gallorum poteſtatē redigit, cùm iam annis ducētis Angli eam obtinuiſſent. Fuit hoc facinꝰ audax & ꝓpè incredibile, pręſertìm tam iniquo anni tempore. Mox etiàm Guiennam vi expugnat, caſtellum munitiſſimū, direptumque incendit. Hoc quoquè oppidum Angli ſupra ducentos annos Gallis ereptum poſſederant. Ijs inopinatis victorijs Galli, iam propè conſternati, animos recuperant.

Caletū expugnāt Galli.

Item Guiēnam,

Menſis Februarij die 24. quo die in hanc lucem editus fuit, & anno 1530. Bononiæ à Clemente VII. incredibili ſplendore Imperij inſignia acceperat, miſſa inſigni legatione ad Principes Electores, qui

Fran-

Francofurti conuenerant, Carolus Cæſar Imperiū in fratrem ſuum regem Ferdinandum transfert, & vt Septemuiri id gratum & ratū habere velint, orat. Indè 13. Martij die principes Electores Ferdinando maximi Imperij dignitatem deferūt, & tandèm Imperator ipſe & Principes omnes domum repetūt. Vt in multis alijs, ſic in hoc quoquè facto Caroli V. Cęſaris longè optimi ſumma apparuit modeſtia & humilitas, qui ſua ſponte ſe Imperio abdicârit, cùm interìm non deeſſent, qui illi ambitionem & regnādi libidinem improperarent. Vtinàm digni eſſemus multos tales habere Imperatores. Deincèps priuatus in multa pace vixit aliquot mēſes optimus Princeps, quod etſi miſerum & inglorium videtur pleriſque huic mundo deditis, tamen ſpontè renunciâſſe tanto Imperio & omnibus quæ ſunt huius mūdi, inprimìs glorioſum & multa laude ac prædicatione digniſſimum eſt. *Carolus V. Imperio ſe abdicat.*

Huius anni initio Vueſtphalus, minimè Caluino ceſſurus, aliquot ſcriptis apologeticis fœdiſſimas, vt ipſe ait, Sacramentariorum calumnias diluit, & Luteri de Euchariſtia doctrinam tuetur. Edidit etiàm Confutationem aliquot enormium mendaciorum Iohannis Caluini, ſequuturæ Apologiæ aduersùs eius furores præmiſſæ &c. Hic eſt enim eius confutationis titulus. Mox ſecuta eſt Apologia illa ad vltimam Caluini admonitionem. Ioachimus quoquè Magdeburgicus librum euulgauit, de vetere & nouo Chriſto: aitque veterem Chriſtum prædicari à Luteranis, nouum, à Berēgario excogitatum, annunciari à Sacramentarijs. Non poſſunt dicere Euangelici hęc eſſe Papiſtica commenta, ſed ſunt purū putū verbum Dei, vt quidē ab vtraq; parte iſti miſeri iactare ſolent. Cur igitur tandèm alij alijs nō cedūt, & *Vueſtphal. in Caluiniſtas &c.* *Nota.*

hacte-

hactenùs ſe erráſſe confitentur? Sed hóc non ſinit ſpiritus ille, quo reguntur.

Epiſcopus Herbipolẽſis interficitur. Menſis Aprilis die 16. Melchior Zobel, ex antiqua & nobili familia, omnibus charus Princeps & Epiſcopus Herbipolenſis, nefando latrocinio in ipſa vrbe Herbipolenſi & Mœni ponte crudelitèr interficitur.

Theonuilla expugnatur Rex Galliæ duce Guiſio Theonuillam oppidulũ munitiſſimum multis ſuis deſideratis expugnat, ſed Lucemburgũ fruſtrà oppugnat. Alius verò ei⁹ exercit⁹ ad Grauelingã à Philippicis partìm deletus, partìm captus eſt. *Gallorum ſtrages.* Multa peditũ & equitũ vexilla Gallis ablata ſunt: omnes machinæ, quas partìm ex vrbib⁹ nupèr occupatis abſportârant, recuperatæ ſunt, aliquot belli duces, Comites, nobiles, & quinq; Gallici ordinis equites capti ſunt. Paulò pòſt Dunckerca vi expugnatur, & Gallorum ad tria millia cędun-tur. Aegmondanus Comes, vir ſtrenuus & bellicæ rei peritiſſ. huius prǫlij & belli dux fuit.

Epiſcopus Colonienſis obit. Die 18. Iunij moritur Antonius Colonienſis Archiepiſcopus, è Comitum à Scauuẽburg familia, habuitq; ſucceſſorem Iohannem Gebhardum è Manſfeldicis Comitibus.

Obitus Eleonoræ. In Hiſpanijs obijt Eleonora Caroli Cæſaris ſoror, Franciæ regina. Eius exequiæ Lutetiæ Pariſiorũ diebus 13. & 14. Aprilis, in ſummo beatiſſimæ Mariæ virginis templo celebratæ ſunt. Et 24. Aprilis Henricus Galliarum rex, Mariam Stuardam Scotiæ reginam, Franciſco Delphino filio ſuo Pariſijs dat vxorem, nuptijs regia magnificentia celebratis.

Diem ſuum obit Carolus V. Die 21. Septembris, cùm iam aliquot dies acutiſſima febre tertiana laboráſſet, è viuis felicitèr exceſſit pijſſimus & celeberrimus Princeps Carolus V. Romanorum Imperator potentiſſimus. Ante mortẽ

in illa ſua optata ſolitudine dies ac noctes precibus ad Deum fundẽdis conſumebat,mundo ſe iam, immo & Deo deincèps in vita hac inutilem dicebat: itaque cupiebat liberari mortali corpuſculo, vt in ęterna vita Deũ perpetìm laudare poſſet. Cùm eſſet in precibus ardentior,ſæpè & valdè piè pro Eccleſiæ concordia Deum orabat,inquiens, *In manus tuas Domine tradidi Eccleſiam tuam.* Sæpè lapſus ſuos publicè ingemiſcens lamentabatur, & toto vitæ ſuæ ſpatio nullum diem ſe dicebat D E I ſeruitio dignè & vt par erat impendiſſe. Crucifixi Seruatoris imaginem per multos dies vlnis,oculis, oreq; complexus,ſeptimo à tranſlato Imperio menſe, pręſente Archiepiſcopo Toletano, omnibus Sacramentis Eccleſiæ imbutus,maximam vim lachrymarum effundens expirauit,anno ætatis ſuæ * 58.Ante mortẽ poſt ſacram vnctionem,licèt iam antè corpus Domini accepiſſet,iterùm illud ſibi dari petijt, dicens, *In me manes,ego in te maneã.*Sic mortuus eſt pijſſimus & ſempiterna memoria dignus Princeps Carolus V. de quo ob totius Eccleſiæ ædificationem hoc loco viſum eſt breuem hiſtoriam annectere, vt pro multis & maximis eius in Eccleſiam beneficijs,hâc qualemcunque illi impendamus grati animi ſignificationem,& cognoſcat poſteritas omnis, qualem noſtra ætas,alioquì longè calamitoſiſſima ob hęreſum & nouorum dogmatum prodigioſam fertilitatem, habuerit Imperatorem.

Precatio eius.

** 59*

Et quidem,vt iam initiò dictum eſt,natus eſt Gãdaui,idq; anno ſeculari,anno Iubileo, anno gratiæ. Nimìs eſſet longum,omia ſingulatìm perſequi,quæ in huius Principis tota vita viri grauiſſimi obſeruârunt. Porrò verò ſingulari quadam Numinis prouidentia hunc Principem orbi labenti datum,dubitari

Hiſtoria Caroli V. optimi & religioſiſſimi.

tari

tari non poteſt. In eum enim ſtatum, cùm ille ad Imperium prouectus eſt, iám res Chriſtianæ in Germania reciderant, vt niſi tanta ille & authoritate, & potentia & Numinis indubitato perpetuoque fauore præditus Imperij habenas accepiſſet, de Germania propemodùm deſperandum fuerit, prçſertìm in dies magìs ac magìs increſcentibus ſectis & erroribus, atque Turcis eam ob cauſam Germaniæ extrema minitantibus. Poſtquàm enim in Germania mutata eſt priſca & auita religio, vires quoquè Germaniæ labefactatæ ſunt, & multa Imperio detraxerũt Turcæ, Moſcouitæ, & plerique alij, idque paruo negocio, ob animorum diſſenſiones, quas noua religio peperit. Statîm poſt natum Carolum multa omni in re prçclara hominũ ingenia extitêre: multos Italia, Germania, Gallia, Hiſpania, Britannia, Sarmatia, Hungaria doctiſſimos viros protulit: poteratq́; eo nomine hoc ſeculum longè feliciſſimum videri, ſi non pleriq; ſuis ingenijs in Dei contumeliam abuti voluiſſent.

Cæſaris forma externa. Quòd ad corpus Caroli attinet, erat illi cutis cãdida, capillus flauus, oculi glauci, & pæti, in quibus cum ſumma grauitate mira inerat amabilitas: genæ ſucculentæ, brachia & femora carnoſa, venter ſubactus, rotundum, neruoſum & compactum tergum, graciles ſuræ, naſus aquilinus, labra rubicantia, lata, craſſa: pedes, manus, auriculæ breues: digiti vtrinq; longiores, neruoſum collum, humeri lati, pectus latum & frons lata, vultus ſerenus, placidus, mitis: ſtatura media. Atque hanc corporis formam vſq; ad annum ætatis quadrageſimum incolumem retinuit, multa omnium admiratione. Patrem habuit Philippum Auſtriacum, regem Caſtellæ & Legionis: matrem Iohannam, filiam Ferdinandi & Elizabethæ

Genus Caroli V.

Catholicorum regum Caſtellæ & Aragoniæ. Philippi pater fuit Maximilianus Cæſar, Maximiliani Fridericus tertius, Friderici Erneſtus, Erneſti Leopoldus, Leopoldi Albertus, Alberti Albertus Romanorum rex, & huius pater Rudolphus, æquè Romanorum rex.

Ingenio fuit Carolus V. humano, miti, candido, diſciplinarum capeſſendarum auido, taciturno, tractabili, pio, pietatis maximè ſtudioſo, clemente, honeſto, magnanimo, forti, recōciliabili, multùm amicitiæ appetente, vindictæ non cupido, liberali, largo, amabili, dulci, verſatili, prudente, ſapiente, prouido, cunctabundo, non p̄cipiti, non effreni, modeſto, moderato, ęquo, iuſto, bono, veraci, triſtitiæ & grauitati magìs q̄ leuitati aut lætitiæ dedito, raró hilari, ſempèr conſtante atque tranquillo, vbiquè ſuî ſimili, nuſquàm & nunquàm diſſimili, aut ſuî immemore. *Ingenium.*

Mechliniæ à puero educatus eſt apud Margaretam Maximiliani Cęſaris filiam. Primam eius pueritiam gubernauit Pontifex Biſontinus Vergiacus Sequanus, vir grauis, & poſt hunc Guilelmus à Croia Marchio Ariſcotię. Porrò Maximilianus Cęſar, Caroli auus & tutor, cupiens eum optimis & literis & moribus imbui, Adrianum Florentium Vltraiectinum, virum grauem & eximium theologum, ei pręceptorem adhibuit. Adrianus Caroli ingenio benè perſpecto, nihil ſui officij in eo optimè inſtituendo prætermiſit. Carolus verò, optimę indolis iuuenis, morigerum ſe prębuit promptiſſimè, & lectiōi, ſcriptioni, alijſque literarijs exercitationibus gnauitèr incubuit. Guilelmus à Croia Marchio, rebus militaribus, luctationi, iaculatiōi quę fit arcu, equitationi, ſaltationi, armorum vſui & venationi operam dare *Educatio.* *Adrianus Florentius Caroli præceptor.* *Guilelmus à Croia.*

eum

eum permittebat. In om̃ibus facilè ſuperabat commilitones ſuos, nè tamen eos contriſtarét, victoriæ brauium illis impertiebatur. Multa ei quotidiè proponebantur veterum heroum ex ſacris & prophanis hiſtorijs fortia facta, quin & Maximiliani aui paterni & Ferdinandi aui materni bellica facinora: q͂bus fiebat, vt literarum ſtudia ſensìm refrigeſcerét, præſertìm dicente Adriano Florentio, virum principẽ magìs bonos mores quàm bonos colores complecti debere, cumque iam vltrò pietati deditum, ad ſtudia pietatis amplectenda extimulante. Interìm Adrianus legationis nomine abit in Hiſpaniam, & Carolus totum ſe confert ad Rempublicam.

Adrianus it in Hiſpanias.

Anno ætatis ſuæ 15. ſui iuris factus, Belgicis ditionibus inauguratꝰ eſt, ſumma cum Belgarum om̃ium gratulatione, maximis illi exhibitis triumphis, idque non rarò. Deindè magnoperè ſtuduit regum & principum ſibi affinitates, quòd eæ plurimùm faciant ad pacem publicam, conciliare: & primò quidem totum ſe ad Franciſci Gallorum regis amicitiã contulit, qui tum recens regni titulum obtinuerat. Luſitano regi Eleonoram, Daniæ regi Iſabelam, Pãnoniæ Mariam ſorores ſuas collocauit. Henricus Angliæ rex eius materteram Catharinam, Ferdinandi Hiſpaniæ regis filiam, iam antè coniugem acceperat. Anno ætatis ſuæ 17. primò in Angliam, mox in Hiſpaniam nauigat, matrem & regni proceres humanitèr & piè tractat, dum regnis Hiſpaniæ inauguratur. Interìm verò adfertur ad eum de obitu Maximiliani Cæſaris. Habebat tum ſecum quoſdã principes viros, qui eum cuperent in Imperio ſuccedere Maximiliano. At Carolus veritus, nè Franciſcũ Galliæ regem, qui putaretur Imperium petiturus, ea re offenderet, ſuam illi mentem aperuit. Franciſcus rex reſpon-

Inauguratur Carolus Belgio.

Conciliat ſibi reges.

Abit in Hiſpaniam.

reſpondit,nihilomagis ſe offenſum iri,quàm ſi duo vnam virginem expeterent: pergeret bonis auibus, Deum feliciori adfuturum.Itaq; Imperium Carolo defertur 19. die menſis Iulij: quæ illi cauſa fuit maturiùs in Germaniã redeundi.Relicto igitur Adriano iam Epiſcopo Dertuſenſi, preceptore quondàm ſuo,eique ſumma in Hiſpanijs poteſtate tradita, in Belgium redit,& Aquiſgrani in regem Romanorũ coronatur & vngitur. Eo tempore conſtans inter Carolum & Franciſcum regem pax fuit.

Eligitur in Imperatorẽ.

Coronatur Aquiſgrani.

Indè ad Conuentum Vuormatienſem abit anno ætatis ſuæ 21.vbi Luterum damnauit, & graui edicto paci publicæ conſulere voluit. Erant tum Principes quidam in ea ſententia,vt dicerent,Lutero,licèt fide publica Vuormatiam accerſito,non eſſe ſeruandam fidem.At Carolus eum iuſſit in Saxoniam reduci, dicens Fidem rerum promiſſarum, etiamſi toto mundo exularet,tamẽ apud ſe cõſiſtere oportere.In his Comitijs dum eſt Cæſar, bellum ei mouetur in Belgio,in Italia,in Hiſpania.Et ille quidem palàm teſtatus eſt, ſe ad bellum & arma capeſſenda prorsùs inuitum deſcendere:porrò rem omnẽ Deo committere:ſibi verò id maximè dolere,quòd interìm Turcis in Germaniam via ſterneretur.

Conuentus Vuormatiæ.

Bellum fit Cæſari.

Multa per omnem vitam vir mitiſſimus & clemẽtiſſimus bella geſſit ſempèr ferè adeò propitio Numine,vt hoſtibus ſuis,ipſiq; adeò potentiſſimo Turcarum Principi,ob perpetuam in conficiendis bellis felicitatem,terrori fuerit.Fuit autem hoc in illo admirabile, & eximiæ virtutis euidens argumentum, quòd neque tum,cùm rex Gallorum Franciſcus in pugna Ticinenſi captus,neque cùm Clemens Pontifex & Roma ſuperata nunciaretur,vllum dedit lętitiæ ſignum nec publicè nec priuatìm,ſed Deo ſup-

Virtus eximia.

plicationes ſeptem dierum decreuit: porrò pro Pōtifice ex ſæuiſſimi militis manibus liberando, dierū quadraginta. Nam certè Pontificem Romanum,vt verè Catholicus princeps,ex illa ſumma voluntate ſua non amauit tantùm,ſed coluit etiàm.Itaq; quāprimùm militis efferos animos, qui Pontificem obſidebant,pecunia placari iuſſit. Nec diù poſt Galliæ rex,Italicis quibuſdam illi ſe coniungentibus,Neapolim inuadit:ſed eccè tibi præpotēs Deus abſentis Caroli Cęſaris curam gerens,fœda lue illas hoſtiles copias adeò attriuit,vt plurima ſanè & peditum & equitum millia Gallus ſe amiſiſſe quereretur. Inter hos autem Chriſtiani orbis inteſtinos motus & bella ciuilia,valdè ſe pius princeps conſolabatur,ꝙ in nouo orbe ab ipſius pręfectis ſubacto,innumeræ gentes Chriſtianam fidem in dies amplecterentur.

Obſeruātia erga Pontificem.

Et quidem inter cæteros eius præfectos Ferdinandus Corteſius,in regno Mexicano, & Franciſcus Pizarrus in regno Peruaco, octodecim reges & prouincias,totidèm acerrimis pręlijs ſubiugârunt, & Chriſtiana religione initiari curârunt,alijs etiàm eò ſuam operam accommodantibus. Eſt autem hoc notatu dignum,quòd noui orbis incolæ Temiſtitani nullis literis ſiue characteribus vtuntur: ſed res geſtas Maiorum, imaginibus quibuſdam auium ac ſtirpium annotârūt:Peruaci autem, chordarum coloribus & nodis. Aiunt cęlum & terram poſt certa ſpatia peritura,& animas immortales rectè & malè factorum pręmium & ſupplicium apud cælites laturas.Porrò ante cęli & terræ interitum Solem priùs &Lunam occubituros,quos interìm pro dijs coluerunt. Credunt quoquè Peruaci carnis reſurrectionem:ſed planè barbarum eſt,quòd eam ob cauſam mariti cum vxoribus & familia magìs chara ſepeliri ſole-

In nouo orbe multi reges ſubacti.

Peruacorū opiniones.

ſolebant,& quidem eodem momento, eodemque in loco,vt tanto citiùs ſimul reſurgerent.

Tot autem hominum millia in illo nouo orbe Carolino(ſic enim vocant)Chriſti fidem complexi ſunt,quantum eſſe poſſit in hoc veteri orbe noſtro. In ſolo regno Mexicano iampridèm fuêre octoginta ſanctiſſima monaſteria,&in dies plura fiunt.Sunt ibì magni vbiquè populi,multę & validę vrbes,pulcherrima ędificia & palatia ex latere & cãdido quoquè marmore:incredibilis frugum,auri,argẽti, ęris & aliorum metallorum copia. Vnica vrbs Mexicana centum viginti millia ędium habet:vicina autẽ municipia,alia ſeptem,alia quindecim,alia viginti, alia triginta,alia quadraginta,alia ſexaginta,alia ſeptuaginta domorum millia obtinent:Marchionis Ferdinandi Corteſij palatium ſolùm tanta eſt amplitudine,vt cùm ipſe, & ſenatus Caroli Cæſaris, & multi præfecti & tribuni militares illic om̃es laxiſſimè habitarent,ſeptem tamen ducatorum millibus partes ædificij vacuæ quotannìs elocarentur.

Multitudo hominum in orbe nouo.

Amplitudo vrbis Mexicanæ.

Palatiũ amplißimum.

In regno Peruaco quanta fuerit regum Cuſconiorum potentia, antequàm Caroli armis domiti eſſent,vel indè facilè conſtare poteſt, quòd duas illi vias militares è ciuitate Cuſcone in ſeptingẽtas Leucas direxerant,quarum vna per alpes,altera per valles ducebatur:atque in his vijs ad ſingulas ſeptenas leucas diuerſoria,quas ipſi tumbas vocabãt, conſtituerant,in quibus ſingulis ſempèr nudus,exarmatꝰ, famelicus quadraginta aut ampliùs millium hominum exercitus,ſubitò appellens,veſtiri, armari, paſci in lóngum tempus poſſet. Et quidem Atabaliba vltimus Cuſconij rex,qui multos ſub ſe habebat reges,Cæſaris Caroli ſubactus armis,ſeptuaginta milliones aureorum Carolinorum, (id eſt, ſeptuagiès

Potentia regum Cuſconiorum.

Atabaliba immenſum auri pondus offert.

OO 2 dena

dena centena millia aureorum Carolinorum) intra diem ſeptuageſimum ſe ſpoponderat appenſurum, ſi libertati ſuæ reſtitueretur. Sed duorum Tribunorum Cęſaris diſſenſione & auaritia factũ eſt, vt poſt ſepties quadraginta auri vaſa appenſa, morte violẽta ablatus ſit, non minima Caroli Cæſaris iactura. Miranda quidem ſunt hęc, ſed id multò mirabilius, quod tam opulentæ gentes ſanctè, piè & caſtè Chriſti religionem colunt, quod vtiquè ſinè prȩſentiſſimo Numinis fauore & ſummo miraculo fieri non potuit: vt nos meritò gaudere debeam⁹, noſtro ęuo gentes ampliſſimas & opulentiſſimas, relictis dęmonum cultibus, àd vnius viui & veri Dei cultum traductas eſſe, dum interìm in his Europæi orbis anguſtijs, in mille ſectas diſtracti, ſensìm ad atheiſmum quendam & paganiſmum relabimur.

Idioma Mexicanorum. Eſt hoc quoquè admiratione dignum, quòd pleriſque Imperij Mexicani locis coloni & incolæ idiomate vtuntur eiuſmodi, quod valdè affine & ſimile ſit Flandrico, prȩſertìm Gandauienſium idiomati. Nec verò ſinè maximo ſudore & multis periculis nouus orbis in Caroli Cęſaris ditionem redactus eſt. Sunt nanq; ibì multę ampliſſimę ciuitates, multi altiſſimi montes, rupes inacceſſibiles, profundiſſimæ voragines, denſiſſimæ ſyluę, frequentes hominum turbæ, multæ & in terra & in mari horrendæ beluę: ſed hęc omnia, Deo benè fauente, Caroli Cęſaris virtuti & pietati ceſſère, Hiſpano veterano milite nullos pro Cæſare & Chriſti fide propaganda labores recuſante.

40. vrbes Cæſar codit in regno Peruaco. In ſolo regno Peruaco quadraginta nouas vrbes Carolus Cæſar exędificari curauit: porrò in regno Mexicano vrbem Mexicum, (in qua, vt diximus, tèr quadraginta ſunt millia ampliſſimarum ędium, quã Corte-

Corteſius ob ſeditionem totam iuſſerat concremari, auguſtiſſime totam nouam ædificari voluit, vndè etiam Palatium Caroli vocatur vrbs ipſa. In noſtro quoquè orbe(vt id obiter dicam)multas & vrbes & arces conſtruxit Carolus Cæſar, putà Carolomontium,Philippopolim,Heſdinfertum vrbes, Cameraci,Gandaui, Vltraiecti,arces validiſſimas in Belgio,atque alibì complures alias. *Structura Cæſaris in noſtro orbe.*

Legatus Indicus noui orbis Anno Domini 1555. tèr ſeptem milliones aureorum Carolinorum coronatorum ſiue ducatorum (million ſignificat deciès centena millia) Carolo Cæſari obtulit, vt priuilegium & legem quandam Carolinam abrogaret. Totidem milliones eorundem ducatorũ etiàm Philippo Caroli Cæſaris filio alter legatus poſteà obtulit.Ex ipſo nouo orbe ſeptem decades millionũ auri feruntuř in Hiſpanias relatæ,& totidem decades millionum auri ex margaritis, gemmis, vnionibus & reliquis lapidibus & rebus precioſioribus noui orbis:quæ ſumma ſi ritè ſupputetur, penè incredibilis euadit: ſed ſunt magnæ opes illarum regionum.At multò maior ſumma pecuniæ, demptis tamen his auri ſummis,in milites & pręfectos Cęſaris annis quadraginta in nouo orbe ſubigendo & muniendo conſumpta eſt. Per hos autem auri milliones hoc loco accipi debet purum putum aurum Caſtellanorum ducatorum Carolinorum. *Opes ex nouo orbe allato.*

Et quidem in Auſtraliori veteris orbis noſtri plaga,trecentis quinquaginta leucis vltra caput Bonæ Spei,nouæ noui orbis Carolini plagæ & vaſtitates repertæ ſunt,quæ magnitudine ſpatiorũ lõgè apud fretum Magellanicum in Orientem & Occidentem & Auſtrum porrigãtur,adeò vt nouæ quotidiè terræ noctù & interdiù emicârint in mari. *Orbis nouus vbi repertus*

7. Senatus noui orbis. Porrò in nouo orbe ſeptem Carolus Cęſar eſſe voluit ampliſſimos Senatus, quorum quidam Cancellarię vocantur: nempè, in Fano Dominici, in Mexico, in Guatimala & Nicaragua, in noua Granata, in Regibus ciuitate Peruaca. In Cuba eſt Gubernator, & in noua Galicia ſunt quatuor Prętores, q vocantur Alcaldes maiores. *Duo Proreges.* Conſtituit quoquè duos Proreges, alterum qui pręſit mari meridionali & ei⁹ littoribus & locis mediterraneis, habitatq́ue Regibus in prouincia Peruaca: alterum qui dominetur mari Aquilonari & eius latiſſimis littoribus, & locis ac prouincijs mediterraneis, habitãs in Mexico. *Magiſtrat⁹ varij.* Sunt quoquè Gubernatores plurimi ſiue proconſules, vt in Boriqueno, Panama, Cartagena, Venezuela. Sunt Adelantadi pręſides prouinciarum. Sunt & præſides vrbium, itemq́ue Conſulares prouincię, qui in maioribus ciuitatibus habitant, quorum electio ad duos ſupradictos Proreges pertinet.

Archiepiſcopus Fani Dominici. In Fano Dominici eſt Archiepiſcopus, & habet ſeptem ſub ſe Epiſcopos, videlicet, Xaliſconiũ, Mechauacanum, Guaxacam, Taſcalam, Guatimalam, Chiapam & Nicaraguam. *Item in Regibus.* In Regibus, quæ eſt vrbs reghi Peruaci nobiliſſima, eſt Archiepiſcopus, cui inter cęteros ſubſunt Epiſcopi, Cuſconus, Quiton⁹ & Charcas: & quotidiè plures creabãtur. Porro rex Caſtellæ eſt patronus omnium Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, dignitatum & beneficiorũ Eccleſiaſticorum noui orbis: & ipſe illos deſignat permiſſu Romani Pontificis.

Magnitudo noui orbis. Nouus ille mundus Carolinus in mari Boreali in dimenſione littorum obtinet ſeptem millia leucarũ communium Gandauenſium, quarum tèr ſeptẽ leucæ conficiunt vnum latitudinis ſiue altitudinis gradum, ſi à ſeptentrione Boreali in Auſtralem plagam metiaris,

metiaris. Singulis autem gradibus Ptolemęus attribuit ſeptuaginta millia paſſuum, quæ effic*ū*t ſeptuaginta milliaria Italica. Porrò vetus orbis noſter habet trecentos ſexaginta gradus: & totidem dies numerant noui orbis incolæ in anno vno: ſed illis interſerebant dies quinque, quos habebant toto anno celeberrimos, vt nos Paſcha noſtrum.

In mari autem Auſtrali noui orbis dimenſio continet in ſe tèr mille quingentas leucas communes. Noſter vetus orbis, quacunquè eas, conficit ſeptem millia leucarum communium. Si ſingulis climatibus mille leucas attribuas, ſeptem erunt orbis climata. Si decem parallelos ſingulis climatibus inijcias, & ſingulis parellelis ſingulas leucarum centurias adijcias, ſeptuaginta parallelos & ſeptuaginta cẽturias leucarum orbis habebit. Vndè conficiuntur 360. gradus Ptolemaici, quorum ſinguli continent tèr ſeptem leucas communes Gandauenſes, in quos Ptolemęus orbem partitus, ſpatia telluris mariſque diſtribuit. Eſt autem omninò veriſimile & ferè neceſsè, in Auſtrali noui orbis plaga, hoc eſt, ad pollũ antarcticum & fretum Magellanicum, vbi aræ & columnæ Caroli Quinti cõſtitutæ ſunt, eſſe latiſſima, vaſtiſſimaque terrarum ſpatia.

Magnitudo orbis noſtri.

Fuit quidam Sebaſtianus à Cano appellatus, qui vltra æquinoctialem egreſſus cum naui Victoria dicta, triennio vndè egreſſus fuerat nauigans, in Hiſpanias reuertit, ac in tellure vtrorunque Antipodum ancoras fixit. Atque ille quidem multa Aſiæ, Aphricæ, Europæ littora circunnauigauit, vltra lineam ęquinoctialem ſe extendens, quam veteres inhabitabilem ob ęſtûs nimietatem falsò putabant: ſed vltra vtroſque Septentriones, Boreales ſcilicet & Auſtrales, noluit aut non potuit tantillo tempo-

Sebaſtiani à Cano nauigatio ſtupenda.

Terra oīs habitata.

riſ ſpatio progredi. Certè non deſunt viri grauiſſimi, qui contra veterum opinionem dicant, mundũ totum nõ ſolùm habitabilem,ſed etiàm habitatum, idq́ue multis modis probant. Aiunt verò alimenti inopiam,& libertatem itinerum intercluſam, magis vitæ hominum impedimento eſſe,quàm ſolis ardores,aut polorum frigora & hyemes: conſtanterq́ue affirmant,eſſe antipodes & antœcos & periœcos, nec dnbitant dicere orbem nouum Carolinũ comprehendi altero mundi hemiſphęrio,& noſtro eſſe æqualem,illiq́ue in æquilibrio reſpondere.

7.Prouinciæ maiores noui orbis.

Eius orbis ſeptem ſunt prouinciæ maiores ſiue Conſulares,quarum maximè borealis eſt Florida, cuius latera extrema amnem Neuadum & terram Laboratoris attingunt, & Gronlandiam Iſlandiamq́ue ad ducentas leucas reſpiciũt. Altera prouincia,eſt Hiſpania noua:Tertia,eſt terra Firma: Quarta,Andalouſia noua:Quinta,Breſillia,quæ páret Regi Luſitaniæ:& hæ prouinciæ omnes poſitæ ſunt ad mare Boreale.In mari Auſtrali,vnica eſt Peruaca,ꝓuincia ſexta,in qua ſunt Chile, Quito, Cuſco, Reges,Platana,Loxa,Portus vetus, Guayaquile, Guanucum,Pax,Valles,& ſimiles vrbes ac dynaſtiæ. Septima Prouincia eſt,quæ nupèr reperta eſt, contra Caput Bonæ ſpei obiecta,& freto Magellonico lõgiſſimè reſpondet,veterem & nouum orbem reſpiciens.

Ortus ſolis in Mexico.

Porrò ſeptem horis antè luceſcit ſol apud Hiſpalim Hiſpaniæ vrbem,quàm in Mexico, & ijſdem ſeptem horis priùs eclipſes, ſolſtitia & æquinoctia apparent in limite noſtri veteris orbis, quàm noui Carolini.Et quidem anno ſalutis 1524.venit in ciuitatem Mexicanam frater Martinus Valentinus cum duodecim monachis,tanquàm vicarius Papæ à Carolo

Martinus Valentinus

rolo

rolo Cæſare illic cum authoritate eiuſdem Pontificis miſſus: eodemque anno prędicauit ille in noui orbis terra continente Euangelium Chriſti, & magnos illic progreſſus magnaque incrementa fides Chriſti accepit, & quidem eaipſa fides, quam Germani & pleriq; alij Europęi, à Martino Lutero & alijs ſectarijs malè perſuaſi vt Papiſticam reijciunt. Baptizabantur illic multa hominum millia, & cùm anteà plures ſimul vxores habuiſſent, dubitareturq; quam ex omnibus retinere deberent, eodem anno Mexicana habita eſt Synodus ſolénis, cui tanquàm Papæ Vicarius pręſedit Martinus Valentinus, in qua tandèm definitum eſt, quòd qui fidem Chriſtianam cum omnibus Romanæ & Catholicæ Eccleſiæ ritibus complecterentur, ex omnibus vxoribus vnam tantùm quam vellent, ducerent ritu Chriſtiano.

Chriſtũ annunciat nouo orbi.

Synodus Mexicana.

Idola omnia ex tẽplis exturbabantur, crux Chriſti & ſanctiſſimæ Mariæ virginis imago in templis reponebantur, Euchariſtia populis oſtendebatur, Miſſæ ſacrificium à Martino & collegis duodecim patefiebat, Euangelium Catholico more piè & purè annunciabatur. Indè verò paucis annis tot baptizabantur, in ea noui orbis plaga, vt alij ſeptiès dena cẽtena millia, alij quaterdeciès dena centena hominum millia in ſolo illo Mexicano regno baptizata retulerint. Magna etenim in eo noui orbis tractu eſt hominum copia, adeò vt in inſula Fani diui Dominici quindeciès centena hominum millia fuiſſe reperiantur, & quandoquè in proceſſione centum millia hominum ſe Chriſtiano more cecíderint virgis. Eodem anno 1524. miſit Corteſius ex Mexico Carolo Cęſari per Diegonem de Soto ſeptuaginta millia caſtellanorum ducatorum aureorum, vnamq; colubrinam argenteam, quadragintanouem milli-

Multitudo baptizatorũ

Colubrina argentea.

bus aureorum Carolinorum æſtimatam.

Pſal. 65. Et ô diuinam prouidentiam, ô terribilem Deum in conſilijs ſuper filios hominũ, ſeptimo anno poſt natum in Germania dogma Luteranum, in nouo orbe Martinus Valentinus vitæ ſanctitate & miraculorum operibus inclaruit, & cęcis gentibus Euangelij lucem ſynceram, quam Germania Martino Lutero apoſtata infami duce faſtidiuit, inuexit. Qua de re Catholici quidam hos verſus ſcripſêre:

Inuito potuit Romano præſule Luter
Sacramenta Dei vellere, non premere.
Septem poſt annos validus Martinus in orbe
Illa tuo repetit Maxime Carle nouo.
Iſte duodenis ſociatus fratribus, ipſum
Prototypum ſequitur legis Euangelicæ.
Hunc ſequitur (quennam ſequitur Germania?) Cæſar.

Et certum eſt omnes Indos & noui orbis Carolini incolas & accolas, fieri quotidiè magìs ac magìs Chriſtianos. In archiuis Caroli Cæſaris lectum eſt, vnum quendam ſacerdotem ſeptiès centena hominum millia baptizâſſe: alium tèr centum millia, aliũ centum millia: alios plures, alios pauciores. In ſolo Mexico referunt multi ſumma fide digniſſimi triginta fuiſſe dynaſtas, quorum quilibet habuerit ſub ſe centum millia hominum, aut circitèr: & tria millia toparcharum, qui & alios ſub ſe haberent clientes fidutiarios, & beneficiarios Vaſallos, valuaſores & valuaſinos: qui Dynaſtæ certa anni parte familiã ſuam alebant in ciuitate Mexicana curia regis Moteczumæ: & ex ea non licebat illis diſcedere ad ſuas prouincias, niſì regis permiſſu, ac relictis ſiue filijs ſiue fratribus ſuis in ciuitate obſidum loco: &, quod dictu horrendum eſt, mille plerũquè homines vno die in ciuitate Mexicana immolabantur, Sed omnia idola

30. dynaſtæ regni Mexicani.

Horrenda ſacrificia.

idola exturbata ſunt, dęmonibus ſilentium indictũ, oracula & pręſtigiæ conticeſcere iuſſæ ſunt, pluralitas vxorum in vnius conſortium redacta, ſeptem illis ſacramenta & cæteri Romanæ Eccleſiæ ritus reuerentèr traditi ſunt, nobis interìm in Europa de horum contemptu & nouorum dogmatum complexu petulantèr nobis applaudẽtibus, & tanquàm mirifica reperta luce gratulantibus. Sed Deus præpotens, ſpretis nobis contemptoribus, ſuam gratiã offert illis barbaris & ignotis gentibus, & vt hęretici tabeſcant, omnes illas facit Romani Pontificis obſeruantiſſimas, & veteris religiõis ſtudioſiſſimas. Solent iactare iſti temulenti noui Euangelij pręcones, ſe Romano pontifici modis omnibus velle incommodare: nec vident miſeri, vt ipſos irrideat qui habitat in cælis, & tantò Romanum Pontificem in remotiſſimis noui orbis regionibus faciat maiori ſtudio ac veneratione affici, quantò in Europa apud pleroſque minori in precio eſt. Noſtrum erat, iuxta Pauli doctrinam, obedire præpoſitis noſtris, permanere in ea religione, quam à ſanctis Maioribus noſtris accepimus, exercere nos in operibus bonis, ſobriè & iuſtè & piè viuere in hoc ſeculo, & omnia peregrina dogmata vitare. At dum iſta nos negligimus, eccè Chriſtus ſe cõfert ad Indos & antipodes, offerturq; regnum Dei gentibus facientibus fructũ illius, & nos hìc in tot ſectas & errores diſtrahimur, vt referre pudeat. O nos miſeros, q in ſumma quoquè miſeria nos felices & beatos putamus.

Pſalm. 2. *Hebr. 13.* *Matt. 21.*

Quòd autem in nouo orbe vſqueadeò propagata eſt fides Chriſti, vel maximè illuſtrem reddit Carolum Cęſarem, cui vtiquè id pręcipuè ſtudio fuit, vt fides catholica illic modis omnibus diſſeminaretur. Dicebat autẽ peccata noſtra meruiſſe vt Eccle-

ſia

Dictū Cæſaris de Sectis ſia diſcinderetur, & vt authorem oſtenderet, Vnus homo, inquit, nobis ſcribendo perdiderat rem, Luterum videlicet ſignificās. Vt enim ab vna interdùm ſcintilla vaſtiſſimum oritur incendium, ſic ab vno Lutero faces ſubminiſtratæ ſunt, quibus totus apud nos conflagraret orbis Chriſtianus. Quàm autem hoc ſit verum, tædet referre, cùm res ipſa id plus ſatìs teſtetur. Sed noſter Carolus non ſolùm nouum ſibi ſubiugauit orbem, ſed etiàm nominis ſui fama celeberrima, ex multis rebus felicitèr geſtis comparata, & Mauritanorum, & Libycorum, & Tartarorum, & Scytharum, & Sophi regis Perſarum, & Prętoianis, qui eſt potentiſſimus Aethiopum rex, legationibus perquàm honorificis affectus eſt. *Legationes ad Cæſarē.* Fuit autem idemipſe magnæ temperantiæ in cibo & potu, vt plerunquè ad menſuram & certas vncias biberet, & ad pondus comederet. *Cibi & potûs parſimonia.* Nec vnquàm veſtitui nimio indulſit: nuſquàm purpura Tyria, nuſquàm precioſa & regalis veſtis in vſu vitæ eius quotidiano apparuit: ſed atra lanea veſte & diù lugubri, pręſertìm à cōiugis obitu, eſt vſus, vt & in re omni familiari attentus, nuſquàm immodicus eſſet. *Veſtitus.* Nuſquàm pręter modum lauta vtebatur ſupellectile, nuſquàm mirifici incendebātur odores, nuſquàm menſis epulæ conquiſitiſſimæ inferebantur, niſì certa ratio aliud hortaretur. *Supellex.* Et in menſa plerunquè ſolus & tacitus ſedebat, ità vt conuiuia eius ſinè conuiua, moderata, ſolitaria, honeſta, non opiparè apparata, eſſe conſtaret. Nunquàm pecuniæ pręter cauſam prodigus fuit, cuius expendendæ magnam ſempèr rationem habendam cenſuit, non ignarus, quantam pecuniæ vim bella abſumerent.

A vinolentiæ, vanæ gloriationis, & voluptatum vitijs adeò ſempèr fuit alienus, vt qui illum & à puero

ero optimè nouerant, eandē illi tum indolem, quæ nunc in ſene & extrema ętate apparuit, etiàm infanti, & ephebo, & adoleſcenti, & iuueni, & viro fuiſſe affirment, ſempèr in eo pudore ingenuo mirificè relucente. Fuit humanitate, morum ſuauitate & clementia in omnes ſingulari. Familiam ſuam omnem præcipuè charam habuit. Erat natura valdè placabilis & exorabilis, idq; ſua lenitate & bonitate aſſecutus eſt, vt ſæpiùs ipſe ab hoſtibus laudatus ſit, q̃ alij Principes ab amicis & ciuibus ſuis. Cùm ad Solymannum Turcarum principem quidam Chriſtianus dynaſta trāsfugiſſet, & ab illo interrogatus, cur relicto Cęſare ad ipſum perfugiſſet, ille tribus de cauſis, putà auaritiæ, libidinis & iniuſtitiæ Cæſaris feciſſe reſponderet, Solymannus ait, nihil horū ſibi poſſe de Carolo perſuaderi, quippe qui diù percōtando & indagando cognitam haberet Cęſaris vitam, nec poſſe horum vitiorum labem in illo hærere, qui tam ſanctè & piè leges cæremoniaſque Dei & Maiorum ſuorum obſeruaret: iuſſitque hominē Solymannus à ſuo conſpectu remoueri, & poſteà etiàm odijs & proſcriptionibus eum eſt perſecutus, & ex tota Turcia exturbauit. Eſt hoc inſigne teſtimonium ab eo redditū, qui non Caroli tantùm, ſed totius Chriſtiani nominis hoſtis infeſtiſſimus eſſet.

Pudor ingenuus.

Lenitas & placabilitas

Nota Solymanni de Carolo V. teſtimoniū.

Multas Cæſar callebat linguas, quod illi ad multa magnas attulit commoditates. Itaque in bello diuerſo vtens milite, cum Germanis Germanicè, cum Hiſpanis Hiſpanicè, cum Belgico equitatu Gallicè, cum Italis Italicè, cum Neapolitanis equitibus mixtìm loquebatur: ad Hungaros, Boemos, Dalmatas, Macedones varijs ſermonibus vtebatur. Imperium & imperiale diadema ſempèr non vt patrimonium ſe ſuum poſſidere, ſed vt magiſtratum gerere profitebatur,

Peritia idiomatum.

tebatur,idq́ue quàm humanitèr & beneuolè accepit,tam liberalitèr ac munificè reddidit à quibus acceperat. A riſu fuit abhorrēs,quod idem de Carolo Magno legitur:interim tamen in apophthegmatibus,& acute,falsè,breuitèr, facetè dictis valde elegans fuit,ſic vt Atticus quidam lepos in eius ſermone &Neſtorea eloquentia apparêret.Ità enim labijs compreſſis ſua verba diſtinctè,articulatè & tractim pronunciabat,vt ſingulæ & ſyllabę & conſonantes, & vocales,& diphthongi audirentur. His adiungebat pronunciationis dulcedinem, cum ſumma modeſtia & grauitate coniunctam. In ipſis autem apophthegmatis ſuis ità ſe cōparabat,vt eſſent ſinè ioco ioci.Atque ex ipſa natura magìs ad condolendum & collachrymandum, quàm ad ſubſannandum aut irridendum vitam aut mores hominū procliuis fuit, quæ quidem rara eſt virtus. Indè accidit, vt non raro in lachrymas ſolueretur, cùm pro hominibus calamitoſis ei preces offerrentur, & plerunquè magìs ipſe fleret,quàm pro quibus rogabatur.

A riſu abhorret.

Condolētia erga miſeros.

Quotidie ſuas manè horas Canonicas, vt vocāt, legebat,easq́ue ità extendebat, vt bìs tantum ferè, quantum presbyteri,ſempèr manè legerit. A cœna ſempèr redibat ad longiſſimas preces ſuas,quæ duarum plerunquè erant horarum, ſicut & matutinæ. Non enim ſuis viribus fidebat potentiſſimus Princeps,ſed totus à ſummi Numinis ope & auxilio pēdebat,quod ſibi precibus tam longis quotidiè conciliare ſtudebat. Et hinc tanta illi in rebus gerendis felicitas,tam inſignes victorię:adeò vt ob multa fortiſſimè geſta, Galli cum Herculi, Germani Carolo Magno,Itali Dauidi,Siculi Africano, Hiſpani Alexandro Magno,Turcæ Iulio Cæſari, Afri Hānibali comparârint. Multi cùm aduertiſſent eum & domi

Preces quotidianæ.

&

& militiæ æquè continuum & prolixum eſſe in precibus ſuis,dicere ſolebant: *Carolus ſæpiùs cum Deo, quàm cum hominibus loquitur.* In ſingulas bellorum expeditiones nouas ſibi preces ipſe & componebat, & ſua manu cõſcribebat,quæ prolixitate ferè ęquarent ſeptem illos Pſalmos vſitatiſſimos, caſq; priùs examinandas dabat ſuis Cõfeſſarijs,& ab eis approbatas,quotidiè etiàm in agmine & acie dicebat,nõnunquàm per ſpeciem exonerandæ veſicæ aut alui ab agmine ſecedẽs,vt prolixiùs & ferućtiùs oraret. *Preces in bellis.*

Cùm bella gereret, ipſe primus ſempèr ſuo in agmine fuit,nonnunquàm quindecim horas, nonnunquàm diutiùs in equo iugitèr reſidens. In om̃ibus expeditionibus bellicis audaciſſimus fuit, ità vt mortem planè contemnere videretur: adeò ſe ad omnia pericula impauidum offerebat, vt nuſquàm ad bombardarum ictus caput inclinaret, nuſquàm pedem moueret,nuſquàm expalleſceret. Et in caſtris ità ſe audactèr ſupra humanum modum contra hoſtes gerebat,vt occídi velle in militia videretur: In omni quoquè ętate nunquàm cupidus vitæ,ſempèr mortis auidus fuit. Sæpè etiàm in caſtris, & in ipſo iuuentutis flore dicebat, Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Eam verò inuſitatã animi fortitudinẽ indè partìm habuit, ꝙ nullã expeditionẽ in hoſtes ſuſceperit,niſì aĩo trãquillo & optima conſcientia. *Fortitudo & magnanimitas in bellis.* *Phil.1.*

Plerique viri militares dicere ſolebant, Cęſarem vincere quidem nôſſe,ſed victoria non perindè vtì nôſſe aut velle:quibus Cęſar reſpondit,Iulium Cęſarem quem illi obijciebãt,& alios veteres ethnicos vnum tantùm habuiſſe finem,videlicet honorẽ:nobis Chriſtianis duos eſſe propoſitos,putà & honorem,& animę ſalutem. Sępè etiàm dixit: Etſi totum expugnâſſem Franciæ regñum,redderem illud regi, modò *Dictum Cęſaris.*

Caſtitas in matrimonio modo id exiguum, quod meum eſſe contendo, mihi relinqueret. In ſeruãdis matrimonij legibus ſempèr caſtiſſimus fuit: & licèt non deeſſent, quę cum ad libidinem illicerent, eas tamen ſempèr conſtantiſſimè reſpuit. Sępè ipſemet feneſtram clauſit, nè inſpiceret prætereuntes formoſiores fœminas. Sępè dictitabat, nunquàm ſe ducturum vxorem, ſi fratrẽ Ferdinandum tam fœcundum fore ſciuiſſet.

Nunquàm choreis aut tripudijs delectatus eſt, niſi decoris & honeſti reſpectu. Nunquàm per aliquod numen iurare auditus fuit, niſi cùm fœdera inijt, aut regnis inauguratus eſt.

Ingenij acumen et prudentia. Supra modum acuto & perſpicaci fuit ingenio, itá vt eius iudicij acrimoniam, prudentiam & ſapiẽtiam pręſtantiſſimi viri ſępè mirarẽtur. Sępè ſuam ſententiam ſcripto compręhenſam, ad aliquot ſuos principes & duces mittebat, & illorum tamen iudicio, vt erat mirabili modeſtia, ſe ſubmittebat: ſed illi ferè ſempèr eius ſubſcribebant ſententiæ, eumq́ue meliùs quàm ſeſe rem perſpexiſſe fatebantur. Hinc *Elogiũ Cæſaris.* conſtans fama fuit ſempèr, *Carolum ſapientiſſimum ſenatorum, fortiſſimum centurionum, pientiſſimum iudicum fuiſſe*: quam iudicij pietatem non ſemèl in illo experti ſunt potentiſſimi ſatrapæ, cùm illis grauiſſima *Nerui belli.* eſſent crimina intentata. Tres belli neruos dicebat, Commeatum, pecuniam, militem: ex ijs ſi aliquo carendum eſſet, militem veteranum ſe potiſſimùm electurum, cuius promptitudine reliqua duo ſe ex hoſte comparaturum confideret. Cùm eſſet in cubiculo cum ſuis familiaribus & domeſticis, nuſquàm quiſquam vel læta vel triſtia ad eum eſſe perlata, ex *Conſtantia oris.* eius vultu aduertere potuit: tanta erat oris, oculorum, & totius vultùs Cęſarei cõſtantia, & quaſi perennis quædam ſerenitas. Quotidiè tres quartas ho-

ræ partes genu flexo orabat manè, longa talari ſupra ſubuculam indutus veſte:ac tum nemini in cubiculum patebat ingreſſus.Poſteà patebat ijs, quibus ius ingrediendi erat,ac tum preces Eccleſiaſticorum Horarias dicebat.Indè ſe veſtiebat. Pòſt ad Rempublicam gerendam ſe componebat. Hinc ad Sacrum audiendum ſe conferebat, quod in omni vita ſempèr audiuit,prӕterquàm in bello Africano ſemèl. A Sacro rectà ad menſam,nũquàm ad negocia ibat, niſi grauis accidiſſet caſus. Cùm Miſſæ ſacrificium ad medium perductum eſſet,menſa parabatur: cùm ipſe è Sacro egrediebatur, cibi ex culina effereban-tur. Halecibus, ſalſamentis & piſcibus naturalitèr delectabatur,ſed ità tamen,vt haberet rationem valetudinis.In menſa etſi parùm aut nunquàm loqueretur,audiebat tamẽ libentèr aliquid nonnũquàm, prӕſertìm ex ſacris depromptum.A prandio omnes prolixiſſimè audiebat etiàm infimæ fortunæ homines, vir humilis & miſericors,ſupplicesque om̃ium libellos accipiebat.

Vt diem transegerit.

Audit oẽs.

In prӕſtandis eleemoſynis per omnem vitam admodùm liberalis fuit,adeò vt cùm puer eſſet, quadragenos aureos in loculis habens,ſæpè ſeptiès vno die eos erogârit,neſcientibus præfectis & œconomis ſuis.In virili ætate & ſenili in largiẽdis eleemoſynis ad puellarum matrimonia,iuuenum ſtudia,ſenum vitam ſuſtentãdam,captiuos ab hoſte redimẽdos,ægrotos curãdos,omnium regum, principum, Cæſarum liberaliſſimus ac munificẽtiſſimus eſt habitus.Quæcunque autem eius generis donabat,clãculùm faciebat,tum accipientium pudori, tum ſuæ modeſtiæ conſulẽs.In Germanos,ab hӕreticis rebus ſuis ſpoliatos aut vexatos, ſacros & ſeculares, liberalitate ſua pientiſſimè vtebatur: ſed nunquàm ferè

Largitas in eleemoſynis

dena centena millia aureorum Carolinorum) intra diem ſeptuageſimum ſe ſpoponderat appenſurum, ſi libertati ſuæ reſtitueretur. Sed duorum Tribunorum Cęſaris diſſenſione & auaritia factū eſt, vt poſt ſepties quadraginta auri vaſa appenſa, morte violēta ablatus ſit, non minima Caroli Cæſaris iactura. Miranda quidem ſunt hęc, ſed id multò mirabilius, quod tam opulentæ gentes ſanctè, piè & caſtè Chriſti religionem colunt, quod vtiquè ſinè pręſentiſſimo Numinis fauore & ſummo miraculo fieri non potuit: vt nos meritò gaudere debeam9, noſtro ęuo gentes ampliſſimas & opulentiſſimas, relictis dęmonum cultibus, àd vnius viui & veri Dei cultum traductas eſſe, dum interìm in his Europæi orbis anguſtijs, in mille ſectas diſtracti, ſensìm ad atheiſmum quendam & paganiſmum relabimur.

Idioma Mexicanorum. Eſt hoc quoquè admiratione dignum, quòd pleriſque Imperij Mexicani locis coloni & incolæ idiomate vtuntur eiuſmodi, quod valdè affine & ſimile ſit Flandrico, pręſertìm Gandauienſium idiomati. Nec verò ſinè maximo ſudore & multis periculis nouus orbis in Caroli Cęſaris ditionem redactus eſt. Sunt nanq; ibì multę ampliſſimę ciuitates, multi altiſſimi montes, rupes inacceſſibiles, profundiſſimæ voragines, denſiſſimæ ſyluę, frequentes hominum turbæ, multæ & in terra & in mari horrendæ beluę: ſed hęc omnia, Deo benè fauente, Caroli Cęſaris virtuti & pietati ceſſère, Hiſpano veterano milite nullos pro Cæſare & Chriſti fide propaganda labores recuſante.

40. vrbes Cæſar cōdit in regno Peruaco. In ſolo regno Peruaco quadraginta nouas vrbes Carolus Cæſar exędificari curauit: porrò in regno Mexicano vrbem Mexicum, (in qua, vt diximus, tèr quadraginta ſunt millia ampliſſimarum ędium, quā Corte-

Corteſius ob ſeditionem totam iuſſerat concremari, auguſtiſſime totam nouam ædificari voluit, vndè etiam Palatium Caroli vocatur vrbs ipſa. In noſtro quoquè orbe (vt id obitèr dicam) multas & vrbes & arces conſtruxit Carolus Cæſar, putà Carolomontium, Philippopolim, Heſdinfertum vrbes, Cameraci, Gandaui, Vltraiecti, arces validiſſimas in Belgio, atque alibì complures alias. *Structura Cæſaris in noſtro orbe.*

Legatus Indicus noui orbis Anno Domini 1555. tèr ſeptem milliones aureorum Carolinorum coronatorum ſiue ducatorum (million ſignificat deciès centena millia) Carolo Cæſari obtulit, vt priuilegium & legem quandam Carolinam abrogaret. Totidem milliones eorundem ducatorũ etiàm Philippo Caroli Cæſaris filio alter legatus poſteà obtulit. Ex ipſo nouo orbe ſeptem decades millionũ auri feruntur in Hiſpanias relatæ, & totidem decades millionum auri ex margaritis, gemmis, vnionibus & reliquis lapidibus & rebus precioſioribus noui orbis: quæ ſumma ſi ritè ſupputetur, penè incredibilis euadit: ſed ſunt magnæ opes illarum regionum. At multò maior ſumma pecuniæ, demptis tamen his auri ſummis, in milites & præfectos Cæſaris annis quadraginta in nouo orbe ſubigendo & muniendo conſumpta eſt. Per hos autem auri milliones hoc loco accipi debet purum putum aurum Caſtellanorum ducatorum Carolinorum. *Opes ex nouo orbe allato.*

Et quidem in Auſtraliori veteris orbis noſtri plaga, trecentis quinquaginta leucis vltra caput Bonæ Spei, nouæ noui orbis Carolini plagæ & vaſtitates repertæ ſunt, quæ magnitudine ſpatiorũ lõgè apud fretum Magellanicum in Orientem & Occidentem & Auſtrum porrigãtur, adeò vt nouæ quotidiè terræ noctù & interdiù emicarint in mari. *Orbis noui vbi repertus*

OO 3 Porrò

7. Senatus noui orbis. Porrò in nouo orbe ſeptem Carolus Cęſar eſſe voluit ampliſſimos Senatus, quorum quidam Cancellarię vocantur: nempè, in Fano Dominici, in Mexico, in Guatimala & Nicaragua, in noua Granata, in Regibus ciuitate Peruaca. In Cuba eſt Gubernator, & in noua Galicia ſunt quatuor Pretores, q vocantur Alcaldes maiores. Conſtituit quoquè duos *Duo Proreges.* Proreges, alterum qui pręſit mari meridionali & eius littoribus & locis mediterraneis, habitatque Regibus in prouincia Peruaca: alterum qui dominetur mari Aquilonari & eius latiſſimis littoribus, & locis ac prouincijs mediterraneis, habitás in Mexico. *Magiſtratus varij.* Sunt quoquè Gubernatores plurimi ſiue proconſules, vt in Boriqueno, Panama, Cartagena, Venezuela. Sunt Adelantadi pręſides prouinciarum. Sunt & præſides vrbium, itemque Conſulares prouincię, qui in maioribus ciuitatibus habitant, quorum electio ad duos ſupradictos Proreges pertinet.

Archiepiſcopus Fani Dominici. In Fano Dominici eſt Archiepiſcopus, & habet ſeptem ſub ſe Epiſcopos, videlicet, Xaliſconiũ, Mechauacanum, Guaxacam, Taſcalam, Guatimalam, Chiapam & Nicaraguam. *Item in Regibus.* In Regibus, quæ eſt vrbs regni Peruaci nobiliſſima, eſt Archiepiſcopus, cui inter cęteros ſubſunt Epiſcopi, Cuſconus, Quitonus & Charcas: & quotidiè plures creabãtur. Porrò rex Caſtellæ eſt patronus omnium Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, dignitatum & beneficiorum Eccleſiaſticorum noui orbis: & ipſe illos deſignat permiſſu Romani Pontificis.

Magnitudo noui orbis. Nouus ille mundus Carolinus in mari Boreali in dimenſione littorum obtinet ſeptem millia leucarũ communium Gandauenſium, quarum tèr ſeptẽ leucæ conficiunt vnum latitudinis ſiue altitudinis gradum, ſi à ſeptentrione Boreali in Auſtralem plagam metiaris,

metiaris. Singulis autem gradibus Ptolemęus attribuit ſeptuaginta millia paſſuum, quæ efficiũt ſeptuaginta milliaria Italica. Porrò vetus orbis noſter habet trecentos ſexaginta gradus: & totidem dies numerant noui orbis incolæ in anno vno: ſed illis interſerebant dies quinque, quos habebant toto anno celeberrimos, vt nos Paſcha noſtrum.

In mari autem Auſtrali noui orbis dimenſio continet in ſe tèr mille quingentas leucas communes. Noſter vetus orbis, quacunquè eas, conficit ſeptem millia leucarum communium. Si ſingulis climatibus mille leucas attribuas, ſeptem erunt orbis climata. Si decem parallelos ſingulis climatibus inijcias, & ſingulis parellelis ſingulas leucarum centurias adijcias, ſeptuaginta parallelos & ſeptuaginta cẽturias leucarum orbis habebit. Vndè conficiuntur 360. gradus Ptolemaici, quorum ſinguli continent tèr ſeptem leucas communes Gandauenſes, in quos Ptolemęus orbem partitus, ſpatia telluris mariſque diſtribuit. Eſt autem omninò veriſimile & ferè neceſsè, in Auſtrali noui orbis plaga, hoc eſt, ad pollũ antarcticum & fretum Magellanicum, vbi aræ & columnæ Caroli Quinti cõſtitutæ ſunt, eſſe latiſſima, vaſtiſſimaque terrarum ſpatia. *Magnitudo orbis noſtri.*

Fuit quidam Sebaſtianus à Cano appellatus, qui vltra æquinoctialem egreſſus cum naui Victoria dicta, triennio vndè egreſſus fuerat nauigans, in Hiſpanias reuertit, ac in tellure vtrorunque Antipodum ancoras fixit. Atque ille quidem multa Aſiæ, Aphricæ, Europæ littora circunnauigauit, vltra lineam ęquinoctialem ſe extendens, quam veteres inhabitabilem ob ęſtûs nimietatem falsò putabant: ſed vltra vtroſque Septentriones, Boreales ſcilicet & Auſtrales, noluit aut non potuit tantillo tempo- *Sebaſtiani à Cano nauigatio ſtupenda.*

ris ſpatio progredi. Certè non deſunt viri grauiſſimi, qui contra veterum opinionem dicant, mundũ totum nõ ſolùm habitabilem, ſed etiàm habitatum, idq́ue multis modis probant. Aiunt verò alimenti inopiam, & libertatem itinerum interclúſam, magìs vitæ hominum impedimento eſſe, quàm ſolis ardores, aut polorum frigora & hyemes: conſtanterq́ue affirmant, eſſe antipodes & antœcos & periœcos, nec dnbitant dicere orbem nouum Carolinũ comprehendi altero mundi hemiſphęrio, & noſtro eſſe æqualem, illiq́ue in æquilibrio reſpondere.

Terra oĩs habitata.

7. Prouinciæ maiores noui orbis.

Eius orbis ſeptem ſunt prouinciæ maiores ſiue Conſulares, quarum maximè borealis eſt Florida, cuius latera extrema amnem Neuadum & terram Laboratoris attingunt, & Gronlandiam Iſlandiamq́ue ad ducentas leucas reſpiciũt. Altera prouincia, eſt Hiſpania noua: Tertia, eſt terra Firma: Quarta, Andalouſia noua: Quinta, Breſillia, quæ páret Regi Luſitaniæ: & hæ prouinciæ omnes poſitæ ſunt ad mare Boreale. In mari Auſtrali, vnica eſt Peruaca, ꝓuincia ſexta, in qua ſunt Chile, Quito, Cuſco, Reges, Platana, Loxa, Portus vetus, Guayaquile, Guanucum, Pax, Valles, & ſimiles vrbes ac dynaſtiæ. Septima Prouincia eſt, quæ nupèr reperta eſt, contra Caput Bonæ ſpei obiecta, & freto Magellonico lõgiſſimè reſpondet, veterem & nouum orbem reſpiciens.

Ortus ſolis in Mexico.

Porrò ſeptem horis antè luceſcit ſol apud Hiſpalim Hiſpaniæ vrbem, quàm in Mexico, & iiſdem ſeptem horis priùs eclipſes, ſolſtitia & æquinoctia appárent in limite noſtri veteris orbis, quàm noui Carolini. Et quidem anno ſalutis 1524. venit in ciuitatem Mexicanam frater Martinus Valentinus cum duodecim monachis, tanquàm vicarius Papæ à Carolo

Martinus Valentinus

rolo Cæſare illic cum authoritate eiuſdem Pontifi-cis miſſus: eodemque anno prędicauit ille in noui orbis terra continente Euangelium Chriſti, & magnos illic progreſſus magnaque incrementa fides Chriſti accepit, & quidem ea ipſa fides, quam Germani & pleriq; alij Europęi, à Martino Lutero & alijs ſectarijs malè perſuaſi vt Papiſticam reijciunt. Baptizabantur illic multa hominum millia, & cùm anteà plures ſimul vxores habuiſſent, dubitareturq; quam ex omnibus retinere deberent, eodem anno Mexicana habita eſt Synodus ſolénis, cui tanquàm Papæ Vicarius pręſedit Martinus Valentinus, in qua tandèm definitum eſt, quòd qui fidem Chriſtianam cum omnibus Romanæ & Catholicæ Eccleſiæ ritibus complecterentur, ex omnibus vxoribus vnam tantùm quam vellent, ducerent ritu Chriſtiano.

Chriſtū annunciat nouo orbi.

Synodus Mexicana.

Idola omnia ex téplis exturbabantur, crux Chriſti & ſanctiſſimæ Mariæ virginis imago in templis reponebantur, Euchariſtia populis oſtendebatur, Miſſæ ſacrificium à Martino & collegis duodecim patefiebat, Euangelium Catholico more piè & purè annunciabatur. Indè verò paucis annis tot baptizabantur, in ea noui orbis plaga, vt alij ſeptiès dena cẽtena millia, alij quaterdeciès dena centena hominum millia in ſolo illo Mexicano regno baptizata retulerint. Magna etenim in eo noui orbis tractu eſt hominum copia, adeò vt in inſula Fani diui Dominici quindeciès centena hominum millia fuiſſe reperiantur, & quandoquè in proceſſione centum millia hominum ſe Chriſtiano more cecíderint virgis. Eodem anno 1524. miſit Corteſius ex Mexico Carolo Cęſari per Diegonem de Soto ſeptuaginta millia caſtellanorum ducatorum aureorum, vnamq; colubrinam argenteam, quadragintanouem milli-

Multitudo baptizatorũ

Colubrina argentea.

idola exturbata ſunt, dęmonibus ſilentium indictū, oracula & pręſtigiæ conticeſcere iuſſæ ſunt, pluralitas vxorum in vnius conſortium redacta, ſeptem illis ſacramenta & cæteri Romanæ Eccleſiæ ritus reuerentèr traditi ſunt, nobis interìm in Europa de horum contemptu & nouorum dogmatum complexu petulantèr nobis applaudētibus, & tanquàm mirifica reperta luce gratulantibus. Sed Deus præpotens, ſpretis nobis contemptoribus, ſuam gratiā offert illis barbaris & ignotis gentibus, & vt heretici tabeſcant, omnes illas facit Romani Pontificis obſeruantiſſimas, & veteris religiõis ſtudioſiſſimas. Solent iactare iſti temulenti noui Euangelij pręcones, ſe Romano pontifici modis omnibus velle incommodare: nec vident miſeri, vt ipſos irrideat qui habitat in cælis, & tantò Romanum Pontificem in remotiſſimis noui orbis regionibus faciat maiori ſtudio ac veneratione affici, quantò in Europa apud pleroſque minori in precio eſt. Noſtrum erat, iuxta Pauli doctrinam, obedire præpoſitis noſtris, permanere in ea religione, quam à ſanctis Maioribus noſtris accepimus, exercere nos in operibus bonis, ſobriè & iuſtè & piè viuere in hoc ſeculo, & omnia peregrina dogmata vitare. At dum iſta nos negligimus, eccè Chriſtus ſe cōfert ad Indos & antipodes, offerturq; regnum Dei gentibus facientibus fructū illius, & nos hìc in tot ſectas & errores diſtrahimur, vt referre pudeat. O nos miſeros, q in ſumma quoquè miſeria nos felices & beatos putamus. *Pſalm. 2.* *Hebr. 13.* *Matt. 21.*

Quòd autem in nouo orbe vſqueadeò propagata eſt fides Chriſti, vel maximè illuſtrem reddit Carolum Cęſarem, cui vtiquè id pręcipuè ſtudio fuit, vt fides catholica illic modis omnibus diſſeminaretur. Dicebat autē peccata noſtra meruiſſe vt Eccle-

ſia

Dictũ Cæſarũ de Sectis ſia diſcinderetur, & vt authorem oſtenderet, Vnus homo,inquit,nobis ſcribendo perdiderat rem,Luterum videlicet ſignificãs.Vt enim ab vna interdùm ſcintilla vaſtiſſimum oritur incendium, ſic ab vno Lutero faces ſubminiſtratæ ſunt,quibus totus apud nos conflagraret orbis Chriſtianus. Quàm autem hoc ſit verum,tædet referre,cùm res ipſa id plus ſatìs teſtetur.Sed noſter Carolus non ſolùm nouum ſibi ſubiugauit orbem, ſed etiàm nominis ſui fama celeberrima,ex multis rebus felicitèr geſtis comparata,& Mauritanorum,& Libycorum, & Tartarorum,& Scytharum,& Sophi regis Perſarum,& Prętoianis,qui eſt potentiſſimus Aethiopum rex, legationibus perquàm honorificis affectus eſt. Fuit autem idemipſe magnæ temperantiæ in cibo & potu, vt plerunquè ad menſuram & certas vncias biberet, & ad pondus comederet. Nec vnquàm veſtitui nimio indulſit:nuſquàm purpura Tyria,nuſquàm precioſa & regalis veſtis in vſu vitæ eius quotidiano apparuit:ſed atra lanea veſte & diù lugubri, prǽſertìm à cõiugis obitu,eſt vſus,vt & in re omni familiari attentus,nuſquàm immodicus eſſet. Nuſquàm preter modum lauta vtebatur ſupellectile,nuſquàm mirifici incendebãtur odores,nuſquàm menſis epulæ conquiſitiſſimæ inſerebantur,niſi certa ratio aliud hortaretur.Et in menſa plerunquè ſolus & tacitus ſedebat,ità vt conuiuia eius ſinè conuiua, moderata,ſolitaria,honeſta,non opiparè apparata, eſſe conſtaret. Nunquàm pecuniæ prǽter cauſam prodigus fuit,cuius expendendæ magnam ſempèr rationem habendam cenſuit, non ignarus, quantam pecuniæ vim bella abſumerent.

Legationes ad Cæſarẽ.

Cibi & potûs parſimonia.

Veſtitus.

Supellex.

A vinolentiæ, vanæ gloriationis,& voluptatum vitijs adeò ſemper fuit alienus,vt qui illum & à pu-

cro

ero optimè nouerant, eandẽ illi tum indolem, quæ nunc in ſene & extrema ętate apparuit, etiàm infanti, & ephebo, & adoleſcenti, & iuueni, & viro fuiſſe affirment, ſempèr in eo pudore ingenuo mirificè relucente. Fuit humanitate, morum ſuauitate & clementia in omnes ſingulari. Familiam ſuam omnem præcipuè charam habuit. Erat natura valdè placabilis & exorabilis, idq; ſua lenitate & bonitate aſſecutus eſt, vt ſæpiùs ipſe ab hoſtibus laudatus ſit, q̃ alij Principes ab amicis & ciuibus ſuis. Cùm ad Solymannum Turcarum principem quidam Chriſtianus dynaſta trãsfugiſſet, & ab illo interrogatus, cur relicto Cęſare ad ipſum perfugiſſet, ille tribus de cauſis, putà auaritiæ, libidinis & iniuſtitiæ Cæſaris fecisse reſponderet, Solymannus ait, nihil horũ ſibi poſſe de Carolo perſuaderi, quippe qui diù percõtando & indagando cognitam haberet Cęſaris vitam, nec poſſe horum vitiorum labem in illo hærere, qui tam ſanctè & piè leges cæremoniasq́ue Dei & Maiorum ſuorum obſeruaret: iuſſitq́ue hominẽ Solymannus à ſuo conſpectu remoueri, & poſteà etiàm odijs & proſcriptionibus eum eſt perſecutus, & ex tota Turcia exturbauit. Eſt hoc inſigne teſtimonium ab eo redditũ, qui non Caroli tantùm, ſed totius Chriſtiani nominis hoſtis infeſtiſſimus eſſet.

Pudor ingenuus.

Lenitas & placabilitas

Nota Solymanni de Carolo V. teſtimoniũ.

Multas Cæſar callebat linguas, quod illi ad multa magnas attulit commoditates. Itaque in bello diuerſo vtens milite, cum Germanis Germanicè, cum Hiſpanis Hiſpanicè, cum Belgico equitatu Gallicè, cum Italis Italicè, cum Neapolitanis equitibus mixtìm loquebatur: ad Hungaros, Boemos, Dalmatas, Macedones varijs ſermonibus vtebatur. Imperium & imperiale diadema ſempèr non vt patrimonium ſe ſuum poſſidere, ſed vt magiſtratum gerere profitebatur,

Peritia idiomatum.

tebatur, idq́ue quàm humanitèr & beneuolè accepit, tam liberalitèr ac munificè reddidit à quibus acceperat. A riſu fuit abhorrẽs, quod idem de Carolo Magno legitur: interìm tamen in apophthegmatibus, & acute, ſalsè, breuitèr, facetè dictis valde elegans fuit, ſic vt Atticus quidam lepos in eius ſermone & Neſtorea eloquentia apparéret.Ità enim labijs compreſſis ſua verba diſtinctè, articulatè & tractìm pronunciabat, vt ſingulæ & ſyllabę & conſonantes, & vocales, & diphthongi audirentur. His adiungebat pronunciationis dulcedinem, cum ſumma modeſtia & grauitate coniunctam. In ipſis autem apophthegmatis ſuis ità ſe cõparabat, vt eſſent ſinè ioco ioci. Atque ex ipſa natura magìs ad condolendum & collachrymandum, quàm ad ſubſannandum aut irridendum vitam aut mores hominũ procliuis fuit, quæ quidem rara eſt virtus. Indè accidit, vt non raro in lachrymas ſolueretur, cùm pro hominibus calamitoſis ei preces offerrentur, & plerunquè magìs ipſe fleret, quàm pro quibus rogabatur.

A riſu abhorret.

Condolẽtia erga miſeros.

Quotidie ſuas manè horas Canonicas, vt vocãt, legebat, easq́ue ità extendebat, vt bìs tantum ferè, quantum presbyteri, ſempèr manè legerit. A cœna ſempèr redibat ad longiſſimas preces ſuas, quæ duarum plerunquè erant horarum, ſicut & matutinæ. Non enim ſuis viribus fidebat potentiſſimus Princeps, ſed totus à ſummi Numinis ope & auxilio pẽdebat, quod ſibi precibus tam longis quotidiè conciliare ſtudebat. Et hinc tanta illi in rebus gerendis felicitas, tam inſignes victorię: adeò vt ob multa fortiſſimè geſta, Galli eum Herculi, Germani Carolo Magno, Itali Dauidi, Siculi Africano, Hiſpani Alexandro Magno, Turcæ Iulio Cæſari, Afri Hãnibali comparârint. Multi cùm aduertiſſent eum & domi

Preces quotidianæ.

&

& militiæ æquè continuum & prolixum eſſe in precibus ſuis, dicere ſolebant: *Carolus ſæpiùs cum Deo, quàm cum hominibus loquitur.* In ſingulas bellorum expeditiones nouas ſibi preces ipſe & componebat, & ſua manu cõſcribebat, quæ prolixitate ferè ęquarent ſeptem illos Pſalmos vſitatiſſimos, easq; priùs examinandas dabat ſuis Cõfeſſarijs, & ab eis approbatas, quotidiè etiàm in agmine & acie dicebat, nõnunquàm per ſpeciem exonerandæ veſicæ aut alui ab agmine ſecedẽs, vt prolixiùs & ferueǌtiùs oraret. *Preces in bellis.*

Cùm bella gereret, ipſe primus ſempèr ſuo in agmine fuit, nonnunquàm quindecim horas, nonnunquàm diutiùs in equo iugitèr reſidens. In omnibus expeditionibus bellicis audaciſſimus fuit, ità vt mortem planè contemnere videretur: adcò ſe ad omnia pericula impauidum offerebat, vt nuſquàm ad bombardarum ictus caput inclinaret, nuſquàm pedem moueret, nuſquàm expalleſceret. Et in caſtris ità ſe audactèr ſupra humanum modum contra hoſtes gerebat, vt occidi velle in militia videretur: In omni quoquè ętate nunquàm cupidus vitæ, ſempèr mortis auidus fuit. Sæpè etiàm in caſtris, & in ipſo iuuentutis flore dicebat, Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Eam verò inuſitatã animi fortitudinẽ indè partìm habuit, ꝙ nullã expeditionẽ in hoſtes ſuſceperit, niſì aĩo trãquillo & optima conſcientia. *Fortitudo & magnanimitas in bellis.* *Phil. 1.*

Plerique viri militares dicere ſolebant, Cęſarem vincere quidem nôſſe, ſed victoria non perindè vtì nôſſe aut velle: quibus Cęſar reſpondit, Iulium Cęſarem quem illi obijciebãt, & alios veteres ethnicos vnum tantùm habuiſſe finem, videlicet honorẽ: nobis Chriſtianis duos eſſe propoſitos, putà & honorem, & animę ſalutem. Sępè etiàm dixit: Etſi totum expugnâſſem Franciæ regnum, redderem illud regi, *Dictum Cęſaris.*

modò

modo id exiguum, quod meum eſſe contendo, mihi relinqueret. In ſeruãdis matrimonij legibus ſempèr caſtiſſimus fuit: & licèt non deeſſent, quę cum ad libidinem illicerent, eas tamen ſempèr conſtantiſſimè reſpuit. Sępè ipſemet feneſtram clauſit, nè inſpiceret prætereuntes formoſiores fœminas. Sępè dictitabat, nunquàm ſe ducturum vxorem, ſi fratrẽ Ferdinandum tam fœcundum fore ſciuiſſet.

Caſtitas in matrimonio

Nunquàm choreis aut tripudijs delectatus eſt, niſì decoris & honeſti reſpectu. Nunquàm per aliquod numen iurare auditus fuit, niſì cùm fœdera inijt, aut regnis inauguratus eſt.

Ingenij acumen et prudentia.

Supra modum acuto & perſpicaci fuit ingenio, ità vt eius iudicij acrimoniam, prudentiam & ſapiẽtiam pręſtantiſſimi viri ſępè mirarẽtur. Sępè ſuam ſententiam ſcripto comprębenſam, ad aliquot ſuos principes & duces mittebat, & illorum tamen iudicio, vt erat mirabili modeſtia, ſe ſubmittebat: ſed illi ferè ſempèr eius ſubſcribebant ſententiæ, eumque meliùs quàm ſeſe rem perſpexiſſe fatebantur. Hinc conſtans fama fuit ſempèr, *Carolum ſapientiſſimum ſenatorum, fortiſſimum centurionum, pientiſſimum iudicum fuiſſe*: quam iudicij pietatem non ſemèl in illo experti ſunt potentiſſimi ſatrapæ, cùm illis grauiſſima eſſent crimina intentata. Tres belli neruos dicebat, Commeatum, pecuniam, militem: ex ijs ſi aliquo carendum eſſet, militem veteranum ſe potiſſimùm electurum, cuius promptitudine reliqua duo ſe ex hoſte comparaturum confideret. Cùm eſſet in cubiculo cum ſuis familiaribus & domeſticis, nuſquàm quiſquam vel læta vel triſtia ad eum eſſe perlata, ex eius vultu aduertere potuit: tanta erat oris, oculorum, & totius vultùs Cęſarei cõſtantia, & quaſi perennis quædam ſerenitas. Quotidiè tres quartas ho-

Elogiũ Cæſaris.

Nerui belli.

Conſtantia oris.

Vt diem transegerit.

ræ partes genu flexo orabat manè, longa talari ſupra ſubuculam indutus veſte:ac tum nemini in cubiculum patebat ingreſſus.Poſteà patebat ijs, quibus ius ingrediendi erat,ac tum preces Eccleſiaſticorum Horarias dicebat.Indè ſe veſtiebat. Pòſt ad Rempublicam gerendam ſe componebat. Hinc ad Sacrum audiendum ſe conferebat, quod in omni vita ſempèr audiuit,præterquàm in bello Africano ſemèl. A Sacro rectà ad menſam,nũquàm ad negocia ibat, niſì grauis accidiſſet caſus. Cùm Miſſæ ſacrificium ad medium perductum eſſet,menſa parabatur: cùm ipſe è Sacro egrediebatur, cibi ex culina efferebantur. Halecibus, ſalſamentis & piſcibus naturalitèr delectabatur,ſed ità tamen,vt haberet rationem valetudinis.In menſa etſi parùm aut nunquàm loqueretur,audiebat tamẽ libentèr aliquid nonnũquàm, pręſertìm ex ſacris depromptum.A prandio omnes prolixiſſimè audiebat etiàm infimæ fortunæ homines, vir humilis & miſericors,ſupplicesque omĩum libellos accipiebat.

Audit oẽs.

Largitas in eleemoſynis

In pręſtandìs eleemoſynis per omnem vitam admodùm liberalis fuit,adeò vt cùm puer eſſet, quadragenos aureos in loculis habens,ſæpè ſeptiès vno die eos erogârit,neſcientibus præfectis & œconomis ſuis.In virili ætate & ſenili in largiẽdis eleemoſynis ad puellarum matrimonia,iuuenum ſtudia,ſenum vitam ſuſtentãdam,captiuos ab hoſte redimẽdos,ægrotos curãdos,omnium regum, principum, Cæſarum liberaliſſimus ac munificẽtiſſimus eſt habitus.Quæcunque autem eius generis donabat,clãculùm faciebat,tum accipientium pudori, tum ſuæ modeſtiæ conſulẽs.In Germanos,ab hęreticis rebus ſnis ſpoliatos aut vexatos, ſacros & ſeculares, liberalitate ſua pientiſſimè vtebatur: ſed nunquàm ferè

PP tales

tales dedit eleemoſynas, quin lachrymas multas p̃funderet: grauiterq́ue doleret, non ſe poſſe egenis omnibus ex ęquo ſubuenire. Habuit autem œconomos ſemper circùm ſe attentiſſimos, quorum ſecuritate fiebat, vt princeps natura liberaliſſimus, nó eſſet profuſus in eos, quos non eſſe egenos putaret.

Miraculum naturæ Carolus.

Quidam ſapientiſſimi proceres, Cæſari intima familiaritate coniunĉti, ſæpè cum admirati ſunt, atque planè ſui temporis miraculum naturæ Carolum fuiſſe confitebantur: tanta erat in Carolo & morum, & ſapientiæ, & pietatis pręſtantia. Tandèm optimus princeps ſentiens ſe viribus deficere, & multam erga ſe multorum ingratitudinem expertus, toti mũdo & omnibus mundi honoribus valefecit, & in ſolitudinem ſeſe contulit, nauigans ex Belgio in Hiſpaniam. Sed in ipſo itinere nunciatum ei eſt, Ouranum Africæ promontorium liberatum obſidione Turcarum & Afrorum, ac multa illic Turcarum & Afrorum millia conciſa ab Hiſpanis: atque etiàm in

Aurum & gemmæ allatæ ex nouo orbe.

auro quinquagiès centena millia aureorum Carolinorum, & in lapidibus preciosis viciès centena millia aureorum ex orbe nouo Carolino Hiſpalim eſſe allata. Per id tempus ſtupendæ auri copiæ ex Peruaca & Mexicana plaga tum expeĉtabantur. Deniquè feliciter ex hac luce in lucem ſempiternam migrauit optimus, pijſſimus, potentiſſimus princeps Carolus V. cui parem per omnia Imperatorem multa ſecula non viderunt, & fortaſsìs nec viſura ſunt vnquàm. Atque interìm tamen non deſunt, præſertìm aliquot Gallici ſcriptores, qui tantum principem nó ſemèl acerbè perſtringant, & apud omnes traducere conentur: quos oportebat modeſtia vti, pręſertìm in principem religioſiſſimum, cui ipſi ſuis ſcriptis apud cordatos omnes non ſolùm nihil detrahent,

ſe

ſed eoipſo efficient etiàm,vt tantò in maiori precio & veneratione habeatur. Atque hęc quidem in Caroli V.longè potentiſſimi & pientiſſimi Imperatoris commendationem pro noſtri inſtituti breuitate dicta ſint ſatis. Caroli Cęſaris mortem paulò pòſt ſecutus eſt obitus Mariæ ſororis eius, fortiſſimę & prudentiſſimæ heroinæ, quæ multis annis Belgio pręfuerat. Sub finem Nouembris mortua eſt etiàm Maria Angliæ regina longè pijſſima, cuius incredibili virtute intra breue tempus in Anglia reſtituta fuit religio Catholica. Eam breuì ſecutus eſt Reginaldus Polus Cardinalis & Cantuarienſis Archiepiſcopus, multa & virtute & eruditione, & regio quoquè ſtemmate clariſſimus. Obijt etiàm in Germania Otto Henricus Comes Palatinus Elector, & in Dania Chriſtianus Danorum rex.

Maria regina excedit è viuis.

Item Maria Anglica.

Et Reginaldus Palus.

Eodem anno Moſcouitarum Princeps potentiſſimus in Liuoniæ Torpatenſem ditionem ingentem mittit exercitum,trecentorum millium hominum,qui omnia longè & latè populantur, ferro & igni omnia vaſtant,& per multa milliaria omnia cęde,rapinis,fœdiſſima barbarie & immanitate complent.Nulli neque ætati,neque ſexui parcitur.Pueri infra annum decimum necantur, intra decimum & vigeſimum conſtituti, Tartaris feris hominibus vēduntur:ſupra viginti annos,trucidantur omnes.Pecus omne,quod in Moſcouiam abduci non potuit, mactatur:ingens ex tota Torpatenſi prouincia pręda abigitur. Quadraginta dies hunc in modum ſæuitum eſt,paucis arcibus & vna Torpatenſi ciuitatè vim hoſtilem euadentibus. In Germanos ille Moſcouitanus exercitus præcipuè ſæuiebat: depręhenſos omnes,mares quidem brachijs truncatis, fœminas ſectis vberibus dirè cruciant:plerosque in fruſta

Moſcouitæ populantur Turpatenſes

Exempla barbaræ crudelitatis.

PP 2 diſcin-

diſcindunt,& membra palpitantia hàc illàc diſpergunt. Multa nobilium & popularium, immò infinita propemodùm turba cum vxoribus & liberis & rebus omnibus intra Torpatum vrbem ſe recipiũt, etiàm ex ijs qui decem,immò & viginti milliaribus indè diſtarent:ſed cùm nimiam multitudinem vrbs capere non poſſet,ſupra millia decem in oppidi foſſas confugiunt. Erat videre miſeria, alios aſperrimo hyemis frigore,alios inedia, alios poſtremo hoſtili gladio confectos,paſsìm ruere. Nam ſæuiſſimi Moſcouiorum milites,vbì miſeros in foſſis latitantes conſpiciunt, pręcipites in eos irruunt: gladijs, lanceis,ſagittis immaniter conficiunt, eratque plurima mortis imago. Qui intra vrbem erant, nimia hoſtium multitudine abſterriti, non fuere auſi miſeris ferre opem:tandem multis in eos tormentis exoneratis,hoſtes abſcedũt. Indè porro in Teutonici Magiſti ditionem per Leidenſe territorium proficiſcũtur,eademque illic horrendæ crudelitatis exempla edunt,adeoque populantur omnia,vt ne vnum quidem tuguriolum incolume permanſerit. Eundem in modum ſe gerunt in regione Neruienſi, quæ & ipſa páret Magiſtro Teutonico. Vbi ſatis tandem cędibus,rapinis & incendijs graſſatum eſt,in Ruſſiã immenſis aucti ſpolijs reuertuntur. Nemo illis Liuonię procerum auſus eſt ire obuiàm,ità vt impunè illi omnia vaſtarent & diriperent.

Pereunt multi.

Ditio Magiſtri Teutonici vaſtatur.

Fit deindè conuentus omnium Liuoniæ procerum in Vuendenſi oppido,& poſt multam diſceptationem in eam ſententiam itum eſt,vt ſexaginta aut ſeptuaginta aureorum millibus pax ab hoſte redimatur. Quod etſi turpe videri poterat, poſt tantam acceptam cladem, tamen in pręſens non aliud occurrebat conſilium. Interìm verò dum Liuonienſiũ

legati

legati longiſſimis viarum immenſis ſpatijs ad Moſcouię Principem cõtendunt,(abeſt enim vrbs Moſcouia à Torpato centum quinquaginta milliarib9 Germanicis) Liuones contra pactas quadrimeſtres inducias Rutenicæ Neruiæ incolis vim adferũt, duabus colubrinis in eos diſploſis,& non paucis occiſis. At tamen Moſcouitæ,quibus religio erat violare inducias,nihil ſe commouent,ſed celerrimo nũcio rem totam ad Principem ſuum referunt. Ita accidit,vt eodem tempore quo Liuonienſium legati Moſcouiam vrbem perueniunt, etiàm hic nuncius ad principem perferretur. Legati,eius quod acciderat ignari,Principem adeunt,de pace tractaturi. Sed ille vehementèr commotus,induciarum ruptam fidem eis improperat, cum nouo eodemque impio Luteri dogmate,quod ab annis paucis cõplexi ſint, omnem illos fidem,pudorem, conſtantiam abieciſſe,dictitat. Iubet redire ad ſuos, pecuniam reddere Magiſtro,ſe breuì adfuturum, & egregiè acceptam iniuriam vindicaturum. Ad fines Moſcouiticę & Liuonienſis ditionis,duæ erant vrbes cum ſingulis arcibus: vtraque Neruia dicebatur: ſed altera Germanica,altera Rutenica. Inter vtranque non niſi fluuiolus intererat. Itaque Liuones è ſua Neruia,duas, vt dixi,colubrinas in Rutenorum Neruiam exonerârunt,alijsque preterea Liuonibus vicinis, qui inducias ruptas putarent,confluentibus, aliquot Rutenorum cædes ediderunt. Ea res animum Moſcouiæ Principis ab omi pace prorsùs abalienauit. Rursùs ingens conſcribitur è Moſcouia & Tartaris exercitus,qui primò Neruiam Germanicam occupant vi,arcem ditione capiunt: ciues Neruienſes Moſcouiæ Principi ſacramentum dicunt. Capta Neruia, exercitus omnis Neruiẽſe territorium longè lateq;

Liuones violant inducias.

Duæ Neruiæ.

Neruia Germanica expugnatur.

ad quindecim Germanica milliaria fœdiſſimè rurſùs diripit & vaſtat,multaque in ſui Principis ditionem redigit.Pôſt in Torpatēſem diœceſin aduolát, *Nienhuſiū capitur.* Epiſcopi arcem Nienhuſium,octodecim à Torpato vrbe milliaribus diſtantem,obſidēt & deditione accipiunt,vita viris & fœminis donata:ſed cùm ex arce ad duo milliaria exceſſiſſent,in aliud Rutenorum agmen incidunt,qui raptis virginibus & fœminis, viros rebus omnibus ſpoliatos dimittunt. Habebat Magiſter Teutonicus aliquot equitum turmas, ſed cùm audiret Moſcouitam cum vniuerſo agmine aduentare prelij committendi cauſa,deſerto Torpatēſi Epiſcopo,ad vigintiquinque ferè milliaria aufugit.Porro Ruteni equites ad triginta millia cœpto pergũt itinere,Germanos quoſq; obuios trucidát. Totius exercitùs Moſcouitici dux Petrus Siſegaleider,ſtrenuus olìm pirata, cum omnibus copijs, in quibus erant Tartarorum triginta millia,& ſclopetariorum millia duodecim, ad Torpatum obſidendum progreditur.Erant hominum ad trecenta millia.Interim Germanos quoſdam apprehenſos, crudelitèr tractat:viris brachia,fœminis vbera & nares præcídit:ſicque fœdè deturpatos, in vrbem mittit: oppidanis,vt ſe dedant,imperat:ni faciát,eadem ratione ſe omnes mulctaturum edicit.Multi iam ciues ex vrbe diſceſſerant,paucique qui vrbem defenderent,relicti erant,partìm Catholici, partìm Luterani.Catholici intra Eccleſiæ cathedralis immunitatem,vt vocant,ſuas habebant ædes. Neminem enim ciues Torpatenſes apud ſe ferebant, qui nõ Catholicam religionem eiuráſſet. Moſcouitæ vbì ad oppidum veniunt, horrendum in modum tormentis omnia concutiunt.Fit magnus fœminarum & puerorum eiulatus:& licèt Catholici vrbem cõſtantèr defen-

300000. bellatorum.

Torpatū oppugnatur.

defenſores ſe reciperent,& Senatum atque eius Luteranos ad conſtantiam hortarentur,at nihilo minùs paulò pòſt intolerandis conditionibus ſe dedunt Moſcouitis.Modò vita & facultates ipſis ſaluę maneant,Pontifici & Imperio Romano renunciát, & pręſtito ſacramento, in magni Moſcouiæ Ducis imperium concedunt. Pręclarè nimirùm,vt qui ex Catholicis facti erant Luterani,ex Luteranis fierent Moſcouitæ,qui ferè Grecorum ritus & religionem ſequuntur.Eam deditionē indigniſſimè tulère Catholici,qui etiàm vitam cum ſanguine potiùs ſe fuſuros dicerent,quàm vrbem hoſtibus prodant, & ab auita religione diſcedant.Ea re cognita,Dux exercitûs Moſcouitici nunciat obſeſſis, neminem ſe cogere,vt abiurato imperio Romano in Moſcouij Principis ditionem tranſeat.Si qui id nolint, licere illis in Germaniam illæſis abire.Itaque cùm Catholici foris hoſtes,intùs ciues aduerſos haberent, ab vrbe excedunt.Erant omnes viri & fœminę ad quadringētos.Fuit hoc quoquè triſtiſſimum ſpectaculum,dum maritus ab vxore,frater à ſorore, liberi à parentibus diuelluntur. Qui in vrbe remanſerunt, Pontifici & Imperio Romano valefaciunt, & Moſcouitico iugo colla ſupponūt.Longum eſſet enarrare,quantam cladem Liuoniæ ampliſſimæ prouinciæ dederit Moſcouiticus exercitus: ſed omnia recto DEI iudicio,quia à priſca religione ad Luteri commenta dilapſi,cum religione paritèr priſtinam virtutem & conſtantiam, atq; robur inuictum perdiderant plerique Teutonici milites.Olìm cùm catholici eſſent,religiōi & pietati addicti, decem illorum millia,Moſcouitarum 80. millia collatis ſignis in fugam vertere potuêre.At poſtquàm partìm Luteri,partìm Zuinglij,partìm Anabaptiſticum Euan-

Catholicorū cōſtantia

Virtus priſcorū Teutonicorum militum.

gelion amplexi ſunt, Moſcouitis prędæ ſunt. At iurè ferunt Moſcouiticum iugum, qui Pontificis Romani ferre noluerunt. Quàm verò miſerum eſt, nó videre homines, dum ſub Euangelij prętextu à Catholica Eccleſia ſe ſeparant, mox in diuerſas & pugnantes ſe ſectas diſtrahi: Indè porrò exiſtere animorum diſſenſiones, quibus neceſsè ſit tandem etiàm ampliſſimas Reſpublicas interire, cùm veriſſimè dictum ſit, Concordia res paruæ creſcunt, diſcordia maximæ collabuntur? Sed hæc Turcico demùm aut Moſcouitico preſſi iugo intelligemus.

Saluſtius.

Elizabeth ſubſtituitur Mariæ.

Anno 1559. decimoquinto Ianuarij die in demortuæ Mariæ reginæ locum Angli ſubſtituunt Elizabetham, quam Henricus rex ex Bolenia ſuſceperat. Ea, religiõe vetere ex toto regno exulare iuſſa, Zuinglianiſmum aut Caluiniſmum reſtituit. Sed dum illu dũ regnum religionem mutat, Deus Optimus Maximus inter potentiſſimos planeque Catholicos reges Henricum Galliæ, & Philippum Hiſpaniæ pacẽ largitur multis conditionibus initam, quas nimis longum eſſet huc adſcribere. Iam vtriuſque regis prouinciæ tot annorũ perpetuis bellis defeſſæ erãt, nec ſinè grauiſſima Catholicæ religionis iactura diutiùs protrahi potuiſſent, hęreticis intereà ſuum virus clàm ſpargentibus, & multos inficientibus. In hac mutua tantorum Principum conciliatione, vt eſſet pax firma & ſtabilis, regi Philippo deſpondetur Elizabetha Henrici regis maxima natu filia, & ſoror eius Margaretha Emanueli Philiberto Allobrogum clariſſimo principi.

Pax inter Galliæ & Hiſpaniæ reges.

Exequiæ Caroli V.

Menſis Februarij die 24. in Principum & Procerũ ex tota penè Europa frequentiſſimo Conuẽtu Auguſtæ exequiæ celebratę ſunt Caroli V. pientiſſimi & potentiſſimi Imperatoris: idque ſingulari ſtudio

&

& ſolennibus cæremonijs,atque magna animorum commiſeratione.

Die 14.Martij obijt Romæ clariſſimus vir D. Iohannes Gropperus,Eccleſiæ Colonienſis in tuenda Catholica religione ſingulare decus & ornamentū, quem Pontifex Paulus 4.in Cardinalium ordinem ampliſſimū cooptârat.Sepultus eſt in Eccleſia Germanorum ad pedes optimi pontificis Hadriani VI. *Iohan.Gropperus moritur.*

Viceſimaſecunda Iunij magnificentiſſimo apparatu celebrantur nuptiæ Philippi regis & Elizabethæ filiæ Henrici Galliarum regis. Aderant Philippi nomine Dux Albanus, princeps Aurantius, & comes Egmondanus cum alijs proceribus & nobilibus.Cumq; paulo poſt etiàm Philiberti & Margaritæ ſororis nuptias eſſet celebraturus Henricus rex,& interìm certamina equeſtria fierent publicè, ipſo rege omnium admiratione fortiſſimè ſe gerenta,eccè repentè poſtremo concurſu haſta in regis pectore frangitur, & eius fragmentum per galeam adactum,in cranium vſq; altè defigitur. Ex eo vulnere intra paucos dies rex,annos natus quadraginta,ætate, opibus, gloria florentiſſimus,occumbit. Eius obitus Galliæ regno incommodiſſimè accidit, plerifque res nouas molientibus,& praua dogmata complectentibus,quod illo ſuperſtite nunquàm auſi fuiſſent.Omninò ſtatuiſſe fertur,ſi ei ſuperuiuere licuiſſet, acerrimè in toto regno ſuo perſequi eos omnes,qui noui Euangelij commenta ſequerentur. Ei in regno ſuffectus eſt Franciſcus filius natu maximus. *Nuptiæ Philippi regis.* *Mors Henrici regis Gallorum.*

Die 18.Auguſti Paulus 4.Romæ vitam cum morte commutat.Moritur etiàm Hercules Eſtenſis Ferrariæ dux:itemque Iſabela Hungariæ regina,cui rara felicitate contigit, vt & regis eſſet filia, & regis *Paulus 4. decedit.*

ſoror,& vxor,& mater.In regno Scotiæ vnus atq; alter temerarius & indoctus nebulo inter populares religionis nomine ſeditiones excitat planè barbaricas,quæ deinde quorundam nobilium adiutæ ſtudijs,eius regni ſtatum mirè perturbârunt.

Caluinus poſt vltimam ſuam Ioachimi Vueſtphali admonitionem,pro ſua maieſtate nihil deincèps cótra eum ſcribere conſtituerat. Itaque Theodorus Beza impurus nebulo,hoc anno ſcriptum edit contra Vueſtphali calumnias.Prodit etiàm Petrus Martyr,ſed non martyr Chriſti,aduersùs Stephani doctiſſimi Vuintonienſis Epiſcopi librum, quo is Capernaitarum(ſic enim vocat Sacramentarios)cauillationes confutat.Eſt hoc Martyris ſcriptum longè peſtilentiſſimum, quo homo callidus mira arte & vafricie, ſummaque vi audet ſacras literas & antiquos patres & Concilia ad ſceleratiſſimum dogma ſuum confirmandum detorquere,cùm certiſſimum ſit,hęc omia ab illo vel maximè diſſentire. Sed huiuſmodi mendacijs miſeræ plebeculæ illi petulantèr imponunt.Faciebat hoc homo verſutus,quia videbat tot teſtimonia Patrum contra Sacramentarios adferri à Vuintonienſi, vt multi in Anglia egregiè in fide Catholica confirmarentur, & non prorsùs à periculo abeſſent Sacramentarij.

Beza cōtra Vueſtphalū

Iuniores Saxoniæ principes hoc anno Latina & Germanica lingua ſcriptum publicum ediderunt. Itemque Comites Mansfeldenſes aliud ſcriptū,quibus vndecim enumerantur ſectæ, & vt execrabiles hęreſes condemnantur. In ijs ſunt etiàm Melanchthonici,Maioriſtæ,Adiaphoriſtæ,& Sacramentarij.Porrò in Heidelbergenſi Academia periculoſum ortum eſt certamen inter Tilmãnum Heshuſium & Guilielmum Clebitium de cœna Domini.Princeps Pala-

Luterani ſectas multas damnāt.

Contentio Heidelbergenſium.

Palatinus,cui pâret Heidelberga, in hac Euangeli- corum funeſta altercatione à Melanchthone quę- rit,quid ipſe hoc in negocio ſentiat. Melanchthon ſic reſpondet, vt nouum quoddam Sacramentariæ impietatis genus effinxiſſe videatur. Sic iſti miſeri ex erroribus alijs in alios labuntur, ſempèr ſeipſis deteriores. Nicolaus Gallus, pręco Ratiſponenſis Luteranus,huic Melanchthonis ſcripto egregiè re- ſpondet.

Thietmarſi domantur à rege Danorum.

Rex Danorum ſuis & ſociorum principum armis Thietmarſos liberos populos,vel qui libertatē ſibi vendicarent,in duram redegit ſeruitutem. Solebat ille populus Archiepiſcopo Bremenſi parêre,& Ca- tholicæ religioni eſſe addictus:& eatenùs permanſit inuictus. At vbì Luterizat, & religionem veterem abijcit,inſigni ſeruitute preſſus,dat ſuę leuitatis pœ- nas.Atque hi ſunt pręclari fructus noui Euangelij. Nouum Euangelium docet libertati carnis ſtudere gnauitèr,& interìm ſuos ſectatores vel Turcicę,vel Moſcouiticæ,vel aliæ moleſtiſſimæ ſeruituti addí- cit.Iuſtus es Domine,& rectum iudicium tuum. *Pſalm. 118.*

Pius.4.fit Pontifex.

Anno 1560.die 2.Ianuarij.Romæ Pontifex Maxi- mus renunciatus eſt Iohãnes Angelus Medices Me- diolanenſis,& Pius 4.dictus,qui hodieq; ſumma cũ laude pontificatum adminiſtrat.Eodem anno obijt in Polonia Iohãnes à Lasko vir nobilis,ſed inſignis ſacramẽtarius. Obijt etiàm Philippus Melanchthō, Luteriſmi egregius propagator,licèt in Euchariſtię negocio Zuinglianiſmi quàm Luteriſmi eſſet ſtu- dioſior. Multùm is vir nocuit Catholicæ Eccleſiæ, vel hoc ſolo nomine,quòd modeſtia quadam vſus, multorum ſibi incautos animos cōciliauit,cùm Lu- terus planè importunus & vehemens, inuiſum ſe nōnullis hoc ipſo redderet. Fertur autē ipſe Melan- chthon

Melanchthō exhalat ſpiritum.

chthon aliquot Luteri ſcripta limâſſe & caſtigâſſe, quæ alioqui in lucem ſic emiſſa,vt Luterus impotéti quodam animi impetu & inſolentia ea cóſecerat; plurimùm Luteri dogmatis detractura fuiſſe putantur.Fuit Melanchthon admodùm familiaris Sacramentarijs,quippe à quorum dogmate nó valde abhorreret. Iohannem Criſpinum ad edenda denuò Oecolampadij ſcripta hortatus eſt, Bullingero & & Caluino de rebus ſuis ſępè ſcripſit familiaritèr. multis ſtudioſis author fuit, vt Tigurum & Geneuam,ob cognoſcendam liquidò de Euchariſtia ſententiam,ſe conferrent. Et quia illum non puduit à ſanctiſſimi patris ſui Luteri dogmate Euchariſtico diſſentire,ipſius quoquè diſcipuli & alumni & viuũ & mortuum multis conuicijs, vt quidam ſcribit ſacramentarius,lacerârunt. Et quidni illum lacerent ſui diſcipuli,quãdò ille totiès lacerauit matrem ſuam Eccleſiam Catholicam?

Melanchthõ familiaris Zuinglianis

Magdeburgenſes miniſtri grandia aliquot volumina ediderunt Hiſtoriæ ſuæ Eccleſiaſticæ.Hoc anno quarta centuria eius pręclaræ, immò peſtilentiſſimæ & pernicioſiſſimæ,vt grauiſſimi viri teſtantur, hiſtoriæ prodijt.Et vt magis mireris,Matthias Illyricus cum ſocijs eius Hiſtoriæ authoribus,eam reginæ Anglię dedicant,nec dubitant in ea Epiſtola nũcupatoria Zuinglianos acritèr perſtringere, vt qui philoſophicis rationibus teſtamentũ Domini adeò euacuent,vt corpus & ſanguinem Chriſti, quo ad pręſentiam & communicationem, iuxta clariſſima, euidentiſſima & potentiſſima verba ipſius Chriſti prorsùs remoueant, miraq; verborum perplexitate fucum faciant. Porrò cùm Zuingliani iactitent vetuſtos Patres ab ipſis ſtare, iſti contrà hoc prorsùs negant,& ſecum facere Patres,cum Zuinglianis ve-

Hiſtoria Magdeburgenſis.

His verbis ſeipſos quoquè iugulãt

rò pugnare affirmant. Quibus tandem aſſentiemur? Hoc etiàm anno in ducatu Vuirtẽbergenſi, vbi Brẽtius eſt ſuperintendens, promulgatum eſt edictum contra Sacramentarios.

Baſileæ prodijt liber Iohannis à Lasko, cum hac inſcriptione, *Reſponſio ad virulentam, calumnijsq; ac mẽdacijs conſarcinatam Ioachimi Vueſtphali Epiſtolam quandam, qua purgationem eccleſiarum peregrinarum Francforti conuellere conatur &c.* Adeo etiàm poſt fata Laſko non deſinit eſſe infeſtus miſero Vueſtphalo: qui ſi ſe defendere velit, cum vmbris illi pugnandũ erit. *Iohannis à Lasko ſcriptum poſthumum.* Porrò Theologi Ienenſes Supplicationem edũt ad principes & ordines Confeſſionis Auguſtanæ pro legitima ſynodo, in qua Luterani ſoli conueniant, & Zuinglianos atque alios aduerſarios condẽnent. *Supplicatio Ienenſium.* Non dubium quin illius ampliſſimæ ſynodi decreta plùs authoritatis & ponderis habitura fuerint apud miſerè faſcinatam plebem, quàm ea omnia ſacroſancta Concilia, quæ Romani pontificis voluntate & authoritate indicta vnquàm & habita ſint. Et quid eſt abſurdum magìs? O quò prolapſa eſt Germania?

Quin & Tilmannus Heshuſius libellum Ienæ edit contra Sacramentarios, & mox in ipſa Prçfatione queritur, Zuinglij & Caluini errorem de cœna latè per orbem Chriſtianum diffuſum eſſe, cui etiàm gubernatores potentes applaudant. *Heshuſius in Sacramẽtarios.* Inter cætera, hoc libro ſuum, id eſt, Luteranum de cœna dogma ex ſcripturis & patribus probare conatur. Idem cõtrà faciunt Luterani. Non ità pridẽ Superintendentes Heidelbergenſes huiuſmodi decretum promulgârunt: Luteri & Brentij Catechiſmi extra Eccleſiã eijciantur, & eorum ſcripta nullam habeant authoritatem. *Nota lector* Ecce vt ille Pontificiæ authoritatis impoten-

tentiſſimus exagitator & euerſor, iam à ſuis planè reijcitur & profligatur. Idem eueniet omnibus alijs turris Babylonicæ ſtructoribus.

Franciſcus 2. Galliæ rex poſt celebrem ſuî apud Rhemos inauguratione͂, cum multo comitatu Ambæſias ſe confert: vbì paulò pòſt à ſeditioſis quibuſdam excitato tumultu, res ad ſummum ipſius regis & vniuerſæ aulæ periculum ſpectare videbatur. Sed eccè Deus miſertus optimi adoleſcentis, authores ſeditionis prodit, de quibus mox 24. Martij grauiſſimum ſumptum eſt ſupplicium. In Scotia hoc anno mirè tumultuatum eſt, dum Caluiniſmum amplectuntur, Anglis ſuppetias ferentibus. qui & ipſi Caluiniſticum Eua͂gelium complexi erant. Regina Scotiæ longè optima, Maria Guiſiani olìm Ducis filia, dum à Galliæ rege contra non ità dudùm de religione concitatos motus ſuppetias opperitur, curis permultis & morbo confecta, moritur Edimburgi in arce regia. In Gallia quoquè pleriq; Caluiniſmu͂ ſuſpirabant. Interìm enim, du͂ Henricus rex tot perpetuis annis grauiſſimo bello implicatus tenebatur, Caluinus cum ſuis ſummam nactus opportunitate͂, peſtilentiſſima ſcripta per Gallias clàm diſperſit no͂ Latino tantùm, ſed etiàm Gallico idiomate: qua re multos deprauauit. Itaque Franciſcus rex, ſummæ ſpei adoleſcens, omnibus regni Ordinibus Conue͂tum indícit religionis componendæ cauſa. Verùm non diù pòſt ſuperuixit, 4. Decembris die morbo increbeſcente extinctus. Succeſſorem habuit Carolum fratrem ſuum, 12. annorum pueru͂ magnæ ſpei. Extat ſcriptum Galli cuiuſdam, in quo inter alia refertur, nefandiſſimum Geneuæ initum fuiſſe conſilium de hocipſo rege Franciſco, Regina vxore, Regina matre Franciſci, & eius liberis, proceribus, bonis

Regis Galliæ periculu͂

Scotia Caluinizat.

Franciſcus rex occu͂bit.

nis magiſtratibus ad certum diem commodo loco per inſidias trucidandis:atque eius crudeliſſimæ, & poſt homines natos atrociſſimæ conſpirationis Bezam principem, Caluinum authorem, Ottomannũ ſubſignatorem,Spifamium ſuaſorem,omnes Galliç prędones & laniſtas conſcios fuiſſe. Si quem plura nôſſe iuuat,legat religióis & regis aduersùs exitioſas Caluini,Bezæ & Ottomanni coniuratorum factiones defenſionem primam. Multa hoc anno feruntur viſa portẽta. Alicubì ignis in aëre per horas tres,Alicubi ſanguinem pluiſſe, Foſani tres cometæ viſi,In planitie iuxta Centalium maximus equitum numerus turmatim conſpectus:multaq; in Gallijs, Germania,Polonia portenta alia. Iam enim paſsìm homines à Catholica religione ad plauſibilia multiplicis noui Euangelij dogmata deficiebant, digni qui eiuſmodi oſtentis terrerentur.

Anno 1561,Conuentus fuit Principum Auguſtanæ Confeſſionis Numburgi in Thuringia.Quidam Zuinglianus ſcribit in hoc Cõuentu acerrimè actũ eſſe,vt ferebatur, de Zuinglianis ſolénitèr & quàm apertiſſimè condemnandis,ſed id quorundã principum bonitate eſſe impeditum.Miſit ad eum conuẽtum Pius 4. Pontifex nuncium ſuum virum longè doctiſſimum,nobili apud Venetos ſtirpe editum,cui Cęſar Ferdinandus ſuum quoquè legatum adiunxerat.Sed quòd Principes Auguſtanæ Confeſſionis ſuorum concionatorum verbis plùs æquo tribuerent,illa Pontificis legatio parùm effecit. Porrò Iohannes Caluinus ſcriptum euulgat contra Heshuſium,quibus eius nebulæ diſcutiantur. Mox Theodorus Beza inſignis Caluinianus duos ſubmittit dialogos aduersùs Tilmanni Heshuſij ſomnia : prior Cyclops,poſterior Sophiſta inſcribitur:vt animad-

Conuentus Numburgẽſis Euangelicorum.

Caluinus cum ſuis cõtra Luteranos.

uertas

uertas Euangelicorum mutuam inter ipſos modeſtiam. Edidit quoquè abſterſionem aliarum calūniarum Heshuſij in Caluinum. Sed & Boquinus Theologus Heidelbergenſis examen libri ab Heshuſio ſcripti euulgat. Porrò verò Guilelmus Clebitius, ò facinus audax & incredibile, librū edit, hoc titulo: *Victoria veritatis, & ruina papatûs Saxonici.* Sed quia ſublimis fuit Papatus Saxonicus Martini Luteri, nō potuit ruere, niſi fracta ceruice: ſepeliatur ergò, nec eius deinceps vlla ſit memoria. Hoc quidem contēdunt Sacramentarij, ſed Luterani non deerunt ſuo Lutero Papæ Saxonico. Eodem ferè tempore etiàm Iohannes Sturmius quędam Buceri ſcripta Eucharistica diuulgat, & in Prȩfatione ſua queritur, Luteranos importunitate & iniuſtitia ſua curſum Euangelij impedire. Ad extremùm dicit, Si magiſtratus illis hominibus per triduum gladium ſuum concederet, crudeliſſima ſtatìm ſecutura condemnationum tonitrua, fulgura, fulmina, &c. Dicit etiàm eos, quos velint, & quæ velint probare: rurſùm, quæ velint, & quos velint, improbare, vexare, condemnare, proſcribere, palo propè & cruci affigere, in ipſas propè vſtrinas & rogos impellere &c.

Ruit Papatus Saxonicus.

Sturmij de Luteranis iudicium.

Porrò Lipſiæ Martinus Kemnicius Brunſuicenſis Apoſtolus, Repetitionem edit ſanæ doctrinæ de vera prȩſentia corporis & ſanguinis Domini in cœna. Prodijt verò etiàm Brentij liber de pſonali vnione duarum naturarum in Chriſto, in quo veram corporis & ſanguinis prȩſentiam in Cœna Litericè explicat, valdè tabeſcētibus Zuinglianis, qui eam plagam à Brentio acceptā nollent. At tamen Petrus Martyr illi reſpondet, & defendit negocium Zuinglianum. Scripſit aliū quoquè libellū Brētius cōtra Bullingerū, q nihil minùs forſan ab illo expectàrat.

Luterani in Zuinglianos.

Hoc

Hoc anno quidã impius, blaſphemus & tèr execrabilis furcifer, Lucas Sternbergerus nomine, in ſacroſanctam Trinitatem, in CHRISTI IESV diuinitatem, in ipſum quoquè Spiritumſanctum, in ſanctiſſimam DEI genitricem Mariam, de Sabbato potiùs quàm Dominico colendo, de Euchariſtiæ Sacramento, de Baptiſmo deniquè, quòd ſatanicã vocat inſtitutioné, tam horrenda & abominanda palàm dixit & aſſeruit, vt nullę piæ aures ſinè horrore ferre queant. Idem ipſe cùm aliquandò pauciores opinione ſua cœnam Domini percepturos haberet, alios oẽs his verbis accerſiuit: Venite hùc: non enĩ poſſum ſolus illum deuorare. Et ille quidem in Euchariſtia ſe faſſus eſt Melanchthonem ſequi, in reliquis Sacramentis Luterũ. Docuit inter alia, non eſſe Trinitatem, ſed vnum Deum: non Chriſtũ, non Spiritumſanctum. Huic tam impiæ opinioni quædam alia planè contraria emerſit in Polònia, dicentibus quibuſdam Pſeudoprophetis, non vnũ, ſed tres eſſe Deos: at Filium tamen aliquanto minorem eſſe Patre & Spirituſancto: Porrò Athanaſij ſymbolum iure ſatanaſianum appellandum. Sciſcitantibus quibuſdam Poloniæ proceribus, vndè hoc dogma accepiſſent, illi reſpondent purũ putum eſſe Euangelion, & eam doctrinã ſe accepiſſe à ſuis præceptoribus, Caluino, Bullingero, Petro Martyre, & Vuolffgango Muſculo. Hunc verò tantũ theſaurum nunc demùm voluiſſe Deum per ſuos fideles ſeruos reuelare. Sed cũ tali theſauro abeant illi quò digni ſunt. Eccè quò tandèm proruit humana temeritas, & temeraria impietas.

Blaſphema ſectariꝫ blaſphemi dogmata.

Saxones Luterani Luneburgi Conuentus agunt, damnantque hæreſeos Albertum Hardenburgium Zuinglianũ. In Tranſſyluania alij Luteri, alij Sacramen-

Conuẽtus Luneburgen.

mentariam de Sacramẽtis doctrinam recipiunt. Indè ſecuta eſt Eccleſiarum diſtractio, effusè ridentibus Turcis tantam Chriſtianorum inſaniam. Porrò Bremenſes, qui ferè ex primis Saxoniæ populis Luteri Euangelium ſuſceperant, iam nouo afflati ſpiritu, Caluiniſmum complectuntur, frementibus Luteranis, quòd à vera Luteri luce ad has tenebras eſſent deuoluti. Luterani omnes ex vrbe profugere compulſi ſunt. Vbì nũc ſunt illi, qui ea in vrbe hactenùs Luteri Euangelium tanquàm certam veritatẽ amplexi ſunt? Scilicet Caluinus plus vidit, quàm Luterus Germanicus Elias.

In Gallię Chriſtianiſſimo regno multi à Catholica religione ad Caluini blaſphemias deficiunt, & res necdùm ſatìs ſopita eſt.

Anno 1562. Caluiniani in Francię regno multis locis tẽpla ſpoliàrunt, monaſteria euerterunt, & ex bonis Eccleſiaſticorũ ingentes prędas egérũt, vt haberent quo militẽ ſuum cõtra Regẽ & illi adherentes Catholicos alerent. Iam multi Aureliã confluxerant, & externi quoquè Principes ab ijs ſolicitabantur de ferendis ſuppetijs. Princeps Franciſcus Guiſius ab ipſa Regina & toto Regis conſilio ad regni defenſionem ex Lotharingia reuocatur. Is Princeps Regi & regno fidiſſimam nauat operã, & cùm ad pugnam demùm ventũ eſſet apud Aureliã, quã Guiſius cũ Regis exercitu valida obſidione premebat, Caluiniani primùm aliquandiù rem ꝓſperè gerũt, cæſo ſummo Francię Mareſcallo S. Andreæ, quẽ infenſiſſimè oderant, capto etiàm ipſo Coneſtabile & multis primæ nobilitatis viris. At vbì Guiſius cum extremo agmine ſuperuenit, victoria ex eorum manibus extorquetur, & ipſe Condæus Caluinianorum caput capitur, & totus peditatus ad internecionem dele-

deletur. Feruntur ex Condæi partibus cecidiſſe eo prælio ad ſedecim millia. Ex regijs quoquè permulti ceciderunt, & in ijs nobiles & egregij duces. Condæus in cuſtodiam ducitur, & qui ab eius grege capti erant ex regijs, Aureliam abducuntur. Ammiralius ſecundus à Condæo, ab hac pugna redit Aureliam, vrbemque mirificè communit. At Guiſius ad obſidendam vrbem cum omni exercitu reuertitur.

Hoc ferè tempore Abdyſu Aſſyriorum Orientalium Patriarcha venit Romam longiſſimo itinere, vt Pontificem inuiſeret, atque ab eo confirmaretur: ad cuius etiàm genua prouolutus, obediētiam promiſit: iurauit etiàm ſe Conciliorum Oecumenicorum & ſpeciatìm Tridentini ſtatuta atque decreta omnia ſuſcepturum, ſeruaturum, & ſuos omnes doc͏turum. Habet autem multos ſub ſe Epiſcopos, & ingenuè faſſus eſt, ſe de Synodi Tridentinæ legitima congregatione nihil ambigere. Ipſe quoquè ad Synodū illam acceſſiſſet, niſì eum neceſſaria negocia in patriam reuocâſſent. Et quia in itinere à Turcis ſpoliatus erat, Pontifex eum eiusque presbyteros & diaconum veſtimentis & rebus omnibus ad eius ſacerdotium pertinentibus & viatico donauit. Fidem ſuam in Concilio Tridentino in 6. Seſſione die 7. Septembris Anno 1562. hunc in modū abſens profeſſus eſt: Confeſſus ſum puro corde & fide non ficta coram Reuerendiſſimis & illuſtriſs. D. Michaële tituli S. Sabinæ Alexandrino, & M. Antonio tituli S. Marcelli Amulio, S. R. E. presbyteris Cardinalibus, in hanc formā: Ego Abdyſu filius Iohannis de domo Martia, ex ciuitate Gezirę in Tigri flumine, olìm monachꝰ S. Antonij monaſterij ſanctorū Rochę & Iohānis fratrū, electus Primâs ſiue Patriarcha

Abdyſu patriarcha Aſſyrius venit Romam.

Profeſſio fidei patriarchæ Abdyſu.

ciuitatis Muzal in Aſſyria orientali: Iuro quòd ità corde credo & ore cõfiteor Sanctæ Romanæ Eccleſiæ fidem, approbatis omnibus & ſingulis illis, quæ ipſa approbat: & damnatis ſimilitèr omnibus, quæ ipſa damnat: Amplector & perpetuò me amplexurũ & retentũrum eſſe profiteor & promitto, & omnes fratres méos Metropolitas ſiue Epiſcopos ac diœceſanos, quouis modo meæ iuriſdictioni ſubiectos ità credendũ & tenendũ eſſe docebo, & modis omnibus quibus potero pſuadere conabor. Ità me DEVS adiuuet, & hęc ſancta DEI Euãgelia. In quorũ omnium fidẽ, hanc meã fidei pfeſſionem & atteſtatiõem manu mea ſcripſi &c. ROMĘ die 7. Martij, Anno 1562.

Cùm vrbe excederet rediturus ad ſuos, petijt ſtudioſiſſimè, vt Tridentini concilij Canones & decreta ad ipſum perferri curarentur: ſe enim omnia ſeruaturum. De ſacris literis ſæpè interrogatus, grauitèr & copioſè reſpondit. Nominabat etiàm & ſe habere dixit libros omnes veteris & noui Teſtamenti, etiàm quos Hebræi & hæretici ex Canone reijciunt. Antiquos Doctores Græcos & Latinos, eoſdem ferè quibus nos vtimur, Chaldaicè, Syriacè aut Arabicè verſos diligentèr ſe legiſſe: nonnullos etiàm, quorum nomina nobis ſunt incognita. Sacramẽtis vtì ſe ac populos illos iiſdem ferè quibus nos: Confeſſione auriculari, precatione pro ſalute mortuorum, Canone iiſdem ferè verbis in celebranda Miſſa, conſecratione prorsùs eadem. Imagines diuorum pijs pręcibus venerari. Fidem ab Apoſtolis Thoma & Thaddæo, eorumq́; diſcipulo Marco olìm accepiſſe, hodieq́; retinere ea loca, vbì ipſe degeret. Ità ECCLEſIĘ dignitas & ſalutaris doctrina per 1500. annos in tam longinquis gentibus inter tot perpetuas infidelium vexationes, eadem in

Apud Aſſyrios quæ ſcripta diuina & Patrũ habeantur.

Sacramẽta. Confeſſio. Canon Miſſæ.

hunc vſque diem permanet, quam apud nos Euangelici pręcones oppugnant & lacerant.

Anni huius menſe Nouembri Francoforti in Romanorum regem communibus omnium Electorum Principum ſuffragijs eligitur Maximilianus Boëmię rex, Cæſaris Ferdinandi filius, multis egregijs corporis ac animi dotibus inſignis, de quo omnes boni ſibi pollicentur, cum in ſeruanda ac tuenda Catholica religione, patrui Caroli V. & parentis Ferdinandi ſanctiſſimorum & pientiſſimorum Cæſarum conſtantiam & integritatem præſtiturum. Temporis anguſtia non patitur rem totā accuratiùs & prolixiùs commemorare, & quæ illic geſta ſint, omnia ordinè deſcribere. Turcici Imperatoris Legatus venit Francofortum, præter literas ad Cæſarem Ferdinandum datas à Turca Solymanno, etiàm equum gradarium & quatuor Camelos munera Solymanni offerens. Ait etiàm Solymannum miſiſſe Cæſari dono captiuos Chriſtianos, quos nullo nec precio, nec muneribus, nec interceſſione principum quorumcunq; redimi paſſus eſſet: pętere autē, vt & ipſe Cæſar captiuos Turcas dimittat.

Maximilianus fit Romanorum rex.

Legatus Turcæ cum muneribus.

Menſę Maio Lunęburgi Conuentus fuit Principum & ordinum Imperij, Circuli, vt vocāt, inferioris Saxoniæ, in quo præcipuè actum eſt de Bremenſibus Caluinizātibus, & decretum factum de Sacramentarijs. Iam enim metus erat, nè ſenſim Caluinus etiàm in Saxonia nidificaret, & Luterani præcones cogerentur ſolum vertere. Tilmannus Heshuſius ſcribit piam defenſionem præſentiæ corporis Chriſti contra Caluini, Boquini, Bezæ & Clebitij cauillos & calumnias. In diuerſum ſcribit Thomas Eraſtus Medicus, abutens Chriſti, Pauli & Patrum teſtimonijs. Porrò Bullingerus egregiè ſe tuetur contra

Conuētus Luneburgenſis.

Brentium. Triſtiſſimum fuit, quòd Illyricus, Viandus & Matthæus Iudex ſcriberét ſe à Saxoniæ principibus è Schola Ienenſi dimiſſos eo quoquè nomine, quòd Sacramẽtarijs ſe oppoſuerint. Et quidem, niſi fallor, hodieq; miſerè exulat Illyricus inſignis Luteranus. Deniquè Brentius de vera pręſentia corporis & ſanguinis CHRISTI in Cœna librum edit contra Martyrem & Bullingerum. Hoc ſcriptũ dum ille Martyr impugnare ſtatuit, magno Brentij commodo exhalat ſpiritũ Nouembris die 12. Pro talibus nõ eſt orandum, quia immunes ſunt à Purgatorio.

Calamitas Illyrici et ſociorum.

Anno 1563. Bullingerus Brentio reſpondet. Ità eſt inter Luteranos & Zuinglianos rixa implacabilis, cùm vtrinquè puram doctrinã iactitent. Mirum eſt, Principes & reliquos magiſtratus nó aduertere iſtorum dogmatiſtarum vanitatẽ, & quanto cum periculo coniunctum ſit talibus fidẽ commodare. Quidam Zuinglianus veretur, nè hæc Euangelicorum controuerſia tandèm funeſtum & lamentabilẽ exitum habeat. Et quid mirum, ſi funeſtum habeat exitum quintum iſthuc Euangelion, cùm non ferè niſi turbulentum & ſeditioſum habeat initium, vbicunquè recipitur? Valdè offenduntur iſti puri Euangelici impura vita quorundam in Clero Catholico, & eam vehementèr traducunt apud indoctum vulgus, ſed ſunt ex noſtris, qui quandoquè in Tabulas quaſdam viſitatorias iſtorum Euangelicorum Viſitatorum inciderint, in ijsq; plura & deteriora à cõiugatis concionatoribus adulteria perpetrata legerint, quàm poſſint apud Catholicos in tam auguſto orbe ſcortationes reperiri. Quidã Luteranicus ſacerdos mirabili fraude adeptus parochiã quandam, vxorẽ duxit. Ea cùm nouello marito iã minùs arrideret, toxico ab illo perimitur, vt nouis nuptijs via ſter-

Adulteria Euangelicorum concionatorum.

ſterneretur. Interrogatus cur tantũ admiſiſſet facinus,reſpondit coniugiũ in Luteranis ſacerdotibus nó reſtinguere vagas libidines. Innumeris id poſſet exẽplis doceri,vt maximè quoquè rep̄hendendi videanť, qui hodiè Catholicis volunt p̄mitti cõiugia ſacerdotibus,cõtra om̃ia omniũ ſeculorũ & ætatũ exẽpla.Nõ frenatur libido libidini indulgendo, ſed gnauitèr potiùs reluctando, & pijs ſtudijs perpetũm vacando.

Hoc anno cùm Princeps Guiſius fortiſſimè Aureliã obſideret regis Galliarum noĩe, & quodã die ad veſperũ nauigio Ligerim traijceret domũ iturus, in ipſo itinere à quodã ſceleratiſſimo p̄ditore,quem hoſtes prece & precio ad tantũ facinus impulerant, tribus ſclopetti globulis in humero dextro lœtalitèr vulneratť,nec multis pòſt diebus ſuperuixit, magno quidẽ Caluinianorũ Aurelianenſiũ commodo, qui p̄pedièm in eius manus venturi putabantur, ſi paululùm ei diuturnior cõtigiſſet vita. Eius obitus regno Frãciȩ lõgè infauſtiſſimus fuit. Ante mortem aliquot diebus ſuperuiuẽs,oẽs ſuos grauiſſima oratione admodùm piè & religiosè inſtituit,& tandèm Catholicȩ religiõis ergô tã p̄ditoriè occiſus, Chriſto ſpiritũ reddidit. Eo mortuo, Condæus liberať è cuſtodia,nec diù poſt Lugdunẽſes hactenùs refractarij,regi ſe dedunt,& Catholica apud illos religio reſtituitur.Porrò rex neceſſitate adactus, cum Caluinianis pacem fecit.

Princeps Guiſius à Sicario perimitur.

Religio Lugduni reſtituitur.

Menſe Decembri finis optatus impoſitꝰ eſt Synodo Tridentinȩ, in qua multa ſanctiſſimè & ſaluberrimè decreta ſunt:ſed Euangelici dogmatiſtæ in ſuis fæcibꝰ hȩrẽt,perguntq; ſuos & tueri & p̄pagare errores. Fuerunt in ea Synodo multi Cardinales, Archiepiſcopi, Epiſcopi, & viri complures longè

doctiſſimi. Multos in eam Synodum ſumptus fecit Romanus Pontifex Pius IIII. itemq; Ferdinandus Imperator religioſiſſimus.

Maximilianus coronatur Hungariæ rex.

Hoc anno Presburgi in Hungariæ regē cum multa celebritate & ſolitis cæremonijs coronatus eſt Maximiliamus, Romanorum & Boëmiæ rex.

Anno 1564. Rex Daniæ & Lubecenſes bellum, quod ſuperiori anno in regem Suediæ ſuſceperant, continuant maximis impendijs, multis vtrinquè & datis & acceptis incommodis.

obitus Ferdinādi Cæſaris.

Menſe Iulio ipſis ferijs D. Iacobi Apoſtoli, diem ſuum obijt ſanctiſſimus & omnibus modis Catholicus Princeps Ferdinandus Romanorum Imperator, de cuius integritate, pietate, & in Catholica fide conſtantia multa dici poſſent. Etſi verò turbulentiſſima fuit noſtra ætas, tamen non immeritò gratulari ſibi poteſt de duobus ſanctiſſimis & religioſiſſimis, & Catholicæ religionis obſeruantiſſimis Imperatoribus Carolo V. & Ferdinando eius germano fratre, quorum ad omnem poſteritatē ſacroſancta & celeberrima erit memoria.

Hoc anno Philippus rex Hiſpaniarum Garſiam à Toleto, regiarum triremiū & maris ducem ſuum generalem, cum ingenti claſſe miſit ad expugnandā arcem munitiſſimā *del Peuol di Velez*, appellatam, ſub dominio Turcarū ad Africæ oram ſitam, vndè frequentèr impij piratæ in mare Hiſpanicum incurſiones facientes, prædas agebant, quod rex Catholicus minimè ſibi ferendum exiſtimabat. Vbì claſſis vni-

Claſſis Philippi regis.

uerſa, centum videlicet triremium, abſq; alijs nauibus, quarum certum non habemus numerum, Malacam vrbē appulit, magnam illuc peditū & equitū tormentorumq; bellicorum & commeatùs copiam accepit, atq; indè ſoluens, vltimo Auguſti mēſis die, tran-

tranquilliſſimo mari & ſecundo flatu ad arcem memoratam incolumis peruenit, expoſitoq; in terram milite, oppugnari cœpta eſt arx ipſa inter abruptiſſimas petras ſita, & mari vndiquè ſepta, difficilimum aditum non solùm hominibus, ſed ipſis etiàm ibicibus præbens. Cùm autem per ſingula momenta validis tormentorum ictibus verberaretur, eccè præter omnium expectationem ſexta die Septembris Turcæ milites, qui eam cuſtodiebant, intempeſtæ noctis ſilentio turpitèr indè aufugiunt. Manſerunt autem trigintaquinq; Turcæ, quòd fortaſsìs ob natandi imperitiam fugæ ſe mandare non poſſent: ijq; viui in Hiſpanorum poteſtatem venêre. Dici verò non poteſt, quanto gaudio ea inſperata & incruenta victoria omnium animos perfuderit. Fatebatur Dux ipſe illuſtriſſimus, & totus exercitus magno clamore teſtabatur, à Deo exercituum immiſſum hoſtibus terrorẽ, vt ex ea arce turpitèr abſcederẽt, q́ vix multo tẽpore & multo ſanguine potuiſſet obtineri. Impoſitũ indè eſt fortiſſimũ illi arci præſidium contra barbarorũ incurſiones. Cùm autem milites ſeſe ad claſſem reciperent, Saraceni ingenti numero & magnis clamoribus multoq; impetu, vt apud illos moris eſt, eos aggreſſi, partìm cæſi, partìm vſque ad 5. vel 6. millia vulnerati ſunt. Erant in hac expeditione aliquot viri doctrina & pietate inſignes, qui rogatu illuſtriſſimi Ducis Garſię eò ſe contulerant, vt exercitui, ſi res poſceret, Sacramenta miniſtrarent. Ijs verò tum Dux ipſe generalis, tum multi alij primarij Duces & alij nobiliſſimi & illuſtres viri peccata ſua cõfeſſi fuêre, & ſanctiſſimam Euchariſtiam ab ijs accepêre. Sic nimirùm promerenda eſt ſuperni Numinis clementia, cuius ope & auxilio freti Hiſpani, arcem penè inſuperabilem intra paucos dies

Arx Turcica expugnatur.

Præſidium Hiſpanicũ.

nullo ſuorum fuſo ſanguine in Catholici & optimi regis Philippi ditiõem redegerunt. Scripta ſunt hęc à quodam viro graui & fide digno, qui huic expeditioni præſens interfuit.

Sinenſes multi ad Chriſtum cõuertuntur.

Huius anni 1564. menſe Septembri literæ venerunt ex Iaporũ & Sinarum regiõibus, vbi iam ſunt aliquot Patres Societatis Ieſu, quos vulgò Ieſuitas vocant, quibus ſignificabatur, magnum illorum infidelium numerum, ad octo millia, in quibus ſunt reges & principes, permultiq; proceres & optimates gentilium, relicto dæmonum cultu, CHRISTI IESV fidem eſſe complexum. Accedit hùc miraculum, quod in cuiuſdam Sinæ conuerſione operatus eſt Dominus. Eſt ea Sinarum natio innunerabilis, & auri atq; ingeniorum ditiſſima. Dormiebat ille, & vidit in ſomnijs tanquàm vnum ex Patribus Societatis IESV, qui eum vt Chriſtianus fieret hortabatur, comminatus, nî conſentiret, inciſurum ſe forfice, quam in manu geſtabat, capillos eius capitis: quod eſt ignominioſum & infame apud eos: & eo renuente, abſcidiſſe aliquot. Idipſum vidit per tres continuas noctes, ſed in poſtrema abradebantur ei omnes capilli capitis. Tum ille mox adijt Patres illos Societatis Ieſu, & petijt baptizari: qui hominem cõplexi, docẽt eũ quæ ſunt religionis noſtræ, ac deìndè baptizãt. Porrò iſthęc viſio nõ dubiã illis ſpem fecit totius gentis illius ad Chriſti fidẽ traducendę. Benedict⁹ DEVS, q illis lõginquiſſimis & ab orbe noſtro remotiſſimis nationibus, fidei ſuę & gratię lucẽ impertit. Sunt eñ Sinarũ populi ad extremos oriẽtis fines poſiti, longiſſimo à nobis interuallo diſſiti.

Colloquiũ Mulbrunnenſe.

Menſe Aprili anni huius, Mulbrunnę habitũ eſt aliquãmultis diebus Colloquiũ inter Luteranos & Zuinglianos vel Caluiniſtas, Interfuêre Colloquio

Principes duo,Palatin⁹ elector & Dux Vuirtebergicus.Theologi vtriuſq; Principis diù multúq; inter ſe diſceptârũt,ſed nulla ratione, neutris alteri parti cedere volẽtibus,vllá cõcordiá inire& cõciliare potuerũt.Defendebãt Vuirtebergici Theologi,quorũ principes facilè erãt Brẽtius & Iacob⁹ Smidelinus, vnà cũ pane & vino in cœna Dñi(ſic eñ illi loquuntur)adeſſe ſubſtãtialitèr & realiter corp⁹ & ſanguinẽ Dñi,& nedùm à bonis,ſed etiá à malis ore pcipi vtrũq;:cõtrà Palatini tá corporalem pſentiá q ꝙ ab impijs ſumerẽ Euchariſtia,pnegârunt.Ibì tũ multũ ſudatũ eſt à Smidelino,vt pſuaderet Chriſti corpus pindè atq; diuinitatẽ,nõ modò in Cœna,ſed etiàm locis omibus,i.vbiquè pſens adeſſe.Eá ſtultiſſimá & hactenùs inauditá opinionẽ hauſiſſe videẽ ex Brẽtio ſymmyſta vel potiùs pceptore ſuo.Nã iſti homunciões dũ ſuis fidũt ingenijs, ex alijs in alios labunẽ errores,quátoq; acriùs in id incumbunt,vt Eccleſiá catholicá oppugnẽt,eo deteriùs occæcanẽ,lõgiuſq; à luce veritatis in inexplicabiliũ errorũ tenebras recedũt. Nitunẽ quidẽ Brẽtius & Smidelinus docere, Chriſtũ corporaliter in Euchariſtia pſentẽ: ſed cùm id cõpræhẽdi nulla ingenij vi poſſit, ſed ſimplicitèr & incunctãter credi oporteat,ſub panis & vini ſpeciebus reuerà Chriſti corpus & ſanguinẽ adeſſe, iſti pdigioſum dogma confingunt,Chriſti corpus tam eſſe vbiquè præſens,q eſt diuinitas. Sed hoc humanę cæcitatis figmentũ eſt, nõ doctrina Chriſti,neq; Catholicę Eccleſię.Porrò Caluiniſtę vel Zuingliani dũ nullo pacto ſuis imbecillis ingeniolis conſequẽ poſsũt,vt ſe Chriſt⁹ corporaliter pſentẽ in Euchariſtia exhibere queat,inſtàr Capernaitarũ dicũt: quomodò poteſt hic carnẽ ſuá dare ad mãducádũ?itaq; ad tropos cõfugiũt,& euidẽtiſſima ac luculẽtiſſima Chri-

Prodigioſum dogma Brentij &c.

Chriſti verba, quibus hoc & ipſe inſtituit, & in Eccleſia conficitur Sacramentum, ſæua & impia interpretatione ad figuratã locutionẽ detorquent. Sed audiuut vtrique & Luterani & Zuingliani: Niſi crediderítis, nõ intelligetis. Si dicis, Quomodò poteſt fieri, audis ab Eccleſia, Deus omnipotens id pollicetur & facit, & tu dicis, quomodò poteſt fieri? Porrò incredibilem & execrandã habet impudentiã, quòd cùm tã Luterani quàm Zuingliani toto cælo à Catholica veritate aberrent, tamẽ incunctantèr & crebrò aſſeuerant, ab ipſis ſtare veteres Patres omnes. Et hoc quidem imperitis, & in Patrũ monumentis parùm verſatis, pernicioſiſſimè illi perſuadent: ſed qui vel vtcunquè Patrum ſcripta nôrunt, illorũ ſatis mirari non poſſunt improbitatem & impudentiam. Interìm Eccleſiam Catholicam vtrique inſimulant idololatriæ, propterea quòd Chriſtum in Euchariſtia adoramus: ſed abſit vt illorum blaſphemiæ nos ab hac adoratione abſterreant. Immò verò audient, velint nolint, ex Auguſtino in Pſalmum 98. Quia Chriſtus in ipſa carne hìc ambulauit, & ipſam carnẽ nobis manducandam ad ſalutem dedit: nemo autem illã carnẽ manducat, niſi priùs adorauerit: inuẽtũ eſt, quemadmodùm adoretur tale ſcabellum pedum Domini, & non ſolùm nõ peccemus adorando, ſed peccemus nõ adorando. Ità Auguſtinus. Verùm his obitèr dictis, ad Colloquium Mulbrunenſe redeamus. Longa ſanè (vt dixi) diſputatione præclari illi Theologi fruſtrà tempus triuerunt, & non ſolùm nulla inter eos cõſtituta pax eſt, ſed ſimultas & odiũ acriùs exarſit. Nam eodem anno Vuirtebergici de actis eius Colloquij ſcriptũ Germanicè ediderunt, cui Brentij præfixa eſt Latina epiſtola, qua inter cætera inſignem impudentiam & vanitatem Palatinis Theo-

Eſa. 7.

Sectariorũ vanitas.

Euchariſtia adoranda.

Sectarij mutuis ſe ſcriptis lacerant.

Theologis impingit. Contrà verò Palatini non diu pòſt grande opus Germanicũ euulgârunt, quo totius Colloquij acta explicantur, & ſcriptum Vuirtebergenſium mendacij crebrò inſimulatur, atq; prolixè cõfutatur. Certè verum dicit Sapiens: Inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia. Eſt autem hoc cumprimìs admiratione dignum, quòd Smidelinus, qui palàm auſus eſt ſcribere, inter Euangelicos præcones nullam eſſe in doctrina pugnantiã, iam longiſſima diſputatione, in qua ſolus ipſe loco Vuirtebergenſium loquebatur, Brentio ſe intra ſilentiũ tenente, ꝑpetuò cõtra Caluiniſtas cõtendit, & ꝙ fœdè in rebus grauiſſimis inter ſe diſſideãt, toti orbi luculẽtèr oſtendit. Sed hanc deplorati hoĩs vanitatẽ & verſutiã miſera plebs nõ aduertit. Si qui verò aduertunt, & tamẽ id genus hominibus in religionis rebus, vndè ſalus ſempiterna pendet, fidẽ adhibent, illis ego nihil ſentio eſſe deploratius atque infelicius. Scilicet nulla eſt inter iſtos præclaros inſigniũ blaſphemiarum buccinatores diſcordia, cùm nullã vnquàm poſſint conficere concordiam, nec deſinant palàm editis libris alij alios oppugnare perpetuò. In hoc ipſo Colloquio Vuirtebergici Palatinos vocant ſectarios, (ſic eñ Palatini interpretantur) porrò Vuirtebergenſes Palatini aiunt noua, falſa & inaudita dogmata proferre. An non præclarè inter ſe cõſentiunt, qui id genus elogijs ſeſe inuicèm ornant? Nõ debẽt iam iſti ægrè ferre, ſi à Catholicis tales appellantur, quales ipſi ſe inuicèm ſalutant. Inter colloquendũ Boquinus Zuinglianus dicebat, nõ de ſcriptura, ſed de eius intelligentia inter ipſos quæri: ibì Smidelinus egregiè prodidit verſutiã ſuã & omniũ iſtorum ſectariorũ, dicens Boquinum hoc ipſo ſibi arma eripere, quibus communitèr vtantur contra

Prou. 13.

Smidelini vanitas.

Sectarij mutuis ſe ornant elogijs.

Sectariorũ verſutia.

Papi-

Papiſtas. Hoc enim certiſſimum eſt, non propterea ad ſcripturas prouocari ab iſtis infidis hominibus, quòd ſcripturæ pro ipſis faciant, ſed quòd facilimè poſſint ſcripturas ad ſua in ſpeciem adſtruẽda mendacia detorquere. Itaque ſi adigas illos ad ſcripturarum intelligentiam, quæ non ab hæreticis, ſed ex perpetuo Catholicę Eccleſię Doctorũ conſenſu petenda eſt, iam planè iacent omnia hæreticorũ commenta. Hoc cùm ipſi nõ ignorent, vſqueadeò ſolas crepãt ſcripturas perperàm intellectas & impiè detortas, vt Patres ſimul omnes & Cõcilia oĩa prorſùs reijciant, vbicunquè ab illis diſſentiunt. Itaque Luterus ipſe quodam loco ſcribere auſus eſt, ſacra Biblia eſſe hæreticorum librum. Huc igitur & Luterus & ſectarij omnes impudentèr prouocant, hæc ſola valere volunt: & tamen res ipſa loquitur, quòd ea alitèr Luterani, alitèr Zuingliani, alitèr alij ſectarij interpretantur. Ità cogunt ſinguli illam veraciſſimam ſacrorum Bibliorum ſcripturam ſuis mendacijs ſeruire & adſtipulari, non abſq; ſumma incommutabilis veritatis Dei contumelia & blaſphemia.

Fuit hoc apud hęreticos ferè omnes in more poſitũ, vt ſcripturas ſuis commẽtis prætexerent, & ità ſcripturas ſcripturis oppugnarẽt. Nec defuerunt, ſicut nec hodiè deſunt, qui ſcriptutas deprauare & corrumpere non dubitarent. Immò verò etiam Vuirtebergici Palatinos vocant falſarios, qui corruperint Lucæ Euangeliſtæ verba: contrà Palatini aſſerunt, Vuirtebergicos ſuis ſomnijs ſcripturam peruertere.

Præclara encomia ſectariorũ.

Quis igitur iſtis fidem commodet, qui tam egregia de ſe mutuò teſtimonia dicunt? Addunt Palatini Vuirtebergicos de vna eademque re & affirmatiuè

& ne

& negatiuè ſolere reſpondere. Nec hoc mirum: permittit id enim Luteri Euangelium, quem hominem etiàm ipſi Palatini Zuingliani in multis ſibi contrarium oſtendunt, vt meritò pudere debeat, eius commenta tantum habuiſſe pondus apud pleroſque. Atquì verò è diuerſo & Luterus, & Ioachimus Vueſtphalus Luteranus, id obijciunt Zuinglianis, quòd inter ſe pugnent. Nos hæc teſtimonia aliorum de alijs libentèr amplectimur, & à toto eiuſmodi dogmatiſtarũ grege, toto pectore & animo nos ſeparamus & ſecedimus. Quod vtinàm etiàm illi facerent, qui ab iſtis infauſtis & nimiùm ab omni vera luce alienis, in fraudem impelli, & ab Eccleſia Catholica diuelli ſe paſſi ſunt. Verùm dabit quandoquè benignus DEVS gratiam ſuam, vt videant homines quod hactenùs magno ſuo malo videre noluerunt, quàm infidis non Euangelij, ſed portentoſæ vanitatis buccinatoribus, animas ſuas crediderint. Ridiculum verò eſt, quòd quidam ex Zuinglianis obijcit Luteranis, quos nouos vocat ſuffraganeos, quòd necdùm inter ſe concordent, quínam ſint veri Tomi operum Luteri. Alij enim alijs obijciunt, quòd Luteri ſcripta deprauârint. Adijcit etiàm, Luteranos voluiſſe Luterum nouum efficere Papam, vt ipſi eius Cardinales, & temporis ſucceſſu etiàm ſucceſſores eſſe queant. Dij prohibeant, nè talem Papam & tales Cardinales habeamus, quos nec fratres Euangelici, qui ad ſe eam dignitatem deriuare mâlint, recipere velint. Quis iam nobis inuideat Papam noſtrum, ROMANVM PONTIFICEM, eiusque Cardinales, quandò etiàm ſectarij ſuos volunt habere Antipapas & Pſeudocardinales? Sed hæc quidem de Colloquio

Luterani noui ſuffraganei.

loquio Mulbrunnẽſi annotâſſe breuitèr ſatìs ſit, de quo ingens ſcriptum, vt dixi, Palatini. & aliud Vuirtebergici ediderunt, vt totus orbis ſciret quàm pręclarè inter ſe conſentiant fratres Euangelici, & vel manibus palpare poſſint qui velint, quàm nihil cum illis commercij habeat ſpiritus Chriſti, qui facit vt
Act.o.4. ſit credendum cor vnum & anima vna in Domino.

Immane latrocinium. Anno 1565. immane facinus perpetratum eſt Leodij. Abbas quidam Præmonſtratenſis ordinis famulum habuit, quem certa de cauſa iuſſit à ſe diſcedere, & alium ſibi dominum quærere. Tulit hoc ægrè famulus, & interìm hæret ad aliquot dies apud Abbatem, atque, vt priùs, cubicularij fungitur officio. Paucis autem elapſis diebus, Abbate è quodam conuiuio reuerſo, & iam ſerò cubitum abeunte, homo crudelis nihil tale ſuſpicantẽ fera & pluſquàm barbara crudelitate in ipſo cubiculo iugulat, multamq; ſecum pecuniam è cubiculo eodem auferens, equum Abbatis ſternit & abſcedit, cùm priùs neſcio quæ mendacia de Abbate ad familiã retuliſſet. Hoc quidem teterrimum exemplum admonere mortales omnes meritò & poteſt & debet, vtì ſic vitã inſtituãt ſuam, nè imparati hinc exeant. Nam propter eiuſmodi dubios vitæ caſus & mille pericula, inter
Mat.24.25. quæ quotidiè verſamur, Chriſtus Dominus in Euã-
Mar.13. gelio crebro nos admonet vt vigilemus. Horrendũ
Luc.12. ſanè fuit ità ſubitò ac improuisè necari, idque à famulo, cui iamdiù non dubitâſſet Abbas vitam ſuam committere: ſed tamen ſi animus fuit pius & diuinæ voluntati religiosè ſubditus, nihil quidem Abbati nocitum eſt: ſed crudeliſſimum facinus ſceleratum homicidam & temporarijs & æternis ſupplicijs, niſi dignam agat tanti ſceleris pœnitentiam, reddidit obnoxium.

Pro-

Prodijt hoc anno ſcriptum benè longum Iohannis Marbachij Superintendẽtis Argentoratẽſis cõtra Caluiniſtas & Zuinglianos, cui mox certatim, ſed breuitèr, ab iſtis reſponſum eſt, adeò vt etiã medicus quidã Zuinglianus, poſtpoſitis interim pharmatis & potionibus, aculeatè in illũ ſcripſerit. Videtur aũt etiàm iſte Marbachius Brentianã vbiquitatẽ docere. Caluiniſtę eũ tanq̃ ineptũ & indignũ reſpõſo cõtemptìm pſtringunt. Habet certè in ſuo libro ineptias multas, & tantũ tribuit Lutero, vt eũ omnibus etiàm veteribus Patribus nõ dubitet anteferre: egregieq́; eũ cõmendat ob exagitatũ & oppugnatũ Papatũ: quodq́; nimìs eſt intolerabile, ait ſe & ſuos Luteri doctrinã haud ſecùs, atquè ipſi⁹ Chriſti verba & doctrinã, accipere, cùm tamẽ luce meridiana clari⁹ ſit, Luterũ ſæpè pugnãtia ſcripſiſſe, & certè nulla ratiõe dignũ fuiſſe, cui id tribueretur, ꝙ errare nõ potuerit, cùm multos nefandos & pudendos errores ab inferis excitàrit. O prodigioſam huius ſeculi cæcitatẽ, ꝙ videre nõ poteſt, q̃ nihil videãt, qui ſe verã demùm Euãgelij lucẽ in orbẽ inuexiſſe gloriantur. Piget & pudet tã cæcis doctoribus cõfutandis tempus terere, ꝑſertim cùm nec huic inſtituto magnoꝑerè cõueniat. Id verò admiratiõe plenũ eſt, ꝙ iſte Marbachius ſcribit, ſe ſuosq́; adiutores Eccleſię Argentinenſis iã idẽ docere Argentinę, quod Luterus & Saxõicę Eccleſię de Euchariſtia doceãt. Cùm eñ Argentinę Zuinglij dogma diù receptũ fuerit, iſte iã Argentinẽſibus apud oẽs leuitatis & incõſtantiæ notã inurit, tanq̃ qui Zuingliano reiecto dogmate, Luteranũ cõplexi ſint, quod fortaſsìs Argentinẽſes nõ æquo ſint animo laturi. Eſt quidem mirabilis in Germania rerũ cõfuſio, dum videmus alios à Luteriſmo ad Zuinglianiſmũ, & rursùs alios à Zuinglianiſmo

Marbachius Vbiquetarius Brentianus.

loquio Mulbrunnẽſi annotâſſe breuitèr ſatìs ſit, de quo ingens ſcriptum, vt dixi, Palatini. & aliud Vuirtebergici ediderunt, vt totus orbis ſciret quàm pręclarè inter ſe conſentiant fratres Euangelici, & vel manibus palpare poſſint qui velint, quàm nihil cum illis commercij habeat ſpiritus Chriſti, qui facit vt ſit credendum cor vnum & anima vna in Domino.

Acto.4.

Immane latrocinium.

Anno 1565. immane facinus perpetratum eſt Leodij. Abbas quidam Præmonſtratenſis ordinis famulum habuit, quem certa de cauſa iuſſit à ſe diſcedere, & alium ſibi dominum quærere. Tulit hoc ægrè famulus, & interìm hæret ad aliquot dies apud Abbatem, atque, vt priùs, cubicularij fungitur officio. Paucis autem elapſis diebus, Abbate è quodam conuiuio reuerſo, & iam ſerò cubitum abeunte, homo crudelis nihil tale ſuſpicantẽ fera & pluſquàm barbara crudelitate in ipſo cubiculo iugulat, multamq; ſecum pecuniam è cubiculo eodem auferens, equum Abbatis ſternit & abſcedit, cùm priùs neſcio quæ mendacia de Abbate ad familiã retuliſſet. Hoc quidem teterrimum exemplum admonere mortales omnes meritò & poteſt & debet, vtì ſic vitã inſtituãt ſuam, nè imparati hinc exeant. Nam propter eiuſmodi dubios vitæ caſus & mille pericula, inter quæ quotidiè verſamur, Chriſtus Dominus in Euãgelio crebro nos admonet vt vigilemus. Horrendũ ſanè fuit ità ſubitò ac improuisè necari, idque à famulo, cui iamdiù non dubitâſſet Abbas vitam ſuam committere: ſed tamen ſi animus fuit pius & diuinæ voluntati religiosè ſubditus, nihil quidem Abbati nocitum eſt: ſed crudeliſſimum facinus ſceleratum homicidam & temporarijs & æternis ſupplicijs, niſi dignam agat tanti ſceleris pœnitentiam, reddidit obnoxium.

Mat.24.25. Mar. 13. Luc.12.

Pro-

Prodijt hoc anno ſcriptum benè longum Iohannis Marbachij Superintendētis Argentoratēſis cōtra Caluiniſtas & Zuinglianos, cui mox certatim, ſed breuitèr, ab iſtis reſponſum eſt, adeò vt etiā medicus quidā Zuinglianus, poſtpoſitis interìm pharmatis & potionibus, aculeatè in illū ſcripſerit. Videtur aūt etiàm iſte Marbachius Brentianā vbiquitatē docere. Caluiniſtę cū tanq̄ ineptū & indignū reſpōſo cōtemptìm pſtringunt. Habet certè in ſuo libro ineptias multas, & tantū tribuit Lutero, vt eū omnibus etiàm veteribus Patribus nō dubitet anteferre: egregieq́; cū cōmendat ob exagitatū & oppugnatū Papatū: quodq́; nimìs eſt intolerabile, ait ſe & ſuos Luteri doctrinā haud ſecùs, atquè ipſiꝰ Chriſti verba & doctrinā, accipere, cùm tamē luce meridiana clariꝰ ſit, Luterū ſæpè pugnātia ſcripſiſſe, & certè nulla ratiōe dignū fuiſſe, cui id tribueretur, ꝙ errare nō potuerit, cùm multos nefandos & pudendos errores ab inferis excitàrit. O prodigioſam huius ſeculi cæcitatē, ꝙ videre nō poteſt, q̄ nihil videāt, qui ſe verā demùm Euāgelij lucē in orbē inuexiſſe gloriantur. Piget & pudet tā cæcis Doctoribus cōfutandis tempus terere, pſertim cùm nec huic inſtituto magnoꝑerè cōueniat. Id verò admiratiōe plenū eſt, ꝙ iſte Marbachius ſcribit, ſe ſuosq́; adiutores Eccleſię Argentinenſis iā idē docere Argentinę, quod Luterus & Saxōicę Eccleſię de Euchariſtia doceāt. Cùm eīm Argentinę Zuinglij dogma diù receptū fuerit, iſte iā Argentinēſibus apud oēs leuitatis & incōſtantiæ notā inurit, tanq̄ qui Zuingliano reiecto dogmate, Luteranū cōplexi ſint, quod fortaſsìs Argentinēſes nō æquo ſint animo laturi. Eſt quidem mirabilis in Germania rerū cōfuſio, dum videmus alios à Luteriſmo ad Zuinglianiſmū, & rursùs alios à Zuinglianiſmo

Marbachius Vbiquetarius Brentianus.

niſmo ad Luteri placita deſciſcere, vt interim alias innumeras ſectas taceam. Nec erit certè vnquàm ab alijs ad alias ſectas deficiendi finis, propter dogmatum incredibilem varietatem & inconſtantiam, niſi redeant ad vnitatem Catholicæ-Eccleſiæ, cui & rector & protector adeſt ſpiritus veritatis, quem hæretici habere non poſſunt. Hoc quidē certo certius eſt, multùm conniti iſtos inſignes Euangelicos dogmatiſtas omnes, vt authoritatem Romani Pontificis prorsùs euertant: ſed tanta eſt eius authoritatis vis & pondus, vt etiamſi illis rumpantur ilia, nihil tamen ſint relaturi aliud, quàm ſummum dedecus & ignominiam ſempiternam. Perſtitit hactenùs Romanæ Eccleſiæ ſedes annis mille quingentis contra omnes tyrannorum & hæreticorum omnium inſultus, perſtabit etiàm hauddubiò vſq; in mundi finē. Deceſſit nonnihil in Europæ aliquot angulis illius ſedis authoritati, ſed longè plus acceſſit in ampliſſimis noui orbis atq; remotiſſimarū gentium vaſtiſſimis regionibus. Et vt tabeſcat liuor improbus & amens furor viliſſimorum homuncionū, qui prauis confingendis dogmatibus, & contumelioſis edendis ſcriptis, eius ſedis ex profeſſo hoſtes ſe declarāt, libet hic inſerere pauca quædam de rege Luſitaniæ longè potētiſſimo, qui hoc anno literas ſcripſit Patribus ſocietatis Ieſu Romę cōgregatis, in hunc modum: Patres ſocietatis Ieſu, qui nunc eſtis Romę in congregatione generali, rogo vos vt petatis à Deo, vt faciat me verum filium & defenſorē Eccleſię Romanę, ſicut confido me futurū auxilio Dei. O quantùm deſidero oſculari pedes ſanctiſſimi patris. Hæc ille inuictiſſimus Luſitanię rex. Fuit verò etiàm hoc ipſo anno Colonię vir quidā grandęuus & venerabilis, miſſus ex Thebaide ab Alexandrino Aegypt patriar-

Sectarij oppugnant Romanam ſedem.

Legatus patriarchæ Alexandrini.

patriarcha,q eiuſipſius patriarchę nomine Romano Pôtifici obediẽtiã ꝓmitteret, vel potiùs ſcriptũ adferret,quo is patriarcha obedientiã ꝓmittebat. Ità irridet ꝑpotẽs Deus miſerrimorũ homuncionũ impotentiã,qui ſe putant illã ſedẽ poſſe deſtruere,quã nulli hactenùs neq; ethnici Imperatores, neq; ſubdoli hæretici euertere potuerũt.Elidant igit inſana licèt capita ſua in parietes,ſalua manebit ſua authoritas Romano pôtifici,atq; ea ipſa hęreſum architecti & buccinatores omnes peſsùm prementur & penitùs opprimentur.

Idẽ Luſitanię rex Chriſtianiſſimus petijt à ſummo Pôtifice,vt duo Epiſcopi mitterẽt in Iapponã remotiſſimã à nr̃o orbe inſulã, vbì mirè increſcit religio Chriſtiana,& obſeruãtia erga Romanũ Pontificem: Porrò ferunt illic eſſe hoĩes acuti & inſignes philoſophi, quibꝰ cõuertẽdis nõ deerũt etiàm Catholici Doctores multa eruditione & vera pietate ſuffulti. quę quidẽ libẽtèr nos cõmemoramꝰ,vt pudeſiãt inſolẽtes & miſeri homunciões,q ſe putãt magnã cladẽ attuliſſe Romanę ſedi,dũ tã varijs, impijs & inter ſe mirè pugnãtibus doctrinis Europę regiões quaſdã ꝑdiderunt & corruperũt.Veniũt ad fidẽ barbarę natiões,dęmonũ cultrices: Aethiopię rex lõgè potẽtiſſimus,quẽ vulgò Pretoianũ vocãt, cuiùsq; eſt ampliſſimũ imperiũ, iã Luſitanis magna iunctus eſt amicitia,& p eos hauddubiè in dies magìs ac magìs vera fide Aethiopes imbuent:Multę quoquè Indorũ inſulę & regiones auidè doctrinã Chriſti amplectunt,& ſępè integrę ciuitates ſacro ablutę ſunt Baptiſmate.Habet harũ rerum cõmemoratio mirificã iocunditatem: itaq; nõ pigebit paululùm ijs immorari. Poſtquã reges Luſitani longiſſima nauigatione in Indiæ vſque & orbis extremos fines aditum

Indi cõuertuntur ad fidem.

ſibi fecerunt, eã in curã ſummoperè ſibi incumbendũ putârunt, vt miſeros hoĩes dæmonum teterrimo cultui addictos, ad Chriſti religionẽ traducerẽt. Ea in re lõgè pijſſima, & quę illis regibus cedet in gloriã ſempiternã, vſi ſunt opera Patrũ Societatis noĩs IESV, q iã paſsim Ieſuitæ vocant. Ex ijs pleriq; apud illas barbaras & feras nationes ea vitę ſanctimonia, eo animas Chriſto lucrifaciẽdi ardore emicuerũt, vt nõ facile fidẽ habiturus ſit Lector, ſi ſingula referre

Eſa.39. velimus. Sed non eſt abbreuiata manus Dñi, vt non poſſit etiàm hodiè innouare ſigna, & immutare mirabilia. Inter hos Patres facilè primus fuit Frãciſcus

Franciſcus Xauier. Xauier, ex primis ſocijs celeberrimi Patris Ignatij, à quo hoc inſtitutũ cepit initium. Is Franciſcus incredibili charitatis feruore ſuccenſus, diſcurrit p Indię regiònes, & iã in Sinarũ vſq; regionẽ penetrare geſtiebat, tametſi id ſine ſummo vitę diſcrimine fieri nõ poſſet, cùm lege prorsùs barbara apud illã gentẽ cautũ ſit, nè quis peregrinũ hoĩem eò adducat: eius

1.Iohan.4. legis trãſgreſſori capitis ſuppliciũ cõſtitutũ eſt. Sed pfecta charitas foràs mittit timorẽ, & iã Franciſcus cũ mercatore quodã trãſegerat, oblato ei p naulo 300. aureorũ pipere, quod eleemoſynę noĩe datũ illi erat, vt in Sinarũ regionẽ cũ inueheret. Verùm nõ diù pòſt ſuperuixit, maximis exantlatis laboribus. Vt aũt Chriſtus oſtenderet, q̃ illi charus eſſet vir ille æterna memoria dignus, poſt eius obitũ corp9 illius vltra menſes 15. ità ſeruauit integrũ & illæſum, vt re-

Corpus exanime manet incorruptũ. cèns mortuũ putaretur, & ſuauiſſimũ ſpiraret odorẽ, tametſi aliquãdiù & calce fuiſſet obrutũ, q̃ etiàm oſſa cõſumit, & humo opertũ, vbì humana corpora facilè putreſcũt. Ità voluit pͤpotens Deus honorare eũ, qui illã fidẽ annunciâſſet cæcis gentibus, quã ſectarij horũ temporũ Papiſticã vocat. Nõ patitur hc locus

locus cõmemorare huius Franciſci geſta omnia, ꝓphetię gratiã,& miraculorũ efficaciã. De regiõe Sinarũ iam antè diximus. Eſt ampla admodùm, hoĩes habet acuto ingenio,& diſcẽdi auidos,ac benè eruditos. Qui inter illos plurimùm eruditione pollet, nobiliſſimꝰ habẽt,& authoritate cęteros antecellit: & tamẽ etiàm ex ijs iam multa millia Chriſto nomẽ dederũt. In regione Maluccarũ iam ꝑplures in Chriſtum crediderãt. Inuidit hoc malus dęmon, & regũ duorũ opera vſus, partìm blãditijs, partìm terroribus illos ad priſtinã ſtultitiã retraxit. Sed nõ defuit vltio diuina tã fœdę apoſtaſiæ. Ager anteà fertiliſſimus repẽtè ſterilis factus eſt, vt toto eo tẽpore, quo in apoſtaſia ꝑdurârunt, quanuìs crebrò ſererẽt, nullos fructus attulerit, oriza ſemẽti ſeruata cõputruerit, aquę dulces nunq̃ illic cõperto miraculo in ſalſas verſæ ſint. Et quãuìs ea calamitate multi interiẽrint, nõ tamẽ flecti potuit dura ceruix Mahometanę ſuperſtitioni deditorũ, quin ꝑgerent à Chriſti fide abducere quos poſſent. Tandem in vnũ ingens barbarorũ manus collecta eſt, vt armis rem gererent, & Luſitanis vi reſiſterẽt. Sed eccè ſubitò corripiuntur terrore & tremore, arma è manibus excutiunt, humi oẽs ꝓſternunt: ſol ꝓpè meridianus adeò obſcuratur, vt alij ab alijs minimè cernerent: terra tremuit, igniti lapides ruũt è cęlo, & dæmonũ delubra aliaq; oĩa ædificia ꝓſternũt: arbores ità euertunt, vt radices ſursùm, rami deorsùm ſpectarent. Pauci deindè Luſitani, ceſſante hac tẽpeſtate, innumerã illã turbã aggreſſi, multos ex illis cędũt, nihil ipſi prorsùs lęſi. Redeunt tãdèm ad ſanitatẽ hoĩes ꝑfidi, & tũ ipſi, tũ alij multi ethniciſmi erroribus implicati, ingẽti numero fidẽ cõplectunt, adeò vt intra vnã hebdomadam ſupra 15. hoĩm millia Chriſtianiſmo adiunge-

Sinenſes populi.

Malucce.

Vltio diuina in apoſtatas.

rentur, quin & ex alijs inſulis permulti eò confluebant, vt Chriſtiana religione initiarentur. Nec defuit diuina clemẽtia reſipiſcentibus. Nam agris reddita fertilitas eſt, aquis dulcedo priſtina. Hæ Malucarum gentes longiſſimo à nobis interuallo ſeparantur. Creſcit apud illas garyophyllum, & plura illic locis munitiſſimis habentur Chriſtianorum propugnacula: nam à Mauris & Indis non parùm infeſtantur. Eſt Indiæ regnum quoddam Biſnagæ vocabulo. In eo vrbs Chiromandel eſt, vbì Apoſtolus Thomas & viuus annunciâſſe Chriſti Euangelium, & mortuus conditus fuiſſe, hodieq́; totus illic aſſeruari confirmatur totius gentis eius teſtimonio. Eſt ſepulcrũ in rupe exciſum, in quo viſitur corpus ſatìs amplum & procerum, ſuauiſſimum ſpirans odorem, quod in hunc vſq; diem tãquàm Thomæ Apoſtoli, in multa apud omnes eius loci homines veneratiõe habetur. Sunt illic quoquè Chriſtiani, & plures fiunt. Cùm primùm annis ſuperioribus apud Indos Frãciſcus Xauier, cuius ſuprà meminimus, Chriſtum prędicaret, ad illos homines conuertendos nõ parùm illi contulêre pueri idololatrarum: quippe qui mirabili zelo & feruore parẽtes idololatras repræhenderent, atque etiàm accuſarent, & miſſi ab eodem venerabili Patre in loca vbì parentes dæmonibus ſacrificâſſent, idola per præceps in cautes deturbarent, aut flammis exurerent, alijsq́; multis modis eis illuderent: adeò vt parentes nõ niſì clàm admodùm eiuſmodi nefanda ſacrificia exercere auſi fuerint. Eoſdem pueros, cùm omnibus ipſe coram adeſſe non poſſet, qui eius operam efflagitabant, ad ægrotantes mittere ſolebat, qui conuocatis vicinis & domeſticis, ſymbolum cum precibus quibuſdam crebrò recitabãt, aſſerentes fore vt ſanitati reſtituerentur,

Thomas Apoſtolus vbì cõditus.

Pueri perſequuntur idola & eorũ cultores.

rentur, ſi crederent in Chriſtum: Ità factum eſt, vt non pauci & corporis & animi morbis liberati, Dei erga ſe miſericordiá experirentur. Huiuſmodi miracula permulta in ijs regionibus Catholici edidêre, cùm in noſtro orbe fratres Euangelici tam longè ſint alieni ab edendis miraculis, quàm nihil habent veræ fidei, licèt nihil perindè atquè fidem iactitare videantur. Viuunt genialitèr: abſque fœminis cubare nimìs moleſtum eſt: vigiliæ, preces, ieiunia, execratiôi illis ſunt tâquàm papiſtica cômenta: & quid mirum, ſi tales nulla ſigna faciant? Longè alió gradiuntur itinere, qui apud Indos miraculis clarent, & innumeras Chriſto animas lucrifaciunt. Certis conſtat grauiũ virorũ teſtimonijs, Franciſcũ illũ Xauier, in cuius libentes recidimus mentiôem, longiſſimis ſæpè etiàm nocte tota precibus incubuiſſe, attentiſſimis meditationibus mirificè animum occupâſſe, parciſſimo plerunquè cibo contentum fuiſſe, labores incredibiles libentiſſimè & quidem non ſinè diuinarum affluentia conſolationum, quas iſti carnales & pſeudoeuangelici buccinatores neſciunt, noctesque diesque pertuliſſe, non ſemèl præſentiſſima mortis diſcrimina adijſſe, quæ illi à barbarorum perſecutionibus imminebant, deniquè totum ſe DEO & lucrandis animabus impendiſſe. Nec mirum ſi talem vitam conſecuta ſunt inſignia miracula, & inexpertis vix credibiles diuinæ conſolationes, quibus vſqueadeò ſępè inter tot labores & pericula recreabatur, vt non rarò inter orandum exclamârit: Domine, plus ſatìs animi voluptatum. Sæpè etiàm inter dormiendum auditę ſunt eiuſmodi ex eius ore voces, O bone IESV, ô Domine, ô Creator mi, & id genus alia multa. Aerumnarum & laborũ longè fuit appetentior, quàm quantum-

Miracula apud Indos.

Franciſci Xauier vita.

tumlibèt auarus auri vel argenti,quod ſane eſt haud vulgaris ſanctitatis perſpicuum argumentum: neq; ſe eripi volebat diuinitùs, ſi quæ incidiſſent res difficiles & moleſtę:adeò iá didicerat cũ Apoſtolo glo-
Rom. 5. riari in tribulatióibus,& certè p̃ſtitit ei Deus quod appetebat,vt innumeris ſubindè calamitatibus premeret,q̃ illi ampliſſima in cęlis p̃mia cóciliabát,inſignesq; coronas. Obijt tandèm Cantanæ in regione
Obitus. Sinarũ,mirabili ante mortẽ ferués deſiderio vidẽdi Saluatoris. Is Pater primus nſa ætate Indis Chriſtũ prędicauit,& innumeros ad fidẽ traduxit,quẽ deinde plures alij ſecuti ſunt ſocietatis Ieſu Patres,q̃ hodieq; immenſos ꝓferũt fructus apud Indos & vicinas inſulas,è quibꝰ vnus in quibuſdã libris ſuis ſcribit in húc modũ:Cùm venit in mentẽ laborũ, quos olìm impigrè alacriterq; neſcio quã de cauſa ſtultè ſuſcipiebã ac ſuſtinebã,pudeat nũc in difficultatibꝰ periculiſq; ꝓ Chriſti religióe adeundis defatigari? In p̃teritorũ vero peccatorũ memoriã dum redeo, nunq̃ in diuinis rebus tractãdis,Chriſtiq; cultu cóſeruando & longè lateq; diſſeminando ſatiari poſſum,cùm mihi videatur, quod veriſſimum eſt, nihil omninò eſſe quod facio prę eo quod debeo, quia
Luc. 17. ſeruus inutilis ſum.Ità ille, qui triennio manſit Or-
Ormutiũ. mutij,quę inſignis Perſici ſinûs vrbs eſt, adeò ſolis ardoribus expoſita,vt hoíes in aqua viuere cogant: quiq; tres dũtaxàt horas plerunquè ſomno indulgebat,& ſupra naturę vſum duobus integris menſibus quotidiè vnius horæ ſomno cótẽtus vixit, charitatiſq; &pietatis officijs mirum in modũ addictus ſempèr fuit, ac tandèm intra paucos annos nimijs cófectus laboribus,magno ſuì apud omnes deſiderio relicto,Chriſto ſpiritum reddidit.

In Promontorio Commorino iampridèm vltra tre-

trecenta Chiiſtianorũ millia fuiſſe ferunt:nec dubi- um quin interim plures acceſſerint. Erat in ea ꝓuin- cia quidã ſocietatis Ieſu Pater, Criminalis noĩe, qui ſingulis mẽſibus totã pambulãs, curã oĩm ſingularẽ gerebat:cumq; hoſtes barbari eũ ꝑdituri aduenta- rent, poſſetq; facile eorũ iniuriã omnẽ cõſcenſa na- ui declinare, è naui exilijt, & tũ pueros tũ alios mul- tos in littore cõſiſtẽtes Chriſtianos, nè Maurorũ mi- nis & iniurijs ad abiurandã fidẽ adigerẽt, quotquot potuit ad naues adduxit. Sed tãdem barbarorũ mi- litũ lãcea cõfixus, ad templum quò multi Chriſtiani cõfluxerãt, abijt, ibiq; ante altare orans, cęſo capite, Chriſto ſe martyrẽ cõſecrauit. Fuit eius vita admo- dùm pia & religioſa, digna quæ martyrio clauderẽt. Mos illi erat quotidian9, trigeſies ad orãdũ in ge- nua incũbere. Socij eius alij in vincula coniecti, alij barbaris venditi, alij verberibus affecti ſunt. Succeſ- ſit illi Henric9 *Henriquez*, q̃ ſtrenuã inprimis opãm in illo Promontorio animabus lucrãdis nauauit, vir multa virtute cõſpicuus, cui ſoci9 adiunct9 erat Pau- lus Valleus magnę ꝑfectiõis & ſanctimonię, qui to- to mẽſe in carcere detentus, nihil in cibum ſumpſit neq; etiàm petijt aliud, niſi orizã aridã & aquã. Nõ eſt operis huius oẽs cõmemorare, qui in illis remo- tiſſimi Indorum populis & regionibus innumeros noſtr[illegible] eligiõi adiunxerunt, in quibus nouis Chri- ſtian[illegible] viget feruor fidei Chriſtianę, cùm hoc in or- be miſerè tepeſcamus, & errores impios Euangelij noĩe cõplectamur. Accidit quodã tẽpore vt nauim Turcę caperẽt, & in ea ꝑter Luſitanos plurimos, eti- àm 30. pueros Indorũ, ætate quidẽ tęneros oẽs, ſed adeò animi virtute robuſtos, vt cùm grauiſſimis ſup plicijs à Turcis cogerent Chriſto nunciũ remittere, vinci nulla ratione potuerint. Eſt inſula verſùs Se-

Promontorium Comorinum.

Cõſtantia 30. puerorum.

ptentrioné haud procùl à Sinarũ ſiue Chinarũ amplissima regione, quã Giapan vel Iapaniã vocát, ante hos paucos annos à Luſitanis mercatoribus inuenta, in longum obtinens ſexcenta vel plura etiàm milliaria. Sunt in ea reges & principes, è quibus rex Bonganus facilè omniũ eius inſulę opulentiſſimus, iampridèm ſignificauit Proregi, qui nomine Luſitaniæ regis Indię præfectus fuit, ſe noſtrę religionis eſſe cupidũ. Laboratum eſt apud illas gentes, & Domino ſuam gratiã largitèr adſpirante, iam ante aliquot annos ſupra quadraginta millia Chriſtianę fidei iugũ manſuetis humeris acceperunt, nec dubiũ, quin aucto operariorum numero & labore, auctus plurimùm ſit ille numerus. Sunt homines eius inſulæ rationi obſequentiſſimi, & bona cumprimìs indole atq; ingenio. Ità fit, vt nec in gratiã, nec metu cuiuſquam, ſed recta incitati ratione, & Chriſto ſuam illis gratiã liberaliter impertiente, alacres accedant ad fidem: & quia perſpicaci ſunt ingenio, rationes & argumenta probè aſſequuntur, & acutè ad interrogata reſpondent: ſi qua in rę hæſitant, modeſtè petunt adiunctis rationibus ſeſe inſtitui. Poſtquàm ſalutaribus vndis tincti ſunt, cum multo ſpiritûs feruore diſputant aduersùs parentes & familiaritate coniunctos, eosq; erroris conuincunt: porrò noſtram fidem egregiè propugnant. Tanta in illis animi conſtantia appáret, vt citiùs vitam quàm fidem ſint deſerturi. Pleriq; nobiles & viri primarij magno numero in CHRISTVM credunt, & quo quiſq; eſt perſpicacior, eo minori negocio fit Chriſtianus, quippe qui cernant noſtram legem vſqueadeò rationi eſſe cóſentaneam. Ità nimirùm præpotens & bonus DEVS habet ſempèr, qui eius ſanctiſſimam fidem & religionem cupiant amplecti, dum

Giapa inſula.

dum ea ab ingratis & iam inueteratis atque in hæreſes erroreſq; auidis faſtiditur. Atque vt alibì iam dixi, etiàm Sinarum populi, quos alij Chinenſes vocant, ad Chriſti ſanctiſſimam fidē traducuntur, quorum ditio tam vaſta & ingens eſt, vt ſua magnitudine ſuperet orbem Chriſtianum. Porrò verò apud has Iapaniæ & Sinarum præclaras & inſignes nationes nulla hactenùs extitit memoria CHRISTI. Quid nos hîc dicturi ſumus, qui eam religionem, quam tot ſeculis noſtri coluêre maiores, homines graues & conſtantes, quamque modò illæ à CHRISTO hactenùs alienæ nationes cupidè complectuntur, ità leuitèr & inſipientèr, nè quid duriùs dicam, deſeruimus, & fanaticis ingenijs in tot ſectas nos diſtrahendos & ſeducendos tradidimus? Vtinàm vel ſerò tantæ leuitatis nos pœniteat. Eſt inſula Seilam in illis longinquis locis ſita, ambitu ſuo trecenta complectens milliaria, cinnamomo, mális aureis & rebus alijs abundans, tanta aëris ſalubritate & loci amœnitate, vt incolæ perſuaſum habeant paradiſum nuſquàm alibì fuiſſe. In ea inſula Luſitaniæ rex non pauca habet caſtella, præſidijs impoſitis munita, nec deſunt homines pij, qui illic quoquè CHRISTVM annuncient. Eius inſulæ rex iandiù baptizatus eſt. Eſt in regno Malagiorū vrbs populoſa valdè Malacca, quæ cum toto regno Imperatori Xantanæ páret, cuius etiàm alia tria regna agnoſcunt imperium. In hac vrbe Malacca arcem habent Luſitani, & eſt ibì quoquè Collegium patrum Societatis IESV, ſicut & permultis alijs Indiæ locis, nō abſq; ingenti incolarū fructu. Fiunt igitur apud barbaras nationes plurimi Chriſtiani, & redeunt à cultu dęmonū ad agnitionē & cultum vnius viui & veri DEI homines à CHRISTO & vera luce

Sinarum ditio amplißima.

Seilam inſula.

alie-

alieni, aut etiàm multis erroribus implicati, vt ſi omnia exactè proſequi velimus, longe ab inſtituta nobis breuitate recedendũ eſt. Eſt verò ea inſignis Chriſti clementia, quòd pleriq; ex ijs, qui recentes ad fidem veniunt, nullam dant requiem ſibi, donèc etiàm alios ad vnius Dei cognitionem perducant. Quæ quidem omnia paucis in gratiam Lectoris huc adſcribere libuit, vt deſinant homines importuni gratulari ſibi de oppugnato Papatu & Romani Pontificis authoritate: quandoquidem vident feros & barbaros populos amplecti fidem Romanę Eccleſię, quam ipſi oppugnant, & reuerentèr ſuſpicere totius Eccleſiæ patrem & paſtorem, Chriſti in terris Vicarium. Doleant potiùs ſe vera Chriſtianæ fidei luce deſtitutos errare turpitèr, & alios quoquè in errorem inducere. Reſipiſcant maturè & agát pœnitentiam, quia bonus eſt Dominus, nec vult morté peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Quòd ſi in ſua duritia & improbis conatibus pertinaci animò perſiſtere perrexerint, nihil quidem nocebunt Romano Pontifici, ſed ſeipſos potiùs malis dæmonibus effusè irridendos propinabunt, ac paulò poſt vnà cum illis, quos ſeduxerint, in ignem præcipitabunt pice & ſulphure ſempèr arſurum. Chriſtus in Euangelio dicit ad Petrum: Ego pro te rogaui, vt nõ deficiat fides tua. Ea precatio & promiſſio, ad Petri illam Romanam ſedem pertinet, in qua hodieq; perſeuerat fides vera, quæq; eſt magiſtra omnium Eccleſiarum. Quòd ſi hoc non vult credere ſuperbus hæreticus, habet Chriſtus apud extremos Indos, habet apud Antipodes populos innumeros, qui id libentèr ſibi perſuaderi patiantur. Faxit pius & miſericors DEVS, vt in viam redeant, qui ab huius Sedis obedientia diſceſſerunt: quia certè non eſt ouis Chri-

Feruor nouorũ Chriſtianorum.

Eze. 18.

Luc. 22.

Chriſti, qui non vult illi obedire, cui CHRISTVS commiſit paſcendas oues ſuas. Sed de his ſatis.

Sub finem anni 1564. & initio anni ſequentis tanta fuit hyemis aſperitas & ſæuitia, vt multis locis vites ad ſolum vſq; planè interierint, & grandes quoquè arbores exaruerint. Secuta eſt poſteà mira aquarum inundatio, quæ locis non paucis, præſertim Danubio & Rheno propinquis, incredibilem agris & ædificijs cladem intulit. Sæuiſſima quoquè peſtis aliquot his annis cõtinuis innumeram hominum multitudinem tulit è medio: & vt intelligerent mortales irati Numinis iram planè effuſam eſſe, etiàm horrenda annonæ caritas dirè afflixit multas Europæ regiones, adeo vt non pauci homines ob famis immanitatem & ſibi & alijs manus attuliſſe ferantur. In Liguria haud procul à Nicea vetuſta vrbe aliquot vici ità repentino terræ hiatu abſorpti ſunt, vt nulla eorum veſtigia ſupereſſe ferantur. Atque vtinàm hæc flagella duras ceruices noſtras vel tandem inflecterent ac edomarent. Percutit nos omnipotens DEVS, vt agnoſcamus ſcelera noſtra, & deſinamus impiè agere. Non delectatur ille calamitatibus noſtris, ſed vult vt flagellis caſtigati, emendationem meditemur; nè pœnæ temporales mutentur in æternas. Volumus hodiè ſub prætextu Euangelij nouas ſubindè hæreſes amplecti, faſtidimus Patrum noſtrorum tot ſeculis ad nos vſque religiosè cultam fidem, votifragos & impuros monachos inceſtis nuptijs pollutos, aliosque importunos tenebriones, qui vel ante mille annos ſepultas hæreſes iam ab inferis excitant, non alio quàm Apoſtolorum CHRISTI loco habemus, eorum blaſphemias & impia commenta pro luce Euágelij recipimus & adoramus, & interìm non videmus noua

Frigus.

Aquarum inundatio.

Peſtis.

Fames.

in

in dies diuinæ iræ graſſari flagella, nouas inauditasque clades exiſtere, omnem ab hominibus mutuam fidem, charitatem, beneuolentiam prorsùs exulare: quæ omia neceſsè eſt euenire,cùm hæreſes & ſectæ vigent. Vbì em vera & Catholica fides deficit,ibì paritèr corruere neceſsè eſt pietatem & virtutem omné:porrò è diuerſo emergere vitia & flagitia omnia, quæ deindè non poteſt non conſequi & perſequi diuinæ iuſtitiæ ſeueritudo,multis ijsque horrendis flagellis in ea animaduertens. Non admodùm multi elapſi ſunt menſes, quod in cuiuſdam regni Comitijs publicè diſputatum fuit, num CHRISTVS ſit DEVS. Tales impietatis progreſſus faciunt,qui à Catholicæ Eccleſiæ,quam ipſi Papiſticam vocant, contubernio ſibi diſcedendum ſtatuerunt. Quid illic ad Mahometanam ſuperſtitionem reliqui eſt, nisì vt circuncidantur, & CHRISTVM abiurent? Quid iſti ſentiant de totius noſtræ religionis Sacramentis, inſtitutis ac legibus, qui CHRISTVM negant eſſe DEVM? Certè non eſt quòd miremur ab iſtis & alijs ſectarum architectis ac præconibus tot blaſphemias & contumelias iactari in Sacramenta,in ritus & ceremonias,in omnia deniquè ſacra & inſtituta Chriſtianiſmi. Sed non dormitat ſempèr CHRISTVS. Expergiſcitur quandoquè & vlciſcitur iniurias ſuas: quanquàm vt non ſemèl dictum eſt in ſuperioribus, hæc ipſa eſt grauiſſima & vel maximè horrenda DEI ira & vindicta, quòd ſinit homines ad tantam impietatem & amentiam deuolui, quibus ſatius eſſet vel mille peſtes ſano animo in corpore pertuliſſe, aut certè nunquàm natos fuiſſe. Verùm de his aliâs.

Miſit hoc anno 65. Solymannus Turca ingentem claſ-

tem claſſem ad Melitam inſulam, totis viribus oppugnandam, vulgò Maltam vocant. Obtinent eam equites Iohannitæ, poſtquàm Rhodus à Turcis occupata eſt. Tria eius inſulæ propugnacula, S. Elmi, S. Michaëlis & Burgi tanta importunitate & pertinacia immanes barbari oppugnârunt, vt mirum ſit, vim illorum atque impetum à Chriſtianis ſuſtineri potuiſſe. Immortalem certè gloriam ſibi peperêre egregij illi Rhódiẽſis militiæ equites, qui nè Chriſtiani eius inſulæ Turcis prædæ forent, néve capta Melita, in vicina Chriſtianorum regna & ditiones aditus illis patefactus videretur, nedùm res ſuas omnes, ſed vitam quoquè ipſam profundere non dubitàrunt, dum fortiſſimis & inuictis animis creberrimos & horrendos barbarorum inſultus repreſſerunt, & mirabili virtute feroces eorum conatus eliſerunt, maximè cùm pauci aduersùs plurimos dimicarent, & à fronte, ex lateribus, à tergo tormentorum ictibus infeſtiſſimè impeterentur. In oppugnatione S. Elmi, vſi ſunt tormentis æneis triginta: porrò Burgum & D. Michaelem quadragintaocto tormentis verberârunt, in quibus ſex fuiſſe baſiliſci feruntur, qui pilas vomerent pondo duorũ & ſeptuaginta, quibus ferream munitionem & aggeres terribilitèr perforârunt. Cernere illic erat magnam induſtriam & generoſos animos Melitenſium Equitum, qui rudentes, vela, tentoria, culcitras, veſtes, pannos omnes eò liberalitèr contulerint, vt quæ Turcæ deieciſſent, illi horum obiectu inſtaurarent & fulcirent: quanquàm vix tantum noctibus reparare illi poſſent, quantum interdiù barbari deturbarent. Sunt etiàm, qui ſcribant, ex ijs qui huic bello interfuêre, tria illa quæ antè diximus Melitæ ꝑpugnacula, plus quàm ſexagintaocto milli-

Melitæ oppugnatio.

Eximia virtus equitũ Melitenſiũ.

Ictus bombardarum 68000. millibus tormentorum ictibus quaſſata fuiſſe. Fatentur Equites ipſi, non tam humanis viribus, quàm diuina virtute tátas hoſtium vires & copias ſuperari potuiſſe. Sciebant Turcæ, quantam opportunitatem allatura eſſet Melita capta ad vicinas Chriſtianorum ditiones inuadendas: itaq; nullum non mouerunt lapidem, vt ea potirentur. Sed vicit Chriſtus Mahometem, Chriſtiani ſtrenui impuros Mahometanos. Atque eſt ſanè hac in parte plurimùm etiàm laudanda Pij Pontificis Maximi ſyncera in DEVM religio & paterna ſolicitudo, qui cùm non ignoraret barbari hoſtis ferociam & vires, toto orbe Chriſtiano diuulgauit ampliſſimas condonationes, quas Indulgentias vocamus, eo nomine, vt vbiquè terrarum à Chriſtianis omnibus communes & ardentes *Preces pro Melita.* preces funderentur, ad DEVM pro Melitæ defenſione: quibus precibus hauddubiò non mediocritèr retardati ſunt conatus barbarorum, atq; eorum exercitus, cæſis permultis, non parùm fractus & debilitatus, ità vt tandèm re infecta cum ſumma ignominia domum abire compulſi ſint, non paucis in Melita relictis æneis tormentis. Perijſſe feruntur hoc bello Turcarum aliquammulta millia: periêrunt etiàm non pauci Chriſtiani, & in ijs trecenti & tredecim equites Iohannitæ, quorum tota hac immani oppugnatióe ſingularis & eximia emicuit virtus. ſatiſque re ipſa declarârunt, quàm facilè etiàm Rhodus defendi potuerit, ſi non omni ſubſidio deſtituti fuiſſent. Nec parùm debet Chriſtianus orbis Catholico Hiſpaniarum regi Philippo, qui inſigni claſſe ſuppetias tulit afflictis Meliténſium rebus. Iam enim & D. Michaelem & Burgum poſtremo illi inſultu acritèr oppugnare conſtituerant, cùm eccè conſpecta Philippi regis claſſe equitem mittunt, qui

iubeat omnes cœpto deſiſtere. Itaque celerrimè illi tormenta reducere, munitiones excitatas exarmare cœperũt, ac deindè nõ diù pòſt à Melita diſceſſerũt.

Hæc quidem & complura alia leguntur in literis ex ipſa Melita ſcriptis: ſed quia nõ eadem ab omnibus referuntur, non auſus ſum omnia hùc adſcribere, atque horum ipſorum, quæ paucis commemoraui, penès illos fides erit, è quorũ literis ſumpta ſunt, multis propterea omiſſis, nè fortaſsis parùm certa prò certis annotâſſe viderer.

Maximiliani Imp. ſucceſſus in Hungaria.

Eodem anno etiam felicitèr in Hungaria res geſſit Maximilianus Cæſar cõtra Turcas & alios quoſdam, duce fortiſſimo & clariſſimo Lazaro Schuendio, viro rei bellicæ peritiſſimo, necminùs optimis literis inſtructo, atque inſupèr Catholicæ religioni addictiſſimo, de cuius præclaris facinoribus, quibus magnam ſibi hoc anno in Pannonia gloriam comparauit, fuſiùs hoc loco ſcripturus eram, niſi pleraque necdùm ſatis comperta ob nunciorum varietatem haberentur. Chriſtus Optimus Maximus tandèm quandoquè afflictis Chriſtiamorum rebus pro ſua clementia opem ferre, noſque ab immani Turcicæ tyrannidis infeſtatione, hæreſum & errorum fœdiſſima & pluſquàm Babylonica confuſione, vitiorumque & ſcelerum teterrima ſeruitute extrahere, tueri, ſeruare dignetur, vt reddita pace, profligatis prauorum dogmatum erroribus, vitijs in ſolas inſulas relegatis, temporis & pectorum ſuaui tranquillitate in terris, ac demùm ſumma & æterna felicitate perfrui mereamur in cælis, gratia & benignitate Dei ac Domini noſtri, cui eſt omnis honor & gloria in ſecula ſeculorum,

AMEN.

INDEX RERVM MEMORABILIVM IN HVNC COMMENTARIVM, QVEM, VT LECTOR RECTIVS INTELLIGAT, NOUERIT SINGULAS PAGINAS DIſtinctas imaginariè in a & b.

ABbas Præmonſtratenſis iugulatũ à famulo 624.a
Abdyſu patriarcha Aſſyrius Romę ꝓmittit obediẽtiam Pontifici &c. 611.a
abdyſu patriarcha ſuam fidẽ ꝓfitetur abſens in Synodo Tridentina 611.b
abraimi principis hiſtoria 289.a &c.
abraimus iugulatur 294.a
Academia Francofortẽſis inſtituitur 67.a
academia noua Vuittẽbergenſis 122.b
acanzes apud Turcas q 105.b
Adrianus Florentius fit pręceptor Caroli V. 575.b
adrianus papa VI. 142.b
adulteria Euangelicorũ pręconum 614.b
Aegypt⁹ occupatũ à Turcis 116b
ægyptus prædicatur 117.b
ætna mons deſcribitũ 338.a.b
ætna vomit ignes 336.b
Africæ hiſtoria breuis 284.b &c.
Agiàmij qui vocentur 288.b
agnus è terra vbì naſcatũ 63.b
Alba regalis deditur Turcis 445.b
alba regalis vndè dicta Ibid.
alberici Veſpucij nauigatio 21.b 614.b
albertus Brãdeburgicus mirè vexat Germaniam 529.b &c. 535.a
albertus Brandeburgicus redit cũ Cęſare in gratiã 532.a
alces cuiuſmodi animal 47.a
albis, reperto vado, à Cæſarianis equitibus tranſmittitur 493.b
alexãder Medices caput Florentiæ 221.b
alexander Medices nuptias celebrat 326.a
alexander princeps Florentinus cæditur 340.b
alexander VI. moritur 54.a
alexander VI. pacẽ facit inter Caſtellanos & Luſitanos 6.b
alexander VI. ſcribit Ruthenis 30.a

Alge-

algerium Cæſar improſperè oppugnare inſtituit 430 &c.
alſatiæ fertilitas 28.a
alſatiæ vrbes & arces quot 28.b
Americus Cibachus Epiſcopus Varadinenſis trucidatur 281.a
amida Tunetum occupat 459.a
Anabaptiſtæ Amſtelredamũ oppugnantes puniuntur 309.a
anabaptiſtæ exiſtunt 173.b
anabaptiſtę Monaſterium occupant, & quę ibi geſta ſint 265 &c.
anabaptiſtæ nouendecim neci dati 176.b
anabaptiſtæ quid doceant 174.b
andreas Auria deficit à Gallo 184.a
andreas Auria Gręciam oppugnat 251.a
andreas Auria honoratur à Paulo Tertio 312.a
anglia fit rurſus Catholica 541.b
anglia mutat religionẽ 294.b
anglia ſtatuit ſex Articulos contrarios nouis dogmatiſtis 388 b &c.
anglia tumultuatur cõtra regem 365.a
angli profligãt Scotos 504.a
anna Bolenia iugulatur 335.a
antididagma Colonienſium 441.b
antinomi exiſtunt 376.a
antipodes fiunt Chriſtiani 579.a
Aphrodiſiũ expugnatur 517.b
apoſtoli quàm vitârint hæreticos 401.a
Arabes deſcribũt 285.b &c.
arabes quò ritu & veſtitu vtãtur 286.a
artes Franconiæ incẽſę 160.b
archiepiſcopi noui orbis 68.a
archipelagus vigintiſeptẽ (b inſularum 8.b
argentinenſes fœdus faciunt cum Heluetijs 204.a
argentinenſes petunt à Cæſare veniam 492.a
arlunum diruitur 433.a
arriani noui 380.a
Aſſyrij quæ Biblia & Patrum ſcripta, item Sacramenta &c. habeant 612.b
aſtrologi cur nonnunquàm vera prędicant 458.b
aſtrologi taxantur 458.a
Auſtriaci quidam fruſtrà petunt religionis mutationẽ 549.b

auſtraſiæ regnum 4.b, eius limites Ibid.

B.

Babylonia obtinetã Turcis 291.b
babylonia qualis Ibid.
baiazetes expugnat Metõem 10.a
baptiſmus Moſcouitarũ 40.b
barbaroſſa fit Baſſa & præfectus maris 284.a
barbaroſſa fugit Carolum V. 318.a
barbaroſſa Hariaden⁹ vt ſenſim creuerit potentia 283.a
barbaroſſa profligatur 317.b
baſilea deficit ab Impio 28.b
baſilea deſcribitur 29.a
baſilea ſæuit in ſtatuas 188.a
baſileenſes vt ſeruent Cœnam 157.a
baſſæ quatuor apud Turcas 107.a
bati Tartarus populatã Chriſtianos 32.b
Belgradũ capitã Turcis 137.a
bellerbechi apud Turcas duo, & eorum ſedes 19.b
bellerbechi duo apud Turcas 106.a
bellum cruentiſſimũ in Germania 536.a
bellum inter Gallos & Anglos 93.a
bellum inter Maximilianum & Venetos 71.b
bellũ Polonorũ cũ Moſcouitis 101.a
benno Epiſcopus eleuatã 148.a
bertoldi Epiſcopi Moguntini mors & dotes 64.b
bertramus quis fuerit 253.b
Bibliotheca Franciſci regis 490.a
bibliotheca Vaticana vaſtatur 173.a
biſontes qui ſint 46.b
Blaſphemiæ horrendę in Trinitatem ſacroſanctã 606.b
Boẽmi Ferdinando regi conciliantur 502.a
boẽmi ſtudent Saxoni 491.a
bolonia deditur Anglo 462.a
bolonia redditur Gallis 515.b
bononia qualis ſit 71.a
boppardia occupatur. 27.b
boppardia quandò oppignorata Treuericis Ibid.
borbonius cadit 172.a
Brabantini cæduntur 446.b
bremenſes Caluinizant 610.a
brentius criminatur Caluiniſtas 620.b
brentius ꝓdigioſum dogma confingit 619.a
Bucerus abſurdiſſima quæq; concedit 472.a
bucerus à Tigurinis abalienatur

tur 377.a
bucerus concionatur Bonnæ 440.b
bucerus extinguitur 519.b
bucerus fit Luteranus 377.b
bucerus mira vafricie vult pacem conficere inter Luterum & Zuinglianos 271.b
bucerus mirè verſutus 332.a 376.b
bucerus mortuus comburitur 562.a
bucerus pugnat contra conſcientiam 168.a
buda fruſtrà oppugnat à Germanis 417.b
buda laudibus vehitur 427.a
buda occupat à Turcis 420.a
bugenhagius è Dania rediens quid dixerit 253.a
burdegalenſes dirè caſtigantur 511.a
burdegaleñ tumultuant Ibid.

C.

Caletũ expugnatur 570.b
caliphas quis apud Mahometanos 291.b
caluiniani cęduntur in Gallia 610.b
caluiniani Galliá vexãt Ibid.
caluiniſmus ſpargitur in Gallia 564 a
caluinus Argẽtorati p̃ficitur Eccleſię p̃ſcriptorũ 374.a
caluinus carpit Luteranos 394.a
caluinus diſputat cum Velſio 374.b &c.
caluinus facit miraculum, ſcilicet 374.b
caluinus immanitèr blaſphemus Ibid.
caluinus nouum de Euchariſtia dogma confingit 374.a
caluinus Seruetũ punit 538.b
calumniæ hæreticorum 276.a
cambaia occupatur à Luſitanis 336.a
cameracum à Cæſare occupatur 454.a
campſon Sulthanꝰ perit 115.a
canes Gallorum ex caſtris ad Heluetios fugiunt 92.a
canibali anthropophagi 8.a
carlſtadius contra Luterum 149.a &c.
carlſtadius fit diaconus Tigurinus 228.b moritur Baſileæ Ibid.
carlſtadius Luterũ impugnãs proſcribitur 153.b
carlſtadius ſacerdos celebrat nuptias 153.a
caroli V. baptiſmus vt celebratur 3.a b
carolus Geldrus vexat Brabantos 73.b) (574.b
caroli V. genealogia 3.b 130.a

in Carolo Magno & Carolo V. quid obſeruandum 2.a
carolus Quintus qua fuerit corporis forma 119 & 574.b
eius ingenium 575.a
educatio Ibid.b
inauguratur Belgio 576.a
conciliat ſibi reges ibid.b.
regnis Hiſpanię inauguratur Ibid.
damnat Luterum Ibid.
nouum orbem ſibi ſubijcit 578.b
parci admodùm eſt cibi & potûs 588.a negligit veſtes precioſas ibidèm. callet multas linguas 589.b abhorret à riſu 590.a gratiſſimam habet pronunciationē. ibid. condolet afflictis 590.b prolixè quotidiè precatur ibid. preces ſibi componit in bellis 591.a
ſupra modũ magnanimus in bellis Ibid.
caſtus in matrimonio 592.a
iurauit nunquàm Ibid.
prudentiſſimus eſt Ibid.
eodem ſempèr vultu Ibid.b
diém vt tranſegerit 593.a
liberalis eſt in eleemoſynis 593.b
naturæ miraculum vocatur 594.a
carolus Quintus à Pontifice Maximus & Fortiſſimus ſalutatur 499.b
carolus Quintus Auguſtæ religioſiſſimè intereſt Proceſſioni 218.a
carolus Quintus bellum facit Proteſtantibus 477.a
carolus Quintus ciuicam meretur coronam 316.a
carolus Quintus conſtituit Rempublicam Florentiæ 221.b
carolus Quintus coronatur Aquiſgrani 132.a 577.a
carolus Quintus DEO tribuit victoriam 495.b
carolus Quintus ducit vxorem 164.a
carolus Quintus eligitur in Cæſarem 129.b 577.a
carolus Quintus & Fràciſcus rex amiciſſimè colloquuntur 368 &c.
carolus Quintus etiàm Turcæ formidabilis fuit 5.b
carolus Quintus excipit Auguſtæ honorificentiſſimè 217.b
carolus Quintus fœdus percutit cum Venetis 327.a
carolus quintus honorificentiſſimè habetur in Gallijs 391.b

bis

bis fuit in periculo 391.b
carolus Quintus humaniſſimè tractat milites 430.a
carolus Quintus Imperio ſe abdicat 571.a
carolus quintus it per Gallias cum paucis 390.a
carolus Quintus lauat pedes duodecim pauperū 327.b
carolus Quintus morit 572.b
carolus quintus multis ignoſcit veniā petentibus 485.a &c.
carolus Quintus per Albim equo vehitur 494.a
carolus Quintus Philippo filio tradit Burgundiæ administrationem 545.b
carolus Quintus quàm affabilis 198.b
carolus Quintus quàm charus Germanis 486.a
carolus quintus reſtituit Frāciſcum Sfortiam 202.a
carolus Quintus ſub vitæ finem petit Hiſpanias 553.a vacat ſoli Deo Ibid.
carolus Quintus ſub pœna capitis vetat lectionē librorum hæreticorum 400.a
carolus Quintus totam domat Germaniam 499.b
carolus quintus vbi & quandò natus 1.a
carolus Quintus venit Bononiam, ibique coronatur, & quæ illic tum acta ſint 196 &c. 205.b &c.
carolus Quintus vt ante obitum ſe geſſerit 573.a
carolus Quintus vt quotidiè precatus 390.b
carthuſia Londinenſis prophanatur 304.a 305.a
carthuſiani in Anglia multē ſupplicio afficiuntur &c. 300 &c. 303.a
carthuſiani Priores tres mittuntur in carcerem 300.a
caruenna vrbs Africæ 285.b
caſpar Querhamer colligit antilogias Luteri de Euchariſtia 308 b
caſtronouum expugnat 393.a
catechiſmi ſectariorū innumeri 204.b
catharina Angliæ regina obit 309. b ſcribit literas Henrico regi 310.a eius ſapiens dictum 311.a
catharinæ virginis delubrum in monte Sina 353.a
cazan regnum Tartaricum 60.b
Cetus eijcitur 242.b
Cherſoneſus aurea occupatur à Luſitanis 109.a

christiani cæduntur à Turcis 360.a
christiani captiui arcem Tuneti occupant 318.a
christiani noui orbis quàm multi 529.a
christiani ſub Turcis miſerrimi 106.b
chřiani turpitèr fugiūt 380.b
christiernus Danus capitur 243.b
christiernus Danus venatur Sueciá 125.b abducit nobiles obſides Suedos 126.a obtinet Stockholmiá Ibid. ſæuit crudeliſſimè in Suedos 126.b eijcitur è ditionibus ſuis, capitur, occiditur 126.b
christophor⁹ Bomgartnerus immania perpetrat homicidia 181.a
christophorus Columbus incognitas reperit regiones 7.a b. 8 b
christophorus Vuirtēbergicus Dux fit ſupplex Cæſari 491.b
chrõica Sebaſtiani Fráci 264b
Clemens VII. confert pecuniá grandem in bellum Turcicum 245.b
clemens VII. moritur 278.a
clerus Colonienſis prouocat ad Pontificem & Cæſarem 462.b
clerus venit in contemptum 124.a
cluſa deditur 478.a
Cœnobia benè ſunt inſtituta 334.a
cœnobia euerſa ab Euangelicis 306.b
Collegium Germanorū Romæ inſtituitur 407.b
colloquiū Mulbrunneñ 618.b
colloquium Ratiſponenſe 470.&c.
colonia celebratur 449.a
colonia multis hæreticorum inſidijs appetita 448.b
commentarij Sleidani perniciosiſſimi 119.b
comitia apud Coloniá Agrippinam 65.a
conceptio immaculata B. Mariæ aſſeritur 24.b
concilium indicitur 336.b
cõciliū Piſanū ꝓphanū 87.b
conciliū quale petiêrint Proteſtantes 261.b
confeſſio Auguſtana datˀ examináda,& confutatˀ 222.a b
cõfeſſio Auguſtana meretrix Babylonica 215
confeſſio Auguſtana nec à ſectarijs ſeruatur 397.a
confeſſio Auguſtana offertur Ca-

Carolo V. 215.a 220.b
confeſſio Auguſtana ſubindè mutata 215.a
confeſſio 4. ciuitatum 226.a
cõfeſſio Saxonica &Mansfelденſis damnat multas Euãgelicorum ſectas 602.b
conradus Pellicanus traducit Eraſmum 169.a
cõſtantienſes fruſtrà moliuntur defectionem ab Imperio 87.b
conſtantienſes ſe dedunt domui Auſtriacæ 510.b
conſtantienſis diœceſis quàm ampla 510.b
cõſtantinopolis quatitur horrendo terræmotu 83.b
conſtantinopolitani Epiſcopi æmuli Ro.ſedis 37.a &c.
conſtantinopolitanorum antiſtitum arrogantia Ibid.
cõſtantinus Copronius q̃ impius 451.b
conſtantinus I.grauiſſimè interdicit libros Arrianorum 400.b
conſtantinus Magnus nõ vult eſſe Epiſcoporũ iudex 503.b
conuentus Principũ quorundam Numburgi 607.b
corcyra vexat à Turcis 363.b
coronæ tres Cæſarum 206.b
coſmus Medices fit dux Florentiæ 341.b
Criminalis Ieſuita à Mauris cæditur 633.a
Cuſconij reges Peruaci q̃ potentes 579.b
cuſelbaſæ Mahometani 15.a
cutheia capta à Perſis 19.a

D.

Danouertum Cæſar obtinet 485.a
dãuillerũ inflammatur 433 a
dauid Georgius vt vixerit & obiêrit,totaq́; eius hiſtoria deſcribitur 555.&c.
Deruiſæ, monachi Turcici 426.b
Diabolus adoratur 356.b
diluuium inferioris Germaniæ 227.a
diſcordia inter Euangelicos 150.a
diſputatio Badenſis 170.a
diſputatio Bernenſis 177.b
diſputatio Lipſica 129.a
Dominicani quidã apud Bernates oppugnãt cõceptionem Virginis matris 82.a
Dura capitur vi 450.a
dux Venetiarũ deſcribit 98.b

E.

Eduardus Angliæ rex moritur 535.b
Eleonora cum duobus Franciſci regis filijs venit in Gallias

lias 220.b
elephanti trahunt aratrũ 111.a
elephantus pugnat cum Rhinocerote 110.a
elephas proximè accedit ad ſenſum hominis Ibid.b
elizabeth fit reginæ Anglię,& mutat religionem 600.a
Epitaphium Oecolampadij 240.b
Equitatus robur præcipuum Othomannorum 106.
Erardus Cardinalis Leodienſis decedit 369.b
eraſmus alienus à Zuinglianiſmo 169.b
eraſmus non ſemèl hallucinatur 333.a
eraſmus Roterodamus obit 332.b
eraſmus Zuinglio fauere dicitur 169.a
erphordia tumultuatur contra Senatum 76.a
Euangelici fruſtrà agunt de pace mutua Marpurgi 189.b
euangelici vt colant ſacram paraſceuen 277.a
euchariſtia à Iudæo confoditur,& multiplici iniuria afficitur &c. 85.b
euchariſtia apud Moſcouitas vt porrigatur & aſſeruetur 41.a
euchariſtia tota ſubtracta Luteranis &c. 373.a
euchariſtia venditur Iudæo 552.a à Iudæis confoſſa, manat cruore Ibid.
euchariſtia vt prophanetur à Luteranis 307.a
Exaltatio crucis iam olìm celebris in Eccleſia 84.a
exechium obſidetur 358.b
exequiæ Caroli Quinti celeberrimæ 600.b

F.

FAmes immanis Florentiæ 221.a
fames Monaſterij horrenda 269.b
Ferri mira vis 105
Florentia deditur 221.a
Franci origine Germani 4.a
franciſcus Franciſci regis filius extinguitur 329.b
franciſcus Galliæ rex capitur, & in Hiſpaniam ducitur 152.b
franciſcus Galliæ rex moritur 489.b
franciſcus Galliæ rex perſe-

qui-

quitur Zuinglianos 275.a
franciſcus Henrici regis Gallorum filius moritur 606.b
franciſcus rex dimittitur ex Hiſpania 171
franciſcus rex multiplici exercitu inuadit ditiões Cæſaris 432.a
frãciſcus Sforcia celebrat nuptias 280.a
franciſcus Sickingius perit 145.a eius aliquot facinora Ibid.
franciſcus Valeſius fit Galliæ rex 109.b
franciſcus Xauier Indis Chriſtum prædicat 628.a corpus eius exanime manet diù incorruptum 628.b
franciſcus Xauier obit 632.a
Ferdinãdus Cæſar obit 616.a
ferdinãdus creatur Romanorum rex 230.a
ferdinãdus fili⁹ Caroli quinti 202.b
ferdinand⁹ fit Boëmiæ & Panoniæ rex 105.b
ferdinandus Imperator fouet Ieſuitas 409.b
fœdus Smalcaldicum 229.a
fœminæ concionantur 141,b

G.

Galli cæduntuur 562. b 572.a
galli inuadunt Sabaudiam 325.b
galli pelluntur è regno Neapolitano 54.b &c.
galli vexant Burgundos 542.a
gandauenſes tumultuantur 390.a
gandaui amplitudo 1.b
Geldrenſes deficiunt à ſuo Duce 364.b
geldria ſe dedit Carolo quinto 452.a
genes Turca infelicitèr pugnat contra Baiazetem 11.b
georgius Archiepiſcopus Valentinus capitur 427.b
georgius à Schotborch Lundenſis Archiepiſcopus eijcitur à ſede ſua 127.a
georgius Dauid inſanit 453.a
georgius Paccius immane deſignat facinus 181 conuincitur multorum criminum 182.b Antuerpiæ dat pœnas 183.a
georgius Princeps optimus moritur 386.a

geor-

lias 220.b
elephanti trahunt aratrū 111.a
elephantus pugnat cum Rhinocerote 110.a
elephas proximè accedit ad ſenſum hominis. Ibid.b
elizabeth fit reginæ Angliæ,& mutat religionem 600.a
Epitaphium Oecolampadij 240.b
Equitatus robur præcipuum Othomannorum 106.
Erardus Cardinalis Leodienſis decedit 369.b
eraſmus alienus à Zuinglianiſmo 169.b
eraſmus non ſemèl hallucinatur 333.a
eraſmus Roterodamus obit 332.b
eraſmus Zuinglio fauerē dicitur 169.a
erphordia tumultuatur contra Senatum 76.a
Euangelici fruſtrà agunt de pace mutua Marpurgi 189.b
euangelici vt colant ſacram paraſceuen 277.a
euchariſtia à Iudæo confoditur,& multiplici iniuria afficitur &c. 85.b
euchariſtia apud Moſcouitas vt porrigatur & aſſeruetur 41.a
euchariſtia tota ſubtracta Luteranis &c. 373.a
euchariſtia venditur Iudæo 552.a à Iudæis confoſſa, manat cruore Ibid.
euchariſtia vt prophanetur à Luteranis. 307.a
Exaltatio crucis iam olìm celebris in Eccleſia 84.a
exechium obſidetur 358.b
exequiæ Caroli Quinti celeberrimæ 600.b

F.

FAmes immanis Florentiæ 221.a
fames Monaſterij horrenda 269.b
Ferri mira vis 105
Florentia deditur 221.a
Franci origine Germani 4.a
franciſcus Franciſci regis filius extinguitur 329.b
franciſçus Galliæ rex capitur, & in Hiſpaniam ducitur 152.b
franciſcus Galliæ rex moritur 489.b
franciſcus Galliæ rex perſequi-

quitur Zuinglianos 275.a
franciſcus Henrici regis Gallorum filius moritur 606.b
franciſcus rex dimittitur ex Hiſpania 171
franciſcus rex multiplici exercitu inuadit ditiões Cæſaris 432.a
frãciſcus Sforcia celebrat nuptias 280.a
franciſcus Sickingius perit 145.a eius aliquot facinora Ibid.
franciſcus Valeſius fit Galliæ rex 109.b
franciſcus Xauier Indis Chriſtum prædicat 628.a corpus eius exanime manet diù incorruptum 628.b
franciſcus Xauier obit 632.a
Ferdinãdus Cæſar obit 616.a
ferdinãdus creatur Romanorum rex 230.a
ferdinãdus fili9 Caroli quinti 202.b
ferdinand9 fit Boëmiæ & Panoniæ rex 105.b
ferdinandus Imperator fouet Ieſuitas 409.b
fœdus Smalcaldicum 229.a
fœminæ concionantur 141,b

G.

Galli cæduntuur 562. b 572. a
galli inuadunt Sabaudiam 325.b
galli pelluntur è regno Neapolitano 54.b &c.
galli vexant Burgundos 542.a
gandauenſes tumultuantur 390.a
gandaui amplitudo 1.b
Geldrenſes deficiunt à ſuo Duce 364.b
geldria ſe dedit Carolo quinto 452.a
genes Turca infelicitèr pugnat contra Baiazetem 11.b
georgius Archiepiſcopus Valentinus capitur 427.b
georgius à Schotborch Lundenſis Archiepiſcopus eijcitur à ſede ſua 127.a
georgius Dauid inſanit 453.a
georgius Paccius immane deſignat facinus 181 conuincitur multorum criminum 182.b Antuerpiæ dat pœnas 183.a
georgius Princeps optimus moritur 386.a

geor-

georgius Princeps perſequitur Luteranos ſubditos ſuos 256.b
georgius Sichelus dux ſeditioſorum captus, horrẽdo ſupplicio afficitur 100.a b
genua Gallis eripitur 184.a
geneua obſidetur 325.b
genua quàm potẽs olim 71.b
genuenſes pellunt nobilitatẽ, & domantur à Gallis Ibid.
de Germania quid ſcripſerint veteres quidam 78.b
germani quo ritu bellum indícant 479.a
Giopan inſula apud Antipodes 533.b
Granata occupatur à Mauris 285.a
grando ſæuiſſima 73.a 83.a
Guilielmus Budæus moritur 402.a
guiſius princeps necat 615.a
guleta expugnatur 315.a
guintium fruſtrà oppugnatur à Turcis 246.b

H.

HAlybaſſa Turca cæditur 20.b
harduellis cæditur 14.a
harduellis Perſæ auſtera vita 12 a
Hecla mons igniuomus 338.a
heidelbergenſes damnãt Luterum & Brentium 605.b
heluetij cædunt Gallos 92.b
heluetij Catholici aliquotiès profligãt Heluetios Zuinglianos 237.b &c.
heluetij Diuionem primùm obſidẽt, indè deſerũt 97.a
heluetij quidam Zuingliani coguntur exulare 545.a
henricus VIII. Angliæ rex Catharinã reginã ducit vxorem 81.a
henricus VII. Angliæ rex decedit 77.a eiuſque breuis hiſtoria Ibid.
henricus VIII. Angliæ rex ſe dicit caput Eccleſiæ Anglicanæ 277.b
henricus VIII. Anglus carpit Luteranos doctores 396.a
henricus VIII. Anglus decedit 489.b
henric⁹ Anglus repudiat Catharinam 255.b
henricus VIII. Anglus repudiat ſororem principis Clieuenſis 402.a
henricus Brunſuicenſis dux profligatur 436
henricus Brunſuicenſis princeps capitur 468.a
henricus Franciæ rex celebrat nuptias 263.a
henricus Galliæ rex tres Germaniæ

maniæ epiſcopatus occupat 527 b
henricus rex Gallorum obit 603.b
henricus Zuthphanius apoſtata comburitur 152.a
hermannus Colonienſis Epiſcopus loco mouetur 488.a
hermānus Colonieſ. Epiſcopus mutare vult religionē 440.b &c. 463.b
hermannus Heſſus Archiepiſcopus Colonienſis moritur 75.b
Hippolyt⁹ Medices perit 326.b
Hiſpana inſula 8.a
Hiſpani 10. audax facinus deſignant 493.b
hiſpani expugnant arcē munitiſſimam in Africa 616.b
hiſpani quàm addicti Carolo V. 194.a
hiſtoria Eccleſiaſtica ab Illyrico & ſocijs conſcribitur 604.b
Homines mille vno die immolantur in Mexico 586.b
horucius pirata cęditur 283.b
Hungaria quàm rerū omniū ferax 415.a &c.
hungari cæduntur à Turcis 105.a
Hyems aſperrima 97.b 637.a
hyems menſe Iunio vbi 21.b

I.

IAcobi Smidelini impudentia 216.a fœdū facinus Ibi.b
ianizari q apud Turcas 107.b
ianizari quibus vtantur armis Ibid.
Ieiuniū multiplex apud Ruſſos 42.a
Ieſuitæ aliquot pro Chriſto cæſi 410.a
ieſuitæ approbātur à ſummo Pōtifice 402.b 406.a 411 b & Cōcilio Tridētino 411.b
ieſuitæ edunt miracula 407.b
ieſuitæ Indis Chriſtum annunciant 632.a
ieſuitæ quid ſpectent 411.a
ieſuitæ ſtudioſi obedientiæ 407.a
ieſuitæ verę pietatis de ſe prębent exempla 405.a
Ignati⁹ Loyola author Societatis Ieſu 403.a vitam agit rigidiſſimam 404.a conijcitur in carcerem Ibid.b
Ignis aquā abſumit, non ſtupam 338.a
India duplici nauigatiōe aditur 354.b
indi conuertuntur ad Chriſtum 627.b
indulgentiæ approbant 516.a
innocentij 4. legatio ad Tartaros 33.a

insu-

inſula Fani Dominici quàm populoſa 585.b
inſulæ Fortunatę decem 7.a
in Inſulis Fortunatis nudi degunt homines 7.b
Iohanna inſula 8.a
iohannes à Lasko pellitur à Luteranis 540.a
iohãnes Apoſtolus quàm vitârit, Cerinthum hæreticũ 562.a
iohãnes Caluinus, quęre Caluinus
iohannes Dalburgius Epiſcopus moritur 57.a
iohannes Gropperus laudatur 488.b
iohãnes Gropper⁹ obit 601.a
iohannes Pomeranus è Dania rediens, quid dixerit 253.a
iohãnes Roffenſis Epiſcopus inſignis laudatur, idemque cæditur 295.b &c.
iouinianus Imperator quid ſanxerit 348.a
Iſabella Imperatrix obit 384.b
iſmael Sophus depingit 103.a &c.
iſmael Sophus fit rex Perſarum 11.b, 15.b
iſmael Sophus mittit legatos Venetias 18.b
Iudæi è toto Marchionatu Brandeburgico pſcribuntur 86.a
iudæi falsô ſibi perſuadent ſuum veniſſe Meſſiam 11.b
iudæi ob Euchariſtiæ iniurias comburuntur 552.b
iuliacenſis ditio vaſtatur 435.a
iulius 2. occumbit 96.a
iulius Secundus occupat Boloniam 70.b
iulius Tertius moritur 544.b

L.

Labyrinthus Aegypti 118.a
Lantgrauius capit ſcribã Henrici principis 383.b
lantgrauius captiuus tenetur 499.a
lantgrauius fit ſupplex Cæſari 498.b
lantgrauius fugam meditatur 518.b
lantgrauius reſtituit Vuirtẽbergicum 279.a
lantgrauius ſe dedit Cæſari 497.b
laurentius Medices cæditur 342.a
laurẽtius Medices quàm improbus 339.b
lazari Schuendij laus 641.a
Legati Gallorum cæſi 427.a

legatio Cęſaris & Galli ad Venetos 397.b
leo Decimus decedit 138.a
lex Salica 4.a
Literæ politiores inuehuntur in regiones tranſalpinas 78.a
lipſia deſcribitur 387.b
lituania deſcribitur 46.a b
liuonia quandò ad Chriſtum conuerſa 50.b
liuonia varia habet idiomata 51.a
Locarnenſes diram ſentiunt cladem 554.b
locuſtæ immanes 414.a 436.a
Lucas Sternbergerus horrendas vomit blaſphemias 609.a
ludouicus Grittus cæditur 280.b
ludouicus Hungarus perit 105.a
ludouicus rex Gallorum moritur 108.a
lunæ tres viſæ 109.b
luſitani tres à barbaris torrentur & deuorantur 22.b
luſitanorum nauigationes 9.a b
luteri de Luteranis teſtimonium 349.b
luterani egregiè taxantur à Sturmio 608.a
luterani & Zuingliani mutuis ſcriptis ſe lacerant 566.b
luterani in Colloquio Vuormatienſi inter ſe tumultuantur 567.a
luterani inſtaurant bellum in Zuinglianos 533.a
luterani inſultant Zuinglianis 241.b
luterani Luteranos proſcindunt 568.b
luterani mercatores cur mallent ſalua ditia monaſteria 306.a
luterani plectunt Zuinglianos 175.b
luterani pudeſiunt 225.a
luterani quęrũt latibula apud Zuinglianos 507.b
luterani ſcribunt in Sacramẽtarios 544.a b
luterani ſæuiunt in Zuinglianos 547.b
luterani ſyncretiſmum faciunt cum Zuinglianis 330.a
luterani vaticinantur, ſcilicet 264.b
luteri arrogantia 140.a 225.b 234.a
luteri barbara vox 129.a
luteri libri exuruntur 134.a
luteriſmus inuehitur in Palatinatum 469.b

luteriſmus vndè primùm natus 122.b &c.
luterus adulatur Epiſcopis 224.a
luterus adulat Georgio principi 166.a
luterus articulos quoſdá vult offerri Concilio 379.a
luterus blanditur Moguntino 166.b
luterus comburit ius Pontificium 132.b
luterus contra Angliæ regem 140.a
luterus contra pactum oppugnat Zuinglianos 253.b 264.a
luterus cū ſuis oppugnat Cõcilium 372.a
luterus damnat Zuinglianos 437.a 455.b
luterus de cõmuni fiſco quid ſcripſerit 146.b
luterus dehortat à bello Turcis inferendo 190.b
luterus diſcit à Iureconſultis 232.a
luterus diſputat cum diabolo, & illi cedit 272.b
luterus &alij ſectarij curadeò profecerint 124.b
luterus & Oſiander pugnant è diametro inter ſe 345.b
luterus excõmunicatur 133.b
luterus execratur Sacramentarios 158.b
luterus exhalat ſpiritū 473.b
luterus fingitur captus 134.b
luterus fit doctor Theologiæ 122.b
luterus fit monachus 121.b
luterus fouet adulteria 175.a
luterus hortatur ad cædē Cardinalis Moguntini 307.b
luterus imprecat Miſſę 273.b
luterus in Brunſuiceñ principem 469.a
luterus in D.Bennoné 148.a
luterus in principes mirè cõtumelioſus 144. b. 151.a 307.b
luterus mentitur de D. Hieronymo 252.a
luterus nimìs angitur, dum vult dæmonem expellere 475.b
luterus nuptias celebrat 162.a
luterus omnium impotentiſſimus 123.b
luterus oppugnat indulgentias 123.a
luterus oppugnat Philoſophiam & Miſſam 135.a
luterus plus quàm vnum fruſtum ſalis comedit cū diabolo 122.a
luterus poſtremam ſuam edit de Cœna Domini confeſſionem 455.a
luterus proſcindit Principes 233.a

luterus q̃ blaſphemus 273.a
luterus quàm mendax 144.b
luter9 qd de Zuinglianis ſenſerit 160.a 176.a quid ſcribat de Oecolampadio 322.b
luter9 qd tribuat Papatui 178.b
luterus ſcribit in Colonienſes & Louanienſes 133.b
luterus ſcribit in ruſticos 161.a
luterus ſe prefert Ambroſio & Auguſtino 257.b
luterus ſpargit noua dogmata 119.b
luter9 ſubmittit ſe Põtifici 127b
luterus ſuo enſe iugulat̃ 224.b
luterus ſuſpectus de commercio dæmonum 122.a
luterus ſuũ ꝓdit ſpiritũ 272.b
luterus Turcicã ſæuitiã imputat Zuinglianis 434.a
luterus vbì & quãdò nat9 121.a
luterus Venerem omnibus dicit neceſſariam 144,a
luterus vt egerit cũ Caietano (128.a
luterus vult ſe exercitare maledictis &c. 235.b
luterus Zuinglianos dicit hæreticos 464.b

M.

Magdeburgũ dedit̃ 523.a
magdeburgũ obſidet̃ 517 (b
magi apud Perſas qui 15.a)
magiſtratus varij noui orbis 682.a
mahometani in duas diſtracti ſectas 13.a eo noĩe inuicèm ſe perſequuntur 13.a
malacca vrbs magna 635.b
malucceñ credunt Chriſto, ſed relapſi, dirè à Deo caſtigantur 629.a
mamaluchi inuiſi Syris & Aegyptijs 114.b
mamaluchi 114.a
margareta filia Mori, vt ſe geſſerit erga patrem capite damnatum 297.b
margarita Anglię regina fouet ſtudia literarum 79.b
maria fit Anglię regina 537.b
maria, Honorij Auguſti coniunx, Romæ in loculo reperta cum multis gemmis &c. 456.a
martin9 Bucer9, quęre Bucerus
martin9 Luter9, q̃re in Luterus
martin9 Roſſemius capit Amſfordiã & alia q̃dã loca 447 b
martinus Roſſemius populatur Belgium 433.b
martinus Valẽtinus Mexicanis Chriſtum annunciat 585.a
martyres non ſunt extra Eccleſiam 145.b
maſſilia fruſtrà tentatur à Cæſare 329.a
matthias Heldus legatus Cęſaris ad Proteſtantes 346.b
matthias Huniades inſignis Hũgariæ rex 423.b

matthias Illyric⁹ pſcribit 614.a
mauritius bellũ Carolo Quinto facit 524.a
mauritius conciliatur Cæſari, relicto Gallo 528.b 531.a
mauritius dux occumbit 536.a
mauritius iungitur Catholicis principibus 534.b
mauritius Oenipontem occupat 529.a
maximilianus Auſtriacus it in Hiſpaniam 507.b
maximilianus Cæſar domat Geldros 65.b
maximiliani Imp. in Hungaria ſucceſſus 641.a
maximilian⁹ Cęſar moritũ 128.b
maximilianus fit rex Romanorum 613.a itẽ Hungarię 616.a
maximilianus Sforcia recuperat Mediolanum 92.b
Mediolanũ Gallis dedit 110.a 147.b
melanchthon ab Illyrico dicitur falſarius 513.b
melanchthon ab Oecolampadio perſtringitur 228.a
melãchthon & Carlſtadi⁹ planẽ delirant 139.a
melanchthon exhalat ſpiritum 603.b
melanchthon familiaris Sacramentarijs 604.a
melanchthon fit piſtor 139.b
melanchthon eſt Sacramentarius 603.a
melanchthonis de Luteranis ſententia 47.
melanchthonis mendacia 40.a
melanchthon Luteri cófeſſionẽ de Cœna quî vocet 455.b
melanchthon Proteus 125.a
melanchthõ venit Bonnã 441.a
melchior Zobel Epiſcop⁹ Herbipolẽſ perimitur 572.a
melita à Turcis oppugnatũ 639 a
memphis capitur 116.a
memphis vrbs ampliſſima 118.a
mercurius quidam prodigioſus 26.b
metis occupatur à Gallis 527.b
metis obſidetur 532.a
mexicana vrbs & ditio quàm ingens 579.a
mexicani magno numero baptizantur 585.b
mexicani pleriq; quo vtantur idiomate 580.b
mexicũ quot dynaſtas habuerit vni regi ſubditos 586.b
Michael Sellarius apoſtata punitur 177.a
michael Seruetus comburitur 538.b
michael Seruetus oppugnat S. Trinitatem 251.b
miracula inſignia in Euchariſtia à Iudæo impiè tractata 85.b.
miſſa à Luteranis compoſita in nu-

nuptijs Carlſtadij 153.a
miſſa horrẽdis blaſphemijs proſcinditur 163.a
miſnia cum nouo duce mutat religionem 373.a 386.b
in Miſnia vrbe perpetuæ noctuque diuque laudes Deo promptæ 386.b
Monachi Turcici 426.b
monaſteria euertuntur in Anglia 379.b
monaſterium capitur 270.b
monaſterium obſidetur 269.b
monſtroliũ inflammatur 342.b
monſtrum Rauennenſe 90.a
moſcouia quàm ampla 43.b
moſcouita quibus vtatur titulis 44.b
moſcouitæ ab Andrea Apoſtolo ſe baptizatos aiunt 39.a
moſcouitæ crudelitèr graſſantur in Liuonia 595.b 596.b 598.a
moſcouitę deſcribuntur 30.b

N.

Naufragiũ Barbaruſſę 380.a
Neapolis obſidetur fruſtrà à Gallis 578.a
neruię duæ 597.b
neruia Germanica capitur à Moſcouitis Ibid.
neoburgũ dedit Cęſari 482.a
Nicea diripitur à Turcis 444.a
Noribergenſes affliguntur ab Alberto principe 529.b
nouaria oppugnat à gallis 91.b
nouogardia deſcribitur 34.a
nouogardia diripitur à moſcouita 34.a
Nuptiæ Philippi regis 601.a

O.

OEcolampadius damnatur à Luteranis 157.b
œcolampadius extinguit 238.a
opera bona vndè meritoria 370.b
opes noui orbis 581.a
opes Turcarum 104.b
orbis nouus quàm ingẽs 682.b
orbis nouus vbì repertus 581.b
in Oriente tres reges potentiſſimi 11.a
Oſiander in Pruſſia nouũ ſpargit dogma 519.a
Othomanni ſeruorũ opera nituntur 105
othomanni vt ſuum exerceant militem 244.b

P.

PAlatium Mexicanũ quàm ingens 579.a
pariſieñ damnant Luterũ 135.b
parma Gallicum accipit præſidium 520.b
patriarcha Alexandrinus promittit obedientiam Romano Pontifici 626.b
paulus Form Iudęo vendit Euchariſtiam 84.b luit pœnas 86.a

paulus 3. decedit 514.b
paulus Tertius & Carolus V. colloquuntur 429.a
pax fit inter Callos & Hiſpanos 600.b
Perillus Athenienſis à Phalaride quid perpeſſus 400.a
perſæ tria habent militum genera 104.b
perſæ vt ſe muniant præliaturi 104.a
peruaci quas habuerint opiniones 578.
peſtis perdit Gallorum exercitum 183.a
petra adamantina miræ altitudinis 7.b
petrus Aloyſius dux perimitur 503.a
petrus Brulius Sacramentarius concrematur 464.a
petrus Longus pirata 125.a
Pharamundus Francorum primus rex 4.a
phiferus apoſtata cæditur 161.a
philippus Auſtriacus it in Gallias 30.53.b
philippus Auſtriacus nauigat in Hiſpaniam 69.a tẽpeſtate cõpellitur in Angliá 69.b in Hiſpania moritur 70.a
philippus Caroli 5. filius in Italia honorificentiſſimè accipitur 511.b &c.
philippus declaratur Hiſpaniæ rex 446.b
philippus Melanchthon, quære in Melanchthon
philippus Palatinus morit 73.b
philippus nuptias celebrat in Anglia 542.b
Picardi vt errent 56.a
pius 4. fit pontifex 603.b
Poloni cædũt Moſcouitas 102.a
porticus inſignis Gandaui 2.b
Proceſſio inſignis Auguſtę 218.a
prȩda inſignis Turcis eripitur 444.b
præfecturę Turcicę quot 105.b
promontoriũ Cõmorinũ plurimos habet Chriſtianos 633.a
proreges duo noui orbis 682.a
proteſtantes reijciunt Concilium 351.a
proteſtantes vndè dicti 188.a
prouincię 7. orbis noui 584.a
Pruſſia fit ducatus 164.a
Pueri Indorum deſtruunt idola 630.b
Pyramides Aegypti 118.b

Q.

Quadrageſima vt ſeruetur à Moſcouitis 42.a
S. Quintini oppidũ expugnatur 563.b

R.

Rauẽna vaſtat à callis 90 b
Reges aliquot Viennæ conueniunt 112.b
reginaldus Brigittanus Theologus

logus capite damnat 299.a
reginaldus Polus traducitur à Sleidano 335.b
renatus Auraicæ princeps perit 461.b
res bonæ propter abuſus damnandæ non ſunt 81.a
reualia à quo códita &c. 51.b
rex Anabaptiſtarum Monaſterieñ,& eius acta 267 &c.
rex Monaſterieñ horrédo ſupplicio afficitur cũ alijs duobus 271.a
Rheni immane precipitiũ 29.b
rhinoceros deſcribitur 110.b
rhodus expugnatur 143.a
Robert⁹ Vuaucop à puero cęcus,fit doctor Theologię & Archiepiſcopus &c. 520.b
roma diripitur 172.a

S.

Sacerdos bigamus reijcitur à Grçcis & moſcouitis 39.b
ſaxa ingentia pluit 86.b
ſaxones cęduntur à Cęſarianis 494.b
ſaxões quàm olim in fide conſtantes 136.b
ſaxonia vaſtatur 485.a
ſaxo princeps captus 494.b fit ſupplex Cæſari 495.a
Schaffhuſia tranſit ad Heluetios 28.b
ſchiffhauſen monaſteriũ 29.b
ſcholaſtici doctores non ſunt contemnendi 440.a
ſclauóica lingua latiſſima 30.b
ſcotia Caluinizat 606.a
ſcotia tranſmutatur 602.a
ſcoti cæduntur ab Anglis 94.a
ſcyras vrbs eximia 17.a 105.a
Sebaſtiani à Cano ſtupéda nauigatio 683.b
ſebaſtianus Francus Chronica ſcribit impia 264.b
ſectarij oderunt Ieſuitas 408.b
ſectarij oppugnant Romanam ſedem 626.a
ſeditiones vrbium 161.b
ſeditio Coloniæ 90.b
ſeditio Spiræ 89.a
ſeditio ruſticorum in Hungaria 100.a
ſeditio Vuormatiæ 91.b
ſenatus 7. noui orbis 682.a
Sicilia cauernoſa 337.a
ſigiſmundus Poloniæ rex,edictũ ꝓponit contra Luteranos 274.b
ſigiſmũd⁹ rex ſenex morit 505.a
Solymannus bellum facit Perſis & Afris 282.b
ſolymannus cótra Tammaſum Perſarum regem 288.a
ſolymannus deteſtatur Luteranos 189.a
ſolymãn⁹ fugit turpitèr 249.b
ſolymannus nó audet cóffigere cum Germanis Ibid.
ſolymannus ſuum jugulat filium

lium 539.a
ſolymān' Venetis infenſus 353.b
Stilico quam dotem Mariæ filiæ ſuę dederit 456
ſtrigonium cedit Turcis 445.a
ſtutgardia deſcribitur 76.a
ſtutgardia horrendam patitur tempeſtatem 75.b
Sudor Anglicus graſſatur 187.a
Synodus Mexicana 585.a

T.

Tanais vbi oriatur 452.a
tanais prædicatur 45.a
taroanna capitur 93.b
tartari fiunt Mahometani 33.b
oppugnant Moſcouitas 61.a
tartari quàm crudeles 63.a
tauri montis incolę qui 112.a
tauriſium diripitur 292.a
tauriſium Perſarum regia 15.b
Techellis nouum dogma ſpargit 14.b
techellis Perſę hiſtoria 14 a &c.
techellis proſperi ſucceſſus cōtra Turcas 18.a
temeritas multorum in legendis damnatis ſcriptis 120.b
temiſtitani vt ſignârint res geſtas 578.b
tempeſtas horrēda vexat Turcas 291.a
tempeſtas ſæua vexat Cęſarianos 429.b 435.a
terræmotus horrendus in Luſitania 230.a
terra omnis habitata 584.a
Thebarū vrbs deſcribitur 118 b
teſtamētum nouum Luteri interdicitur 143.b
theologi Moguntini aſſerunt cōceptionem immaculatam Mariæ 24.b
theonuilla expugnatur 572.a
thermę Budenſes 426.a
thietmarſi domantur à Dano 603.a
thomas Apoſtolus vbi conditus 630.a
thomas Cantuarień martyr ab Henrico 8. cōburitur 378.a
thomas Cromuel capite dānatur 304.a
thomas Morus capite plectitur 296.b
thomas Morus conſtantiſſimus 298.a
thomas Morus ſeuerus in hæreticos 298.b
thomas Mūtzerus captus reſipiſcit & cæditur 161.a
thomas Muntzer' ruſticos cōcitat 160
Tiberis mirè inundat 226.b
tigurini Germanicè vertūt Biblia 437.a
tigurini Miſſam abrogant 155.a
tigurini ſcribūt ī Luterū 464.b
tigurini ſuā de Lutero ſententiam promunt 465.a
tigurini vt Cœnam Domini ſer-

ſeruent 155.
tiroleń donant Carolo 5. inſignē nummū argenteū 217.a
Tomumbeius Sulthanus iugulatur 117.a
tornacum deditur Anglo 94.b
torpātenſis ditiō vaſtatur 595.a
torpatum oppugnatur 598.b
deditur 599.a
Traiectēń fiūt Burgūdici 180.a
trapezuntinus rex capitur 12.b
tripolis à Turcis capitur 522.a
triremes plicatiles 353.b
triremes Turcicę capiunt 362.b
Tumultus Vlysbonæ 67.b
tunetanū regnū q̄ amplū 285.b
tunetani iurāt Solymāno 288
tunetum capit & diripit 318.b
turcę cęduntur à Perſis 292.b crebrò lauāt 426.b damnāt Chriſtianorū ingluuiē 421.b diripiūt Aden 355.b fruſtrà oppugnāt Luſitanos 355.a inſectant Perſicā religionē 20.b populant Chriſtianos 248.b Rhegiū occupāt 444.a ſęuiunt in Chriſtianos 193.b trucidant 249.a vaſtāt Auſtriā & Morauiā 423.a vaſtant Germaniam 193.a vndè creſcant 52.b
Typographi fauēt Lutero 142b

V.

VEneti à Turca afflicti 398.a cū Iulio 2. redeunt in gratiā 84.b diuturno bello grauiſſimè affligunt 72.a interdicunt libros ſuſpectos 509.a malè accipiunt à Sulthano Aegypti 19.a multa perdunt 72.a pacē à Turca petunt 398.b
Venetię deſcribuntur 98.a
Venetię vaſtant incendio 97.b
Vuolodimerus princeps Ruthenorum fit Chriſtianus 32.b

Z.

ZVuingliani crebras habēt ſynodos 331.a deficiunt ad Luterum 242.a
Zuingliani in Luterū 186.a qd de Bucero ſenſerint 378.a rident Luteranos 565.a Turcas imitantur 356.a reſpondent Luteranis 546.a
Zuinglianiſmus creſcit 185.a
Zuinglius cadit in acie 237.b poſt exuritur 238.a carpit Luterū 154.a cōtra indulgentias 131.b deficit à Lutero 148.b proſcindit Luteranos 170.a ſcripſit pugnantia 170.b ſomnio incitatur ad abolendam Miſſam 155.a

FINIS INDICIS.

Digitized by Google